

NOVA ACTA ERUDITORUM,

ANNO MDCCXLI publicata.

Cum S. Cæsareæ Majestatis & Regis Pol. atque Electoris Saxoniæ Privilegiis.

LIPSIÆ,

Prostant apud MAURIT. GEORG. WEIDEMANNUM, JO. FRID. GLEDITSCHIUM, & B. LANCKISII hæredes.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS, Venetiis apud JO. BAPT. ALBRIZZIUM & SEBAST. COLETUM, Parisiis apud BRIASSONUM, Ultrajecti apud JO. BROEDELETUM, & Amstelodami in WAESBERGIORUM & WETSTENII officinis.

MDCCXLI.

Lectori Salutem!

Quam inde a tot annis & dare nobis, & tibi accipere, jucundum fuit, quæ nec postulare tu soles, nec promittere nobis, per facultates nostras, illustriorem licet, cujus denique, si ex animo donantis æstimetur, pretium esse non omnino nullum debet, nunc etiam literariam hanc, in Musæ nostræ paratam officina, strenam accipe. Tradimus enim in manus tuas ejus Operis, quo ita delectatum omni tempore te scimus, ut nulla nobis prosequendi ejus major certiorque, quam quod tibi gratam videremur rem præstare, causa fuerit, ejus, inquam, Operis, cu-

)(2 *jus,*

jus, nemo nunc eſt exterorum, qui aut nomen ignoret, aut laudibus invideat, cui denique plurimum debere ſe honoris ſui grata dudum Lipſia agnoſcit, ſexageſimum, & *cum eo* Supplementorum *novum*, *quod eſt* quartum decimum, Volumen. *Confecimus jam, quæ potentiſſimi Dei eſt benignitas, integris animi corporisque viribus, longum annorum ſexaginta curſum, gaudentesque imminentem jam nobis, ac ipſo pæne in limine conſtitutam, ſenectutem ſalutamus, quippe cum dulciſſima recte a nobis actorum recordatione conjunctam. Ut enim in omni rerum humanarum genere, quo longior nobis a Superis fortunæ melioris uſus conceditur, hoc majorem lætandi cauſam habemus, & nobiliſſimi quique conatus, cum diuturni & conſtantes ſunt, tum maxime probantur; ita in literario hoc ludo, a quo, non dicam molles ac delicati homines, ſed eorum, quibus ad duriſſimos labores latera & humeri ſufficiunt, plurimi, abhorrent, ſtipendia merentibus hoc glorioſior eſſe ætas tam provecta ac pæne decurſa videtur, quo minor eſt eorum numerus, qui, tantum ſibi aut roboris, ut continuas tot annorum vigilias moleſtiasque ſuſtinere fortiter potuerint, aut animorum fuiſſe, ut, objectis ſibi undecunque, ma-*

xime

xime autem a pessimo invidorum genere, difficultatibus succumbere, turpe ac inhonestum judicaverint, gloriari vere possint. Ponendum igitur hoc nobis in felicitatis nostræ parte haud postrema judicamus, quod salvis nobis superesse plurimorum, quibus ad æmulanda nostra studia plus audaciæ, quam facultatis, olim fuerat, funeribus licuit, & ad eam viximus ætatem, qua si tandem illa nos fatalis dies opprimat, satis diu vixisse & literis, & nostræ gloriæ, putemur. Neque vero expectari hæc felicitas, nisi natis in Saxonia, omnibus naturæ artisque bonis florentissima, potuit, quæ, quot extulit ad hunc diem & genere augustos, & illustres omni decore virtutum, Principes, tot Apollines bonis literis dedit, quorum maximo præsidio, & vere regia munificentia, ut magis in dies nobiliorum honor artium efflorescit, sic nostris etiam Musis clementissime prospectum est. Horum nutu benignissimo ita sensimus nos omni tempore in proposito, pro virili nostra parte literarum commoda juvandi, confirmatos, ut, quæcunque nobis hinc & illinc pulchra satis specie objectæ sunt honorum & divitiarum formæ, magnam in animis eorum etiam, qui dediti sunt literarum studiis, alioqui vim habentes, nihil nos abstrahere a

frugali hac & ingloria Musae nostrae consuetudine potuerint. Atque, hanc nobis mentem in futurum etiam tempus integram & incorruptam servent Superi, precamur, ne, quod olim a majoribus nostris haereditate nobis traditum, posteaque, recte gerendo munus nostrum, si non auctum a nobis, at conservatum & custoditum fuit, nunc demum, aut prorsus destituendo, aut negligenter tractando opus nostrum, nobili illo famae & existimationis bono excidamus. Nobis sane, quid in literario hoc otio a nobis postulari jure possit, optime intelligentibus, adeo, de veteri & noto omnibus hoc nostro studio tantulum remittere, non est animus, ut, si bonis consiliis successus respondeat, senectus nostra incitatior, & patientior vigiliarum, feraciorque evigilatorum operum, quam ipsa olim juventus nostra, sit futura. Quae ut proxime appareant promissa, nunc, age, sexti Actorum Decennii generalem Indicem, & Miscellaneorum Lipsiensium instauratorum *novum, &, quod auguramur, aemulaturum ipsam* Actorum *gloriam, Opus, parantibus, ut haec fauste ac feliciter eveniant, nobiscum Deos immortales, auctores horum etiam consiliorum & adjutores maximos, precare.*

* * *

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Januarii Anno MDCCXLI.

ANTIQUITATES ITALICÆ MEDII ÆVI, sive Dissertationes de moribus, ritibus, religione, regimine, magistratibus, legibus, studiis literarum, artibus, lingua, militia, nummis, principibus, libertate, servitute, foederibus, aliisque, faciem & mores Italici populi referentibus, post declinationem imperii Romani ad annum usque MD. Omnia illustrantur & confirmantur ingenti copia Diplomatum & Chartarum veterum, nunc primum ex Archivis Italiæ depromtarum, additis etiam nummis, Chronicis, aliisque monumentis, nunquam antea editis, Autore LUDOVICO ANTONIO MURATORIO, Seren. Ducis Mutinæ Bibliothecæ præfecto, Palatinis Mediol. Sociis editionem curantibus.

Tomus I.

Mediolani, ex typographia Societatis Palatinæ, 1737, fol. Alph. 7 plag. 9.

Bonum igitur factum. Qui tot tantisque ingenii felicissimi summæque omnis generis doctrinæ monumentis æternam nominis gloriam dudum sibi peperit *Ludov. Antonius Muratorius*, novos nunc rerum præclarissimarum thesauros reclusit, & Italicas ævi medii antiquitates tanto eruditionis plane incomparabilis apparatu exornavit, ut non tam ipsimet de Opere absolutissimo, quam civitati literariæ nostroque potius seculo de

 acqui-

acquiſitione nulli ſecunda, comparanda paucis, impenſe & ex animo gratulemur. Etenim ſumus perſuaſiſſimi, maximos quosque orbis eruditi viros Opus perfectum ſumma cum lætitia excepturos, de quo promiſſo jam tantopere in Diariis ſuis exultaverant. Neglecta ſuperioribus ſeculis habitaque deſpicatui fuere tempora, quæ declinationem imperii Romani ſubſecuta ſunt. His primus *Carolus Sigonius*, bono omine Mutinenſis, compoſitis *de regno Italiæ*, & *de imperio occidentali*, voluminibus, lucem aliquam, quamvis dubiam & exiguam pro ſeculi genio ac tenebris, accendit. Veſtigiis inſtiterunt non pauci, ſuasque contulere ſymbolas, *Jac. Sirmondus*, *Phil. Labbeus*, *Jac. Gretſerus*, *Jo. Bollandus*, *Guido Pancirollus*, Cardinalis *Baronius*, *Nic. Alemannus*, *Odor. Raynaldus*, *Laur. Pignorius*, *Octav. Ferrarius*, *Henricus Caniſius*, *Herm. Conringius*, *Gab. Wolſius*, *Hier. Bignonius*, *Caſp. Barthius*, *Car. Chesneus*, *Melch. Goldaſtus*, *Henr. Meibomius*, *Jo. Mabillonius*, *Theodor. Ruinartus*, *Hadr. Valeſius*, *Frid. Lindenbrogius*, *Steph. Baluzius*, *Lucas d'Achery*, *Bern. Monteſalconius*, *Edm. Martene*, *Pet. Lambecius*, *Ant. Pagius*, *G. G. Leibnitius*, *Jo. Georg. Eccardus*, *Jo. Burch. Menckenius*, &, qui hodieque, veluti Helenæ fratres, lucida agunt orbis eruditi ſidera, *Joſephus Ant. Saxius*, *Joſeph. Blanchinus*, *Scipio Maffæus*, & *Guido Grandus*, Abbas Camaldulenſis. His noſtra demum ætate ſucceſſit primo nunc loco cenſendus *Muratorius*, quem & ſpectata argumenti dignitas, & voluptas, quæ conjuncta eſſe cum ſcribendo ſolet, ad perficiendum Opus æternum excitarunt. Neque enim nullius exiſtimanda ſunt numeri, quæ iſtud ſtudiorum genus præ ceteris commendant, argumenta. Quodſi quem honoris ſtudium ducit, is ſane palmam hic ſibi, eamque lemniſcatam, paratam habet, quippe quæ & Viros illos, modo nominatos, olim vivos ornavit, & vel ideo jure optimo debetur, quod a majoribus noſtris non tam abundantiſſimum ſpicilegium, quam ipſa meſſis, nepotibus relicta eſt, cum in aliis diſciplinis, præcipue autem in rei Romanæ antiquitatibus, poſt tot referta iisdem volumina, hodierni ſcriptores centies dicta de charta in papyrum transſcribere utplurimum cogantur. Præterea & miram ſuavitatem creat, & utilitatem non contemnendam affert, inveſtigatio rituum in ſa-

Præfat. pag. 3 ſeq.

cris

ſacris pariter & alibi ſolennium, qui ſuos huic ætati natales debent. Ergo igitur hunc ſibi finem *Muratorius* propoſuit, ut faciem Italiæ a Seculo inde quinto ad undecimum usque medium repræſentaret, eoque conſilio varios Italicæ gentis ac provinciæ quaſi proſpectus poneret ob oculos, atque ita, delineato ædificii univerſi ectypo, ſingulas ſigillatim partes percurreret. Ducens nempe lectorem ad dignoſcendam regionis poſt barbarorum irruptiones per plura Secula conditionem, potiora ſelegit capita, quæ ad Italiam ævi medii intelligendam faciunt, junctaque ſpecimen ſtatus illorum temporum exhibere poſſunt. Hinc primum de Regibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, aliisque Italici regni magiſtratibus, commentatur; tum varios politici regiminis ritus, & civium privatorum mores, exponit; deinde diverſos liberorum ac ſervorum ordines, judicia, militiam, leges, nummos, artes, ſtudia, linguam, mercaturam, & id genus alia, perſequitur; denique mutationi, quæ poſt annum A. C. N. 1000 contigit, ubi avtocratica imperii forma in Principum Regulorumve locum per civitates plerasque ſucceſſit, Diſſertationum aliquot auctarium deſtinat. Ex his nemo eſt, qui non intelligat, non obvia ubivis eſſe rerum ejusmodi perſcrutandarum, & petita ex libris typorum ope pluries deſcriptis, ſubſidia. Sane vel eam ob rationem omni eruditorum ſodalitio gratioſiſſimus erit *Muratorius*, quod, itinere per univerſam Italiam inſtituto, chartarum atque Diplomatum ingentem contulit acervum, eumque juris publici reddidit: quo quidem in loco nec illorum ſilenda ſunt merita, qui ſua lubentes *Muratorio* aperuere ſcrinia, & Sociorum Palatinorum Mediolanenſium, quorum ipſe mentionem non ſine honoris præfamine injecit, exemplo profecerunt. Tandem, ne quid Operi deeſſet, de ipſo rite dedicando ſollicitus etiam fuit *Muratorius*. Conſecravit autem *Auguſto III*, Sarmatarum Regi, Electori Saxoniæ, Principi ad bonas literas in dies promovendas nato, qui in peregrinatione Italica in id quoque ſedulus incubuit, ut juſtus rerum ejusmodi æſtimator evaderet ac tutelaris. His præmiſſis, quæ, ni fallimur, totius Operis accuratiorem repræſentare formam ac notionem poterunt, ſingulas Diſſertationes *prioris Voluminis*, quod reliquorum grande deſiderium in animis lectorum excitat, ita luſtra-

Præf. pag. 5.

ſtrabimus, ut & *Actorum* noſtrorum Lectoribus de præſtantia laboris, & Cel. *Muratorio* de diligenti Operis lectione, fidem faciamus.
Diſſ. I. Inſcribitur autem *Diſſertatio prima de exteris gentibus, quæ poſt declinationem imperii Romani Italiam aut afflixere, aut ſibi ſubjecerunt.* Cauſas invaſionum binas indicat *Muratorius*, quarum una in ſterilitate ſedium avitarum, altera in Italici ſoli fertilitate, latet. Curioſa inprimis ſunt, quæ de Saracenorum ſeu Arabum in Italia geſtis a Seculo inde VII diſſerit, &, quam ad hiſtoriam Nortmannorum confert, ſymbola. Horum originem *Dudo de S. Quinctino*, qui, juſſu *Richardi I, Rollonis N.* circa A. C. 990 gentis adornavit hiſtoriam, ex Scandinavia, e Gothis *Guilielmus Gemmiticenſis*, repetunt. Gothos dum nominat, *Chronicon Anonymi Barenſis*, Ordini Benedictinorum addicti, inſerit, a *Nic. Aloyſia* e Codice MSto. Vaticanæ Bibliothecæ Urbinate deſcriptum, & perpetuo Commentario illuſtratum, ab alio parum diverſum, quod primus evulgavit *Peregrinus*, poſteaque *Muratorius* ipſe in *Script. rer. Ital. T. V pag. 147. ſeq.* denuo typis deſcribendum curavit. Adeſt & *breve Chronicon Andreæ Presbyteri*, Seculo IX conditum, atque res geſtas inde ab A. C. 568 recenſens, cujus editionem noſtro olim *Jo. Burch. Menckenio* deberi, *Muratorius* profitetur. *Diſſertatio ſecunda de regno Italiæ, & ejus finibus*, tractat, ac Longobardorum, Gothorum, aliarumque ex familia illa gentium, origines tradit, quippe de quibus, utpote in nocte multa jacentibus, poſt *Caſp. Berrettum*, bene mereri, & lucubrationes ſuas, ante editum *Tomum X Script. rer. Ital.* apparatas, publici iuris facere, nullus dubitat *Muratorius*. Inter alia lectu digniſſima evincit, limitem regni Longobardici ante *Caroli M.* tempora intra Pannoniam fuiſſe, poſtea autem per pactum *Ottonis M.* cum Tribuno Duce Venetiarum *ad Plavim amnem* A. C. 983 conſtitutum, quo quidem loco tam illos, qui Anaſſum flumen Plavis nomine putant intelligi, quam *Fresneum*, qui, planitiem indicari, ex loco *Andreæ Danduli* ſuſpicatur, carpit, & utrumque probationibus ſuis exuit. Et habet omnino cauſas reprehendendi non exiguas, cum amnis, qui nunc *la Piave* dicitur, in chartis antiquis non ſit incognitus, e quibus unam *Adelberti* & *Berengarii* Regum de A. 959 e tabulario Collaltino primus producit. *Diſſertatio tertia* eſt *de Imperatorum*

Pag. 21 ſeq. | 25 ſeq. | 41 ſeq. | Diſſ. II. | pag. 55. | Diſſ. III.

Roma-

Romanorum ac Regum Italicorum electione, quæ inprimis acta Sy-
nodi Ticinenſis de A. 885 continet, vel ob electionem *Guidonis*, Pag. 83
Spoletani Ducis, *Berengario I*, Regi legitimo, oppoſiti, magni fa- ſeq.
cienda. Egregia eſt coronationis Romanæ illuſtratio. Solennia, quæ 97 ſeq.
jam *Edm. Martene de ant. Eccl. rit. Tomo III* explicaverat, e *Libro*
pontificali MSto, ante annos ferme 400 exarato, & Luccæ in ſcriniis
Frid. Lucchesinii exſtante, novam clariſſimamque lucem ſortiuntur.
Diſſertatio quarta recenſionem *officiorum regiæ domus* inſtituit. Diſſ. IV
Eo pertinent *majores domus*, qui nonnunquam inter Epiſcopos li- pag. 116
tigantes jus dixere, (vid. Diploma de A. 715, apud *Ughellum in Ital.* ſeq.
ſacra Tomo I,) *Aratores*, quos *Marpahes* Langobardi vocant, *Pin-*
cernæ, *Veſtiarii*, *Buticularii*, *Stabuli Comites*, *Referendarii*, quorum
in charta *Aiſtulphi*, Regis, mentio occurrit, ſed non ſatis perſpicua,
ut, utrum de ſupplicum precationibus ad Regem retulerint, an
ſcripſerint Principis Diplomata, annuloque ſignarint, queamus dis-
cernere, *Mariſcalchi*, *Seneſcalchi*, *Silentiarii*, *Oſtiarii*, *Venatores*,
Falconarii, &, qui minorem domus familiam deſignant, *Gaſindii*. pag. 124.
Diſſertatio quinta Duces ac Principes Italiæ antiquæ repræſentat. Diſſ. V
Et initio quidem definire non audet *Muratorius*, quod ex lege pag. 149.
Theodoſii Junioris de A. 407, quæ eſt *13 Th. C. Lib. VI Tit. 26*, pro-
bant alii, fuiſſe nonnullos, poſt militiam diuturnam ad illuſtrem
& pacificam Ducum dignitatem evectos, immo alios ſubinde, qui
nulla meruerant ſtipendia, in ſanctiori Conſiſtorio Imperatorum
aſſediſſe. Inter Langobardos, nullum eſt dubium, quin milita-
ris fuerit Ducum dignitas, & ad limites provinciarum propter
cuſtodiam frequens. Diviſi ſunt in *majores* atque *minores*, prout
vel provinciæ univerſæ, vel regendæ defendendæque civitati,
præerant. In illis clarum eſt Ducum Spoleti ac Beneventi no- 167.
men, quos dum memorat *Muratorius*, ſingularia quædam de
Ducatibus ipſis, quibus poſtea Salernitanus, Capuanus, & Nea-
politanus, acceſſerunt, tradit, & ex monumentis idoneis confir-
mat. Habuit etiam Amalphitana civitas Præſidem, qui Conſul 20.
primo, deinde Comes, denique Dux, appellatus eſt, cujus poteſtas
tam ex *Paralipomenis hiſtoricis Anonymi Salernitani* in *T. II*
P. II Scr. Rer. Ital. quam ex *Chronico antiquo, res geſtas ab A. C. 339*
ad A. C. 1294 percenſente, & Langobardicis literis in charta per-

gamena conſcripto, illuſtrari poteſt. Primus ex eo *Marinus Freccia*, JCtus, profecit, tum plenior uſus *Jo.Bapt. Bolvito*, Equiti Neapolitano, contigit, cujus excerpta, ad adornandam patrii regni hiſtoriam congeſta, *P. Euſtachius Caracciolus* cum *Muratorio*, *Mu-*
Pag. 216. *ratorius* cum orbe erudito, communicavit. Præterea de Ducibus
246. Cajetæ, Fundæ, Tuſciæ, Venetiarum, itemque de antiquis Sardiniæ Regibus, diſſeruit, & *Chronicon Beneventanum, ex perantiquo Codice Vaticano deſcriptum*, ſubjunxit, quod & transmiſit, & notis
Diff. VI illuminavit, *Nic. Aloyſia*. *Diſſertatio ſexta* eſt *de Marchionibus*
pag. 267. *Italiæ*. Dignitatis initia Seculo A. C. N. IX debentur, quo prima ejus in Edicto *Ludovici Pii* de A. 815 pro Hiſpanis, ob infeſtationes Saracenorum in Franciam confugientibus, mentio occurrit, & Præſidem provinciæ limitaneæ ſignificat. Idem in Italia notavit primum, dein ſoli inter Comites civitatum potentiori, ceteris exclu-
269. ſis, datum, atque ita factum eſt, ut Principes iidem, mutato nomine, nunc Duces, nunc Comites, nunc Marchiones, dicti ſint, cujus rei exempla occurrunt in dominis Fori Julii & Spoleti. Nonnun-
271. quam Marchionis titulus prævaluit, ut in Hetruria; ſequenti vero ætate dignior Ducum conditio evaſit, relictumque illis hoc nomen, qui plures Comites ac civitates ſibi ſubjectas habebant; reliquis, tali imperio deſtitutis, Marchionum cedebat appellatio.
272. Seculo X aliquot in Italia Marchiæ effloruerunt, ut ſunt Mediolanenſis, littoris Italici, Montisferrati, &c. quamvis nec hoc diffitea-
277. tur *Muratorius* veri eſſe ſimillimum, verbum *Marcha* in Diplomatibus non ſemper *provinciam limitaneam*, ſed aliquando, quod
320. *intra fines, in agro ſeu territorio*, ſitum eſt, ſignificare. Frequens in Diplomatibus Seculo XII Italiæ Marchionum mentio injicitur, quo nomine Marchiones per Italiam omnes nonnunquam gene-
319. ratim compellari, conjicit. Marcarum, a parentibus ad filios & nepotes jure hæreditario transeuntium, jam aliqua occurrunt in regno *Friderici I* veſtigia, quippe qui in charta de A. 1167, 9 Cal. Maji, de Marchia *Guidonis Henricum*, ejusque hæredes maſculos, & in caſum ſobolis deficientis fratrem *Henrici*, inveſtiviſſe le-
Diff. VII. gitur. *Diſſertatio ſeptima Comitibus palatinis* ſacra eſt; quod munus, a Langobardis penitus ignoratum, inter Francos, *Hincmaro* teſte, ad cauſas legales dirimendas inſtitutum videtur. A Fran-

cis

cis autem regno etiam Italico, cum ipſorum ſubeſſet ditioni, Comes Palatii datus eſt, qui in civitate Ticinenſi jus dixit, tantaque autoritate polluit, ut eſſet ad ipſum ab univerſis Italiæ populis provocatio. Contexuit *Muratorius* Comitum Palatii Italiæ præ- Pag. 355.
fectorum ſeriem, eo majori encomio condecorandam, quod fruſtra olim eadem ſparta fungi voluit *Fresneus*. Obiere munus ſub *Carolo M. Echerigus*, *Hebroardus*, *Suppo*; ſub *Ludovico Pio Adalhardus*; ſub *Lothario Maurinus*, quem hiſtoriarum ſcriptores fruſtra forſitan a *Mauringo*, Comite Brixienſi apud *Eginhardum*, diſtinguunt; ſub *Ludovico II Hucpoldus*, quem male aliquoties *Tucbaldum* nominant, *Joannes*, *Heribaldus*; ſub *Carolo Craſſo Bodradus*, & circa idem tempus, ceu ex charta Papienſi de *A. 880, 6 Id.* Januarii, patet, *Bertoldus*, ex quo non infirma emergit divinatio, aut in Diplomate nominato oſcitantiam ſcribæ *Bodradum* cum *Bertoldo* commiſcuiſſe, aut geminos iſthac ætate Palatii Comites electos. Sequuntur ſub *Guidone Maimfredus*, *Amedeus*, *Sigefredus*, *Odelricus*, Marchio; ſub *Hugone Giſelbertus*, *Sarilo*, *Eneſaricbus*, *Hubertus*; ſub *Ottone M. Otbertus*, qui male aliquando *Obſertus* effertur, eoque adhuc ſuperſtite *Ezeca*, quæ res iterum conjecturam facit, vel geminos Palatii Comites tum fuiſſe, vel Duces Beneventanos Regum exemplo poteſtate eligendi Comitis Palatini gaviſos, aulamque ipſorum ſacri Palatii elogio veniſſe; ſub *Ottone II Gregorius*, *Giſelbertus*, *Lanfrancus*, *Sergius*; ſub *Ottone III Ardoinus*, qui, exſtincto Cæſare, regni Italici coronam ad ſe transferre laboravit. Ultimo in Palatii Comitibus loco *Ottonem* ſtatuit. Ex quo etiam poſt annum A. C. 388.
N. 1000 pleræque per Italiam urbes in libertatem ſeſe vindicarunt, dignitas hæc primum depreſſa eſt, dein, brevi tempore interjecto, penitus exſpiravit. *Diſſertatio octava* agit *de Comitibus & Vice-* Diſſ. VIII
Comitibus. Comites alii rexere militiam, alii juſtitiam admini- pag. 399.
ſtrarunt, qui inde Judices dicti, & autoritate ſumma, imo jure aggratiandi, inſtructi ſunt. Vid. *Gregorius Turonenſis* in *Vita S. Nicatii Cap. 8.* Dein nomen præfectis urbium commune evaſit. Sed ho- 418.
rum majeſtati deceſſit plurimum, ex quo ſacri antiſtites in ſedibus ſuis regimen dominatumque ſibi vindicarunt, hinc caſtella, vici, & allodia, ſeu feuda procerum, a ditione civitatum, re-

gio

gio juſſu, conſtitutis ruralibus Comitibus, divulſa ſunt. *Diſſer-*
Diſſ. IX *tatio nona* inſcribitur *de Miſſis regiis, ſive Judicibus extraordina-*
pag. 455. *riis.* Inventionis gloriam *Carolus M.* habet; ſed nec a Lango-
bardis ignorata fuit dignitas, ſiquidem *Miſſus excellentiſſimus do-*
mini Liutprandi Regis in placito Thuſco de A. 715 occurrit, quan-
quam in eo utriusque gentis Miſſi diſtuliſſe videantur, quod Fran-
ci ad quasvis cauſas dirimendas eo inprimis conſilio dari con-
ſueverint, ut miſeris contra injurias judicum improborum ſub-
veniretur, Langobardici de controverſiis Epiſcoporum inter ſe
unice judicarint. Illi, a ſolio Regis in regionem, quæ *miſſaticum*
455 ſeq. vocabatur, ablegati, literis regiis expoſitis, quemvis ad litigandum
invitabant. Sic enim *Berengarius*, Auguſti cognominis nepos,
in Diplomate de A. 918 produxiſſe legitur chartam, ab annulo dni.
Imperatoris ſigillatam, in qua continebatur, ut idem *Berengarius*
nepos ipſius domini Imperatoris Miſſus eſſet conſtitutus. Similes li-
teras, ab *Ottone III* A. C. 1000, *Benzoni* datas primus edit *Muratorius.*
Quodſi per plura loca jus dicerent, *Miſſi diſcurrentes* ſunt appel-
458. lati. Miſſis Epiſcopi ſæpius aſſederunt, &, cum eſſent legum
plerumque rudes & ignari, Juris periti, ſive Judices. Alimenta,
470. *conjectum* dicta, provinciales ſuppeditarunt. Dignitas Seculo XI
rarior evaſit, Seculo XII ſenſim exſpiravit, imperante *Friderico I*
Diſſ. X. prorſus evanuit. *Diſſertatio decima* eſt *de minoribus juſtitiæ mi-*
niſtris, id eſt, Judicibus, Scabinis, Sculdaſciis, Gaſtaldis, loci ſervato-
XI. *ribus, Decanis, Sylvanis, Saltuariis;* *undecima* de *Allodiis, Vaſ-*
ſis, Vaſallis, Beneficiis, Feudis, Caſtellanis, &c. in qua, inter ceteras
obſervationes elegantiſſimas, quibus, veluti gemmis, diſtincta lu-
pag. 565. cet, commendari meretur una, quæ diviſionem bonorum in *feuda-*
lia & *allodialia* ex Diplomate *Caroli Craſſi* de A. 880 & 887 repetit.
In illo Imperator *Angilbergæ* Auguſtæ poſſeſſiones ſuas ita confir-
mat, *ut retineat quasdam, quoad vixerit, uſufruendo & poteſtative*
ordinando, quasdam vero perpetualiter poſſidendo, & cui voluerit,
639 ſeq. *dimittendo.* In hoc jus *beneficiarium* a *proprietario* diſtinguitur,
quale diſcrimen & charta *Lotharii I* de A. 839, quamvis perob-
ſcure, tradit. In fine Diſſertationis libellus incerti Autoris *de Feu-*
dis per Patriarcham Aquilejenſem concedi ſolitis acceſſit, qui adhuc
Diſſ. XII. in Bibliotheca Eſtenſi latuerat. *Diſſertatio duodecima de Notariis*
pag. 659.

quædam

quædam explicat. Creandorum Notariorum poteſtas ad Reges regaliumve jurium participes proprie pertinuit; Epiſcopis tamen, itemque Comitibus, per Capitulare *Caroli M.*, apud *Baluzium Tomo I pag. 421*, communicata, quamvis non ſine expreſſo legum privilegio, ceu ex Diplomate *Hugonis* & *Lotharii*, Italiæ Regum, Pag. 661.
de A. 942, colligere licet. Peculiarem conſtituendi formam Codex MStus *Cencii Camerarii* notavit. Obiter peccatum illorum 688.
Muratorius carpit, qui, quos nunc Notarios dicimus, *Scriniarios* 674.
a Romanis cognominatos ſtatuunt, quique vel inde confutantur, quod iis etiam temporibus, quibus frequens Scriniariorum memoria occurrit, *S. Romanæ Eccleſiæ Notarii* ſubinde nominentur; 680.
quam in rem clara eſt charta transactionis, inter *Gezonem a Damiano* & *Adrianum IV* Pont. Rom. A. 1158 initæ. His ita explanatis, ad ſtatum familiarem ſeſe convertit *Muratorius*, & in *Diſſertatione tertia decima de hominibus liberis & arimannis* diſſerit. Diſſ. XIII pag. 715.
Sane, hos in ſervorum numero fuiſſe nunquam, contra *Cangium* & *Fontaninum*, graviſſimis commotus argumentis, arbitratur, etiamſi pro certo adſtruere non audeat, utrum liberis omnibus, an iis ſolum, qui rura exercebant, & beneficiis a Principe fuerant ornati, adhæſerit Arimannorum appellatio. Vocem ab *Ehre* & *Mann* derivat, honoratosque homines ſcribit ita vocatos, liberos videlicet & aliquo nobilitatis gradu conſpicuos, militiæ præterea addictos, maximamque partem vel Regis ipſius, vel Vaſſi cujusdam ſenioris, vaſallos. Sequitur *Diſſertatio quarta decima de Servis & hominibus de Masnada.* Servi ſecundum Italorum inſtituta vel naſcuntur, vel fiunt, idque ſive ob debitum, ſive ob crimen, contingit. Vid. Formulæ veteres ad *l. 1* & *87 Lotharii I* in *Script. rer. Ital. Tom. I Part. II.* Frequens inprimis, quando de ſervis ſermo eſt, in Diplomatibus ævi medii *condumarum* nomen. Hoc domum ſignificari, ſonitu vocis decepti ſtatuere *Papias Grammaticus*, *Cangius*, *la Cerda*, *Macri fratres* in *Hierolexico*, cum nihil certius ſit, quam hoc, quod viros ac fœminas conditionis ſervilis, aliquando etiam integræ domus famulitium, *condomam* ſeu *condumam* vocarint Itali. Ipſe locus *Gregorii M. Lib. XI Ep. 20*, quo hæreſin ſuam ſtabiliunt, quemque & Monachi S. *Benedicti* in nova *Gregorii* editione male interpretati ſunt, ſi recte ponderetur,

B pro

pro vera militat ſententia. In verbis enim: *conduma vineolam parvam juris ejusdem Eccleſiæ noſtræ tenere dicitur*, τὸ *tenere* non complecti, ſed poſſidere, indicat: id quod ex ſequenti commate apparet: *& ipſam ſibi pariter vineolam petit debere locari.* Conf. *Chronicon Cœnobii Vulturn.* ad A. 778 in *Script. rer. Ital Tom. I Part. II pag. 363.* Dum ad homines *de Masnada Muratorius* progre-
Pag. 798. ditur, pleraque a *Juſto Fontanino*, Archiepiſcopo Ancyrano, in peculiari Diſſertatione fuiſſe occupata notat, in multis tamen, & cir-
800. ca originem inprimis, ab ipſo diſceſſionem facit. Cum enim *Fontaninus* pro gente in manſis nata homines *de Masnada* dictos accipiat; hic gentem manſis addictam, & ad manſum excolendum
Diſſ. XV. conſtitutam, interpretatur. *Diſſertatio quinta decima* indicem habet *de Manumiſſionibus ſervorum, & de Libertis, Aldiis, & Aldianis.* Duplex præ ceteris manumittendi ritus Cel. *Muratorio* dignus notatu viſus eſt, alter *per quartam manum*, in *lege 225*
pag. 847. *Rotharis* Regis commemoratus, quando videlicet herus homini libero ſervum tradebat, a quo rurſus alter ipſum accipiebat, ſicut tertius ab altero & a tertio quartus, qui ad quadrivium ducens ſervulum, in conſpectu giſelium, hoc eſt, teſtium, ſolenni formula: *de quatuor viis ubi volueris ambulare, liberam habeas poteſtatem*, herili imperio penitus eximebat: *per impans* alter, ſive *in voto Regis*, quando quis ſervum tradebat Regi, quo libertatem conſequeretur. Id *amundum pronuntiare* dicebant, & per excuſſionem denarii utplurimum fiebat, unde *liberti denariales*, quaſi aliquod libertatis pretium exſolviſſent. Vid. Diploma *Ottonis III* apud *Martene Theſ.*
862. *Anecd. Tom. I pag. 104.* Nec par erat libertorum omnium conditio, immo fuere, qui, ut olim inter Romanos, perpetuo ſervi-
864. tutis jugo manumiſſoribus obligati erant. Medium liberos inter & ſervos locum *Aldii*, ſeu *Aldiones*, tenuerunt, quos male *du Fresne* & *Baluzius* ad ſervorum miſerias detrudunt. Contrarium *l. 218* & *219 Rotharis* Regis evincunt, quæ aldiam aut liberam, ſi in caſa aliena intraverit ad maritum, & ſervum ad ma-
866. ritum tulerit, libertate privandam cenſet. De *litis* ſejunctam a viris doctiſſimis opinionem fovet, libertosque definit, quibus
Diſſ. XVI. contra æquitatem patroni onera impoſuerunt. *Diſſertatio ſexta*

deci-

decima eſt *de Fœneratoribus*, *Judæis*, *Societatibus militum & prædonum*, *Leproſis*, &c.; *decima ſeptima de Fiſco & Camera Regum*, *Epiſcoporum*, *Ducum ac Marchionum Regni Italici*. *Curtem regiam* Langobardi aliquando *Palatium* dixerunt, Francos nacti hac ex parte imitatores, quamvis & his *Fiſci* nomen non fuerit inauditum, ceu chartæ *Ludovici II* de A. 854, & *Carolomanni* de A. 878, declarant. Vox *Cameræ* occurrit in teſtamento *Caroli M.* apud *Eginhardum*, & in Diplomate *Deſiderii*, Regis Langobardorum, apud *Margarinum*, quamvis huic fidem adhibere dubitet *Muratorius*, qui & obſervat, multa eſſe apud *Margarinum* conficta, eoque inprimis Diploma *Caroli M.* pertinere, in cujus inſcriptione Imperator ipſe *Magnum* ſe vocat, quod æque ἄτοπον eſt atque nota chronica: *Anno ab incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti octingenteſimo ſecundo*, *Indictione ſecunda*, ad ævum *Caroli Craſſi* meliori jure referenda. Jus fiſci ſeu cameræ proprie eſt regium, Epiſcopis tamen atque Abbatibus, inprimis ſi Comitatu urbis fuiſſent donati, ut Epiſcopi Parmenſes & Abbates Caſinenſes, maxime vero Romanis Præſulibus, Regum indulgentia communicatum. Rara tamen & vix deprehendenda in vetuſtioribus Pontificum monumentis fiſci mentio, niſi forſitan, ſub nomine *Veſtiarii* latuiſſe, dicere & ſuſpicari cum *Muratorio* velimus. De Principibus, Ducibus, atque Marchionibus, una res explicari nequit regula, quamvis non exigua ſit veri ſpecies, exciſis Langobardorum Regibus, Principes Beneventanos, Salernitanos, & Capuanos, fiſci jus ſibi vindicaſſe. Agmen claudit *Diſſertatio octava decima de re publica, parte publica, & miniſtris Reipublicæ antiquis temporibus, & an civium communitates, uti nunc, ita & vetuſtis Seculis, fuerint in civitatibus Italicis*. Accedunt Appendicis loco *Excerpta hiſtorica ex Commentariis MStis Benevenuti de Imola in Comœdiam Dantis Aligherii, ab eo circiter A. C. 1376 compoſitis, & in Eſtenſis Bibliothecæ theſauro aſſervatis*. Nihil ad illuſtrandam Italiæ mediæ hiſtoriam tam apprime facit, quam Poema *Dantis Aligherii*; ſed occurrunt tot in eo difficultates, ut abſque locupleti Commentario vix queat vel ab Oedipo intelligi. Iſtum tam prolixum laborem non ſine laude devoravit *Benevenutus de Imola*, cujus Com-

Diſſ. XVII. pag. 917. — 931. — 939. — 950. — 939. — Diſſ. XVIII.

Commentarium MStum integrum præter opinionem in Bibliotheca Ducis Mutinensis invenit Cel. *Muratorius*, atque statim in suos, vel potius orbis literati, usus ita vertit, ut, quæ ad ipsius institutum facerent, excerpta daret. Etenim, universum Opus publici juris facere, supervacaneum & inconcinnum videbatur, quandoquidem fabularum scrutari explicationes, & Græciæ pariter ac Romæ veteris antiquitates examinare, & ab instituto scribentis opere procul aberat, & legentium curiositatem non poterat non justo diutius morari.

DE SERVORUM DEI BEATIFICATIONE, & Beatorum Canonizatione, Liber secundus, Autore PROSPERO DE LAMBERTINIS, S. R. E. Cardinali, titulo S. Crucis in Hierusalem, Anconæ primum Episcopo, postea Archiepiscopo Bononiæ.

Bononiæ, formis Longhi, excusoris Atchiepiscopalis, 1735, fol. Alph. 10.

Librum hunc *secundum*, particularibus doctrinis destinatum, *Clementi XI*, dudum demortuo, inscribendum dicandumque Maximus Autor judicavit, exstincto benefactore memoriam beneficiorum, ab illo acceptorum, haud penes se intercidisse, declaraturus. *Clementis* enim *XI* favore adjutus ipse Eminentiss. Cardinalis, nunc Pontifex Summus, primum in Advocatorum Consistorialium Collegium relatus, post Promotor fidei constitutus; tum Prælatus domesticus, Basilicæ S. Petri Canonicus, S. Officii Consultor, & Sacræ Concilii Congregationis a Secretis, electus fuit. Atque eam ob caussam in merita *Clementis* illius honorificentissime prædicanda excurrit. Ex libro ipso summa decerpemus capita, atque in unum alterumque eorum longius recensendum operam nostram insumemus. Tractationis ipsius decursus ad *Caput* usque 54 pertinet. Exorditur Maximus Curiæ Romanæ Præsul scriptum hoc suum ab *Ordinariorum* facultate, eorundemque in conficiendis causis Beatificationum ac Canonizationum autoritate. Exponi-
Pag. 20. tur *Capite secundo* de iis, qui veniunt appellatione *Ordinariorum*. Sub-

Subjungitur consuetudo Sedis Apostolicæ antiquior in causis *Ordinariorum.* Ordinarius autem vocatur ille judex, in cujus diœcesi est corpus canonizandi, nec non ille, in cujus diœcesi miracula contigisse perhibentur, aut degunt homines, qui de sanctitate & miraculis illius, quem concilio cœlitum esse adscribendum dictitant, sunt examinandi. Sede Episcopali vacante, Capitulum Ecclesiæ Cathedralis, sive Vicarius Capitularis, locum Ordinarii explet. Vicarius quoque Apostolicus, qui a Sede mittitur Romana ad gubernandam aliquam diœcesin, sive Sede plena, sive vacante, ordinaria potitur jurisdictione, ita tamen, ut a sententiis ejus non provocetur ad Papam, sed ad Metropolitanum. Ordinariis ipse porro inserit Max. Autor *Præsules inferiores*, qui, licet characterem non habeant Episcopalem, jurisdictionem tamen obtinent quasi-episcopalem, habentque territorium separatum cum exclusione cujuscunque Episcopi, ita, ut in eo omnia peragant, quæ perageret Episcopus, exceptis his, quæ spectant ad Ordinis Ecclesiastici seu sacerdotalis conferendi potestatem. Et, licet in *Concilii Trid. Sess. 25* decretum legitur, nemini licere insolitam ponere ullo in loco imaginem, nisi ab Episcopo ea fuerit approbata, nec ulla nova admittenda esse miracula, nisi eodem recognoscente & approbante Episcopo; tamen Autor Summus credit, quasi-Episcopos per ea 14.
verba haud excludi. Nomine autem Ordinariorum non veniunt Vicarii Episcoporum generales, nuntii Apostolici, religiosi. Prima processus ordinarii mentio referenda videtur ad petitam Ca- 22.
nonizationem S. *Raymundi de Pennaforti* sub *Nicolao III* A. 1279. At juridica testium examinatio ea ætate adhuc abfuit. Recentiora sunt tempora, quibus ipsæ Canonizationum causæ ad normam veritatis & quodammodo contentiosi judicii redactæ fuerunt. *Caput quartum* inscriptum est de viribus Processuum, 26.
qui fiunt ab Ordinariis. *Quinto* sciscitur de conformitate inter Processum ordinarium & Apostolicum. *Sexto* agitur *de Ordi-* 41.
nariorum Processuum singularitate, hoc est, an aliquando eorum ope tantum & citra Apostolicum processum veniri possit ad Beatificationes & Canonizationes. *Septimum* edisserit argumentum 49.
de non-cultu, ac de rebus nonnullis ad ornatum materiæ de

non-cultu præmittendis. Ante *Alexandri III* tempora coli cœperunt Christiani nonnulli defuncti ex consensione ecclesiarum & consuetudine diuturna. Hic vero Papa edixit, ut, etiamsi per Sanctum miracula plurima fierent, non liceret tamen ulli aliquem pro Sancto sine autoritate Romanæ Ecclesiæ habere vel colere veneratione publica, quanquam nemini non liceat Sanctis privatum impendere cultum citra illam autoritatem. Repetit denuo Summus Autor argumentum illud: *Si circumstantia loci*
52. *publici illicitum non efficit cultum, qui viro pietate conspicuo adhuc viventi exhibetur, cum ad ejus genua in foro & in Ecclesia provolvi possimus, ejusque precibus nos commendare; multo minus illicitum poterit efficere cultum, qui eidem post obitum impenditur.*
56. *Capite octavo* exponit diligentiam, quæ solet adhiberi, postquam causæ Beatificationis & Canonizationis Sedi Apostolicæ fuerunt reservatæ, ne iis cultus præstetur, qui eum minime merentur. *Bonifacius* enim *VIII* jussit, ut *Hermanni* cujusdam corpus, apud Ferrarienses jam viginti annis pro Sancto culti, e sepulchro erueretur atque combureretur, quæstione prius habita de ejus hæresi. *Urbanus* quoque *VIII* in literis Apostolicis ad Archiepiscopum Ravennatensem & Episcopos ejus suffraganeos præcepit abrogari cultum, qui a Fratribus Prædicatoribus cuidam Fratri *Jacobo*
61. publice impensus fuerat. *Capite nono* exponitur de moderatione cultus erga non-Beatificatos, nec a Sede Apostolica cœlitibus adscriptos. In horum enim memoriam nequeunt templa statui, altaria erigi, sacrificia celebrari, festa publica fieri, reliquiæ con-
62. stitui publice honorandæ; licet possit non-canonizatus appellari *Sanctus*, ejus imago pingi ac honorari, reliquiæque coli, at extra templum & cultum publicum. Cum vero quidam Sanctis ejusmodi quoque cultum publicum impertirent, *Clemens VIII* A. 1602 d. 25 Nov. peculiarem instituit Congregationem super titulis & honoribus conferendis in pios vivos, a Sede Aposto-
70. lica nondum approbatis, eamque ad d. 20 Dec. coram sese coire jussit. *Paulus V* disputationem resumsit, cui a *Clemen-*
72. *te VIII* impositum fuerat silentium, atque nonnihil de ea re sancivit decretorum A. 1615. Jussit hic, ne per urbem fierent aut collocarentur in templis picturæ, neve quid pingeretur super muros viarum publicarum, nisi prævio Cardinalis Vicarii permissu.

miſſu, atque adeo non niſi re communicata cum ipſo, vel cum Præ- 75.
ſule, ejus vicem gerente. Ferunt, plebeculam Venetam tabellas votivas appendere cœpiſſe ad ſepulcrum Fratris *Pauli Sarpii, quem cucullatum Lutheranum* (ſunt verba Autoris Maximi,) *plerique appellant*. Tum vero *Urbanum VIII* juſſiſſe *Zacchiam*, Faliſcorum Epiſcopum, ſuum Venetiis Nuntium, ut Senatum moneret, ne indebitus ille cultus continuaretur; Senatumque Venetum in eo morem Pontifici geſſiſſe. Addunt alii, ea re *Urbanum VIII* motum fuiſſe ad edenda ea generalia Decreta, quæ hic proferuntur, quæ tamen conjectura
infirmo ſtat talo. Id eſt certum, *Urbanum* A. 1625 d. 2 Oct. cul- 77.
tum prohibuiſſe atque venerationem, illis præſtari ſolitam, qui a *Sede Apoſtolica nec Beati* pronuntiati, nec cœlitibus adſcripti fuere. Vetuit ipſe, ne quis ſervorum Dei ante illas Beatificationis vel Canonizationis cerimonias depingeret imagines cum laureo-
lis, radiis, ſeu ſplendoribus, neque ipſæ retinerentur ſive in ſacel- 79.
lis, ſive aliis in locis publicis cujuſcunque ordinis, inſtituti, ſocietatis, neque lumina ad ſepulcra ipſorum incenderentur. Ad-
junxit Summus Autor *Caput duodecimum* de nonnullis expoſitioni- 87.
bus ad prædicta *Urbani VIII* decreta, ac de nonnullis quæſtionibus, quæ ad eorum funus & ſepulcra, qui ſervorum Dei appellatione veniunt, pertinent. Quæſtiones alias, quæ ad anniverſariam obitus ſervorum Dei memoriam, eorundemque reliquias, faciunt,
enodat *Capite XIII*. Negat Max. Autor, quod *Papebrochius* in 101.
Conatu Chronico-hiſtorico ad Catalogum Romanorum Pontificum, & *Pagius* in *Critica Baroniana ad A. 67 n. 18*, falſi fuerunt, ſcilicet veteres fere omnes Sanctos Pontifices alio die coli, quam quo obierunt, ratus, in caſu dubio Deum manifeſtaſſe diem; cujus rei exemplum ex *Gregorio Turonenſi Lib. II de Miraculis Martyrum Cap. 29* depromit. Nos non poſſumus, rei veritate commoti,
quin a *Papebrochio* ſtemus. Diſſeruit Pontifex Maximus *Capite* 109.
14 de quibusdam aliis controverſiis reſpectu imaginum, quibus ſervi Dei ſolent coli, nec non actuum ſine ulla dubitatione ad cultum publicum referendorum, ideoque vetitorum. Exemplis, decretis, & expoſitionibus, omnia hic niteſcunt. Illuſtrat eadem ratione ea omnia, quæ capitulatim breviusque in *Libro primo* ediſſeruerat. Excipit tractationem Appendix, quæ monu-

menta

Pag. 571. menta complectitur, ad hunc *Tomum secundum* referenda. Primo loco apparent *Decreta Sanctissimæ Inquisitionis*, edita A. 1625 d. 13 Martii & 2 Oct. ab *Urbano VIII*, nec non alia ejusdem decreta, per Breve promulgata d. 5 Julii A. 1634, quibus cultus publici determinatio fuit exposita. Disci exinde potest recentior metho-
598. dus Beatificationis ac Canonizationis. Succedunt Decreta novissima sacræ Rituum Congregationis, servanda in causis Beatificationum & Canonizationum Sanctorum, edita jussu *Innocentii XI*. Tertio loco exhibetur antiqua Vita B. *Archangeli Canneti*, Canonici regularis Congregationis Salvatoris, inserta in Processum, autoritate ordinaria confectum die 2 Maji A. 1617 a Vicario generali
603. Episcopi Eugubini. Tum sese offert Vita Sancti *Bolonii* seu *Bononii*, producta ex Archivo Capituli Cathedralis S. *Eusebii Vercellensis*, & ad Autorem missa ab Eminentissimo Cardinali
613. *Ferrerio*, Episcopo Vercellensi. Succedit Officium proprium S. *Bononii*, quod olim in Ecclesia Vercellensi recitabatur. Se-
625. quuntur *propriæ lectiones*, quæ recitantur in Officio S. *Petri*, Episcopi Vercellensis, & in quibus plura habentur de S. *Bononio*.
627. Additur loco septimo *Relatio Rotæ Auditorum in causa B. Petri Regalati, in qua ante judicium latum de casu excepto a Decretis Urbani VIII jam fuerunt discussæ & approbatæ virtutes*. Edita
629. fuerat hæc Relatio ipsa a *Bollandianis* ad diem 30 Martii, at minus integra. Hic vero datur integra ex typis Romanis anni
673. 1630. Additur *Relatio Rotæ Auditorum in causa B. Gregorii Papæ X, in qua approbatis virtutibus ante Decreta Urbani VIII post eadem decreta pronunciatum fuit super casu ab iisdem excepto*. Relatio ipsa MSta exstat apud Autorem, & edita etiam fuit
726. post Vitam ejusdem Beati, compositam ab *Antonio Maria Bonuccio*, Presbytero Societatis Jesu. Agmen claudit *Exemplar tabellæ testium*, quæ scilicet Sacrorum rituum Congregationi exhibetur, cum agitur de validitate Processuum, autoritate Apostolica & ordinaria confectorum, ubi testium nomen, cognomen, ætas, inductio, citatio, jusjurandum, & examen, indicantur.

HISTOIRE ROMAINE DE LA FONDATION de Rome jusqu'à la Bataille d'Actium.

id est,

id eſt,

HISTORIA ROMANA AB URBE CONDITA usque ad prælium Actiacum, id eſt, ad Reipublicæ finem, Autore ROLLINO, Univerſitatis Pariſienſis antiquo Rectore, Eloquentiæ in Collegio Regio Profeſſore, & Societati Regiæ Inſcriptionum atque elegantiorum literarum adſcripto.

Tomus I.

Amſtelædami, ex officina Wetſteniana, 1739, 12 maj.
Alph. 1 plag. 4, cum Mappis Geogr. 2.

N*on tritum aliquid* aut vulgare, ſed eximia quæque, ipſum Cel. Autoris nomen promittit. Neque fallitur ſpes noſtra. Vix enim ſcias, utrum elegantiſſimum ſtilum, an prudentiſſimum ſelectum, an accuratiſſimam rerum compoſitionem, magis admireris.* Ipſa ſtatim Præfatio nos docet, quanta hiſtoriarum peritia, quanta rerum civilium, ac ſigillatim Romanarum, cognitione, polleat *Rollinus*. Ideam hic Operis ſui generalem ſiſtit, atque de fortuna Romanorum ſapientiſſimum omnino judicium interponit Scilicet tria ſibi potiſſimum hic tractanda ſumſit: primo characterem populi Quiritum, deinde regulas, quibus imperium nitebatur, denique vias, quibus ad tantam magnitudinem perventum eſt. Deorum timor atque ſacrorum cultus inde a primis Reip. incunabulis merito ad præcipua imperii fundamenta referuntur, neque infimum ſibi locum amor patriæ ac libertatis vindicavit, quocum honoris & gloriæ ſtudium arctiſſimo nexu conjunctum fuit. Immo vero eo ipſo nomine appellari merentur diviſio inter Senatum atque Populum, quæque hos inter ali ſolebant diſſenſiones, quarum quidem utilitatem, una cum admiranda Populi moderatione, Patrum vero ſapientia, prudentia, & gravitate, luculenter ſatis exponit Autor. Appellari porro merentur civium numerum multiplicandi cupiditas, juventutem in armis exercendi, & bellorum gerendorum, ratio, quam juvabant æmulatio inter milites laudibus ac præmiis ſuſcitata, diſciplinæ militaris ſeveritas, inque maximis periculis & calamitatibus Romanorum

C

norum constantia, una cum augmentorum tarditate, vincendo a Republica captorum, quæ quidem moribus antiquis stetit atque crevit, mutatis vero labefactata fuit. Neque tamen in mirabilibus istiusmodi incrementis ac fatis singularis tacenda erit divini Numinis providentia, quippe quæ virtutes Romanorum quantumvis falsas hac ratione compensasse videtur. Non sine causa longiorem istam Præfationem pluribus verbis persecuti sumus. Ne tamen in limine tantum hærere videamur, agedum, summa ipsius tractationis, quatenus hoc *Tomo* continetur, capita strictim breviterque percenseamus. In *tres* autem iste *Libros* dividitur, quorum *primus duo Capita* complectitur. *Priori* harum gentium ante urbem conditam historiæ paucis enarrantur; *posteriori* autem res gestæ septem Regum comprehenduntur. Quod adeo *septem* pariter *Sectionibus* absolvitur, quarum singulas singulorum Regum vitis dicatas videmus. Ita, exempli causa, *Tarquinium Superbum* sistens Autor, ejus tyrannidem, cum Latinis amicitiam, *Turni Herdonii* cædem, cum Latinis fœdus, templi Jovi Latiali sacri constructionem, cum Sabinis bellum, Gabios dolo captos, exædificationem Capitolii, libros Sibyllinos ad *Tarquinium* latos, *Junium Brutum*, ejusque indolem, & cum principibus juventutis Delphos profectionem, Ardeæ obsidionem, luctuosam *Lucretiæ* mortem, atque inde enatam Regum expulsionem, ut & alia plura, luculenter satis describit. Postea *Libro secundo* imperii consularis vitia, & diversas Romanorum expeditiones, considerat. Ubi res præsertim primorum Consulum, *Collatini* atque *L. Bruti*, narrantur, quorum posterior præsertim collegam suum, *Lucretiæ* maritum, quia propter affinitatem *Tarquiniorum* suspectus erat, Consulatu se abdicare, atque urbe cedere coegit, & in suam ipse familiam crudeliter animadvertit, tandem vero, cum adversus Reges exercitum duxisset, in acie occubuit. Post ejus obitum, cum *Porsena*, Rex Clusinorum, bellum pro *Tarquiniis* suscepisset, *Coclitis Horatii*, ex Romanorum parte, virtus incluta fuit, cujus atque aliorum exemplo *Porsena* motus, pacem cum Romanis fecit, quo ipso spes *Tarquinii* imperium recuperandi magis in dies atque magis evanuit. Fuere deinde Romanorum alia bella, cum Sabinis

inpri-

inprimis ac Volſcis, quæ Celeb. Autor pari ratione fuſius enarrat. Atque etiam *Libro poſtremo* fata Quiritum & geſta ad annum usque Urbis conditæ 290, vel ante Servatoris nativitatem 462, πραγματικῶς percenſet, ita ſcilicet, ut obſervationes politicas & morales haudquaquam intermittat. De *altero*, *tertio*, & *quarto*, hujus Operis, omni laude digniſſimi, *Tomis*, quos intra anni ſpatium ferrea Autoris octogenarii induſtria excudit, & quorum nullus eſt, qui argumentorum delectu, aut narrandi ſuavitate, huic *priori* cedat, alio tempore ex inſtituto diligenterque dicemus.

A COMPLEAT SYSTEM OF OPTICKS, *in four* Books, &c.

hoc eſt,

OPTICES SYSTEMA COMPLETUM, in Libros quatuor digeſtum, in Tractatus ſcilicet Popularem, Mathematicum, Mechanicum, & Philoſophicum; quibus ſubjunguntur Annotationes in univerſum Opus, Autore ROBERTO SMITH, Aſtronomiæ & Philoſophiæ Experimentalis Profeſſore Cantabrigienſi, nec non Artium Mechanicarum Magiſtro Regio.

Cantabrigiæ, impenſis Autoris impreſſum, & venale apud Cornelium Crownfield, & Londini apud Stephanum Auſten & Robertum Dodsley, 1738, 4 maj.

Opus ipſum continet Alph. 2 plag. 11, cum Tabb. æn. 63, & Annotationes Alph. 1, cum Tabb. æn. 20.

Operis hujus perquam eximii, quod non tam Syſtema, quam Bibliothecam & Theſaurum, Opticum jure dixeris, recenſionem confecturi, id præcipue agemus, ut de iis, quæ nova in eo eſſe, & ad incrementum ſcientiæ Opticæ facere deprehendimus, dicamus paulo plenius, reliqua autem, ex aliis Autoribus multo cum labore congeſta digeſtaque, ſtrictim dun-

taxat attingamus. Juvat quoque monuisse, nos recensionem Annotationum, quas toti Operi subnectere Cel. Autori placuit, una eademque opera ipsis materiis intertexturos, ut novo labori, fastidiosisve repetitionibus, ubi ad calcem libri perventum fuerit, possimus supersedere. Cur autem a reliquo opere divulsæ fuerint Annotationes, ratio est, quoniam ad caput rei, nexumque ratiociniorum, necessario non spectant, nihilo tamen minus lectu sunt dignissimæ, uberrima quippe experimentorum, observationum, problematumque, copia refertæ, & cumprimis inventorum Opticorum historiam exhibentes. Quæ cum ita sint, non est, cur in limine Lectorem diutius moremur; quin potius ad rem ipsam continuo accedimus. *Primus* itaque egregii Operis *Tractatus* inscribitur *Popularis*, eo scilicet fine conscriptus, iis ut inservire possit, qui, dum Matheseos profundioris præsidiis destituuntur, rerum tamen opticarum non contemnendam sibi notitiam comparere gestiunt. Ex quo facile intelligitur, in eo præcipue Autori hic laborandum fuisse, ut circumspectionem in materiis seligendis cum summa proponendi facilitate & perspicuitate conjungeret. Quam ob causam demonstrationes geometricas omnes exulare hic jussit, earumque in locum tales suffecit, quales quidem ferre homines possunt tantum non prorsus *ἀγεωμέτρητοι*, ab experimentis unice scilicet deductas, iisque intellectu facilioribus, & levi, si placuerit, instrumentorum apparatu instituendis. Ab eo igitur orditur, ut præcipuas luminis proprietates, nec non leges reflexionis & refractionis, exponat; transit deinde ad lentes omnis generis, tam planas, quam sphæricas, & varias, quæ in iis fiunt, radiorum tam parallelorum, quam divergentium, reflexiones & refractiones luculenter & copiose ostendit, nec non de imaginibus objectorum, quas radii reflexi aut refracti effingunt, scitu maxime necessaria & facilia proponit, subjuncta quoque linearum causticarum genesi, quas nimirum radii a superficie plana vel sphærica reflexi aut refracti depingunt. Experimenta quoque varia addidit, absque magno labore instituenda, quibus veritas eorum, quæ circa eam rem tradidit, pro arbitrio explorari & confirmari potest. Sequitur descriptio oculi, tam artificialis, quam naturalis, ex

Hugenio

Hugenio præcipue desumta, ipsaque visionis ratio accuratius declaratur, quæ veteribus prorsus fuit incognita, donec eam detegeret *Keplerus*. Multa hanc in rem leguntur in Notis, digna omnino, quæ expendantur, illa præcipue, quæ ad visionem distinctam in variis objectorum distantiis spectant. De eo enim valde laborant Optici, ut variationes, quas oculum necesse est eum in finem subire, ut ad diversa intervalla distincte videat, exquirant & determinent. Quare Autor Cl. præcipuas eruditorum sententias, *Hugenii* præcipue, *Pembertoni*, & *la Hirii*, enarrat, quidque in iis desiderari videatur, exponit. Notabile omnino est, quod mox ab initio demonstrat: positis nimirum tribus ab oculo distantiis, quarum prima sit earum minima, ad quas objectum *distincte cernat*, secunda dupla primæ, tertia vero prorsus infinita; distantias primam & secundam easdem in oculo variationes requirere, ut distincte videat, ac secunda & tertia, quamvis infinite a se invicem differant. Luculenter deinceps agit de visus defectibus, & medela ope conspicillorum ipsis adhibenda, quorum historiam quoque perquam copiose enarrat. Quibus ita expeditis, ad visionem, quæ fit per lentes, provehitur, ubi præcipue de Telescopiis & Microscopiis agit, quorum historiam ex *Hugenio* depromsit; factis tamen accessionibus haud contemnendis. Cumque sint inter Anglos, qui *Baconem* Telescopii inventorem existiment; eorum argumenta, ex ipsis *Baconis* scriptis desumta, ad examen revocat, tandemque conficit, neque theoriæ, neque experimentorum, ope eo usque pervenire potuisse Philosophum istum, ut rem adeo egregiam inveniret. De Telescopiis catoptricis, seu reflectentibus, refert, primum eorum inventorem non fuisse *Neutonum*, sed *Jacobum Gregorium*, quamvis ejus constructio a *Neutoniana* differat, eaque longe sit inferior, ceu *Neutonus* ipse monstravit. Quæ sequuntur, de ideis *agunt, quas ope visionis acquirimus*. Inter alia quæstio illa, inter *Molyneuxium* & *Lockium* olim agitata, excutitur, an homo aliquis inde a sua nativitate oculis captus, si qua arte visum ipsi restitui contigerit, globum a cubo discernere solo intuitu valeat, quorum differentiam tactu antea solum cognoverat. Cujus Problematis solutionem a Cl. *Jurino* accepit

Noſter, Notisque ſuis inſeruit, qua probatur contra *Molineuxium*, hominem, reſtituto viſu, globum a cubo utique diſtincturum, nullo interveniente tactu, ſed ratiocinando eum in modum, quem fuſius deſcribit. Narratur quoque, *Nicolaum Sanderſonum*, (inſignem Philoſophum & Matthematicum, licet a ſua inde infantia cœcum, de quo plura legas in Præfatione ad Opera *Coteſiana*,) eandem de hac quæſtione ſententiam fovere. In id non minus inquiritur, cur duobus oculis utentes, objecta tamen ordinarie ſimplicia videamus, & quibus caſibus duplicata; eamque in rem *Jurini* aliorumque obſervationes adducuntur. Præcipue vero id curæ fuit Autori, ut ideam diſtantiæ apparentis objecti alicujus, ejusque geneſin, rimaretur quam diligentiſſime, cum exinde magna nobilisque ſcientiæ Opticæ pars dependeat, hactenus parum accurate, ne dicamus vitioſe, ab Autoribus tradita. Plurimum igitur ſtudii in eo collocat, ut ratiociniis non minus, quam experimentis, cum lentibus omnis generis inſtitutis, quam firmiſſime adſtruat, ideas diſtantiarum in mente noſtra excitari per ideas magnitudinis objectorum apparentis. Reperit enim, oculo ad lentem appreſſo, omnium objectorum magnitudines & diſtantias easdem apparere, quales nudo oculo appareant, oculo autem & lente a ſe invicem ſeparatis, diſtantiam apparentem in ea ratione ſemper augeri, qua diminuâtur magnitudo viſa, & viciſſim. Conficit, diſtantiam apparentem objecti cujusvis, per lentem aut ſpeculum viſi, eſſe reciproce ut magnitudo apparens. Exinde prono fluit alveo, objectum, per radios reflexos refractosve conſpectum, ad eandem ab oculo diſtantiam removeri cenſendum eſſe, ad quam judicatur nudo oculo, ſed eadem, qua per ſpecula aut lentes, magnitudine viſum. Hoc igitur Viri doctiſſimi principium non eſt, quo utitur ad illam Opticæ partem, quæ circa diſtantias objectorum apparentes verſatur, fundamento latiſſimo ſuperſtruendam, de quo fruſtra hactenus laborarunt Optici ſcriptores præſtantiſſimi. Sane magnus ille *Barrovius* in *Lectionibus* ſuis *Opticis* dudum impugnavit antiquum iſtud principium, quod amplexati ſunt *Euclides*, *Alhazenus*, Arabs, *Tacquetus*, tantumque non omnes ceteri Autores, illudque minus eſſe ſufficiens, quin imo falſum, pronuntiavit;

tiavit; quo nimirum ſtatuitur, quodlibet punctum per reflexos refractosve radios viſum ibi apparere, ubi radii reflexi aut refracti continuatio interſecat rectam ex puncto radiante ad ſuperficiem reflectentem aut refringentem perpendiculariter ductam. Aliud igitur, idque tutius, principium adſtruere anniſus eſt, quod eo redit, cujuslibet puncti radiantis imaginem per reflexionem aut refractionem in eo puncto apparere, ex quo divergunt radii, pupillam oculi ingredientes. Vid. inprimis *Lect. Optic. pag. 45, 46.* Hoc principium in facilioribus quibusdam caſibus cum experientia quidem conſpirat, in plurimis autem quammaxime ab ea diſſidet, illo præſertim, cujus difficultate conſtrictus hæſit ipſe *Barrovius*, uti ſub finem *Lectionum Opticarum candide* ipſemet agnoſcit. Etenim non difficile perſpicitur, tale punctum, quale *Barrovius* inſinuat, ſemper in curva aliqua ſitum eſſe, quam cauſticam per reflexionem aut per refractionem appellant; igitur valde differt a loco imaginis, ſi angulus incidentiæ magnus eſt, vel, quod eodem recidit, oculus ab axe Cauſticæ valde remotus; proxime autem cum eo coincidit, oculo prope axem, ut in experimentis vulgaribus, conſtituto. Unde conſequitur, inſignem iſtum Virum, cum mathematicam Opticæ partem acceſſionibus egregiis auxerit, in phyſica tamen a vero defeciſſe. Cel. autem *Smithius* principii hujusce erronei fontes non ſolum aperit, ſed in eo quoque præcipuam operam ponit, ut difficiliorum ejusmodi caſuum, *Barroviani* inprimis, ſolutionem ex ſuis notionibus exhibeat, ac diſtinctiſſime demonſtret, diſtantiam objecti apparentem a convergentia vel divergentia radiorum verſus oculum e loco imaginis (vel abſolutæ, vel relatæ, uti *Barrovius* eam diſtinguit in *Lect. Optic. pag. 111,*) nullo pacto dependere. Ea de re vero plura dicemus paulo infra in recenſione *Tractatus mathematici. Quæ in hoc Capite* memoratu digna adhuc occurrunt, ad ideam, quam de cœlo æthereo habemus, præcipue ſpectant, in cujus figuram apparentem diligentius inquiritur, eamque ſegmentum ſuperficiei ſphæricæ concavæ, ſed hemiſphærio minus, eſſe oſtenditur, utpote cujus altitudo ſit ad radium baſis ut 1 ad $3\frac{1}{3}$, vel ut 3 ad 10 proxime, uti ex variis obſervationibus inter ſe collatis

collatis colligere licuit. Exinde fluit. solutio quæstionis, cur Sol, Luna, ceteraque sidera, in horizonte multo appareant majora, quam ubi vertici propinquiora sunt, & qua id proportione fiat. Quem in finem exhibetur laterculus sequens:

Grad. altid. ☉ vel ☽ supra horiz.	Diam. appar.
00	100
15	68
30	50
45	40
60	34
75	31
90	30

Nec minus de aliis visionis fallaciis, inprimis de refractione, differitur, adjectis eam in rem observationibus plurimis, quas ab amicis accepit Autor. Tandem vero de origine colorum, de transparentia & opacitate corporum, deque causa reflexionis & refractionis, agitur, de quibus, cum ex *Neutono* prorsus desumta sint, plura dicere supersedemus, id unice annotantes, Autorem *Leibnitii* nostri sententiam de causa reflexionis & refractionis, quæ *Actis* nostris *Anni 1682* inserta legitur, impugnare. Et hæc quidem de *Tractatu Populari* dixisse sufficiat.

Ad *Mathematicum* itaque continuo accedimus, in quo quid præstiterit Vir doctissimus, paulo attentius circumspiciendum. Et primo quidem in eo est totus, ut propositiones Catoptricæ Dioptricæque elementares tradat, quæ versantur circa focos speculorum lentiumque determinandos, nec non circa imagines a radiis tam reflexis, quam refractis, effictas. Omnia olim sua methodo jam demonstravit *Hugenius* in Dioptrica, idque rigorosissime quidem, sed prolixissime, ne dicamus intricate, ob tot rationum compositiones & resolutiones. Utilem itaque rem fecisse dicendus est Noster, breviorem, eamque longe faciliorem, demonstrandi rationem sequendo, methodo nimirum rationum primarum & ultimarum innixam. Ne vero desiderari quidpiam possit, in Notis formulas algebraicas, quibus, ceu Ilias nuci, universa hæcce

hæcce doctrina includitur, exhibuit, quales olim condiderunt *Hallejus* in *Transact. Angl. n. 205*, & *Guisnæus* quoque in *Comment. Acad. Pariſ. A. 1704*, idque adhuc univerſalius. Quibus ita expoſitis, ad alia, eaque minus trita, provehitur, Problematis nimirum ſequentis ſolutionem plenam exhibiturus: Datis diſtantiis focalibus, (reſpectu nimirum ad radios parallelos habito,) & aperturis tot lentium, quot libuerit, ad datas inter ſe diſtantias ab oculo objectoque diſpoſitarum, invenire diſtantiam apparentem, magnitudinem, ſitum, gradumque claritatis & diſtinctionis objecti, per omnes haſce lentes conſpecti, nec non maximum viſionis angulum, areamque objecti viſibilem, denique aperturam particularem, quæ utrique limites figit. Facile *igitur patet, hac propoſitione* prænobilem illam difficilemque ſcientiæ Opticæ partem contineri, de qua, ut multa fuere ſcripta, ita certi parum conſtitit. Ope autem principii ſupra expoſiti, quod de diſtantiis objectorum apparentibus adſtruxit Autor, rem Geometriæ ſubjecit, eique tantum lucis affudiſſe videtur, ut extra omnem dubitationis aleam poſita jure exiſtimari queat. Solutio autem Problematis præſentis pendet e nobili theoremate dioptrico, quod paulo ante fata ſua invenit *Coteſius*, quanta licet brevitate huc transferendum. Sit PL objectum, per lentes quotlibet viſum, collocatas ad A, B, C, quarum diſtantiæ focales (ad radios parallelos) ſint rectæ *a*, *b*, *c*; ſitque communis earum axis recta OP, quæ diſtantiam quoque objecti ab oculo exponit; cumque in noſtro ſchematiſmo tres lentes deſignatæ ſint, concipiatur OP diviſa in quatuor partes, ſcilicet OA, AB, BC, CP; ſemper enim, numero lentium exiſtente $= n$, diſtantia OP dividetur in partes, quarum numerus eſt $= n + 1$. Jam ducantur in ſe ſingulæ binæ harum linearum, OA & AP; OB & BP; OC & CP, factique ad *a*, *b*, *c*, applicentur reſpective, ſitque $\frac{OA \times AP}{a} + \frac{OB \times FB}{b} + \frac{OC \times CP}{c} = X$. Deinde ducantur in ſe ſingulæ ternæ, nimirum OA, AB, BP; OA, AC, CP; OB, BC, CP; & facti applicentur ad *ab*, *ac*, *bc*, reſpective; ſitque $\frac{OA \times AB \times BP}{ab} + \frac{OA \times AC \times CP}{ac} + \frac{OB \times BC \times CP}{bc} = Y$. Pariter ſumantur facti ex ſingulis quaternis,

TAB. I Fig. 1.

 appli-

applicenturque ad factos ex singulis ternis focalibus distantiis respective: uti in nostro casu, sit $\frac{OA\times AB\times BC\times CP}{abc}=Z$, & sic porro, prout numerus lentium exegerit. His ita constitutis, erit distantia objecti apparens, sive $O\Pi = OP+X+Y+Z$. *Demonstratio.* Sit enim O r radius post singulas refractiones per lentes ad A, B, C, positas, in oculum illabens; igitur punctum L videbitur per radium O r A. Per punctum L agatur LΛ parallela rectæ OΠ, radio O r protracto occurrens in Λ, unde ad OΠ demittatur perpendicularis ΛΠ, quæ erit = LP. Per axioma igitur supra stabilitum OΠ erit distantia apparens objecti PL, per lentes conspecti. Etenim, ut oculus nudus objectum PL sub angulo LΛO vel ΛOP spectet, illud ad distantiam OΠ removendum est. Supponatur, methodi causa, lentes ad A, B, C, esse concavas; cumque triangula OAr, OΛΠ, similia sint, erit $OA : O\Pi = Ar : \Pi\Lambda$ seu PL, hoc est, $OA : O\Pi = Ar\times BS\times Ct : PL\times BS\times Ct$, cumque sit $Ar : BS = fA : fA+AB$, $BS : Ct = gB : gB+BC$, $Ct : PL = hC : hC+CP$, erit quoque $OA : O\Pi = fA\times gB\times hC : (fA+AB)\times(gB+BC)\times(hC+CP)$, unde $O\Pi = OA\times\frac{(fA+AB)}{fA}\times\frac{(gB+BC)}{gB}\times\frac{(hC+CP)}{hC}$. Habebitur ergo OΠ, statim ac innotuerint fA, gB, hC. Quodsi autem ab oculo O radii versus objectum emanare intelligantur, erunt f, g, h, foci refractorum respective, adeoque inveniri poterunt per regulas passim traditas; nimirum $fA=\frac{OA\times a}{OA+a}$; $gB=\frac{fB\times b}{fB+b}$ $=\frac{(fA+AB)b}{fA+AB+b}$; nec non $hC=\frac{gC\times c}{gC+c}=\frac{(gB+BC)\times c}{gB+BC+c}$. Exinde non difficulter invenitur, oculo per unam solum lentem ad A objectum ad B positum conspicante, ejus distantiam apparentem $O\beta$ fore $=OB+\frac{OA\times AB}{a}$; si per duas autem lentes ad A, B, positas, objectum ad C situm adspiciatur, fore $O\gamma = OC + \frac{OA\times AC}{a}+\frac{OB\times BC}{b}+\frac{OA\times AB\times BC}{ab}$; si per tres, ut in nostro Schemate exprimitur, fore $O\Pi = OP+\frac{OA\times AP}{a}+\frac{OB\times BP}{b}+\frac{OC\times CP}{c}+\frac{OA\times AB\times BP}{ab}+\frac{OA\times AC\times CP}{ac}+$

OB×

$\frac{OB \times BC \times CP}{bc} + \frac{OA \times AB \times BC \times CP}{abc} = OP + X + Y + Z$; id quod erat demonſtrandum. Quodſi autem lentes convexæ ſint, pro a, b, c, ſcribendum —a, —b, —c; ergo termini, in quibus −a−b−c &c. impari numero in ſe ducuntur, negative accipiendi ſunt. Inventa jam diſtantia apparente OΠ, reliqua non difficile eruuntur. Ita magnitudo apparens objecti per lentes ad ΠΛ viſi erit ad ejus magnitudinem nudo oculo ad PL viſi, ut OP ad OΠ. Quodſi punctum L, & radius OrΛ, per quem videtur, ad eandem axis OP partem jaceant, objectum per lentes ſitu videbitur erecto; contra, everſo. Quæ ad claritatem, angulum viſionis maximum, &c. ſpectant, apud Autorem legi, aut ex dictis facile deduci, poſſunt. Ex hujus autem Problematis ſolutione ingentem Corollariorum numerum obtinuit Vir Clariſſimus, in quibus Teleſcopiorum & Engyſcopiorum Proprietates quam ſimpliciſſime & generaliſſime demonſtrat, qua quidem in re dudum valde deſudavit *Hugenius*, plures quippe propoſitionis hujusce caſus particulares totidem theorematibus in Dioptrica ſua complexus. Quæ de lentibus, & objectis per eas viſis, hactenus dicta ſunt, ad ſpecula quoque, ſive ſuperficies reflectentes, mutatis mutandis, transferri queunt, ceu diſtinctis quibusdam propoſitionibus oſtenditur. Quo facto, ad determinandam radiorum a foco geometrico aberrationem acceditur, ex ſphærica ſuperficiei reflectentis vel refringentis figura, præcipue vero ex inæquali radiorum refrangibilitate, oriundam; ubi demonſtratur, aberrationem, a ſphæricitate profectam, adeo exiguam eſſe, ut reſpectu alterius tuto contemni poſſit. Ex *Neutono* maximam partem hæc deſumta ſunt. Unde conſequitur, radiorum heterogeneitatem (vel, quod idem eſt, diverſam refrangibilitatem,) ſummæ Teleſcopiorum perfectioni præcipue obeſſe. Quid autem ulterius in hac aberrationis theoria ab Autore præſtitum ſit, dicemus paulo inferius. De Teleſcopiorum, tam dioptricorum, quam catoptricorum, aperturis, & vi objecta amplificandi, jam diſſeritur, & præcipue demonſtratur regula *Neutoni*, *Optic. Prop. VIII* ſine demonſtratione tradita; ſcilicet, aperturas Teleſcopiorum reflectentium eſſe in longitudinum ratione ſubſesquitriplicata, ſive ut radices biquadratæ ex cubis longitudinum;

D 2 unde

unde ſequitur, diſtantias focales lentium ocularium eſſe in ſubquadruplicata longitudinum ratione. Subditur Tabula *Hugenii* pro Teleſcopiis dioptricis, aliaque pro catoptricis, quam hic exſcribere operæ pretium duximus:

Longitudo Teleſcopii, ſeu diſtant. focalis ſpeculi cavi. Ped. Angl.	Diſtant. focal. lentis ocularis. Milleſ. pollic. Angl.	Amplificatio objecti linearis.	Apertura linearis ſpeculi concavi metallici. Milleſ. pollic. Angl.
½	0. 167	36	0. 864
1	0. 199	60	1. 440
2	0. 236	102	2. 448
3	0. 261	138	3. 312
4	0. 281	171	4. 104
5	0. 297	202	4. 848
6	0. 311	232	5. 568
7	0. 323	260	6. 240
8	0. 334	287	6. 888
9	0. 344	314	7. 536
10	0. 353	340	8. 160
11	0. 362	365	8. 760
12	0. 367	390	9. 360
13	0. 377	414	9. 936
14	0. 384	437	10. 488
15	0. 391	460	11. 040
16	0. 397	483	11. 592
17	0. 403	506	12. 143

Cumque per Tabulam *Hugenianam* Teleſcopium dioptricum 600 pedum diametrum objecti 488 vicibus amplificet; evidens eſt, eidem æquiparandum fere eſſe Teleſcopium reflectens, cujus longitudo eſt 16 pedum. Quæ ſequuntur, iterum demonſtrant focorum & imaginum proprietates generales, idque in extenſione maxima. Cum enim focum lentis alicujus ſingulatim ſpectatæ determinare ſupra docuerit Autor, in eo jam eſt, ut, dato foco radiorum incidentium, inveniat focum refractorum poſt eorum tranſitum per lentes quotcunque, vel, ſi mavis, per media quotcunque interpoſita, ſibique invicem contigua; qua quidem

dem in re dignum notatu eſt, unica ſolum analogia relationem focorum conjugatorum, (hoc eſt, foci radiorum incidentium, & refractorum,) ſemper exprimi poſſe, quantumvis augeatur mediorum numerus. Regulæ deinceps dantur faciles & elegantes, cum pro invenienda ſemidiametro imaginis, poſt refractionem in ultimo medio efformatæ, tum pro exhibenda ratione, quam habent inter ſe anguli a radio quodam incidente, & poſt ultimam refractionem egrediente, cum axe mediorum communi conſtituti. Tandem vero, ne deſiderari quidquam poſſit, tota res per conſtructiones geometricas ante oculos ponitur, ſolutione nimirum Problematis ſequentis facta: Invenire diſtantiam apparentem objecti, per ſyſtema mediorum quotcunque conſpecti, & *demonſtrare, quas variationes* ſubeat, oculo, objecto, vel ſyſtemate, prorſum aut retrorſum motis. Conſtructionem per locum vel lineam Problemati propriam, quam *Parabolam Apollonianam* eſſe oſtenditur, exhibuit Vir eximius oppido concinnam. Eum autem in finem ea omnia egit, ut, factis experimentis, innoteſcere poſſet, quam probe determinationes ſuæ cum ideis conſpirent, quas de magnitudine & diſtantia objectorum apparente fovemus. Quamobrem pariter ſubdidit conſtructionem pro demonſtrandis variationibus, quæ accidunt diſtantiæ oculum inter & imaginem objecti ultimam, oculo nimirum, objecto, aut ſyſtemate, quomodocunque motis. Locum autem geometricum, ad ſolutionem hujus Problematis accommodatum, oſtenditur eſſe *Hyperbolam intra Aſymptotos.* Ea autem ratione in oculos incurrit, diſtantiam ultimam imaginis ab oculo ab ejus diſtantia apparente in pleriſque caſibus longiſſime diſcrepare, contra quam viſum *Barrovio.* Quæcunque autem hactenus fuere demonſtrata, ad eorum ſolum radiorum penicilla pertinent, qui ad angulos fere rectos in ſuperficiem reflectentem aut refringentem *incidunt.* Ampliori autem penicillo aſſumto, evidens eſt, radios inde provenientes poſt reflexionem aut refractionem ad focos diverſos, quin infinitos, in pleriſque caſibus dirigi, idque ex variata radiorum ad perpendiculum inclinatione. Inde origo curvarum nobilium, quas nomine *cauſticarum* inſigniunt, quarum ideam dedit, & affectiones præcipuas primus detexit,

 Illuſtris

Illuſtris olim *Tſchirnhuſius* noſter, ab Autore tamen, cum in opticorum inventorum hiſtoria diligenter ceteroquin verſatus ſit, non nominatus. Quæ cum ita ſint, in eo operam ſuam nunc ponit Vir Clariſſimus, ut focos radiorum, qui ſub angulo inclinationis quolibet in ſuperficies quotcunque vel qualescunque reflectentes aut refringentes illabuntur, geometrica ratione determinet. Et, quamvis rem proponat generaliſſime, eam tamen ad circulum vel ſphæram præcipue applicat, cum reliquarum figurarum uſus in Opticis rarus & perexiguus exiſtat, ſi a theoria nimirum diſceſſeris. Dato igitur radiorum incidentium foco, invenire docet focum, ad quem tendunt radii poſt datum quemlibet reflexionum ſucceſſivarum numerum, in interiori parte circuli alicujus dati factum. Nec minus Problematis hujus ſolutionem exhibet: Dato penicillo ſatis tenui radiorum, ad circulum ſphæræ alicujus maximum utlibet oblique allabentium, invenire focum, ad quem tendunt radii, poſt datum reflexionum ſucceſſivarum numerum e ſphæra iterum per refractionem emergentes; unde corollarii inſtar deduxit regulam, a *Neutono* pro determinanda iridis diametro apparente traditam in Opticæ *Lib. I Part. II Prop. 9.* Circa Cauſticas ita verſatur, ut generales earum proprietates ſua methodo (hoc eſt, absque calculo fluxionum, vel differentiali,) proponat, deinceps cumprimis Cauſticas circuli diligentius contempletur, earumque icones deſignet. Inter alia tradidit regulas pro determinanda radiorum denſitate in ſingulis lineæ cauſticæ partibus, eamque prope axem (id eſt, eo in loco, ubi focus, qui vulgo appellatur, exiſtit,) infinities majorem demonſtrat, quam in alia quavis finita ab eo diſtantia. Quibus ita confectis, peculiarem de iride, ejusque phænomenis, tractationem inſtruit, ubi, præmiſſis quibusdam propoſitionibus, ad computandam iridis diametrum & latitudinem neceſſariis, tota *Neutoni* explicatio ex ejus *Optica* huc transfertur, ſubnexis tamen obſervationibus aliis, a *Lanwigthio* præſertim in *Transact. Philoſ. n. 375* exhibitis. Interim tamen ad iridis theoriam alia quoque notatu ſatis digna adjecit Autor, & hujus præſertim Problematis ſolutionem: Data ſemidiametro apparente iridis, vel angulo

maxi-

maximo, quem facit radius incidens cum eo, qui poſt datum reflexionum numerum rurſus emergit, invenire rationem refractionis. Ponatur radius, ſeu tangens anguli ſemirecti $= r$, tangens anguli dati $= t$, numerus reflexionum unitate auctus $= m$, tangens anguli refracti quæſita $= a$, habebitur pro iride primaria, ubi $m = 2$, æquatio ſequens: $a^3 - \frac{3}{2}taa - \frac{1}{2}trr = 0$, cujus reſolutione dabitur *a* ſive tangens refractionis, quo facto, per tabulas habebitur ejusdem ſinus. Pro iride ſecundaria, ubi $m = 3$, habetur, $a^4 + \frac{\frac{8}{3}r^2a^3}{t} - 2r^2a^2 * - \frac{1}{3}r^4 = 0$, per quam denuo dabitur *a*. Hiſce ſimilia quoque dedit *Hallejus* in *Transact. Philoſ. n. 267.* Miſſa jam iridis conſideratione, de *Coronis* & *Parheliis* agitur. Eum in finem integrum *Hugenii* ea de re Schediasma, quod inter Opera ejus poſthuma legitur, Anglice reddidit, hicque inſeruit, Autor, atque Appendice auxit. Quod vero eſt præcipuum, propoſitiones quasdam ſubjunxit, quibus id, quod in theoria *Hugenii* eſt mathematicum, includitur, conſtructio Tabularum *Hugenianarum* demonſtratur, &, quam ob cauſam coronæ ſive halones figura potius elliptica, quam circulari, appareant, oſtenditur. Provehitur deinceps Vir Cel. ad materiam pertractandam, quæ a præſtantiſſimis quidem ſcriptoribus Opticis tentata, at, cum genuina ejus rei principia deficerent, ad umbilicum proſpero ſucceſſu perducta haud fuit; provehitur, inquam, ad determinandas figuras apparentes, nec non poſitiones, magnitudines, diſtantias, objectorum, per reflexiones vel refractiones valde obliquas in ſpeculis mediisve ſphæricis diſtortorum. En propoſitionem fundamentalem: Sit OABP axis ſuperficierum reflectentium refringentiumve AR, BS, O locus oculi, ORSQ radius quilibet reflexus vel refractus, QP ad axem normalis. Videatur punctum Q poſt reflexionem aut *refractionem* per radium OR, qui producatur, donec in k occurrat rectæ *Qk* per punctum Q axi parallele ductæ; ſit kΠ linea curva deſcripta ab interſectione k, dum angulus opticus AOR continuo diminuitur, donec prorſus evaneſcit. Intelligatur jam tota figura circa axem OΠP revolvi, qua quidem ratione a recta PQ planum circulare, a curva kΠ autem ſuperficies

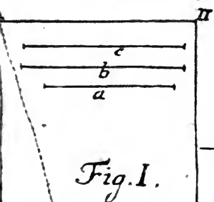
TAB. I Fig. 2 & 3.

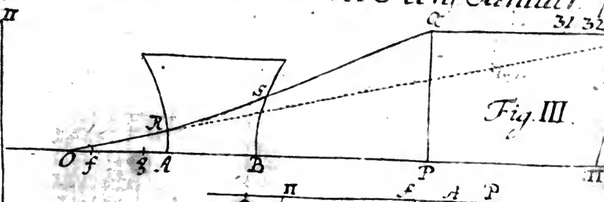
cies conoidica, generabitur. Plano circulari porro inſcripta ſit effigies quælibet; circaque ejus perimetrum vehatur recta indefinita, axi autem PΠ ſemper æquidiſtans, qua quidem ratione in ſuperficie conoidica perimetrum effigiei deformatam deſignabit. Qualis autem nudo oculo apud O conſtituto appareret hæcce deformatio, talis ad amuſſim, & ad eandem plane diſtantiam, apparebit effigies in plano circulari deſignata poſt reflexionem aut refractionem, per ſuperficies AR, BS, factam. Quodſi itaque contigerit, lineam a puncto k deſcriptam eſſe rectam, effigies in propria ſua forma videbitur, ſed ad diſtantiam OΠ. Si curvæ reflectentes vel refringentes axem ſuum orthogonaliter ſecent, curva quoque Πk pariter ſeſe habebit. Quodſi f & g ſint foci, invenietur vertex Π curvæ Πk, capiendo $O\Pi = OA \times \frac{Bf}{Af} \times \frac{Pg}{Bg}$. Quibus in caſibus objectum concavum convexumve appareat, diligenter inquiſivit Autor. Singula vero minutatim perſequi cum non liceat, id ſolum annotamus, plurimum intereſſe, an objectum unico duntaxat, an utroque, oculo adſpiciatur. Mirum utique dictu, hanc circumſtantiam apparentias in caſibus quibusdam mirifice variare, adeo quidem, ut objectum, quod duobus ſimul oculis concavum videtur, convexitatem illico mentiatur, ac uno ſolum oculo utaris. Talium phænomenorum ex ſua theoria ſolutionem, planam non minus, quam plenam, exhibuit Vir doctiſſimus, qui hac certe in re plura præſtitit, quam quisquam ante ipſum alius. Coronidem huic contemplationi imponit regulas demonſtrando de anamorphoſibus imaginum, a ſpeculo cylindrico reformandarum. Non poſſumus, quin ex iis paucula decerpamus, quæ in Notis circa figuras apparentes objectorum conſpectorum in ſpeculis, juxta ſectiones conicas formatis, habet. Sint O & f foci ſpeculi elliptici vel hyperbolici AR, & PQ recta ad axem OPA perpendicularis; capiantur $O\Pi = \frac{AO \times fP}{Af}$, & $\Pi\Omega = \frac{Af \times fP}{AO}$, ſumanturque in ellipſi ad easdem partes, ad quas punctum P a puncto f removetur, ſed ad contrarias in hyperbola; deinceps focis O, Ω, & vertice Π, deſignetur nova hyperbola Πk, ductaque quavis recta fQ ad punctum Q objecti PQ, agatur Qk

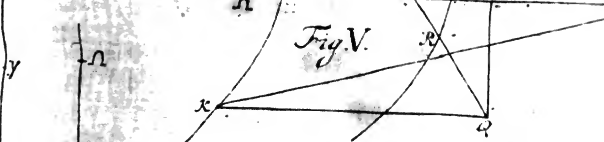
TAB. I Fig. 4 & 5.

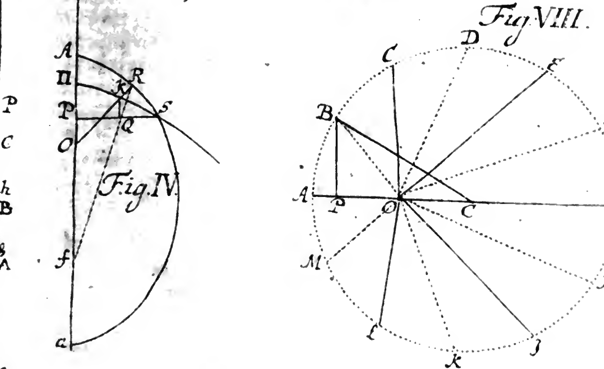
parallela

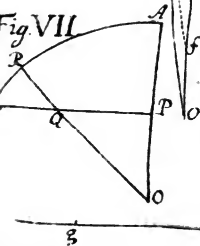
TAB. I. ad Nov. acta Erud. A. 1741 Mens. Januar.

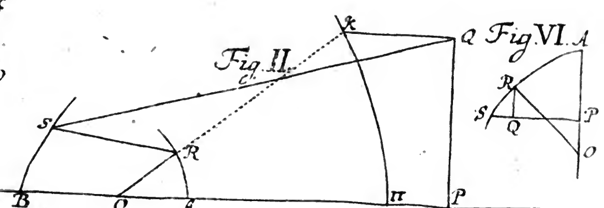

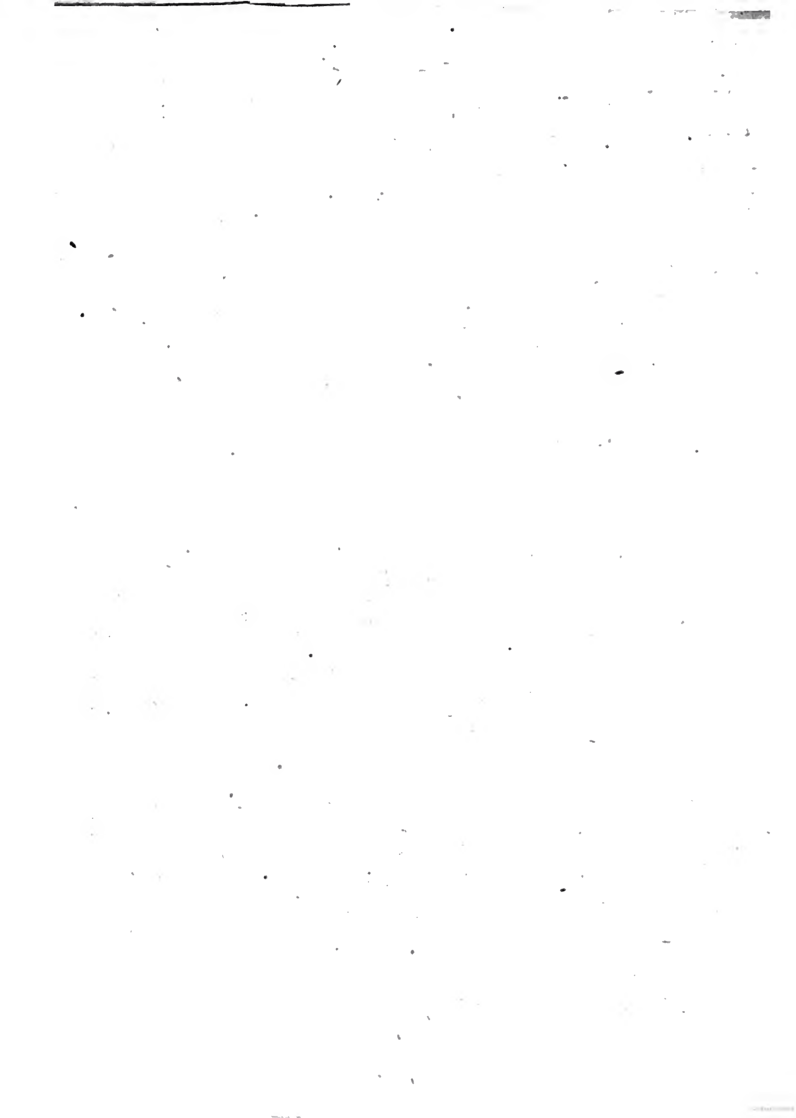

parallela axi OPAΩ, hyperbolæ Πk occurrens in k, jungaturque kO. Jam, oculo ad O collocato, objectum PQ per speculum eadem ratione, ad eandemque distantiam, apparebit, ac arcus hyperbolicus Πk, nudo oculo conspectus. Quodsi oculus sit in O foco speculi parabolici AR, ducatur QR axi parallela; objectum igitur PQ apparebit ceu ipse arcus parabolicus AR. Tandem constituatur oculus O in centro speculi sphærici AR; eo casu intervallum focorum nullum erit, & hyperbola Πk in lineam rectam PQ mutabitur; unde consequitur, objectum PQ eadem plane ratione per speculum, ac nudo oculo, videri, nihilque deformationis jam contingere. Verum hac vice manum de tabula. De reliquis, ad *Tractatum* huncce *Mathematicum* spectantibus, pariter ac de *Mechanico Philosophicoque*, proxima opportunitate dicemus. TAB. I Fig. 6. Fig. 7.

THEOREMATIS COTESIANI DEMONSTRATIO brevis, Autore SAMUELE KOENIGIO, Bernate.

Cum nuper Parisiis agerem, occasione data ab Amicis, incidi in novam demonstrationem inclyti Theorematis *Cotesiani*, quæ cum & brevis, & simplex, & luculenta, videatur, ejus communicationem Geometris non ingratam fore putavi. Ecce illam: In vulgus notum est, posito radio r & cosinu arcus A, a, TAB. I Fig. 8.

fore cosinum
$$\begin{cases} \text{zero } A = r \\ 1A = a \\ 2A = \frac{2^1 aa}{r} - r \\ 3A = \frac{2^2 a^3}{rr} - 3a \\ 4A = \frac{2^3 a^4}{r^3} - \frac{8aa}{r} - 3a \\ 5A = \frac{2^4 a^5}{r^4} - \frac{20a^3}{rr} + 5a \text{ \&c.} \end{cases}$$

Vide *Wolffii Anal. finit.* §.325.

At hæ quantitates, præponendo r tanquam cosinum arcus infinite parvi seu zero A, ut hic factum fuit, constituunt seriem recurrentem, cujus index est $\frac{2a}{r} - 1$. Introducatur, loco ipsius CP = a, alia OB = y, dicatur proinde CO = x, CP = a,

OB = y,

OB $=$ y, CB $=$ r, quo poſito, reperietur $a = \frac{-yy}{2x} + \frac{rr+xx}{2x}$ At manifeſtum eſt, ſi ſubſtituatur hic valor loco ipſius a, in ſerie ſuperiori, fore, ut potentiæ ultimi membri $\frac{(rr+xx)}{2x}$, affectæ coefficientibus, quæ adſunt potentiis ipſius a, conſtituant cum ipſis r ſeriem plane ſimilem, conſequenter quoque recurrentem, cujus index erit $\frac{(rr+xx)}{rx} - 1$. Ecce formam pro tribus membris: r, $\frac{rr+xx}{2x}$, $\frac{2^1}{r}\left(\frac{rr+xx}{2x}\right)^2 - r$, $\frac{2^2}{rr}\left(\frac{rr+xx}{2x}\right)^3 - 3\left(\frac{rr+xx}{2x}\right)$, &c. Reperitur autem per regulas communes terminus generalis hujus feriei, $\frac{1}{2r^{n-1}} \times \frac{r^{2n}+x^{2n}}{x^n}$, qui proinde omnium ultimorum terminorum æquationis, arcum nA exprimentis, ſumma eſt. Erit itaque ipſa æquatio transformata pro coſinu arcus nA ejusmodi: $\frac{2^{n-1}}{r^{n-1}}\left(\frac{yy}{2x}\right)^n +$ &c. omittendo omnes terminos intermedios y affectos, utpote inutiles . . . . . $+ \frac{1}{2r^{n-1}} \cdot \frac{r^{2n}+x^{2n}}{x^n} = \pm r$, (cum ſcilicet arcus nA ſemicircumferentiam aut circumferentiam integram exhaurire debet). Nempe $-r$, ſi ſemicircumferentia in partes n ſecanda, utpote cujus coſinus eſt $-r$. Contra ea $+r$, ſi circulus integer in partes n dividendus, cujus coſinus eſt $+r$. Ordinando itaque æquationem, ut fieri ſolet, prodibit pro ſecanda ſemicircumferentia aut circumferentia integra in partes n, incognita exiſtente y, hæc æquatio:

$(yy)^n +$ &c. . . . . $+ r^{2n} \mp 2r^{1n}x^n + x^{2n} = 0$. Sed norunt omnes, ultimum terminum æquationis eſſe productum ex omnibus radicibus. Hic autem in ſpecie productum eſt ex quadratis omnium radicum propter dimenſiones pares y^2 in ſingulis membris. Unde ſequitur, ejus radicem: $r^n \mp x^n$ deſignare productum omnium radicum y. Notandum autem eſt, productum BO. DO. FO. HO. deſignari per $r^n + x^n$. Nam, dividendo ſemi-

ſemicircumferentiam in partes n, primus arcus, cui prima radix y reſpondet, erit $\frac{C}{n}$ = AB (C ſemicircumferentiam deſignat). Secundus arcus, cui ſecunda radix y reſpondet, æqualis eſt ſemicircumferentiæ cum circumferentia integra ſemel, conſequenter $\frac{C+2C}{n} = \frac{3C}{n}$ = AD. Tertius arcus per eandem rationem erit $\frac{C+4C}{n} = \frac{5C}{n}$ = AF. Quartus $\frac{7C}{n}$ = AH &c. Pari modo productum omnium OC. OE. OG. &c. deſignatur per $r^n - x^n$. Dividendo enim circumferentiam integram in partes n, primus arcus, *cui prima radix y reſpondet*, erit $\frac{2C}{n}$ = AC. Secundus $\frac{4C}{n}$ = AE &c. Ducendo itaque hæc facta in ſe invicem, manifeſtum fit, productum $r^{2n} - x^{2n}$ deſignare productum omnium OB, OC, OD, OE, &c. circuli in partes 2n diviſi; quod erat demonſtrandum.

CAJETANI TACCONI, PHILOSOPHIÆ, Medicinæ, & Anatomes, Doctoris, atque in patria Bononienſi Univerſitate Lectoris publici, nec non in Archinoſocomio Sanctæ-Mariæ de morte Chirurgiæ Profeſſoris, de raris quibusdam hepatis aliorumque viſcerum affectibus Obſervationes.

Bononiæ, typis Ferdinandi Piſarri, 1740, 4.

Plag. 4, Tab. æn. 1.

Diſponuntur in doctiſſimo hoc libello diverſæ morborum hiſtoriæ, in quorum decurſu ſingulare opus natura molita fuit. Mulier ex apoſtemate, quod prope lineam albam dextri lateris, juxta umbilicum eſſet, præter ſaniem plurimos projecit calculos, diverſæ magnitudinis. Præterea ex abſceſſu bilis uberrima, (cyſticam autem fuiſſe, ex amarore cognoverunt eruditiſſimi viri,) quod mireris, effluxit. Intellectum illud fuit plenius, cum ſplenia etiam viridiuſculo colore tingerentur. Hujus materiæ quatuor aliquando prodierunt unciæ, tandemque cum bile calculus emerſit. Poſtquam bilis ad inteſtinum converſa denuo fuit, curato abſceſſu convaluit mulier, fiſtula remanente, quam

denique perfecte curatam obtinuit. Usus hac opportunitate dexterrimus Autor, de quantitate bilis cysticæ experimentum instituit, deprehenditque, viginti quatuor horarum spatio quatuor effluxisse uncias, sicut etiam de calculis ipsis dissolvendis cogitavit. Intellexit autem, eosdem, quos ex abscessu acceperat, quosque cysticos esse nullum superfuit dubium, admodum fuisse refractarios, quos nec spiritus vini, nec aceti spiritus, sed Nitri acidum, solutos dederit. Quantæ a calculis in hepate ludantur tragœdiæ, aliis exemplis docetur. Mulier calculos numerosissimos intra ductus hepaticos circumtulit, hepatisque substantiam tophis farctam habuit, in qua glandulæ cysteos felleæ, a *Malpighio* & *Galeazzo* descriptæ uberius, utpote naturali forma majores, conspici potuerunt. Aliis, calculos in cysti vel hepate gerentibus, lapilli per anum rejecti fuerunt, id quod post *Fernelium*, *Riolanum*, aliosque, Autor expertus est in fœmina nobili, lapillis quadraginta supra centum ex cysti fellea post mortem extractis. Experimenta solutionum facta sunt. Quos nec aqueum, nec acidum, menstruum solvere potuit, oleum solvit, flamma liquefecit; quo intellectum denique fuit, resinosæ prorsus compagis eosdem fuisse. Multa exin erudite de via calculorum cysteos felleæ aut hepatis per choledochum communem ad duodenum adducuntur, deque signis, quæ calculum in cysti præsentem subinnuere possint; inde de ortis a calculo, intra choledochum hærente, symptomatibus. Cartilaginis xiphoideæ locus potissimum dolet istis; id quod qua ratione evenire soleat possitque, docetur ex anatome, qua novimus, ligamentum, quod lobum hepatis sinistrum sustinet, & versus hypochondrium sinistrum dirigitur, juxta isthanc cartilaginem figi. Multis vomitus superveniunt a dolore intra choledochum oborto, & immensi intra ventriculum cruciatus. Fæces iis, quibus calculus viam bilis præstruxit, solent esse albicantes, alvus adstricta & contumax vel turbulenta; multi ab eodem vitio, turbata chylosi, ascitici fiunt. Tandem eruditus Autor haud levem operam præstitit demonstrationi de via bilis ad vesiculam felleam, quam alii a glandulis secerni dixerant. Communis aliorum nunc opinio est, eandem ex poro biliario per cysticum ductum depluere in cystim, cui opinioni & situs hominis perpendicularis ductuum & directio favent. Verum Autor,

ex

ex quo in fœmina primi exempli intellexit, obſtructo per calculos ductu cyſtico, non minus magnam veræ bilis cyſticæ copiam effluxiſſe, non potuit non in *Bergeri* & *Fantoni* abire ſententiam, qui radices felleas ductusque hepatico-cyſticos ſtatuunt. Additur ſingularis herniæ, quæ bubonem vel abſceſſum mentiebatur, hiſtoria, qua vulnerata, ichor, fæculenta materies, & lumbricus, exiit. Excuſatur modeſte chirurgicus error, quem magni in arte viri, herniam pro abſceſſu incidentes, commiſerint, aliaque ſcitu jucunda & perquam utilia brevi quidem, ſed concinna, oratione proponuntur.

FRIDERICI HOFFMANNI, CONSILIArii Regis intimi, Archiatri, Academiæ Fridericianæ Senioris, Opuſcula Theologico-Phyſico-Medica, ſeu Scripta ſelectiora, antea diverſis temporibus edita, nunc reviſa, correcta, & aucta.

Halæ, proſtat in officina Rengeriana, 1740, 4.
Alph. 1 plag 19.

Quam nuper admodum in his Annalibus noſtris commendavimus, Diſſertationum *Hoffmannianarum* præſtantia movit librarium, ut de emittendo novo earum faſciculo cogitaret. Quemadmodum vero Illuſtris Autor jam pridem inter principes Medicinæ noſtra ætate vindices & ſtatores eminuit; ita his Opuſculis declaratur, quantum in rerum etiam theologicarum philoſophicarumque cognitione excellat. Cum ea omnia ante plures jam annos edita in lucem lectaque permultis fuerint: vix attinet, eorum argumenta curatius enarrare. Id potius agemus, ut cum occaſionem cujuslibet ſcribendi, & alia eorum momenta, quamvis in hac ipſa collectione non indicentur, ubi fieri licet, aliunde commemoremus, tum & ſummam ſingulorum ſtrictim breviterque exponamus. Primum locum tenet *Summa religionis Chriſtianæ*, quæ conſtat ex brevioribus, idoneo tamen ordine inter ſe connexis, poſitionibus, quibus fundamentum æque ac ordo ſalutis per Chriſtum inſtauratæ, atque adeo omnis doctrina Chriſtiana, velut in nuce continetur. Meditationes has Ill. Autor, morbo aliquamdiu detentus, ſecum agitavit animo, & poſtea, in chartam conjectas, typis in privatum Opuſc. I.

usum exscribendas tradidit. Jussu Potentiss. Prussorum Regis, *Friderici Wilhelmi*, qui aliquid de hac opella inaudiverat, easdem Germanice convertit, quas ipsis etiam Theologis nonnullis ad-
Opusc. II. modum placuisse compertum habemus. Has excipit Oratio *de Atheo convincendo ex artificiosissima machina humanæ structura*, habita, cum publicum Autor docendi munus in Academia Fridericiana recens condita auspicaretur. Meruit hac Noster, ut non solum a *Paulini* aliisque in numerum Medicorum Theologorum referretur, sed a præstantissimo etiam Theologo *Caspare Neumanno* in Trutina Religionum inter præcipuos, qui Atheos confu-
III. tarunt, scriptores numeraretur. Quæ sequitur Oratio *de Officio boni Theologi ex officio boni Medici*, ipso natali Serenissimi Regii Principis recitata, ex medicina & medendi regulis methodum sanandi animam derivat, ostenditque, amice naturam & gratiam conspirare; hinc ordinem, rationem, & methodum, qua peritus Medicus in tollendis morbosis affectionibus utatur, non aliam, sed unam eandemque esse cum ea, cui animæ medicus insistere debeat.
IV. Subjecta huic Oratio *de rationis instructæ excellentia in rebus divinis & humanis*, itidem in Promotione quadam solenni habita, mediam ingreditur viam inter eos, qui, penitus rationem post lapsum corruptam, vitiosamque, & non nisi ad errores, tenebras, vitia, pravasque cupiditates, ex se generandas aptam, hinc homini in rebus sacrosanctis perniciosissimam, atque propterea fide penitus coercendam esse, omni contendunt asseveratione, & inter illos, qui ex adverso humanam rationem adeo extollunt, ut eam non modo pro criterio & norma omnis veritatis habeant, sed ad felicitatem etiam hujus seculi & futuri obtinendam sufficere opinentur. Quare liberrime profitetur, naturam humanam ita esse corruptam, ut sibi relicta & naturalis, sine adminiculo, sine institutione & doctrina, sine lumine alieno, in rebus humanis id, quod verum est, & ad veram suam felicitatem pertinet, nesciat; multo autem magis plane eam depravatam, ineptam, atque corruptam esse in rebus divinis, mysteriis fidei ac religionis, in cultu divino, in judicio de sacris ferendo; longe tamen aliter comparatum esse cum ratione humana probe instructa, & per bonam fidelemque institutionem in pristinum statum restituta, sive

hæc

hæc emendatio in rebus humanis a lumine naturæ, sive in rebus sacris a lumine gratiæ, proficiscatur. Monet inter alia, evidentem & veram cognitionem rerum ad religionem pietatemque spectantium, in profano æque ac emendato animo non differre luminis ratione, neque profani & pii cognitionem diversum constituere cognitionis genus, sed summum Deum accendere lumen in intellectu, rationemque tam per verbi revelati claritatem, quam per λογισμὸν humanum, non alio fine instituere, erudire, ac perficere, quam ut exinde ad voluntatem penetret, ibique operationem habeat summe salutarem. Legitur jam Dissertatio *de diætetica Scripturæ sacræ medicina*, in qua ea omnia repetit, quæ in divinis literis circa rerum non naturalium usum & abusum observanda præclare annotantur, eademque cum præceptionibus diæteticis, quas Medici inculcant, prorsus convenire ostendit, eoque modo, ut hæc ipsa majorem obligationis vim in animis hominum nanciscantur, illam ex sacro revelationis fonte depromit. Excipit hanc Dissertatio *de potentia diaboli in corpora*, ubi media itidem via incedens Autor, tum eos refellit, qui nimium diabolo atque incantationibus sagarum tribuunt, atque ea, quæ ex mere necessariis & physicis causis consequuntur, hisce adscribunt, tum & illos, qui contra nihil plane potentiæ diaboli concedunt, imo operationes ejus in corpora pernegant, id rationis principiis non esse consentaneum causati. Jam locus datus est Dissertationi *de Fato physico & medico*, eo tempore, quo controversiæ *Wolfsianæ* magna animorum contentione agitabantur, primum editæ, in qua multa subtilioris disquisitionis argumenta de fato Stoicorum, *Spinozæ*, medico & physico, de fortuna, providentia divina, harmonia præstabilita, miraculis, item de fati declinatione, curatius paulo pertractantur. Ingenue & aperte profitetur Illustris Autor, per fatum nihil aliud esse intelligendum, quam necessitatem, aut, si mavis, certitudinem quandam eventuum & effectuum, qui fuerunt, sunt, & erunt, in universo, a certo rerum & causarum ordine, nexu, ac serie, pendentem, atque adeo ejusmodi fatum, sano sensu acceptum, cum in rebus physicis ac medicis, tum etiam in moralibus & politicis, quin in ipsa Theologia, admittendum esse. Omnia enim ex sapientissimo, a Deo tamen libere pendente, rerum & causarum ordine, serie, ac nexu,

Opusc. V. VI. VII.

evenire,

evenire, nihilque effici, nihil mutari, ſine præcedentibus cauſis
efficientibus, omnemque effectum neceſſitari, ut vocant, a ſua
cauſa, imo proportionatum eſſe ejusdem viribus, & proinde ef-
fectus ex cauſarum ſuarum potentia & viribus non modo cer-
tos, ſed & neceſſarios, eſſe, neceſſitate ſcilicet non abſoluta,
ſed ſic dicta hypothetica, ſive ad conditionem cauſæ rela-
ta. Harmoniam vero præſtabilitam terminorum ignorantiæ
claſſi adſcribendam eſſe, tantumque abeſſe, pronuntiat, ut, ſup-
poſita hac harmonia, commercium animæ cum corpore explana-
Opuſc. te tractatur, ut eadem hujus nexus ignorantia re vera non
VIII. niſi ingenioſe tegatur, & ſpecioſe incruſtetur. Diſſertatione,
quæ ſequitur, *de Ventorum generatione*, *ortu*, *cauſis*, *ac effectu
in corpora humana*, argumentum hoc tum ratione ventorum gene-
ratim, tum cujuslibet venti cardinalis ſpeciatim, docte explanatur.
IX. Accedimus ad Diſſertationem *de Siderum influxu in corpus huma-
num*, ubi negatur omnino, hominum ſortem, mores, fortunam, ab
aſtris ſolum eſſe deducendam; contra vero, inſigni atque mirifica
X. potentia aſtra in corpora influere, aſſeveratur. Quæ huic addita eſt
Oratio, *de Studiis per regulas diæteticas facilitandis, & prolonganda
literatorum vita*, ab Autore, primum faſces Academicos deponen-
te, dicta eſt, poſtea, ob argumenti utilitatem notis paſſim illuſtrata,
in publicam lucem prodiit. Abundat præceptionibus eximiis, eo
potiſſimum comparatis, ut, qui bonas literas amant, dum aſſidua
contentione in illarum ſtudium incumbunt, nihil tamen inde detri-
menti in corpore capiant, ſed valetudinem ſartam tectamque tuean-
XI. tur. Lectu inprimis digna eſt Disquiſitio *de fumo carbonum noxio
quandoque & lethali*, quæ ſcripta ab Autore & publicata, ſine præ-
poſito tamen nomine, fuit, cum feralis ille lamentabilisque caſus
nonnullorum hominum, qui exeunte anno 1715 in vinea quadam
Jenenſi, ipſis vigiliis natalitiorum Chriſti, ad artes magicas exer-
cendas, convocandosque malos ſpiritus, convenerant, & ex grege
ſuo unum & alterum ſubito fato enectum viderunt, eveniſſet. Pleri-
que, imo omnes propemodum cujuscunque ordinis homines, Me-
dici etiam, atque inprimis Sacerdotes, in ea erant ſententia, mortem
hanc ſupernaturalem, & ab ipſo diabolo proxime illatam eſſe.
Noſtro autem alia omnia videbantur, qui proinde hoc
ipſo libello, Germanice edito, noxam lethiferam fumi a carbo-

nibus,

bonibus, præcipue in conclavi clauſo, excitati, rationibus exemplisque egregiis comprobabat, hancque necis tam repentinæ cauſam eſſe naturalem & proximam propugnans, alios de præpoſtero carbonum uſu caute monebat. In Diſſertatione ultima, *de Medico ſui ipſius*, cum miſeros eos eſſe putet Ill. Autor, qui, in negotio ſanitatis ſoli Medico confiſi, ea, quæ corpori vel proſunt, vel nocent, ipſi non attendunt, vel cognoſcunt, neque ſuæ naturæ ſcientiam habent, diætæ regulas cuſtodiunt, ſed peſſime valetudini ſuæ conſulunt, neglectis vitæ ſanæ auxiliis, hos in viam reducit, oſtenditque, qua ratione quisque ſui corporis debeat & poſſit eſſe medicus, adeo, ut medico alio queat ferme carere, & ſine eo vitam ſanam longamque ſervare & tueri. Ceterum *argumenta, quæ in Opuſculis* his exſtant, philoſophica revocant nobis in memoriam novum Illuſtris Autoris laborem, eumque philoſophicum quem nunc ſenex admodum, a φιλοσοφήμασι tamen nondum alienus, magno animo molitur, Commentationem quippe de optima philoſophandi ratione ex cognitione Dei, admirabilium ejus operum, ipſiusque hominis, petenda, argumento tanti Autoris cura digniſſimo, proxime editurus. **Opuſc. XII.**

PAULI CORTESII, V. C. DE HOMINIbus doctis Dialogus, nunc primum in lucem editus, cum Annotationibus. Accedit Autoris Vita.

Florentiæ, apud Bernardum Paperinum, 1734, 4.

Plag. 11.

In feliciſſimas *Alexandri Politi* manus incidit hic vere nitidus atque elegans *Pauli Corteſii de hominibus doctis* Dialogus. Hic enim, liberali beneficaque natura præditus, libellum hunc, quem ex Sangeminianenſibus membranis jam dudum deſcribendum curaverat, *Bernardino Paperino*, nobili apud Florentinos typographo, conceſſit, in magnum eruditorum hominum commodum edendum. Eo magis ſingularibus laudibus celebrandum eſſe *Politum* judicamus, cujus propenſo erga literas amori debemus hoc rariſſimum priſci ævi monumentum, quo majore reprehenſione digni ſunt noſtri homines, qui ſupellectili ſuæ literariæ tanquam dracones inſident, eam literatis hominibus ſuperbe

denegant, & præclarum turpiſſimi facinoris fructum pernobile invidorum atque malorum hominum nomen reportant. Etenim *Paperinus* non ſolum nitidiſſimis typis hunc pulcherrimum librum exſcripſit, verum etiam perutilibus notis, & vita Autoris, ornatum in dias luminis auras exire juſſit. Natus eſt *Paulus Corteſius* e nobili *Corteſiorum* familia, primaria Sancti Geminiani, Etruriæ oppidi, gente, Romæ anno P. C. N. 1465, patre *Antonio*, Inſtitutionibus moralibus conſcriptis claro. A juventute vividam indolem circumtulit per univerſi Latii ſcriptores, & tam mirificos in literis progreſſus fecit, ut brevi tempore in intimam *Philippi Callimachi*, *Pomponii Læti*, *Angeli Politiani*, *Hermolai Barbari*, *Pici Mirandulani*, *Raphaelis Volaterrani*, *Marſilii Ficini*, ac *Bartholomæi Lampridii*, familiaritatem amicitiamque perveniret. Ipſum ſummorum Principum favorem morum ſuavitate ſibi conciliavit, ſæpe menſæ eorum adhibitus. Singularem etiam duorum Maximorum Pontificum, *Pii III* ac *Julii II*, gratiam obtinuit. Ampliſſima geſſit munia, ſiquidem in Pontificatu *Alexandri VI* & *Pii III* Secretarii Apoſtolici, & mox Protonotarii Apoſtolici, officia ſapienter adminiſtravit, & poſtea ad ſplendidiſſimum Urbinatis oppidi Epiſcopatum adſcendit. Atque ad ipſam purpuram perveniſſet, niſi præmatura mors eum A. 1510 ætatis ſuæ quadrageſimo quinto in caſtro ſuo Corteſiano rebus humanis eripuiſſet. Funus ejus acerbiſſimi mœroris ſenſu proſecuti ſunt viri doctiſſimi, & præſtabilem illam, quam in rebus hiſtoricis, philoſophicis, ac theologicis, ſibi comparaverat, doctrinam juſtiſſimis celebrarunt elogiis. Vir fuit ab omni dolo alienus, neque ſtudiis ad deſidiam, voluptatem, aut augendam rem familiarem, abuſus eſt, ſed jucundiſſimum cum omnis ætatis viris præſtantiſſimis colloquium inſtituit, eoque fine Corteſianum caſtrum ſplendidiſſimo ædificio circumſtruxit, atque huc, rerum aulicarum urbanarumque pertæſus, ſeceſſit, & familiaribus ſermonibus *Herculis II*, Ferrariæ Ducis, *Guidi Ubaldi*, Urbinatenſium Ducis, *Alexandri Farneſii*, qui poſtea ſub *Pauli III* nomine Eccleſiæ Romanæ præfuit, & *Franciſci Soderini*, Patris purpurati, qui ſæpe ad eum de rebus graviſſimis conſulendum accedebant,

uſus

usus est. Inter ingenii ejus monumenta eminent Liber de viri principis in unaquaque ætate studiis dirigendis, quem postea, non paucis immutatis, *de Cardinalatu* inscripsit, Disputationes in quatuor Libros sententiarum de sacrarum literarum omniumque disciplinarum scientia, quæ bina Opera *Cavei* fide adducit vitæ *Cortesianæ* Autor, & denique hic, quem sub manibus habemus, *de doctis hominibus* Dialogus. Hunc primo ætatis suæ flore, & quidem circa annum 1490, elucubravit; quam conjecturam Autor variis argumentis comprobatam dedit. Primo mentionem in eo injicit *Cortesius Antonii Geraldini Amerini* tanquam vita functi, quem A. 1488 naturæ reddidisse debitum scimus; tum *Politianus* in Epistola, quam huic Operi inserendam curavit Autor, fatetur, *inesse operi quandam super istius ætatis captum quasi maturitatem*; denique venerabili *Laurentii Medicis*, qui ineunte anno 1492 vitam cum morte commutavit, nomini dicatus est hic liber. In hoc Dialogo censuram Autor instituit plurimorum scriptorum a repurgatis melioribus literis ad sua tempora. Sed de solis mortuis judicium suum interponit, de illis, qui tunc in nominis celebritate vivebant, & animam adhuc agebant, prudenter silens. Occasionem huic Dialogo conscribendo præbuit ejus in insula, quæ est in lacu Volsiniensi, Farnesiæ domus fundo, secessus, ubi cum præter *Cortesium* nostrum essent *Alexander Farnesius*, & *Antonius* quidam, vir grandævus & doctus, & sermo institutus esset, quinam essent hi, quorum vigiliis restituta essent tenebris sepulta studia, cœperunt omnes rogare *Antonium*, ut, quæ de unoquoque cognita haberet, proferret. Atque, cum id ille egregie præstitisset, & uno sermone complexus esset electissimos hos viros, visum est *Cortesio* totum hunc sermonem literis mandare, & ad seram conservare posteritatem. Hunc Dialogum plerique ignorant. Laudatur tamen a *Jo. Vincentio Coppi*, qui avtographum possedit, in Chronicis Geminianensibus, atque a Cel. *Apostolo Zeno* in Additionibus ad *Vossium*, editis inter Ephemerides Literatorum Italiæ. Honorificentissima de hoc Dialogo judicia tulerunt *Lucius Fazinius Maphæjus*, Episcopus Signinus, & *Angelus Politianus*, quorum literas, nulli antea visas, Præfationi suæ attexuit

 Editor.

Editor. Nos quædam ſpeciminis loco ex ipſo Dialogo apponemus. De *Dante* ait Autor: *Utinam tam bene cogitationes ſuas literis mandare potuiſſet, quam bene patrium ſermonem illuſtravit!* De *Petrarcha* ita: *Hujus ſermo nec eſt Latinus, & aliquanto horridior, ſententiæ autem multæ ſunt, ſed conciſæ, verba abjecta, res compoſitæ diligentius, quam elegantius.* Occaſione *Leonardi Aretini* de imitatione oratoria graviter, copioſe, atque eleganter, diſſerit. De *Nicolao Saguntino*, ſeu, uti eum paulo poſt vocat, *Euboico*, affirmat, eum in dicendo ſatis copioſum fuiſſe, ſed parum vehementem, & in affectibus viro molliorem. *Pallade Strozza* nemo domi comior fuit, nemo jucundior; nemo foris conſtantior, nec gravior, nec fortior. Dum *Poggii Florentini* mentionem injicit, quomodo ſcribenda ſit hiſtoria, ſcite atque nervoſe exponit. Veriſſimum eſt, quod de *Laurentio Valla* fert judicium, eum fuiſſe ſcriptorem egregie doctum, ſed acrem & maledicum, & toto genere paulo aſperiorem, diligentiſſimum tamen Romanarum rerum atque verborum inveſtigatorem. *Franciſcum Philelphum* habuiſſe, ait, a natura ingenium vagum, multiplex, volubile, fuiſſeque vendibilem ſcriptorem, qui opum, quam ſcribendi, laudem conſequi maluerit. *Theodorum Gazam* admirabili cum ſummi Philoſophi, tum graviſſimi ſcribendi magiſtri, nomine condecorat. *Paulum Marſum*, cum laudaviſſet *Andream Brentium*, & fuiſſet in ea laudatione a multitudine quaſi exploſus, propterea quod nimia contentione vocis pronuntiaſſet, tantum animo dolorem concepiſſe, obſervat, ut, paucis interpoſitis diebus, fatis concederet. *Paulus Lampridius*, quem Autor literis Græcis doctum, ſed in dicendo parum exercitatum, vocat, vix trium dierum ſpatium meditandæ componendæque orationi dicavit. Inde, cum ſæpe inter dicendum, quæ celerrime & interrupte memoriæ mandaverat, obliviſceretur, ſuavem riſum audientibus excitavit. Sed hæc non ſola unicaque libri ornamenta ſunt. Comparent ſub unaquaque pagina perdoctæ atque perutiles animadverſiones, quibus ea, quæ in Dialogo monuerat *Corteſius*, mirifice illuſtrantur, & varia, ad literatiſſimorum hominum, quorum in Dialogo memoria renovatur, vitam facientia, afferuntur. Dignum Opuſculum, quod integrum,

Margin references: Pag. 7. (De Dante); 10. 11. (Occaſione Leonardi Aretini); 22. (De Nicolao Saguntino); 23. 25. (nec gravior); 27. (ponit. Veriſſimum); 32. (narum rerum); 41. (laudem conſequi); 50. 51. (condecorat); 53. (diebus)

ſive

ſive ob admirabilem dictionis vere *Ciceronianæ* elegantiam, ſive ob præclaram graviſſimarum rerum copiam, ab omnibus, quibus literarum ſalus curæ cordique eſt, integrum perlegatur.

ALMANACH DE DIEU POUR L'ANNEE 1738, &c.
id eſt,
FASTI DIVINI PRO ANNO MDCCXXXVIII, dedicati Domino CARRÆO DE MONTGERON, Conſiliario Parlamenti Pariſienſis.
In Cœlo, 12.
Plag. 9.

Libellus, qui a Janſeniſta quodam in honorem ſectæ ſuæ, & ad *Jeſuitas opprobriis excipiendos*, compoſitus eſt, complectitur vitas eorum hominum, qui ex utroque ſexu in Hiſpania, Galliis, & Belgio, vel ſcripta, vel vitæ profeſſionem ſeu inſtitutionem, oppoſuerunt ei ſententiæ, quam Jeſuitæ de gratia Dei fovere & præcipere conſuevere. Vitæ illæ ſecundum menſes duodecim digeſtæ, & diebus emortualibus nonnunquam affixæ fuerunt. Si ſcriptor ſibi temperaſſet a contemtione, qua Jeſuitas oneravit, liber potuiſſet elogiis quibusdam videri dignus. At, quoniam veritati ſeſe haud ſatis conſulturum credidit, niſi adverſarios ſuos pungeret & laceraret, id tulit calamitatis, ut ſcriptum hoc Pariſiis fuerit in publico combuſtum. De reliquo vitarum expoſitiones ſunt jucunde, luculente, plane, terſeque, ac compendioſe, intra Veſtæ penetralia elaboratæ. Inchoavit
Autor Opusculum a *Thoma Lemos*, Hiſpano, A. 1550 in lucem Pag. 5.
edito, Dominicano, *Molinæ*, Jeſuitæ, adverſario, defuncto A. 1629 d. 23 Auguſti. Succedit ei *Edmundus Richerius*, Gallus, Doctor Theologiæ Pariſienſis. Metu mortis, quam a duobus ſicariis
Richelius ei dicis cauſa intentari juſſit in conclavi ſuo ſecretiori, 11.
ſententiam ſuam retractaſſe hic perhibetur. *Cornelii Janſenii*, Epiſcopi Iprenſis, vitæ deſcribendæ Autor eum indidit ſpiritum
heroisque ſui admirationem, ut parum abſit, quin illum ordini 17.
cœlitum adſcripſerit. *Angelici Arnaldi*, qui *Portum regalem* 26.
reformavit, virtutes hic plena luce effulgent. *Blaſius Paſcalis* 42.
nitet hic veluti luna inter ignes minores. Veneratione Autor proſequitur præcipue *Annam Genevievam Burboniam*, Ducem Lon- 50.
ge-

gevillenſem, quæ ad Portum regalem veluti anchoram ſacram
Pag. 52. confugit, ibique vitæ divinæ eſt operata. Addidit ei filium,
65. *Carolum*, Ducem Longevillenſem, Principem Neocomenſem.
Intrepidum animi miratur robur, quod fuerit in *Iſaaco Ludovico,*
Sacyi præceptore, quippe qui in carcere Baſtilienſi Biblia Galli-
74. cum in ſermonem convertit. Monumentum ære perennius exi-
80. gere *Antonio Arnaldo*, viro ſane magno, tentavit. Nec omiſit
Nanum Tillemontium, cujus *Commentarios Hiſtoriæ eccleſiaſticæ &*
civilis, ſex priora Secula a Chriſto nato complexos, orbis eru-
86. ditus ſuſpicit & dilaudat univerſus. *Petrum Nicolium*, Portus
regalis apologetam, ita delineavit, ut cineres ejus videantur vene-
100. randi. Eadem approbatione affecit famoſiſſimum *Paſchierium*
Queſnellium, cujus *Meditationes ad Novum Teſtamentum*, adjunctæ
Stricturis Conſtitutionis Unigenitus, fuerunt depreſſæ. Biblio-
thecam parvam Scriptorum & Confeſſorum Janſenianorum ſi Ca-
lendarium hocce appellaverimus, ſuffragiis aliorum nos confi-
dimus haud iri deſtitutum. Erit tempus, quo hic libellus rari-
tate ſua ſeſe commendabit, per totum quidem regnum Galliæ
publice proſcriptus.

NOVA LITERARIA.

Si qui ſunt, qui bene cupiunt doctiſſimi olim & de elegantioribus ſtudiis meritiſſimi Viri, *Gisberti Cuperi*, Conſulis Daventrienſis, memoriæ, ſimulque non ignorant, quam is limati homo ingenii, quam verſatus in omni genere humanioris eruditionis, quanta antiquitatum inprimis & rei numismaticæ peritia inſtructus ac perpolitus fuerit; gaudebunt hi ſine dubio, ac lætos nobiſcum plauſus tollent, cum, in eo nunc eſſe unum ex cognatis & amicis Viri optimi, cognoverint, ut doctiſſimas ejus & luce publica digniſſimas Epiſtolas, ab anni inde 1708 menſe Martio ad finem usque anni 1716 ad Clariſſimum *la Croze*, Berolini nuper defunctum, ſermone Gallico perſcriptas, in volumen integrum, eleganti ſatis forma conſpicuum, colligat, & abire gratum hoc munuſculum in manus eorum, qui ſuavitatibus ejusmodi delectantur, jubeat. Quandoquidem vero, hominis in re tam bona occupati nomen publicari, inſignis ejus modeſtia non patitur; id tantum, quod nobis per alios compertum eſt, ſignificamus;

Virum

Virum esse in dignitate constitutum, literis mirifice excultum, &, quod præcipuum est, consilio huic, literis tam salutari, exequendo satis idoneum. Sed, quod liceat ei hoc thesauro rem literariam ditare, acceptum id refert humanitati Viri alicujus doctrina meritisque maximi, & Amicorum *Crozii* Berolinensium, qui omnem illam Epistolarum supellectilem liberaliter ei in hos usus concesserunt. Dolet autem, nec immerito, Vir bonus, abesse ab hoc volumine, quantumvis diligenter servato, Epistolas *Crozii* ad *Cuperum* mutuas, in quibus & ipsis doctrinæ elegantiæque plurimum inesse, facile omnes existiment. Has olim, sat certo constat, ab ipso *Crozio* dono datas incomparabili Academiæ Helmstadiensis Theologo, *Jo. Laurentio Moshemio*, *cujus qui animum* ad officia paratissimum, & de literis bene merendi studium, norunt, hi, lubenter id & commodis doctorum hominum, & Editoris precibus, daturum, ut conjuncta cum *Cuperianis* prodire *Croziana* illa patiatur, nobiscum confident prorsus. Quodsi tamen aliter, ac ferunt vota nostra, & ipsum Viri summi ferre ingenium videtur, res ceciderit; constitutum est Editori, in locum *Crozianarum* alias, a*Cupero* ad nobiles quosque Amicos, *Basnagium*, *Juriæum*, *Clericum*, *Martinum*, Sacerdotem Ultrajectinum, *Dalenium*, *Montefalconium*, & his plures, ex Gallorum inprimis gente, Viros doctos, exaratas, substituere, ut sic Epistolarum *Cuperi* Volumen, quam licet, plenissimum ornatissimumque ad posteros perveniat. Titulum Operi hunc præfiget Editor: *Lettres de Critique*, *d'Histoire*, *& de Literature*, *&c. ecrites à divers Savans de l'Europe, par feu Monsieur* Gisbert Cuper, *Bourguemaitre de la ville de Deventer*, *Deputé des Etats de la Province d'Over-Yssel à l'Assemblée des Etats Généraux des Provinces Unies des Pays-Bas*, *ensuite Conseiller-Député de la même Province*, *& enfin Député de Leurs Hautes Puissances à l'Armée des Alliés en Brabant & en Flandres*, *en 1706; recueillies par Monsieur* de B**. Discas inde, quicquid harum sit Epistolarum, in argumento critico & literario versari. Sed aliunde etiam satis nobis est cognitum, plurima in his Epistolis ad Theologiam, Philosophiam, & doctrinam naturalem, spectare; quas Autor sublimioris eruditionis partes æque felici ac ceteras, quæ ad humanitatem pertinent, fuerat ingenio complexus.

xus. Sed principem utique locum ſibi vindicant rei numiſmaticæ & omnis generis antiquitatum ſtudia; in quibus ita regnaſſe ſcimus *Cuperum*, ut pauci cum eo hac laude comparandi videantur. Inprimis vero hic Tartariæ, Siberiæ, & aliarum regionum, quæ ſunt disjunctæ a noſtris terris, antiquior hiſtoria e tenebris eruitur, & ex numis ii maxime, qui ſunt rariſſimi, & parum adhuc cogniti, a ſtudio Autoris & doctrina non vulgari lucem acceperunt. Nec deeſt his Epiſtolis ſermonis elegantia, quæ tanta eſt, ut etiam delicatiſſimi palati Gallis ſatis ſe probare poſſit, inprimis ſi ita æquos lectores inveniat, ut peregrinum aliquid in homine nec gente Gallo, nec educato inter Gallos, ferendum putent. Habemus igitur, cur gratulemur literis, & harum amatoribus, novum hoc doctrinæ excellentis, cum ſuavitate admirabili conjunctæ, monumentum; nec Lectorum unus eſt futurus, qui edendi has Epiſtolas conſilium omni laude dignum non exiſtimet, nec præſtitum hoc literis officium grato animo agnoſcat. Sunt hæc quaſi ſpecimina laborum, quos *Cuperus* perfectos partim, partim affectos, ad hæredes transmiſit. Jam, ſi cetera, quæ exſtant paſſim, Epiſtolarum *Cuperi* ad Viros quaqua terrarum parte doctiſſimos volumina, multa item alia, his, quæ ipſe vivus olim edidit, prorſus ſimilia, ab æque benigna manu tenebris eripiantur, duplex nobis beneficium exhibuiſſe is, qui primum nunc Volumen editurus eſt, videbitur, alterum, quod re ipſa, alterum, quod exemplo, profuit. Excudendo centum & quod excedit plagularum Operi ſumtus impendet nobilis Amſtelodamenſium typographus, *Henricus Sauzetus*, id operam daturus, ut externa libri elegantia internæ ejus dignitati omni ex parte reſpondeat, prodeatque Opus numis rarioribus, aliisque figuris, arte non vulgari expreſſis, ornatiſſimum. Pretium florenorum Belgicorum ſex, denariorum decem, definitum eſt; quorum pars ante Calendas Apriles præſentis anni, pars abſoluto Opere, aut ipſi *Sauzeto*, aut nobiliſſimis quibusque per terras Belgicas typographis, ſolvenda eſt. Exemplaria non ultra quingenta excudentur, niſi majorem numerum ipſe emtorum numeroſus conſenſus popoſcerit. Nos, ut bonum conſilium bonus eventus ſequatur, &, quæ ſuſcepta ſunt in magnum literarum commodum, ipſi typographo in lucrum cedant, ſerio & amice optamus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Februarii Anno MDCCXLI.

MONUMENTA INEDITA RERUM GERmanicarum, præcipue Cimbricarum & Megapolensium, quibus varia Antiquitatum, Historiarum, Legum, Juriumque Germaniæ, speciatim Holsatiæ & Megapoleos, vicinarumque regionum, argumenta illustrantur, supplentur, & stabiliuntur. E Codicibus MStis, membranis, & chartis authenticis, erui studuit, Notulasque adjecit, & cum Præfatione instruxit, ERNESTUS JOACHIMUS DE WESTPHALEN, Aurati Ord. Slesvic. Holsat. Eques, Reg. Celsitud. Ducis Slesvici & Holsatiæ regnantis Cancellarius Aulæ & Senatus intimi, hujusque Consiliarius, Supremi Consistorii militaris & Ecclesiastici Præses, Academiæ Chiloniensis Curator.

Tomus II.

Lipsiæ, impensis Jo. Christiani Martini, 1740, fol. Alph. 12 plag. 22, Tabb. æn. 14.

Cum non ita pridem in his *Actis* de *Tomo I* præstantissimi hujus Operis copiose diceremus; de instituto Illustrissimi Editoris tum quidem, quantum videbatur sufficere, a nobis prolatum est. Ad *alterum* igitur jam *Tomum* devenientibus satis sit monuisse hoc unum, nihil hic a tramite, quem fuerat olim ingressus, deflectere Illustriss. Editorem, sed eandem ubique de Historia Germaniæ optime merendi rationem, eandemque in recognoscendis & expoliendis vetustioris ævi scriptis diligentiam, apparere. Monumenta, hoc *Volumine* publicata, quorum

rum *quinque & viginti* ſunt, æque copioſa ac illa, quæ *Volumine priori* continentur, Præfatione inſtruxit Illuſtriſſ. Editor, quæ non in deſcribenda tantum Scriptorum ſingulorum indole & conditione verſatur, ſed multa etiam doctiſſime obſervata & cogitata Illuſtriſſ. Viri continet. Horum ſumma argumenta ſi, quod fieri commode poteſt, cum ipſa Monumentorum recenſione conjunxerimus, videbimur partim id, quod concinnus rerum ordo poſtulat, facturi, partim legentium commoditati proſpecturi.

Primo loco exhibetur *Diplomatarium Neomonaſterienſe & Bordisholmenſe*, e membranis & chartis avthenticis erutum, ab A. 1136 ad 1570. Ad præclarum hunc antiquitatum theſaurum, qui ultra quinquaginta ſupra quadringenta, temporibus ſuis coæva, documenta complectitur, nos haud admittit Illuſtriſſ. Editor, niſi abunde monitos de pretio monumentorum hujusmodi, a ſacri ordinis viris quondam ſervatorum, & illorum cura ad poſteros transmiſſorum. Inde occaſio nata eſt Illuſtriſſ. Editori, ſub Præfationis initium de monachorum meritis in rem hiſtoricam & præcipue diplomaticam generatim commemorandi, & præcipuos Autores nominandi, qui, protractis in lucem monaſteriorum & cœnobiorum hiſce cimeliis, noſtra & paulo ſuperiori memoria antiquiorum temporum rebus geſtis egregiam lucem accenderunt; porro copioſe diſſerendi de lectione Diplomatum fida, eorundemque explicatione & interpretatione genuina, &, quæ eam in rem profert, variis exemplis illuſtrandi; denique notitiam nobis ſuppeditandi complurium & præcipuorum artis diplomaticæ ſcriptorum, qui præſidiorum, adjumentorum, & regularum, variam rationem huc usque tradiderunt: quam notitiam ſuis etiam præceptionibus augere, & artem nondum ad faſtigium deductam emendare, vindicare, ac magis perficere, Illuſtriſſ. Autor laborat, ipſe hoc majori jure in numerum Scriptorum artis diplomaticæ referendus, quo felicius *Mabilloniorum, Maſſæorum, Beſſeliorum*, gloriam æmulatur. Præmiſſis monitis his generalioribus, ad conſiderationem demum ſpecialem Diplomatarii Neomonaſterio-Bordisholmenſis progreditur Illuſtriſſ. Editor, avthentiam ejus e duobus Codicibus membranaceis, qui partim ex ipſis Diplomatum avtographis plena fide conſignati, & a Cœnobii præpoſitis recogniti, partim etiam noſtra ætate cum ipſis membra-

branis & chartis avtographis denuo collati ſunt, comprobans; inde inſignem ejus non modo in patriæ Cimbricæ, ſed & totius Germaniæ,rebus ſacris & civilibus illuſtrandis uſum deſignans; tum ſingularia de Cœnobii ipſius fundatione, ejusque conditore *Vicelino*, translatione, acceſſionibus, privilegiis, decrementis, ac reformatione, expromens, denique e formulis diverſis, quæ in Diplomatibus paſſim occurrunt, & quarum in annotationibus, ipſi Diplomatario ſubjectis, complures jam explicatas dederat, adhuc illam de *Sellandia*, ſeu *Selandia*, ſeorſim illuſtrans. De hac autem primum oſtendit, eam cum ſic dicta *Warandia* in locis pluribus junctam occurrere, nondum autem interpretem eſſe nactam, qui vim vocis, ejusque originem genuinam, declararit, ac *Petrum Lambecium* in *Orig. Hamburg. Lib. II pag. 80* in ea explicanda vel maxime dubium & ancipitem hæſiſſe. Hinc autem ad ſignificatum formulæ hujus accedens, ex variis inter ſe collatis locis id comprobat, per eam nihil aliud denotari, quam actum & ſolennitatem traditionis rei venditæ, qualis in emtionibus & venditionibus rerum allodialium, immobilium ac urbanarum præcipue, fieri ſoleat, quam & ſolennitatem hodie reſignationem judicialem, *die gerichtliche Verlaſſung*, dicamus, quemadmodum *warandia*, ſeu guarandia, die *Gewehrſchafft*, evictioni hodie reſpondeat. Comparato autem hoc ritu cum pluribus provinciarum & urbium Germaniæ juribus & moribus, in hujus formulæ originem & etymon porro inquirit, eamque omnium optime inveniſſe ſibi videtur in antiquo *ſellen*,quod eſt vendere,tradere; unde apud Anglo-Saxones deſcendat vox *Selle*, *Selde*, ſeu *Selda*, tabernam, ſive locum vendendis rebus aptum, apud Saxones inferiores autem vox *Seller*, ſcrutarium, veſtium venditorem, & *verſellen*, minutatim vendere, ſignificans. E quibus omnibus tandem concludit, vocem *Sellandia*, jure etymi a *ſellen*, in poſſeſſionem dare, & a *Land*, ſeu terra, deductam, connotare *traditionem terræ, allodii, poſſeſſionis, rei*que *immobilis generatim.* Dum totus eſt Illuſtriſſ. Interpres in eruenda vocis origine, paſſim delabitur ad aliam ſic dictæ *ſcotationis* formulam, quæ, in Danorum potiſſimum monumentis obvia, ac inde in Juris Canonici *Cap. 2 X. de Conſuetud.* translata, mire torſit interpretes, atque in ſenſus, neſcio

G 2 quos,

quos, haudquaquam admittendos, nec unquam inter ſe conciliandos, abire coegit. Noſtro tamen in proclivi eſt, ex collatis inter ſe variis documentorum locis commonſtrare, hanc formulam eundem reſignationis judicialis actum ſolennem denotare, quem ritu utplurimum ſymbolico abſolvi, cum in variorum populorum, Danorum inprimis, penes quos traditio rei emtæ & venditæ per glebæ vel ceſpitis jactum in gremium ſeu ſinum novi poſſeſſoris, ſymbolica velut ratione, peragi conſuevit, moribus deprehendere liceat, facilem etiam viam pandit ad ſcotationis illius etymon & genuinam originem inveſtigandam. Namque, cum Danorum Suecorumque vocabulum *Skiot*, *Skiœde*, ſeu *Skiœte*, gremium vel ſinum denotet, cui & Germanorum *Schoot* ſeu *Schoſs* reſpondeat, haud aliunde illam *ſcotationis* formulam repetendam ducit, ſed ſymbolicum illum traditionis actum, conjectione portionis rei alienandæ in ſinum emtoris celebratum, per eandem deſignari ſtatuit. Plura ex iis, quæ ab Illuſtriſſ. Editore erudite in hanc rem diſſeruntur, hic addere haud vacat, ſed ad alterum, quod huic proxime jungitur, Monumentum nobis deveniendum eſt. Exhibet illud *Martini Krey*, ſeu *Coronæi*, apud Flintbeccenſes quondam Verbi divini Miniſtri, *Antiquitates Bordisholmenſes*, quæ lingua vernacula ſcriptæ, varieque interpolatæ, huc usque circumferri conſueverunt. Has luce publica haud indignas quondam judicavit *Jo. Mollerus*, ſed tenuem tamen ſcriptionem eſſe, rebus ad hiſtoriam Cœnobii & patriæ pertinentibus parum inſtructam, fatetur Illuſtriſſ. Editor. Addidit autem paſſim ſupplementa, præcipue e M. *Jani Vicoſtadii*, Lectoris olim Bordisholmenſis, *Miſcellaneis* MStis deſumta; quin & operæ pretium duxit, ad lacunas hujus Opuſculi explendas, ut ipſum argumentum hoc retexeret, unde in juſtum Annalium ordinem & ſeriem redactæ prodierunt *Origines Neomonaſterienſes & Bordisholmenſes*, ex chartis, Diplomatibus, & Codicibus MStis, tum & *Alberti Stadenſis*, *Helmoldi*, *Crummedykii*, *Lerbeckii*, *Cranzii*, *Jo. Peterſenii*, *Cypræi*, *Lindenbrogii*, Annalibus & Chronicis, nec non e *Vicoſtadii*, *Ulr. Peterſenii*, & *Henr. Muhlii*, ſcriniis, collectæ; quæ, cum Cœnobii hujus utriusque fata & viciſſitudines proſequantur usque ad A. 1665, quo Academia Kilonienſis e reliquiis & pulvere

Cœ-

Cœnobii & ſcholæ Bordisholmenſis feliciter exorta eſt, infra demum in hoc *Volumine* a *pag. 2337* ad *2394* ſubjectæ leguntur. Illuſtriſſ. Editor, cum de his omnibus doctiſſima quæque in Præfatione profert, ibidem ex antiquo quodam Codice Bordisholmenſi, qui una cum reliquis in Bibliotheca Academiæ Kilonienſis ſervatur, adhuc in lucem protrahit Monumentum quoddam hucusque ineditum, continens *Narrationem veridicam de translatione corporis Venerabilis Vicelini a Novo-monaſterio in Bardesholm circa A. 1332*; additque eruditas ſuas conjecturas etymologicas de *Wippendorpio* & *Faldera*, quibus nominibus Neomonaſterium quondam inſignitum legitur; itemque de *Bardesholmia*, cujus originem alii a *Bargis*, pugnatoribus, alii a *Bardis*, ſacrorum apud Germanos boreales quondam antiſtitibus, alii a *Bardo* ſeu *Bardone* quodam, loci hujus olim poſſeſſore & domino, alii a *percis* vel *urſis* etiam, ipſe vero a Saxonico *Bard*, ſeu *Bord*, loco ubere & plano, atque *Holm*, loco inſulari, rejectis ceteris, repetit. In ordine Monumentorum loco tertio comparent *Ottonis Sperlingii* Notæ, quibus M. *Adami Bremenſis Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Libri I Capita* priora *XXXII* illuſtrantur. De *Sperlingii* hujus vita & ſcriptis attuliſſe nonnulla *Raupachium* in libro *de ſtatu rei ſacræ & literariæ in Dania pag. 77 ſeq.* Illuſtriſſ. Editor monet; atque *Jo. Alb. Fabricium* enixe quidem, ſed fruſtra, id egiſſe docet, ut has *Sperlingii* annotationes *Scriptoribus ſeptentrionalibus Lindenbrogianis*, abs ſe publicatis, ſubjungere poſſet. Jam, cum in ipſius manus inciderint, præclare ab Ill. Editore factum, quod ab interitu eas vindicavit. Dolet autem de eo, quod Autori per fata haud licuerit telam hanc bene cœptam perſequi & perficere; & alio plane habitu Annotationes haſce, ſi ultimam Autoris manum expertæ eſſent, in lucem prodituras fuiſſe exiſtimat. Interim, cum multa ad illuſtrandos ritus priſtinos ſpectantia complectantur, id operæ eis impendendum duxit, ut ex ſchedis diverſis easdem in concinniorem ordinem redigeret, quo facto ipſius *Adami* textui, qui, quod ad priora *Libri I Capita XXXII* hoc loco exhibetur, hæ Notæ cumprimis inſervire poſſunt. Jam id agit Illuſtriſſ. Editor, ut Cimbricis rebus e præclaris Danorum Scriptoribus ſuppetias ferat. Exhibentur enim poſt *Sperlingium Claudii*

 Chriſtoph.

Christoph. Lyschandri, Regis Daniæ *Christiani IV* quondam Historiographi, *Origines & Antiquitates Cimbricæ*, in quibus agitur de *Japheto*, ejus liberis & posteris, horumque regionibus & regnis, quæ occupantes possederunt, una cum populo & propagine, quam constituerunt & reliquerunt; inprimis de *Gomero*, atque hujus potente ac numerosa sobole, Cimmeriis, Cimbris, & Vittis, seu Danicis Jutis, illorumque prima origine atque introitu in has ipsas regiones, porro de majoribus eorum, præfectis, judicibus, stirpe, familiis, & rebus præclare gestis, a diluvio ad Regem usque *Dan*, & Danorum regni initium. Prolixior hæc Opusculi inscriptio præcipua in eodem pertractata argumenta satis declarat, ut de iisdem nihil nobis adjiciendum sit. Partem hanc esse *Synopseos historiarum Danicarum*, a *Lyschandro* Hafniæ A. 1622 in fol. sermone Danico vulgatæ, Illustriss. Editor significat, qui ex *Parte I* & *II* potiores *Libros* sermone Latino vestitos nactus, hoc loco ex *Parte I Librum III* de rebus Cimbricis, sicuti infra, ubi & integrum titulum subjiciemus, ex *Parte II Librum IX* de rebus Mecklenburgicis, proferre non dubitavit, licet fidei Autoris non adeo multum tribuat, atque judicio Cel. *Grammii*, in Præfatione ad *Nicolai Cragii* Annales prolato, lubens subscribat. Proximo hinc Monumento *Jo. Isaaci Pontani*, Regis Daniæ itidem Historiographi, *Tomo* huc usque inedito *Historiæ rerum Danicarum, qua res post excessum Christophori Bavari, vetustissimæ Regum Daniæ prosapiæ Regem ultimum, sub Regibus e Domo Oldenburgica, Christiano I, Joanne I, Christiano II, Friderico I, Christiano III, & Friderico II, gestæ continentur*, majus omnino pretium statuit Illustriss. Editor: quem & mirari subit, qui factum sit, ut Opus luce adeo dignum, & continuationem *Tomi I* hujus Historiæ, cum chorographica Daniæ regni descriptione Amstelodami A. 1631 in fol. vulgati, complexum, de quo vere dici possit, quod cupressi instar inter viburna emineat, ultra integri Seculi spatium intra privatorum carceres pressum delituerit. Sibi, cum exemplar illud, quod Ill. *Frid. Rostgaard* e Codice, in Bibliotheca Academica Hafniensi servato, A. 1689 describi curavit, sumtibus suis acquirere datum fuerit, id operæ pretium esse visum, docet, ut tam insigne historiarum

ſtoriarum monumentum e tenebris in lucem publicam protraheretur. Ut vero in Præfatione etiam afferret, quod tanto Scriptore dignum eſſet, recenſum primum inſtituit ſcriptorum & monumentorum, eorundemque tum editorum, tum adhuc ineditorum, in quibus de iisdem Regibus, quos *Pontanus* hoc Opere exhibuit, vel in univerſum, vel ſeorſim, & ex parte opera haud perfunctoria, traditum eſt; quod argumentum, licet jam olim a *Mollero Sibbernoque* in ſuis *Bibliothecis* pertractatum ſit, ex hoc tamen ſpicilegio acceſſiones haud contemnendas lucratur. Cum vero in enarranda *Pontani* vita plurimorum huc usque ſolertia intra conatus fere ſubſtiterit, eam diligentius copioſiusque deſcriptam a *Jo. Adolpho Reinbotho*, harum rerum *peritiſſimo, nos expectare* jubet Illuſtriſſ. Editor, qui tamen & ipſe potiora vitæ *Pontani* momenta ſubjungit, ac denique catalogum addit ſcriptorum ejusdem longe pleniorem, quam alibi usquam offendere liceat; de quibus omnibus cum plura nobis afferre haud ſit integrum, ipſum Præfationis locum, huc facientem, cupidis harum rerum lectoribus inſpiciendum commendamus. Accedimus ad novum, quod in *Volumine* occurrit, Monumentum, quo exhibentur *Petri Saxii*, ab Eydora Friſii, *Exercitationes hiſtoricæ*, in quibus errores nonnulli *Jo. Adolph. Cypræi*, *Matthiæ Boethii*, *Nic. Helduaderi*, *Jo. Pomarii*, *Caſp. Hoyeri*, *Laur. Adzenii*, *Matth. Pampi*, *Iven Cnutſeni*, *Adami Trazigeri*, *Henr. Büntingii*, *Jo. Ranzovii*, *Jo. Peterſenii*, *Carionis*, aliorumque Scriptorum Eydoraſtadienſium, notantur & corriguntur; cumque de iisdem, earumque Autore, nihil ſeorſim addat Illuſtriſſ. Editor, ſed ſaltem de exemplis, e quibus hujus opellæ editionem parare ſibi licuerit, certiores nos faciat, reliqua autem ad ea, quæ in Præfatione ad *Tomum I* horum Monumentorum ab ipſo dicta ſunt, referat; nobis & in illis acquieſcere licebit, quæ ex iisdem in *prioris Voluminis* recenſione a nobis repetita ſunt. In *Adami Trazigeri Chronico Hamburgenſi*, quod proxime jungitur, major Illuſtriſſ. Editori cura poſita fuiſſe intelligitur, ut de eodem afferret, quæ ſcire maxime intereſſet. Primum autem de illo docet, innumeris vicibus deſcriptum, depravatum etiam atque adauctum, per integra fere

fere Secula in publicis ac privatis Museis delituisse; ipsius *Trazigeri* laborem circa annum 1557 subsistere, &, quae ad recentius nostrumque aevum perducta, vel exemplis, quae passim exstent, assuta, reperiantur, studio & arbitrio deberi literatorum aliorum, quorum accessionibus etiam ipsum *Trazigeri Chronicon* passim interpolatum fuisse, facile ostendant copiosa, quae circumferantur, exempla, ipsa haud parum discrepantia. Porro de curatioribus, qui in Hamburgensium Bibliothecis servantur, Codicibus MStis apographis judicium suum interponit; nec tamen avthentiae vel antiquitatis praecipuam quandam laudem illis exemplis, quae idiomate Saxoniae inferioris descripta circumferantur, vindicare sustinet, cum Saxoniae superioris, quippe patriae, dialectus *Trazigero*, Franco, familiarior omnino fuerit, eademque inprimis usum fuisse, alia ipsius scripta facile probent. Hinc elogiorum sat magnam seriem adduxit, quibus *Trazigeri* hoc *Chronicon* eruditi viri passim mactarunt alii, atque in his moderatiorem B. *Jo. Alb. Fabricii* sententiam, in *Lambecio* pruritum carpendi *Trazigerum*, ejusque fidem temere sollicitandi, notantis, suo etiam calculo probare videtur, quamvis pro sua epicrisi id demum addat, *Trazigerum* ab erroribus plane immunem nemini eorum dicendum, qui *Chronicon* illud attentius perlegerint, & praecipue temporum rationes & opiniones a *Cranzio* adoptatas examinaverint. De vita *Trazigeri* licet peculiaris exstet Commentatio vernacula, a B. *Nicolao Wilckens*, J. U. D. & Archivi Hamburgensis praefecto, ἀνωνύμως A. 1722 in 8 vulgata; non una tamen habuit Noster, quae libello illo adderet, & quibus incerta firmaret. Quare ab ovo hanc vitam retexere, plenioresque adeo ac certiores vitae rationes, quas *Trazigerus*, apud Noribergenses natus, in variis muneribus publicis tum apud Rostochienses & Hamburgenses, tum quoque in aula Holsato - Gottorpiensi, ubi Cancellarii partibus functus est, exegit, constituere, atque haec omnia testium idoneorum fide munire, studuit; quibus denique subjunxit notitiam Scriptorum, eorumque tum editorum, tum adhuc ineditorum, in quibus *Trazigeri* industriam elaborasse, ex haud obscuro & minime discrepante

pante aliorum indicio colligere licuit. *Trazigerum* in *Volumine* hoc ſequuntur *Jani Hinrici Schræteri de Guſtrow*, Megapolitani Equitis & Poetæ Cæſarei, *de originum & rerum geſtarum Hasſiæ Principum Landgraviorum Commentarii tres*; quos dum exhibet Illuſtriſſ. Editor, rationem ſimul reddit duorum MStorum Codicum, qui ipſi in procuranda hac editione ad manum fuerunt, quorum alter eorundem Principum, horumque conjugum, imaginibus & arboribus genealogicis ornatus eſt, ſed quas ſoli ingenio inventoris vel ipſius pictoris deberi, veriſimile videtur Illuſtriſſ. Editori, eo quod in arce Kilonienſi exſtent ſimulacra ſingulorum Thiuringiæ & Haſſiæ Landgraviorum, horumque conjugum, graphice & affabre delineata, ad quorum ſimilitudinem minime accedant imagines in Codice illo repræſentatæ. Inde in pretium hujus laboris *Schræteriani* inquirit, quem haud infimo loco & numero inter cetera Haſſiæ monumenta, quorum editores hic, laudatis acceſſionibus, quas Hiſtoria Haſſiaca a recentiorum cultura obtinuit, nominantur, habendum judicat, licet in vaſto hoc & ſuis tenebris involuto argumento tale quid, quod a mendis ac lapſibus prorſus immune eſſet, vix præſtari potuerit. Ad res & antiquitates Mecklenburgenſes hinc accedit Illuſtriſſ. Editor, quibus reliquam majorem partem Monumentorum in hoc *Volumine* tribuit, exhibens primum *Nicol. Mareſchalci Thurii Vitas Obetritarum*, ſive *rerum ab Obetritis geſtarum Libros V*, quibus juncti leguntur ejusdem *Mareſchalci* ad Virum inſignem *Caſparum* de nobili *bellæ quercus* familia, Ducalem Archigrammateum, (deſignatur Cancellarius *Caſpar de Schæneich*,) *Commentarii in libros geſtorum Obetritarum.* De ipſo Autore *Mareſchalco* jam olim in Præfatione ad *Tomum I* ſatis ab Ill. Editore dictum eſt; hic autem de hiſce Obotritarum Vitis monetur, easdem nec ſcriptis nunquam exiſtentibus annumerandas, nec, quod a plerisque fiat, cum *Annalibus Herulorum*, vel cum *Chronico rhythmico*, eſſe confundendas; deinde notitia Codicum MStorum utriusque opuſculi ſuppeditatur, ubi indicium fit duorum avtographorum, quorum alterum in Bibliotheca regia Holmienſi, alterum, in Luſatiam translatum, apud *Vizthumios* huc usque ſervatum, utrumque autem ex *Wallenſteinii* direptio-

ne ſcriniorum Ducalium Mecklenburgenſium ad ſubeundas has vices redactum ſit ; cumque deſumtis ex utroque Codice apographis, iisque inter ſe collatis, ad editionem hanc parandam ſe uſum teſtatur Illuſtriſſ. Editor, de Luſatico illo id denique addit, quod imagines & inſignia Regum & Principum Megapolenſium miro artificio & deauratis coloribus depicta, quibus careat Holmienſis alter Codex, in ſingulari, quem adjunctum habeat, libro membranaceo exhibeat; de quorum, & aliorum quorundam, Megapolenſium monumentorum iconicorum indole & fatis adhuc ſingularia nonnulla ſubjunguntur. Antequam in Mecklenburgicis hiſce pergit Illuſtriſſ. Editor, interſerit denuo e Cimbricis *Adolphi IV, ex Comite Holſatiæ Monachi Ordinis S. Franciſci, Memoriam*, eamque renovat tum ex antiquis rhythmis Germanis, e Codice membranaceo, cujus inſcriptio eſt: *Denckelboeck S. Marien Kerkcen tom Kyl*, depromtis, & ſuis quibusdam obſervationibus illuſtratis, tum ex alio quodam documento antiquo, e Codice MSto Bibliothecæ Academiæ Kilonienſis deſcripto, quod, cum errore typothetæ in ipſo Volumine omiſſum eſſe deprehendit, adhuc in Præfatione *pag. 63* ſubjunxit, integrumque exhibuit, ibidem erudite excurrens in uſum campanularum ſive nolarum, quæ illuſtrium quondam hominum veſtimentis adhærere conſueverunt, quas etiam ſpectandas præbet *Adolphi* hujus Comitis ſimulacrum, e monumento templi, Mariæ Magdalenæ apud Hamburgenſes dicati, hic æri inciſum, quod ejusmodi tintinnabulis quibusdam pone cingulum conſpicuum eſt. Hujus ornatus originem Seculo XII, quod viſum aliquibus, antiquiorem eſſe, contendit Illuſtriſſ. Editor, & exempla in promtu habet, quibus, harum nolarum uſum apud Germanos a Seculo VIII usque ad Seculum XVI frequentatum fuiſſe, comprobari poteſt. Poſt *Adolphi*, Holſati Comitis, memoriam ita renovatam, Illuſtriſſ. Editor revertitur ad *Stemmata Regum & Principum Herulorum, Vandalorum, & Megapolenſium*, quorum brevem recenſionem fide Hiſtoricorum, præcipue vero tabularii ducalis & curæ ejus præfectorum, congeſtam e libris MStis exhibet. Dum autem in eo eſt, ut genealogiæ hujus, ab aliis ordinatæ, in Præfatione rationes reddat, ſenſim in partem venit litis, quam ævo recentiſſimo nonnulli inter

Meck-

Mecklenburgenſes movere cœperunt de *Nicoloto*, penultimo illo Obetritarum & Venedorum Rege, qui Seculo XII ineunte floruit, & a quo, qui ex illo tempore Megapoli præfuerunt, Principes & Duces in recta, quod ajunt, linea deſcendere, facilis omnium conſenſus eſt. Hunc autem *Nicolotum*, in numero filiorum Regis *Buthui* huc usque creditum & collocatum, ex illo Regum ſtemmate, in quo cognationis jure locum tenuit, nunc deturbare, & in ordinem Nobilium Slavicorum, ſeu provincialium Megapolenſium, rejicere non dubitarunt illi recentioris ætatis Scriptores, ingenio ſuo & aſſentationis forte ſtudio, quod Viro Illuſtriſſimo putatur, ideo innixi, ut, ab hoc *Nicoloto*, viro nobili & Landſaſſiaco, Principes Megapolitanos originem trahere, eo confidentius gloriari poſſint. Sed hanc opinionem, ſi ullam aliam, repugnare ſcriptoribus coævis, & ab omni ætate collectis fide dignis monumentis, rerumque hiſtoricarum & genealogicarum patriæ non minus, quam vicinarum Cimbriæ & Sueciæ, rationibus, Noſter contendit, qui & unicum illud præſidium & fundamentum, ex *Helmoldo* petitum, qui in *Chronico Slavorum Lib. I Cap. 49 Nicolotum majorem terræ Obotritorum* dixit, prorſus labefactat, tum, hujusmodi interpretationem ipſi *Helmoldo* nunquam in mentem veniſſe, ex aliis ejusdem locis oſtendens, tum ex chartis aliis, partim Megapolenſium Seculi XII & XIII, partim Francorum & Saxonum iſtius ævi, luculentiſſime comprobans, obviam illam majorum terræ appellationem nunquam de militibus & nobilibus Landſaſſiacis, ſed de ipſis Regibus & Ducibus, eorumque filiis atque proximis agnatis, fuiſſe intellectam. Inter hæc, cum denominatio majorum terræ comparatur cum *Wojiwoda* Slavorum, quæ vox ex illorum idiomate eosdem terræ majores deſignat, & cujus derivatum *Wogiwotinska* cenſum Ducis denotat, in aliam quæſtionem incidit Vir ſummus, id inquirendum ſibi ſumens, an Slavi quondam prædia tam propria, quam feudalia, ab omni cenſu libera in Megapoli poſſederint, nec tributa vel alios ejusmodi cenſus terrarum dominis præſtiterint; id quod nuper demum Generoſiſſ. *Joach. Diet. de Preen* in Diſſertatione *de Origine jurium nobilitatis Mecklenburgicæ*, Gœttingæ ſub Præſidio *Jo. Dav. Koleri*

 habita,

habita, vel maxime in dubium vocavit. Sed & hic tota aberrari via oſtendit Vir Illuſtriſſimus, qui & vocabulum *Bede*, unde ſunt derivata *Urbede*, *Landbede*, itemque *Bedagium*, cujus originem *Preenius* cum monachis a *petendo* ſeu *rogando* deduxit, a *bieten*, ſeu *gebieten*, id eſt, jubendo, derivandum ſtatuit, præferendam judicans hanc etymologiam aperto illi monachorum errori, qui petitiones & precarias haſce penſitationes finxerint invitis originibus, rationibus, qualitate, eſſentia, jure, obligatione, & uſu præſtationum, cenſuum antiquorum, ſeu bedagiorum; licet & derivationem ejusdem vocis ab Anglo-Saxonico & Gothico *Bæt*, quod fundum denotat, ſatis recte admitti poſſe exiſtimet. Plura ſunt, quæ hanc in rem diſputantur, & a Viro Illuſtriſſ. ex infinitis documentis, huc facientibus, pro ſtabilienda muniendaque hac cauſa adducuntur, quæ nobis, ad reliqua properantibus, attingere haud licet. Occurrit proximo loco *Jo. Frid. Chemnitii Genealogia Regum, Dominorum, & Ducum Megapolenſium, ejusque brevis explicatio;* quæ quidem tractatio cum in eodem cum priori argumento verſetur, atque iisdem veſtigiis inſiſtat, brevioribus a nobis dimitti poterit. Illuſtriſſ. Editor, in Præfatione vitam Autoris *Chemnitii* deſcribens, ſimul memoriam parentis, *Martini Chemnitii*, qui, e magno hujus nominis Theologo natus, in aula Holſatica Cancellarius, ante hos centum, & quod excurrit, annos obiit, ſimul renovat, fratrisque *Bogislai Philippi* mentionem injicit, hujus adſcititium *Hippoliti a Lapide* nomen ex ſignificatu Slavonico vocis *Kamen*, unde *Kemnitz*, facile eruendum docens. Ipſum *Joannem Fridericum* in officiis publicis apud Mecklenburgenſes geſtis conſenuiſſe memorat, ex quorum ratione cum tabularii Guſtrovienſis ducalis uſus ipſi patuerit, aliis tamen ſimul præſidiis uſus eſt, quibus fretus ad conſignandum vaſtum aliquod Chronicon Mecklenburgenſe animum adjecit, quod ejus abſolutum deinde cura, & hinc ære redemtum, in tabularium Suerinenſe tranſiit. Cum autem majori hoc Opere nobis carendum ſit, diviſionem tamen ejus, & ſumma tractationis capita, recenſet Noſter, de avo ſuo materno, *Jo. Chriſt. Beſelino*, qui Duci quondam Megapolenſi, *Friderico Wilhelmo*, a ſanctioribus conſiliis fuit, id docens, eum ſpecia-

liora

liora quædam argumenta rerum Megapolenſium inde in ſuos uſus deſcripſiſſe, dumque hæc Genealogia majoris illius Operis velut epitome ſit, notularum, eidem ſubjectarum, farraginem ejusdem *Beſelini* induſtriæ præcipue deberi. Tribus hinc, ad res Megapolenſium pertinentibus, Monumentis, adhuc locus conceditur: nimirum *Joannis Caſſelii*, ſeu *Caſelii*, *de Ducum Mecklenburgenſium originibus & gloria Libello*, ſcripto in obitum Ducis *Jo. Alberti*; porro *Claudii Chriſtoph. Lyſchandri Originum & Antiquitatum Megapolenſium libro*, continenti antiquorum Herulorum, & qui ex iis deſcenderunt, celebrem Obotriticam & Megapolitanam ſtirpem, ab *Hædenbugio*, & poſtea ulterius a *Canuto* magno, Danorum, Anglorum, Norvagorum, Vandalorum, Rege, usque ad Sereniſſimam Reginam *Sophiam*, Potentiſſ. Danorum Regis *Chriſtiani IV* chariſſimam matrem; denique *Bernardi Hederici Megapoli diviſæ & reunitæ*, ſeu de ditionis Megapolenſis inter *Henrici Burewini II* filios in tetrarchiam diviſione, & ejusdem rurſus ſub *Henrico Craſſo*, & *Magno*, ejus filio, in unum corpus coalitione, libello, memoriæ D. *Udalrici*, Ducis Megapolenſis, dicato, & loco parentationis ſcripto A. 1605. Ad horum primum de vita & ſcriptis *Caſelii* luculentam poſt alios, qui in eodem argumento verſati ſunt, Commentationem in Præfatione exhibet Illuſtriſſ. Editor; de *Lyſchandro* nihil monet, quod de eo jam ſupra abunde commemoraverat; de *Hederico* autem materiam dicendi ſervat *Tomo III*, ubi *Chronico* ejusdem *Suerinenſi* Latino locus deſtinatus eſt. Quod ſequitur Monumentum, ad res Pomeraniæ ſpectat, exhibetque *Conr. Friedliebii a Fridensberg*, Regis Sueciæ olim Conſiliarii Juſtitiæ in Pomerania, *Jus Feudale Pomeranicum vetus & novum*, quod, in Præfatione *Tomi I* a ſe laudatum, nunc dignum judicavit Illuſtriſſ. Editor, cui hic locum concederet. Utilitatem hujus Opuſculi ex eo commendat, quod illud non modo apud Pomeranos, ſed & Megapolenſes, ob parem fere feudorum indolem uſum peregrium præſtare poſſit. Quamvis vero omnibus numeris abſolutum haud ſit, ſed ſuis utique nævis laboret, hi tamen & alii defectus plures cumulatius notantur in *Sam. Stryckii*, & *Dav. Mevii*, aliorumque de feudis Pomeranicis Scriptorum, Commentariis, quos & induſtria, & amplitu-

dine, & rerum ordine, superavit *Fridensbergius.* Inde ad Megapolitanos suos reversus Illustriss. Editor, *Episcopi Friderici Constitutiones Ecclesiæ Suerinensis, Clericorum officium maxime concernentes, A. 1238 publicatas,* profert, hisque jungit *Chronicon Episcopatus Ratzeburgensis a principiis Christianæ religionis, percensens ejus fundationem, atque Episcoporum ibi vitas,* de binis his Monumentis in Præfatione nihil monens, nec suarum observationum & animadversionum illis quidquam adjungens, sed, ut eadem ex antiquis chartis accepit, ita reddens, posteriori tamen id unice addens, ejusmodi Episcoporum Ratzeburgensium catalogum, cui datus hoc loco fere geminus sit, reperiri apud *Christ. Schlœpkenium* in *Historia sacrorum Leoburg. Cap. III,* sed qui lingua vernacula editus sit, cum hic idioma Latinum, quod sine dubio avthenticum sit, retineat. Quæ his proxime succedunt *Diplomataria Raceburgensia* bina, quorum primum, *ex membranis avthenticis collectum ab A. 1154 usque ad A. 1388, curante præcipue Hinrico a Wittorp, Episcopo Raceburgensi, & Friderico, Priore,* alterum *e Georgii de Blumenthal, J. U. D. & Episcopi Raceburgensis, collectione A. 1389 usque ad A. 1524* depromtum est, cum majoris omnino ponderis sint, insignem in his describendis & elucidandis curam ab Illustriss. Editore positam videmus. Post avthentiam enim chartarum singularum, quæ CLXV documenta exhibent, satis comprobatam, non modo, quæ ipsis Diplomatibus larga manu passim substratæ sunt, notulæ & animadversiones, sed & allatæ in Præfatione selectæ observationes, argumenta historiarum, antiquitatum, & originum sacro-civilium, in his & vicinis regionibus haud pauca egregie illustrant, & aliorum opiniones, multum a tramite deviantes, in viam revocant. Sic, ut exemplo res constet, in nota ad *Documentum II pag 2005 seq.* iterum depugnandos sumit novaturientes illos Mecklenburgensium Historicos, qui origines plurium nobilium inter Mecklenburgenses familiarum, argumento a nominibus Slavicis ducto, a Slavicis populis repetunt; id quod Noster contra Diplomatum antiquorum fidem & autoritatem fieri contendit, e quibus id potius pateſcat, villas & pagos veterum Slavorum gentilitia hæc nomina

suis

ſuis dediſſe poſſeſſoribus. Quibus erudite pertractatis, hoc tandem utitur epiphonemate: *De libertate illa Slavica, quam neſcio in quem finem, & quo jure ſtudioque,* Kœlerus (*cum* Preenio *aliisque*) *urget & exagitat, magnifice adeo ſentiendum non eſt, utpote innumeris exemplis, Annaliumque patriorum fide & documentis, manifeſto reprobata. Nec indiget* gloria nobilitatis Mecklenburgicæ *pigmento quodam Sarmatico, vel libertate illa, a Sarmatis, Slavis, ſeu Venedis devictis, Smurdisque & ſervis denique populis, conducta. Conſtat nobilitati ipſi* avita *ſua*, ingenua, & gentilitia, *prærogativa*, militaris *olim* & miniſterialis, *publica* & equeſtris, *dignitas, proedria, decus* nobile *omne*, vaſalliticus & *provincialis honos; conſtat ipſi* libertas Germanica, *multis modis* Slavica *nobilior; conſtant origines ipſius & laudes, jura, immunitates, & prærogativæ, juſtiſſimo titulo partæ, & tot rerum geſtarum annalibus, factis, monumentis, chartis, privilegiis, juriumque & hiſtoriarum rationibus, ſuffultæ, ut facile carere poſſit ſubleſtis argutiis Slavizantibus, hujusque generis de Baronibus regni commentitiis aliis adjumentis.* Ex una hac obſervatione Lectores noſtri de ceteris, quæ ex parte haud minoris momenti ſunt, exiſtimabunt; qui & meminerint, de proximo, quod hic legitur, Monumento, ad *Origines Neomonaſterienſes & Bordesholmenſes* ſpectante, jam ea nos ſupra attuliſſe, quæ notitiæ ejusdem inſerviunt. Quod tria, quæ reſtant, Monumenta attinet, *Henr. Dav. Kæpkenii*, D. & P. Roſtochienſis, *Solennia Martinalia Suerinenſia, Abrah. Frencelii*, V.D.M. Schœnavienſis, *Etymologica Vandalica & Slavica Megapolitana*, ex literis, ad B. *Georg. Weſtphalium*, Paſtorem primarium & Seniorem Eccleſiæ Suerinenſis, ſcriptis, eruta, denique *Recenſionem Statutorum, fundationum, negotiorum, privilegiorum, jurium, bonorum, redituum, beneficiorum, onerumque Eccleſiarum Lubecenſium, e quatuor Codicibus chartarum membranarumque authenticarum in ſummam contractam*, ad hæc quidem quominus ſuas explicationes dilucidationesque afferret Illuſtriſſ. Editor, tempore ſe excluſum fatetur, qui & integram de hujusmodi argumentis conjectionum ſuarum heptadem, quam in deſtinatis habuit, differt & rejicit ad *Tomum III*

horum

horum *Monumentorum*, quem Indicibus nominum rerumque instructissimum nos propediem expectare jubet; in quam erecti spem, recensionem nostram læti gaudentesque finimus, atque Viro summo, inter Scriptores illustriores facile primas tenenti, ad obeunda utrinque in civili & literata republica ardua illa maximeque præclara munia, integras semper animi corporisque vires ardentissimis votis comprecamur.

HENRICI VALESII, MILITIS, DOMINI D'ORCÉ, Consiliarii & Historiographi Regii, Emendationum Libri quinque, & de Critica Libri duo, &c. edente PETRO BURMANNO, FR. Nepote, qui Præfationem, Notas, & Indices, adjecit.

Amstelodami, apud Salomonem Schouten, 1740, 4. Alph. 2 plag. 3.

Si maximam vim in regendis literarum finibus habet bonorum virorum honesta laudatio; haud profecto scimus, an ingeniorum nobilitati vel luculentior tribui honor, vel efficacior via ad ornandas literas, augendaque hominum studia, excogitari possit, quam felix & auspicata memoriæ instauratio, quæ libris eorum vel promulgandis, vel recudendis, fieri solet. Hoc enim pacto providemus, ne, quorum vita literis saluberrima fuit, eorum interitus tristis & acerbus esse videatur. Fuit sane, ut hoc tantum exemplo utamur, *Henrici Valesii*, dum viveret, nomen tam sanctum apud literarum amatores, ut nemo esset tum, quin mortem tanti Viri ægre ferendam esse arbitraretur; præsertim cum inter omnes eo tempore constaret, neminem in Gallia vel ingenio, vel doctrinæ abundantia, cum Viro comparari potuisse. Dolorem auxit sollicitudo horum, qui haud inepte verebantur, ne, quæ ipsius ingenio inchoata ex veterum libris exciderunt, oblivione delerentur. Igitur, quo propius interitum scripta ejus fuerunt, eo impensius gratulamur nunc tanti Viri manibus, quod talem laudis suæ præconem nacti sint, qui in eam nos adducere dubitationem possit, utrum *Valesio Burmannus*, an *Burmanno Valesius*, plus ornamenti & dignitatis concilia-

ciliaverit. Non enim tam nitide politeque prodiissent *Valesii* reliquiæ, nisi *Petrus Burmannus*, nepos ex fratre venerandi Senis nostri, cui tantum Græcas Latinasque literas debuisse Annales nostri abunde docent, facem iis accendisset; neque ipse Clariss. Editor exteris peritiam suam artis criticæ, feliciterque depositum sub haud pœnitendo magistro tirocinium, commendare vehementius, quam tali comite stipatus, potuisset. Quanquam, ut verum fateamur, per se tam clarum, tamque præstans, est nomen *Burmannianum*, ut suo decore, & domesticis laudibus, non aliena celebritate, illustretur. Id enim Celeberrimus nostri *Burmanni* patruus ab aliquot annis sibi sumsit, non tam ut gloriam suam variis doctrinæ monumentis stabiliret, & contra Pseudo-Criticos tueretur, quam ut doctissimi cujusque Scriptoris memoriam, calumniis semibarbarorum hominum obscuratam fere & neglectam, opera sua recoleret. Quibus de causis quis miretur, tot ingeniorum monumenta ab ipso excussa, tot antiquos & recentiores libros protractos in lucem, & ornatos novis observationibus fuisse? Quodsi vero nullum aliud studii ejus in literas humanitatis exstaret documentum, quam id, de quo dicere jam in animum induximus, nullum dubium est, quin hoc solum ad lauream suffecturum videatur. Nam, qui bene novit *Henrici Valesii* acre ingenium, is lubentissime *Burmanniano* capiti coronam ob civem servatum imponet. Cum enim diu *Emendationum* Libri in Gallia latuissent, neglecti fere & spreti ab elegantiarum comicarum studiosis, tandem post varios errores stabilem certamque sedem in Bibliotheca Celeb. *Burmanni* invenerunt, unde etiam depromtos Vir eruditissimus dudum orbi literato impertiisset, fidemque promissionis, in *Sylloges Epistolicæ Tomo IV pag. 434*, & *Tomo V pag. 695*, factæ, exsolvisset, nisi cupiditas edendi *Valesiana* κειμήλια aliis laboribus paululum refrigerata & compressa fuisset. Bene tamen se res habet, quod negotium illud, a se occupatum, nepoti ex fratre perficiendum dederit. Qua in re certe verendum non erat, ne *Valesii* liber sordida & maculosa veste indutus prodiret in lucem. Nulli enim tutius credebatur, quam ei Viro, qui non modo patris patruique *Burmannorum* vestigia summa contentione animi premebat, sed lætissimam quoque ingenii sui & erudi-

tionis messem spondere videbatur. Neque, putamus, expectationem Cel. *Burmanni* fefellit eventus. Ab horum enim consuetudine longissime recessit, qui nunquam peccatis singularum vocum, dictionum, testimoniorumve, e medio sublatis, virorum doctorum monumenta librariis excudenda tradunt, parum gnari istius artis, qua sine intellectus rerum constare nequit. Sed, cum videret Doctiss. *Burmannus*, librorum edendorum curam majus quidquam esse, quam vulgo arbitrantur homines, &, qui huic muneri praeesse digne cupiat, pluribus eum artibus studiisque debere instructum esse, operam navavit, ut primo diligenter recognosceret *Valesianos* libellos, deinde, ut, mendis scripturae sedulo expunctis, quas ab amanuensi aut anagnosta quodam profectas esse putat, testimonia inprimis Autorum, in partes vocatorum, perscrutaretur, *Capita*que suis indicibus & titulis ornaret. In quibus omnibus nihil est, quod non laude dignissimum judicemus. Licet enim nullus obscurior sit sensibus nostris labor, quam qui castigandis Autoribus impenditur, omnesque credamus, casu id accidisse, quod arte & industria paratur; quilibet tamen vel mediocriter doctus intelligit, multo faciliorem quandoque esse philosophicarum quaestionum de mundo, sideribus, calore, frigore, disquisitionem, quam εὐστοχίαν & divinandi facultatem, & plerumque doctissimos viros hoc non posse, qui illud possunt. Verum enim vero non emendationibus solum orationem *Valesii* perpolivit, sed in Notis etiam subjectis Viri eruditi opiniones aut corroboravit, aut, quod rarius esse factum novimus, refellere studuit. Ut vero de universi hujus libri partibus constet Lectori, eo ordine singulas describemus, quo una alteram excipit. Primo loco collocandum censuit Vir cultissimus *Hadriani Valesii* librum *de vita Henrici Valesii*, ex quo didicimus lepidam hanc de moribus *Valesii* narratiunculam. Scilicet prodidit *Hadr. Valesius*, fratrem suum tam studiose in literas incubuisse, ut ne lectum quidem verri, aut supellectilem suam mundari, passus sit, nisi unico die Sabbathi, ne a studiis avocaretur. Hinc, cum semper eodem die & tempore amicos suos, *Sirmondum* & *Petavium*, salutavisset, accidisse fertur, ut *Sirmondo*, *Valesium* interroganti aliquando,

cur

cur ſtato tempore ad ſe veniret, reſponderit, ſe prius eum convenire non poſſe, quam cubiculum purgaretur, quod non niſi ſeptimo quoque die fieri juberet, ne mundities ſtudiis obeſſet. Præterea docemur, *Valeſium*, jam plus quam ſexagenarium, puella in matrimonium ducta, procreaſſe intra annos undecim ſeptem liberos. Quid vero elucubraverit Vir doctiſſimus, quæ in ſcriniis ſuis volumina moriens reliquerit, partim abſoluta, partim imperfecta, ibidem exponitur. Notas ad *Ammianum Marcellinum* & *Hiſtoriam Eccleſiaſticam* uberiores conſcripſiſſe, certum eſt. De *Legibus* vero *Atticis* commentatus eſſet, niſi *Petrus Petitus* cogitationes *Valeſii* Opere ſuo diſturbaſſet. Ipſo mortuo, Græcas Orationes *Libanii* quatuor aut quinque *in Latinum ſermonem* translatas ſe vidiſſe teſtatur frater; ubi præcipue memoratu digna eſt ejus peroratio, qua λήψανα *Henrici* ſui condecorat. *Iſta omnia*, queritur, *magno reipublicæ literariæ damno haud dubie ſunt peritura, aut fraude intercipienda, vel ſupprimenda, niſi a viro aliquo non minus probo, quam docto, ſecernantur, quæ jam ſunt edita, & quæ ſupervacanea ac inutilia videbuntur; reliqua autem, quæ ſunt inedita, diligenter emendentur, digeranturque, ac bene ordinata Autoris nomine vulgentur. Alioquin ſcripta* Valeſii *in manus indoctorum hominum venient; qui nec, etiamſi maxime voluerint, eis uti ipſi poterunt, nec alios etiam uti patientur.* Sed, qua via, & per quem bonorum ingeniorum vindicem, calamitas illa ſchedis *Valeſianis* feliciſſime depulſa fuerit, ſupra oſtendimus. Nunc vero, quod fieri jucunde poteſt, ipſam Operis formam intuebimur, cujus pulchritudo, tantum abeſt, ut Muſarum cultoribus diſplicere poſſit, ut potius vel barbaros humanitatis oſores ad ſe invitet, vehementerque alliciat. In delectu tamen rerum agendo nobis aliquid indulgemus. Multa enim ſtudio prætereuntur, non quod illuſtriora Emendationum ſpecimina huic libro deſint, ſed ne oratio noſtra vel modum excedat, vel ſuffeni nobis videamur, cum, quæ tantopere nobis commendarentur, aliis quoque placitura eſſe, taciti profiteremur. *Emendationum* igitur ſylloge *Libris V* abſolvitur, quorum *primus* aliquot Patrum, quemadmodum vocantur, loca priſtino nitori reſtituta exhibet. Or-

diamur cum *Valesio* ab *Origenis* dicto, quod in ejus *Libro contra Celsum pag. 341 ed. Spenc.* legitur, & sine controversia laborat vitio. Argumenta nimirum *Celsi* convellere studet *Origenes*, &, ut erat Dialecticæ artis peritissimus, ita subtiliter respondet
Pag. 2. *Celso*, in ejus argumentatione occurrere duo connexa, quorum consecutiones sibi repugnent. Inde hanc legem conficit *Origenes:* Quotiescunque in duobus connexis idem est antecedens, sed consecutiones ἐκ διαμέτρȣ oppositæ, toties antecedens, quod commune est in duobus connexis, refelli solet argumento illo, quod Stoici διὰ δύο τρεπικῶν vocant. Explodenda igitur est vulgaris lectio διὰ δύο πρεσφηλικῶν, quæ sensum nullum præbet.
6. Post *Eusebium*, cui lucem *Cap. III* affundit, delabitur *Cap. IV* ad
7. *Gregorii Nazianzeni* Epistolam, in qua de *Hierocle*, Scholiaste do-
9. ctissimo, *Pythagoreorum Carminum* interprete, luculenter disputatur. Quis vero ille *Hierocles* fuerit, qui in aureos *Pythagoræ* versus aureum Commentarium scripsit, non omnibus esse perspectum judicat *Valesius*. Ideoque sollicite duos *Hierocles*, alterum Philosophum, adversus quem *Eusebius Pamphilus* scripsit, alterum Scholiasten, discernit, quos, haud diffitetur, se alias uno eodemque loco & numero habuisse. Qui controversiam hanc plenius cognoscere velint, adeant, ipso *Burmanno* monente, *Jo. Pearsonium* in doctis ad *Hieroclem* Prolegomenis, & nuperum Editorem hujus libri, *P. Needhamum*, in Præfatione. *Valesius* autem existimat, *Hieroclem* Philosophum, (nam de hoc ipse tantum loquitur,) *Theodosii* junioris temporibus floruisse, primo,
12. quia *Eunapius* nullam ejus mentionem faciat, deinde, quod ipse
13. *Hierocles Plutarchi Atheniensis*, quem *Arcadii* Augusti tempori-
14. bus e vita abiisse constat, testimonio utatur. *Caput VI* in *Augustini Libri IV Caput 11 de Baptismo* observationes continet. In *Capite VII Marci Evangelistæ* locus *Cap. III v. 21* valde difficilis
15. & obscurus expenditur. *Capite VIII Athanasii* librum *de Synodis Arimini & Seleuciæ* mendo liberat Autor. *Capite IX* disquirit nomina *Attici* & *Critobuli* apud *Hieronymum* in *Dialogis adversus hæresin Pelagianorum*. Per *Atticum* intelligit doctissimus quondam *Valesius* hominem malæ fidei & integritatis, quæ forte opinio

nio ex proverbio illo ἑλληνικὴ πίστις, hoc eſt, ἐδεμία, enata eſſe videtur. *Critobuli* vero nomen difficilius intellectu eſſe putat. Interim tamen ſibi perſuadet, *Critobulum* rectiſſime in *Cryptobulum*, hoc eſt, hominem aſtutum & occultantem ſua conſilia, poſſe commutari, quod vocabulum hic propterea locum invenire debet, quoniam & hominibus, quibuscum diſceptabat *Hieronymus*, & argumento rei, aptiſſime congruit. *Capite X & XII* Pag. 17.
Hieronymi Præfationem ad *Ezechielem*, & ejusdem *Epiſtolam ad Paulinum de Inſtitutione Monachi*, explicat. In *Capite XII, XIII*, 18. 19. 20.
XIV, XV, & *XVI*, *Julii Pollucis Onomaſticon* nova luce colluſtrat. 21.
Primo mutandum eſſe cenſet titulum libri, pro ὀνομαστικὸν pluralem numerum ὀνομαστικὰ ſubſtituens, poſtea errorem *Polluci* exprobrat, quod κέρην ſumſerit pro numiſmate, cum tamen ex ipſis hiſtoriarum monumentis conſtet, παίγνια, hoc eſt, crepundia, fuiſſe, puero oblata, non numum. Non morabitur nos reliquorum hujus *Libri Capitum* perveſtigatio, quæ, etſi ſplendidiſſimis antiquitatum & Græcæ literaturæ opibus referta ſint, tamen, quia numerus eorum ad XXXIV excreſcit, copioſa utique oratione opus eſſet, ſi pro dignitate rerum argumentis omnibus excutiendis vellemus operam navare. Quamobrem ad *Librum II* tranſeamus, quem fere totum *Dio Chryſoſtomus* ſibi vindicat. Diviſus eſt in *Capita XXVII*, quorum cohortem ducit *Capite I* elegans Commentatio *de vita & ſcriptis Dionis Chryſoſtomi*. Qui labor tanto majorem nobis voluptatem 43.
creavit, quo propius ad fidem fuit, neminem adhuc præter *Philoſtratum* ex inſtituto hujus clariſſimi inter antiquos Sophiſtæ vitam deſcripſiſſe. *Capite II* diſcrimen probabiliter rejicitur inter 47.
Pruſam & Pruſiadem, urbes Bithyniæ, atque hunc errorem inprimis fuiſſe *Ortelii* monet, qui, hæc duo nomina inter ſe eſſe diverſa, ſine idoneo Scriptoris alicujus priſci teſti- 48.
monio conjecerat. Ceterum, quisnam illius Pruſæ ad Olympum conditor fuerit, difficulter ſane demonſtrabitur, quoniam hic Scriptores in alia omnia diſcedunt. *Capite VI* ex *Dionis O-* 54.
ratione XVIII, ejusque verbis, huc usque male intellectis: καὶ τούτοις, μὴ αὐτως ἀναγινώσκοντα, ἑτέρων ἐπισαμένων, μάλιστα

μὲν καὶ ἡδέως εἰδ᾽ ὂν ἀλύπως ὑπεκρίνασθαι, non vero, ut *Casaubonus* existimat, corruptis, planum facit, Comoedias *Menandri* olim in scholis declamari & actitari solitas esse, *propterea quod mirifice composita esset oratio ad gestum & actionem, utpote quæ soluta esset absque particulis & conjunctionibus, ut notat* Dionysius Halicarnasseus *in libro περὶ ἑρμηνείας, in Capite περὶ ἰσχνοῦ. Ca-*
Pag. 56. *pite VII* rursus aliquot *Dionis* loca emendat *Valesius*, in quibus explicatio verborum *μετὰ τῶν παίδων ἐν τοῖς ὁδοῖς κάθηνται* eminet. Scilicet, pergulas magistrales hic indicari, probat, in quibus non doctores solum triviales, secundum *Casauboni* opinionem, docebant, sed celeberrimi etiam liberalium artium magistri, Rhetores videlicet, Grammatici, & Mathematici, quive stipendia publica accipiebant, artem suam profitebantur, ut egregie post *Salmasium* ostendit *Burmannus* in Notis. In *Li-*
80. *bro III*, qui *Capitibus XX* distinguitur, operam inprimis dedit *Valesius*, ut *Philostrato*, multis in locis corrupto, opitularetur. Idem enim contigisse dicit Vitis Sophistarum, *quod plerisque veteris Græciæ monumentis, ut in pessimos interpretes inciderint, nec doctiores nactæ sint antiquarios.* Nollemus, *Valesii* verba hic a *Burmanno* sollicitata fuisse. Quovis pignore certaremus, scripsisse *Valesium antiquarios.* Is enim non minore antiquitatum Græcarum Latinarumve notitia, quam Criticæ artis præsidio, instructus esse debet, qui *Philostrati* sensus enodare apud animum constituit. Inter reliquas vero hujus ordinis emendationes, quæ tanto majorem veri speciem habent, quo minus e longinquo petitæ, ut fit plerumque ab acutissimis Criticorum ingeniis, videntur esse, unica impedit, quo minus librum hunc intactum relinquamus. In *Aspasio* quippe
94. *Philostrati* sub finem locus est asterisco notatus: Καὶ περὶ Νικαγόρου τοῦ Ἀθηναίου, ὃς καὶ τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροῦ κήρυξ ἐστί τε καὶ εἶ, ubi scribere jubet *Valesius:* τοῦ Ἐλευσινίου ἱεροκήρυξ ἐστί τε καὶ εἴη, id est, *qui Eleusinii templi præco nunc est, denique ut sit, precor.* Sic enim Græcos eleganter locutos esse ait, quemadmodum Latini eadem formula utuntur: *Est tibi sitque*, quod apud *Ovidium* legitur, & multis aliorum Poetarum testimoniis,
101. quod præstitit *Burmannus*, confirmari potest. *Liber IV* in *quin-*

decim

decim Capita distributur, ex quorum numero illud potissimum deligemus, quod ultimo proximum est. Differit ibi Autor doctissimus de *Fragmenti*, quod *Censorino* adjungi ad calcem solet, loco. Legitur enim *Cap. 9* vulgo hunc in modum: *Prior est musica inventione metrica. Cum sint enim antiquissimi Poetarum Homerus, Hesiodus, Pisander, & hos secuti Elegiarii, Callimachus, Mimnermus, Euhemerus*, &c. Non dubitat *Valesius*, quin scribi oporteat pro *Callimachus*, *Callinus*. Is enim primus Pen- Pag. 118.
tametrum invenisse dicitur teste *Terentiano Mauro*. Pluribus verbis hanc sententiam *Burmannus* in Notis commendat, non dissimulans tamen, eandem conjecturam *Jac. Nic. Loensi Lib. X Miscellan. Cap. 1* in mentem venisse, indeque *Bentlejum*, sagacissimum in re critica virum, ad *Callimachum* suum transtulisse. *Callinum* vero Elegiographum Poetam fuisse, patet inprimis ex *Strabone Lib. XIII pag. 624* & *627*: καλλῖνος τῆς ἐλεγείας ποιητής. *Liber quintus* integer fere *Ælianis* duobus, alteri Sophistæ, qui *Historiam animalium* & *Varias* conscripsit, alteri, qui *de instruenda acie*, seu *Tactica*, elucubravit, dicatus est. Primo suum esse 121.
duxit, inquirere, quonam tempore vixerit *Ælianus Sophista*, ex cujus rei ignoratione error *Gesneri* & aliorum manavit, qui *varias historias* & *Tactica* uni tribuerunt Autori. Quod tamen falsissimum est, & *Perizonii* doctrina ad *Ælianum*, invictisque argumentis, demonstratum fuit, Autorem *Tacticorum*, natione Græcum, plus minusve integro prope Seculo antiquiorem illo videri. Sub finem hujus libri quosdam ex *Lege Salica* decer- 136.
pit flores, neque minus *Theophylacti* famam, interpretum oscitantia paululum obfuscatam, opera sua illustrat. Metaphrastes enim, *Jac. Pontanus*, verba *Capitis I* Φαρίδην γὰρ ἀχθεὶς &c. in linguam Latinam translaturus, perplexa verborum circumductione locum abstrusiorem reddidit, ex quibus apparet, non cepisse eum πολυστιβάδα οἰκείαν. Existimat vero *Henr. Valesius*, 141.
eam a *Theophylacto* dici domum, quæ Græce δεκαεννέα ἀκκούβιτα dicebatur, propterea, quod in ea novendecim accubita seu stibadia essent, in quibus Imperator, cum proceribus decumbens, epulabatur in natali Domini & solennioribus festis. Sed de *Emendationum Libris* dixisse sufficiat. Sequitur in eadem Sylloge

Opus

Opus *Valesii de Critica*, jam dudum ab eruditis desideratum; at dolebunt nobiscum nobilissimæ artis fautores, maximam illius partem aut intercidisse, aut omnino ad finem perductam haud fuisse. Nullum enim est dubium, quin, si integra exstaret *Valesii* de hoc argumento disputatio, plurium aliorum scriptis carere possemus. Si enim a *Scioppio*, *Robortello*, *Wouwerio*, *Maussaco*, *Dan. Heinsio*, *Burmanno*, & aliis quibusdam veræ eruditionis sectatoribus, quos omnes in doctissima Præfatione laudat *Burmannus*, discesseris, neminem vidimus, qui rem, sæpiuscule tentatam, ex voto tractaverit. Laudibus quidem plerique nostrorum hominum ornant *Jo. Clerici* de arte Critica librum, sed, utrum bonus, an malus, dici possit, nostrum non est judicare. In eo certe injuriam manibus *Clerici* non faciemus, si dixerimus, tam difficulter ex scholis ejus proditurum esse bonum Criticum, quam difficile est, sine idoneis artis logicæ præceptionibus subtilem fieri Dialecticum. Quod probare in proclivi esset, si id nunc ageremus. Verum ex diverticulo in orbitam redeamus. *Henr. Valesius* in libro *de arte Critica*, quem primus producit & ab interitu vindicat *Petrus Burmannus*, duo sibi exponenda sumsit, primum, ut ostenderet, per quos inprimis viros illa ars, quibusque in locis, culta, & per quos quasi gradus producta ad illud fastigium pervenerit, postea, ut naturam hujus artis quibusdam legum vinculis constringeret, in qua constitutione Grammaticos veteres, *Varronem*, *Cratem Mallotem*, *Aristarchum*, *Aristophanem*, recte sequitur. Tribus enim commodissime partibus describi solet, quarum prima, quæ in nostris grammaticis libellis reperiuntur, item de vi & potestate verborum, & quæ ex his consequuntur, docet, eam ob causam a Græcis ἀναγνωστικὴ appellata, altera personas, loca, fabulas, & cetera, quorum in Scriptore mentio fit, enarrat, atque Græcis ἐξηγητικὴ, seu ἱστορικὴ, audit; tertia denique obscura exponit, quid rectum pravumque sit, quid genuinum, quid spurium, indicat, inde a Græcis διορθωτικῆς, aut κριτικῆς, nomen adepta. Quilibet videt, multo præstantiori, quam vulgo homines, ab his sacris alieni, credunt, doctrina, diffusioribusque præceptis, ali atque sustentari debere Criticam. Cur vero hanc a reliquis Grammaticæ partibus

partibus ſejunxerint ejus artis magiſtri, eadem fortaſſis ratio ſubeſt, quæ, cur eloquentiam a philoſophia ſegregarent, præcipere videbatur. Facilius enim erat, res abditas multis & acutis ratiunculis colligere, quam probabiliter loqui. Antiquis vero Pag. 148. temporibus Grammatici ſcholæ ſuæ ſucceſſores ac ſectam quandam, perinde ut Philoſophi, relinquebant, quemadmodum non modo noſter *Valeſius* hoc loco oſtendit, ſed alii quoque, verbi cauſa *Wouwerius* in *Polymath. Cap. 18 pag. 156*, & Cel. *Heumannus* in Diſſertatione *de Sectis Grammaticorum*, pluribus verbis expoſuerunt. Inter omnes vero caput extulerunt *Ariſtoteles*, *Demetrius Phalereus*, *Cicero*, *Dionyſius Halicarnaſſeus*, *Longinus*, & *Phavorinus*. *Ariſtoteli* hanc laudem jure ſuo vindicat elegantiſ- 155. ſima *Homericorum* Poematum ἔκδοσις, quæ vulgo *e Narthecio* cognominabatur. Summis Criticorum ingeniis *Demetrium Pha-* 156. *lereum* aſſociant ſcripta ejus περὶ ἑρμηνείας. De *Cicerone* vel unicus ſaltem liber *Bruti* nomine inſcriptus teſtis eſſe poteſt, quam acute virtutes & vitia orationis cognoverit. Reliquis forte hujus ſcientiæ laudem nemo denegabit, niſi qui primis ſaltem, ut ajunt, labris literas deguſtavit. Ne quid nunc dicamus de *Plutarchi*, *Porphyrii*, *Procli*, *Galleni*, *Origenis*, *Baſilii Magni*, *Photii*, *Julii Cæſaris*, & *Germanici*, ſcriptis criticis; omnia hæc more ſuo tam ſedulo conquirit *Valeſius*, ut nobis jam, *Librum II* ſalutantibus, Operis hujus jactura ægerrime moleſtiſſimeque ferenda eſſe videatur. Sed ea eſt fati durities, ut nullius mortalium aut precibus, aut votis, mitigetur. Lucro tamen id apponamus, quod ſors dedit parca manu. Traditur autem in his velut 184. pulcherrimi ædificii parietinis & ruinis cum artis Criticæ finitio, tum diſtributio. Criticam nempe definit Autor, quod *ars* ſit *judicandi de ſcriptis tam veterum, quam recentiorum.* Partes vero illius quatuor ponit. Prima eſt, *Valeſii* opinione, *expoſitio*, ſeu enarratio, quæ Græce ἐξηγητικὴ dicitur, ſecunda emendatio, Græce διορθωτικὴ, tertia obſervatio, quarta judicium ſeu cenſura, quarum nulla non digna eſſet, quæ *Valeſii* ingenio & uberrimo orationis flumine irrigaretur. Priori tantum membro hæc felicitas ex parte obtigit, ideoque, cum plura perſequi non liceat, pauciſſimis οἰκονομίας rationem Lectoribus humaniſſimis reddemus. Per expoſitionem nihil aliud in-

telligit *Valesius*, quam obscuriorum dictionum & sententiarum explanationem, &, cum libri veteres duobus modis explicari soleant, fuso nempe & tenui genere interpretandi, nasci inde duplicem expositionis formam putat, quarum alteram Græci σχόλια, alteram ἐξηγητικὸν, vocant, nos vero illam annotationum, hanc commentarii, nomine complectimur. Qua virtute bonus Commentator eminere debeat, concipere animo & nos plenius, & alii, possent, nisi *Valesius* invitos nos & reluctantes defereret.
Pag. 190. Dissertationem *de Critica* excipiunt *Valesii* nostri, ut & *Nicolai Rigaltii* atque *Ismaelis Bullialdi*, Clarissimorum Virorum, eruditissimæ *de populis fundis*, seu de statu & conditione populorum, qui *fundi* facti sunt *lege Julia de civitate Romanorum*, Exercitationes, quas, licet *Antiquitatum Romanarum Thesauro Tomo II pag. 1952 seq.* insertas esse novimus, nostra tamen qualicunque oratione rursus commendare fas & æquum erit. Memoratu dignus est apud *Ciceronem* locus de *populis fundis* in *Oratione pro Balbo*, quem perperam *Manutius*, *Sigonius*, & *Hottomannus*, interpretati sunt. Qui vero factum sit, ut uno tempore triumviri in explicationem hujus formulæ summo studio incubuerint, ex Præfatione harum Commentationum apparet. Scilicet hujus controversiæ de populis fundis perhibetur fundus esse *Petrus Pithœus*, qui *Capiti VIII Libertatum Ecclesiæ Gallicanæ* inseruerat hæc verba: *Reges Christianissimos sanctitatem Apostolicæ sedis sic comiter conservare, quemadmodum Principes liberos decet, si non æquo jure, certe non ut dedititios aut fundos.* Aperte hic *Pithœus* dedititios & fundos, tanquam similia nomina, conjungit, quod ægre fert *Nic. Rigaltius.* Hanc ob causam in literis, ad *Puteanos* missis, *fundorum* appellatione significari contendit non dedititios, sed homines liberos, *cives*
198. *sui juris, suæque spontis, cum in plerisque hujuscemodi conditionis civitatibus magna pars sui juris libertatem civitati Romanæ*
201. *anteferret.* Respondet ei *Ismael Bullialdus*, ita tamen, ut verbis, non re, a *Rigaltio* discrepet. Verba ejus palmaria hæc
206. sunt: *Vel de conditione populorum fundorum breviter dicamus, certissimum est, liberos eos fuisse, neque vi adactos, ut legibus Romanis, jure patrio abdicato, uterentur. Penes ipsos enim erat, proprio connatoque jure uti, vel, si elegissent, Romano. Henricus*

Valesius

Valeſius utriusque ſententiam in duplici Epiſtola expendit, &, quamvis a *Rigaltii* ſtare partibus nolit, tamen ne *Bullialdo* quidem per omnia aſſentitur. Sententia ejus haud dubie præſtantiſſima videtur, quam ſuo etiam calculo probavit Vir olim celeberrimus, *Jo. Georg. Grævius*, *ad Ciceronis Orat. pro Balbo Cap. 8 pag. 534 ſeq.* Scilicet *Valeſius* primo obſervavit, fundum, ſi de populis accipiatur, non ſignificare ſtatum quendam aut conditionem Pag. 214.
populorum, quemadmodum interpretati ſunt *Rigaltius* & *Bullialdus*, ſed populum eſſe *autorem ſubſcriptorem*que, ideoque *fundus* fieri poterat populus legi cuidam, quam ſciſcunt Romani, verbi cauſa legi Juliæ. Is enim fundus rei, donationi, legi, dicitur, qui promittit, ſe recepturum eſſe donationem, ſe ſponte culturum eſſe leges, & in aliis rebus ſimiliter. Poterant igitur ſocii Latini repudiare hanc legem Juliam, verum, qui ſemel ei ſubſcripſerant, tenebantur illius formula. Tandem Vir erudítiſſimus, *Burmannus*, his *de populis fundis* Diſſertationibus Orationes *Henrici Valeſii*, junctim editas, ſubjecit, quæ, licet antea jam typis deſcriptæ eſſent, in unum tamen & faſciculum colligi debebant, ne tanquam flores diſſoluti invidia temporis hominumque perirent. In his autem exhibendis ordinem temporis, quo ſcriptæ & habitæ ſunt, obſervavit. Primum locum obtinet Oratio *de Chriſtinæ, Suecorum Reginæ, coronatione*, A. 1650 celebrata. 3.
Hanc comitantur funebres in obitum doctiſſimorum Virorum, *Jacobi Sirmondi*, *Petri Puteani*, 14. 24. 35.
Dionyſii Petavii, quibuscum omnibus noſter *Valeſius* perquam familiariter vixit; deinde eximia gratulatoria, ſeu potius panegyrica, Oratio *de pace poſt diuturnum & graviſſimum 24 annorum bellum, inter Hiſpanos & Gallos geſtum, per Cardinalem* Julium Mazarinum *ſtabilita*. 49.
Eidem loco fratris ejus, *Hadriani Valeſii*, diſertiſſimam Orationem *de laudibus Ludovici XIV*, A. 1661 in grati animi teſtimonium habitam, aſſeruit Cl. *Burmannus*; 71.
quam denique comitantur ejusdem *Hadr. Valeſii* Carmina nonnulla inedita, quæ in ceteris illius Poematibus, ad calcem *Valeſianorum* A. 1694 excuſis, deſiderantur. 89.
Debet ea Cl. Autor beneficio humaniſſimi *d'Orvillii*, cui hoc nomine & quamplurimis aliis meritis obſtrictiſſimum ſe eſſe, gratus profitetur. En igitur ſpeciem totius

Operis, levi quidem penicillo adumbratam, id tamen, speramus, in animis Lectorum effecturam, ut picturæ hujus elegantia invitati, exemplum ipsum flagrantiori quadam cupiditate intueantur. Ceterum de novo criticæ artis vindice nobis & mansuetioribus literis vehementer gratulamur, summum precati Numen, ut non solum Patrui senectutem vegetam reddere, sed etiam Nepotis conatus prospero successu secundare beareque, velit. Insigne præterea in rem literariam conferet beneficium Doctiss. *Burmannus*, si propediem *Nic. Heinsii Adversaria*, diu desiderata, & *Anthologiam Epigrammatum*, *Poematiumque Latinorum*, quam minatur post *Pithœum* & *Scaligerum*, ingenti ineditorum numero locupletatam, animadversionibusque illustratam, carceribus suis exire jubebit.

JACOBI ODE, PROFESSORIS TRAJECtini, Commentarius de Angelis.

Trajecti ad Rhenum, apud Matthæum Visch, Bibliopolam, 1739, 4.
Alph. 6 plag. 5.

Monumentum ære perennius exegisse Cel. Autorem Commentario hoc *de Angelis* elaboratissimo, facile omnes, qui norunt rerum pretia æstimare, intelligent. Certant enim in eo veneres stili, planumque & ornatum dicendi genus, cum soliditate, tractationis concinnitate, & multijugæ lectionis apparatu, immo cum lenitate, mansuetudine, ac moderatione, virtutibus approbatione omnium longe dignissimis. In Præfatione enumerantur rationes, quibus sese Autor ad laborem hunc suscipiendum commotum sensit. Recenset simul in ea summam *Angelolatriæ Stephani Clotzii*, Theologi quondam Rostochiensis, *Baronio*, *Justiniano*, & aliis Romanæ Ecclesiæ primipilis, oppositæ, ac per Disputationum seriem elaboratæ. *Bellarminus* enim & *Costerus* contenderant, errorem de colendis Angelis ad hæresin *Simonis Magi*, ejusque sectatorum, referendum esse. Addit vero Autor, *Baronium* & *Justinianum* hisce contradixisse. Rem omnem controversam ipse sic expedit & extricat: *Ea ipsa*

facili

facili negotio secum conciliabis, si modo, Simonianos non coluisse Angelos ob dignitatem & naturæ præstantiam, atque ex sincero erga eos affectu, sed ex magiæ inprimis studio, & Philosophiæ Platonicæ amore ad id compulsos, juxtu nobiscum observaveris. Ex scriptis Pontificiorum *Klotzius Disp. II §. 9* luculenta adduxit documenta, quibus inter omnes constare potest, eos religioso cultu prosequi & supplice prece invocare Angelos. Omittimus reliqua. Deinde recenset Autor Disquisitionem Academicam, ex *Col. II, 18, de Cultu Angelorum* institutam A. 1708 a *Daniele Pfeffingero*, Theologo Argentoratensi, quinque Disputationibus comprehensam. Juste tandem conqueritur *de infelicitate & iniquitate nostrorum temporum, quibus veri nominis eruditio nihili æstimetur, imo etiam probro habeatur aut vitio etiam vertatur, ab iis quoque, qui aliquod in Ecclesia munus obeunt.* Verum aggredi decet rem ipsam, reique tractationem, quæ in *Sectiones decem* fuit distributa. *Sectio prima* inscripta est de nominibus Angelorum; *secunda* de existentia & origine Angelorum; *tertia* de Angelorum natura; *quarta* de Angelis malis; *quinta* de loco Angelorum; *sexta* de numero Angelorum; *septima* de ordine Angelorum; *octava* de ministerio Angelorum; *nona* de cultu Angelorum; ac tandem *decima* de Angelo Jehovæ, filio Dei, quem alias *Angelum increatum* solemus appellare.
Primo quidem in limine de originatione vocis מַלְאָךְ & Ἄγγελος est sollicitus. Priorem deducit ex sermone Abaſſinorum, Pag. 5.
quibus לאך est, *legavit, misit*, siquidem Malachim sunt nuntii seu legati. Posteriorem, origine Græcam, distinguendam existimat ab *Angaris Persarum*, de quibus differit copiose. Nomina
Michaelis & Gabrielis credit esse symbolica, Angelis data increatis, intelligens indubie filium Dei ac Spiritum Sanctum. Filius 28 seq.
9.
Dei quando vocatur Angelus, id facile patescit ex epithetis, ei ex consilio pacis & œconomia salutis propriis, ex nominibus divinis, perfectionibus Deo propriis, *Gen. XVIII, 10 seq.* operibus divinis, *Gen. XLVIII, 16*, cultuque divino, *Gen. XXXI, 11, 13.* Angelorum nomen aliter aliterque olim fuit adhibitum. *Plato*, aliique scriptores Græci, per ἄγγελον intellexerunt *ministrum, administrum, distributorem.* A Christo nato cœperunt Græci notio- 11.

 nem

nem Biblicam suscipere. Librum *de Mundo* videtur Autor *Ari-*
Pag. 13. *stoteli* abjudicare, *Arnoldi Bootii* judicio adductus. Liceat tamen
credere, satis gravia esse B. *Joannis Alberti Fabricii* argumenta
in *Bibliotheca Gr. Lib. III Cap. 6 §. 13 pag. 128*, quibus liber ille
34. *Aristoteli* vindicatur. Vocibus porro רוח & *πνεῦμα Caput* in-
tegrum fuit assignatum. Prior denotat id, quod est actuosum,
& vim insitam exserendo aptissimum, e. g. halitum, animam ho-
minis rationalem, ventum, tertiam Trinitatis personam, & Ange-
lum. Posterior æque patet late, immo latius, siquidem docto-
res Ecclesiæ etiam *πνεύματα* vocantur *1 Jo. IV, 1, 2.* Voces
42. אלהים & בני אלהים illustravit Cel. Autor diligentia
45. perquam singulari, approbata originatione, ex sermone Arabum
depromi solita. Refellit *Joannem Clericum*, qui vocem *Elohim*
53. a populis Palæstinæ polytheis adscitam credidit. Per *filios Dei*,
59. quorum apud *Jobum* fit mentio *I, 6, II, 1*, Angelos designari,
ostendit, munitus consensu Chaldæi interpretis ac Alexandrini.
61. Descendit deinde ad nomina צְבָאוֹת & *δυνάμεις*. Vox prior
notat 1) multitudinem rerum creatarum, convenientissimo ordine
ac mirifica pulchritudine dispositarum, & divinarum perfectio-
num, gloriæ inservientium; 2) multitudinem hominum, certo or-
dine dispositorum; 3) multitudinem Angelorum, Deo mini-
63. strantium. Negat Autor inter hæc, Sabios seu Sabæos Arabas
67. dici ex צבא. Per *δύναμιν ὑψίστου, vim altissimi, Luc. I, 35*, intel-
ligendum arbitratur *Spiritum Sanctum*, eodem trahens loca *Act.*
I, 4, 5, Luc. XXIV, 49, Act. VI, 5, 8. De *Crubbim*, seu Cherubi-
72. nis, exponit copiose, productis in medium sententiis aliorum be-
74. ne multis. Vox כְּרוּב designat *validum, fortem, robustum*, ac
speciatim *taurum Ezech. X, 14*, ob *Ezech. I, 10.* *Crubim* itaque
sunt animantia ceteris robustiora, symbola Angelorum robustissi-
morum. Hactenus quidem bene. At, cum quæritur, quid
visio *Ezechielis*, seu opus currus, sibi velit, atque cur Deus dica-
tur *sedere* עַל כְּרוּבִים, tot responsa fere nobis impertiuntur,
quot existunt interrogatorum personæ. Numerus eorum quo-
que haud est exiguus, quibus probatur illud *non liquet.*
Si meminerimus, quatuor Israelitarum fuisse vexilla, more an-
tiquissimo in modum columnæ quadratæ facta, in quorum parte
summa

ſumma circumquaque animal quoddam robuſtiſſimum prominebat delineatum, ſacile animadvertemus, quatuor in vexillis illis quatuor diverſos exſtitiſſe typos. Si vero poſuerimus ob oculos ſchema Iſraelidarum, caſtra metatorum in deſertis; non poſſunt figuræ quatuor curruum, (conf. *Jo. Schefferus de re vehiculari veterum pag. 53,*) rotarum, & oculorum in rotis, imo ſpiritus & animæ, in eis occurrentes, nos præterire. Lucem inde affundi exiſtimamus locis *Zach. VI, 1 ſeq.* & *Pſ. LXVIII, 17.* In adyto intimo templi juxta arcam vexilla illa tandem fuerunt depoſita utrinque, & utrinque obvelata, figuram fulcrorum ſedilis, quibus throni olim ſuſtentari ſolebant, præferentia. Symbola An- Pag. 80.
gelorum fuiſſe *Crubhim*, haud licet inficiari, ſiquidem hoc ſatis ſuperque elucet ex *Apoc. IV, 8 ſeq. VI, 1, 3, 5, 7, XV, 7, V, 6—9.* At id difficilius eſt comprehenſu, qua ratione Cherubini, ſeu animalia, *Joanni* viſa, ſiquidem de Angelis ibi eſt ſermo, dicere potuerint, ſeſe a Chriſto ex gentibus fuiſſe redemtos, *Apoc. V, 9.* Verum difficultas exſpirat omnis, ſimul atque vocem ᾄδουσι, *canunt*, retulerimus ad perſonas ſubaudiendas, Levitarum V. T. exempla ſcilicet. Per *rotas* currus *Ezechielis* denotari Miniſtros 85.
Eccleſiæ, Autor arbitratur. Cherubinos exſtitiſſe Angelorum ſymbola, Autor ex Judæis commentatoribus æque, ac ex Patribus Græcis, eorumque teſtimoniis, comprobavit luculente. De curru *Ezechielis* variantes attulit præterea tot ſententias, quot 92.
fere capita. At nobis haud licet eis immorari percenſendis. Obiter notamus, de Angelo *Metatron* ſeu *Metatore* egregium exſtare B. *Jaannis Andreæ Danzii Programma*, quo fuſius indi- 106.
catur, Metatron illum eſſe Angelum increatum, filiumque Dei. De nomine שרפים *Seraphim* deinde Autor copioſe commentatur, ratus, voci ſubeſſe ſignificatum certæ ſerpentum valde urentium ſpeciei, Angeloſque, qui ab *Eſaia* viſi ſunt in igneis ac veluti urentibus corporibus, ſic dici; Apoſtolos adumbrari in viſione Prophetica, alioſque Jeſu Chriſti, in gloriam evecti, Miniſtros ſub N. T.; hymnum *Sanctus* compoſitum eſſe Seculo 120.
quarto, ac fortaſſe ſecundo, ob locum *Tertulliani de Orat. Cap. 3 Operum pag. 130 edit. Rigaltii; Platonem* multa e fontibus populorum orientalium ac inprimis Hebræorum ſeu Chaldæorum in 122.
ſcripta

ſcripta ſua derivaſſe. De *Teraphim*, quos nonnulli pro Sera-
Pag. 130. phim habent, profert ſatis multa. Inquirit deinde, an *Serapidis*, Ægyptiorum Dei, hic ratio ſit habenda. Oſtendit vero,
132. *Serapin* idem eſſe ac ciſtam (σωϱ) Regis cujusdam Aegyptiorum, *Apis*, qui in bove præſertim vivo, vel etiam ſub forma bovis,
137. ab Ægyptiis fuerit cultus. Hinc deſcendit ad nomina שׁדים & שָׂטָן, שְׂעִירִים. *Seirim* ipſi ſunt *hirci ſylveſtres* aut *dæmones*, qui ſub ſpecie hircorum in ſilvis locisque deſertis apparuerint, atque videntibus incuſſerint horrorem. Multis argu-
143. mentis conficit, legem *Lev. XVII*, 7, non Zabiis, ſed Ægyptiis, eorumque cultui ſuperſtitioſo & idololatrico, eſſe oppoſitam.
157. שׁדים ex שׁוד, *vaſtavit, deſtruxit*, dici, ratus, addit, intelligi ea voce dæmonas, qui ſub qualicunque forma, inprimis hircorum, ſpectatoribus horrorem incuſſerint in locis vaſtis, creditique ſint animos hominum perdere. De *Satyris* plena lance diſſerit. Tum ad nomina διάβολος, δαίμων, & δαιμόνιον, gra-
161. dum promovet. Δαίμων ex veterum opinione erat animus hominis, dum vivit hanc vitam; fortuna & fatum; genius intermedius; anima defuncti, oberrans circa ſepulcra. Δαιμόνιον Græcis antiquis eſt *Numen*, ſpeciatim *fortuna*, e. g. *Eſ. LXV, 11*, in Alexandrinorum interpretatione, genius Deum inter hominesque medius, homo bonus & prudens, tum vivus, tum vita functus, porro etiam ſpiritus malus ac generi peſtifer humano. De iis, qui δαιμονιζόμενοι vocantur in Evangelio, accurate exponit, oſtendens tum ex momentis adjunctis, tum ex *Plutarcho* in *Sym-*
200. *poſ. Lib. VII Quæſt. 5*, deſignari homines, quorum mentes & ſenſus, inprimis auditus & viſus, maligni ſpiritus ita occupaverint, ut neque ratione ſua, neque ſenſu communi, recte uterentur, & non illi, ſed hi, in corpora illorum dominium exercerent. Homines a vera religione averſi ipſi etiam credidere, dæmonas immittere hominibus mala, morbosque indere ac auferre. Teſtamur *Thucydidem II, 64*, & *Julium Pollucem* in *Onomaſt. V, 27*. Plura congeſſit teſtimonia *Lambertus Bos* in *Exerc. Philolog. in Nov. Fœd. pag. 62 ſeq.* Omnino itaque ſubit mirari, qui *Beckerus* in Anglia, veterum Scriptorum peritiſſima, ſuffragatores poſſit in-
202. venire. Vox δαιμόνιος a *Joſepho* adhibetur ſenſu bono,

δαιμό-

δαιμόνια idem dixit ſenſu malo, qui alias quoque credidit, dari homines, a ſpiritibus malis obſeſſos. Tandem Autor demonſtrat, Angelos exiſtere, & copioſum ad *Act. XXIII, 8*, commen- Pag. 206.
tarium ſuppeditat, ratus, Sadducæos negaſſe permanentem Angelorum exiſtentiam. Αμφότερα non ſemper eſſe *ambo* & *utraque*, ſed plura generis ejuſdem, erudite it comprobatum. Quo- 208.
modo autem Sadducæi, dari Angelos, negaverint, variis diſpu- 211.
tationibus implicatum magis, quam expeditum, eſt. Tres potiſſimas opiniones produxit Cel. Autor, *Joannis* nempe *Calvini*, *Hugonis Grotii*, & *Joannis Cameronis*, cujus ſententiam cenſet 213.
probabiliſſimam, licet eam pauliſper mutaverit & amplificaverit. Summa ſententiæ huc redit, Sadducæos non negaſſe eorum, qui in *hiſtoria V. T.* vocantur Angeli, apparitiones & operationes, ſed credidiſſe, eos non eſſe veri nominis, quo ſenſu id a Phariſæis uſurpabatur, Angelos atque ſubſtantias permanentes, quin potius illos a Deo ad illud tempus, quo apparebant atque operabantur, fuiſſe productos, & poſtea ab eodem deſtructos, atque ita Angelos re ipſa non eſſe, ut tradit *Lucas;* eoque fine id omne, quod de Angelis tradebatur, improprio ſenſu intellexiſſe, ut negarent, eos, qui eo nomine appellabantur, re ipſa eſſe Angelos, atque in rerum natura exiſtere. Liceat vero quartam addere ſententiam. Putamus enim probabile, Jeſum ex doctrinis communibus Sadducæos conviciſſe *Matth. XXII, 23 ſeq.* ac nihilo minus mentionem feciſſe Angelorum, qui ſunt in cœlis, quibuscum confert ſtatum piorum redivivorum. Ad doctrinas communes hæc quoque ſunt referenda. Sadducæi enim alias ſtatim diſputationis exordium turbaſſent, perhibentes, nullius momenti eſſe hanc vel comparationem, vel comparationis rationem. *Lucæ* ita verba *Act. XXIII, 8*, intelligenda ſunt reſpectu ſyſtematis Phariſæorum. Hi credidere, dari præmia hominum *poſt mortem*, & idem corpus reviviſcere. Utrumque negarunt Sadducæi, rati potius, animas defunctorum per varia ire corpora, non reviviſcere corpus defunctum, præmia apud Superos inferosque haud dari, ſiquidem animæ una cum corpore defuncto ſpeciem & virtutem, qua ſpectabilia corporis officia peraguntur, deponant. Phariſæi credidere, Angelos ſubinde apparuiſſe, ac

cum hominibus loqui; Sadducæi id negarunt, rati, phantasmata illa, quæ apparuere, fuisse substantias per miraculum novum productas, &, munere finito, in nihilum redactas. Pharisæi spiritus corporis expertes admiserunt; Sadducæis contra substantiæ spirituales omnes visæ fuerunt subtilissimo & igneo corpusculo præditæ, in oculos tamen haud incurrentes. Eadem sensere Philosophi Persarum & Orientales ejus ætatis, quæ Sadducæis probata esse existimamus; quippe carnem, corpus, & materiam spectabilem, malis annumerarunt, ideoque resurrectionem carnis piis indignam esse crediderunt. Quanta vero tunc Philosophiæ orientalis fuerit fama & ostentatio, neminem fugit. Autor do-
Pag. 216. cet, Angelos existere, ex Cherubinis *Gen. III, 24*, ex duobus *Abrahami* convivis *Gen. XVIII, 2*, nec non ex *Gen. XXI, 17, 18, XXIV, 7, 40, XXVIII, 12, 13, XXXII, 1, 2, XLVIII, 16, Exod. III, 2 seq. XIV, 19, XXIII, 20, 23, XXXII, 34, XXXIII, 2, Num. XXII, 22-35, Jud. II, 1-4, XIII, 3-21, 1 Sam. XXIX, 9, 2 Sam. XIV, 20, XIX, 27, XXIV, 16, 17, 1 Chron. XXI, 15 seq. 2 Chron. XXXII,*
220. *20, 21, Ps. XXXIV, 8,* &c. *Hobbesium* refellit, qui credidit, Angelos non esse substantias ab hominibus diversas, sed esse apparitiones quasdam in organis sensuum nostrorum, eorumque accidentia. Operose disquirit, an ex lumine rationis doceri queat,
223. Angelos existere. Argumentis vero omnibus, quæ conquirere potuit, ad cynosuram rationis rectæ revocatis, colligit, existentiam Angelorum lumini rationis videri possibilem, aut ad summum probabilem, nisi testimonia in medium producantur, in quibus
229. tamen illud haud est perspicuum, animas humanas, a vinculis corporum suorum solutas, non posse id operari, quod sensibus est subjectum. Hæc certe sententia ab ipso *Justino Martyre Apol. II pro Christianis pag. 65* fuit approbata, ac a *Philostrato* in *Vita Apollonii Lib. III Cap. 38* exornata, nec repudiata ab ipso *Josepho de Bello Jud. Lib. VII Cap. 6.* Oracula *Apollinis, Æsculapii,*
231. & alia, ex meris constitisse sacerdotum fraudibus, ingenue fatetur Autor. Spectra esse animas defunctorum, improbabilem haud censet opinionem. Inquirit deinde, qua via, & quo modo, gen-
235. tes qualemcunque Angelorum notitiam fuerint adeptæ. Id vero satis credibile, doctrinam de Angelis, eorumque discrimine, a pri-

a primis parentibus & gente Hebræa, ejusque vicinis gentibus, esse derivandam, ac per manus traditam, varieque propagatam fuisse. *Plato* quidem, ejusque sectatores, docuerunt, Angelos esse animas hominum post mortem corporis in statum & conditionem illam mutatas & evectas, atque hunc errorem in Ecclesiam Christianam invexerunt. At veteres Chaldæi & Ægyptii videntur Ebræis assensisse. Sententiam de Archangelis *Porphyrius* aliique videntur formasse ex exemplo duorum Angelorum primariorum atque principum, qui a *Daniele* visi leguntur. Gen- Pag. 267.
tes vero a vera religione aversas largitas fuisse, dari a dæmonibus obsessos, curate demonstratur. Testimoniis ubique probatissimis omnia pronuntiata sua præmunivit Autor, ita, ut Opus *hoc sit plane eximium* & excellens. De creatione Angelorum disseritur præclare, licet de die, quo creati sunt, haud constet. Causæ adduntur, cur *Moses* de creatione Angelorum distincte 273.
exposuerit nihil. Autor Celeb. haud a proposito alienum judicavit, ostendere, *Sanchoniathonem* non Angelos, sed homines, per ζῶα νοερά 282.
intellexisse. Tum excitat eos, qui, Angelos ex substantia Dei & ex igne creatos esse, contenderunt, docens, eos ad ima- 284.
ginem Dei esse conditos, negans tamen, eos creasse mundum, quæ primorum Christianæ Ecclesiæ fuit hæreticorum opinio, *Simonianorum, Menandrianorum*, *Saturnini*, *Carpocratis*, *Sethianorum*, aliorumque. De tempore & fine, quo creati sunt Angeli, solide exponit, notans *Origenem*, *Basilium Cæsareensem*, 291.
Gregorium Nazianzenum, *Chrysostomum*, aliosque, opinatos, Angelos ante omnes res creatas fuisse productos, quibus Sociniani accedunt. Firmat sententiam Theologorum Lutheranorum & Reformatorum, qui, Angelos primo die creatos esse, do- 304.
cuere. Platonici, *Aristoteles*, Chaldæi, aliique, Angelis tribuerunt corpora tenuissima, quibus consentanea tradiderunt Patres Ecclesiæ permulti, *Conradus Vorstius* & Cl. *Loersius*, cujus argumenta ex professo indicantur, examinantur, & refelluntur. Refutatur 334.
etiam *Joannis Clerici* in hoc momento scepticismus. Angelo- 337.
rum essentia constituitur in cogitanti actuositate. Facultates 391.
eorum naturales eruuntur & exponuntur, videlicet cognitio, judicium, voluntas, affectus, libertas, potentia limitata. Autor 405.

 osten-

oſtendit, Deum in patrandis miraculis uſum fuiſſe opera Ange-
lorum; malos vero Angelos mirabilia, non miracula, effectui da-
Pag. 423. re poſſe. Angelos fuiſſe in creandis hominibus Dei ſocios, Ju-
dæi quidem decernunt, at a Muhamedanis Chriſtianisque merito
425. repudiati. Edifferit inde Autor facultates Angelorum morales,
bonitatem, liberi arbitrii uſum, atque penes diabolos abuſum, bo-
norum in veritate & ſanctitate confirmationem, gloriam, & beatitu-
431. dinem. Confirmationem illam præcipue & egregie contra diſ-
440. ſentientes tuetur, *Origenem* & Remonſtrantes. *Cornelium Jan-
ſenium*, qui, ex ſua natura Angelis illam confirmationem ineſſe,
445. decrevit, longe lateque confutat. Quo facto, diſputat de muta-
bili Angelorum ſtatu & conditione, eamque cum Dei bonitate
457. ac ſapientia conciliat. Angelos exiſtere, docet ex nominibus
eorum, ex regno diaboli, ex pravis eorum qualitatibus, ex in-
463. greſſu eorum in homines, ex variis eorum operationibus, ex po-
teſtate eorum, tam naturali, quam morali, ex victoria a diabolo
per Chriſtum & fideles reportanda, & ex pœna malis Angelis in-
flicta & infligenda. Notat ſimul *Balthaſarem Beckerum*, loca *Ju-
dæ* ac *Petri* ad legatos Iſraelitarum detorquentem, ac Cabbaliſta-
467. rum errorem, qui, nullos dari Angelos malos, fingunt. Primum
Angelorum peccatum fuſe exponit, nempe abuſum liberi arbi-
trii prorſus tetrum. Varias hic ſententias examinat & explodit.
Diſputationem *de Serpente deceptore* inſcriptam methodo mathe-
503. matica elaboravit. Propoſitionem primam ita formavit: נחש
proprie eſt ſerpens naturalis. Ratio demonſtrandi deſumitur ex
Gen. III, 1, hunc in modum: *quia* נחש *cum ceteris animalibus
agri comparatur, ideo ejusdem generis eſſe debet.* Propoſitio ſe-
504. cunda ſic habet: *Nomen* נחש *eſt a radice* נחש, *cujus ſignifi-
catio eſt, & quidem formalis videtur eſſe*, curioſe obſervavit vel
ſcrutatus fuit, ingenioſe exploravit. Rejicit originationem,
506. a *Sam. Bocharto* allatam ex نحس, *infauſtum & mali ominis eſſe.*
Propoſitio tertia eſt hæc: הנחש ערום *non eſt nudus diabo-
lus.* Propoſitio quarta ita fuit formata: הנחש ערום *non
fuit nudum vel apparens quoddam ſerpentis phantaſma.* Quinta
508. potius ita fuit adornata: *Hannachaſch arom eſt ſerpens prudens
& callidus vel aſtutus.* Serpenti enim tribuitur circumſpectio
Matth.

Matth. X,16, & astutia 2 *Cor.* XI,3. Inde porro colligit, serpentem naturalem huic actui interfuisse, ac *Vitringæ*, filii, de solo diabolo verba fieri, credentis, sententia improbatur. Si vero quis *omne vivum agri* per *terricolam quemcunque* exposuerit, *Vitringæ* sententia adhuc est salva. Mirum est sane, serpenti soli pœnas definiri, de diabolo distincte nihil convictionis pœnæque ingeri, &, quod adhuc majus est, protevangelio innecti serpentem naturalem, cuius, non diaboli, ex opinione Cel. Viri paullo ante facta erat mentio. Hæc impedimenta ut evitet ipse, propositionem hanc adjungit: *Serpens ille non fuit solus, aut naturalis tantummodo bestia.* Obstat omnino hypothesi de solitario serpente colloquium, cum muliere institutum, de Deo divinoque præcepto, *Gen.* III, 1-5. At, si hieroglyphicon serpentis designat Satanam, reliqua omnia fluunt sua sponte, nec superest difficultas de modo, quo Satanas per serpentem verba fecerit, & de Deo, sermonem cum serpente hic sociante. At pergit Noster, existimans, *sermonem, qui per serpentem a spiritu rationali formatus est, fuisse sensibilem.* Voculas אַף כִּי, exordii loco a Satana positas, vertendas putat: *quanto magis*, ratus, spiritum, a quo *Eva* decerpta, exstitisse malum & principem dæmoniorum, usum serpente tanquam organo, qui videatur pedibus fuisse instructus. Pedatos dari dracones, ostendit. Pœnam hinc distribuendam existimat & serpenti naturali & diabolo, licet in protevangelio diaboli duntaxat rationem haberi existimet. *Ortlobii* autem, *Rusii*, & *Joachimi Langii*, sententiam de serpente illo, *Evæ* deceptore, solo diabolo, testimoniis Patrum consentientium egregie præmunitam esse, adeo non inficiatur, ut potius eam plenius edisserendam duxerit. Transit hinc ad illustrandas facultates Angelorum depravatas, ad describendum dominium & regnum diaboli in pravos homines & in hunc mundum, ad magiam dæmoniacam, hujus regni instrumentum, ad magos *Jannem* & *Jambrem*, ad *Bileamum*, & diaboli artes, quibus effinxerit, oculisque Regis *Sauli* objecerit, speciem habitumque veri *Samuelis*, atque in tali specie habituque ultimam impio *Saulo* perniciem & miseriam prænuntiaverit. Dari spectra, quo minus dubitemus, argumenta cumulat, & fuse perorat.

Marginal page references: Pag. 512. (beside "tem naturalem huic actui…"); 539. (beside "& de Deo, sermonem…"); 541. (beside "formatus est…"); 561. (beside "se instructus…"); 576 seq. (beside "egregie præmunitam…"); 582. (beside "facultates Angelorum…"); 620. (beside "magos Jannem…"); 622. (beside "impio Saulo…").

Pag. 630. Exponit de dæmonio meridiano, quod Alexandrini in *Pſ. XCI, 5*,
636. commemorarunt, docte ſatis, nec tacet de *Angelo mortis*, quem
in eodem loco Paraphraſtes Chaldaicus ſibi viſus fuit deprehendiſſe. Commentatur porro de duobus exploratoribus Angelis, quos
Judæi ac Muhammedani hominibus ſepulcro mandatis accedere
exiſtimant, de dæmone, qui occurſu ſuo homines interimat, *Eu-*
640. *ripidem* illuſtrans, nec non de *Principe hujus mundi*, quem Jeſus
ac Apoſtoli commemorarunt. Arma, quibus pravi ſpiritus
fugantur, recenſet ita, ut ea, quæ finxerunt varii, ſolide explo-
648. dat. Non potuit, quin ſimul de exorciſmis ediſſereret potiora,
ac de *ſigno crucis*, in ſuperſtitioſos converſo uſus, exponeret.
659. Simul ac de judicio in Angelos malos, eorumque pœnis, dicere
aggreditur, eruditionis multijugæ illuſtre ſpecimen depromit.
Singularis videri poteſt illa ſententia, quam ita expreſſam legimus *pag. 664: Olim diabolis quidem facultas ſubinde fuit data, & conceſſa poteſtas, redeundi in cœlum, ſive ut juſtos piosque homines coram Deo accuſarent*, Job. I, 6, II, 1, *ſive, ut ſuam operam Deo offerrent ad pelliciendum in fraudem falſos Prophetas*, 1 Reg. XXII, 19, 21, 22. *Sed, poſtquam Chriſtus obedientia ſua activa legi, & paſſiva juſtitiæ divinæ, ſatisfecit pleniſſime, & ſic per mortem abolevit robur mortis, quod hactenus fuerat penes diabolum, plenamque ab eo reportavit victoriam, ei ademit facultatem accuſandi fideles homines, & adverſandi populo Dei coram throno gratiæ divinæ, & e cœlo detruſus lapſusque fuit in terram.* Provocat eo nomine ad loca *Luc. X, 18, Ap. XII, 7, 8, 9, 10, Ebr. II,*
666 ſeq. *14, Zach. III, 1.* Librum *Enocho* ſuppoſitum *de Egregoris* Seculo ſecundo demum fuiſſe ſcriptum, adverſus *Joannem Albertum Fabricium* oſtendere laborat. Diabolorum pœnas infernales
672. nunquam ceſſaturas, egregie ſolideque defendit. Disquirit præterea quæſtionem, an Angeli ſint in loco; quam propoſitionem
ita affirmando exornat, ut Angelos perhibeat ibi eſſe, ubi ope-
677. rantur, adeoque dici poſſe credat modo ſpiritibus conveniente,
eos eſſe in loco, ubi operantur. Deinde agit de loco bonorum Angelorum, nec non malorum, de utrorumque numero, de ordine bonorum ac malorum Angelorum, & de illorum miniſterio, quod præſtant Deo, Chriſto, Eccleſiæque. Manna dicitur

אבירים

לחם אבירים, *panis robustorum*, *Ps. LXXVIII*, *25*. Intercedit vero Autor, quo minus *panem Angelorum* intelligamus, propendens potius in eam opinionem, quæ *panem Dei* subesse dictitat. De Angelo illo, ad piscinam Siloa descendente, *Jo. V*, *4*, fuse commentatur. In loco *1 Cor. XI*, *10*, exponendo est admodum longus. Per *Angelos* ibi designari credit *bonos*, haud malignos, siquidem non hi, sed illi, intersint fidelium cœtibus; per ἐξουσίαν intelligit *velamen*, *signum alienæ potestatis ac propriæ subjectionis*, quam sententiam jam olim secuti fuerunt *Tertullianus*, *Irenæus*, *Origenes*, *Chrysostomus*, *Hieronymus*, *Theophylactus*, aliique. Eorum, qui singulis hominibus Angelos singulos tribuerunt, catalogum texit Autor non mediocrem. Ipse autem opinionem illam jure meritoque refellit. *Sectione nona* copiose recenset varias variorum de cultu Angelorum opiniones, eundo per gentes varias, lustrando Judæos, ac salutando Arabas & Persas. Quid sacris literis perscriptum sit de Angelolatria prohibita, *Col. II*, *18*, &c. sollicite expendit. Convertit sese tandem ad hæreticos, qui Angelis cultum exhibuere religiosum. Patres Ecclesiæ Christianæ olim cultum ejusmodi improbasse, docet. Examinat & dijudicat sententiam Pontificiorum. Refellit Socinianos, qui credunt, Angelos sub Veteri Fœdere jure adorari potuisse, ut elidant argumenta, quibus divinitas Jesu Christi solet stabiliri. Differit de cultu Angelorum civili & morali, ac de Angelo Jehovæ, filio Dei, quem tempore V. T. sæpius apparuisse, exquisitis conficit argumentis. De origine cupiditatum, in animo hominis exoriri solitarum, pravarum scilicet, sic sentit *pag. 820*: *Eas sane non tam a malis Angelis*, *quam a corruptæ carnis reliquiis*, *& perversis mentis*, *peccatis inquinatæ*, *cum carni obsequitur*, *desideriis*, *oriri*, *censuero*. Archangelum *Michaelem* esse ipsum Dei filium, longa argumentorum serie exponitur, ac exceptionum elisione confirmatur. Tota autem tractatio ita fuit instituta, ut in ea eluceant singula egregii Scriptoris documenta, moderatio & humanitas, nitor stili, ordo, diligentia, peritia linguarum orientalium, argumentorum pondera, animusque a novitatibus doctrinæ supervacuis alienus, a superstitione remotus, ab indifferentismo & liberiori literarum sacrarum expositione disjunctus, gloriæ

Margin: Pag. 802. — 805 seq. — 810. — 856 seq. — 928. — 951. — 975. — 985. — 1052.

riæ Chriſti vindicandæ atque tuendæ addictus. Quibus deliciis adeo fuimus retenti, ut longior noſtra exierit recenſio, ægreque jam librum dimittamus. In Indice haud ſimplici quin ſolita emineat induſtria, nobis ne quidem monentibus, nemo dubitabit.

ABRAHAMI WIELING, JCTI ET ANTEceſſoris, Lectionum Juris Civilis Libri II, in quibus vulgata quorundam capitum ſcriptura defenditur.

Amſtelodami, apud Janſſonio-Waesbergios, 1736, 8.
Alph. 1.

Cum ſit antiqua, &, ex quo Jurisprudentiæ cultus ſuus ac nitor redditus eſt, audita, querela, in tanto eorum grege, qui Critices laudem affectant, multos thyrſigeros, paucos Bacchos, eſſe, pleroſque vero loca Juris noſtri male affecta, quibus medicinam facere voluerant, imperite ſecuiſſe, interdum etiam, quod pejus eſt, ſana & integra corrupiſſe; bono artis præclaræ factum eſt, ut ab omni tempore aliqui audaciæ ingruenti ſeſe objicerent, & effrænem emendandi licentiam vindicandi ſeveritate coercerent. Atque hoc laudabili conſilio Clariſſimus apud Friſios Anteceſſor animum ad conſcribendos *Lectionum Juris* libros convertit, brevius, vel certe tutius, ad famam iter eſſe ratus, ſi rectam & probam ſcripturam ab atrocitate Criticorum vindicemus, quam ſi, librarios increpando, conjecturas ſubſtituamus, quæ ſæpenumero, quantumvis ingenioſæ, præcipitio tamen proximæ ſunt, & fallaciarum periculum circumfuſo elegantiæ nitore abſcondunt. Itaque in Opuſculo vindicandarum lectionum cauſa conſcripto facile de ipſius veſtibuli ſtructura & ornamentis conjici poteſt. Et, cum Præfationis orationem Cl. Autor ad cupidam legum juventutem, ſuoſque præſertim auditores, convertat, opportunum erat, ſalutaria, & multum quidem jactata, ſed nunquam ſatis inculcanda, de genuino & moderato Critices uſu monita diſſerendo repetere, & conjecturarum fallaces blanditias, & ſiglarum furorem, et, qui ſe acriter vindicat, Baſilicorum, Gloſſarum, & veterum Codicum ac editionum, neglectum exagitare. De Florentino autem cimelio ita judicat, maximi illud quidem faciendum, ſed non

non tantæ autoritatis esse, ut ubivis vulgatorum librorum lectiones vincat; loca potius designari posse bene multa, in quibus eorum scriptura Hetruscæ superstitioni præferenda sit. Quod cum singulari Diatriba se ostensurum esse polliceatur, veluti promulsidis loco *l. 7 §. 1 D. de Captiv. & postlim. reversis* proponit, & lectionem, quam *Stephani Auredani* Codex exhibet, Florentinæ, sine dubio corruptæ, præfert. In ipsius libri limine primos, quos refelleret, adversarios *Christ. Thomasium* & *Bachovium* sibi elegit, quorum uterque verba *Pauli* in *l. 82 de Furtis* refinxit, Lib. I. ita tamen, ut ille, quæ communiter leguntur: *Qui ancillam non* Cap. I. *meretricem libidinis causa surripuit*, extrusa negatione, quod est periculosissimum emendandi genus, scribenda esse censeat, hic vero negationem transponat, hoc modo: *Qui ancillam meretricem non libidinis* &c. neuter jure, ut Cl. *Wielingio* videtur, qui tamen non adeo prolixa & e longinquo petita juris disputatione, sed productis tantum Basilicis testibus, cum recepta lectione consentientibus, causam tuetur. Illam quoque *Thomasii* crisin, qua verba *Ulpiani*, in *l. 39 de Furtis* eandem fere speciem de suppressa meretrice tractantis, immutat, et pro communi lectione, *sed secum facti ignominiam compensat*, conjecturas varias et supervacuas attulit, simili dictionis exemplo ex *l. 39 D. de jure dot.* refellit. *Caput Libri I secundum* præsertim in explicanda vocis *ceterum* vi & potestate versatur, quam cum *Cujacius* & *Noodtius*, ut sæpe alias, ita & in *l. pen. D. de Tritico, vino, oleo*, &c. & in *l.* Cap. II. *4 §. ult. D. de dolo malo & metus causa except.* ita explicuerint, ut idem, quod *alioquin*, significaret, Noster, *naturam causalem* habere, idemque, quod *enim*, valere contendit; cujus interpretationis beneficio negationem, a *Noodtio* ex *l. pen. D. de Tritic. vin.* &c. extrusam, in locum suum restituit. *Tertium Caput* interpretationem notissimæ, sed nihilo minus obscuræ, dictionis *dicis causa* continet, quam Noster, rejectis aliorum sententiis, ἀπὸ τῆς δίκης Cap. III. derivat, ratus, eam ex rituali Jurisprudentia repetendam esse, & in Jure publico, privato, & sacro, alicujus usus fuisse, quorsum etiam pertineret illud apud Græcos frequentissimum ὁσίας ἕνεκα. *Capite quarto*, quid sint *vivaria* in *l. 3 § 14 D. de Acquir. vel amitt. possess.* &, quam male in his *Pauli* verbis a quibusdam pro *silvis circumseptis* legatur *non circumseptis*, ostendit. Similiter *Caput quintum*

M præ-

contra *Gerardum Noodtium* directum eſt, qui, ut *Paulum* in *l. 17 §. 1 D. de Manum. vind.* & *Marcianum l. 2 de Offic. Proc.* quos de quæſtione, an apud Legatum Proconſulis manumitti poſſit, diſcrepare exiſtimabat, conciliaret, in illius verbis emendationem tentavit, & pro *apud Legatum ejus manumittere poſſumus,* ſiglarum ope *ejus mandatis manumittere poſſumus,* ſubſtituit.

Cap. VI. Neque ferendum eſſe *Capite VI* contendit, quod idem *Noodtius* in *l. ult. D. de Flumin.* verba *Scævolæ: pontem privati juris facere poteſt,* detorqueat in ſupervacuam emendationem *privato jure.* Immo adeo religioſus eſt, ut celeberrimam illam, & a multis utroque pollice probatam, emendationem *Noodtii* (quanquam Noſter ante *Noodtium* idem *Jo. Niellio* in mentem veniſſe oſtendit,) in *l. 13 §. 1 D. de Pign. act.* ubi pro *ut in commodato* reſcribitur *at in commodato,* argumentis non in ſpeciem fallacibus rejiciat. His & ſimilibus obſervationibus *Libri primi Capita XXV,* & *Libri II Capita XXXII,* plena ſunt, quas ſingulas recenſeri inſtituti brevitas non patitur, præſertim cum in quibusdam *Capitibus,* ut in *IX, X,* & *XI, Libri ſecundi,* receptarum lectionum defenſiones adeo cumulet, ut ſingula *Capita* ejusmodi obſervationum dodecada contineant. Hoc omittendum non eſt, poſtremas *XVI Sectiones Libri II* ad illuſtrationem Legum teſtamentariarum, tum illius, quæ in XII Tabulis exſtat, tum & Furiæ, Voconiæ, ac Falcidiæ, compoſitas eſſe, in quibus, ut in ceteris hujus Opuſculi tractationibus omnibus, nemo non elegantem doctrinam, laudabilemque modeſtiam, & aſſiduum eorum præſidiorum uſum, deprehendet, quæ in addiſcenda & tradenda Jurisprudentia nemo ſine magna fraude ſua neglexit.

A TREATISE ON DISSOLVENTS of the Stone, &c.

TRACTATUS DE LITHONTRIPTICIS, Deque methodo curandi podagram & calculum per alimenta, ratione & experimentis ſuffultus, ſiſtens probabilitatem diſſolvendi lapidem renum & veſicæ, ac præcavendi podagræ reditum alimentorum conveniente uſu, regulisque diæteticis. Intermiſcentur obſervationes, quæ ſiſtunt modum, quo diverſæ conſtitutionis diverſique corporis homines, macilenti

cilenti vel pingues, diætam, pro sanitate conservanda, ordinare debeant. Cui additur diætæ regimen pro ægris, qui febribus frigidis, cynanche, tussibus, asthmatibus, colicis, cardialgiis, constipationibus, affectibus nerveis, cachexiis, hydropibus, tumoribus scorbuticis, laborant. Autore THEOPHILO LOBB, M. D. Reg. Societ. Lond. Socio.

Londini, sumtibus Jac. Buchland, 1739, 8.
Alph. 1 plag. 8.

Postquam de calculorum in corporibus animatis origine actum est a Cl. Autore, omnique ex parte comprobatum, animalibus cibis eorundem originem majorem partem deberi: postquam & *aquarum indoles*, quæ plus minusve ad lithogeniam facere possunt, exposita fuit uberius; qui cibi succique plantarum ad exturbandos lapillos sint aptiores, enarratur. Præstant ceteris, qui acidum in sinu vehunt, succus limonum, citrorum, fructuum hortorum, acore pollentium, mororum, ribis, berberum, aliorumque. Nihil habent, quod metuant, qui acidum oderunt; nihil enim ejus per vasa lactea tenerrimæ capacitatis ad sanguinem transire valet. Est aliquid in acido, quod dici nequit, refrigerium facientis, etiam sudorifici, postquam illud digestionis leges, quibus etiam medicamenta immutantur, passum fuit. Quare mirum non est, subtilissimos acidi halitus in urinariis etiam viis potentius agere. Habent id vegetabiles cibi, quod in aliis haud invenias, quo succis suis maxime obsequiosis sanguini & lymphæ intersint familiariter, nullas moveant luctas, durissimis, si quæ in cavis corporum sunt, rebus sese insinuent, & medicam cum nutriendi virtute potentiam habeant quam conjunctissimam. Quare in morbis chronicis illa, quæ regimine fit, medicandi ratio, censetur ceteris præstantior. Sunt præterea cibi vegetabiles dulcedine commendabiles, mel, uvæ solem passæ, ficus, poma, pyraque dulcia, radices dulces, sisera, apia, hæmata oru, pastinacæ; his calculi moventur haud obscure, &, ne succrescant in corporibus, impediuntur. Habent in hac re, de quo gloriari possint, radices carotæ, apii, lactucæ, asparagi. Proximum utilitatis gradum obtinent acriora vegetabilia, quibus tamen hoc non minus oblectamur, radices porri, cepæ, radicu-

 læ,

læ, raphani, ſinapia. His omnibus vera ineſt virtus medica, nec mediocriter iſtis ſanguis & urina, hinc cum urina ſabuloſa propellitur materies. Habent etiam, quo calculos pellere poſſint, ſpirituoſa, & alia, quæ fermentationem paſſa ſunt, vina, cereviſiæ lupulo amaricantes, ſuccique vegetabiles alii; nec tam uſus, quam abuſus, vini, maxime acidiuſculi, accuſatur, a quo varia beneficia in viſcera, quæ chylum præſtant, inque ipſum nervorum genus, proficiſcuntur. Nec eſt, quod metuant de terreis, quæ vino inſunt, particulis, quas in renibus calculo apponi, omni fide majus eſt; quandoquidem ne thermarum quidem terra, quæ illis uberrima ineſſe ſolet, unquam calculos procreaſſe aut auxiſſe obſervata fuit. Inſtituuntur luculenta cum calculis, quos vel cyſtis fellea, vel veſica urinaria, dare potuit, experimenta, clareque deſcribitur, cui ſolventi fluido, acido, balſamico, aromatico, aqueo, calculus hic aliusve reſtiterit magis vel minus, quove temporis ſpatio tandem unus alterve abſumtus fuerit. Sicut autem, quæ ipſi in ſemet ipſis fecerunt medici, experimenta fide uberiore gaudent; ita habuit, de quo & in hoc morbo ſibi gratulari, aliis autem utilis eſſe, potuerit Autor feliciſſimus.

JO. CHRISTOPHORI PESLERI, D. IN Academia Viadrina Inſtitut. Prof. deſignati, Series Ducum Carinthiæ Seculi IX, X, XI, XII, XIII, & XIV, e documentis priſci ævi concinnata.

Vitebergæ, apud Carolum Sigismundum Henningium, 1740, 4. Plag. 20 [1].

Si quis liber venuſte, ordine, fideliter, & modeſte, ſcriptus unquam laudibus ſuis haud caruit, næ hic profecto omnium plauſu & approbatione digniſſimus videtur. Formula Dedicationis, ex titulo de fidejuſſione ac ſatisdatione depromta ingenioſe, ſpectat ad Illuſtriſſimum atque Excellentiſſimum Dominum *Chriſtianum de Brand*, omnium Academiarum Regis Pruſſorum Potentiſſimi Curatorem ſupremum, Muſarum decus incomparabile ac ſempiternum. In Præfatione Cl. Autor ſignificat modeſte, quid merito in hac hiſtorica ſua Commentatione deſideretur. Nomina ſeſe Ducum Carinthiæ, non hiſtoriam ipſius Ducatus, aut pleniorem quandam rerum, a Ducibus Carentanis geſtarum, recen-

recensionem, offerre Lectori, præmonet, siquidem nec otium ipsi suppetat, nec præsidia, ad rem tantam moliendam necessaria, a Scriptoribus medii ævi nobis sint relicta. Nullus enim est ex omnibus, quotquot enumeravit, Ducibus, cujus natalem, Scriptoris veteris autoritate munitus, potuerit indicare. Pauci sunt, quorum emortualem certò licuit definire. Nec raro ipsi anni, quibus Duces obiere, vel ignorantur omnino, vel saltem non sine varietate Historicorum referuntur. Dederunt, quantum potuere, *Lazius*, *Fuggerus*, *Valvassor*, & *Reichartus*, summatim, *Megiserus* autem copiose. At ad fidem scriptorum probatæ autoritatis pronuntiata hi sua raro exegerunt, vel a præsidiis vacui, vel laboris catenati impatientes. Annales Austriaci *Bernhardi* & *Hieronymi Peziorum* Autorem, res Carinthias conquitentem, præsertim in Seculis remotioribus, destituerunt. Exstant indubie in terris Austriacis multa Diplomatum monumenta, id quod Opera summorum Virorum, *Gottfridi*, & *Marquardi Herrgotti*, ostendunt. Nec minus historia *Alberti II*, Austriæ Ducis, a S. Rev. *Alberto Steyrero* admirabili studio adornata, demonstrat, thesauros Diplomatum ac Chronicorum ineditorum in terris Austriacis confinibusque exstare bene multos. Ex hujus Viri libro Cel. Autor potissima, quæ ad *Henricum*, Ducem Tyrolensis prosapiæ novissimum, ejusque conjuges ac liberos, pertinent, depromsit, ac in usus suos convertit. Ab enumeratione Ducum antiquissimorum, quorum facta sunt incerta universa, merito calamum ipse abstinuit. Immerito autem ab aliis Marchiones cum Ducibus Carinthiæ esse confusos, docet. Marchiones hi haud videntur Duci Bavaro- Pag. 3.
rum subfuisse, nisi ipsi sub Marchionibus Istriæ latuerint, vel po- 4.
tius Stiriæ, siquidem *Lupaldus*, Marchio *de Steyre*, A. 1129 a *Dodechino pag. 672 Tomi I Pistorii* obiisse refertur, qui in Chronico Australi ad eundem annum nominatur *Leupoldus*, Carentanus Marchio. Ætate *Caroli M.* ac *Ludovici Pii* Carinthia paruit Ducibus Forojuliensibus, nominatim *Rotgaudo*, *Erico*, *Cadolao*,
Baldrico. A. 861 *Carolomannus* Carinthiam procuravit, quæ, 6.
ipso demortuo, filio ejus naturali, *Arnulpho*, una cum Mosburgo, castro munitissimo, data fuit. *Arnulphum Malum* patri in Du-
catu Bavariæ A. 907 successisse, *Annalista Saxo* significat. Iste 7.
Arnulphus Carentanam quoque regionem curavit. *Henricus*,

 Bart-

Bartholdi Comitis filius, A. 983 exilio solutus, Bojoariis & Ca-
Pag. 8. rentanis præesse cœpit. An *Bartholdus* ille exstiterit *Arnulphi*
frater, ignoratur. *Ottonem* exstitisse Carinthiæ Ducem, in du-
15. bium vocare haud licet. Ipsum enim ad A. 987 memorat *Anonymus Leobiensis Chron. Lib. I* apud *Pezium Script. Austr. Tom. I*
pag. 760. Memorant eundem *Adelboldus*, *Ditmarus*, *Annalista*
Saxo, quorum posteriores duo illi patrem tribuunt *Conradum*,
Lotharingiæ Ducem, ab Hungaris A. 955 occisum, matrem vero
16. *Luitgardam, Ottonis Magni* Imperatoris filiam. *Ottoni* Duci fi-
lius tertius *Conradus* successit, cui obvenerat uxor *Mechtildis*,
Hermanni, Ducis Suecorum senioris, filia, teste Autore *Vitæ*
Adalberonis II, *Metensis Episcopi*, in *Labbei Bibliotheca MStorum*
Tomo I Sect. V pag. 674. Genus *Ottonis* ita est delineandum:

Conradus, Dux Lotharingiæ.
Ux. *Luitgarda*.

Otto, Dux Carinthiæ.

Henricus. — *Bruno*, Papa. — *Conradus*, Dux Carinthiæ, †1012. Ux. *Mathildis*, filia *Hermanni*, Ducis Suevorum. — *Wilhelmus.*

Conradus successit A. 1036, † 1039, d. 13 Cal. Aug. — *Bruno* † 1045, d. 7 Cal. Jun.

Conrado A. 1012 defuncto, *Conradus*, ejus filius, erat admodum
puer, eamque ob rationem Carinthiæ Ducatum *Henricus II*, Impe-
20. rator, *Adalberoni* impertivit. Suscepit tamen eum tandem A. 1036.
Amplissimus *Jo. Dav. Kœlerus* ei attribuit filium *Brunonem*, Wir-
ciburgensem Episcopum, matrem vero *Mathildem*. Noster
autem *Brunonem* hunc pro *Conradi* fratre habendum arbitratur,
22. in Pannonia A. 1045 d. 7 Cal. Junii defunctum. *Welfoni* A. 1047
Carinthiæ provinciam demandavit *Henricus III*, Imperator, una
24. cum Marchia Veronensi. Mortem *Welfonis* alii ad A. 1054, alii
26. ad A. 1055, referunt. *Conradus*, cognatus Regis, A. 1057 ei suc-
cessit, quem *Car. Lud. Tollnerus* minus solide ex *Ludolfo*, *Ezonis*,
Co-

Comitis Palatini ad Rhenum, filio, deduxit, quemadmodum
Conf. *Peslerus* ostendit. Exploserat jam *Tollneri* opinionem
Ill. *Jo. Jac. Mascovius* noster in *Diss. de Nexu Regni Lotharin-*
giæ cum Imperio Rom. Germ. §.7 *pag.* 10. *Conrado* successit *Bert-*
holdus, ex gente *Zaringensi*, nobilissima pariter ac antiquissima,
ortus, ad A. 1059 aut 1060. Autor eum quam proxime ex do- Pag. 34.
cumentis antiquis peculiari Commentatione illustrare constituit,
quod ipsius consilium Deus ut benigne provehat, ex animo
precamur. Obiit *Bertholdus* A. 1077, implicatus turbis, ac odio
Cæsaris obnoxius. Filius A. 1090 fato concessit, æque *Berthol-*
dus. *Marquardo* Imperator Carinthiam A. 1073 concessit. Pater ipsi
Duci recenti fuit *Adalbero*, *Marquardus* avus. *Adalberoni* jam 37.
antea procuratio Carinthiæ obtigerat, quam A. 1035 amisit, læsæ
majestatis reus postulatus, unaque cum filiis in exilium pulsus.
Ipse genuerat tres filios, *Marquardum*, *Adalberonem*, Episcopum 42.
Bambergensem, & *Liutpoldum*. *Marquardo* liberi fuere *Luitol-*
dus, *Henricus*, *Udalricus*, & *Hermannus*. *Luitoldus* Ducatum
Carinthiæ gessit inde ab A. 1077 usque ad obitum, qui incidit
in annum 1090. *Henricus*, æque Dux Carinthiæ, obiit A. 1127.
Udalricus, Abbas S. Galli & Patriarcha Aquilejensis, rebus hu-
manis valedixit A. 1123. *Hermannus*, Episcopus Pataviensis inde 48.
ab A. 1085, diem supremum obiit A. 1087. *Henricus*, Dux Ca-
rinthiæ, *Lothario* imperante, claruit, A. 1130 defunctus, cui suc-
cessit frater *Engelbertus*, A. 1142 demortuus, antequam in Cœno-
bium sese abdiderat, & huic porro surrogatus fuit alter fratrum 55.
Bernhardus, cujus hæreditas ad Stiriæ Marchionem pervenit.
Trium horum fratrum parentes solent a recentioribus vocari 57.
Comites Sponheimenses, varieque effingi consueverunt. In-
certis vero hisce narratiunculis Autor haud immoratur. *En-* 60.
gelbertus, Dux, ex uxore *Uta* susceperat *Udalricum* & *Henri-*
cum, A. 1157 Ducem Carinthiæ, nec non *Hermannum*, tandem
Marchionem Veronæ, Ducemque Carentanum, defunctum A. 63.
1181. *Hermanno* fuisse filios *Ulricum* ac *Bernhardum*, autor 66.
est *Anonymus Leobiensis*. *Ulricus* lepra laboravit; quare A. 1190
fratri *Bernhardo* provinciam Carinthiæ tradidit regendam, &
vitam cum morte commutavit A. 1202. *Bernhardus* genti Au- 67.
gustæ Stauffensi fidem suam approbavisse dicitur, defunctus
A. 1256.

Pag. 69. A. 1256. Ex *Jeuta* uxore tres filios sustulit, *Ulricum*, *Bernhardum*, & *Philippum*. *Ulricus* patri in Ducatu successit. *Bernhardus* ante patrem decessit. *Philippo* obtigit Archiepiscopatus Salis-
73. burgensis ex suffragiis nonnullorum. *Ulricus*, vir turbulenti ingenii, obiit A. 1269 aut 1270, ex *Agnete* uxore, filia *Ottonis*, Meraniæ Ducis, genitis filio filiaque, & præmature exstinctis. Ex uxore altera, *Agnete*, *Hermanni*, Marchionis Badensis, ac *Gertrudis*, Austriacæ Principis, filia, hæredem vidit nullum. Quare sanxit, ut *Ottocarus*, Rex Bohemiæ, sibi succederet improli. Filius vero *Bern-*
74. *hardi* natu minor, *Philippus*, Sacerdotio antea consecratus, & A. 1247
77. ad Archiepiscopatum Salisburgensem evectus, haud tulit eam mutationem, &, ut Carinthiam sibi vindicaret fratre defuncto, nulli operæ pepercit. *Ottocari* tamen armis consiliisque præsto fuit aura serenior. Obiit tandem *Philippus* A. 1279, Chremsii sepultus.
81. *Ottocaro* devicto, *Rudolphus Habspurgicus* filiis suis concessit Austriam, Stiriam, & Carinthiam. *Meinhardus* vero Tirolensis A. 1286, viginti millibus marcarum argenti *Rudolpho*, ejusque filio, in mutuum datis, Carniolam, in securitatem crediti, pignoris jure, Carinthiam vero clientelari titulo, a Cæsare accepit. Obiit ipse A.
91. 1295, d. 30 Oct.; secutus in deponendis mortalitatis exuviis *Elisabetham*, uxorem, A. 1273 defunctam. *Agnesam*, *Ulrici III*, Ducis Carentanorum, viduam, qui tribuunt *Meinhardo* in conjugii se-
92. cundi loco, ii a janua sane aberrant. *Meinhardi* uxor, *Elisabe-*
94. *tha* Bavara, & liberi, inprimis *Henricus*, qui ad tempus in Bohemia regnavit, hujusque uxores tres, fusius exponuntur. *Margaretam Maultaschiam*, ex *Henrico*, Duce, & *Adelheide*, Brunsuico-Luneburgicæ originis, natam fuisse, solide Autor ostendit,
104. ipso Imperatore *Carolo IV* usus teste. Ipsa rexit Comitatum Tirolensem, Carinthiæ Ducatum in Sigillo usurpavit, quod in fronte libri exhibetur. At, *Henrico*, patre ejus, defuncto, Carinthia Austriacis dominis accessit, ob feudi leges, quondam a *Rudolpho Habspurgico* propositas, & a *Meinhardo*, *Henrici* patre, susceptas. Plura nunc quidem
119. addi, supervacuum videtur. Id liceat monere, Autores ubique æqualis ætatis optimæque notæ ad testimonium fuisse citatos; Tabulis duabus genealogicis, Commentationi suffixis, expressum esse, quicquid ad generis sobolisque nexum quodammodo facere potest; in calce suppeditari Indicem geminum, unum, qui Autores significet in usum adhibitos, alterum, qui rerum notabiliorum indicium faciat.

❧ o ❧

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCXLI.

Pars I.

MUSEI THEUPOLI ANTIQUA NUmismata, olim collecta a JOANNE DOMINICO THEUPOLO, aucta & edita a LAURENTIO, Equite, & D. Marci Procuratore, & FEDERICO, Senatore, fratribus THEUPOLIS.

Venetiis, 1736, 4 maj.

Alph. 7.

Quicunque velit hujus libri cupedias degustare, non bene pastus aut satur aliarum rerum ferculis accedat, sed famem ad copiosissimas numorum dapes, & uberrimam doctæ antiquitatis farraginem, afferat. Licet enim cibi huc appositi oculos adventantium non fascinent & alliciant; bene tamen saporati, ni fallimur, cuivis videbuntur, simul ac eos judex, videndis artibus idoneus, pretio, non commentitia quadam pulchritudine, metietur. Est sane talis veterum Numismatum copia ante oculos nostros posita, ut, si condita foret ingeniosis alicujus viri docti salibus & interpretatione, non dubitemus, plures flagrantiori cupiditate lautitias illas arrepturos esse, quam *Begeri, Vaillantii, Harduini*, aliorumque in his studiis Heroum, Numismata adhuc diligi, & summis ob præstantiam usumque commendabilem, quem in Historia, Geographia, ceteris bonis artibus, præstant, laudibus in cœlum ferri, scimus. Is enim morbus, si boni appetitio morbus dici potest, animos exercet mortalium,

talium, ut corpus formofum, decora facie, fucci plenum, malint, quam deforme, macilentum, exfangue, cui lumen ademtum. Interea cave, exiftimes, id propterea a nobis difputari, ut libro, qui vaftæ molis, at diligenter, notisque temporum fatis accommodate, digeftus eft, invidiam crearemus, quod fi negotium dari nobis arbitraremur, ne acerbiffimam illuftribus *Mufei* poffefforibus injuriam faceremus, maximopere verendum effet. Sed eo noftra tendit præcipue oratio, ut oftenderemus, quantam dulcedinem iis quoque ficcitas & macies fcripti pariat, qui fevera lege interiores literas colunt. Nam, quibus cordi eft feriem omnium civitatum, Regum, Imperatorum, animo imbibere, non exigua afficientur lætitia, quod multæ, licet nomine tenus, tamen e numis nondum erutæ, urbes refurrexerint, & in memoriam quafi revocentur. Male nobis fit, fi falfum dixerimus. Evolve nobifcum, Lector candide, librum; nullum eft dubium, quin, fi argumentorum lene tormentum fentis, convictus hac de re abiturus fis. Numorum apparatus, quem vides, novem ordinibus diftinguitur, quorum feptem Romanorum Rempublicam illuftrant, duo autem reliqui ad Populos, Reges, & Urbes liberales, referuntur. Quemadmodum vero urbem Romanam principio Reges habuerunt, libertatem & Confulatum *L. Brutus* inftituit, omne poftmodum Confulare jus in *Auguftum* translatum eft, qui cuncta difcordiis civilibus feffa nomine Principis, tefte *Tacito*, fub imperium accepit; ita etiam commode duo genera numorum conftitui poffunt, alterum, quod libera, alterum, quod ferva, Roma fub Imperatoribus cufum fuit. Nam, quod Reges attinet, multis quidem rationibus conftat, jam *Numa* imperante monetarios elegantiffimas numorum fpecies finxiffe, fed, quoniam horum typi vel rarius obveniunt, vel, fi qui dentur, ob fummam antiquitatem falfitatis fufpicionem præbent, fingulari horum ordine merito fuperfedemus. Interea noftrum effe ducimus, optimos cujuscunque generis numos brevi indicare, ut in promtu veteris doctrinæ & antiquorum rituum ftudiofus indagator habeat, fi quid forte fuis obfervationibus dignum putet. Inter familiares novam merentur lucem numi gentis *Afraniæ*, ubi caput *Herculis* pelle leoninæ

Pag. 2.

leonina revinctum, pone quod tres notæ; item gentis *Antoniæ*, Pag. 5.
ubi quidem vulgares multi, ſed reliquis antecedunt illi, in quibus capita *M. Antonii* Triumviri & *M. Antonii*, ejus filii, jugata, ex 18.
adverſo caput *Cleopatræ*, item *L. Atratinus*, Augur Cos. deſign. & navis cum velo expanſo, in imo triquetra, & nota Γ, conſpicitur. Præterea typus *Belliæ* gentis præteriri non debet, ob no- 35.
men familiæ nunc primum, ut videtur, e numo detectum.
Tandem non usquequaque obvius eſt gentis *Sixiæ* (ita enim ſcribi 95.
debet ſecundum numi autoritatem, non *Sextiæ*,) numus, cujus altera facies caput *Jani* bifrontis, altera nomen SIX. cum navi, in imo vocem ROMA. offert. Reliqui aut parum notabiles, aut, ſi qui rariores in *Vaillantii* ſcriptis non appareant, perveſtigandi tamen amplius in recentioribus numorum Autoribus ſunt, ne vulgatos pro ineditis ambitioſe vendites. Altera ſeries numos Imperatorum aureos & argenteos usque ad *Gallienum*, 111.
& poſt *Gallienum* ex omni metallo, profert. Ad *Antonium* refertur ſequens numus: ANTONIVS AVGVR III.VIR R.P.C. 113.
navis cum remis; in altera parte ANTONINVS ET VERVS AVG. REST. LEG. VI. qui, ſi recte deſcriptus fuit, potius numis *Antoninorum*, quam *Antonii* Triumviri titulis, inferendus erat. Nam, quemadmodum hic typus nos docet, *Antoninus*, Imperator, genus ſuum ad *Antoniam* ſobolem retuliſſe videtur, quod, ſi veterum teſtimoniis fulciretur, haud parum hiſtoriæ illorum temporum conduceret. Memorabiles præterea, qui *Auguſti* nomine inſigniuntur, tres numi, quorum in priori legitur CAESAR. Caput Auguſti. AVGVSTVS. Bos gradiens; 117.
in ſecundo apparet CAESAR IIIVIR R. P. C. Caput *Auguſti*, 122.
L. REGVLVS IIII.VIR A. P. F. Vir nudus, portans mulierem ſupra humeros, ex auro; in tertio cognoſcitur CAESAR AVGVSTVS. Caput Auguſti. S. P. Q. R. Clypeus in columna, 124.
in quo C. L. V. ſupra quem Victoria volans, coronam tenens, ex auro. *Veſpaſiano* multum decoris conciliat ſequens typus: DIVO VESPASIANO. Caput *Veſpaſiani* radiatum. *Conſecratio*. Ara ignita. 141.
Ad *Titum* ille pertinet: T. CAESAR. IMP. VESPASIANVS. Caput 148.
Titi. COS VI. Roma, augurium captans, clypeis inſidet inter duas aquilas, aut vultures, cum lupa, & puerulis. Ejusdem pretii ſunt

Pag. 153. *Domitiani* aliquot, verbi cauſa: DOMITIANVS. CAESAR AVG. F. Caput *Domitiani* nudum. PACI ORB. TERR. AVG. EPE. Caput muliebre turritum. Neque a priorum elegantia recedunt, non tacendi a nobis ob reconditum, quod ſpirant, ſymbolorum genus, numi: *pag. 202* ſine epigraphe ΘΠΥ anno CCCCLXXXIX. Caput *Commodi* laureatum. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ. Regis *Sauromati*. Caput *Sauromati*, Regis Sarmatarum, diadematum. *Pag. 211* ſine Epigraphe EqΥ anno CCCCXCV. Capita adverſa *Septimii* & *Caracallæ* laureata. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ. Regis *Sauromati*. Caput *Sauromati*, Regis Sarmatarum, diadematum. *Pag. 220* ANTONINVS PIVS AVG. Caput *Caracallæ*. INDVLGENTIA AVGG. IN CARTH. Cybele turrita, leoni inequitans, dextra fulmen, ſiniſtra haſtam, gerens. *Pag. 224* ANTONINVS PIVS AVG. GERM. Caput *Caracallæ* radiatum. *Pag. 255* IMP. C. C. VIB. VOLVSIANVS AVG. Caput *Voluſiani*. IVNO MARTIALIS. Mulier ſedens, dextra ſpicas, ſiniſtra haſtam, gerens. *Pag. 264* IMP. C. P. LIC. GALLIENVS AVG. Caput *Gallieni* laureatum. MARTI PACIFERO. Mars galeatus ſtans, dextra ramum, ſiniſtra haſtam, & ſcutum, gerens, in area A. *Pag. 275* IMP. C. POSTVMVS P. F. AVG. Caput *Poſtumi* radiatum. MINER. FAVTR. *Minerva* galeata gradiens, dextra ramum, ſiniſtra haſtam, & clypeum, tenens: *Pag. 284* DIVO CLAVDIO OPTIMO IMP. Caput *Claudii* velatum. REQVIES OPTIMOR. MERIT. Mulier ſedens in ſella curuli, dextra elata. *Pag. 289* IMP. C. AVRELIANVS AVG. Caput *Aureliani* radiatum VABALATHVS VCRIMOR. Caput *Vabalathi* diadematum. *Pag. 291* IMP. CL. DOMITIVS DOMITIANVS AVG. Caput *Domitii Domitiani* laureatum. GENIO POPVLI ROMANI. Vir tutulatus, nudus, ſtans, dextra gerens pateram, ſiniſtra cornu copiæ, ad pedes aquila, in area B. in imo ALE. In eundem cenſum veniunt omnes *Taciti pag. 291*, *Floriani pag. 294*, *Probi pag. 295*, *Bonoſii pag. 304*, *Cari* ibidem, *Carini pag. 306*, *M. Aur. Juliani pag. 309*, *Numeriani*, & *Diocletiani*, *pag. 310*, *Carauſii pag. 314*, *Allecti pag. 314*, *Gal. Val. Maximiani pag. 323*, *Maxentii pag. 328*, *Helenæ pag. 322*, *Gal. Valeriæ*, *Nigrini* & *Maximiani pag. 324*, *Licinii Junioris pag. 333*, *Conſtantini M.* ibidem, non tantum ob formas, in

in numis obvenientes, ſed etiam ob Monogrammata, & literarum initia, modo in area, modo in ima numi parte, poſita. Delabimur jam ad ſeriem tertiam typorum, nota SC. ſignatorum, quæ utrum Hiſtoriæ & aliis ſcientiarum partibus lucem affundere poſſit, acutiores nobis judicent. Nam, qui cauſas norunt, quare ordini certo aſſignentur numi, facile nobiscum conſentient, Hiſtoriæ cum ἀδήλου, tum certæ illius, & commentis Poetarum deſtitutæ, rationes inſigniter adjuvari, ſi ſpirantes Deorum, Imperatorum, & Regum, effigies, cum Civitatum nominibus, uno velut obtutu & ſumma delectatione cognoſcimus. At, quem ordinem vox SC. poſcat, quæ ſimilis ſibi & conſtans per omnia tempora fuit, nec unquam aliud, niſi unanimia patrum ſuffragia omni tempore eodem pacto lata, exprimit, cum ignariſſimis nos ſcire, oppido fatemur. Interea optaremus, ut oculis noſtris ſubjecti fuiſſent novem & ſexaginta numi, qui *Spintrias*, a *Suetonio* & aliis memoratas, incorrupta fœdæ libidinis *Tiberianæ* teſtimonia, referre dicuntur. Pag. 392. Series quarta, rarioribus typis locupletiſſima, 645. Coloniis & Municipiis, licet diuturnitate temporum pæne obſcuratis, priſtinam velut dignitatem & vitam redonat. Nam quomodo potiſſimum cenſes ſepultas diu Civitates reſurgere poſſe, niſi monumenta æternum duratura, vel conditionem cujuslibet urbis, vel memoriam rei geſtæ, ad poſteros transmitteret? Egregie hanc rem confirmant Coloniarum numi, quorum niſi maxima pars ſupereſſet, plurima Aſiaticarum, Græcarum, & Ægypti, urbium nomina ſitusque ignoraremus. Enimvero nulla civitas tam ingrata fuit, tamque immemor beneficiorum, quin ſæpiuſcule Imperatoris Romani prolixam in ſe voluntatem publico quodam pignore remunerari ſtuderet. Hinc nata eſt eruditorum commoda diſtributio, ut, quibus Imperatoribus olim ſacri fuerint, illis quoque nunc demum addicerentur. Inde quemvis Imperatorem in noſtro etiam Muſeo ſua comitatur Numorum cohors. Palmam reliquis dubiam reddere videntur numi Coloniarum *Valentiæ pag. 646 & 654*, *Romuleæ pag. 665*, *Dienſis pag. 678*, *Antiochiæ Piſidiæ pag. 684*, *Beryti pag. 685*, *Ptolemaidis pag. 690*, *Patrarum pag. 691*, *Æliæ Capitolinæ pag. 696*, *Hipponenſis* ibidem, *Tyri pag. 702*, *Edeſſæ* & *Æliæ Capitolinæ pag. 706*, *Antiochiæ Piſidiæ pag. 711*,

Beryti pag. 715, *Sinopes pag. 716*, *Cassandriæ pag. 718*, *Damasci pag. 719*, *Deulti pag. 727, 730, 731*, *Nesibis pag. 736* & *739*, *Neapolis Samariæ pag. 749*, *Apameæ Bithyniæ pag. 750*, *Arnæ pag. 758*, *Hipponis pag. 763*, *Iconii pag. 767*. *Pag. 771* sequitur ordo quintus, numis maximi moduli (*Medaglioni* vulgo dictis,) refertus, in quibus & Coloniarum numi continentur ab *Augusto* usque ad *Valentinianum*. Eum series sexta, numos Græcorum sub Imperatoribus a *Julio Cæsare* ad *Claudium* Gothicum referens, excipit. Mira quidem horum copia, sed memorabiles præter ceteros videntur typi ΒΟΣΤΡΩΝ, Bostrorum, *pag. 831*, *Cojorum pag. 832*, *Hypæpenorum* & *Lappæorum pag. 833*, *Æzanitorum pag. 840*, *Jerapitbniorum pag. 841*, *Cotyensium pag. 842*, *Meliorum pag. 846*, *Pessinuntiorum pag. 849*, *Orthosiensium pag. 850*, *Sebastenorum* in Syria *pag. 929*, *Caphyatarum pag. 950*, *Cyparissiorum pag. 951*, *Sagalasseorum* & *Thelphusiorum pag. 993*, *Rabathmomensium pag. 999*, *Germenorum pag. 1046*, *Mesembrianorum pag. 1063*, *Zeugmatum pag. 1068*, *Cumæorum pag. 1078*. Scrinii forulos

Pag. 1097. numi *Alexandriæ* Ægypti sub Imperatoribus, ab *Augusto* ad *Maximianum*, occupant. Seriem nonam numi Regum omnium consti-

1197. tuunt. In *Vaillantio* frustra quæres numismata *Antigoni*, Arvernæ Regis *Biturii*, *Bithiniæ* Regum *Nicomedis* & *Prusiæ*, *Bosphoranorum* Regum *Rometalcis* & *Sauromati*, *Cappadocum Ariaratis* Pii, *Ariaratis* Illustris, *Ariobarzanis*, *Cariæ* Regum *Maussoli*, *Idriei*, *Pixodari*, *Ciliciæ* Regis *Philopatoris*, *Commagenæ* Regum *Antio-*

1203. *chi*, *Antiochi* Epiphanis, *Jotapæ*, Reginæ, Dyrrachii Regis *Mo-*

1204. *nunii*, Ægypti Regum *Ptolemæi IV*, vulgo Philopatoris, & *Arsinoes* Philopatoris, *Ptolemæi VI*, seu Philometoris, *Ptolemæi VII*, vulgo *Evergetis II* & *Phisconis*, *Ptolemæi IX*, vulgo *Alexandri*, *Ptolemæi XII*, vulgo *Dionysii*. In Italiæ Regibus eminent numi

1213. *Baduilæ*, *Athalarici*, *Theodahati*. Inter Macedoniæ Reges celebrantur nomina *Amyntæ III*, *Perdiccæ III*, *Philippi II*, *Alexandri III*, seu *Magni*, *Philippi Aridei III*, *Cassandri*, *Lysimachi*, *Antigoni* Gonatæ, *Philippi IV*, *Persei*, *Pseudophilippi*, qui-

1219. bus velut succenturiati accedunt *Mauritaniæ*, *Palmyrenorum*, *Parthorum*, *Pergami*, *Ponti*, *Siciliæ*, *Syracusæ*, & *Syriæ*, Reges.

1236. In Seleucidis *Seleucum V* videmus, quem a *Vaillantio* prætermis-

sum

ſum eſſe, miramur. Series nona numos populorum & urbium liberarum complectitur, in quibus ſive raritatem typi, ſive nomina civitatum, ſpectes, ſigna urbis *Adanæ pag. 1244*, *Alontii pag. 1245*, *Amiſi pag. 1246*, *Callatiæ* & *Camarinæ pag. 1256*, *Carbulæ* ſeu *Cabulæ pag. 1257*, *Centuripæ* ibidem, *Coſſyræ pag. 1264*, *Eleuthernarum pag. 1266*, *Gnidi pag. 1271*, *Iſtiæotidis pag. 1273*, *Malli pag. 1281*, *Maroniæ pag. 1282*, *Nuceriæ* & *Olbiæ pag. 1285*, *Polyrrheniæ pag. 1289*, *Præſi pag. 1290*, *Synnadæ pag. 1295*, *Soluntinorum pag. 1301*, *Termeſſi pag. 1305*, *Volcorum pag. 1308*, principatum tenent. Egregio tandem Operi duplex aſſuitur Index. Alter eſt Geographicus Urbium & Populorum, quorum Numi in Muſeo *Theupolo* aſſervantur. Alter Imperatorum & Regum nomina digerit. Qui vero urbium ſitus & regionum quaſi formas, intervalla, & magnitudines, curioſius indagare cupiat, ei autores ſumus, ut ſitim ſuam Mapparum inſpectione reſtinguat, quarum altera Geographiæ numiſmaticæ urbium & populorum partem orienti, altera partem occidenti, ſoli conterminam opportune ſuggerit.

LUCII COELII, SIVE CÆCILII, LACTANTII FIRMIANI Opera omnia, quæ exſtant, cum Notis integris CHRIST. CELLARII, & ſelectis aut excerptis ERASMI, BETULEJI, MICH. THOMASII, ISÆI, BUCHNERI, GALLÆI, SPARKII, WALCHII, HEUMANNI, BALUZII, NURRII, N. HEINSII, GRÆVII, MIEGII, MASTRICHTII. Accedunt nunc primum ad epitomen integram, denuo cum MSto Taurinenſi a Viro Cel. CHR. MATTH. PFAFFIO collatam, ejusdem auctiores variæ Lectiones & Notæ, item variæ Lectiones Libri de Mortibus perſecutorum. Omnia ex maximo MStorum & Editionum apparatu recenſuit, & Notis criticis, uberrimoque novo Indice Latinitatis, inſtruxit JO. LUDOLPH. BÜNEMANN.

Lipſiæ, impenſis Sam. Benjam. Waltheri, 1739, 8 maj. Alph. 4 plag. 12.

Non

Non nomini ſolum *Bünemanniano*, ſed univerſæ profecto patriæ, gloriam conciliat limatiſſimum hoc Opus, quod vel ſolum teſtatur, neutiquam nos habere, cur ſedulos Belgis Criticos invideamus. Tarditatem Vir Clariſſimus accuratione ac perfectione compenſavit. Plures habuit, easdemque graviſſimas, morandi cauſas, quas in ipſa Præfatione ordine omnes exponit. Multi ſunt, qui magni *Lactantium* fecerunt. *Stollius* literatiſſimum, *Falſterus* theologum magni nominis, nominavit, alii aliis honorum titulis ornaverunt. Neque pauci inveniuntur, qui varia *Lactantii* argumenta ſeorſim conſiderarunt. Ita, ut celeberrimi *Moshemii* propoſitum taceamus, *Jo. Ge. Geret* Diſſertationem, qua variorum judicia de *Lactantio*, ejusque theologia, expendit, & ſpecimen examinis theologiæ *Lactantianæ* de Deo abſolute conſiderato, filio, & Spiritu ſancto, publicavit. *Joachimus Juſtus Rau* de Philoſophia *Lactantii* ſcripſit; *Jo. Aug. Krebſius* ejusdem de ſtilo diſputavit; *Matth. Nic. Kortholtus* de eloquentia *Lactantii Ciceroniana* verba fecit. Et quando ad finem deduceremur, ſi omnia, quæ huc ſpectant, quæque ad illos potiſſimum attinent, qui hunc in deliciis ſcriptorem habuerunt, excuteremus? Ex dictis jam patet, quanta ſit apud eruditos *Lactantii* veneratio, quamque gratum iisdem fecerit *Bünemanni* cura. Iſta vero quanta fuerit, vel ex ſola Codicum, ab ipſo vel ſociis conſultorum, percenſione patebit. Pertinent huc Bononienſis antiquiſſimus omnium, qui ex *Lactantii* MStis ſuperſunt, Codex; Bononienſis ſecundus, a *Thomaſio* alterum optimum exemplar, quod cum illo antiquiori in plerisque locis concordat, nuncupatus; Vaticani duodecim; eruditiſſimi viri *Michaelis Thomæ Taxaquetii* Codex; *Franc. Peniæ*, Hiſpani, Romanæ Rotæ Auditoris, Codex, cum Bononienſi antiquiſſimo frequenter conſpirans; duo Regiæ Bibliothecæ Pariſienſis vetuſtiſſimi Codices; *Jo. Cauci* ſcriptus antiquus; Ultrajectinus Codex; *Adr. Junii* papyraceus, ac plurimi alii; namque numerus eorum ad duo & quinquaginta exſurgit. Accedunt præterea editiones ſexaginta duæ, quarum omnium prima ita finitur: *ſub anno Domini MCCCCLXIV. Pontificatus Pauli Papæ II anno ejus ſecundo Indictione XIII die vero antepenultima menſis Octobris in venerabili monaſterio Sublacenſi.* Tot tantisque ſub-

ſubſidiis fultum, quis dubitaverit, egregium quidquam eſſe facile præſtiturum, præſertim ubi partium omne ſtudium, omnis amor, omne odium, abſit, ac ſoli, non ſine accurato judicio, veritati litetur. Fundamenti quidem loco poſitum reperimus contextum *Cellarianum*, ſed eum ex MStis atque editionibus, ubique indicatis, ſæpiſſime emendatum, ita tamen, ut ab omni conjectandi ſtudio caveatur. Quid vero in animadverſionibus a Noſtro ſit actum, per partes eundo, ac varia ſpecimina exhibendo, ſumus demonſtraturi. Titulum *divinarum inſtitutionum* non ſatis Latinum eſſe, judicavit Cel. *Heumannus*; Noſter autem ex ipſo *Cicerone*, *Vitruvio*, *Suetonio*, *Hilario*, *Quintiliani* æmulatore, atque aliis, pluralem iſtum confirmat. Sub initium *Libri ſecundi divinarum inſtitutionum*, præeunte *Bangio Lib. II Obſ. philol. pag. 1258*, *Laur. Vallam* refutavit, qui *etſi & quanquam ſemper adſciſcere indicativum duntaxat in principio* arbitratus, hunc *Cœlii* locum notarat. Ad *Libri III Cap. 17* loquendi rationem *circulum cogit*, pro *cœtum congregat*, bene revocavit in uſum, &, contra *Cellarium* præſertim, erudite defendit. Idem factum eſt contra Cel. *Heumannum*, ſub initium *Libri quarti*, ad formulam quod attinet, *& mirum pariter & indignum videri*; ut & contra *Laurentium Vallam* in ellipſi vocabuli *magis* in verbis, *quanto frequenter, tanto firmiter, Lib. V Cap. 7*; item contra plures in vocabulo *poſuit* pro *propoſuit Lib. VI Cap. 4 §. 3.* Porro contra *Sparkium* vocabulum *ſiccaverint* in ſignificatione paſſiva defenditur *Lib. VII Cap. 3 §. 8*, & contra varios phraſis, *non eſſe nos cum multis pecudibus æquales*, quam quidem conſtructionem ex *Salluſtio*, *Plinio*, *Petronio*, *Spartiano*, atque aliis, confirmat *Bünemannus*. Sub initium Libri *de opificio Dei*, vel formatione hominis, contra Cel. *Heumannum* aſſeritur, *Lactantium* etiam verbo *creare* uſum fuiſſe pro *condere*, *formare*, quem in finem exempla proferuntur *Lib. II D.I. 8, 40, Lib. IV 6, 2, Lib. VII, 3, 14, it. 4, 1.* Eadem occaſione inſcriptio pariter hujus Libri confirmatur. In *Epitome ad Pentadium* a *Dionyſii Voſſii* accuſatione locutio, *non modo philoſophi, ſed* &c. & in Libro *de mortibus perſecutorum Cap. 2 §. 4* phraſis, *fundamenta mittere*, a *Nurrii* conjecturis, vindicatur. Ut alias multo plures

O ejus-

ejusmodi vindicias ac Latinitatis expositiones taceamus. Non autem in Grammatica solum inque verbis versatur Cl. Editoris diligentia, quin omnem facile literarum ambitum potius attingit. Ita, exempli gratia, ad historiam literariam ipsarum commentationum *Lactantii* pertinet, quando sub initium *Epitomes* illud potissimum animadvertit, quod hanc *Epitomen*, jam *Hieronymi* tempore maxima parte truncatam, ex antiquissimo Bibliothecæ Regiæ Taurinensis Codice eruerit & recensuerit S. Rev. *Christoph. Matthæus Pfaffius*, ac deinde pluribus verbis, ex ejusdem Dissertatione præliminari, præcipua, quæ ad Codicis descriptionem pertinent, delibavit. Inprimis autem sub initium Libri *de mortibus persecutorum* ista observat: „Doctissimus *N. Nurrius*, qui „ex MSto hunc Librum denuo edidit, *Lactantio* plane abjudicat, „quem S. Rev. *Pfaffius* quoque in sua ad *Epitomen Lactantii* Dis„sertatione sequitur; sed aliis, & in his *Jo. Alb. Fabricio* & Cel. „*Heumanno* in *Actis Erud. Lipf. A.1711 pag. 470 seq. Baluzii* ratio„nes videntur multo probabiliores; a quibus nec ego dissentio; „vitia vero & hiatus in hoc libro frequentes, non autori *Lactantio*, „sed imperito librario, recte imputantur, &c. Ad Historiam sacram spectat observatio, quæ *pag. 1374* legitur, ubi *Nurrium* refutans, qui duplicem *Petri* Romam adventum statuit, cum *Cauco* accurate docuit *Bünemannus*, repugnare historiam Apostolicam, repugnare Epistolas *Paulinas*, totiusque vitæ *S. Petri* cursum, repugnare mille, quæ ex antiquitate oriuntur, difficultates, nullis sophismatum fucis solvendas, repugnare denique quamplurima veterum testimonia. Et profecto ex antiquitate res tam clare constat, ut, vi veritatis adacti, causam cœtus sui palam deseruerint *Valesii*, *Henschenii*, *Papebrochii*, *Baluzii*, *Norisii*, *Pagii*, *Toinardi*, atque alii, harum in rerum cognitione prorsus excellentes. Conferri potissimum hic meretur atque expendi, quod *Caucus* habet *Scriptor. Eccles. Histor. liter. Sec. I P. I & II pag. 3-8.* Civilem Historiam tangit, ubi *pag. 1230* de duobus *Erychthoniis* agit, quorum alter *Dardani* filius, Rex Trojæ, alter Athenarum Rex, *Vulcano* fuerit genitus. Hic *Erychthonius Erichtheus* etiam, sive *Erechtheus*, vocatus est. Sunt tamen, qui diversos volunt exstitisse, quia *Erechtheus Pandionis* filius fuerit. Sic &

pag.

pag.1412, Diocletianum invitum depoſuiſſe imperium, contra *Tollium*, quem & *Bauldrius* refutavit, defenditur, eo potiſſimum ex capite, quod ſcriptori Chriſtiano, & maxime æquali, & in eadem urbe degenti, maxime etiam credendum ſit, præſertim cum & *Aurelius Victor* in *Cæſaribus Cap.39* non auſus ſit pro certo tradere, *Diocletianum* ſponte ſe abdicaſſe imperio. Neque minus Antiquitates accipient lucem, quas præ ceteris tangunt obſervationes, quæ copioſiſſimæ ad Librum *de mortibus perſecutorum* afferuntur, e. g. ad *Cap. 22 pag. 1428*, ubi domeſtici fuiſſe dicuntur, qui, varias in ſcholas diviſi, intra palatium familiarius militabant, ita tamen, ut aliqui nonnunquam mitterentur in provincias. Agunt de iis variæ *Codicis Theodoſiani* leges, in quas, non pauca ſunt, quæ *Gothofredus* obſervat. *Iſtam Editoris noſtri* annotationem proxime excipit alia, ubi de ſupplicio per transfixionem lanceæ fuſius diſputavit, ut & ad *Cap.32 pag. 1448 de Equiriis feſtis*, ubi *Marti* a *Romulo* inſtituti & dicati ludi in campo Martio celebrantur, notatu quædam haud indigna protulit. Sed, præter Hiſtoricum atque Antiquitatis ſtudioſum, Philoſophi pariter ac Theologi invenient, quod in rem ſuam convertant. Philoſophus nominatim ex eo, quod *pag. 332* dicitur, notabit, minime *Lactantium* eorum addictum eſſe opinioni, qui tres hominum partes ſtatuant, ejusdemque verba, quibus, quod *anima*, *ſocietate corporis liberata*, *in ſolo ſpiritu vivat*, aſſeritur, clarioribus commode locis explicari *Lib. VII D. I. 12, 19*, & *21, 2.* Idem ille juſtitiam atque innocentiam *Ariſtidis* ac *Cimonis* inveniet prædicatam *pag.1092.* Theologum denique, ut alia plura taceamus, legere juvabit, quæ *pag. 1392* adverſus *Nurrium*, atque alios forte Pontificios, proferuntur, ſignum ſcilicet crucis neutiquam ideo immortale vocari, *quia ſaluti ſit omnibus, qui illud in ſua fronte conſcripſerint*, cum ſalus ab optimo maximo Servatore unice pendeat. Quid pluribus? vel ex ungue leonem, vel ex iſtis paucis, quid pretii ſit ſtatuendum huic libro, cognoſcemus. Neque eſt, cur verboſius agamus, illud ſaltem præterea notaturi, quod duo ſcripturæ ſpecimina, æri inciſa, Cl. Autor ſimul exhibuerit vetuſtorum Codicum manuſcriptorum, Taurinenſis ſcilicet ac Colbertini.

JO. ALPHONSI TURRETINI, IN Ecclesia & Academia Genevensi Pastoris, S. Theologiæ & Historiæ Ecclesiasticæ Professoris, Cogitationes & Dissertationes Theologicæ, quibus principia religionis, cum naturalis, tum revelatæ, adstruuntur & defenduntur, animique ad veritatis, pietatis, & pacis, studium excitantur. Accedunt Orationes Academicæ, quibus multa, ad scientiarum incrementum, Christianæ veritatis illustrationem, pietatis commendationem, pacemque Christianorum, pertinentia, continentur.

Genevæ, typis Barrillotti & filii, 1737, 4.
Alph. 6 plag. 20.

Non solum Venerandi *Samuelis Werenfelsii*, sed etiam orbis terrarum, qua patet, universi, elogio dignum exstitisse *Joannem Alphonsum Turretinum*, quippe & doctrina, & pietate, & pacis studio, eximium, norunt omnes, qui literas a limine salutarunt. Quanta Viri fuerint merita in omnes Theologiæ partes, opera ejus loquuntur, &, ubi tacent, clamant. *Volumine primo* comprehenduntur tractationes Viri quondam summi, ex Theologia tum revelata, tum naturali, depromtæ. Ad illas referendæ sunt Commentationes de variis Theologiæ capitibus, de Theologia, de ratione & fide, de existentia Dei, de justo & injusto, de revelationis necessitate, de religionis Christianæ veritate, de Scriptura sacra, de oraculis veteribus, de attributis Dei, de sanctissima Trinitate, Christi divinitate, incarnatione, & sacrificio, de decretis Dei, de creatione, de providentia, de peccato, libertate, & gratia, de justificatione, fide, & bonis operibus, de cultu Dei publico, de Sacramentis, de disciplina ecclesiastica, de Ecclesia Romana, de Articulis fundamentalibus, de animorum immortalitate & vita futura, de religione, de Theologia, de controversiis, de sensu communi, de tradi-

traditionibus, de superstitionibus, de Pontifice Romano, de Conciliis, de jure examinis, de Christo audiendo, ac solutio Vol. I.
quæstionis, utrum ἀσύςατα seu contradictoria proprie loquen- pag. 51.
do credi possint. Hæc olim capitulatim ac sparsim per disputationum formas in lucem publicam fuerant emissa, haud secus ac ea, quæ porro sumus significaturi. Meliorem in ordinem illa colligi ab Editore potuisse, nemo unus dubitabit. *Volumine primo* continentur præterea Cogitationes, ad illustrandam Theologiam naturalem referendæ, nominatim de Theologia naturali 63.
in genere, de existentia Dei, de attributis Dei, de providentia Dei, de vindiciis ejusdem, de modo providentiæ divinæ, de libertate humana contra *Spinozam* & alios ejusdem furfuris homines, de legibus naturalibus, quas Dissertationibus quatuor explanavit, ac de animorum immortalitate & vita futura. Id inprimis ubique agit, ut neget, aliquid philosophice posse verum esse, quod theologice deprehendatur falsum; ut neget, 4.
ea, quæ evidentibus rationis principiis repugnant, credi posse, vel credi debere; ut neget, in atheorum doctrinæ complexu ullam inesse lucem. Vim obligationum, moralium & politica- 6.
rum, a superiori, qui jus obligandi & vires habet, deducit. Utilitatem justi esse normam, negat. Justitiam definit per amo- 7.
rem ordinis. Officia juris naturalis non ideo justa esse, docet, quia Deus ita voluit, sed, ideo Deum illa velle, tradit, quia justa sunt. Quid de demonstrationibus religionis Christianæ sentiat, ita exponit: *Ad Dei officiorumque cognitionem per ratiocinia & Philosophiam pervenire, longa nimis via erat, neque ab hominibus eo, quo sunt, statu calcanda. Decebat Dei bonitatem ac sapientiam, faciliori quadam ratione sese hominibus manifestare.* Pon- 10.
tificii prohibuerunt, ne quis S. Scripturam interpretetur, nisi secundum Ecclesiæ sensum. Autor monet, id interdicti ipsis Pontificiis videri iniquum, cum tradant, id non contra sese, sed in novatores, esse latum, teste *Pinio Diss. prælim. Lib. I Cap. 10 §. 5.* Nonnullis illud videbitur singulare, quando sic pronuntiat *Turretinus: Multa Vet. Test. loca non nisi per accommodatio-* 11.
nem in Nov. Test. laudantur, ut Matth. II, 15, *quemadmodum a*

Pag. 12. *peritis omnibus Interpretibus agnoſcitur.* Unicum dari Deum,
13. inde probat, quod nulla detur ſufficiens ratio, quæ, plures eſſe Deos, ſuadeat. De decretis Dei ita ſentit: *Cum Deus omnia uno ſimpliciſſimoque actu decreverit, cur Theologi tanto æſtu, tantaque fiducia, de decretorum divinorum ordine inter ſe digladiantur? Nulli tam inefficaces voluntates Deo tribuunt, quam Supralapſarii, dum docent, Deum iis mediis juſtitiam ſuam ac bonitatem demonſtrare potuiſſe, quæ juſtitiam ac bonitatem omnem tollunt. Illi circa Dei conſilia optime ſe gerunt, qui, occultis Deo relictis, de revelatis opere implendis unice ſunt ſolliciti.* Haud facile alii ex illo ordine tam ſapienter rationes ſuas ſubducunt. Mirabuntur multi, Cel. Virum ſcita Illuſtris quondam *G. G. Leib-*
15. *nitii* tam egregie in uſus ſuos vertiſſe. Ipſe profecto ſic ſentit: *Ex omnibus mundis poſſibilibus optimum, pulcherrimum, ſapientiſſimum, elegit Deus; in quo ſi quædam videantur incommoda, incommoda proprie non ſunt, ſiquidem pulchra illa ſeries, ille mundorum omnium optimus, ſine iis ſtare non poſſet. Quæ notio eſt illuſtriſſimi acutiſſimique Philoſophi, edito nuperrime libro, cui titulus:* Eſſais de Theodicée. Addit præterea hoc: *Niſi peccatum fuiſſet poſſibile, plurimæ Dei hominumque virtutes in æternum ſepultæ manſiſſent. Peccato non permiſſo, Deus mundi judex non eſſet; nam nullus explorationi, nec judicio, daretur locus.* Quæ ſententia poſterior nobis videtur merito duriuſcula. Pœnitentiam, fidei præmiſſam ac præmittendam, Autor vocat *opus bo-*
17. *num* ſenſu admodum lato, &, ni limitatio addatur, erroneo. Transſubſtantiationis dogma & principiis rationis, & ſcopo Chriſti, ſacram cœnam ſancientis, repugnare, copioſe exponit & de-
19 ſeq. monſtrat. En argumentum ejus potiſſimum: *Ut credatur transſubſtantiatio, Chriſtianæ religionis veritas ſupponenda eſt. Sed, ſi creditur transſubſtantiatio, Chriſtianæ religionis fundamenta ſubruuntur. Etenim Apoſtolorum teſtimonio, de Chriſti miraculis & reſurrectione, tuto amplius credi non poterit. Itaque, ſi creditur transſubſtantiatio, transſubſtantiatio credi non poteſt? Ne ſplendidiſſimum quidem miraculum transſubſtantiationi fidem poteſt conciliare. Nam, ut miraculo credatur, fides ſenſibus habenda eſt. Si vero ſenſibus fides habeatur, actum eſt de transſub-*

ſtan-

ſtantiatione. Contra *Arnaldi* librum *de Perpetuitate fidei* ita disſeritur: *Nos longe certius dicimus, mutatio facta eſt, ergo fieri potuit.* Primi Chriſtiani ethnicis non exprobraſſent eum errorem, quo irretiti *adorent illud, quod comedant*, ſi transſubſtantiatio tum in Eccleſia Chriſtiana fuiſſet in dogmatum claſſem recepta. Sic judicat diſſeritque Noſter. Conſilia henotica hæc Pag. 25.
profert ſuccincte: *Quorum diſſenſus non eſt fundamentalis, ut inter Lutheranos & Reformatas, nec non inter Epiſcopales & Presbyterianos Anglos, illi eandem communionem eccleſiaſticam conſtituere non modo poſſunt, ſed etiam debent.* Ad *Maji*, ſenioris,
ſententiam accedit, pronuntians: *Maxima hæreſis eſt vita im-* 26.
proba. Hæc quoque ſunt ſingularia, nec ubivis trita: *Partem felicitatis futuræ fore augmentum perpetuum cognitionis, plus quam probabile nobis videtur. Plures peccant, quod de ſalute ſua nimium certi ſunt, quam quod non ſatis certi.* Ipſe ſanctitatem 32.
Dei eſſe exiſtimat *intenſiſſimum & conſtantiſſimum ordinis amorem.* Sed ita haud ſatis apparet, quid ſanctitatem inter & juſtitiam interſit. Si ſanctitatem definiamus per perfectionum moralium conſenſionem, ac juſtitiam per ejus ſapientem declarationem, res videtur & in vado eſſe & expedita. Per *novam* 35.
creaturam Gal. VI, 15, intellexit *mandatorum divinorum obſervationem*, ob *1 Cor. VII, 19.* Et, cum controverſiæ, haud ſecus ac 39.
bella, ſint malum neceſſarium, de controverſiis ita expoſuit, ut meliorem reddere cupiat quemlibet, neminem vero rixoſum.
De traditionibus ſic habet: *Traditio, vox commoda ad excuſan-* 44.
da atque retinenda, quæ temporum ignorantia hominumque tyrannide, præter Scripturæ autoritatem, in religionem invecta ſunt.
Quid de igne purgatorio, & confeſſione auriculari, judicaverit, 46.
ſic ediſſeruit: *Ignis Pontificiorum purgatorius purgandis marſupiis, quam animabus, aptior eſt; miræque eſt virtutis, ſi non ad eluenda peccata, certe ad faciendum, ut culina ferveat. Locus* Jacobi V, 16, *quo uno fere auricularis Pontificiorum confeſſio adſtruitur, æque probare debet, ſacerdotes confiteri peccata ſua laicis, ac laicos ſacerdotibus.* De *Bellarmino* ita ſtatuit: *Quem non commovebunt iſta* Bellarmini de Rom. Pontif. Lib. IV Cap. 5: Si Papa erraret præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur

neretur Ecclesia credere, vitia esse bona, & virtutes malas; *cum oportet mire phlegmaticum esse. Quid est, ideas omnes justitiæ & religionis evertere, hominemque in loco Dei, imo & supra Deum collocare, si hoc non sit?* Ipse in Diss. *de Sensu communi*, eos falli, dixerat, qui se credant ἀσύϛατα credere. Adversus quod pronuntiatum Ven. *Christ. Matth. Pfaffius* in Diss. *de Consecratione veterum eucharistica pag. 468* objecit nonnulla. Ut igitur, sententiam suam stare invictam, ostenderet *Turretinus*, in lucem emisit *Solutionem quæstionis de contradictoriis*, qua it comprobatum, sese argumentis Cel. *Pfaffii* a sententia sua nondum
Pag. 56. abductum fuisse. Fidem, de qua *Ebr. XI* agitur, exposuit per vividam persuasionem rerum non visarum, quomodocunque
67. earum notitia ad nos pervenerit. Supralapsariorum opinionem
71. cum Theologia naturali pugnare, ostendit, ratus, in sacris literis sæpissime homines ad notiones Theologiæ naturalis ac Philosophiæ remitti. Locum *1 Cor. I, 21*, ita exponit, ut doceat, *mun-*
75. *dum*, hoc est, homines *in sapientia Dei*, id est, cum Deus præclara sui indicia in operibus animæ nostræ exhibuisset, *non cogno-*
76. *visse Deum per sapientiam*, id est, per philosophiam. Dum vero credit, non opus fuisse revelata Theologia, si humanum genus Theologiam naturalem servasset puram, assensum nostrum ei denegamus. Argumenta, quæ pro supremi Numinis existentia profert, sunt satis pulchra & certa, sed roboris multum
84 seq. eis deest, eo quod oratoria arte fuerunt deducta. De origine mundi commentatur copiose, mundique æternitatem, ac fortuitum atomorum concursum, refellit, omnemque movet lapidem, ut atheorum nugas subvertat. De providentia Dei disseruit eleganter solideque, & strophas adversariorum occupavit in
222. Vindiciis ac elisit. Libertas, ipso judice, est *facultas agendi, ut libet*. Mentem vero ad utrumque oppositorum æqualiter propendere, ac indifferentem esse, negat. De libertate humana tractationem adversus *Spinozam* tam egregie tamque digne executus fuit, ut *Spinoza*, si revivisceret, sibi satisfactum existimare posset. Nam objectiones acutissimorum Philosophorum simul invasit, feliciterque debellavit, ac evertit. In eo autem singularis ejus est opinio, quod de legibus positivis in tractatione

de

de legibus naturalibus expoſuerit. Quid enim eſt lex poſitiva, Pag. 252.
niſi legis naturæ ad mutabilia rerum momenta per ſeriem actionum mutabilem applicatio, quæ certo facto legislationis externæ nititur? Exiſtere vero leges naturales, tanta firmitate ediſſerit adverſus atheorum nugas, ut nihil ſit ſupra.

Volumine ſecundo continentur Diſſertationes de veritate religionis Judaicæ & Chriſtianæ, nominatim prima adverſus Indifferentiſtas, ſecunda de revelationis neceſſitate, tertia de revelationis examine & characteribus. Reliquæ inſcribuntur de veritate Vol. II
religionis Judaicæ, de veritate religionis Chriſtianæ ex doctrinæ pag. 68.
præſtantia, ex charactere magiſtri primorumque præconum, ex miraculis, ex prophetiis, ex Evangelii propagatione, ex efficacia Chriſtianismi. Sequuntur Apologeticæ ſex, quarum prima, *præcipua omnium*, incredulorum difficultates expugnat.
Adjunguntur Diſſertationes Theologicæ de Chriſto audiendo, 399.
de Articulis fundamentalibus, de Pyrrhonismo Ponti- 513.
ficio, & commodis temporalibus pietatis. Largitur quidem, 469.
Chriſtum re vera in ſacra Cœna adeſſe, imo corpus & ſanguinem Chriſti in Sacramento vere exhiberi, & tantum præſentia eſſe, quantum Sacramenti ratio poſtulat. Ubi ad determinandum præſentiæ modum accedit, eum putat ſeſe habere ad modum
ſpirituum, ſeu modo ſpirituali. Controverſia de prædeſtinatione 471.
in diſſidiis *Zanchii* & *Marbachii* circa annum 1561 ipſi erupiſſe primum videtur. *Lutheranos* habet pro fratribus, ac conſenſum, communionisque eccleſiaſticæ redintegrationem, admodum prædicat & commendat, conſiliis quibusdam, ad concordiam & tole- 476 ſeq.
rantiam referendis, adjectis.

Volumen tertium comprehendit XII Orationes, *duas* inau- Vol. III
gurales, ac *decem* Rectorales. *Prima* exponitur de ſacrarum pag. 8 ſeq.
antiquitatum uſu multiplici atque præſtantia, *ſecunda* de Theologo veritatis & pacis ſtudioſo, *tertia* Panegyrica in obitum *Guilielmi III*, Magnæ Britanniæ Regis, *quarta* de Seculo XVII erudito, & hodiernis literarum periculis, *quinta* de ſtudiis emendandis & promovendis, *ſexta* de ſcientiarum vanitate & præſtantia, *ſeptima* de eruditionis & pietatis nexu, *octava* de com-
ponendis Proteſtantium diſſidiis. Accedunt de pace Proteſtan- 214 ſeq.

tium ecclesiastica 1) Epistola Pastorum & Professorum Genevensium ad Serenissimum Borussiæ Regem, 2) Serenissimi Borussiæ Regis ad Epistolam illam responsum, 3) Viri Illustrissimi, Comitis *a Metternich*, Serenissimi Borussiæ Regis Ministri Status, ejusque ad *Helvetios* Legati extraordinarii & Plenipotentiarii, Epistola ad Pastores & Professores Genevenses, cum responsum Regium ad ipsos transmitteret. Succedit Oratio *nona* de variis Christianæ doctrinæ fatis, *decima* de affectibus, a veri studio abducentibus, *undecima*, quæ exhibet votum pro pace Europæ, ac *duodecima* de adulterati Christianismi causis & remediis. Adjunguntur & innectuntur ei elogia, in *Joannem de Normandie*,
Pag. 353 seq. primarium Reipublicæ Genevensis Consulem, & *Ezechielem Spanhemium*, defunctum A. 1710, 25 Nov. merito collata & adornata. Vita *Ludovici Tronchini* collocata & exposita fuit in loco, quo
47 seq. eam vix quæsivisses. Et quis sigillatim ea commemorare his poterit angustiis coercitus, quæ exstare in scriptis suis voluit eximia, & ad omnem posteritatem prædicanda, historiæ, eloquentiæ, lectionis veterum, philosophiæ, theologiæ, candoris, probitatis, & eruditionis saluberrimæ, monumenta *Turretinus*?

JO. GOTTL. HEINECCII, JCTI, POTENT. Prussor. Regi a Consil. Sanctior. & Jur. ac Philosoph. in illustri Fridericiana Profess. Publ. Ordin. Opuscula minora varii argumenti. Accedit Index scriptorum Heineccianorum.

Amstelodami, apud Janssonio-Waesbergios, 1738, 8 maj.
Alph. 1.

Ita vero & hac Opusculorum editione satisfactum iis abunde est, qui avide semper legunt, & in deliciis habent, quicquid *Heineccii* nomine, illustri profecto, Musisque apprime auspicato, superbit. Cum enim molestum plerisque sit, solius Præfationis causa, a Viro illo Celeberrimo præmissæ, novam sibi comparare libri, quem jam possident, vel usui sibi parum fore credunt, editionem; applausum sane merentur nobiles Batavorum Bibliopolæ, quod minora hæc, at politissima, quæ nunquam innumera-

numerabilis annorum ſeries, & fuga temporum, poſſit diruere, ingenii *Heinecciani* monumenta in unum cogenda faſciculum, ſuisque recudenda ſumtibus, curaverint. Non tamen omnes hic comparent, quæ a tantæ famæ JCto unquam ſunt conſcriptæ, Præfationes, quod, ſi conjecturæ locus, ideo factum eſt, ut reliquæ, elegantia & eruditione non minus commendabiles, *alteram* aliquando Opuſculorum illorum *Partem* conficiant. Sumus interim contenti hoc Catone, & jucunde utemur limatiſſimis his ſcriptis, ex quorum lectione quales ſibi promittere fructus queant lectores, humaniorum literarum dulcedini aſſueti, ex recenſione noſtra luculenter pateſcet. Opuſculum *primum* ad *l. 2 §. 2 & 36 D. de O. J. de Jure Papiriano* inſcribitur, quod inſertum olim *Bibliothecæ noviſſimæ* fuerat. Obſcuro iſti ac perplexo *Pomponii* loco lucis nonnihil affundere ſtuduit laudatiſſimus Autor. Collectionem illam *Papirianam* poſt regifugium, libera jam republica, vulgatam demum fuiſſe, exiſtimat. Fuiſſe autem *Papirio*, hujus juris collectori, neque *Sexti*, neque *Publii*, ſed *Caji*, prænomen, autoritati *Dionyſii* innixus, ſuſpicatur, illamque *Papiriani* juris compilationem præcipue ad jus pertinuiſſe Pontificium, & reliquas leges *Libro ſexto*, tanquam mantiſſæ loco, acceſſiſſe, commonſtrat. Tum ſpecimen *Papiriani* juris ex *Macrobio* profert, obſervationibus quibusdam illuſtratum. *Alterum* Opuſculum, *de utilitate ſtudii Antiquitatum in Jurisprudentia*, *Perizonii Diſſertationum Triadi*, a ſe editæ, præmiſit Illuſtris *Heineccius*. Invehitur hic merito in eos, qui nil niſi obſervationes practicas, & magna Deciſionum volumina, amant, eosque infelici in foro ſucceſſu verſari arbitrantur, qui in theoria Juris paulo diutius inutilem, uti ipſis lepide videtur, operam collocarunt. Neutiquam contemnit practicum Juris ſtudium Vir humaniſſimus, hoc tamen eleganter non minus, quam vere, aſſerit, praxi ſine accurata theoriæ & antiquitatum notitia inhiare, ad eamque aliis præire viam, idem eſſe, ac dare operam, ut Jurisprudentia pereat. Elegantiſſimum eſt Opuſculum *tertium*, *Bynckershœckii Obſervationum Juris Romani* editioni novæ præmiſſum, *de artis criticæ utilitate in Jurisprudentia, deque boni Critici officio.* Duo hominum genera maxime periculoſa eſſe monet Jurisprudentiæ Illuſtris Autor, al-

terum ὑπερκριτικῶν, qui in antiquis Juris libris nihil agunt, quam ut ſecent, ac leges ſuo fingant refingantque arbitrio, nunc ſyllabam, præter neceſſitatem, ejicientes, nunc temere admittentes; alterum vero eorum, quibus omnis ſordet Critica, & qui ægerrime ferunt, ſi quis vel unicam literam in Corpore Juris ſollicitet, locoque môvere ſtudeat. In utroque medium eſt tenendum. Tribus autem capitibus omnis abſolvitur Criticæ ambitus. Aut enim interpretatur obſcura; aut vitioſa emendat; aut genuina a falſis atque ſuppoſititiis ſejungit. Ad interpretationem refert Celeberrimus Vir Antiquitatum notitiam; rei Romanæ ſtatum, ex quo legum derivandæ ſunt rationes; ſectarum, cum philoſophicarum, tum juridicarum, principia; ſingularum legum chronologiam accuratiorem, autores, originem, cauſas, mutationes; fragmenta, hinc inde obvia, horumque, ut *Jac. Gothofredus* ait, coaſſationem. In emendandis, quod alterum Critici munus eſt, legibus caute procedendum ac moderate, ne conjecturas ſuas, licet ingenioſiſſimas, in textum ſtatim admittat; ne falcem adhibeat criticam, ubi legum ſenſus commodus ſatis atque perſpicuus, ſi etiam aliquando paulo rarius, parumque uſitatum, occurrat vocabulum; ne medicas ad leges manus afferens, veriſimilitudinem temere negligat; ne Codices optimæ notæ MStos unquam deponat, quorum nonnunquam vice funguntur editiones, ſub ipſa artis typographicæ incunabula ex Codicibus MStis excuſæ. Ingenio tamen confidere nonnihil poſſe Criticum, dummodo analogia juris non repugnet, arbitratur Illuſtris Autor. Denique ad verſiones & metaphraſes veteres Græcas attendere jubet in emendandis legibus Criticum, eam potiſſimum ob cauſam, quod tunc temporis Juris Codices incorruptiores fuerint hodiernis. In ultimo boni Critici officio maxima opus cautione eſſe, contendit. Cui enim ignotum, JCtos emblemata ſæpenumero & *Tribonianismos* clamare, ubi omnia recte ſe habent? Qua in re ſi dubium forte nonnemini ſubnaſcatur, eum præſtantiſſimus *Heineccius* ad *Ger. Noodt* & *Corn. a Bynckershoeck*, Viros doctrina ſummos, remittit, quippe quos exemplis id luculentiſſimis docuiſſe affirmat. *Quartum*, quod ſequitur, Opuſculum *Epiſtolas* complectitur *amœbeas*

inter

inter E. O. A. C. Pagenstecherum, *nostrumque Autorem*, quibus de sensu *l. 1 D. de Curat. furios.* & genuina lectione *l. 28 D. de Probat.* disceptatur. *Pagenstecheri Epistolæ* ex ejus *Opusculis*, A. 1734 recusis, desumtæ sunt. Nobis, priorem *Epistolæ primæ* editionem inspicientibus, observare licuit, multum Epistolam illam in Opusculis *Pagenstecheri* hinc inde fuisse immutatam, ideo fortasse, ne Autor obscurissimo dicendi genere, quo usus antea fuerat, quamplurimis porro displiceret lectoribus. Evincere in hoc scripto *Pagenstecherus* studuit, minus felicem esse *Heineccii* nostri conjecturam ex *l. 1 D. de Curat. furios.*, quod bonorum interdictio jam ante XII Tabulas sub Romanorum Regibus fuerit recepta. In *Epistola* ejusdem *altera* hæc nobis *pag. 135* obvenerunt: *Non explico, quod alii habent, consilium, ut hodie rem concipiam, die crastina in chartam conjiciam, die sequenti relegam, tum deponam iterum, postea recognoscam semel. Quid est tempus perdere, si non hoc est?* &c. Sed quid est, Vir optime, immaturis delectari ingenii fœtibus, si hoc non est? Opusculum *quintum*, ad *Ezech. Spanhemii* Orbem Romanum, *de Spanhemii in rem literariam meritis* agit, atque nonnulla, perperam dicta, emendat. Sic v. g. *pag. 172* ostendit Cel. *Heineccius*, in legis Juniæ Norbanæ natalibus errasse *Spanhemium*, eamque non *Augusti*, sed *Tiberii*, tempore latam docet. Acutam *Spanhemii* divinationem, quod *Cajus Instit. Lib. I Tit. 1 §. 1, & Tit. 2 §. 1*, verbis: *servos manumitti aut testamento, aut in Ecclesia, aut ante Consulem*, significare concionem civium Romanorum voluerit, vel in consilio ante Consulem, solido niti fundamento, negat Autor, & rationibus, certe non contemnendis, sese tuetur. Opusculum *sextum*, *Jo. Seldeni* de Synedriis Ebræorum Operi adjectum, *literarum orientalium in Jurisprudentia usum commendat.* Ita enim, ut præclare docet Illustris *Heineccius*, veteris sapientiæ reliquiæ ab eo peti possunt populo, qui ab ipso Deo immortali eas acceperat; ita rerum investigari queunt origines, & perspiciet unusquisque hujus studii gnarus, pleraque ab Ebræis esse profecta, quæ sine idonea causa moribus receperant gentes reliquæ; ita Jurisprudentiam rei publicæ, ab ipso Deo conditæ, legislato-

riam in ſuccum & ſanguinem convertere poſſumus; ita legum origo & cauſæ ſe exſerent, ad Jus Canonicum rectius intelligendum; ita incredibilem inſtitutorum apud Ebræos, aliasque gentes, ſimilitudinem deprehendemus. *Septimum* ſuccedit Opuſculum, quo *defenſionem Juſtiniani*, *Triboniani*, & *Corporis Juris*, in ſe ſuſcepit, eoque ad ipſum illud Juris Corpus præfatus eſt, Autor longe eruditiſſimus; quod vero ſcriptum cum *Anno* jam *1738* in *Actis* his noſtris *Menſe Febr. pag. 66* fuerit recenſitum, de eo plura hic loci commemorare, nihil attinet. Hoc tamen juvabit addidiſſe, Virum Illuſtrem maxima ex parte ſuam revocaſſe ſententiam, quam in Procemio *Antiquit. Roman.* §. *26*, *27*, nobiscum communicaverat. *Octavum* denique Opuſculum, *Sam. Strykii* Cautelis contractuum præfixum, *de Jurisprudentia heurematica*, ſeu *cavente*, doctrinas complectitur. Iſthoc vocabulo veteres JCti intelligebant facultatem, nimium Juris Civilis rigorem, inventis quibusdam effugiis, evitandi, vel jus illud ſubtilius inflectendi ad æquitatem, ac tandem in negotiis omnibus inveniendi cautiones, quibus cives ab ingenioſa aliorum improbitate atque calumniis tuti præſtarentur. Ex quo deducit Ampliſſimus Autor, duas fuiſſe ejus diſciplinæ poſitiones, ac ſumma veluti capita, quorum altero *remedia* & *conſilia* adverſus Juris Civilis rigorem & ſubtilitatem, altero *cautiones*, in explicandis negotiis civilibus obſervandæ, comprehenderentur. Quatuor potiſſimum erant remedia, quibus jus ad æquitatem inflectere ſolebant JCti. Vel enim id fiebat colore quodam, ſeu titulo honeſto, invento, quem ſuæ prætexebant interpretationi, quo inofficioſi teſtamenti querela refertur; vel fictio excogitabatur, quæ ponit, aliquid factum eſſe, quod factum non eſt, quo ipſo hæc a colore differt; vel novæ concipiebantur formulæ; vel quoddam ſuppeditabatur conſilium. *Cautionum* tres erant modi apud JCtos antiquos. Cavere nimirum ſolebant, ne vel ex actu, quem quis ſuſceperat, vitæ immineret periculum; vel, iis, unde res ſubſtantiam capit, imprudenter neglectis, actum tanquam inutilem impugnarent illi, quorum intererat, eum non ſubſiſtere; vel clientes circumſcriberentur turpiter, perque fraudem caperentur ab iis, quibuscum iis aliquid negotii erat. Qui finem

Opuſcu-

Opuſculis, quavis laude dignis, imponit *ſcriptorum Heineccianorum Catalogus*, ſignificat nobis, parare ſummum JCtum novam in forma, quam vulgo quartam vocant, *Antiquitatum Romanarum* pariter, ac *Juris Romani hiſtoriæ*, editionem; quod ut in literariæ civitatis commodum propediem perficiat, fauſtos felicesque ſucceſſus ei ex animo, &, qua decet, obſervantia, precamur.

SYSTEMATIS OPTICI, CUJUS AUTOR eſt ROBERTUS SMITH, Recenſio continuata & finita.

Conf. *Nova Acta* hujus *Anni Menſ. Januar. pag. 19.*

Abſoluta jam tractatione de figura & poſitione objectorum, per reflexiones aut refractiones nimis obliquas conſpectorum, ad theoriam aberrationis radiorum redit Autor Clariſſimus, eamque ulterius promovet. Id autem in animo præcipue habet, ut limites inveniat, ad quos microſcopiorum, tam reflectentium, quam refringentium, perfectio poſſit pertingere, & determinationes eam in rem neceſſarias exhibeat. Id igitur Problematis ſtatim reſolvit, ut, dato foco radiorum homogeneorum, in ſuperficiem ſphæricam incidentium, invenire doceat radiorum, tam reflexorum, quam refractorum, aberrationes. Quodſi focus incidentium infinite diſtet, accommodabitur theoria ad radios parallelos, de quo caſu ſupra jamjam fuit actum; unde patet, theoriam, quæ pro unico ſolum caſu particulari ibi propoſita fuerat, amplificari hoc Problemate, & univerſalem reddi. Non abs re fuerit, paucis indicare, quasnam regulas pro his aberrationibus dederit Autor. Sit igitur Q focus radiorum incidentium, ſeu, quod idem eſt, punctum radians, q focus refractorum vel reflexorum, SO ſemidiameter ſuperficiei ſphæricæ; IX ſinus arcus IO. Ponatur ratio refractionis $= m : n$, ubi $m > n$, ſitque $m - n = \theta$, $OQ = Q$, $OS = S$, $OX = X$; demonſtratur, TAB. II Fig. 1.

aberrationem qk fore $= \left\{\dfrac{Q-S}{Q+\frac{n}{\theta S}}\right\}^2 \left(\dfrac{nnQ - nnS - mnS}{\theta mQ}\right) X$,

quæ pertinet ad radium refractum; pro radii reflexi aberratione

tione solum —m loco n, adeoque 2m loco θ, ponendum, unde qk in casu reflexionis erit $= \left\{\frac{Q-S}{Q-\frac{1}{2}S}\right\}^2 \frac{1}{2}X$. Quo facto, hoc ipsum Problema ad lentes etiam quascunque accommmodatur.

TAB. II Fig. 2. Sit lens data quæcunque OIEo, cujus axis ORP; sit ratio refractionis jam $= 2:3$; punctum radians statuatur in P, sitque focus geometricus radiorum refractorum in p. Radius superficiei interioris OR dicatur $= R$, exterioris or $= r$, & PO $= P$, & e punctis incidentiæ & emergentiæ I & E ad axem lentis demittantur perpendiculares IV, Ev, sitque Oo — Uv $= D$. Quibus ita positis, ostenditur, aberrationem pl fore $=$

$$\frac{\left.\begin{matrix}-27RR\\+6Rr\\-7rr\end{matrix}\right\}PP\left.\begin{matrix}+66RRr\\+14Rrr\end{matrix}\right\}P-52RRrr}{6PP(R-r)^2-24PRr(R-r)+24RRrr}D.$$

Hæc equidem ita se habent, ubi lineæ P, R, r, ex uno eodemque lentis latere omnes jacent; quodsi contrarium evenerit, signa solum respectiva mutari oportet. In casu radiorum parallele incidentium linea P infinita erit, unde tunc aberratio sive pl $= \frac{-27RR+6Rr-7rr}{6(R-r)^2}$, ceu primus invenit *Hugenius* in Dioptrica *Prop. 27*, & exinde aberrationes in omni lentium genere e sphærica nimirum figura oriundas inter se comparare potuit, nec non determinare semidiametros lentis, in quo aberrationes omnium minimæ existant, cum omnes plane evitari prorsus nequeant. Filum *Hugenii* hac in re sequitur Noster, tandemque probat, quodsi lens omni prorsus aberratione carens desideraretur, radium, quem diximus r, fore $= \pm \frac{3}{7} \pm \sqrt{(\frac{9}{49} - \frac{27}{7})}$; quæ quantitas cum sit impossibilis, liquet, nullam dari sphæricam lentem ab aberrationis vitio liberam. Quæ autem hactenus fuere demonstrata, ad aberrationes solum longitudinales pertinent; quamobrem de iis quoque aberrationibus, quæ fiunt in latitudinem, præcipua determinantur, cum exinde dependeat magnitudo circelli, in cujus superficie dispergunturr radii, a vero sive geometrico foco deviantes. Is autem casus consideratur

Fig. I.

Fig. III.

Fig. IV.

Fig. II.

ratur præ ceteris, ubi focus radiorum incidentium (vel punctum radians) non multum distat a foco lentis principali, ceu usu venit in microscopiis compositis. De distincta visione, quæ ope microscopiorum fit, acturus Autor, Theorema quoddam præmittit, inserviens computandis imaginum diametris, quæ in retina oculi formentur a collectis radiorum penicillis; cumque ostenderit, apparentem objecti, nudo oculo, vel per lentes, conspecti, obscuritatem esse ut aream circelli minimi, quem in retina formant radii singulorum penicillorum recollecti, non difficulter quoque evicit, in microscopiis simplicibus objecta in foco principali collocata æque distincte apparitura, quodsi diametri aperturarum sint ut distantiæ focales. In microscopiis autem, telescopiisque, tam refringentibus, quam reflectentibus, unica *solum lente oculari* instructis, apparens objecti obscuritas, a radiorum cujuslibet generis, sigillatim consideratorum, aberratione profecta, ostenditur vero quam proxime esse in ratione composita ex duplicata maximæ aberrationis lateralis, a lente vel speculo objectivo productæ, & reciproca duplicata distantiæ focalis lentis ocularis. Quæ sequuntur, de perficiendis microscopiis, tam simplicibus, quam compositis, ulterius agunt, ubi regulæ, ab *Hugenio* eam in rem datæ, explicantur, demonstrantur planius, provehunturque. Peculiari opera circa microscopiorum reflectentium theoriam versatur Vir Clarissimus, quorum primus inventor est insignis *Newtonus*. Igitur, quasnam rationes sequantur magnitudo apparens, claritas, & distinctio objecti, per ea spectati, curate definit; unde regulas aliquas per calculum analyticum eruit, in ulteriori eorum perfectione profuturas, subjunctis quoque experimentis quibusdam, eam in rem institutis. Ea autem microscopiorum, tam refringentium, quam reflectentium, indoles est, ut objectorum indefinitæ amplificationi obsit difficultas, non equidem theoretica, sed practica, eaque vix superanda, in constructione lentium vel speculorum adeo minutulorum, qualia ad id operis requiruntur, posita. Qua re adductus Autor, de nova microscopii reflectentis constructione cogitare cœpit, quæ tantam lentium speculorumque exilitatem haud efflagitet, amplificandi tamen virtute omnia microscopia,

 qualia

qualia quidem fabricata sunt hactenus, antecellat. Facto tentamine ab Edimburgensi quodam artifice, (*Shortii* nomen est,) rem utique successuram comperit, modo sufficiens constructioni afferatur dexteritas, & accurata mensurarum, quas ipse præscripsit, observatio. Quem in finem descriptionem satis amplam tradit, qua observationes, tam theoreticas, quam practicas, ad hancce microscopii fabricam spectantes, minutatim persequitur. Nobis autem, quibus esse prolixioribus non licet, ideam aliquam exinde formasse sufficiat. Sunt igitur in *Fig. 3* duo specula sphærica ABC & abc, quorum respectiva centra sunt E & *e*, focique primarii (qui nempe ad radios parallelos spectant,) T & *t*. Eorum axis communis est recta EQTC, in utramque partem producta. Collocetur jam objectum PQ inter duo specula C, *c*, vel, quod præstat, inter verticem *c* & focum principem *t* speculi *abc*, quod in medio parvum habet foramen, radiis transitum concedens. Allabatur jam radius quilibet QA concavæ superficiei ABC, reflexusque Aa tendat ad q in axe; verum exceptus ab interposita speculi *abc* superficie convexa, iterum reflectatur juxta aBk, donec axi occurrat in k, facto nimirum foramine in medio speculi ABC, quo via radiis pateat. Punctum k sit focus lentis ocularis convexo-convexæ *l*, per quam radii ultimo refracti oculum ingrediuntur. Habes itaque ideam constructionis; de virtute amplificandi sequentia accipe. Quoniam arcus ABC, *abc*, non statuuntur nimis magni, suntque Q & *q*, nec minus *q* & *k*, foci (secundarii) respectivi; erunt TQ, TE, Tq, continue proportionales in data quadam ratione, quæ sit ut 1 ad *n*; pariter ∺ *tq*, *tc*, *tk*, in data ratione, quæ sit ut 1 ad *m*. Sit jam *d* distantia illa, ad quam objecta minutiora distincte videmus oculo inermi, & *kl* distantia focalis lentis ocularis minimæ, per quam objecta satis appareant clara & distincta; demonstrat Autor, ope hujus microscopii objectum PQ (diametraliter) amplificari in ratione $m \times n \times d$ ad *kl*. Statim igitur ac determinati recte fuerint numeri *n*, *m*, & focales distantiæ, adeoque & radii speculorum, sequentes tradit regulas pro computandis variis axis hujus microscopii partibus; positis nimirum TC = TE = T, *tc* = *te* = *t*, erit,

TAB. II Fig. 3.

tk =

$$tk = mt$$

$$tq = \frac{t}{m}$$

$$qc = tc - tq = \frac{(m-1)t}{m}$$

$$ck = tk - tc = (m-1)t$$

$$qk = tk - tq = \frac{(m^2-1)t}{m}$$

$$qT = nT$$

$$TQ = \frac{T}{n}$$

$$qQ = Tq - TQ = \frac{(n^2-1)T}{n}$$

$$QC - QT + TC = \frac{(n+1)T}{n}$$

$$qC = qT + TC = (n+1)T$$

$$Cc = qC - qC = (n+1)T - \frac{(m-1)t}{m}$$

$$Ck = qk - qC = \frac{(m^2-1)t}{m} - (n+1)T$$

Porro oſtendit, ultimam objecti imaginem fore diſtinctiſſimam, quodſi relatio quantitatum m, n, T, t, hac æquatione exprimatur: $(n^2-1)^2 T = \left(\frac{m^2-1}{mm}\right)^2 t$; ceu deduxit ex theoria aberrationis radiorum in ſpeculis ſphæricis, quam accurate exponit. Quodſi $T = t$ eo caſu uſus partium in quolibet ſpeculo vertici propiorum, quæ ſcilicet lumen accuratius in focum cogunt, conſervatur, quoad ejus quidem fieri poteſt. Quamobrem æquatio modo data tranſit in hanc, $n^2 - 1 = \frac{m^2-1}{mm}$, unde $n = \sqrt{\left(2 - \frac{1}{mm}\right)}$ Angulus AQC penicilli radioſi totius invenitur $= 18°.26'.6''$, ex ratione CD ad CQ, quam Vir Clariſſimus aſſumit ut 1 ad 3. Hunc angulum ſatis luminis ſubminiſtraturum judicat pro diametro objecti 300 circiter vicibus

amplificanda. Deinceps quoque in illum aberrationis angulum, qui prope lentem ocularem eſt, curatius inquirit. Oritur autem exinde, quoniam radii omnes a ſpeculis reflexi in uno præciſe puncto *k* non colliguntur, obſtante ipſa figura ſphærica. Quo facto, methodum oſtendit, cujus ope hicce aberrationis angulus imminui, adeoque microſcopii conſtructio perfici ulterius, poſſit. Quibus tandem ſubſidiis inſtructus, Tabulam computavit, quæ quatuor microſcopiorum, hac ratione conficiendorum, menſuras exhibet. Pro primo aſſumſit $m = 5$, unde $n = 1.4$. Pro ſecundo, $m = 4$, unde $n = 1.39194$. Pro tertio, cui methodum diminuendi aberrationis angulum adaptavit, eſt $m = 3.7895$, & $n = 1.39194$. Pro quarto, menſuras ſupputavit ex datis, loco objecti, & longitudine microſcopii; in eo autem eſt $m = 5$, & $n = 1.39464$. Quodlibet diametrum objecti amplificat 300 vicibus. Angulus AQC ſemper unus idemque eſt, prout eum modo indicavimus. In primo, aberrationis angulus eſt $= 2'.26''$; in ſecundo, $= 2'.29''$; in tertio, $0'.39''$; in quarto, $6'.15''$. Diſtantiæ T, & t, quas æquari debere diximus, pro unitate accipiuntur, ceteræque dimenſiones ope laterculi ſuperioris eruuntur. Liquet igitur, tertium numero microſcopium ceteris longe præſtare, nec dubium eſt, illud majorem adhuc aberrationis angulum facile laturum, unde angulus penicilli radioſi AQC augeri tuto poterit, lucis tantum ut ſuppeditet, quantum requiritur ad diametrum objecti longe plus 300 vicibus amplificandam; id quod a microſcopiis ordinariis non obtineri, notius eſt, quam ut hic loci commemorari debeat. Nihil igitur ſupereſt aliud, quam ut periti opifices ſuam in conſtruendo hocce Engyſcopio induſtriam dexteritatemque exerceant, multum profecturi ex obſervationibus practicis, quas theoriæ huic ſubnectere Cel. *Smithio* placuit. Tandem vero coronidem Tractatui mathematico imponunt diſquiſitiones accuratiſſimæ circa teleſcopia reflectentia *Jac. Gregorii*, & *Caſſegrainii*, (quæ multum a ſe invicem non differunt,) quibus ut operam ſuam impenderet Vir Clariſſimus, effecerunt acceſſiones plane inſignes, quæ *Gregoriano* non ita pridem ſunt factæ, ultra fere, quam ſpondere theoria videbatur.

batur. Propoſuerat olim *Gregorius* conſtructionem Teleſcopii catoptrico-dioptrici, una lente oculari convexa, & duobus ſpeculis, e metallo factis, perficiendam; unum figuræ requirebat parabolicæ, alterum ellipticæ. Eorum autem accurata elaboratio praxin omnem cum ſuperet, in hoc quoque Teleſcopii genere ſphæricorum uſum ipſa neceſſitas invexit. Qua re factum eſt, ejus theoria ut multo complicatior redderetur, admixtis nimirum radiorum aberrationibus a ſphæricitate oriundis. Eas autem ope calculi analytici ad numeros revocare ſtuduit Vir doctiſſimus, in explicanda Teleſcopii hujuſce fabrica & effectibus diligenter admodum verſatus, facta quoque Problematis ſequentis ſolutione: Datis, diſtantia focali ſpeculi majoris, angulo viſionis, graduque claritatis & diſtinctionis, qua objectum apparere deſideratur, Teleſcopium conſtruere. Inde factum, ut Tabulas ſupputaverit, quæ tam *Gregoriani*, quam *Caſſegrainiani*, menſuras & virtutem amplificandi ante oculos ponunt. Aſt, qui ſatis multi in recenſendo Tractatu *mathematico* fuimus, ad reliquos provehimur, quos minori licebit opera perluſtrare.

Tertius itaque inſcribitur *mechanicus*. In eo animus fuit Cl. Autori, tradere præcipua, quæ ad fabricam opticorum inſtrumentorum pertinent. Igitur ſtatim ab eo orditur, ut de formandis poliendisque vitris agat, qua quidem in re nemo felicius *Hugenio* eſt verſatus. Multum quoque in perficiendis Teleſcopiis olim deſudavit *Molyneuxius*, factaque tentamina cum Noſtro communicavit. Ea igitur, prout ab Autore deſcripta ſunt, hic exhibet, ſuppletis ex *Hugenio*, aliisque, quæ deficere videbantur. Idem quoque *Molyneuxius* in conſtructione Teleſcopiorum reflectentium, ſeu cata-dioptricorum, laboravit; cœpta continuare, felicique ſucceſſu perficere, licuit *Jo. Hadlejo*, Societatis Regiæ Præſidi Vicario, qui totius rei deſcriptionem ſatis copioſam & accuratam dedit in *Tranſact. Angl. Menſ. Mart. & Apr. 1723 n. 376.* Praxin hanc, ſpecula Teleſcopiis reflectentibus idonea recte formandi, poliendique, plane hic deſcriptam videre eſt. Quæ ſequuntur, ad corrigendas lentes objectivas, ad rectificandam viſionis lineam, & quæ ſunt alia, pertinent, quorum uſus præcipue elucet in Quadrantibus vel Sextantibus

Telescopio instructis. Ea excipit descriptio Telescopii in plano Meridiani fixi, cujus ope corrigendus horologiorum motus, observandæque adscensionum rectarum & declinationum differentiæ; nec minus instrumentorum aliorum, tempori inveniendo inservientium, ex observatis solis stellæve altitudinibus ab utroque Meridiani latere æqualibus. Commodissimum & accuratissimum est, quod ad eum finem excogitavit *Cotesius*. Præcipue vero lectu digna est descriptio Quadrantis Astronomici telescopici, muro affixi, in Regio observatorio, quod Grenovici est. Sumtus ei construendo impendit *Georgius I*, Rex; constructioni invigilavit, & subtilissima quæque manu propria perfecit, *Grahamus*, artifex Londinensis celeberrimus. Eo in peragendis observationibus subtilissimis summus utitur Astronomus, *Edm. Hallejus*. Sequitur descriptio & usus Micrometrorum, quibus non ita pridem novam accessionem fecit *Jac. Bradlejus*, Astronomiæ Professor Oxoniensis. Cum vero frequentissime accidat, Micrometri ut nulla sit opportunitas, planeta nimirum, cujus locus exquiritur, a stella, cujus locus in cœlo notus est, nimis remoto; in gratiam Astrophilorum novum organi genus excogitavit idem *Grahamus*, sectoris Astronomici nomine insignitum, cujus ope tales capi possunt adscensionum rectarum & declinationum differentiæ, quales Telescopium fixum, & Micrometro instructum, ob magnitudinem suam effugiunt, adeoque Quadrantibus aut Sextantibus telescopicis hactenus obtinendæ fuerunt. Non abs re fuerit, sectoris hujusce Astronomici speciem quandam hic exhibere. Igitur in *Fig. 4* AB est arcus circularis, in 10 vel 12 gradus optime divisus, cujus radius est lamina CD, centrum in C. Applicetur hic radius axi HFI, sitque circa F mobilis, ita quidem, ut planum sectoris semper parallelum existat axi HI, qui cum ipse axi telluris æquidistet, sectoris planum circulo cuidam horario semper parallelum erit. Sit denique Telescopium CE mobile circa C, ope cochleæ G, lineaque visionis plano sectoris parallela. Toto jam instrumento circa axem HI converso, donec ejus planum ad duas successive stellas dirigatur, sector circa F non difficile in eam positionem commovebitur, ut utramque stellam transeuntem per planum arcus

TAB. II Fig. 4.

AB

AB (quod fixum debet manere) complectatur, modo differentia declinationis arcum AB haud superet. Quo facto, sector paululum a stellis occidentem versus dimoveatur, posteaque firmetur, & ope horologii oscillatorii notetur tempus transitus utriusque per Telescopium reticulo instructum, nec minus graduum numerus in utroque transitu ab indice in arcu AB signatus, quorum itaque differentia exhibebit differentiam declinationum; temporum vero differentia in arcum æquatoris mutata differentiam adscensionis rectæ prodet. Ceterum schematismus mechanismum organi totius exteriorem satis commonstrat. KLMN crux est orichalcea, cujus brachiis O & P affigitur lamina CD, & mobilis circa punctum F, super discum circularem pariter ex orichalco solide confectum. Axis HI, quæ parallelepipedi formam habet, transit per foramen cylindri I, disco pariter circulari QR præditi; circa quem libere sector moveatur, nec ei unquam occurrat, necesse est. Radius sectoris CD est $2\frac{1}{2}$ ped. Anglic. Ceterum Telescopio affigitur regula cum eo simul mobilis, in partes minutiores divisa, quam ab inventore *Nonium* dicunt, cujus ope quilibet sectoris gradus in singula minuta prima, & in subtiliores adhuc partes, æstimatione dividi potest. Sed pergamus. De Telescopiis dioptricis a tuborum molimine liberandis acturus Autor, *Hugenii* Astroscopiam compendiariam, Anglice redditam, inseruit. Quamvis enim opera *Hadleji* Telescopia reflectentia ad eum perfectionis gradum sint evecta, ut 5 pedes longum æquipolleat *Hugeniano* illi 123 pedum, quod Societas Regia ex dono ipsius *Hugenii* possidet; est tamen aliquid, quo dioptrica præstant reflectentibus, accuratior nimirum Micrometri applicatio & usus. Etenim diametri picturarum vel imaginum in utroque Telescopiorum genere cum sint ut eorum longitudines, liquet, uno eodemque Micrometro ampliorem imaginem subtilius mensurari posse, & hoc quidem in ipsa longitudinum ratione. Sequitur descriptio & iconismus Telescopii *Neutoniani*, quale construxit *Molyneuxius*, & *Joanni V*, *Portugalliæ* Regi, exhibuit; & quæ in construendo *Gregoriano* præcipit *Hadlejus*, subjunguntur. Ex *Transactionibus n.* 420 excerpitur descriptio instrumenti catoptrici,

quod

quod præclare inſervit angulis mari capiendis, eo caſu, quo vel objectum, vel inſtrumenta vulgaria, fluctuationi ſunt obnoxia. Ejus inventor idem eſt ingenioſiſſimus *Hadlejus*. Quæ ſequuntur, agunt de libella teleſcopica, ejusque uſibus, ubi libellandi ars breviter explicatur; de machinis opticis, quæ deſignandis inſerviunt picturis; de Polemoſcopio *Heveliano;* de Laterna magica, deque Teleſcopio binoculari, quod in *Viſione* ſua *perfecta* ampliſſime deſcripſit P. *Cherubinus.* Id fore commodiſſimum & perfectiſſimum, judicat Cl. *Smithius*, quod conficeretur e duobus Teleſcopiis reflectentibus formæ *Gregorianæ.* Tandem comparet de mechaniſmo Microſcopiorum optimi generis tractatio, & quæ eam in rem a viris in arte expertis fuerunt inventa, clare & copioſe recenſentur, additis quoque obſervationibus microſcopicis celeberrimis, quas *Leuwenhœkius*, *Jurinus*, aliique Viri præſtantiſſimi, inſtituerunt. Et hæc quidem de Tractatu *mechanico* dixiſſe ſufficiat.

Quartus denique, isque ultimus, *philoſophici* titulo inſignitus eſt. Ea autem uno quaſi obtutu conſpicienda præbet, quæ in cœlis ope Teleſcopiorum, inde ab eorum inventione, detecta fuerunt. Utilem igitur & pergratum plerisque laborem hic ſuſcepiſſe dicendus eſt Vir doctiſſimus, contexendo inventorum teleſcopicorum hiſtoriam, alias ex Diariis literariis quamplurimis, ſcriptisque *Galilæi, Hevelii, Hugenii,* &c. non ſine ſudore conquirendam. Cum vero de nobiliſſimis hisce inventis dudum ſatis conſtet inter eruditos, eis hic in compendio repetendis jure ſuperſedemus. Ne tamen nihil de hocce Tractatu dixiſſe videamur, de iis pauca exinde afferre placet, quæ circa Parallaxin fixarum annuam, a motu terræ in ſua orbita oriundam, noviſſimis tentaminibus invenit Vir diligentiſſimus, *Jacobus Bradley*, Aſtronomiæ Profeſſor Oxonienſis, organo uſus, quod jam A. 1725 eum in finem exſtrui curaverat *Samuel Molyneuxius*, ingenti Parallaxeos tandem aliquando definiendæ cupidine incenſus. Ipſe quidem *Molyneuxius* operi manum primus admovit, ſociumque adſcivit *Bradlejum*, qui tentamina poſt ejus mortem repetiit, continuavit, & phænomenorum cauſas aperuit. Secuti autem ſunt viri modo dicti aliqua ratione

Hookium,

Hookium, selecta nimirum ad observationes stella, quæ in capite Draconis est lucidissima, (*Bayero* γ Draconis), factoque instrumento, quod parum abludit ab *Hookiano*, opera tamen *Grahami* maxime perfectum. Alias tamen stellas etiam observare, unam præcipue, quæ quoad adscensionem rectam γ Draconis fere opponitur, haud piguit *Bradlejum*; qua ratione utique varias comperit in motu fixarum apparenti proprietates inesse, antea haud cognitas, nec a parallaxi tamen reali, hoc est, a sensibilitate anguli, sub quo e fixa videtur diameter orbis magni, nec a mutatione axis terrestris, repetendas, cum contraria prorsus ratione pleraque evenerint. Rejectis itaque duabus tribusve, quibus phænomen solvere aggressus erat, hypothesibus, novam plane explicandi rationem condit Vir ingeniosus, quam cum observatis adeo conspirare probat, ut, eidem adversari, durum videatur. Parallaxin enim, quam *apparentem* vocat, quæque in γ Draconis ad 39″ adscendere deprehensa est, a motu luminis progressivo, terræque in sua orbita, combinatis, repetendam adstruit. Realem vero fixarum parallaxin sensum effugere omnem, aut vix uni duobusve minutis secundis adæquari, in omnibus, quas observavit, stellis, declarat; qua ratione earum distantia a Terra plus quam 400000 vicibus eam superaret, quæ inter Solem Terramque interest, adeoque tantum non pro infinita haberi deberet. Verum suffecerit, digitum in eam rem intendisse. Plura desideranti adeundus ipse *Smithius*, vel Transactiones philosophicæ, donec luculento scripto observata sua theoriamque exponere ingenioso *Bradlejo* placuerit. De præstantissima igitur Optica *Smithiana* nil habemus amplius, quod moneamus Lectores nostros, nisi quod coronidem ei & ornamentum singulare addat eruditissimi *Jurini* Disquisitio de Visione distincta & indistincta, in qua magnam experimentorum æque novorum ac curiosorum segetem conspicimus, quibus Opticæ scientiæ non contemnenda accessio facta esse videtur.

OBSERVATIONES ÆGRITUDINUM FEre incurabilium, per JOANNEM CURVUM SEM-

MEDUM, Christi Ordinis Equitem auratum, Sancti Officii Familiarem, & Domus Regiæ Medicum.

Ulyſippone occidentali, ex prelo Paſchoalis a Sylva, Regis Typographi, 1740, fol.

Alph. 3.

Quo rariora ſunt literarum monumenta, quæ noſtris his terris ex præpotente, quam Autor fama ſua illuſtrat, provincia accedunt, eo gratiora ſunt, ſi qua mittuntur. Habet, quo placere poſſit, ſingularis eruditionis liber, rariorum morborum hiſtorias & curationes recenſens. Quamvis enim novæ plerumque ſint medicandi rationes; novitate tamen ſua in artis regulas nihil offendunt. Longum eſſet, omnium morborum, quos feliciter ſuſtulit Autor, referre decurſus, omnemque haurire, qua uſus eſt, medicamentorum ſupellectilem. Sufficiat, therapiæ, quibus ille uſus eſt, principia delibare, & ſuccincte enarrare. Emeticorum efficaciam mire prædicat, potiſſimum vero laudat aquam benedictam Rulandi, quam una cum aliis, quæ de Antimonio partes habent, vomitoriis, feliciter exercuit in lue Gallica, in hæmorrhoidum fluxu, in nephritide, ad pleuriſes abolendas, ad podagram præcavendam. In balneis magnam habet fiduciam, tum illis, quæ ſponte fluunt, tum quæ arte parantur, quibus uſus eſt in nephriticis doloribus, in melancholicis & hypochondriacis ſanandis. Commendantur hinc balnea frigida illis, qui capite dolent. Deinde, quibus aquis ſoteriis utatur patrius ager, enarrat paſſim, nec tamen inſuper habet exteras, quapropter Spadanam in variis morbis commendat. In clyſteribus adornandis haud infrequens eſt, & enemata in morbis inteſtinorum colicis aut nephriticis feliciter applicavit, nec magno tamen apparatu ea conficit, ſed ptiſanis aquæ cum albumine ovorum multoties ardentiſſimas febres exſtinxit, prout in aliis graviſſimis affectibus, doloribus ſtomachi, fluxibus alvi, duritie fæcum, urina præſtructa, hoc me-

medicandi genere feliciter ufus eft. Antiquiffima gymnafticæ medicinæ veftigia premit, & paffim laudat exercitia corporis, quod jam alibi in Polyanthea fua fecerat; ficut & fotus varios haud femel ordinat ad menftrua provocanda, ad roborandum uterum, ad lumbricos profligandos. Lactis ufum fua experientia celebratiffimum reddidit, & pro clyfmate, in tenefmo, dyfuria, renumque & veficæ morbis, in quibus plurimum conducat, paffim commendat. Lac potiffimum afininum valde falutare ad abolendos humores acres & falfos, attemperandaque vifcera, fi fit recentiffime ex pecude extractum, obfervat. Lactis etiam caprini, equini, & humani, fingularis in variis morbis eft commoditas. Opiatis parce, aft peropportune, uti novit in viarum urinæ affectibus dolorificis, in quibus narcotica etiam haud infeliciter exhibet, itidemque Mercurio crudo aut rite fublimato, quem Calomelanon appellat, feu Panacæam, recte uti novit, nec temerarius in re facili, nec in difficili timidus. Caufas & figna morborum proinde excutit, Medicos parum fapientes acriter caftigat. Legi merentur, quæ in Operis Dedicatione habentur: *Non Theologis, quod careant myfteriis, non Jureconfultis, quod fint expertes litium, non Philofophis, quod Stoico indulgeant fupercilio, non Politicis, ne decore ludar, non Magnatibus, quod omnia defpiciant, non Medicaftris, quod officiofe occidant, non Empiricis, quod impune jugulent, non Mundo, quod totus agat hiftrioniam, non Vulgo, quia defipit, non Seculo, quia peffimum. Cui ergo? Deo cruci affixo.*

LIBELLUS SINGULARIS DE PODAGRA & dolore colico, fcorbutico fimili, Pictonico æmulo, per fex annos durante, fubito in podagram mutato, victo & curato, Autore THEODORO VAN ZELST, Medic. Doct. & Practico Amftelædamenfi.

Amftelædami, apud Janffonio-Waesbergios, 1738, 8.

Plag. 12.

Quam Colicæ quoddam genus, Scorbutus atque Podagra, inter ſe cognationem habeant, ex diuturniori uſu, atque artis exercitatione, declarare, Cl. Autori haud dubie animus fuit. Præcipuam vero componendi hujus Opuſculi occaſionem dediſſe ei videtur morbus gravis atque atrox, qui ſex annos virginem quandam Amſtelædamenſem afflixit, primoque ſtatim loco ratione indolis, decurſus, & curationis, a Noſtro deſcriptus fuit. Dolores ejus cruciatusque fuerunt ſæviſſimi, ac propemodum intolerabiles, qui nunc totum meſenterium, nunc corporis peripheriam, obſederunt, nunc, mutato loco, aliam atque aliam partem peragrarunt, tandemque eo res devenit, ut corpus non ſolum extenuaretur & contabeſceret, ſed ſpaſticæ etiam contractiones, multaque alia horrenda & inexpectata ſymptomata, accederent, &, præter ſummum virium lapſum, utriusque etiam brachii, manuum, & digitorum, motus, qui ad flexuram extenſionemque requiritur, eſſet interceptus. Morbum hunc priores duo Medici acriter contenderunt colicam eſſe Pictonum, cum paralyſi utriusque brachii, manuum, & digitorum; Noſter autem, tandem ſimul in conſilium advocatus, colicam eſſe ſcorbuticam pronuntiavit, Pictonum ſimilem, cum paralyſi ſpuria ſcorbutica, quæ brachii manuumque motum impediret. Ad curandum eum feliciſſime Noſter uſus eſt tinctura quadam mineræ Martis nativæ, ſingulari modo, qui inferius copioſius commemorabitur, parata, cujus ope viginti horarum ſpatio omnia tam horribilia & inexpectata ſymptomata adeo repente evanuerunt, ut nunquam ab illo tempore poſtea redierint. Accidit poſt alterum diem, ut podagra in pede dextro qualemcunque dolorem ſuſcitaret, ſicut ægrota doloribus arthriticis antea identidem fuit obnoxia, tandem autem penitus recrudeſceret, magno cum levamine, a quo inſultu, reliquiisque morbi ceteris, illa etiam brevi liberata, poſt exactos viginti duos dies iter in vicinas urbes inſtituit, neque poſtea iterum laboravit. Similis hinc argumenti obſervationes excuſſurus, dolorem colicum, quinque annos durantem, ſubito in podagram mutatum, atque præſentiſſimum, quod itidem tunc Tinctura mineræ Martis nativæ tulit, auxilium, diligen-

diligenter enarrat, tum vero alia ejusmodi morborum exempla, dolorem ſcilicet colicum, ſcorbuticum in atrophiam mutatum, dolorem colicum ſcorbutico ſimilem, in hydropem anaſarcam mutatum, podagram inveteratam, podagram pulmonum lobos obſidentem, copioſe percenſet, ſuas etiam & *Bronchorſtii*, Medici Amſtelædamenſis, Epiſtolas de colica quadam ſcorbuticæ ſimili, cum ſuccedente paralyſi ſpuria, mutuo exaratas, expromit. Præmiſſis itaque morborum hiſtoriis, ſingulari *Capite* de colica Pictonum ſcorbuticæ ſimili diſquirit, ut ſcilicet hujus a ſcorbutica differentiam oſtendat. Nomen vero exinde traxit, quod A. 1527 plures Pictonum in Galliis invaſit, ut morbum huic provinciæ endemium eſſe crediderint. Sed, male eam inter morbos endemios referri, potiusque ad morborum epidemiorum familiam pertinere, Noſter exinde concludit, quod jam olim *Paulus Ægineta* ejus morbi imaginem expreſſit, &, poſtquam ſexcentos vel ſeptingentos annos extinctus nec viſus eſſet, *Avicenna* colicæ epidemiæ mentionem injecit. Tunc rurſus deſiit hoc malum per quingentos fere annos, & demum A. 1572 revixit apud Pictones, ut ex *Droeti* Conſiliis de peſtilentia colligere licet, qui in vina Pictonica recentia, quæ ab aliquot annis acerba tunc & auſtera eſſe conſueverunt, culpam rejecit. Enimvero non ſolis Pictonibus tum, ſed toti ferme provinciæ Aquitaniæ, familiaris fuit, atque in Provinciam quoque, Picardiam, Moraviam, Sileſiam, & maximam inferioris Germaniæ partem, jam pridem irrepſit. Re vera autem eam colicam eſſe ſcorbuticam pronuntiat, quam tamen *Paulus Ægineta* atque *Avicenna* non hoc, ſed morbi bilioſi colici, cognomine appellarunt, quia ſcorbuti vox tunc nondum fuit cognita. Ut adeo Noſter non ſine bile variis in locis ſtomachetur, adhuc colicam Pictonum cognominari, quæ huic provinciæ non fuerit propria, & reapſe colica ſcorbutica dici mereatur. Quæ ſane ſententia, qua ipſius confeſſione omnis inter utramque diverſitas tollitur, neſcimus nos quidem, quomodo & cum iis verbis, quibus initio hujus diſquiſitionis differentiam utriusque oſtenſurum ſe pollicetur, & cum diſſenſu illo, quo in dijudicanda virginis Amſtelædamenſis hiſtoria, ſuperius commemorata, ſe a duobus aliis Medicis disjunxit,

junxit, conciliari queat. Ipsius vero morbi hujus historiam pluribus exponit, causamque ab humorum dyscrasia, sive labefactata concoctione, & materia biliosa, acri, atque caustica, repetit, curationisque cardinem in eo verti ait, ut humorum indigestioni, a caloris & spirituum naturalium defectu ortæ, & deinde eorundem humorum calori & exæstuationi, ubi jam a mora, propter inconcoctionem justo diuturniorem in corpore, abiit in putredinem, obviam eatur. Ad Scorbutum singulari *Capite* exponendum progressus, duas ejus symptomatum classes constituit & percenset, morbumque hunc cachexiæ esse speciem, & ab humoribus corruptis, solidisque vitiatis, attritu vasorum ac relaxatione, vel a nimia humorum indigestione aut crassitie, ob quam vel tarde, vel raro, ad coctionem perveniant, oriri, colicam autem scorbuticam emergere, autumat, quando in partes, eo morbo affectas, serum causticum biliosum acre lubricans delabitur. Quoniam autem huic colicæ sæpius paralysis spuria succedere solet, ejus causam redditurus, duplicem nervorum substantiam, alteram medullarem, per quam nervus vim motricem consequatur, & membranosam alteram, a qua sentiendi habeat potestatem, hic considerandam esse contendit. Illa enim quovis humore obstructa, perit motus. Hac præ nimia humiditate laxata, sensus perditur. Humore igitur utramque partem occupante, paralysis fit absoluta. Sin alterutrum tantum obsidet, tunc vel sensus perit integro motu, vel motus integro sensu, ut in hac ipsa paralyseos specie, in qua medullaris nervorum substantia bile infarcta est atque obstructa, adeoque motus potentiam amittit. In sanandis colicis ejusmodi doloribus eo semper respiciendum est, ut materia peccans, sive serum causticum biliosum, semper ad peripheriam corporis, tanquam propriam sedem, deducatur. Multa posthæc de ortu morborum acutorum æque ac chronicorum more suo disputat, atque differentiam colicæ scorbuticæ Pictonicæ similis a biliosa indicat. Denique & Podagram singulari sermone persequitur, quam Scorbuti esse sobolem asseverat, multaque affert, quæ ad ejus historiam, causas, & prognosin, morbos quoque ex recessione ipsius ortos, & in-

primis

primis colicam, pertinent, ſed ſine ordine & breviter; curationis indicationes easdem quoque conſtituit, ac in ſcorbuto, ut ſcilicet indigeſtioni humorum, eorumque calori & exæſtuationi, occurratur. Monet vero hic, remedia unius indicationis alteri vere eſſe adverſa, &, quæ ſanguinem corroborant, vegetumque reddunt, ac ventriculi concoctionem adjuvant, præ ceteris prodeſſe, modo eorundem calor in ſpiritibus vinoſis, aut aromaticis, ſtomachicis, aut aliis calidioribus, non conſiſtat. Poſt multa experimenta longo demum uſu atque experientia non præſtantius inveniri remedium, quam mineram Martis nativam in ſuis cryptis ſubterraneis, ad maturitatem perductam, & ignem nondum perpeſſam, illam inprimis, quæ ex cryptis ſubterraneis Gelriæ & Zutphaniæ prope Slangeburgum effodi ſolet, hujus aliorumque morborum, quorum una ſcilicet & communis origo eſt, indicationibus explendis maxime accommodatam. Ex hac Tincturam quandam parat, cujus conficiendæ modum ingenue hic ex libello referemus. Ita autem ſe habet: Recipe mineræ Martis nativæ, prope Slangenburgum in Gelria effoſſæ, libr. 16 Sal. Tartar. opt. calcin.; Spadan. ex fonte Pouhontio leniter in ſalem evaporati, ana ℔j. cum ſemiſſe, Tartari Rhenan. electiſſ.; Ital. rubr. ana ℔ij, miſce, fiat omnium pulvis ſubtiliſſimus, qui in maſſam reducitur cum ſ. q. aquæ Spadanæ, ex eademque formentur globuli, libram unam ponderantes, qui aeri libero tempore ſereno exponuntur, præcipue rori, (dummodo ſub pluviali cœlo tegantur,) donec iſta minera penitus fuerit ſoluta, & in vitriolum converſa, &, quo diutius aeri libero exponitur, eo melius convertetur. Nam ſæpiſſime per annum integrum extrahere debet, antequam minera penitus fuerit ſoluta, cujus rei indicium eſt, ſi friabilis reperiatur, cum pinguedine farinacea circa tactum, ut nullum pulverem ſentire liceat amplius. Materia iſta decoquatur in ſ. q. aquæ Spadanæ per viginti quatuor horas continuas, materiam continuo agitando, donec Tincturam bene ſaturatam, ac cereviſiæ Brunſuicenſis conſiſtentiam referentem, omnis acrimoniæ expertem, receperis, quæ uſui aſſervetur. Eximias hujus tincturæ virtutes longo ordine, &

& copiosa commendatione, enumerat, tantas quippe, ut sensus nostros captumque superent, quoniam complures homines, qui vivorum potius cadaverum, quam hominum, faciem præ se tulerunt, brevi temporis spatio ejus usu carnosi ac bene habiti evaserunt. Postquam multa etiam alia, quæ ad podagræ curationem valent, disceptavit, adjectis *Bronchorstii* ad *Bœrhaavium* literis, gravitatem colicæ scorbuticæ comprobat, in qua ille subigenda multum operæ, sed in cassum, comprobarit. Hæc de libello præsenti referre habuimus, quæ pragmaticæ medicinæ fructum nonnullum haud dubie afferent. Utinam vero major in eo limando poliendoque a Cl. Autore cura esset adhibita atque diligentia, meliorique inter se omnia nexu cohærerent, justusque & naturalis ordo teneretur, nec quadrata mixta essent rotundis, aut una eademque res bis, ter, quater, quinquies, aut amplius, diversis locis, & iisdem sæpenumero verbis, sine causa, non tamen sine lectoris nausea, repeterentur; denique non tanta barbarismorum & solœcismorum, profecto intolerabilium, colluvies singulas propemodum paginas fœdaret, ipsæque periodi structæ essent accuratius, nec in tot compositis, quas vocant, ἀπόδοσις adhuc expectanda esset, omnemque sensum suspenderet, quæ sane omnia lectorem etiam patientissimum facile a lectione libelli absterrent.

IL NEOSOFO &c.

id est,

NEOSOPHUS, DIALOGUS; IN QUO novum & speciosissimum Systema scientificum stabilitur, a P. D. JO. CHRYSOSTOMO SCARFO, Doct. Theol. Basil. & Acad. Cæs. Nat. Curiosorum Sodali.

Venetiis, sumtibus Autoris, impressum a Bonifacio Viezzerio, 1740, 4.

Plag. 10.

LET-

LETTERE FISICALI &c.

id eſt,

P. D. JO. CHRYSOST. SCARFO EPIſtolæ, cum duobus brevibus Sermonibus Academicis.

Venetiis, ſumtibus Autoris, 1740, 4.
Plag. 20, cum Tabb. æn. 2.

In priori horum libellorum, uſui nobilis juventutis & elegantioris ſexus maxime deſtinato, Paſtorem cum Nympha colloquentem, artisque criticæ atque omnis Philoſophiæ & Theologiæ fundamenta explicantem, doctiſſimus Autor introducit. Duo laudat principia: *activum* alterum, alterum *paſſivum*, *lucem* & *globoſitatem*; quorum ope, nihil eſt, quod non expediri, cum admirabili perſpicuitate, brevitate, & jucunditate, poſſe confidat. Quicquid eſt rerum naturalium, duobus iſtis (ſi eum audiamus,) principiis conſtat. Lux, tanquam ſubſtantia ſimplex incorporea, materiam obſcuram, ſomnolentam, torpidam, & globoſam, pervadit, eique motum, formam, vitam, conciliat. Quo plus lucis corpus quodque recipit, hoc magis ac fortius movetur. Ut autem animatum corpus ſit, non ſolum recipere lucem, ſed etiam in ſinibus ſuis, foraminibus, atque habitaculis opportunis, conſervare debet. Vegetabilia non tot ſinus ac foramina habent, quibus tantum ſervare luminis valeant, quantum ſervant animantia ſenſibus prædita, neque adeo lux vegetabilium tam actuoſa, & tam variarum operationum principium, eſſe poteſt, quam lux ſenſibilium, nec dubitandum videtur, quin vegetabilia, ſi plura haberent foramina, ad ſervandam lucem idonea, fieri etiam ipſa ſenſibilia deberent. Creſcit & conſervatur vegetabile, cum ad lumen ejus a majore *ſolis luce*, & ad id, quod in eo globoſum eſt, a magis globoſa terra, *ſatis* fomenti accedit; interit, cum fomentum illud, vel propter diſruptos ductus, vel propter aliam quamcunque cauſam, ceſſat. Globoſitas Ambræ viſcida eſt, ac lucem, quæ ambram circumfluit, ſubviſcidam reddens, electri-

citatis causa existit. Cum lux ferri a luce magnetis aliquanto liberiore augetur & excitatur, eo tendit, ubi minimam resistentiam reperit, hoc est, versus ipsum propinquum magnetem; quo fit, ut, conjuncta utraque luce, etiam substantiæ glebosæ magnetis & ferri cohærescant. Ventus glebositas terræ est, quæ vulgo vaporosa exhalatio dicitur, a luminoso principio in motum acta; porroque generatio nubium, nivis, roris, grandinis, similiumque rerum, non alii causæ adscribenda videtur, quam elevationi obscuri, sive glebosi, a lucido. Tonitrua fiunt, cum ex una in aliam nubem intrat luminosa substantia. Cometa ex radiis duorum planetarum, sibi mutuo obviam factis, oritur. Cœlum, rapidissime circumactum, interveniente lumine, aerem, & simul cum aere interiora terræ, movet; qui motus fermentatio vocatur, omniumque generationum causa existit. Deus est ipsa lux æterna & purissima, omnisque luminis parens. Angelus est lux spiritualis incorporea, res universas, cum in se ipsis, tum in Deo, uno obtutu videns, penetrans, & comprehendens. Anima humana est itidem substantia spiritualis, ad imaginem divinam condita, & per essentiam suam luminosa, quæ vividos suos radios per totum corpus spargit, quatenus ab obscuritate non impeditur. Deus solus regit angelos; angeli cum Deo regunt animas, & animæ, cum angelis & Deo, regunt corpora. Corpora desiderant animas; animæ angelos & Deum; angeli Deum. Omnis rerum perfectio vel interna est, vel externa. Interna bonitas vocatur; externa pulchritudo. Pulchritudo est radius divinæ bonitatis, rebus conditis impressus. Qui radius in mente angelica est multitudo & varietas seminum; in glebosa substantia, lux interior, varie modificata. Atque hæc ex priori doctissimi Autoris libello depromta specimina sufficere posse arbitramur. Reliquum est, ut etiam alterum libellum paucis consideremus. Complectitur is *Epistolas XIV*, cum *duobus Sermonibus Academicis*. In *prima Epistola* causa dysenteriæ explicatur, quæ Seminaræ, in ulteriore Calabria, A. 1714 multos oppressit. In *altera* docetur, quid ita sanguis, vi caloris, in tubulis rectis adscendat, cum descendere aqua in recurvis soleat. In *tertia* de palpitatione cordis rationem Autor red-

reddit, qua ipse non mediocriter afflictus fuit. In *quarta* variorum insectorum mentionem facit, a se primum observatorum, itemque morbi, qui vulgo vocatur *della Benedetta*. In *quinta* Tarantismum explicat. In *sexta* de calore hyberno, & frigore æstivo speluncarum subterranearum; in *septima* de catarrho quodam epidemico; in *octava* de verme in cortice mali citrei incluso & mortuo; in *nona* de oculis talpæ, itemque de bombyce Calabrico, verba facit. Sequitur *decima*, omnium longissima, in qua tentamen novum de ipsa creatione, & natura universi, continetur. Atque hic recentiori cuidam Philosopho Anonymo, amico suo intimo, assentiens Autor, terram ex infinitis salium generibus, & cœlum ex infinitis globulis cuspidatis, sive dentatis, (quos etiam coronatos vocat,) circa proprios axiculos rotatis, & humore gravidis, constare suspicatur. Ex quibus ipsis, ceterisque suis principiis, cum descriptione *Mosaica* collatis, non solum ortum rerum terrestrium, sed etiam cœli crystallini & empyrei, ipsiusque inferni & purgatorii, validissimis mœniis distinctorum, explicare conatur. Ac de Planetis disserens, Mercurium ex salibus soluti argenti vivi, in altum elevatis, & cum globulis coronatis conjunctis; Venerem ex salibus florum alcali; Martem ex salibus ferri; Jovem ex salibus stanni & sulfuris; & Saturnum ex salibus sulfuris & plumbi, conflatos, ac divinitus in certum & constantem motum actos, sibi persuadet. Sed ad reliqua pergendum est. In *Epistola undecima* de natura plantarum agitur; in *duodecima* de æquilibrio aeris, & de levitate ignis; in *tertia decima* de phænomeno cœli & aeris luminosi ac rutili, nocte post d. 16 Decemb. A. 1737 Venetiis observato; ac denique in *quarta decima* de methodo muniendi urbem, ut globi ignivomi nihil ei detrimenti afferre possint. Restant duo Sermones Academici; in quorum *altero* de zelotypia, in *altero* de sphæra armillari, differitur.

VARIA GEOGRAPHICA; JOANNIS FREDERICI GRONOVII Dissertatio de Gothorum sede originaria, adversus PHILIPPUM CLUVERIUM, eorundemque in Imperium Romanum irruptionibus; Libellus Provinciarum Romana-

rum & Civitatum Provinciarum Gallicarum, cum Notis ANDREÆ SCHOTTI & LAURENTII THEODORI GRONOVII, ejusdemque Animadversiones in Vibium Sequestrem; JOANNIS CASPARI HAGENBUCHII Exercitatio geographico-critica, qua, Ostiones nec Germaniæ, nec Britanniæ, populum, sed Galliæ Celticæ Osismios, esse, conjicitur. Accedunt Animadversiones in STRABONIS Γεωγραφικῶν *Libros novem, depromtæ e MSto Codice Mediceo.*

Lugduni Batavorum, apud Cornelium Haak, 1739, 8 maj. Plag. 24.

Fascem hunc *Variorum Geographicorum* debemus industriæ Viri Celeberrimi, *Abrah. Gronovii*, paternam avitamque gloriam propria doctrina ac virtute tuentis, propagantis, ad quem Cl. *Hagenbuchius*, Græcarum literarum in Gymnasio Tigurino Professor, Dissertationem suam, ut Lugduni typis exscriberetur, deferendam curavit. Hic igitur, quo sic etiam a mole se commendaret Opusculum, scripta reliqua tum avi, tum patrui, adjunxit, unoque volumine collecta
Pag. 1-14. hic exhibuit. Primum locum occupat *Jo. Frid. Gronovii* Dissertatio *de Gothorum sede originaria*, in qua contra *Cluverium* ostendit, Gothos non demum in *Ostro-* & *Visi-Gothos*, extra patriam suam, pro ratione situs terrarum illarum, in quas se effuderint, dividi esse cœptos, sed utrumque nomen in patria sua jamdum obtinuisse, quæ non sit *Borussia*, ut contendat *Cluverius*, sed *Suecia*. Innotuisse ante Francos A. C. 215, *Caracalla* imperante, variaque fortuna, dum res Romana steterit, fuisse jactatos, usque dum tandem firmas se-
17-57. des passim invenerint. Subsequitur *Libellus Provinciarum Romanarum*, qui cum variis lectionibus & annotationibus *Simleri*, *Schotti*, *Hottomanni*, & *Laur. Theod. Gronovii*, exhibetur.
65-92. Hunc excipiunt ipsius *Gronovii Animadversiones* in *Vibium Sequestrem*, quæ constant maxime collatione Codicum MStorum, in sub-

subsidium devocatis melioris notæ libris, quorum beneficio vera lectio confirmatur & illustratur. Subjungitur Eruditissimi *Hagenbuchii* Dissertatio, quam *Jo. Frisio*, Reipublicæ Tigurinæ Senatori, nuncupavit. Pag. 97-148. Directa illa est in locum *Stephani Byzantini* de *Ostionibus*, quos ad occidentalem oceanum locat. Ita autem ille: *Ὠστίωνες, ἔθνος παρὰ τῷ δυτικῷ Ὠκεανῷ, οὓς Κοσσίνους Ἀρτεμίδωρος φησι. Πυθέας δ' Ὠστιαίους. Τούτων δ' ἐξ εὐωνύμων οἱ Κόσσινοι λεγόμενοι Ὠστίωνες, οὓς Πυθέας Ὠστιαίους προσαγορεύει.* Locum hunc adeo corruptum esse judicat *Cluverius*, ut, Apolline Delphico, qui medelam afferat, opus esse, sibi persuadeat. Opinatur autem in *Germania Lib. III pag. 192, 210, 211*, per *Ostiones*, qui & *Ostiæi* dicantur, intelligendos esse populos Rheno proximos, quos *Tacitus* appellet *Istævones*. Quæritur igitur primo, an *Istævonum* coloni fuerint. 102. Nomina quidem *Istævones* & *Æstii* ad se invicem proxime accedere, ac hoc ex illo enasci potuisse, concedit; arbitratur tamen, Æstiorum nomen rectius ex *Ast* repeti, quod in plurali efferatur *Æste*, vel *Aiste*, cum *ai* per *ae* Latinis fuerit pronuntiatum, ut sic denotentur homines, qui se *fustibus*, sive *arborum ramis*, armarint, quod de Æstiis affirmat *Tacitus*. Secundo, num *Ostiones Istævones*, sive Germani 105. Rheno proximi, sint. Hoc ipsum visum est *Cluverio*, qui illos ultra Rhenum locat, provocando ad locum aliquem ex *Strabone*, quem autem ad stabiliendam ipsius opinionem nihil facere posse ostendit Noster, cum Ostiones a transrhena- 107. nis *Strabo* segreget. Ipsum illum *Cluverium*, cum *Sicambros* pro *Cimbris* apud *Plinium Hist. Nat. Lib. IV Cap. 14* legat, emendationem hanc surripuisse *Beato Rhenano*, quæ tamen admitti non possit, sed in illorum locum *Gambrivios*, *Tacito de Morib. German. Cap. 11* memoratos, sufficiendos esse contendit. 114. Hinc ad Ostiones suos regreditur, quos *Camdenus Britann. pag. 133* nihil differre ab *Ostidamniis* & *Damnoniis* contendit, sed, ipsum a recto aberrasse tramite, copiose docet, cum in Britannia minus sint quærendi. 122. Aliorum igitur sententiis examinatis, suam promit, *Ostiones* atque *Ostidamnios* esse Galliæ Celticæ *Osismios*, quorum situm *Henr. Va-*

 lesius

lesius in *Notit. Galliar. pag. 394 b & 395 a* definit. Horum etiam meminit *Strabo Tomo I pag. 298*, hunc in modum loquens: ἐνθένδε οἱ Ὀσίσμιοι δ᾽ εἰσὶν, ὓς Τιμίους ὀνομάζει Πυθέας. Locum, neglectum adhuc, in mendo cubare, &, pro
Pag. 124. ὓς Τιμίους legendum esse Ὠστιμίους, demonstrat. *Ostidamnios* autem eosdem esse, qui *Osismii* dicuntur, probat ex *Strabone Tomo I pag. 112*, quem locum suis commentationibus illustrat, ostendens, pro Ὠστιδαμνίων legi debere Ὠστιμίων. Ὀυξισάμην ortum suum ducere ab *Osismiis*, unde insula primitus dici *Osismia*, ac hinc facile *Osisama* & *Uxisama* enasci, potuerit, atque illam esse, quæ hodierno die dicatur *Ovessant*, alias
136. *Heysant*, vel *Heissant*. Ab his etiam non differre Ὠστιαίους,
137. quin fidei esse propius, vocem hanc ex Ὠστιμίους, α pro μ incuria librarii posito, effictam esse. Hinc ad locum *Stephani*, quem tractandum sumserat, se recipit, ubi pro verbis ὓς καὶ κοσσίνους legendum esse suspicatur ὓς καὶ Ὀσίσμους, vel Ὀσισ-
148. μίους. Negandum non est, Cl. *Hagenbuchium* in hac exiguæ molis opella tantas priscæ eruditionis, literaturæ Græcæ, ac Critices, copias explicuisse, quantæ ad tam impeditum argumentum evolvendum requiri poterant; unde simul judicare licet, quid de ipsius *Geographia veteris Helvetiæ* erudito orbi expectari possit. Colophonem imponunt *Animadversiones*
Pag. 151-205. in *Strabonis* Γεωγραφικῶν *Libros IX*, adornatos maxime e Codice Mediceo, collatis melioris notæ Græcis scriptoribus, quæ ab *Abr. Gronovio* sunt profectæ.

MISCELLANEA GRONINGANA.
Tomus II.

Groningæ, apud Hajonem Spandaw, 1739, 8.
Alph. 2 plag. 4.

Cum *primum* Operis hujus *Tomum* in *Actis Anni 1739 Mens. Oct. pag. 619 seq.* recensuerimus, faciendum nunc putamus, ut, quas contineat *secundus* doctissimorum Virorum meditationes, paucis indicemus. Constat & hic *Tomus quatuor Partibus*, sive *Fasciculis*. Ac in *primo* quidem *pag. 1-49* exhibetur *Elogium Scaligeri*,

geri, atque *ejus in Nov. Test. Animadversiones*; *pag. 50-85* Nicolai Barkey *Conjectura de duobus viris, qui discipulis Christi adstiterunt*, Act. I, 10; *pag. 85-89* ejusdem *Observatio ad* Lucæ II, 15; *pag. 89-111* Herm. Bruiningii *Commentatio ad* Psalm. LXXXIV, 4; *pag. 112-122 Vita Jo. Jacobi Hottingeri*, anno ætatis octogesimo secundo exstincti A. 1735 d. 18 Decembris; *pag. 122-129 Vita Francisci Fabricii*, Theologi Leidensis, mortui A. 1738 d. 27 Julii; *pag. 129-140 Vita Alberti Wilhelmi Melchioris*, Theologi Franequerani, vita hac defuncti A. 1738 d. 3 Idus Aug.; *pag. 140-157 Vita Jacobi Christophori Iselii*, Theologi Basileensis, A. 1737 ipsis Idibus Aprilis defuncti; *pag. 158-173 Vita Jo. Alphonsi Turretini*, mortui A. 1737 d. 1 Maji; *pag. 174-194* Christiani Mundenii *Commentatio ad* 1 Corinth. VIII, 1, 2, 3, *de discrimine scientiæ, quæ caritatis expers est, & ejus, quæ cum caritate conjuncta. Secundo* in *Fasciculo* occurrit *pag. 195-212* Petri Zornii *Dissertatio de Telesphoro, in nummis, gemmis, & inscriptionibus veterum, comite Æsculapii & Hygieiæ*; *pag. 213-246 Observationes sacræ*, nunc primum editæ, *Mensonis Altingii*, Consulis Groningani; *pag. 246-294 Epistolæ*, nunc primum ex ipso avtographo publicatæ, *Valentini a Teteleben*, Alberti, Electoris Moguntini, in aula Pontificis Legati, *de morte Leonis X, & electione Hadriani VI*; *pag. 294-334* Bernardi Sebastiani Cremeri *Dissertatio ad* Levit. XXI, 21, 22, 23, *de comestione rerum sacrarum duplici*; *pag. 334-390 Nova literaria, studium exegeticum & Historiæ ecclesiasticæ anni præcipue 1738 concernentia.* In *tertio Fasciculo* prodit *pag. 391-415* Petri Zornii *Dissertatio de umbra S. Petri sananti*, Act. V, 15; *pag. 415-440* ejusdem *de veritate miraculi in martyribus elinguibus & cognita & vindicata*; *pag. 441-469* Nicolai Barkey *Disquisitio, quare Ezechiel sæpius nomine* filii hominis *compelletur*; *pag. 470-481* Christoph. Aug. Heumanni *Observationes Criticæ ad* Apologeticum *Tertulliani*; *pag. 481-485* ejusdem *Emendationes primi Capitis libri Tertullianei* adversus Valentinianos; *pag. 485-497* H. Bruiningii *Observationes ad* 2 Corinth. IV, 3, 4, & *ad* Matth. XXIII, 9, & *ad* 1 Thess. II, 17; *pag. 497-518 Tetelebii* illius, de quo supra

pra dictum, *aliæ quinque Epistolæ*, nunc demum publicatæ, de Papa *Hadriano VI*, & aliis ejus ætatis rebus; *pag. 519 - 558* Joach. Oporini *Meditationes exegeticæ ad* Jeremiæ XXX *&* XXXI; *pag. 559 - 562* Val. Ern. Lœscheri *Observatio, sphalma Geographiæ sacræ non minimi momenti concernens, cum explicatione vaticiniorum quorundam de tribu Gad, nondum satis intellectorum. Quartus* denique *Fasciculus* continet *pag. 563 - 575* Petri Zornii *Dissertationem de capistris & frænis capite damnatorum apud veteres; pag. 575 - 585* Casp. Christiani Bruiningii *Observationem exegeticam ad* Matth. III, 9; *pag. 585 - 607 Supplementa quædam ad Historiam* Elisabethæ, *Angliæ Reginæ;* in quibus describitur *Joannis Friderici*, Saxoniæ Ducis, consilium ineundi cum illa Regina matrimonii; *pag. 607 - 614* quatuor ad *Coccejum* scriptas Epistolas; *pag. 615 - 624 Excerpta ex* E. L. Vrimoet *Thesibus ex omni Philologia sacra & orientali; pag. 624 - 642 Decerpta e* Bruiningii *Compendio Antiquitatum Græcarum; pag. 643 - 706 Spicilegium librorum quorundam rariorum, in Catalogo* Vogtiano *omissorum.* Ut etiam hinc pauca proferamus specimina, *pag. 52 seq.* statuitur, duos illos viros, qui post adscensionem Christi apparuerunt discipulis, non fuisse angelos, sed *Mosem* & *Eliam. Pag. 548 seq.* verba *Jeremiæ XXXI, 22: Fœmina circumdabit virum*, explicantur de matre Christi, quæ infantem Jesum in itinere Ægyptiaco sollicite circumdederit, suoque gremio incluserit, eum ita subtrahens *Herodis* gladio. *Pag. 661 seq.* multa *Andreæ Carolostadii* scripta recensentur, observaturque, eum fuisse primum, qui publice rejiceret *Lutheri* sententiam de *Epistola Jacobi* e libris sacris & canonicis exterminanda. *Pag. 699 seq.* de *Marsilio ab Ingben* proferuntur plura memoratu digna. Sufficiant hæc pauca prorsus singularia ex Opere doctissimis referto animadversionibus. Illud tamen adjicere liceat, legendum nobis videri in *Epistolis Tetelebii*, hic primum editis, *pag. 265 lin. 20 conclavis* pro *hominum; pag. 269 lin. 2* & *13 hujusmodi; lin. 23 vereturque ab optimis omnibus, pag. 515 lin. 26 Hallam.*

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCXLI.

Pars II.

THURINGIA *SACRA, SIVE HISTORIA Monasteriorum, quæ olim in Thuringia floruerunt, in qua eorum fundatio, historia Abbatum, fata, antiquitates, mutatio & interitus, & res notabiles, hactenus ignotæ, ex Codicibus MStis, membranis avthenticis, diplomatibus, monumentis, lapidibus, sigillis, & numis, historico & chronologico ordine exhibentur. Accedunt SAMUELIS REYHERI Monumenta Landgraviorum Thuringiæ, & Marchionum Misniæ, aucta & emendata, innumerisque Figuris æneis & Sigillis adornata.*

Francofurti ad Mœnum, ex officina Weidmanniana, 1737, fol. Alph. 11 plag. 17, cum Tabb. æn. 70.

Egregie de re medii ævi literaria, & historia patriæ, meritus, fuit Vir ille laboris patientissimus, & autoritate eximius, qui hanc nobis Collectionem suppeditavit, & in publicam lucem emisit. Fabulæ enim haud curatius ex Historiæ Germanicæ latifundiis eliminantur & expurgantur, quam veritate, ex fontibus justis hausta, in locum earum surrogata & adscita. Ita fabulam de *Joanna Papissa* vidimus tandem aliquando solide profligatam, & stabulum Augiæ, quod Historiam medii ævi pæne occupaverat quaqua versus, purgatum esse, purgarique in dies,

lætamur jure nostro meritoque. Archiva seu tabularia Monasteriorum hodie consuluntur, discutiuntur, & expenduntur. Ex eis Diplomata plena purgantur manu & disseminantur. In Cleri enim & monachorum pectoribus omnis olim bonarum artium doctrina latebat. Viri cœnobitæ & sacris addicti erant a secretis & libellis Principum. Consensu Episcoporum leges quondam colligebantur & roborabantur. Quare monasteria sunt perscrutanda, ut Diplomata in lucem possint erui. Prælucente Monasteriorum historia, multa dubia, quæ ingenia Doctorum Juris Publici mirifice exercent, felicissime solvuntur. Chronologia, Geographia, & Historia, tum ecclesiastica, tum civilis, ex Monasteriorum historiis diplomaticis solidatur & confirmatur. Debito itaque plausu Historiæ ejusmodi excipiuntur. *Prima* hujus Operis *Sectio* natales & originem debet industriæ & ingenio Viri præstantissimi, *Henrici Friderici Ottonis*, Ill. Comitum Hohenloicorum Consiliario, cujus exstat *Epistola*, qua *Acta Ottonis XVI*, Episcopi Halberstadiensis, illustravit, Misenæ A. 1722 edita. *Secunda Sectio* maximam partem debetur *Joanni Martino Schamelio*, Numburgi florentissimo decori. *Sectionis primæ* summam ita dabimus, ut ordinem editionis servemus. Comparent autem in ea: 1) monumenta Monasterii Gerbstadiensis, Ordinis S. Benedicti, dioeceseos Halberstadiensis, in Comitatu Mansfeldensium positi, nunc destructi; 2) monumenta Monasterii S. Michaelis Archangeli Ordorffiensis, Ordinis S. Benedicti, Moguntinæ dioeceseos, sed jam pridem devastati; 3) monumenta Cœnobii Reinhardsbornensis, Ordinis S. Benedicti, dioeceseos Moguntinæ, jam pridem desolati; 4) Excerpta Diplomatum Reinhardsbornensium chartarii primi; 5) Excerpta Diplomatum Reinhardsbornensium chartarii secundi; 6) Excerpta Diplomatum Reinhardsbornensium chartarii tertii; 7) *Wilhelmi Listemanni* Registrum Reynersbornense, ex MSto primum editum; 8) Exordium Cœnobii Altenbergensis, & historia vitæ B. *Gertrudis* Altenbergensis; 9) monumenta Monasterii Kaltenbornensis, Ordinis S. Augustini, dioeceseos Halberstadiensis, pridem diruti; monumenta Monasterii Heusdorfensis, Ordinis S. Benedicti, dioeceseos Moguntinæ, prope Apoldam olim siti, nunc destructi; 11) Excerpta

cerpta Diplomatum Heusdorffenſium; 12) monumenta Monaſterii Wimmelburgenſis, Ordinis S. Benedicti, diœceſeos Halberſtadienſis, in Comitatu Mansfeldenſi poſiti, nunc devaſtati; 13) monumenta Monaſterii vallis S. Georgii, Ordinis Ciſtercienſis, diœceſeos *Moguntinæ*, pariter everſi; 14) Excerpta Diplomatum ex chartario Monaſterii vallis S. Georgii; 15) monumenta Monaſterii Frauenſeenſis, diu jam deſtructi; 16) monumenta Monaſterii Colledenſis, Ordinis Ciſtercienſis, diœceſeos Moguntinæ, in oppido quondam Colleda conditi, nunc deſolati; 17) monumenta Monaſterii Ilmenſis monialium, Ordinis Ciſtercienſis, diœceſeos Moguntinæ, in Comitatu Thuringiæ Schwarzburgico quondam ſiti, hodie plane devaſtati; 18) monumenta Monaſterii *Marckſuſſerani*, Ordinis Ciſtercienſis, Moguntinæ diœceſeos, in Comitatu Schwarzburgico poſiti, hodie deſolati; 19) monumenta domus, ſeu Præpoſituræ, Uttebacenſis; 20) monumenta Monaſterii ad Heidam poſiti, Ordinis Ciſtercienſis, Moguntinæ diœceſeos, hodie penitus everſi. Morte tamen præventus *Otto*, conatibus ad finem producendis fuit impar; quæ elaboraverat, ne minima quidem facta immutatione, hic in publicum prodeunt. Superſunt Cœnobia plura, quorum idem hiſtorias ſtatuerat tradere. Sed, cum ea affecta reliquerit, Editor operam dabit, ſi quando hæc eruditis probari intellexerit, ut ea penitus abſoluta & elaborata proximo, ſeu *ſecundo*, *Tomo* juris fiant publici. *Sectio ſecunda* complectitur labores *Schamelianos*, antea Teutonice conſcriptos, nunc Latine redditos, magno olim judicio concinnatos. Nominatim hic exhibentur hiſtoriæ Monaſteriorum 1) *Gotteseccenſis*, ſeu Goſecenſis; 2) *S. Mauritii, ad Numburgum*; 3) *Boſavienſis* prope Cizam, cujus deſcriptio prima, eaque minus accurata, accepta referenda eſt *Joanni Georgio Leuckfeldio*; 4) *S. Georgii*, itidem *ad Numburgum* poſiti; 5) *Salfeldenſis*, cujus monumenta maximam partem *Schamelius* debet *Silv. Liebii* Salfeldographiæ miſtæ, ſed quibus multa tamen de ſuo addidit; 6) *Oldislebenſis*, quam *Caſpar Sagittarius* jam quondam adornavit, & MStam reliquit, a quo ea ad Ven. Abbatem Mariæthalenſem, *Joannem Andream Schmidium*, translata, eoque defuncto ad generum, *Polycarpum Leyſerum*, ac, hoc ipſo de-

 nato,

nato, per auctionem ad varios. *Schamelius* usus est Diplomatibus Oldislebensibus, quæ ab eodem *Leysero* accepta *Jo. Burchardus Menckenius Tomo I Scriptorum rerum Saxonicarum* edidit; 7) *Sittichenbacensis;* 8) *Rosslebensis;* 9) *Memlebensis;* 10) *Burgelensis*, cujus historiæ Autor fuit nobilis *J. B. de Gleichenstein*, Consiliarius Vinariensis, & summus provinciarum præfectus, qui eam vernaculo sermone conscripsit; 11) *Portensis*, tum ex *Pertuchii* Chronico, tum ex *Schamelii* descriptione, decerpta. Ultimo loco addita fuerunt *Samuelis Reyheri*, Professoris quondam Kiloniensis, monumenta Landgraviorum Thuringiæ, & Misniæ Marchionum, cum historico-genealogica descriptione, olim edita, hic reposita *pag. 922 - - 956.* Miramur, *Reyherum* a Patriarchis ordiri, ac fabulosos Germanorum Reges

Pag. 923 seq. inde ab arca *Noachi* proferre. Editor non exhibet nudam *Reyherianam* descriptionem, quippe quæ passim erroribus squalet, sed eam a B. *Menckenio*, *Ottone*, supra laudato, multisque aliis, probe emendatam. Imagines deinde fuerunt adjectæ, æri incisæ, quas Editori Serenissimus Dux Saxo-Gothanus, *Fridericus II*, piissimæ memoriæ, quam clementissime largitus fuit. Reliqua vero Monumenta, quæ in illa *Reyheri* editione adhuc desiderabantur, impendio multorum sumtuum Editor ex sepulchris Serenissimæ domus Saxoniæ Electoralis comparata edidit. Præterea domiciliorum, præfecturarum, monasteriorum, altariumque, imagines hinc inde sunt insertæ vel inserendæ, quibus facies locorum præsens fuit delineata. Sunt & ex *Hahnii Tomo I Monumentorum ineditorum* Sigilla nonnulla, ad Reinhardsbornensis Cœnobii res pertinentia, huc commode, & scopo sic exigente, translata. Addidit Editor 1) Sigillum *Caroli M.* ex fano S. *Dionysii* a *Mezerajo* delineatum; 2) figuram mythologicam, quæ *Neptunum* videtur referre; 3) Sigillum *Caroli M.*, Osnabrugensi privilegio affixum, quod tamen ob *Jo. Ge. Eccardi* argumenta merito habemus pro ficto; 4) effigies *Ludovici II*, Comitis Thuringorum, A. 1123 defuncti, qualis in monumento ejus sepulchrali conspicitur; 5) monumentum sepulchrale *Adelheidæ*, A. 1125, 1 Dec. defunctæ, *Ludovico* illi olim nuptæ; 6) effigies *Udonis*, Episcopi

Hil-

Hildeshemenſis, ſed quæ ad ætatem ejus ac formam Sigilli, quod adhibuit *Udo*, plane non quadrat; 7) monumentum ſepulchrale *Ludovici*, Thuringorum Landgravii primi; 8) cippus *Ludovici II*, Landgravii; 9) cippus ſororis *Friderici*, Imperatoris; 10) cippus *Ludovici*, tertii Thuringorum Landgravii; 11) cippus *Hermanni*, ſexti Landgravii; 12) cippus *Ludovici*, *Eliſabethæ* ſanctæ mariti; 13) effigies S. *Eliſabethæ*, totum corpus exprimens; 14) nummus, *Eliſabethæ* imaginem cubitalem in antica referens; 15) & 16) ornamenta, duobus monumentis ſepulchralibus impoſita; 17) cippus Beatæ *Gertrudis*, ex S. *Eliſabetha* natæ; 18) cippus *Sophiæ*; 19) monumentum *Wittekindi M.* ſepulchrale, quod a fabuloſo Autore diu poſt *Wittekindi* obitum fuit excogitatum & effectum; 20) monumentum *Wittekindi* ejusdem, in vico *Engern* conſpicuum; 21) cippus *Ekharti*, Marchionis, quem ad recentiorem ætatem pariter referimus; 22) cippus *Conradi*, Misniæ Marchionis, defuncti A. 1156, ſat recens; 23) cippus *Lucardis*, quæ *Conradi* uxor exſtiterat; 24) cippus *Mechtildis*, quæ *Conradi* ſoror fuit, æque recens; 25) cippus *Diterici*, Marchionis Luſatiæ, A. 1184 mortui, quem perigraphe ætatis recentioris coercet; 26) cippus *Conradi*, ex *Diterico* illo nati; 27) *Friderici*, Comitis Brenenſis, ex *Conrado*, A. 1156 defuncto, nati; 28) *Henrici* ſenioris, Comitis Wettinenſis; 29) *Henrici* junioris, Comitis Wettinenſis; 30) *Ulrici*, Comitis Wettinenſis; 31) *Henrici*, ex *Ulrico* geniti; 32) monumentum *Henrici Illuſtris*, cui deeſt perigraphe; 33) *Henrici Illuſtris* ſarcophagus lapideus; 34) *Ottonis Divitis*, Marchionis Misniæ, monumentum; 35) *Hedwigis*, quæ *Ottonis* fuerat uxor, monumentum; 36) *Alberti Superbi* monumentum; 37) *Friderici Afflicti* monumentum; 38) cippus *Friderici*, Marchionis & Landgravii, mortui A. 1320; 39) cippus *Eliſabethæ*, quam ipſe reliquerat viduam; 40) *Dicemanni*, *Wilhelmi*, Marchionis Misnenſis, m. A. 1405; 41) *Eliſabethæ*, uxoris illius *Wilhelmi*, defunctæ A. 1400; 42) *Friderici Bellicoſi*, cum uxore; 43) *Wilhelmi*, Marchionis Misnenſis; 44) ejusdemque inſcriptio alia ex loco inhumationis deſumta; 45) cippus *Georgii*, Marchionis Misniæ; 46) *Erneſti*, Electoris; 47) *Alberti Animoſi*; 48) *Friderici*

derici Bellicosi; 49) *Sigismundi*, Episcopi Wirceburgensis, nati ex Ducibus Saxoniæ Electoribus; 50) *Wilhelmi*, m. 1485; 51) *Margarethæ*, Austriacæ, Saxonico Principi nuptæ, m. 1486; 52) *Amulejæ*, natæ ex Principibus Saxoniæ, viduæ *Ludovici*, Ducis Bavarorum, defunctæ A. 1502; 53) cippus *Hedewigis*, filiæ Ducis *Friderici*, m. 1519, 3 Junii; 54) monumentum sepulchrale *Alberti*, Ducis Saxoniæ, primi Frisiæ gubernatoris, unum, 55) ac alterum, 56) immo tertium; 57) cippus *Idenæ*, m. 1510; 58) *Friderici*, Magistri Ordinis Equitum Teutonicorum, m. 1507; 59) *Georgii*, Marchionis, m. 1539; 60) *Barbaræ*, Electori nuptæ, ex Polonia prognatæ, m. 1534; 61) *Friderici*, Electoris, m. 1464; 62) *Joannis*, Saxoniæ Ducis, m. 1537; 63) *Friderici*, Ducis, m. 1539; 64) *Ernesti*, Ducis, m. 1486, 26 Aug.; 65) *Elisabethæ*, m. 1484, natæ ex Bavaria; 66) *Alberti*, Administratoris Moguntini; 67) *Margarethæ*, natæ ex Duce Saxonico, *Ernesto*, m. 1528, 7 Dec. nuptæ *Henrico* juniori, Brunsuico-Luneburgensi; 68) monumentum sepulchrale, *Ottoni III*, Imperatori, a *Friderico III*, Duce Saxoniæ, A. 1513 erecti; 69) cippus *Joannis Constantis*, Electoris, ac *Friderici Sapientis*; 70) cippus *Sophiæ*, Meclenburgicæ, m. 1503, geminus; 71) cippus *Margarethæ*, Anhaltinæ, m. 1521, nuptæ *Joanni Ernesto*; 72) cippus *Jaannis Friderici*, Electoris, ac *Sibyllæ*, conjugis; 73) cippus sepulchralis *Friderici II*, mortui Stiriæ in exilio A. 1595, 9 Maji; 74) & *Elisabethæ*, conjugis; 75) monumentum sepulchrale *Joannis Ernesti*, ex *Ernesto* nati, m. 1657; nec non 76) *Sophiæ* & *Joannæ*, virginum illustrissimarum, natarum ex *Ernesto* & *Elisabetha Sophia*; item 77) *Joannis Philippi*, *Joannæ Elisabethæ*, *Joannis Philippi*, & *Sophiæ Elisabethæ*, liberorum *Ernesti* ac *Elisabethæ Sophiæ*. Sequitur 78) cippus *Henrici*, Ducis, m. 1546, 18 Aug.; 79) *Catharinæ*, *Henrico* nuptæ, m. 1561, 6 Jun.; 80) *Sidoniæ*, ex *Henrico* natæ, m. 1575, 4 Jan. Excipit eos 81) monumentum *Mauritii*, Electoris; 82) *Augusti*, Electoris, m. 1614, 26 Dec.; 83) eique nuptæ *Annæ*, m. 1585, 10 Octobr.; 84) ac *Christiani*, Electoris, m. 1561, 25 Septembr.; 85) nec non *Christiani II*, Electoris. Succedit 86) monumentum æreum *Joannis Georgii I*, Electoris; 87) & uxoris, *Sibyllæ Elisabethæ*,

bethæ, m. 1696, 20 Jan. Noſtrum eſt, pauca notare ex Opere ipſo memorabiliora. Beatus *Otto* ignoravit patrem *Ricdagi*, Misniæ Marchionis. At hic fuit probabiliſſime *Eſico*. Confer *Gundlingiana P. XXXIV*, & *Frid. Wideburgii Origines & Antiquitates Marggraviatus Misnici pag. 31 ſeq.* Qui *Brunonem Ricdagi* patrem exſtitiſſe credunt cum *Ottone* noſtro ac *Albino*, a teſtimoniis veterum ac omni probabilitate deſtituuntur. *Joachimus Maderus pag. 606* dicendus haud erat Profeſſor Helmſtadienſis, ſed Rector Lycei Scheningæ, quæ uno milliari diſtat ab Helmſtadio. Ludos equeſtres A. 968 Merſeburgi habitos, *Ottoni* approbatos, merito pro fictis habemus. De reliquo Diplomata, & reliqua memoratu digna, quotquot inveniri potuerunt, *Otto* diligentiſſime collegit, nihilque eorum omiſit, quæ ad Hiſtoriam ſolide ſcribendam exigi ſolent. Commemorat ipſe ſuam *Commentationem de antiquiſſimo Ordorfii, oppidi Thuringiæ, ſtatu*. In eo vero halucinatur, quod ſibi perſuadet, *Wigmannum*, *Cunegundæ* maritum, autorem Cœnobii Kaltenbornenſis, fuiſſe e Comitum Northeimenſium ſanguine procreatum. Tribuit enim *Wigmanno* patrem *Geronem*, Comitem Bavariæ, matremque *Mathildem*, *Thimonis*, Comitis, filiam. At hic *Wigmannus* exſtitit Epiſcopus Citicenſis, ac poſtea Archiepiſcopus Magdeburgenſis. De *Ludovicis I* & *II*, Comitibus Thuringiæ, memorantur ea, quæ lectorem poſſunt retinere, inprimis cum idoneis ei perſuadeat argumentis, *Ludovici* Saltatoris captivitatem & ſaltum Gibichenſteinenſem ad aniles referri fabulas debere. Artem ac peritiam diplomaticam paſſim oſtendit. Loca, quæ in Diplomatibus commemorantur, ex Geographia egregie illuſtrat & determinat. Singulas propoſitiones, quas pro certis veriſque reputat, aptis comprobat teſtimoniis, reliquas pro incertis vel falſis habet, cauſas tamen aſſerens luculentas, ſi quid ei videatur fide & aſſenſu indignum. Per incuriam omiſſum eſt Sigillum *Alberti*, Marchionis Misniæ, ac Landgravii Thuringorum, *pag. 122*. Comites Landgraviosque Thuringiæ in tabulam redactos habes ad *pag. 114*. Mirum eſt, B. *Nicolai Hieronymi Gundlingii* cogitata hic non fuiſſe ad *Ludovici I* parentes noſcendos allata, quæ exſtant in ejus *Sammlung kleiner Teutſcher*

[Margin notes: Pag. 3. (line 1); 4. (line 6); 17. (line 14); 302. (line 19); 50 ſeq. (line 23); 55. (line 27)]

Schrifften

Schrifften und Anmerckungen pag. 361 seq. *Adelberto II*, Archiepiscopo Moguntino, fuisse fratres *Ditericum* & *Ekkehartum*, Comites, ignoravit Cl. *Joannis*, quod ex *Adelberti II* Diploma te
Pag. 327. ad A. 1140 discimus. Ex charta *Alberti Ursi* patescit, fratres ei exstitisse *Hermannum* & *Adelbertum* ad A. 1156, quos Ge-
330. nealogistæ plerumque in ejus filios converterunt. De Comitibus Kefernburgicis afferuntur haud tralatitia *pag. 466 seq.* & *507.* Passim fit mentio antiquorum jurium ac familiarum illustrium; quam inde petere notitiam, jucundum erit Lectori. Tacemus usus alios, quibus suppeditandis hoc Opus est aptum & accommodatum.

Diplomatische Historie des Bißthums Hildesheim, rc.
hoc est,

HISTORIA DIPLOMATICA EPISCOPATUS Hildesiensis, in qua status civilis, militaris, & ecclesiasticus, tam liberæ Imperialis Civitatis Hildesii, in Saxonia inferiori sitæ, quam universi Episcopatus Hildesiensis, copiose exponitur, simulque omnia hujus Civitatis jura, prærogativæ, immunitates, consuetudines, ratio civilis, &c. nec non, quæ ad eam pertinent, Capitula, Monasteria, Ædes sacræ, & Scholæ, præterea etiam, quæ sub ipso Episcopatu comprehenduntur, terræ, Comitatus, Urbes, Castella, Arces, Pagi, Cœnobia provincialia, Ecclesiæ matres & filiæ, cum earum patronis, Pastoribus, reditibus, &c. ex tabulariis publicis succincte describuntur, opera JOACHIMI BARWARDI LAUENSTEINII, Past. Sen. ad S. Michaelis Ædem, quæ est Hildesiæ.

Partes II.

Hildesiæ, in officina libraria Schrœderiana, 1740, 4.
Pars I Alph. 2 plag. 2, Pars II Alph. 2.

Autori Plur. Reverendo haud displicuit opera, Historiæ patriæ impendenda ab iis etiam, qui doctrinæ sacræ operantur

rantur cum aliis communicandæ. Hiſtoriam Epiſcoporum Hildeneshemenſium jam ante aliquot annos in lucem emiſit, nec non Hiſtoriam Eccleſiarum Hildeneshemenſium, & reformationis ſacræ, in illis terris olim ſuſceptæ, diligentiſſime edidit elaboratam. Succedit jam liber tertius, ſpicilegium majus complectens, in quo quippe expoſuit Autor de ſtatu civili, militari, & eccleſiaſtico, tum urbis utriusque Hildeneshemii, tum Epiſcopatus ipſius. Recenſuit in eo gnaviter jura & conſtitutiones civitatis, capitula, cœnobia, eccleſias, & ſcholas. Ediſſeruit Comitatus exſtinctos, quorum tamen aliquos dimiſit intactos, municipia, caſtella, ſedes caſtrenſes, ac villas. Præmonuit in indice, ex Diplomatibus tabulariorum publicorum hæc eſſe deſumta. Quod quemadmodum haud plane veritati refragatur, ita id quoque certum eſt & perſpicuum, ipſum plurima Diplomata vel ſibi reſervaſſe, vel, ut fieri plerumque ſolet, non obtinuiſſe. Cur vero magnam partem eorum ab hoc Opere voluerit disjunctam, rationem hanc affert, quod litibus ferendis ipſe noluerit anſam ſuppeditare. Adhibuit, ut jura Hildeſiæ, ejusque Conſtitutiones, recenſeret, in uſus ſuos *Beurmanni*, Hildeſiatis, Senatorisque, *Commemorationem de urbe Hildeſia*, eamque paſſim emendavit. *Partibus duabus* ipſum conſtat Opus. *Priori* prodidit ſtatum Autor civilem & eccleſiaſticum urbis Hildeneshemii, *Libris quatuor* enarratum; *poſteriori* exponit eundem, Epiſcopatui proprium. *Partis prioris Libro primo* diſſerit de origine & nomine Hildeneshemii, ejusque inſignibus armatis, de ſitu ejus & fœcunditate, ac indole incolarum, de fluvio Innerſte & aquis Hildeneshematum, de diviſione in oppidum vetus ac novum, & utriusque conjunctione, A. 1583 ſtabilita. *Libro ſecundo* commemorat jura & immunitates urbis patriæ, e. g. jus pangendi fœderis, præſidii proprii ac munitionis, excurrendi armata manu per terras alienæ juriſdictionis, jus indicendi ac colligendi tributa, ærarii conſtituendi, leges & ſtatuta condendi ac promulgandi, comparendi in comitiis circuli Saxoniæ inferioris, eligendi & adſciſcendi advocatum & protectorem, addita tutorum potentiſſimorum ſerie. Addit jus ac privilegium primæ inſtantiæ, de non evocando, de non arreſtando, de non

P. I pag. 35. 58. 60.

U com-

comparendo niſi in Judiciis Cæſaris ac Imperii, de non provocando ad tribunal externum vel aliud intra ſummam 50 florenorum, jus munimenti ac prohibendi caſtri munitionem urbi damnoſam, privilegium exemtionis a tributo Epiſcopis pendendo, cereviſiæ coquendæ, & per Epiſcopatus terram o-
Pag. 83. mnem transvehendæ. Subjungit jus cudendi numum, jus piſcandi, venandi, ac occupandi, lignandi, compaſcuis utendi, vectigalium utriusque generis, gabellarum, nundinas celebrandi, liberi commeatus concedendi, ac per Epiſcopales terras exercendi, recipiendique Judæos. Liberi ſunt ac immunes a vectigalibus, gabellis, tributo modiorum, tributis provincialibus anni-
97. verſariis & menſtruis, nec non ab eundo militatum, per omnem Epiſcopatum cognominem. Omittimus Conſtitutiones, quas Ill. *Gothofredus Maſcovius* attigit in *Notitia Juris & judiciorum*
100. *Brunſuico-Luneburgenſium pag. 394 ſeq.* Nec tamen alienum eſt ab inſtituto noſtro, docere, maxima ſedulitate & accuratione tractaſſe Autorem cauſam de magiſtratus oppidani electione, privilegiis, juribus, immunitatibus, ac conſuetudinibus. Alibi
102. nequicquam hæc exquiras. Munera enumerat diligentiſſime, quibus primarii oppidanorum præficiuntur, tum immutabilia, tum vaga, minusque fixa. Quin immo ad enumerationem redituum & ædificiorum publicorum ſeſe accingit. Producit album, quod continet nomina omnium Conſulum patriæ, inde
141. ab A. 1449 usque ad 1739 perducta. Nominatim deinde de Hildeneshemio novo exponit, de Judicio publico forenſi, ibi conſtituto, de Judicio Præpoſituræ Hildeneshemenſis, de Epiſcopalis regiminis forma, de Judicio aulico, Conſiſtorio Epiſcopali eccleſiaſtico Auguſtanæ Confeſſionis, de Judicio officiolatus Pontificio, de Confeſſu cauſarum eccleſiaſticarum oppidano, cui Syndicus nomine Senatus præſidet, de Ordinationibus judi-
176. cialibus, &c. *Libro tertio* Muſæ, quæ alias inter arma ſolent ſilere, transeunt ad commemorandum ac perſequendum ſtatum
182. Hildeneshemii militarem. Affertur hic denuo catalogus Prin-
185. cipum urbis protectorum ab A. 1440 ad 1728 *pag. 192 ſeq.* quem Autor jam attulerat *pag. 60 ſeq.* Fragilitatem memoriæ humanæ hinc apparere, quis dubitabit? Enumerantur præfecti milita-

militares oppidani, quibuscum nobis negotii eſt nihil. *Libro quarto* Autor progreditur ad delineandum oppidi ſui eccleſiaſti- Pag. 193.
cum ſtatum. Recenſet hic Pontificiorum indidem templa, baſilicam, Epiſcopos, quorum numerum adverſus *Joannem Fridericum Falckium* cupit ſartum tectumque conſervare, Canonicos 203.
cathedrales generatim, Præpoſitos, Decanos, Scholaſticos, Cantores, Canonicos cathedrales ſpeciatim, reliquias, Bibliothecam cathedralem, Clerum minorem, Vicarios baſilicæ, Capitulum Collegiatum S. Crucis, S. Andreæ, ubi *Sonnemannus* erat conferendus, & S. Joannis. Enumerat porro Autor Cœnobia Pontifi- 259.
ciorum, nempe S. Michaelis, S. Godehardi, Carthuſianum, Capucinorum, Jeſuitarum, B. Mariæ Magdalenæ, & Annuntiatarum. Hæc Cœnobia ſunt intra muros urbis Hildeneshemii viſenda. *Referenda* tamen huc etiam videntur templum Collegiatum *S. Mauritii* in monte ſpecioſo, Cœnobium Canonicis regularibus 295.
S. Auguſtini dicatum in Sultia prope portam urbis orientalem, ædiculam cathedralem S. Cæciliæ, S. Nicolai in Bruilone, S. Antonii, & S. Urſulæ. Nec omittit idem dicere de orphanotropheis & xenodochiis patriæ ſuæ. Deflectit inde ad exponendum de 313.
ſcholis Pontificiis, Hildeneshemii florentibus, quarum principatum tenet Gymnaſium Jeſuiticum Mariano-Joſephinum. Denuo quoque commemorat de templis Evangelicorum, intra Hil- 317.
deneshemium ſeſe offerentibus. Recenſet nomina Superintendentum nuda & vacua omnibus ornamentis. Templo S. Andreæ primario Michaelitanum ſubnectit, cui ipſe operam navat docendo. Ut L. *Juſtum Martinum Glæſenerum* propius noſcendum commendet, Lectorem remittit ad *Joannis Letzneri Chroni-* 319.
con Hildeſienſe, viri centum annis ante *Glæſenerum* viventis. *Fahſii*, Paſtoris ad S. Andreæ, ne quidem prænomen adjunxit, præter conſuetudinem omnem. Videtur hic languis latuiſſe in herba. Non eſt noſtrum, cum Autore Evangelicorum perrepere *xenodochia* oppidana, ſiquidem ea in domum deſinunt leproſorum. De ſcholis Evangelicorum conciſe agit, & inania Rectorum ludique moderatorum nomina loco dapatilium ap- 332.
ponit. Bibliothecam S. Andreanam haud involvit ſilentio. *Pars* nunc *poſterior* noſtram provocat attentionem. Præmittitur ei

promulſis de antiquiſſimæ mediæque ætatis ſtatu per terras Epiſcopatus Hildesheimenſis. Notabimus hic ſingularia Autoris pro-
P. II nuntiata. Septem filios *Japheti* jam terras Europæ anno mundi
pag. 5. 1790 habitaſſe prædicat. Requirimus in hoc ipſo teſtes. Fingi poſſunt migrationes gentium, *Noacho* ſuccedentium ante *Abrahami* ætatem, demonſtrari & exquiri recuſant. *Tuiſtonem* Germanorum credit autorem, a *Tacito* adductus, quem Germani olim prædicarunt, ut Franci quondam Francum, Sueci Suecum, Dani Danum, Britanni Brutum, &c. *Mannum* Germani norunt. At, hunc in Germaniam veniſſe, haud addidere. Carminibus celebrarunt *Arimannum*, heroem antiquum, qui ejusmodi fuit tyrannus, ut ipſe pro ſymbolo principii mali in Philoſophia orientali ſit exiſtimatus. Ut, *Teutonem* ſeu *Tuiſtonem* quarto *Nini* anno in Germaniam veniſſe, comprobet Autor, Lectorem remit-
6. tit ad *Beroſi* Librum primum Hiſtoriæ Chaldæorum. Addimus nihil. Lectori enim ſubolet, quantum ſtudium vetuſtiſſimæ hiſtoriæ impenderit Pl. Rev. Autor, qui primus pagum *Guddingon* detexit. Non miramur, Autorem eſſe tam expeditum & promtum in limitibus regni *Tuiſconis* definiendis. *Beroſus* enim Autor eſt. *Manni* tres filios, *Ingævonem*, *Hermionem*, & *Iſtævonem*, eſſe ſpurios fictosque, dudum Critici monuere. *Tacitus* ea retulit, quæ per tranſennam audiverat. Cheruſcorum pri-
8. mas ſedes ad Albim exſtitiſſe, liceat dubitare. *Suevos* eſſe Hermunduros apud *Cæſarem Lib. VI*, indiget majori demonſtratione. Quam vellemus, Autor *Speneri* conſuluiſſet *Germaniam antiquam! Melibocus* & *Bloksberg* noſtro judicio ſatis differunt, licet
10. Autor confuderit utrumque. Thuringos unquam ad Hildeneshemium incoluiſſe, inficiabimur ſtrenue, donec Autor id nobis perſuaſerit ſolidioribus argumentis. Ut Autor oſtendat, Saxonas jam A. 429 ad Viſurgim & Albim in terris, quas vocamus, Luneburgicis conſediſſe, ſuosque elegiſſe Comites, Le-
11. ctorem remittit ad *Chronicon Saxonicum* apud *Leibnitium ad A. 429.* Suboluit nobis illico, indicari Chronographum Saxonem, quem *Leibnitius* A. 1700 Hannoveræ publici fecit juris. Arripuimus itaque hunc, & dolentes animadvertimus, eum annum illic abeſſe, nec ſpem reſtare ferendi ſuppetias Autori.

Anga-

Angariam Weſtfalis annumeratam fuiſſe, error eſt, inde enatus, Pag. 12.
quod Saxonas Angarios Autor a Weſtvalis ac Oſtvalis haud di-
ſtinxit ſuo loco, eosque demum *pag. 13*, ſui plane immemor,
adduxit. Duces Saxonum, qui erant ortu nobiles, munere du-
ces bellici, vocat *Prinzen*, *Princes*, *Principes*, pro indole ſignifi- 13.
catus ævi noſtri. Quid *Caroli Magni* progenitores in Saxonas
refrænandos moliti fuerint, dicere omittit, Hildeſienſi Epiſco-
patui quamvis accommodatior fuiſſet hæc tractatio, quam
enumeratio rerum a *Tuiſcone* geſtarum. Singulare eſt,
Saxonas promiſiſſe id inprimis, ſeſe in *imperio Romano-* 14.
Germanico Carolo Magno principatum & primas attributuros.
Saxonas, regnante *Henrico*, *Ludolfi* nepote, priſtinam recuperaſſe
libertatem, qua ante *Carolum Magnum* fuerint gaviſi, exiſtimat 15.
Autor, nec præterea facile quisquam. *Bennopolin*, id eſt, Hil- 16.
deneshemium, & *Benneburgum*, id eſt, caſtellum inter montem
Creila & muros Hildeneshemii occidentales, ex parte bo-
reales, confundit. Dum enim *Berwardus* ſeſe vocavit *inthro-
nizatum Bennopolitanæ Eccleſiæ*, deſignatum ivit Eccleſiam Hil-
deneshemenſem. *Luteam villam* eſſe villam Gledingen, credi-
bile non eſt. *Lemendorp*, nunc *Lehndorp*, prope Brunſuicum 17.
ſita villa, hic in cenſum venit. *Biscopesruth* eſt *Rode* ſupra Det-
furtum. Villam enim hanc quondam Epiſcopus eruendam cu-
ravit. Autor per Biscopesrotham deſignari credidit *Bisperode*,
villam præfecturæ Principatus Wolferbuttelani, quam appellant
Wickenſen. *Drothe* villam Autor credit dici *Rethem*. Docuit
autem Cel. *Chriſtianus Ulricus Grupius* in *Originibus Hannovera-
nis*, villam *Trothe* eſſe everſam & diu deſolatam, ejusque reliquias
ſupereſſe in variis locis prope Koldingam. *Ommergau* tractum
Autor diſtinxit ab *Ambergau*, ficto *Henrici II* Diplomate indu-
ctus. Pagum *Ambergau* dictam fuiſſe *Haſalam*, ſeu *Haſſalam*,
haud admittendum. Res innititur hæc Diplomati *Ottonis III*,
A. 1001 dato, in quo tamen legitur *Aſtfalo*. At hoc Diploma 18.
eſt ſuppoſitum, in *Brugthem*, ut daretur, conſtitutione imper-
titum, cum Cæſar eſſet Romæ. *Patelechе* nunc dici Bilderlah,
haud ſecus improbabile. *Patelechе* fuit *Bedel*, *Pedel*, *Bedilaha*,
ad Orientem Seſæ oppidi, villa dudum deſolata. Amnis Schlit-

tau Sesam haud perfluit, quod Autori persuasum, sed Schildau. Pagus *Empnegau* ut fuerit partu novo exclusus, in causa est effictum illud Diploma, quod edidit Cel. *Harenbergius* in *Hist. Gandersh. pag. 672.* Mallemus, ut Autor hic ab affectando *Haren-*
Pag. 21. *bergio* abstinuisset. Pagus *Eriggau* eidem debetur officinæ, cusus ex villa Ericheshusen, sicuti *Erimergawi* ex Rimerode fuit prognatus. Villulæ hæ in prædia abierunt, prope Gandershemium sita, qua Northemium itur. Huc spectant quoque larvæ pagorum Grenigau & Frithenigau. Pagum Guddingun Autor suo loco posuit, in eo tamen humani quid passus, quod villam Swalenhusen putat destructam, & olim juxta Gronau sitam. Swalenhusen enim haud differt a vico Hemmendorpe, Salinis
23. claro. Diplomata Amelungesbornensia, ne hic dubitemus, efficiunt. Nec possumus, quin Autori significemus, *Marcus,* quos a Gandershemia, Lahtnadorpo, Lutherio, & Rudiera, fuisse denominatos constat, propiori dignos esse consideratione, simul ac ipsa Diplomata, quibus illi innituntur, fuerint in tuto collocata. Sed hæc Criticorum rugis demandamus. Pergimus potius, Autorem comitaturi, qui situm Episcopatus Hildeneshemensis, originem inprimis, fœcunditatem, flumina, divisionemque exponit.
40. Hinc pertractat Comites Winceburgi, Peinæ, Dasselæ, Woldenborgæ, & Schlademii; omittit vero Comites Ohlsburgenses, Woldensteinenses, Benneburgi, Himstedenses, Bodenburgenses, Limmerburgenses, &c. Illa de Comitibus expositio propemodum integra e fabulis *Joannis Lezneri* denuo prodiit recocta. Si Diplomata & Scriptores coævos adhibueris, ac reliqua resecueris, pollicem nobis ita judicantibus premes, quisquis fidem sollicitas nostram. Et hanc ob causam obsecramus universos, qui Historiæ medii ævi elucubrandæ cuidam sese accingunt, ut 1) fontes suos ubique indicent, 2) Diplomatum fidem explorent, 3) certe ad ea sub conditione, *si sint genuina*, provocent, 4) Chronica progenitorum nostrorum, nisi coæva aut ex coævis fideliter hausta sint, rejiciant in loculos Bibliothecarum, 5) haud exscribant & compilent fide bona viros alios, licet historiarum satis peritos, 6) & Pyrrhonismum alant historicum, antequam propositionem quandam affirment, vel negent, 7) licet paucissi-

ma

ma ſint, quæ literis produnt. Non enim quæritur, quam multa, ſed quam bene, ſcripſerint Autores. Non lubet diffiteri, operam Autoris eſſe magni æſtimandam in colligendis oppidis, caſtellis, ſedibus generoſiſſimarum familiarum, villis earundem, villis præfecturarum, in juris patronatus eccleſiarum, accuratiſſime delineati, rebus, in actis belli, ab A. 1519 a Ducibus Brunſuico-Luneburgicis geſti contra Epiſcopum *Joannem V*, cujus vi- Pag. 100
tam tenemus manuſcriptam, fideliterque elaboratam. Deſunt ſeq.
tamen in actis hisce multæ chartæ publicæ. Exponit deinceps de Fœderatis Smalcaldicis, & eorum rebus in Epiſcopatu geſtis. Potuiſſet Autor de *Agendis Eccleſiaſticis Adolfi*, Comitis Holſa- 129.
torum, nonnihil intexere, quæ videtur haud vidiſſe. Non minus ipſum præteriit Ordinatio eccleſiaſtica Smalcaldicorum Fœderatorum, A. 1542 edita Vitebergæ. Acta *Joannis Biſſendor-* 159 ſeq.
fii, ſupplicio publico obtruncati, copioſe & pulchre dedit deſcripta. Rarum hoc alias eſt ferculum. Subtexuntur fata Epiſcopatus, ſub *Friderico Ulrico* & *Georgio*, Ducibus, in utramque partem ſpectata. Delineatur deinde facies rei eccleſiaſticæ, per Epiſcopatum conformatæ ad compacta nova, A. 1643 inita, & deinde variis inſultibus immutata. Querelæ, ab Evangelicis mo- 191.
tæ, haud omittuntur, quæ in hunc usque continuantur diem. Pontificiis hæc expoſitio ſolidior non potuit non minus probari, quippe qui transactionem, A. 1711 ſtabilitam, vix ferunt. Excipiunt ſtatus eccleſiaſtici deſcriptionem Cœnobia, extra Hilde- 240.
neshemium in provinciis ſita, quinque ſcilicet Monachorum, & quatuor virginum Deo devotarum, nempe *Lammeſpringenſe*, *Ringelheimenſe*, *Derenburgenſe*, *Georgiibergenſe*, & *Reiſtenbergenſe*, nec non *Heiningenſe*, *Dorſtadenſe*, *Woltingerodanum*, *Eſcherdenſe*. Adjungitur ſeries Eccleſiarum Pontificiarum. Quas 267.
excipit enumeratio Eccleſiarum Evangelicarum & Eccleſiaſtarum, qui eis inde ab ætate Reformationis præfuerunt, nec non ſcholarum, paſſim obviarum. Hæc eſt libri ſumma, quo ægre carebunt viri honoratiores Epiſcopatus Hildeneshemenſis & regionum circumvicinarum. Stilus ubique eſt planus, dilucidus, fuci oratorii ac inæqualitatis expers. Diſtributio partium ſollicite fuit inventa, effectuique data. Pleraque radiant

fulgent-

fulgentque ſua luce. Expoſitio Comitum, veteris ſtatus diœceſis, pagorum veterum, originis Alfeldani oppidi, & ſimilium momentorum, ita eſt comparata, ut ei defuerit lima, ſiquidem *Joannem Leznerum* nimis hic Autor fuit affectatus, & re diplomatica deſtitutus. Dabimus ſeriem eorum, quæ ſunt retractanda & emendanda, præter ea, quæ jam meminimus nos monere. En ſeriem: 1) Bennopolis fuit Benneburgum *pag. 2, 3;* 2) *Benno* Friſius eſt conditor Hildeneshemii *pag. 1;* 3) Hildeneshemium traxit nomen ex ſilva *Hils pag. 7;* 4) nova civitas Hildeneshemenſis fuit A. 1090 exſtructa; 5) *Walbertus*, qui fuit tantum *Wichberti* vicarius, *Wichbertum* excepit *pag. 205;* 6) *Walbertus* fuit ortus ex familia Albatinorum *pag. 207;* 7) Canonici e Seculo XII modo tres poſſunt enumerari Cathedrales *pag. 228;* 8) Seculi XIII enumerare tantum licet Cathedrales 30 *pag. 229;* 9) Diploma *Henrici II*, A. 1013 datum, eſt genuinum *pag. 247;* 10) *Tangmarus* prodidit, primordia Eccleſiæ S. Crucis A. 1009 fuiſſe capta, *pag. 251.* Dedicatio certe incidit in annum 996, teſte eodem *Tangmaro.* 11) *Hundisdure* legitur in Diplomate *Berwardi pag. 263*, ubi *Himdesdore*, nunc Himmelsthür, eſt reſcribendum; 12) *Henrici II* Diploma, *pag. 267 ſeq.* allatum, nunquam antea fuit editum; 13) *Carolus Magnus* oppidum Benneburg nominavit Hilsheim *pag. 16 P. II.* Diplomata antiqua præferunt nunquam non *Hildeneshem;* 14) *Carolus M.* vicit *Witekindum* bello tricennali *pag. 28;* 15) ipſe obiit, cum imperaſſet Saxonibus 14 annos, *pag. 19;* 16) 24 Edelingi, olim 12, dominati fuerunt Saxonibus univerſis *pag. 37;* 17) Comites Winceburgicos exſtitiſſe jam *Pipini* & *Caroli M.* ætate, credit *pag. 40 ſeq.* 18) *Altfridus*, Epiſcopus, A. 872 confirmavit Cœnobium Lammeſpringenſe *pag. 41.* Diploma id eſt ſuppoſititium. 19) *Bardo*, Comes Winceburgicus, fundavit Alfeldam *pag. 66.* Comes ille eſt *Lezneri* commentum. 20) Alfelda paruit Winceburgicis Comitibus 400 annos *pag. 68;* 21) *Rudolphus*, Comes Peinenſis, ab *Henrico Leone* fuit devictus *pag. 70;* 22) *Ricdagus*, fundator Cœnobii Lammeſpringenſis, fuit Comes Winceburgicus *pag. 81.* Omittimus reliqua, Autorem Pl. Rev. obſecrantes, ut hæc fronte excipiat ſerena. Si enim

præ-

præstantissimæ virgines pulchritudinis laudem non amittunt, si qui leviores in genis ipsarum nævi apparent, multo minus labes una & altera pretium Operi optimi Autoris subducet.

J. C. HARENBERGII PARERGON DE Pagis antiquis Diœceseos Episcopalis Hildeneshemensis, ad supplenda & emendanda ea, quæ in Chronico Gottwicensi, ac JOACHIMI BERWARDI LAUENSTEINII Historia-diplomatica Episcopatus Hildesiensis in Prolegomenis ad P. II pag. 15 - 25, leguntur.

I. Diœcesis sacra & ecclesiastica, cui Episcopus Hildeneshemensis, imperante *Ludovico Pio*, præesse cœpit, complexa est Ostfaliam pagum, atque præterea pagos nonnullos minores, ac aliquot minorum majorumque partes. Diœcesin hanc distinguo a complexu terrarum, quas Episcopus Hildeneshemensis inde a *Caroli IV* ætate, qua est *Princeps Imperii*, tenet atque moderatur, & quibus solemus imponere nomen Episcopatus Hildeneshemensis. Diœcesis enim illa, ad tempus Reformationis ecclesiasticæ continuata, hinc inde latius patuit, quam Episcopales terræ; & rursus Episcopales terræ jam exstiterunt Seculo XIII, ac sequenti ætate, extra diœcesin illam Episcopalem. Parochialis cura seu diœcesis Episcopi certe non patuit usque ad Comitatum Dasselensem. Quanta autem fuerit ubique diœcesis, haud facile est determinatu, si ad originem & fundationem Ecclesiæ Hildeneshemensis existimemus respiciendum. Episcopo enim Hildeneshemensi nulla initio data fuit diœcesis. *Ipse præfuit Monasterio Benedictino*, eamque ob causam nonnulli *Monachi Corbejenses* ad illud regendum fuerunt denominati. Episcopalis ipsius cura invigilabat religioni Christianæ inter homines, paulo ante superstitionibus immersos, conservandæ, ac versus Septentriones propagandæ. Quam ob causam insignis exstitit Hildeneshemii schola, inspectioni Episcoporum

demandata, in qua ipsi Imperatorum ac Ducum filii aliquot doctrinis egregiis fuerunt imbuti ac præmuniti. *Berwardus* benevolentia Imperatorum *Ottonis III* ac *Henrici II* admodum valuit. At ne tunc quidem exstitit determinatio diœceseos Hildeneshemensis, Regum sigillo munita. Quis enim, obsecro, animum inducere potest, ut credat, litem de Cœnobio Gandershemensi Moguntinum Archiepiscopum inter & Episcopum Hildeneshemensem tot extrahi continuarique potuisse Conciliis & disceptationibus, si perspicuis membranæ documentis *Berwardus*, ac ejus successor, *Godehardus*, comprobare potuissent terminos diœceseos suæ orientales? Determinatio diœceseos, quæ vulgo *Ludovico Pio* tribuitur, edita a *Leibnitio Tomo II Scriptorum Brunsuicensium pag.155*, forma diplomatica caret, nec ejus ullum exstat monumentum, ad *Ludovici Pii* ætatem deducendum. In Diplomate *Henrici II*, A. 1013 Werlæ dato, quo diœcesis definitur, licet res ipsa sic exigeret, nulla de *Ludovico Pio* injicitur mentio, sed commemorantur *Arnulphus*, Rex, & *Hlothowicus*, qui parochiam Episcopi, suis limitibus designatam, sua muniverint tutela. Quamprimum vero Diploma illud, *Henrico II*, Regi, attribui solitum, propius intuemur, non possumus, quin notas suppositionis, undique elucentes, citra laborem detegamus. Fit enim in eo de *incolumitate prolis regalis* mentio. Incolumitas est omnino viventibus propria. At quis unquam ostendet, *Henricum II* ex *Cunegunda* sua ullam suscepisse prolem? Præterea diœcesis universa subjicitur *pago Astfaliæ*. Quæ significatio ne videatur frivola, additur voci *pagus* vox *provinciæ*, modo tum quidem satis inusitato. Quis unquam legit Diploma, in quo loca, Visurgi prope Kemnadam adjecta, & montes, *Vogler* & *Ibdt*, in præfectura Ducali Brunsuico-Luneburgica *Wickensen* siti, ad Ostfaliæ pagum referuntur? *Henricus II* fingitur in Diplomate fateri, *se suosque parentes in gremio Ecclesiæ Hildeneshemensis fuisse oriundos, & huc usque sublimatos. Henrici II* avus, *Henricus*, cognomento *Rixosus*, Northusæ primam vidit lucem. Patri *Henrico* indubie Bavaria præbuit solum natale. *Henrici II* avia, *Juditha*, *Arnulphi Mali* filia, Bavarico erat ortu; mater *Gisela*, filia *Conradi*, Regis Burgundiæ superioris, in gremio Ecclesiæ

Hilde-

Hildeneshemensis haud potuit nasci. Quis igitur non videt, chartæ illius fidem laborare? Ut vero dicamus, quod res est, *Conradus II* definivit limites Episcopatus Hildeneshemensis, Mindensis, ac Verdensis, ac controversiam illam Gandershemensem sustulit. In præsens suffecerit, pingui Minerva indicasse terminos dioeceseos Hildeneshemensis. Patuerunt vero illi inde ab eo loco, quo flumini Ockeræ Scuntera amnis sese insinuat, per medium Ockeræ alveum, urbem Goslariam, radices Herciniæ silvæ versus Sesam, inde Harrihusum ad amnem *Eterna* seu *Etrina*, qui Hachemehusum, Seboldshusum, Gandershemium, & Crainsen, præfluit, tandemque in Leinam evolvitur, ab origine amnis Eternan ad fontem, qui pagos Rittega & Flenithi divisit prope Wittewater, inde ad amnem Aue, ac inde per montem Erichshusensem (*Erisberg*), ubi Flenithi pagus ac Graem sese mutuo contingebant, per Kaminathanberg (nunc *Kemnabrinc*, inter Gandershemium & villulam Oderichshusen,) in flumen Eternan (nunc *Gande*), donec ipsum Leinæ committitur, inde per Leinam usque ad rivum, decurrentem inter villulas Edingehusen (desolatam) & Ertishusen (præfecturæ *Grene*), inde per montem Selter usque ad Markeldissen; inde per silvam Hils usque ad Wikensen; inde per montem Ohtberg ad villulam Holenberge prope Cœnobium Amelungesborne; porro per montem Vogler ad villam Wabeke, ad amnem seu rivum Lenne, quem Veteres *Linne* vocarunt, ubi influit Visurgim; inde adscendendo juxta amnem Lenne usque ad villam Halle; hinc ad pontem amni Lenne impositum prope villam Scherf-Altendorf; inde per medium montem *Ibat* (nunc *Ibtberg*) versus Halleræ fontem; inde per circuitionem occidentalem ad Westerzellam, villulam Cellis propinquam; hinc ad Septentriones paululum iter flectendo, ac redeundo ad locum, ubi Scuntera Ovacræ sese immittit. Obiter moneo, *Leibnitium* legisse *Unabeki*, pro Wabeki, *Igat* & *Gigat* pro Ihat, *Lume* pro Linne, *Liusa* pro Linsa, villula ad ostium amnis Lenne, *Achingahusim* pro Adingahusun, &c. Cum successu temporis Diploma *Conradi II* periit, designatio limitum, ex eo transscripta, cœpit tribui *Ludovico Pio*, & secundum eam Diploma recentiori arte fuit con-

 cinnatum,

cinnatum, *Henrici II* præferens nomen ac ſigilli mentionem, eo quidem fine, ut intelligeretur, eligendum eſſe Epiſcopum a Baſilicæ Canonicis, ac Monaſterium, in quo Epiſcopus juxta templum habitabat, jurisdictioni *Advocatorum* regalium eſſe exemtum.

II. Sequar ordinem alphabeticum, libere expromturus ſententiam de pagis nonnullis fictis, nominatim *Algidæ, Eilverigawi*, *Erigawi*, *Erimergawi*, *Frithenigawi*, *Empnegawi*, *Ganderesbemigawi*, &c. Cum *Otto Magnus*, ejusque ſucceſſores, Epiſcopis indulgerent jura quædam regalia per tractus regionum determinatos, æmulatio inceſſit Abbates & Abbatiſſas oſtentandi conſimilia jura. Perierunt quoqūe ſæpius Diplomata, quibus fundationis momenta, bonorum redituumque recenſiones, atque jura & privilegia, continebantur. Utraque hæc cauſa effecit, ut Diplomata fingerentur, ac in vicem genuinorum conſarcinarentur. Quoties vero architectus Diplomatum veteratorius hiſtoriæ temporumque, moris priſtini, in locis Sigillorum affigendorum recepti, atque Geographiæ & Chronologiæ, fuit imperitus, deridendos non potuit non admittere errores. Illuſtrabimus pronuntiata exemplis, ad rem præſentem ſpectantibus. *Pagus Algidæ* ſeſe offert lectori in quodam *Arnolfi*, Regis, Diplomate, A. 892 dato, atque evulgato a *Joanne Georgio Eccardo* in *Hiſtoria genealogica familiæ Saxoniæ ſuperioris pag. 296.* Simul ac Diploma legeris, incides in Epiſcopum Hildeneshemenſem, *Engelmarum*, cujus precibus Rex *Arnolfus* fuerit adductus ad pagum illum Comiti *Egbreht* dandum. Nec pagus ille, nec Epiſcopus *Engelmarus*, alibi commemorantur. In numero Epiſcoporum Hildeneshemenſium nullus *Engelmaro* eſt locus. A. 892 *Wigbertus* Epiſcopatui Hildeneshemenſi adhuc præerat, quippe qui A. 880 a Rege ad Epiſcopalem honorem eſt evectus, & A. 894 Synodo Triburienſi interfuiſſe fertur tum ab Annaliſta Saxone, tum in *Tomo XXIV Conciliorum* editionis Regiæ Pariſienſis *pag. 675.* Nemo itaque dubitabit, quin Diploma illud ex quadam *Archontii Severi* officina prodierit. Ejusdem fidei eſt Diploma illud Gandershemenſe, A. 1021, 1 Aug. Noviomagi datum, quod *Henrico II* attribuitur. In

eo

eo transferre dicitur Imperator pagos nonnullos respectu *Comitiæ*, seu *jurisdictionis inferioris*, ad Monasterium Gandereshemense. Autor Diplomatis non satis recte meminit, Imperatorem tunc Noviomagi egisse, satius sibi consulturus, si locum Thuringiæ, in qua tunc versabatur Imperator, nominasset. Dum vero fabricatus fuit pagos, puerilem imperitiam suam satis superque & turpiter traduxit. Erat in eo, ut Monasterio illi adscriberet jurisdictionem in Gandershemium urbem & præfecturam, in Rimigerode, villam propinquam, Erigshusum, prædium vicinum, in castrum & præfecturam Grene, in villam Freden & majorem & minorem, in oppidum Bokenum & villas adjectas, nec non in Sulbeke, Osdagessen, & Avanthusen. Eapropter finxit, Imperatorem donasse Monasterio Gandershemensi potestatem juris dicundi per pagum fictum *Gandershemigawi*, *Erimergawi*, *Eriggawi*, *Grenigawi*, *Frithenigawi*, *Ommergawi*, & *Suilberigawi*. Et, cum Monasterio illi, tum Benedictini Ordinis, reditus aliquot quotannis afferrentur ex villis, ad amnem Aue in Rittiga positis, architectus Diplomatis quoque addidit pagum *Auganagawi*. Ejusdem furfuris sublestæque fidei est Diploma *Henrici III*, A. 1039 datum, quo ficti illi pagi recensentur, ac commentitius pagus *Empnegawi* illis annumeratur. Edidi hoc Diploma in *Historia Gandershemensi pag. 672 seq.* ex schedula haud admodum antiqua; ac in *Schatenii Annalibus Paderbornensibus* posthæc inveni Diploma genuinum, ad cujus formam Gandershemense illud supposititium accedit. Eidem *Henrico III* Gandershemenses olim supposuerunt aliud Diploma, ad A. 1043 relatum, quod notas fraudis usquequaque ostendit, quemadmodum demonstravi in *Historia Gandershemensi pag. 673 seq.* Ætatis subsecuturæ Critici Diplomata Seculorum priorum pleraque, Monasteriorum fercula, quondam deprehendent adulterina, nisi lucrum & metus eos a veritate retraxerint patefacienda. Insulsum sane est, ponere pagum Gandershemigau ad latus pagi Flenithigau, cum Gandershemium utrumque, & villa & urbs, in Flenithigau fuerit situm. Ridiculum omnino, Empnegawi pagum ibi locare, ubi pagus *Valen* seu *Valedungon* exstitit. Eandem impudentiam

fingendi crediderim pellucere ex pago *Frithenigawi*, ſiquidem locus uterque Freden, ſupra Alfeldam Leinæ adjacens, ad pagum *Aringam* ſpectavit. Et eam quidem ob cauſam animus eſt omittere pagos illos commentitios & confictos, *Algidæ*, *Auganagawi*, *Eriggawi*, *Erimergawi*, *Empnegawi*, *Frithenigawi*, & *Gandershemigawi*.

III. *Alaringe*, *Aringa*, *Arebinge*, pagus fuit ad Leinam, inde a Grene usque ad Elze ſeu Aulicam procurrens. *Alaringe* occurrit in quodam Diplomate, quod *Arnulfus*, Rex, A. 892 dicitur dediſſe, atque exſtat apud *Jo. Ge. Eccardum* in *Hiſtoria genealogica familiæ Saxoniæ Superioris pag. 295.* In *Summariis Traditionum Fuldenſium Cap. 5 §. 74* hæc leguntur: *Ego Hauger trado Deo & S. Bonifacio hereditatem meam in terminis villæ Vuoreſete cum pratis, ſilvis, domibus.* *Henricus IV* A. 1068 Baſilicæ Hildeneshemenſi traditur donaſſe Comitatum in pagis Valedungon, Aringe, Guttingon, & in his publicis Eccleſiarum parochiis, Alicga, Redun, Fredenon, & Walenhuſon, ſitum. Alicga, ſeu Aulica, Elze, pertinet ad pagum Valedungon. Redun ac Fredenon referenda ſunt ad pagum Aringe. Wallenhuſum, ſeu Wallenſen, villa præfecturæ Lauenſteinenſis, ad pagum Guttingon, eſt referendum. In charta *Berwardi*, Epiſcopi Hildeneshemenſis, A. 1022 data, *Rethen* villa annumeratur pago *Aringun.* Invenimus ad Leinam in tractu inter Graem & Valen villas Vreden, Vorſate ſeu Vœrſte, & Reden. Quare de ſitu Aringau non amplius eſt dubitandum, quamvis Ven. *Gotbefridus* judicet, genuinum pagi Aringa ſitum reperiri nondum potuiſſe. Appellatio autem pago huic inhæſit ex amne *Ale*, qui urbi *Alvelde* dedit nomen. Veteres incolæ Aringenſis pagi Leinam vocarunt *Ale* & *Aler.* Alveus vetus, per quem olim Leina tranſiit inde a Memerhuſa usque Alveldam, hodie vocatur *Ale.* Comitatus caſtrum eminuit quondam ad Leinam in colle haud procul Alvelda, nomine *Limmerburgum*, cujus rudera & muri aggeresque aliquot reſtant. Locus Alevelde Seculo XII exeunte demum fuit exortus, ineunte Seculo XIII muris cinctus. Cum filii *Henrici Leonis*, Saxoniæ Ducis, A. 1203 patrimonii aviti ac paterni loca inter ſeſe diſtribuerent, tractus ille, antea Arin-

Aringum dictus, adhuc in eorum perſtitit ditione. Quæ *Joannes Leznerus* de Comitibus Winceburgicis, Alveldæ dominis, habet, ea fabuloſa ſunt, & conficta ab eis, qui Ducibus Brunſuico-Luneburgicis tegere voluerunt poſſeſſionum avitarum mentionem. Aringum nunc eſt pars præfecturæ Winceburgenſis.

IV. *Ambargow*, *Ambraga*, *Amberga*, *Ammerigawi*, *Ommergawi*, pagus inde ab oppido Seſen usque ad Woldenbergam procurrens, appellatus ex vicinitate montis Hercinici *am Berge*. Situm recte determinavit Vir Celeberrimus uterque. Loca nonnulla huc referenda ſunt obſcuriora. *Sehuſon*, ſeu *Seſen*, eſt oppidulum ſatis notum, domicilium præfecturæ præbens Brunſuico-Luneburgenſi. *Dalehem*, ſeu *Dalem*, villa prope Bokenum, ſatis eſt nota. *Badeliska*, *Patheleche*, *Pedilon*, eſt villa *Pedel*, quæ dudum fuit exſtincta, ſita prope Seſam. Pro Wurothuſon legendum eſt Murothuſon. Locus *Morshuſen* in charta geographica, trecentis abhinc annis fere concinnata, legitur intra præfecturam Woldenſtein ſitus, quæ nunc vocatur a recentiori domicilio Bidela ſeu Binderlah. *Hammingorod*, ſeu Hammingi novale, fuit villa inter Binderlah ac Seſam, ex qua nihil reſtat niſi appellatio campi Hammingorodenſis, Hammingeroderkamp, vulgo *Hungerkamp*, de cujus ſitu Hildeneshemenſes ac Brunſuico-Luneburgenſes A. 1643 in *Receſſu* cur fuerint incerti, admodum ſum ignarus. *Pilidon* mutandum eſt rurſus in *Pidilon*. Pagus Ambergau univerſus ad Diœceſin Hildeneshemenſem quondam fuit relatus.

V. De *Darlinga* autem ſecus eſt ſentiendum. Hujus enim pagi pars minima intercipitur fluviis Fuſa ac Obacra. Dicitur pagus alibi *Darlingow*, *Darlinga*, *Derningon*, ac Gifhornium inter & Helmſtadium, Scaningam porro, Brunſuicum, ac *Garſenbuttelium*, longe lateque patuit. Villæ ex *Berwardi*, Epiſcopi Hildeneshemenſis, charta, ad A. 1022 ſolita referri, addiſci poſſunt complures. En omnes, quotquot adhuc e Diplomatibus innotuerunt, villas. *Achem*, villa in præfectura Wolferbuttelana, intra Gograviatum Biwendenſem, prædio Steinbergiorum commemorabili inſignis. *Achem Seinſtede*, nunc Senſted, haud

haud procul inde ſita, in chartis Cœnobii S. Crucis Brunſuicenſis vulgo *Senſtide* dicta. *Albordeſteten*, id eſt, locus *Alberti*. Videtur *Alveſe* ſubeſſe nomini priſco, villa præfecturæ Nienbrücke. *Aldagesbutle*, nunc *Adenbüttel*, haud longe ab Ovacra flumine verſus Septentriones in præfectura Gifhornenſi. *Almſtede*, villa haud procul urbe Scheppenſtadio ſita. *Arnaldesbem*, locus nondum exploratus. *Bernſtedertorp*, *Bennestorp*, *Bensdorf*, nunc Barensdorf, villa præfecturæ Fallerslebienſis, ad Boream Helmſtadii ſitæ. *Biscopesbuſen*. Probabile, locum nunc vocari *Wiſpersbuſen*, in præfectura Nienbrück. Epiſcopi Hildeneshemenſis eo usque patuit omnino Diœceſis. *Bodenrod*, ſeu novale Bodonis, nunc Bevenrode, in præfectura Gifhornenſi, haud procul ab amne Schunter. *Burg*, caſtellum Comitum Brunſuici agentium, vulgo Tanqwarderode. *Culbelinge*, vulgo Cüblingen, villa Scheppenſtadio vicina intra præfecturam Wolferbutteleuſem. *Drongolevo*, nunc Dreyleben, villa præfecturæ Scheningenſis. *Duringesrode*, locus Obacræ juxta Brunſuicum finitimus, dudum deſertus. *Flegtborp*, villa magna prope domicilium præfecturæ Campen. *Gemini*, nunc Meine, intra præfecturam Campen. *Graſalob*, nunc Grasleben, ibidem. *Hebesbeim*, nunc Eveſen, inter Scheppenſtadium atque Wolferbuttelam. *Heſſenbeim*, Heſſen vicus ad aggerem, vicus & præfecturæ domicilium in confinio Principatus Halberſtadenſis. *Jemmenſtide* & *Kiſſunleve*, loca deſolata præfecturæ Fallersleben. Ex poſteriori villa cognomen adhæret familiæ generoſiſſimæ cuidam, *a Kisleben* denominatæ. *Mainlim*, Meine, villa præfecturæ Gifhorn ſupra Papendik. *Mollenſtide*, vocatur *Mullumſtedi* in Diplomate *Arnulfi*, Regis, A. 888 Francofurti Corbejenſibus dato. Haud licuit locum expiſcari. *Muſiſchi*. An ſubeſt villa Maſchenrode inter Wolferbuttelam & Riddageshuſam? *Nettorp* adhuc latet. *Ramnige*, nunc Remlingen in Gograviatu Biwende ad Wolferbuttelam. *Roresbeim*, nunc Rœrſen, verſus Heſſen. *Rumeresſtieda*, Runſtedt intra præfecturam Scheningenſem. *Sceninge*, urbs antiquiſſima Scheninga, jam *Caroli Magni* ævo cognita, Annaliſtæ Saxoni appellata *Scanigge*, vulgo dicta *Scheni*. *Sinſtede*, nunc Sonſtede, haud procul

Luckeln

Luckeln & Evesen. *Sinesrode*, qui locus adhuc latet. *Thidorezingarothe*, fortassis Diddense ad Obacram infra Nienbrücke. *Tnipenstede*, locus desolatus. *Tiuflinga*, nunc Twiflingen, inter Scheningam & Vogtsdalem in præfectura Scheningensi. *Valareslebo*, Warschleben, juxta villam Uplingen, ni potius Fallersleben, domicilium præfecturæ. *Wilradesbutle*, nunc Warxbüttel, intra præfecturam Nienbrücke, in Inventario Cœnobii S. Crucis A. 1222 *Wartisbutle* appellata. *Wilrungun* latet. *Witildesbutle*, nunc Velbüttel, intra præfecturam Gifhornensem. *Veltheim*, villa ad amnem Ohe intra præfecturam Wolferbüttelensem. *Uplingi*, nunc Uplingen, prope Scheningam. *Vurdorp*, nunc Vordorp, haud procul a Meine intra præfecturam Gifhornensem. *Zezingeroth*, nunc Essenrode, haud longe a villa Flechtorp intra præfecturam Kampen. Huc referenda sunt nonnulla ex *Traditionibus Corbejensibus* ineditis. Hæ enim significant, *Ottonem Illustrem, Ludolfi* filium, tenuisse ex beneficio Regis Germaniæ res proprietatis imperii *in Godeleveshem* (Goddelsheim in Comitatu Waldeck) *in pago Nitherfi*, & ea permutasse A. 888 cum Abbate Corbejensi *Bovone* locis in Saxonia orientali ultra flumen Ovacceram sitis, atque recepisse in *Dalhem* (Salzdalem) litos 14, colonos 11, & 6 partem salinarum, in *Odònhem* (Einem) litos 14, colonos 2, in *Kikthi* (Sikte) litos 2, in *Leri* (Lere ad Schunteram) litos - -, colonum 1, mansos 2½, in *Laubingi* (Lauingen ad Kœnigslutter) colonum unum, in *Scoderfled* litos 2, in *Mullumstedi* litos 3, in *Sephing.* mansos 5, in *Vredu* (Uhrde) litos 7, mansos 12, in *Rodenesleva* litos 20, mansos 60, in *Dallangibutli* colonos & mansos 15, in *Beriwidi* (Barweke) colonos 16, totidemque mansos, in *Sladforde* colonos 7, & octavam partem totius marcæ, in *beneficio Advocati* mansos 8, in *Ailimundesrothe* mansos 12. Superest quoque in tabulario Corbejensi Diploma, quo hæc permutatio confirmata legitur ab *Arnulfo*, Rege, A. 888, Francofurti dato Indict. VI, 4 Id. Junii, anno regni primo.

VI. *Densinga* pagus Goslariam inter & Bokenum interjacuit. Sita fuit in ea villa *Jerstiti*, nunc *Jerstædt*, in præfectura Libenburgensi juxta Goslariam. Vide *Leuckfeldi Antiquit. Poeld. pag. 275.*

VII. *Flenchi*, alias *Flichni*, *Flenithi*, *Flentigawi*, *Flenide*, pagus inter silvam Hildeneshemensem ac pagum Rittega. Territorium Gandershemense in eo fuit situm, teste *Tangmaro* in *Vita Berwardi*, *Episcopi*, *Cap. 13*, ac *Eberhardo*, Monacho, in *Summariis traditionum Fuldensium Cap. V §. 12.* In charta *Henrici II*, qua A. 1022 bona Cœnobii S. Michaelis Hildeneshemensis creditur confirmasse, pago huic annumerantur villæ sequentes. *Holthusen*, nunc Wrisbergholzen, a Wrisbergiis sic dicta intra præfecturam Wincenburgensem. *Segusti*, nunc Segeste, prope illam. In Traditionibus Corbejensibus ineditis locus vocatur Seguste, & pago Flenithi attribuitur. *Pezun*, nunc *Pezze*, in proximo, jurisdictioni Baronum *de Wrisbergen* obnoxia. Supra eam superest mons Wrisberg, a cujus castro antiquo *Wrisbergii* tenent nomen gentilitium. *Tcellenstide*, nunc Sellenstede, villæ Holthusen vicina, feudum Abbatissæ Gandershemensis quadam ex parte. *Grafla*, nunc Grafel, inter Sellenstedium ac Holthusen ad silvam. *Aluzun*, locus Czele, seu Sele. *Nezzem*, nunc Nezze. Ita enim est legendum. *Esbike*, locus ignotus. *Remleveshem*, locus desolatus. *Hozingissen*, nunc Hœnze, versus Escherde & oppidum Gronau. *Alecfurdi*, Salzdetfurt, vicus salinis inclytus. *Thiederessen*, postea Dotessen, in Steinberg monte, haud procul a castro Marienburg. *Halacholdessum*, locus desertus. *Tuiguste* itidem. *Suthre*, nunc *Sottern*, in præfectura Woldenbergensi ad amnem Nette. *Harlissen*, villa deserta prope Hildeneshemium versus plagam meridianam. *Heterichesbem*, Heersen ad flumen Inneram, seu Indistriam, intra præfecturam Woldenbergensem. Diploma, e quo loca hæc sunt desumta, edidit Vir Consultissimus *Grupe* in *Originibus* ac *Antiquitatibus Hannoveranis pag. 105 seq.* Ex recensione villarum facile patescit, Ostfaliæ partem australem dictam fuisse Flentigau, seu Valengau, quemadmodum tractus ad Poppenburgum dictus fuit *Valen* & *Valendungon*.

VIII. *Flotinga*, *Flutwide*, vulgo Flotwita, pagus juxta Alleram prope Wienhusam, sedem præfecturæ Principatus Cellensis, ac Cœnobium illustre. *Weinbusa* olim appellabatur *Huginbusen*, jam a *Godehardo*, Episcopo Hildeneshemensi, possessa. Ex

Conradi,

Conradi, Episcopi Hildeneshemensis, charta, qua Cœnobium Wienhusanum confirmavit, dilucet, locum Wienhusum quondam dictum fuisse *Huginhusum*, quasi *domus Hugonis*. Huginhusum indubie in pago Flotwita fuit sita. Reliqua loca patescunt ex charta *Berwardi ad A. 1022.* • *Adenhusen*, Adensen, prope Meinersen. *Eddinckhusen*, Eitze ad amnem Ersche, intra Meinersensem præfecturam. *Hardeshem*, Hardese, villa præfecturæ Meinersem. *Scephusen*, nunc Swaghusen, vicus ad Alleram. *Sceplice*, nunc Schepelse, villa non procul inde disjuncta. *Siradeshem*, an Siverdam? *Waditlogon*, nunc Waltingen, unde cognomen inhæret locis paludosis *Waltingerbrook*. *Wendelingerode*, nunc Weienrode, villa præfecturæ Meinersum. *Uttisun*, Utze, villa major & prædium equestre intra præfecturam Meinersensem.

IX. *Guttingon*, *Guottinga*, *Gudinge*, pagus ab Aulica, seu Eletse, usque ad Hemmendorpium per præfecturam Lauenstein procurrens. Frustra quæsiverunt plerique hunc locum prope Gottingam. In hoc pago memorantur sitæ sequentes villæ. *Amplidi*, seu Empelde, locus in dominorum Generosissimorum, *de Hake* dictorum, literis legi solitus, quibus feuda ipsorum describuntur. *Ledbi*, seu Lede, villa deserta, sita fuit prope Gronaviam ad Leinam haud secus ac Emne. *Midele*, villa præfecturæ Poppenburg, vulgo Mehle. *Osithe*, villa desolata prope Aulicam. *Swalenhusen* dicitur nunc Salz-Hemmendorf a vico confini Hemmendorfio. Salinæ, in Swalenhusen obviæ, sæpius memorantur in chartis Cœnobii Amelungesbornensis. *Chronico Gottwicensi* primus hic emendationem attulit Ill. *Joannes Daniel Gruberus* in Præfatione ad *P. I Topographiæ Gottingensis*.

X. *Hassala* pagus nititur Diplomate *Ottonis III*, A. 1001 in Brugthem dato. At legitur in eo Hastfala, & Diploma ipsum omni caret fide, id quod jam alibi ostendi.

XI. *Liergewe*, *Leron*, pagus ad Brunsuici plagam meridianam. En villas, ei solitas attribui in chartis antiquis. *Beddingen*, prope Brunsuicum & Wolferbuttelam. *Flotide*, nunc Flœhte, majus & minus, in præfectura Episcopatus Hildeneshemensis Li-

beuburgensi. *Gledingen*, nunc Gleye, majus & minus, prope Brunsuicum. *Gutstete*, nunc Gustædt, locus in præfectura Gebershagen. *Laminari*, nunc Lamme, haud procul Brunsuico. *Linden* inter Brunsuicum & Wolferbuttelam. *Schwilbere*, nunc Grossen-Schwülper, infra confluentem Obacræ & Schunteræ. *Sunnenberge*, Sonnenberg. *Stæckem*, inter oppidum utrumque maximum Ducis Brunsuico-Wolferbuttelani. *Tithe*, Tide, sedes Superintendentis, distans uno milliari ab oppidis Brunsuico & Wolferbuttela. *Dinbarloha*, *Timberlo*, nunc Timmerla, inde haud procul remota.

XII. *Merstem*, *Marsem*, *Marstheim*, *Merstemen*, pagus in Ducatu Saxoniæ circa Leinam atque locum, in quo Hanovera Seculo XII succrevit. Id ipsum patet ex locis, ei pago contributis. *Bavenstede*, locus desolatus. *Everdissen*, an Evesdorp? *Gernhusen*, Gerden, prope Ronnebergam. *Haringehusen*, Herenhausen, domus deliciosa Electorum, ad Hannoveram sita. *Limbere*, castrum & villa pone villam Linden ad Hannoveram. Locus est dudum eversus. *Herdere*, villa desolata prope Linden, dicta in chartis medii ævi *Erdere*. *Kobbinghusen*, an Coppenbrücke? Certe locus uterque a *Cobbone* fuit appellatus, probabiliter fratre *Ludolfi*, Ducis Saxoniæ orientalis, ipso Saxoniæ occidentalis Duce. *Nitelrede*, Nettelnreder, prope silvam Deister, inter Munderam & Lauenau. *Visbeke*, Cœnobium illustrium virginum in Comitatu Schaumburgico, ab *Ottone III* fundatum, de quo exstat *Historia*, a *Paullinio* conscripta. *Trothe*, villa desolata prope Koldingensem pontem, unde restant loca Drother-Busch, Lucksdrothe, Hanendrothe. Vid. Cel. *Christianus Ulricus Grupe* in *Originibus Hannoveranis pag. 112*. Annumeratur hic locus alibi pago Ostfaliæ. *Walesrode*, locus desolatus. *Runebereben*, Ronneberg, horæ itinere distans Hannovera, sedes Ephori ecclesiastici. *Lindard*, nunc Linderte, in præfectura Calenbergensi. *Pattenhusen*, nunc Pattensen, oppidulum prope Coldingam, sedem præfecturæ Electoralis Hannoveranæ.

XIII. *Grindiriga*, pagus circa castrum Welpe, in quo Holthorpe, Hebbenni, & Stavoron, visebantur, teste charta *Odalrici*, Episcopi Mindensis, apud Cel. *Grupium* loco laudato *pag. 121*.

Holtorp

Holtorp eſt villa præfecturæ Welpe. In proximo eſt ſilva Grindau.

XIV. *Loigge* pagus, alias dictus *Laoginge*, *Lainga*, *Laginga*, *Langunga*, *Loginga*, in quo recenſentur villæ Nuibike juxta Hachen, Triburn-Stocken, Helmga, Burſtalla, Holenbecke. Nœbeke & Hagen ſitæ ſunt in præfectura Welpe, Stockendrever in præfectura Neuſtadt, Boſtel prope Cœnobium Marienſee, &c. Confer Cel. *Grupium pag. 121 ſeq.* Pertinent uterque pagus ad confinia Diœceſeos Hildeneshemenſis Mindenſia.

XV. *Oſtfalia*, *Oſtfala*, *Oſtfalaha*, circa Hildeneshemium, in quo memorantur villæ *Asheim*, nunc Yſen, ad Indiſtriam in præfectura Marienburg, *Niteloun*, nunc Netlingen, in præfectura Steinbrück, *Laffordi*, nunc Lafferde, utraque ibidem, *Sudenſtide*, locus incognitus, *Smithenſtide*, nunc Smedenſtedt, in præfectura Peinenſi, *Wingon*, nunc Winnien, in præfectura Rute, *Hedilenthorp*, *Heridesham*, Harſſum in Præpoſitura Baſilicæ, *Duſunhem*, *Denniſtorp*, Denſtorp, prope Vechelte ad Brunſuicum, *Vorden*, Vœrum in præfectura Peine, ni Werte haud procul Denſtorpio verſus auſtrum, *Winithuſen*, Wendhauſen in præfectura Steuerwaldenſi, *Edinhuſen*, fortaſſis Heine ad Indiſtriam, *Alem*, Adelem in Præpoſitura, *Tiereshem*, *Linnithe*, Lühnede in præfectura Rute, *Thornithe*, Dorenten prope Hannoveram, *Egenheim*, *Osleveſſen*, Oſſelſe in præfectura Rute, *Hottenem*, Hotteln in præfectura Steuerwaldenſi, *Wiringe*, Wiringen in præfectura Rute, *Heſede*, Heiſe ibidem media inter Hannoveram ac Hildeneshemium, *Lutea villa*, Lemendorf, ſeu Lehndorf, ad Brunſuicum, *Biscopesroth*, id eſt, Rode, villa deſolata in montanis inter Marienburgum & vicum Salzdetfurt, cujus reditus capit Cœnobium S. Godehardi Hildeneshemenſe, *Trothe*, villa deſolata prope pontem Coldingenſem, quam Ill. *Gruberus* minus recte in Lauenrodio quæſivit. Luteam villam Cel. *Grupius l. c. pag. 104* exponit de villa deſolata *Lucienvœrde*, cujus exſtat ædicula inter Hildeneshemium & villam Ochterſſen.

XVI. *Oſterwalde* pagus ſitus fuit A. 1022 in Comitatu *Bernhardi*, Marchionis, eique attribuitur villa *Latendorp*, ſita in præfectura Cellenſi Bargfeld haud procul Cellis.

XVII. *Saltga*, *Salzgewe*, *Soltga*, pagus ad ſalinas Gitterenſes in præfectura Libenburgenſi. Villas ejus fuiſſe has accepimus: *Lerun*, deſolata, *Gutſtede*, nunc Guhſte, in præfectura Geffershagen, *Hetilendorf*, deſolata, *Geizheres*, Gitter, *Ringeln*, villa & Cœnobium Benedictinum. Comitiam hujus pagi *Otto*, Epiſcopus Hildeneshemenſis, emiſſe A. 1270 a Comitibus Woldenbergicis perhibetur.

XVIII. *Scotelinghen* pagus in tractu, qui Hildeneshemium ac Poppenburgum interjacet, eſt collocandus. Sitæ fuerunt in eo villæ *Hemedesdore*, id eſt, Himmesthür, ſeu Himmelsthür, Epiſcopi *Jodoci Edmundi* deliciæ, atque *Hogeresbem*, ſeu Heierſen, utraque in præfectura Rute.

XIX. *Suilbirge*, pagus, Suilbergawi, ponendus eſt in Comitatum Daſſelenſem, ſeu præfecturam Epiſcopalem Hundesrück, ejusque confinia. Ven. Abbas *Gothefredus* conjectavit, pagum hunc ad Ovacram prope villam *Kleinen-Swilper* eſſe figendum. At, quod pace Viri ſummi affirmamus, villæ, pago illi in Traditionibus Corbejenſibus aſſignatæ, perimunt ejus conjecturam, noſtramque potius firmant opinionem. Vocantur illæ: *Daſſila*, *Duncunhuſun*, *Odilevesbuſun*, *Mackanbuſun*, & *Thiadberteshuſun*, quæ dudum vocantur *Daſſel*, *Denckibuſen*, in præfectura Wickenſen, *Ellenſen*, *Mackenſen*, & *Deiterſen*. In *Summariis Traditionum Fuldenſium Cap. 5 §. 43, 53*, hujus pagi fit mentio, ac villæ in eo ſitæ *Chuſinbuſen*. Hæc nunc vocatur Koenſen, haud procul Embeca ad occaſum poſita.

XX. *Valen*, *Valim*, *Valedungon*, pagus intra Oſtfaliam ad Gronau urbem ac Poppenburgum. Vocis veſtigia ſuperſunt in villa *Valenſtede*, ſeu Wallenſtede. Recenſentur hi pagi illius villæ: *Alicga*, *Aulica*, Eletſe, dudum in urbem amplificata, *Berevelte*, vulgo Barvel, *Betenem*, vulgo Beteln, *Kemnium*, vel potius Hemnium, Empne, villa deſolata, cujus incolæ novum oppidum Gronau habitarunt, *Redun*, Reden ſupra Gronaviam ad Leinam flumen, *Mengencingeroth Achem*, locus obſcurus, *Wallenſtide*, nunc Wallenſtedt, prope Reden, *Poppenborg*, ſedes quondam Comitum, nunc domicilium præfecturæ, inde cognominatæ. Comes *Tancmarus* ad A. 1025 memoratur, *Bruno* ad A. 1049,

Fride-

Fridericus, ejusque filius, *Conradus*, ad A. 1068, a quibus Comites Poppenburgenses sunt deducendi.

XXI. *Ventzga*, *Wentzgow*, *Wentsgoi*, *Winzigawi*, pagus, in quo Lutterum & Daleheim villæ occurrunt apud Autorem *Vitæ Meinwerci Cap. VI pag. 519. Leuckfeldium* scripsisse *Densiga* pro Ventzga, vix dubitandum videtur. Cœpit vero hic pagus inde a confinio urbis Bokenum, ac prope Goslariam ad Hartgau pagum desiit.

XXII. Tandem addemus pagos nonnullos Saxoniæ veteris minores ex Diplomate Corbejensi, ad A. 1004, Indict. II, 4 Non. Novembr. dato, quo sorores *Frederuna* & *Imma* dicuntur prædia hæreditaria construendo ac conservando Cœnobio Kemnade tradidisse, in Comitatu *Bernhardi*, Ducis, sita, nominatim *Keminetam*, *Hegen*, *Barigi*, *Tundinun*, *Othere*, in Tilithi; *Varstan* in Auga; *Rothe* in Wikanavelde; *Bardenwic*, *Hatmannessun*, *Withorpp*, *Britlingi*, *Biangibudiburg*, *Addunesthorp*, *Hoterbiki*, *Bodanhuson*, *Sutherburg*, in Bardanga; *Clanicki* in Drevani; *Wigmannesburstal*, *Bennedesthorp*, in Mosidi; *Widila*, *Waldersidi*, *Kokerbiki*, in Heilanga; *Holana*, *Aun*, *Setila*, in Hogtrunga; *Hepstidi*, *Sinigas*. Loca illa denuo recensentur in Diplomate alio, A. 1016 Goslariæ 7 Aprilis dato, pagorum nominibus omissis insigni. Pro Hegen legitur hic *Heigen*, qui locus nunc vocatur Haien in præfectura Wickensen ad Visurgim. Conveniunt reliqua. Nobis hic res est cum *Wickanavelde* pago, in confiniis Diœceseos Hildeneshemensis collocando, in quo reperiunda est villa *Harderode*, & altera *Bisperode*, illi vicina. Locus Wickensen, sedes præfecturæ, in Diœceseos Hildeneshemensis definitione vocatur *Wickinaveldiston*, nec ullus dubito, pagum Wikanavelde circa eam esse ponendum. Quin porto Diœcesis illa aliquam partem pagi Hartingau ad radices Herciniæ occidentalis *complexa fuerit*, nulli dubitamus.

DISCOURS HISTORIQUES, CRITIQUES, Theologiques, & Moraux, &c.

id est,

EXPOSITIONES HISTORICÆ, CRITICÆ, theolo-

theologicæ, & morales, factorum quam maxime commemorabilium Veteris & Novi Testamenti, opera SAURINI, olim Ecclesiastæ Hagensis Comitum.

Tomus II & III.

Amstelodami, impensis Petri de Hondt, 1720 & 1730, 8.

Tom. II Alph. 1 plag. 18, Tom. III Alph. 1 plag. 10, cum Tabb. æn. 10.

Tomo *secundo* absolvi historiam *Exodi*, *Levitici*, *Numerorum*, ac *Deuteronomii*, *tertio* autem libri *Josuæ* & *Judicum*, usque ad obitum *Jephthæ*, videtur præmonendum. Eruditio, antiquitatum peritia, stili nitor, notitia Theologiæ expolita, & pietatis cura singularis, hic denuo omnem complent paginam. Si qui aliis ex scriptis Autoris norunt virtutes, ii non fallentur, Opus ipsum attentius legentes. Ea momenta historica, quæ exteris Scriptoribus debemus, Autor quidem haud omittit; illam tamen ubique servat moderationem criticam, ut incerta pro veris non habeat, minusque verisimilia vel prætermittat, vel re-
Tom. II fellat. Quare religioni sibi duxit, Regem Ægypti, qui Judæos
pag. 19. duriter & crudeliter tractavit, designare, ejusque nomen dare declaratum. Angelum, qui ad *Mosen* ex rubo ardente fecit verba, filium Dei exstitisse, solide comprobat ex *Deut. XXXIII*,
27 seq. *16.* De nomine Dei אֶהְיֶה *ero*, *sum*, egregie commentatur. *Josephi Medi*, qui verba *Sephoræ: tu es mihi gener seu sponsus*
38. *sanguinis, Exod. IV, 20*, ad *Elieserem*, filium tunc circumcisum, directa credit, sententiam recenset ita, ut nihil moneat in contrarium. Si quid judicamus, ipsa etiam sua sese commendat proba-
48. bilitate. Autor haud sustinet dirimere litem eorum, qui partim existimant, *Jannem* & *Jambrem*, Magos Ægypti, artibus naturalibus prodigia *Mosis* fuisse imitatos, partim vero arbitran-
49. tur, eos ope diabolorum ea produxisse. Inficiatur tamen inter hæc, nullam in Codice sacro exstare vocem, ex qua, ipsos pacto cum dæmonibus inito ea edidisse, queat quodammodo elucere.
53. Adjicit dubitationem hanc, quærens, quomodo valeamus distinguere divina miracula ab operationibus cacodæmonum, si hisce

vis

vis & poteſtas inſit edendi paria miraculis divinis prodigia? Sunt, qui credunt, diabolum valere potentia ſingulari oculos ſpectatorum præſtringendi. At Chriſtus tenuit oculos diſcipulorum Emmaunticorum, ne ipſum viderent talem, qualis erat. Quare Autor it in omnia alia, ratus, in eo etiam effectu prodi Pag. 56.
miraculum, ſi quis poſſit oculis ſpectatorum recte affectis vim naturalem auferre, eisque ſpectandum præbere id, quod ipſi lubet. Licet vero ipſe quæſtionem propoſitam haud extricet, id tamen ſolide oſtendit, miracula Dei fuiſſe excellentiſſima, eorumque partem vix exiguam Magos valuiſſe imitari, quacunque tandem arte baculos ſuos in ſerpentes mutaverint. Filios Æ-
gyptiorum primum genitos fuiſſe ab angelo enecatos, non prin- 63.
cipes familiarum, oſtendit adverſus Rev. P. *Calmetum*. *Deos,*
in quos exercuit Deus judicium funeſtum in Ægypto *Num.* 64.
XXXIII, 4, non exiſtimat exſtitiſſe proceres viroſque ceteris excellentes, ratus, indicari idola, ſeu Numina efficta, externis ſignis ſpectabilia, provocans ad *Jer. XLIII, 12, 13, L, 1, 1 Sam.*
V, 3, Gen. XXXI, 30. Ubi de Paſchate primo diſſerit, inſerit 71.
nonnihil de initio anni penes Ebræos. *Spencerum* eo notat nomine, quod hic ritus extraneos, quibus *Moſaicos* putat
fuiſſe oppoſitos, antiquiores crediderit *Moſaicis.* Exiſtimavit 82.
nihilo minus, leges Deum ſuas oppoſuiſſe ritibus alienigenarum & exterarum gentium, tam eis, qui tunc temporis viguerint,
quam illis, quos hæ ſubſecutis temporibus excogitarint. Quæ 95.
fuerit *Saurini* Ebraicæ linguæ peritia, documento ſunt ejus interpretationes vocum *Pi-ha-chiroth* & *Baal-zephon*, quarum illam vertit per *os montium Hiroth*, hanc vero per *Deum vigilantem*, cum potius vox prior notet *oſtium foſſæ*, ſeu canalis, & poſterior *Jovis templum*, ſeu opertum. Miraculum illud, quo Deus adduxit Iſraelidas per mare exſiccatum, vindi-
cat Autor egregie, tum adverſus *Spinozam*, tum adverſus eos, 104 ſeq.
qui fluxui ac refluxui maris illud aſſignant. Cum vero exiſtimat, Iſraelidas per ſinum Arabicum iter illud glorioſiſſimum feciſſe, communiter videtur erraſſe. Sinus enim Arabicus nimis eſt ſpatioſus & diductus. Non apparet ratio, qui tanta multitudo nocte unica eum potuerit tranſire. Ut hunc nodum ſolvat Autor, miraculum miraculo addit, ratus, Deum indidiſſe

Iſraelidis motum celerrimum, quem putat indicari *Exod. XX, 4.* Deus perhibetur mentem *Pharaonis* induraſſe, poſtquam *Moſes* de nutu Dei eum reddiderat certiorem. De hac
Pag. 125. induratione fuſius Autor diſſeruit, ad extremum ſignificans, indurationem hanc eſſe pœnam ob gravia peccata libere admiſſa, conſiſtentem in aggravatione corruptionis, qua illaqueatur pec-
131. cator. De Manna late expoſuit, ac miraculum, quod Deus, ſuppeditata Iſraelidis manna, edidit, ſatis ſuperque vindicavit, *Moſe* præeunte *Devt. VIII, 23.* Non eſt, quod quidquam repetamus de prælio in Amalekitas ſuſcepto, ac de lege in monte Si-
199. nai promulgata. Tabernaculi ſacri ſtructuram, ordinem, & effi-
527. giem, copioſe Autor illuſtravit. Ultima *Devteronomii* eſſe calamo recentiori adjecta, exiſtimat, adjuncta egregia Diſſertatione de ſepulchro *Moſis.* In calce accedit *Tomo ſecundo* elogium
Tom. III. *Moſis pag. 547,* atque Index copioſiſſimus. *Tomo tertio* offeruntur Iſraelidæ, Jordanem tranſeuntes, occupatio Hierichuntis, *Achan* condemnatus, artificium Gibeonitarum, clades quinque Regum, *Joſua* vincens Reges Cananææ, *Joſua* Cananæam diſtri-
pag. 284. buens, reditus Rubenitarum ac Gaditarum, fœderis renovatio Deum inter & Iſraelidas, *Eglon,* Rex Moabitarum, ab *Ebude* occiſus, clades *Jabini* ac *Siſſeræ*, facta *Gideonis*, nex *Abimelecho*
413. illata, votum & victoria *Jephthæ. Rahabam* adoleſcentem & juvenculam rei meretriciæ operam dediſſe, conficit Autor ſolidis
5. argumentis, ratus tamen, eam poſtea male actorum pœnituiſſe, ac rediiſſe ad frugem. Curſum Jordanis deſcribit accurate. De ſilicibus, quibus *Joſua* præputiatos juſſit circumcidi, non tra-
31. latitia affert. Producit cauſas, cur Judæi, in Arabiæ deſertis verſantes, haud ſuſceperint circumciſionem. Circumciſionem Judaicam pronuntiat Ægyptiaca antiquiorem, ſimulque *Spence-*
38. *rum* refellit. Illam credit dici *opprobrium Ægyptiorum*, eo quod Ægyptii olim faſtidiverint, probriſque affecerint, circumciſos. *Joannis Clerici* & *Spenceri* opiniones contrarias elidit. Principem exercitus Jehovæ, qui apparuit *Joſuæ*, pro filio Dei
52. habet. Sono buccinarum miraculoſo muros Hierichuntis fuiſſe
97. collapſos, oſtendit. *Fluvium Ægypti* per Nilum exponit. Pacem, quam obtinuerunt Gibeonitæ interpoſito ſtrategemate, copioſe ediſſerit. Grandinem non credit fuiſſe miraculoſam, quæ cecidit

dit ad devincendos Cananææ Reges, licet *Calmetus* secus statuerit. Exempla stragis hominum pecudumque, a grandine ma- Pag. 127.
jori derivanda, addit haud una. Solem vero ac lunam stetisse 131.
ad preces *Josuæ*, ipsi videtur res tanto miraculo plena, ut tractationem eapropter instituerit satis longam. Quis crederet, ipsum hic divertisse ad *Theoriam telluris*, a *Guil. Whistono* in vulgus ire jussam? Non enim tantum cogitata *Whistoni* de creatione hexaemera recenset, sed etiam ex parte dijudicat. Id 146.
tamen Philosophis largitur, in Codice sacro de systemate mundi ad amussim observationum Astronomicarum atque doctrinarum, inde decerptarum, haudquaquam disseri. *Elihu* certe cœlos 150.
cristallinos commemoravit *Job. XXXVII, 28.* Ne vero Autor sibi videretur judicium sumsisse mathematicum de systemate mundi nostro, eoque genuino, determinando, Epistolam, a Cel. *s'Gravesandio* sibi eo fine impertitam, hic inserendam curavit. Hic vero hypothesin *Copernicanam* doctrinæ de viribus stellarum 152.
mutuo gravitantibus superstruit, atque ex *Gen. I, 16, Ps. XIX, 7,* &c. indicat, in Codice sacro de phænomenis fieri verba cœlestibus, prouti illa oculis spectantium appareant. Addit summus 168.
Vir, ex ipso *Josuæ* loco *X, 12,* manifestum esse, inibi etiam eadem disseri ratione. Quomodo enim sol alia ratione referri potuit ad Gibeonem, & luna ad vallem Aialonis? Et quomodo dies tam extensus dici potest nec antea, nec postea, exstitisse, cum in terris polaribus dentur dies octo mensium? *Josua* omnino commemoravit phænomenon, quale id oculis spectantium in Palæstina apparuit. Amœna est designatio rationum, cur Ju- 188.
dæis vetitum fuerit a Deo, quo minus equos alerent complures. De curribus falcatis, eorumque origine, Autor ea attulit, quæ juvat legisse. Imaginem ac figuram eorum ex *Joannis Schefferi* 192.
libro *de re vehiculari veterum*, ac numo *Julii Cæsaris*, producit in lucem. Per *Zidonem magnam* intelligit Sidonem, non ausus *minorem Sidona* designare, quæ est pars Tripolis Syriacæ, Sidoniorum colonia, ab eisdem cognominata. *Misrephoth maim* 195.
ipsi est locus incognitus. Videtur subesse *Balanea* Phœnices, ex balneis dicta. Disserit deinde de distributione Cananææ inter Judæos, expendens rationes, cur Judæi septem nationes 200.
inimicas haud simul unicaque expeditione bellica deleverint.

Exponit pulchre de Rubenitis, Gaditis, ac tribu Manaſſitarum
Pag. 222. dimidia, in patriam transjordanicam remiſſis. De locis precum, ad flumina ſitis, quibus *Proſeucharum* fuit nomen, agit ſollicite.
275. De *Judicum* munere commentatur curate. Molochi in honorem infantes ab Ammonitis fuiſſe combuſtos, contra R. *Jo-*
455. *ſephum Karo* ſolide demonſtrat. Deam *Aſtarten* & *Cybelen* fuiſſe
463. unam eandemque, contendit. De *Dea Syria* ampliſſimum dicendi nactus campum, oſtendit, Syros tempore *Jephthæ* jam conſueviſſe filiabus imponere cœlibatum, ad vacandum ſacris *Aſtartes*. *Cybelen* Latini dixere *Veſtam*, eamque ab *Ænea* ex Ilio deductam ſuſcepere cum Veſtalium virginum religione, quemadmodum teſtis eſt *Ovidius Faſt. V pag. 351.* De voto *Jephthæ* longe lateque diſſerit, eique congruenter, filiam a *Jephtha* fuiſſe perpetuo cœlibatui conſecratam, arbitratur. Niſi
490. *Jaçobi Saurini* aliunde ſatis innotuiſſet ampliſſima doctrina, eam ex hiſce Diſſertationum *Tomis* ubique enitere atque diffundi, merito prædicarent univerſi. Tanta enim orationis ſuavitas & compoſitionis amœnitas, ubique dominatur, tanta ſentiendi moderatio utramque facit paginam, tanta reconditarum & antiquiſſimarum rerum rariſſima cognitio usquequaque pateſcit, ut Lectorem, haud penitus rei ſacræ & literariæ rudem, Volumina hæc debeant retinere & delinire.

DE REGIMINE MAGNORUM AUXILIORUM in curationibus morborum Diſſertationes quatuor; de offenſionibus Medici operoſi Diſſertatio ſingularis; Autore HOMOBONO PISONE, Cremonenſi, in Academia Patavina Medicinæ Practicæ Profeſſore.

Patavii, typis Joannis Baptiſtæ Conzatti, 1735, 4.
Alph. 2 plag. 17.

Magnorum auxiliorum, quæ & δράστικα, id eſt, efficacia, appellari ſolent, ſicut inſignis eſt nobilitas & generi humano exinde contingens ſalubritas, eo quod curationum compendia his ipſis inſtitui, & morborum, ceteroquin male obſequioſorum, pertinacia expugnari, ab artis ſuæ gnaro poſſint; ita plurimis hæc res exponitur difficultatibus. Eventuum lubricitas, Medici

fama

fama ſiniſtro ſucceſſu labefactata, ægri corium miſere quandoque laceratum, experimenta per mortes facta, plures eo induxerunt, ut expectationi plurimum largirentur, nollentque, ex monito *Celſi*, occidiſſe videri, quos ſervare haud poterant. Verum, ſicut temeritas Medicorum Plutonia regna haud parum auxit, ita & timiditate, oſcitantia, aut ſtertore, medicantium non inferior funerum numerus ducitur. Hæc res Autorem admonuit de explicanda magnorum auxiliorum indole, & legitima illis utendi methodo exponenda, id quod feliciter & perquam erudite executus eſt. De Venæſectionis adminiſtratione primum ediſſerit, quam male a quibusdam negligi, pejus & præter rationem inſtitui, peſſime quotidianam effici, declarat. *Teneo*, ait, *pro certo, me non longe a veritate aberraturum eſſe, ſi dixero, ex centum venæſectionibus, de more imperatis, tertiam partem cum vera ratione vix fieri, & bene vertere.* Videas, quorum armata ſcalpello manus ſemper eſt, quibus ſanguinem extrahendi libido ita familiaris eſt, ut nata cum iisdem videatur, nec quidpiam præter venæſectionem in ore ſit. In genere, quid ſanguis vena dimiſſus præſtare in corpore humano poſſit, exponitur. Calorem nativum inde augeri, utut contrarium id videri quibusdam poſſit, reſtituta, quæ ob copiam impedita fuerat, circuitus libertate, contendit. Perſpiratio hoc ipſo ſui juris fit, ſanguisque omnis concitatior, cum certa revulſionis fiducia, evadit, virium a ſanguine, nervea principia, quandoquidem abundat, premente, proſtratio reſtituitur, ſed & refrigerium inde ſalutare obtinetur, ipſo, quod ſanguini ineſt, vitali caloris principio imminuto, & vaſorum capillarium habitu ad debitam diametri plenitudinem, nec ultra, infarcto. Sed & hæc omnia contraria & inſalubria evadunt, ſi præter inſtitutum ob Hydraulices animalis neglectum, vulnerandi magis, quam ſanandi, deſiderio ferrum ſtringatur in perniciem. Verum ac genuinum venæſectionis neceſſariæ indicans ſuperfluam ſanguinis copiam eſſe, innuit Autor. Quamvis enim illius ablatio inedia, exercitiis, aliisque evacuationibus, obtineri poſſit, celerior tamen in ſanguine per venam miſſo ſalus eſt. Plurimum operoſus eſt in dirimenda lite, quam *Fernelius*, *Horatius Augenius*, aliique, de differentia plethoræ ad vaſa, & quæ ad vires dicitur, agitant. Plethoricus ad vaſa, quales

quales athletas ſuos habuit *Hippocrates,* vaſorum diametros, ſanguine abundantes ultra capiendi potentiam, farctas habet, quamvis & hic afferatur inter plethoram ad vaſa puram & impuram, quæ & ſpuria dici ſuevit, ſcholaſtica diverſitas. Ad vires plethoricus habetur, cujus utut mediocris viſus ſanguis, virtutem vitalem, qua circumagi debet, nihilo minus exſuperat, qualis eſt ſanguis febribus intermittentibus correptorum. Omni autem, cur ſic peragant, ratione deſtituuntur, ſi qui cacochymiam, qui terminus quamcunque humorum dyſcraſiam & in qualitate exiſtens vitium denotat, venæſectione curari poſſe, arbitrantur. Nempe, non qualis, ſed quantus, ſit ſanguis, hic conſiderandum, neque, ſi tamen *Galenus* melancholicos pertuſa vena curavit, cauſam materialem & formalem ſublatam fuiſſe, reputandum. Revellendi & derivandi ſanguinis alterum eſt indicans, qui termini ut legibus motuum reſpondeant, in rigore ſignificatus accipiendi non ſunt. Exinde uberius declarare ſuſcipit Autor, quid venæſectionem indicet, quid omittendam ſuadeat; inde pro ingenio antiquorum, quorum placitis ſententiisque mire delectatur, de habitu corporum, de fibrarum textura, quam venam ſecare deceat, quam minus, jucunde utiliterque diſſerit. Taxatur *Sydenhamius*, qui infantibus, dentitione difficili laborantibus, ſanguinem miſerit, quamvis, quæ altera infantia eſt, ſenectus, pro roboris vitalis diſcrepantia, ſanguinem impune ex vena dimittere poſſit. In prægnantibus ſanguini plus juſto parcit, inquiens: *in magna proclivitate mulierum ad abortum jure timetur, ne is accidere poſſit a venæ ſectura, quæ omnes humores commovet, vaſa laxat, multiplicique ratione officere poteſt fœturæ.* Verum paulo poſt prudenter limitat, non omnem venam ſectam eſſe abortivam, abſtinendum tamen eſſe a vena Tali. Noſtræ certe tum optime ſeſe habent, quando vulnus recens & vix obligatum ſecum puerperio afferunt. Reliqua venæ adminiſtrandæ impedimenta a cauſis non naturalibus, motu, quiete, ſomno, vigilia, tandemque morbis, quibus nefas eſt ſanguinem effundere, deſumuntur. Altera Diſſertatio de purgatione & medicamento purgante inſcribitur, quæ merito inter ardua & magna cautionibus ſubjecta remedia collocatur. Purgantium innocentiam primum contra *Helmontium*, qui inter venena eadem habuerat, defendit; inde

anti-

antiquam illam, an cum ſelectu purgare quædam dicantur, an attrahant humores, controverſiam docte movet. Inde quæſtiones curioſæ: an venæſectionis vicem gerere, an eidem præmitti, an poſtliminio erogari, debeant, proponuntur. Nec minus appoſite, quæ ætates, corporum conditiones, ſexusque, quoad uterum, vel vacuum, vel plenum, diverſitates, Medicum ad propinanda laxativa pocula determinare poſſint, exponitur. In explicando *Hippocrate*, & conciliandis interpretum ejus ſententiis, an cruda, an cocta materia expurganda ſit, plurimus eſt. Tertia de Sudore Commentatio eſt, ubi, qualis ſit humor, an primæ, an proximæ poſt hanc, digeſtionis, prolixe Autor exponit, experimentis de redolente varios cibos ſudore inductus, ut definiat, inteſtinalem eſſe chyli ſuccum, qui toto corpore dimanet. Sudorificorum virtutem, nec in alcalici remedii cum acido ſanguinis juxta *Williſium* in corpore humano contingente pugna, nec in calore corporis aucto, ſemper conſiſtere declarat, quin potius pro præſtantiſſimis illa habet, quæ ab ambientibus corpora cauſis, ſtragulis, balneis, & ſic porro, deſumta, cutis ſpiracula ad ſtillicidium invitant. Quo tempore quale iſtud ſerum ſit, quod evacuari debeat, merito conſulendum eſt. Neque enim bilioſi, ſcorbutici, cacochymici omnes, impune citra mali exacerbationem ſudorifica ferunt, quin & loci opportunitas inſuper haberi non debet; inde vitia cuti proxima aut articulorum morbi ſudatione felicius, quam purgatione, curantur. Imo ſpontaneus quoque motus humoris verſus cutim ſudore inclinans, Medicum ſæpe de perſpiratione ægri augenda admonet. Interim plura, corporum habitus, humorum conditio, morborum indoles, cauſæque aliæ, naturales æque ac præternaturales, ſudorificorum, tanquam magnorum auxiliorum, uſum diſſuadent. Denique de hydrargyri ad ſalivam movendam uſu peroratur, magno præ reliquis & ſumme periculoſo auxilio. Antiquis ignoratum hydrargyri uſum, quem ſalivatione præſtat, declaratur, ante tamen cognitæ luis venereæ tempora ejus hoc ipſo aliquam famam exſtitiſſe, declaratur. Poſtea *Berengarii Carpenſis* potiſſimum invento ad omnium notitiam ejus in ſanandis putridis malis celebritas pervenit. Utut enim dira ſubinde mala ex hydrargyroſi, a male feriatis præter rationem adminiſtrata, ſubſecuta fuerint, nihil

tamen

tamen impedit, quo minus ejus magna virtus magnæ apud omnes, methodum usurpandi rite edoctos, existimationis esse possit. Neque vero saliva exinde, quocunque modo corpori immissus fuerit, tantum, sed & reliqui humores, intestinalis potissimum, fluunt, crebrioribus subinde & salutaribus subsequentibus alvi dejectionibus, quæ res ægros miro modo sublevat. *Bellostius* scilicet, in morbo Gallico sine salivatione curando gloriam quærens, addito stimulo laxante humorum decubitum ad cloacam corporis humani derivavit, liberasque hoc ipso fauces reddidit. Mos est per Angliam, docente *Dovero* in *Actis Academicis Edimburgensibus*, hydrargyrum ad uncias ebibere, cum plurium morborum solatio, sine noxa, nisi anguis, quod pertimescendum, in herba lateat. Sunt tamen, etsi promtitudo adjuvandi extra dubium versetur, plura, quæ ejus usum in variis corporibus dissuadent. In omnibus hisce Autor novitatem cum antiquitatis studio conjunctissimam effecit. Accedit elegans de Offensionibus Medici operosi Sermo, *septem Capitibus* absolutus, quorum *primum* internas errorum in Medicina occasiones recenset: nempe juvenilis animi impetum de omnibus experiri velle, hinc Autorum dissensus, ita quidem graves, ut nisi recte sentire penes se ipsum didicerit Medicus, actum de salute ægri videatur, quandoquidem & magnis in arte viris ob signorum obscuritatem errandi sit facilitas. *Altero*, quid *Sanctorius* in methodo vitandorum in Medicina errorum peregerit, & quantum sit, quod sensuum externorum judicio largiri quis debeat, declaratur. *Tertio* errorum a causa externa opportunitates variæ adducuntur, Medicorum scilicet, lecto ægri admotorum, tenacitas in sentiendo, in pronuntiando promtitudo, in faciendo præceps consilium. *Quarto Capite*, qualem potissimum venæsectionum patroni stragem hominum edant, illustratur. *Capite quinto*, quandoquidem in nulla alia plus graviusve offendunt Medici, quam venæsectionum, administratione, expenduntur argumenta venæ secandæ in febribus, proposita a *Joanne Freindio* tanquam evidentia, & refelluntur. Curiosum istud potissimum historiæ *Hippocratis* momentum urgetur, quod seni huic praxis semper incruenta exstiterit, utpote penes quem nulla adornatæ in ægro venæsectionis vestigia exstent. Ipsius venæsectionis in inflammationibus

bus externis frequentia æqui bonique haud consulitur *Capite sexto*. *Capite* denique *septimo* de purgantium usu & abusu ad mentem *Hippocratis* & antiquiorum ita differitur, ut maximam inde, imo ex totius libri attenta evolutione, utilitatem jucunditatemque habituri sint Lectores.

DE ORIGINE ET INCREMENTIS TYPOGRAPHIÆ Lipsiensis Liber singularis, ubi varia de literariis urbis studiis, & viris doctis, qui in ea claruerunt, inseruntur. Accedit librorum, Seculo XV excusorum, ad MAITTAIRII Annales Supplementum.

Lipsiæ, in ædibus Bernh. Christoph. Breitkopfii, 1740, 4.
Plag. 21.

Annum Typographiæ secularem tertium Cl. *Jo. Henricus Leichius*, Lipsiensis, scripto hoc solido æque ac nitido celebravit, atque merito illustravit. Inscripsit Magnifico & Amplissimo urbis nostræ Senatui jure suo librium, cujus quippe partem haud contemnendam Bibliothecæ Senatoriæ debet. Summam libri *Capitibus sex* constare, libet monuisse. *Primo* exponitur de origine typographiæ Lipsiensis. *Secundo* recensentur libri philosophici & poetici, a primis typographis Lipsiensibus excusi. *Tertio* exhibetur ejusdem argumenti continuatio, inprimis de libris ad eloquentiæ studia pertinentibus. *Quarto* pertexitur typographiæ Lipsiensis progressus, usque ad tempora Reformationis. *Quinto* percensentur progressus typographiæ Lipsiensis ad libros Græcos. *Sexto* commemorantur progressus ejusdem ad libros orientales. Corollarii loco accessit decerptum ex *Conradi Wimpinæ* Oratione, *de Viris illustribus, qui ex Academia Lipsiensi ad Ecclesiam, aut Rempublicam, accesserunt*. Oratio illa A. 1503 in consessu Academicorum Lipsiensium fuit habita. Argumentum in eo versatur, ut, *Wimpinam Melchiori*, Episcopo Brixiensi, dignitatem Purpurati Romanæ Ecclesiæ gratulatum esse, appareat. Adjecti sunt *Annales typographiæ Lipsiensis* ab ejus origine ad annum usque 1517, quibus accedit recensio librorum, sine anni indicio Lipsiæ impressorum, tum habentium typographi nomen, tum eo carentium. Jucunda est, quæ illam excipit, *Diatribe, de libris ligno incisis* inscripta, haud secus ac *Observatio de libris quibusdam* Seculo XV *impressis*. Agmen claudit *Librorum Seculo XV excusorum, ad Mich. Maittairii Annales, Supplementum*, ex Biblio-

nec nobis, certi quidem de eo innotuit. Merito autem idem primos libros ligno insculptos principi in Germania typographo, *Joanni Fausto*, vindicavit, ac *Hadriani Junii* & *Josephi Scaligeri* suffragia, *Laurentii Costeri* studiosa, refellit. Nostrum omnino est, Clariss. Autoris operam, graviter feliciterque historiæ typographicæ insumtam, prædicare, eique de specimine eleganter edito congratulari. Librum ejus superstitem fore, quamdiu pretii erit nonnihil literis venustis, reique literariæ, nunquam non suspiciendæ ac deamandæ, certæ prævidemus, ac gaudentes existimamus.

MEMOIRES POUR SERVIR A L' HISTOIRE &c.
hoc est,
COMMENTARII, HISTORIÆ CELEBERRIMORUM in Republica literaria Virorum inservientes. Accedunt Catalogi librorum, a singulis scriptorum, de iisque judicia. Autore Pl. Rev. NICERONIO, Barnabita.
Tomus XXXVII.
Lutetiæ, apud Briassonium, 1737, 12.
Plag. 18; & totidem plag. dimid.

Primus hic est *Tomus*, cui doctissimus olim Autor præscripsit suum nomen; eundem esse ultimum, inde suspicabamur, quod ei subjectum cernimus Indicem alphabeticum Virorum, quorum vitæ in *triginta septem Tomis* descriptæ sunt. Quæ si etiam non fellisset nos suspicio, (fefellit enim utique, ut postea, editis *Tomis* novis, cognovimus,) non tam querendum fuisset eruditis, quod colophonem Operi suo imposuerit Autor, quam gratiæ ipsi agendæ pro tamdiu navata reipublicæ literariæ in hoc genere opera. Docebimus nunc Lectores, quorum vita hoc in *Tomo* reperiatur exposita, adjuncto cujusque librorum catalogo. Procedit igitur primo loco *Edmundus Merillus*, *Cujacii* discipulus, qui factus anno vitæ vigesimo primo Professor Juris in Academia Cadurcensi, deinde eandem spartam ornavit in Bituricensi, mortuus A. 1647 d. 14 Julii. Omnia ejus Opera Neapoli sunt edita duobus Voluminibus A. 1720 in 4. Sequuntur *Rodolphus Boterejus*, Gallice *Bouthrays*, Historicus, m. 1630; *Joachimus Vadianus*, Professor primum Viennensis in Austria, decursisque ibi decem annis, in patria urbe, S. Galli fano, primum Medicus publicus, deinde Senator,

tor, ac tandem Conful, m. 1551 d. 6 Aprilis; *Petrus Nannius*, m. 1557 d. 21 Julii; *Guilielmus de Lavaur*, m. 1730 d. 8 Aprilis; *Joannes Heurnius*, m. 1601 d. 11 Aug.; *Geraldus de Cordemoy*, m. 1684 d. 8 Octobris; *Ludovicus Geraldus de Cordemoy*, prioris filius, m. 1722 d. 7 Febr.; *Placidus Puccinellius*, m. 1685; *Conradus Heresbachius*, m. 1576 d. 14 Octobris; *Jo. Baptifta Dionyfius*, Medicus, m. 1704 d. 3 Octobris; *Dionyfius Petavius*, m. 1652 d. 11 Dec. feptuagenarius. Undevigefimo ætatis anno Profeffor Philofophiæ creatus eft in Bituricenfi Academia. Poftea Jefuitarum ordini fe aggregavit, & multis, iisque eruditiffimis, fcriptis, quorum maxima pars eft contentiofa, clariffimum adeptus nomen eft. Eft Vita hujus Viri, quæ a *pag. 81* usque ad *pag. 234* extenditur, non a *Niceronio* noftro fcripta, fed ab alio quodam viro doctiffimo, qui, ut hoc folum inde decerpamus, *pag. 121* fcribit, ita tractaffe *Petavium* fuis in fcriptis hæreticos, (hoc eft, Proteftantes,) uti Equites facri Melitenfes tractare Turcos affoleant. Jam fuccedit vita *Gualteri de Coftes*, m. 1663 menfe Octobri; *Ludovici de Camoens*, Lufitani, tam felicis patrio fermone Poetæ, ut *Virgilio* æquipararetur, m. 1579; *Joannis Grangerii*, m. 1643; *Jo. Baptiftæ Lauri*, m. 1629 d. 20 Septembris; *Guilielmi Amefii*, m. 1634; *Dionyfii Ameloti*, m. 1678 d. 7 Octobris; *Eufebii de Lauriere*, m. 1728 d. 9 Januarii; *Jo. Jacobi Grynæi*, m. 1617 d. 30 Aug.; *Davidis Rivalti a Flurantia*, editoris Operum *Archimedis*, m. 1616 menfe Januario; *Ovidii Montalbani*, m. 1672; *Francifci Maurolyci*, m. 1575 d. 21 Julii; *Georgii Crittonii*, m. 1611 d. 6 Aprilis; *Guilielmi Amfrye de Chaulieu*, m. 1720 d. 27 Junii; *Alexandri Vareti*, m. 1676 d. 1 Augufti; *Euricii Cordi*, m. 1535 d. 24 Decembris; *Valerii Cordi*, qui prioris fuit filius, m. 1544 d. 25 Septembris; *Jacobi Corbini*, m. 1653; *Antonii de Laval*, m. 1630; *Jo. Francifci Blondi*, m. 1644; *Joannis Michel*, Medici primarii Regis *Caroli VIII*, m. 1495 d. 22 Augufti; *Joannis Opfopæi*, m. 1596 d. 23 Septembris.

Ex hoc literato grege fegregare nunc liceat Theologum clariffimæ famæ, *Guilielmum Amefium*. Parum quippe nota funt ejus fata, & ipfius *Bælii* defcriptio vitæ ejus, in *Dictionario hiftorico-critico* occurrens, admodum jejuna eft. Natus videlicet eft

Amesius in Anglia anno fere 1577. Literis operam navans Cantabrigiæ, factus est Socius Collegii Christi. At, cum Puritanus esset, (ex quo nos quidem colligimus, patrem ipsi fuisse Pastorem Presbyterianum,) in periculo erat, ne rursus ejiceretur ex hac societate. Tolerabatur quidem aliquamdiu ob morum venustatem, quibus se reddebat amabilem; postea tamen excessit sponte, prævidens ac præveniens ejectionem ignominiosam. Ex eo tempore cum & Cantabrigiæ & in circumjectis Ecclesiis frequenter concionaretur, accidit, ut Ecclesia Colchesteriensis eum vellet creare suum Pastorem. Intercessit autem Londinensis Episcopus, cujus in diœcesi tum erat illa urbs; adeoque res non successit. Intelligens igitur *Amesius*, sacris muneribus se excludi in Anglia, patriam statuit deserere. Hic opportune fiebat, ut Angli quidam mercatores, qui & ipsi erant Presbyteriani, juberent eum suis sumtibus demigrare Lugdunum Batavorum, ibique scriptis oppugnare hierarchiam Anglicam. Ac venit quidem huc loci, sed haud ita multo post Hagam elegit sedem, accitus illuc a duce copiarum Anglicarum, stipendio Batavorum militantium, qui summus erat Presbyterianorum fautor & patronus. Duxit etiam hic loci in matrimonium filiam ejus sacerdotis, quem habebant copiæ illæ Anglicæ; cumque hic paulo post repeteret Angliam, successor ei dabatur *Amesius*. Verum non diuturnum fuit hoc gaudium. Questi enim in aula Regis nonnulli, copias suas, in Batavia hærentes, sacerdotem habere ab Anglicana Ecclesia alienum, facile efficiebant, ut præfectus illorum militum dimittere *Amesium* cogeretur. Tum vero a supremo Batavorum magistratu admovebatur Synodo Dordracenæ, quæ agebatur illo ipso tempore, accipiebatque pro stipendio singulis diebus florenos quatuor. Finita A. 1619 hac Synodo, creabatur Inspector Studiosorum Theologiæ, sumtu mercatorum aliquot Amstelodamensium, Leidæ viventium, succedens ita *Festo Hommio*, qui tum factus fuerat Regens, quem vocant, Collegii Theologici eadem in urbe. Non ita multo post in eo erat, ut *Amesius* constitueretur in Academia Leidensi Professor Theologiæ; sed id consilium ideo non successit, quod Rex Angliæ gravissime obsisteret. Statim autem ei aperta est cathedra theologica Academiæ Franequeranæ; quam stationem etiam arripuit cupidissime, exordiens

diens hoc munus, ſuſcepta prius dignitate Doctorali, d. 7 Maji A. 1622. Præfuerat huic ſpartæ duodecim ipſos annos, cum Angli, Roterodami habitantes, evocabant *Ameſium* ad munus Profeſſoris Theologiæ obeundum in nova ſchola, quam ibi conſtituerant conſentiente magiſtratu. Quorum voluntati parebat eo facilius, quod Franequeræ non ſatis bene beateque agebat. Vix autem ſedem ſuam hic fixerat, cum ei mors occurrit inopinato. Auctis ſcilicet aliqua eluvione aquis, & noctu cubiculum ipſius ingreſſis, cum forte ſurgens de lecto pedes in aquam immitteret, tanta trepidatione affectus eſt, ut febris inde ſibi naſceretur, quæ paucis diebus poſt exſtinxit ipſum, quinquaginta ſeptem natum annos, anno 1634 exeunte. Duas habuit uxores, quarum e priore nihil ſuſcepit liberorum, e ſecunda filium reliquit ac filiam. Opera ejus Latina, nitido & preſſo ſtilo exarata, in quinque Voluminibus formæ duodecimalis edita ſunt Amſtelodami A. 1658, præfato *Matthia Netheno*, in Academia Trajectina Theologiæ Doctore & Profeſſore, qui & vitæ & ſcriptorum *Ameſii* hiſtoriam enarrat. Ac in *primo* quidem *Tomo* inſunt *Lectiones* ejus *in omnes Pſalmos Davidis*, *Explicatio utriusque Epiſtolæ Petri*, *Chriſtianæ Catecheſeos illuſtratio*; in ſecundo *Medulla theologica*, *de conſcientiæ caſibus Libri quinque*, *Puritanismus Anglicanus*, ſive *Dogmata eorum*, *qui inter vulgo dictos Puritanos in Anglia rigidiores habentur*, Diſſertatio *de origine Sabbathi & die Dominico*; in *tertio Bellarminus enervatus*; in *quarto Coronis ad Collationem Hagenſem contra Remonſtrantes*, & *Animadverſiones in dogmata*, *a Remonſtrantibus exhibita Synodo Dordracenæ*; in *quinto* denique *Diſputatio contra* Nic. Grevinchovium; *de* Arminii *ſententia*, *qua electionem inniti docet fidei prævisæ*, *Reſcriptio ad* Grevinchovii *Reſponſum*, *Diſceptatio de circulo Pontificio*, *Philoſophemata*, in quibus continetur 1) *Technometria*, *ſingularum artium fines adæquate deſcribens*, 2) *Diſputatio adverſus Metaphyſicam*, 3) *Diſſertatio de Ethicæ vulgaris imperfectione & inutilitate*, 4) *Demonſtratio Logicæ veræ*. Præter Latina hæc ſcripta, Anglico ſermone ſcripſit *Ameſius Refutationem Browniſtarum*, *Introductionem ad vitam ſanctam*, & *Refutationem* triplicem *Doct. Mortoni*, *tres Epiſcopalium cerimonias defendentis*.

NOVA

NOVA LITERARIA.

Vir eruditus, *Bourguetus*, Philoſophiæ in urbe Neocaſtellana Profeſſor, rerum foſſilium doctrina clarus, conſilium cepit, foſſilium & petrefactorum ſyſtema condendi. Exhibebit in politiſſimo Opere Figuras quinquaginta, Tabulis æneis delineatas, easdem, quas Vir Celeberrimus, *Carolus Nicolaus Langius*, in Hiſtoria lapidum figuratorum Helvetiæ & vicinarum provinciarum, Venetiis A. 1708 Latino ſermone edita, habet, quo quidem libro hactenus nihil exſtitit in hoc argumento præſtantius. Erunt tamen novo hoc Opere mutata quædam. Quæ ad lapides corporum marinorum haud pertinent, figuræ, quales ſunt cryſtallorum, hydrolythorum, foliorum topho expreſſorum, dentroideum, plantarum terreſtrium, abeſſe jubebuntur. Supplebitur locus additis plantarum marinarum & conchyliorum petrefactorum ſpeciebus. Selectiores ex *Scheuchzerianis* Figuræ, quas magnus ille Vir Meteorologiæ & Oryctographiæ ſuæ addidit, præferendæ erunt, non omiſſis, quas *Langius* ex Metallotheca Comitis *Trautmansdorff*, Legati Batavorum ad Status Helvetiæ, deſcripſit, plantis marinis & conchyliis. Cumque adeo octo Tabulis æneis *Langiana* Hiſtoria auctius futurum ſit hoc Opus, Tabulis ipſis doctiſſime exſculptis; habituri etiam ſunt lectores Tractatum, quo claſſes, genera, & ſpecies, foſſilium, ſeu elementa ſcientiæ, indicantur, & poſt variorum Philoſophorum aut Phyſicorum de petrificatione ſententias *Woodwardi* de diluvio præoptatur opinio. Recenſentur Autores, qui de foſſilibus egerunt; potiſſimum autem habentur ea, quæ a *Langio* de re iſtius argumenti propoſita fuerunt. Quilibet exinde intelligit, eodem, quo *Langii* Opus divenditur, pretio hunc etiam librum ſtare poſſe; ſed dimidio pretii, id eſt, tribus Francis monetæ Helveticæ, ſe contentum fore pollicetur Editor. Commendamus librum, quem omnium deſideriis commodum fore prævidemus ex parva quidem ad nos transmiſſa ſchedula, ſed qua totius ſyſtematis icon adumbratur. Quantæ enim non tantum voluptatis, ſed & utilitatis, ſit, petrefactorum & foſſilium hiſtoriam noſſe, ex noſtris haud pauci jam ſciunt, quorum induſtria inſtructiſſimas urbs Lipſienſis poſſidet Pinacothecas. Quare & noſtris his provinciis acceptiſſimus erit liber, quem propediem adfore ſperamus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCXLI.

T. LIVII PATAVINI HISTORIARUM AB U.C. LIBRI, qui superſunt, omnes, cum Notis integris LAUR. VALLÆ, SABELLICI, RHENANI, GELENII, GLAREANI, SIGONII, URSINI, SANCTII, JO. FRID. GRONOVII, TAN. FABRI, H. VALESII, PERIZONII, JAC. GRONOVII, excerptis NANNII, LIPSII, MODII, GRUTERI, nec non ineditis GEBHARDI, & DUKERI, & aliorum, curante ARN. DRAKENBORCH. Tomus tertius, Liber X - XXVI, cum Supplementis JO. FREINSHEMII.

Amſtelodami, apud Wetſtenium & Smith, Lugduni Batavorum, apud Sam. Luchtmans, 1740, 4 maj.

Alph. 6 plag. 8.

Reſpondet eventus noſtris, omniumque intelligentium, & literis Latinis bene cupientium, optatis, citiusque, quam ſpes fuerat, prodit *tertius Livii Drakenborchiani Tomus.* Quæ res nobis eſt hoc gratior, quod ita in ſpem minime dubiam venimus, fore, ut eadem celeritate reliqui quoque conſequantur. Ceterum in hoc *Tomo* eandem diligentiam, ἀκρίβειαν, eruditionemque, quam in ſuperioribus *duobus* laudavimus, ſemperque laudabimus, Vir Clariſſimus probavit nobis, omnibusque, qui de his rebus judicare poſſunt, facile probabit. Quod ſi vellemus, pro amplitudine operis, & rerum bonarum copia, demonſtrare, non facile finem dicendi reperiremus. Itaque Lectores noſtri paucis exemplis erunt contenti; in quibus, ſi quod fortaſſe erit, in quo nobis aut ſecus videatur, aut aliquid de noſtro adjiciamus, tanto facilius feret Vir Clariſſimus, quanto ſæpius ipſe a ſummis viris diſſenſum profeſſus eſt, &

quanto dignius eſt humanitatis profeſſore, in hoc genere humanitatem adhibere. Quanquam enim non ignoramus, male ſæpenumero credi illis ethopœiis, quæ de hac re in Præfationibus poni ſolent; tamen aliter meliusque de *Drakenborchio* ſperamus.

Primus nobis occurrit locus *Livii*, qui eſt *Lib. X Cap. 2*, de *Cleonymi* Lacedæmonii in Italiam expeditione, ad quem multa erudite ſcripta reperimus. In iis etiam eſt, quod affertur ad verba hæc: *Hæc ubi Patavium ſunt nuntiata, in duas partes juventutem dividunt. Altera in regionem, qua effuſa populatio nuntiabatur; altera, ne cui prædonum obvia fieret,* altero *itinere ad ſtationem navium ducta.* Jam *Gronovio* ſuboluit corruptam eſſe vocem *altero.* Itaque is conjiciebat, legendum *alio.* Sane, *alter* & *alius* in MStis confundi, obſervatum eſt a doctis Viris, & a Clariſſ. *Drakenborchio* ad *Epit. Libri L* pluribus exemplis docebitur. Ea confuſio hoc loco poterat eo facilius fieri, quod paulo ante eadem vox occurrit. Sed placet tamen *Drakenborchio* non magis, quam nobis, Cel. *Burmanni* conjectura, qui *avio* legendum putabat. Profecto præmiſſa ratio, *ne cui prædonum obvia fieret,* indicat, *itineris* verbo adjectum eſſe epitheton, cujus reddatur ratio. Sed, ſive *altero* legas, ſive *alio*, ratio non ſatis quadrabit. Si autem *avio* legas, omnia conſtabunt. Atque id eo facilius lectoribus perſuaſum fuiſſet, ſi Vir Clariſſimus addidiſſet exemplum, quod haberet aliquam cum hoc loco ſimilitudinem. Nunc nihil addidit præter illud *Suetonii* in *Aug. Cap. 96* autore *D. Cæſare*, cujus ſibi ſpecies *itinere avio* occurriſſet. Hic locus oſtendit, Latine dici: *avium iter.* Atqui hoc nemo dubitat. Sed quæritur, an in loco *Livii*, in hoc contextu, *avium iter* neceſſarium ſit. Id ita eſſe oſtendet, quem nos hic proferemus, locus, qui huic ſimillimus eſt, etiamſi *itineris* verbum abſit. *Tacitus Annal. II, 151*, inducit *Arminium* Germanos cohortantem. In ea cohortatione etiam utitur *Arminius* hoc ad Romanorum pavorem demonſtrandum: avia *Oceani quæſita, ne quis venientibus occurreret.* Ceterum, quod eodem loco in parentheſi: *millia autem* quindecim *ab oppido aberat*, ex antiquis editionibus & MStis repoſitum eſt *quatuordecim*, id recte atque ordine factum eſt. *Cap. VII* in verbis Orationis *Decianæ: Si conſpiciatur cum* capide,

pide, *ac lituo*, *capite velato victimam cædat*, *auguriumve ex arce capiat*, recte, rejectis aliorum conjecturis, ut *lapide* Perionii, *apice* Cuperi & Doujatii, item lectione *capside*, quæ est in nonnullis editionibus, defenditur *capide*, ostenditurque e *Cicerone* & *Prisciano*, fuisse vas Pontificale. Ejus quæ figura fuerit, e numis arbitramur disci posse, eorumque autoritate certius, quam *Prisciani*, confirmari, capidem vas Pontificis esse, & huc pertinere. Atque in universum hic locus e numis egregie illustrari potest. Nam v. c. in numo *M. Lepidi*, Pontificis Maximi, capidem, lituum, & caput velatum, conspicimus apud *Gutherium de Jur. Pontif. I, 29.* Ceterum Vir Clarissimus putat ad *Cap. VI*, *Livium* secum pugnare ipsum, aut sui oblitum esse, quod, cum ibi scripserit, si quatuor tum Augures fuerint, ut duo mortui fuerint, necesse esse, quod aut tres, aut sex, Augures esse debuerint; postea tamen *Decium* inducat dicentem: *nec tum Patriciis ulla injuria facta est, cum Duumviris sacris faciundis adjectus est propter plebejos numerus: & nunc tribunus, vir fortis ac strenuus, quinque Augurum loca, quatuor Pontificum adjecit, in quæ plebeji nominentur;* non ut vos, *Appi*, vestro loco pellant, *sed ut adjuvent vos homines plebeji divinis quoque rebus procurandis, sicut in ceteris humanis pro parte virili adjuvant.* Nam, dici vere non posse, Patricios non pelli loco, ubi pro senis fiant quaterni Patricii. Nisi fortasse *locus* ita explicandus sit, ut nullus Patricius cogatur sacerdotio se abdicare. Sed nobis neque pugnare secum *Livius*, neque sui oblitus, videtur, neque cuiquam, opinamur, ante *Drakenborchium* de ea re in mentem venit. Cum *Patricii* dicuntur *loco pelli*, vocabulum *loci* est capiendum de dignitate in universum, non de singulis locis. Si id *Decius* dicere voluisset, quod Viro Clarissimo videtur, dicere debuisset, aut: *non ut quemquam vestrum suo loco pellant*, aut: *non ut vos vestris locis pellant*, aut: *aliquot loca vobis eripiant.* Sic plebeji poterant in illa de Consulatu controversia dicere, *se Patricios non pellere loco*, etiamsi uterque Consul plebejus esse poterat e Sextia Licinia lege; nam id fuisset iis plane adimere jus Consulatus petendi, aut obtinendi; non autem: *loco altero.* Sic *Appius* apud *Livium X, 15*, dicitur quæsisse, non *ut* Patricii recuperarent *locum consularem*, sed *duo consularia loca*; nam locum consularem, hoc est, jus petendi

Conſulatum & gerendi adhuc tenebant. Itaque ſenſus illorum verborum eſt: quemadmodum in ſacerdotio ſacrorum faciundorum non vos loco pepulit plebs, ſed vobis reliquit illum honorem, ut adeo plures, quam antea, e Patriciis iſto honore utantur, ſic hunc Pontificatus Auguratusque honorem vobis non adimit, ſed tantum communem eſſe vult. Accedit, quod hæc non ſolum de Auguratu, ſed etiam Pontificatu, dicuntur, in quo totidem Patricii ac plebeji, nullusque Patriciis ademtus locus. *Cap. XIII Livius* commemorat, quomodo *Fabius*, inclinata ſtudia in comitiis Conſularibus videns, ea, recitanda lege, reſtinguere inſtituerit, ne quis intra decimum annum eundem magiſtratum bis caperet. Ea res multis eruditorum diſputationibus locum fecit, cum alii contenderent, *Fabio* tum delatum eſſe Conſulatum alterum, intra decimum a ſuperiori annum, alii autem poſt decimum, ut adeo e legibus Conſulatum capere potuerit. Illa ſententia *Sigonii* fuit, hæc *Glareani*, *Dukeri*, qui de hoc loco conſulendum dicit *Dodwellum de Cyclis Diſſ. X Sect. 68.* Clariſſ. *Drakenborchius* oſtendit, ſecundum *Faſtorum Capitolinorum* Chronologiam decem annos tum elapſos fuiſſe, cum hunc Conſulatum, qui quartus fuit, ceperit; ſed in iis *Faſtis* interponi annum, inter eum, quo *M. Livius Denter*, *M. Æmilius*, & quo *Q. Appulejus*, *M. Valerius*, Conſules fuere, per Dictatores exactum, quem *Livius* non agnoſcat. Ex eo patere, *Livium* e ſuis rationibus ſcribere potuiſſe, *Fabium* eam legem recitari juſſiſſe, &c. Aliam autem quæſtionem eſſe, utrum annus ille *Faſtorum Capitolinorum* interponendus ſit. Quod cum credat *Pighius*, etiam excuſationem *Fabii* ad annum ſequentem referendam cenſere, quo populus ei Conſulatum continuare volebat. Vid. *Annales ad Annum 457.* Sed ſine dubio *Livium* ſuos habuiſſe Annales, quos ſecutus ſit, & ita potius accuſandum fore, quod errantes duces probarit In quo facile Viro Cel. aſſentimur. Eleganter etiam explicat locum, varie tentatum, *Cap. XIV: & tempore improviſa ex montibus ſigna, clamorque ſublatus, non vero tantum metu terruere Samnitum animos. Nam & Fabius Decium Collegam appropinquare exclamavit*, &c. Nempe oſtendit, ante verba, *nam & Fabius*, omiſſum eſſe, per ellipſin aliquam, bonis ſcriptoribus uſitatam, id, cujus ratio reddatur, hoc eſt, *ſed etiam vano*, laudatque

in

in hanc rem præter locum ex *l. 31 ff. de rei vind.* Cel. *Burmanni* ad *Phædri Præfationem Lib. I v. 6*, & ad *Calpurn. Ecl. VII, 64*. *Cap. XXIX §. 7* ſic legitur: *quibus* (pilis) *plerisque in ſcuta, verutis in corpora ipſa, fixis*, &c. quidam libri habent *plerisque*, etiam ante *verutis*, ſed Codices MSti optimi & propemodum omnes primæque editiones id verbum non agnoſcunt. *Gronovius* pater ita interpretatus eſt, partem hæſiſſe ſcutis, partem, quæ teretiore eſſent mucrone, & facilius penetrabant, veruta quippe, ipſa etiam corpora attigiſſe. Sed Cel. *Drakenborchius* e veſtigiis Codicum optimorum, Florentini & Leidenſis 1, qui exhibent: *verarisque rutis i. c. i. f.* Loveliani 4, qui habet: *verarisque ruptis*, eleganter colligit legendum: *rarisque verutis*. Sane hæc vox neceſſaria videtur. Nam, ſi omnia aut pleraque veruta in corpora ipſa fixa fuiſſent, non addere potuiſſet *Livius*: *magna pars integris corporibus*. Nec multum ab hac lectione abit locus *Livii XXXIV, 39*: *ex adverſo miſſa tela, nulla in corporibus, rara in ſcutis, hærebant*. Ad *Caput XXX* jam legendo veneramus. Id *Caput* nos admonebat eorum, quæ, arrepta ex hoc ipſo *Capite* occaſione, contra nos inique dicta ſunt in *Bibliotheca*, quæ Amſtelodami impenſis *Wetſtenianis* ratiocinatur. Nempe Vir doctus, qui ea ſcripſit, impulſus a redemtoribus *Livii Drakenborchiani*, duplicem nobiscum injuriam ſcilicet expoſtulat, alteram librariis, alteram *Drakenborchio*, factam. Id ſi modeſte ab eo factum eſſet, aut non alter librariorum hic Lipſiæ in ea re tragœdias egiſſet, pro conſuetudine & animis noſtris ea omnia indicta putaremus. Nunc, quoniam invidiæ, malitiæ, temeritatis, inſcitiæque, accuſamur, ea vero repellenda a nobis injuria videtur. Primo, neque animus fuit librariis, honeſtis & bene de republica literaria, tot bonos libros ſuo ſumtu edendo, meritis viris, injuriam facere, neque fecimus, cum ſcriberemus, famam fuiſſe, autoribus bibliopolis Batavis, a Cel. *Drakenborchio Livium* depoſitum eſſe. Vere enim iſta diximus. Nempe, cum ante hos quinque annos is, qui iſta ſcripſit, hic Lipſiæ, in mercatu, veniſſet in tabernam *Wetſtenii*, ab eoque aliquid librorum emiſſet, in variis ſermonibus, ut fit, incidit etiam in *Lucianum Liviumque*, interrogatque, quæ de his libris ſpes ſit. Ibi tum *Wet-*

ſtenius incipit conqueri, magnam ſe in his libris jacturam facere, quod, cum utriusque libri plurimæ plagulæ jam ſint exſcriptæ typis, deſtituatur a Viris doctiſſimis. Nunquam ſe in poſterum commiſſurum, ut ante prelo ſubjiciatur liber, quam totus ſit perfectus ab Autore & abſolutus. Jam quis neſcit, Cl. *Hemſterhuſium* depoſuiſſe *Lucianum*, neque eum proditurum, niſi Cl. *Reitzius* cum Cel. *Geſnero* partes ab eo depoſitas ſuſcepiſſent? Quidni igitur de *Livio* idem ſuſpicaremur? Aut quæ injuria in iſta ſupicione, inprimis cum ea ab ipſo *Wetſtenio* orta ſit? Et tamen, ſi, eam rem ipſos tam ægre laturos, aut ſibi noxiam arbitraturos, putaſſemus, facillime ſilentio prætermiſiſſemus, qui nemini moleſtiam creare, aut nocere, cupimus. *Drakenborchio* autem, etſi quidam, qui in Batavis fuere, eum hic valde iniquum omnibus Germanis tradiderunt, tamen eorum ſermonibus minime creduli, uti ſemper favimus, ita etiam in poſterum favebimus; neque facile quisquam eſt in hac urbe, qui ejus nomini plus faveat, eumque, vel communium literarum nomine, omnibus modis extollat ac defendat, ſi tulerit occaſio, quam ille ipſe, a quo ei jam invideri, Vir doctus in *Diario Amſtelodamenſi* falſo temereque ſcripſit; qui quippe etiam poſtea, quam de *Livio Drakenborchiano* in his *Actis* ſcripſerat, neſcius adhuc irarum, quas commoverat, cum de *Livio Creveriano* diceret, nihil eſſe *Creverium* ad *Drakenborchium*, ſcripſit. Hoc ſcilicet qui ſcribit, non poteſt *Drakenborchio* invidere, aut ejus *Livium* in contemtum adducere velle. Quodſi qua in re ille aliquando ab eo diſſenſit, aut aliquid ſibi non ſatis placere oſtendit, non debet Cel. *Drakenborchius* injuriam interpretari, (neque interpretabitur ſane,) non debebat, inquam, Vir doctus, qui contra nos ſcripſit, injuriam in *Drakenborchium* aut invidiam interpretari, ſed ex eo potius colligere, laudes, quæ ei tributæ ſint, eo veriores & ad ceteros homines probabiliores eſſe. Jam velimus ſcire, qua fronte potuerit idem ille ſcribere, *inter alias reprehenſiones temerarias* etiam hanc eſſe, quod, cum referremus, Cel. *Drakenborchium Lib. I, 43*, verba: *tela in hoſtem, haſtaque & gladius*, incorrupta, neque aut *addita* cum Codice *Havercampiano* adjiciendum, neque *que* de ſuſpicione *Perizonii* delendum arbitrari, id-

Pag. 483. 484.

idque referremus ita, ut ex ipsis verbis appareat, eam sententiam nobis probari, adjecimus, restare, ut ostendat Vir Celeberrimus, hanc formam, *hastaque & gladius*, prosaicis scriptoribus, & *Livio* inprimis, usitatam esse, nosque non assequi, quare id potius ad *Lib. X Cap. 30* facere voluerit, quam ad hunc locum, quo primum hujus formæ exemplum occurrat. Nam nobis quidem jam accidere, quod *Perizonio*, atque forte etiam aliis, accidit, ut nullum exemplum succurrat. Non igitur negavimus, hanc formam usitatam esse, sed, ut fit in hujusmodi minutiis, ad quas fere moniti demum difficultate aliqua attendimus, nobis nunc nullum exemplum succurrere, diximus; & postea plura, præter ea, quæ nunc *Drakenborchius* commemoravit, & ante, quam commemorasset, invenimus, ut *I, 55, V, 48*, &c. in *Taciti Ann. IV, 3*, &c. Neque vero leges dare *Drakenborchio* voluimus, aut volumus, sed ei libenter hoc concedimus, quoniam ei ita libet, ut nos quam sæpissime, ut etiam in hoc *Volumine* fecit, ad notas nondum editas amandet. Nemo autem negabit, magis consentaneum & Lectoribus opportunius esse, prima quaque occasione rem unamquamque demonstrari, & ad eum locum in posterioribus lectores rejici, & ita caveri, ne dialecticis hodiernis sermones dentur, quam ad consequentia, & ea quidem nondum edita. Quod autem eum locum, ad quem eam formam se illustraturum ostenderat, etiam sic capi posse diximus, ut *que*, adjunctum verbo *Perusinorum*, ad antecedentia referatur, in eo nihil aliud nobis visum, quam superioribus Editoribus, qui propterea minori distinctione hic usi sunt, & nunc quoque plerisque, qui non *Drakenborchianam* notam legerunt, ita videbitur; neque absurde, etiamsi nunc, lectis iis, quæ pro sua interpunctione dixit, facile concedamus, *Drakenborchianam* interjunctionem esse meliorem veteri. Ceterum, quæ hic temeritas a nobis adhibita sit, non videmus. Quænam autem sunt ceteræ temerariæ reprehensiones? Nullæ, opinamur. Nempe in toto illo de *Livio Drakenborchiano* loco nihil quidquam reprehendimus, nisi fortasse hæc duo. Primo diximus, nobis non necessarium videri, ut *Lib. I, 43*, pro *in his accensi* cum *Perizonio* deleatur *in*, quod *Drakenborchio* visum est, quod *in his accensi* ponatur recte Pag. 485.

pro

Pag. 489. pro *his accensi*, idque autoritate *Ciceronis* inducti diximus. Quæ tandem hic eſt temeritas reprehendendi? Deinde diximus, non mirandum, ſi *Clericus* neſciverit, aliquid jam *Scheffero* in mentem veniſſe, neque ideo eum reprehendendum fuiſſe, cum idem aliis acciderit, nominatimque *Jo. Frid. Gronovio*; quem cum propterea non reprehenderit, non eſſe, quare *Clericus* reprehendatur. Num hic aliquid temeritatis eſt? Æquitatis amor iſta nobis expreſſit. Num quid autem præterea reprehendimus? Nihil. Et tamen temerariæ reprehenſiones nobis exprobrantur? Videat, qui iſta ſcripſit, ne ipſe magis temerarius in accuſando, quam nos in reprehendendo, judicetur. Et hæc reſpondiſſe ſufficiat. In poſterum autem nihil amplius reſpondebimus, ſi vel maxime ſimili modo accuſemur, ſemel iniquitate accuſationis demonſtrata; niſi forte, hac noſtra propoſitione animi freti, nimis acerbi & iniqui fuerint. Verum hoc non putamus fore; ſed nunc potius omnem illam litem compoſitam credimus. Nunc ad inſtitutum, ex hoc minime jucundo deverticulo, revertamur. *Cap. XLVII* Cenſores *P. Cornelius Arvina* & *C. Marcius Rutilus* dicuntur *vigeſimi ſexti a primis cenſoribus* fuiſſe. In hunc numerum conſentiunt omnes ſcripti typisque editi libri, niſi quod in Florentino eſt *vigeſimus ſexti*, & in *Hearnii* Oxonienſi *viginti ſex.* Tamen *Dodwellus de Cyclis pag. 632* putat librarios majoris numeri finem tantummodo conſervaſſe, ſcriptumque fuiſſe a *Livio Cenſores LXXXVI.* Primos enim Cenſores inſtitutos fuiſſe anno *Varroniano* CCCXI, inde duo Cenſorum quinquennalium paria ad annum *Varronianum* CCCXX fuiſſe, quo cenſuræ tempus XVIII menſium ſpatio coercuit, *Mamercus*, ita, ut in ſingulis trienniis bina fuerint Cenſorum Collegia. Ab eo tempore ad annum *Varronianum* CCCCXL fuiſſe annos CXX, & proinde eo ſpatio exſtitiſſe Cenſorum paria octoginta nempe octodecimeſtrium, a primis autem Cenſoribus paria octoginta duo. Tum rurſus vetus Cenſuræ jus inſtauraſſe *Appium Claudium*, Cenſorem, atque effeciſſe, ut deinceps eſſent quinquennales. Itaque annis deinde viginti ad anni *Varroniani* CCCCLX exitum quatuor fuiſſe Cenſorum quinquennalium paria, quæ ſuperioribus addita efficerent LXXXVI paria Cenſorum in univerſum, relictis

tamen

tamen a *Livio* extra numerum primis Cenſoribus. Sed Clariſſ. *Drakenborchius* egregie oſtendit, *Dodwellum* valde errare in eo, quod exiſtimet, ex eo, quod Cenſura octodecimeſtris facta ſit, conſequi, ut ſingulis trienniis bina Cenſorum paria creata ſint. Nam, etſi duratio magiſtratus mutata eſt, tamen non tempus creandi mutatum, ſed ſingulis quinquenniis Cenſores creati ſunt, &, ubi ii poſt 18 menſes magiſtratu abierant, nulli Cenſores in Republica fuerunt, id quod pluribus certisque rationibus, quas huc transſcribere nihil attinet, confirmat. Lectoribus noſtris etiam relinquimus in ipſo libro legenda, quæ erudite dixit Cel. *Dukerus de magiſtratibus, quibus vinrum cura commiſſa fuit*, Pag. 92 & variorum obſervationes de *Corniculis*. In Obſervationibus ad seq. *Librum XXI* inprimis multa dicta ſunt ad illuſtrandum conſtituen- 172 seq. dumque *Livium*, inprimis multæ lectiones a *Jo. Fr. Gronovio* prolatæ, novis MStorum Codicum autoritatibus, quanquam hoc per totum Opus factum eſt, confirmatæ, & in contextum receptæ. Vid. *v. c. 1, 2, 4, 6, 9, 17, 18, 19, 26*, &c. Sed nos hic inprimis commemorabimus exempli cauſa, quæ ad *Cap. 31* dicta ſunt, ſi modo illud antea monuerimus, in hoc *Libro* cœpiſſe Cl. *Drakenborchium* uti *Livio Crevieriano*, quem ſcilicet, cum ſuperiores *Libros* illuſtraret, nondum viderat. In eo autem *Capite* narrat *Livius* iter *Hannibalis* a Rhodano usque ad Druentiam, & quid in eo itinere actum apud Allobroges. *Hannibal*, defugiens prælium cum *Scipione*, trajecto Rhodano, mediterranea Galliæ petit. *Quartis caſtris ad Inſulam pervenit: ibi Arar Rhodanusque amnes*, diverſis *ex Alpibus decurrentes*, *agri* aliquantulum *amplexi*, *confluunt in unum*. Sic habet *Gronoviana* editio. Jam primum docti viri hæſerunt in illo: *ibi Arar Rhodanusque*, propterea, quod ea, quæ dicit *Livius*, in Ararim & Rhodanum non videntur convenire. Itaque *Jac. Gronovius*, cum in Codice Cantabrigienſi inveniſſet *Biſarar*, reponi volebat: *Iſara Rhodanusque*. Idem in mentem venerat *Cluverio*, eamque emendationem confirmare ſtuduit Vir doctus in *Memoriis Academiæ Pariſienſis Tomo II pag. 142 edit. Hag. A. 1724*. Aſſenſus his nuper etiam eſt *Rollinus*, Vir Clariſſimus. *Harduinus* contra ad *Plin. III, 4*, valde improbat hanc ſententiam, vulgatamque lectionem veram con-

tendit, etſi nullis allatis rationibus. *Doujatius* autem Arari Druentiam ſubſtituendam exiſtimabat. *Drakenborchius*, etſi nihil definit, quod, cum ipſi e Francia Viri docti diſſentiant, temerarium foret, ſi extraneus judicium ſuum interponere vellet, tamen *Doujatianam* ſententiam manifeſte falſam eſſe oſtendit ex eo, quod *Livius* eodem hoc *Capite* dicit, *Annibalem* poſtea ad Druentiam veniſſe, & hunc fluvium tranſiiſſe. Si autem *Gronovio* aſſentiendum, malle ſe, dicit, legere: *Ibi Iſara & Rhodanus.* Porro, quod *Gronoviana* præfert: *diverſi*, id non eſt ex antiquis exemplis *Livii*, ſed ex emendatione *Rubenii*, commodumque ſenſum habet. Verum jam *Jac. Gronovius* vidit, *diverſis* quoque rectum eſſe, & ſignificare *e diverſis Alpium partibus.* Sic *Drakenborchio* quoque placet. Nam, quod alter fluvius e Vogeſo oriatur, eam quoque Alpium partem eſſe dicit, & *Strabonem IV*, *186*, Arari ex Alpibus originem tribuere. Itaque, cum hæc lectio in duodecim Codicibus MStis ab ipſo reperta ſit, eam *Livio* reſtituendam putavit. Eodem modo reſtituit ei etiam e Codicibus pluribus *aliquantum* pro vulgato *aliquantulum*, & jam idem ille *Jac. Gronovius* monuerat, id in omnibus Codicibus MStis eſſe. Ejus etiam hæc conjectura non improbabilis *Drakenborchio* viſa eſt, qua proxime legi volebat: *Inde mediis campis*, non, ut vulgo eſt: *mediis campis.* Nam in quibusdam Codicibus poſt eos, quos *Gronovius* conſuluit, reperit *Drakenborchius: in mediis campis.* Satis autem conſtat, & ab ipſo eſt ad *X*, *20*, *6*, demonſtratum, *in* & *inde* ſæpe in MStis Codicibus permutari, facili ſcribarum lapſu, cum pro *inde* per compendium *iñ* ſcriptum eſſet. Paulo poſt *Gronovius*, pater, in his verbis: *Brancus minore ab fratre & cœtu juniorum, qui jure minus, vi plus, poterat, pellebatur*, invitis omnibus libris legendum cenſebat: *poterant.* Eam lectionem, cum *Drakenborchius* in Codice *Loveliano* reperiſſet, *Liviano* contextui reddidit. Mox in vulgatis *Livii* exemplis eſt, *quod Senatus Principumque ſententia fuerat.* Ea forma loquendi non eſt probata bonis Latinæ linguæ Autoribus. Itaque jam *Jo. Fr. Gronovius* e quatuor Codicibus putabat reponendum *quod ea.* Id fecit nunc cum *Crevierio Drakenborchius*, inventa eadem lectione in novem Codicibus

MStis.

MStis. Pari modo plurimorum Codicum confirmatur, & in contextum recepta, conspicitur lectio, a *Jo. Fr. Gronovio* e Codice *Gudiano* producta: *ob id meritum commeatu, copiaque rerum omnium*, maxime vestis, *est adjutus*, quam *infames frigoribus Alpes* præparari *cogebant*; cum antea esset: *omnium*, & vestis, *est adjutus*, quæ *i. f. A.* præparare *cogebant*. Jam, cum Alpes peteret *Annibal*, autore *Livio*, non recto eos itinere petebat, sed in Tricastinos flexit, & quidem, ut est in vulgatis, *ad lævam*. Hoc *Lipsius* in *Ep. ad Belgas Cent. I Ep. 93* monuit locorum rationi repugnare, quæ ejusmodi sit, ut *ad dextram* flexerit, *non ad lævam*. Itaque emendavit: *a læva*. Eam emendationem vehementer probat *Drakenborchius*, sed in contextum recipere, repugnantibus omnibus Codicibus, non audet. Improbat etiam cum *Gronovio*: *saxa glareosa*, quæ paulo post commemorantur, & *saxa glareasve* vel *glareasque* legendum censet. Nam & *Columella VI, 23, saxum & glaream, Lib. de Arb. Cap. 17 lapidem & glaream*, conjungit. Hujus generis observationes plurimæ occurrunt in illo itinere *Alpino Hannibalis* illustrando. In quo extremo etiam illud vulgatum de saxis aceto ruptis e *Plinio* & *Dione Cassio* illustrat; sed post alios quærit, unde *Annibali* tanta aceti copia in Alpibus? Ad quam quæstionem fortasse aliquis ita putet se respondere posse, ut dicat, aliquam aceti copiam fuisse, ut eo pro potu uterentur, cum satis constet, aceti hunc usum militarem fuisse, idque, necessitate postulante, in saxis rumpendis consumtum esse. Addamus unum de *Penino*. Negat *Livius*, hoc nomen Alpibus a Pœnis inditum, *sed ab eo, quem in summo sacratum vertice*, Peninum *montani appellant*. *Gronovius* jam adduxit interpretationem *Lipsii*, qui *heroe*, vel *Deo*, intelligebat. Sed idem *Lipsius* post *Sigonium*, qui eam lectionem e priscis libris commemoravit, *verticem* legebat. Id recte negat probandum Noster, etsi ipse quoque in quibusdam Codicibus reperit. Neque enim Alpes hæ dictæ sunt ab ipso vertice sacro, ut *Lipsius* existimat, sed a Deo, qui in vertice sacratus erat. Hic *Deus Peninus* vocatur in lapide antiquo, in his ipsis Alpibus in monte magno *S. Bernhardi* invento, quem post *Sponium Misc. pag. 85* & in

Aris ignot. Deor. pag. 243 Tomo VIII Thes. Græv. edidit *Cuperus Apotheos. Hom. pag. 16*, qui ex eo hic legendum *a Deo* conjecit. Eam lectionem firmat Codex *Lovelianus 5*, qui habet *sed ad eo.* Posses etiam *ab Deo.* Nam ita *ea* & *Dea* permutantur, ut suo tempore docebitur. Eadem conjectura postea in mentem venit *Leibnitio T. I Script. Brunsuic. pag. 45*, ubi plura de hoc Deo. Is adducit etiam peropportune locum e *Servio ad Virgil. Æn. X, 13*, ubi *Penina Dea* commemoratur, quod *Cluverius* in *Ital. ant. I, 32, 340*, emendabat: *Penino Deo.* Ex illo, quem diximus lapide refellitur etiam *Cluverius*, qui *l. c.* & in *German. ant. I, 26, 186*, &c. *Pennum* vel *Pinnum* hunc Deum dicendum putat. *Lazii* somnia de Alpibus Peninis rejecta sunt in his *Actis A. 1730 Mens. Aug. pag. 368.* Inprimis frequens est in historia belli Punici II commemoratio prodigiorum, in quibus sunt multa non satis aut constituta, aut illustrata. In his quoque acutum se & eruditum probavit *Drakenborchius.* Cujus rei aliquot exempla attulisse sat erit. *Libri XXII Caput 1* totum in his rebus est. Dicuntur inter alia Præneste *lapides ardentes* cœlo cecidisse. Id prodigium quale sit, negat se intelligere Vir Clariss. Itaque scribendum putat *lampades ardentes*, quemadmodum etiam *Lycosthenes*, medio Seculo XVI *Julii Obsequentis* Supplementa edens, hic legisse videtur. Prodigia enim hujus anni referens *Cap. 31*, inter alia scribit: *Præneste ardentes lampades de cœlo ceciderunt.* Simile prodigium est apud eundem *Julium Obs. Cap. 70, 105.* Nam, etsi ille *facem ardentem* commemorat, tamen, quod illi *Cap. 128, 131*, fax id *Dioni Cassio XLV, 278, LIV, 534*, λαμπὰς dicitur, ut *Schefferus* & *Oudendorpius* ad loca *Obsequentis* laudata ostenderunt. *Lampadum* meminit etiam *Plinius Hist. Nat. II, 261. Lampades* autem vel *lāpades* facile in *lapides* ab indoctis librariis mutari potuerunt. Porro commemoratur in prodigiis species *lunæ* inter imbrem *cadentis.* Hujus illustrandi causa ex *Obsequente Cap. 101* attulerat *Gronovius*, pater: *nova luna decidit, & non nisi postera die hora tertia comparuit.* Sed Cl. *Oudendorpius* ad illum notavit, *Scaligerum* oræ libri annotasse: *nova lana decidit.* Verum, etsi hæc conjectura nullo modo *Obsequenti* convenit, propter verba sequentia, tamen Viro Clarissimo videtur *Livio* convenire,

venire, ut legatur: *ſpecies lanæ inter imbrem cadentis*, eoque pertinere exempla, quibus hoc prodigium *Oudendorpius* illuſtravit. Neque enim lunam videri poſſe inter imbrem, cum cœlum nubibus obductum eſt. Quodſi vera ſit vulgata lectio, ſenſum hunc eſſe, ut inſtar ſtellæ cadentis viſa ſit luna cecidiſſe. *Cap.36*, ubi ſimilis prodigiorum commemoratio, etiam hoc refertur: *ex multo cruore ſigna in Sabinis* cædis, *aquas e fonte calidas manaſſe.* Non eſt neceſſe hic de *Lipſii Gronoviorum*que ſuſpicionibus dicere, de quibus e ſuperioribus editionibus conſtat. *Drakenborchius* autem e veſtigiis MStorum Codicum hanc conjecturam propoſuit: *multo cruore ſigna in Sabinis* Cereris, *aquas e fonte* (vel *& fontes*) *calidas manaſſe.* Primum jam in mentem venerat *Gronovio*, alterum probabile faciunt editiones, quæ habent *aquas*que. De *lacu ſeptem aquis* in Sabinis nota res eſt vel e *Cluverii Ital. ant. II, 9.* Volebamus adhuc quædam afferre ad illam veris ſacri conficiendi formulam dicta *XXII, 10;* item ad *Carmina Marciana XXV, 10*, ſed veremur, ne nimis longi ſimus. Nam, ſi vel maxime ea adhuc referremus, tamen hac juſto longiori oratione nihil aliud efficeremus, niſi ut aliquot ſpecimina eruditionis *Drakenborchianæ*, ad *Livium* ornandum collatæ, ex innumerabilibus attuliſſe videremur. Sed, quoniam id jam iis, quæ propoſuimus, effectum ſperamus, hic dicendi finem facimus, & reliquis *Liviani* Operis Partibus parem cum editis fortunam, hoc eſt, lucem & ornatum ab Cel. *Drakenborchio*, optamus.

PERSEPOLIS ILLUSTRATA, OR THE Royal Palace of Perſepolis illuſtrated and deſcribed, &c.

hoc eſt,

RUDERA ET ANTIQUITATES PRISCÆ SEDIS *Regiæ apud Perſas, ex antiquorum recentiorumque fide.*

Londini, proſtat apud S. Harding, 1739, fol.

Opus conſtat XXI Tabulis æri inciſis.

Si recte quidem antiquitatum amatores laudant operam illam ſuam, quam in molitionibus, operibus, veſtimentis, cultuque omni

omni veterum, curiosius pervestigandis ponunt; omnino illi mirari aut reprehendere non debent, si librum hunc, gratia Autoris, incogniti quippe, carentem, solo interno suo pretio impensius ipsis commendasse videbimur. Neque debet in volumine, parvo quidem, sed æri toto inciso, paulo majoris pretii suspicio cupiditatem ejus plane pernoscendi excutere his, qui vetustate fere annisque res omnes æstimant. Quodsi enim habet hoc antiquitas, ut rebus, etsi nullum magnum usum præbentibus, tamen pretium per se addere videatur; quanto majoris fieri rerum monumenta debent, quæ præterea non parva, tum ad Autores bonos illustrandos, tum forte ad corrigendos malos, utilitate se probant. Quo in numero has Persicas antiquitates esse, qui neget, fore putamus neminem. Nobis autem, in exhibenda earum tanquam imagine, id cavendum est, ne aut totam Commentatiunculam exscripsisse, aut etiam superasse recensionis magnitudine, dicamur. Itaque agemus brevissime, ac de descriptis reliquiarum istarum imaginibus, deque addita circa eas disputatione, perpaucis exponemus. Exhibetur autem primo universa ruinarum sumtuosissimi operis facies, rupesque cum ad cetera, tum ad regios tumulos, exsectæ. Tum, per singula eundo, Sphingum signa, partim alatarum, quæ ingenti magnitudine latera propylæorum tegunt, objiciuntur. Inde portæ, pilarumque, ac columnarum varii generis, sive fractæ, sive integræ formæ, atque insculptæ saxo hominum animaliumque imagines, imo scalarum in parietibus toti greges arma atque dona ferentium, denique, immenso labore, cæsis rupibus effecta Regum monumenta, gratum oculis spectaculum præbent. De quibus rebus quæ sunt aliquot paginis disputata ab eo, qui curam illarum edendarum habuit, eo pertinent, ut indiciis non dubiis planum faciat, quæ a recentioribus, vel Arabum, vel Persarum, Autoribus, urbis Estechar, palatiique Chilminar, ibi collocati, perhibeantur reliquiæ, has ipsius Persepoleos, multis seculis ab ipso Estechar urbis conditore diversæ, ruinas esse. *Diodorum* enim *Siculum*, inprimis bonum ex antiquis Autorem, descriptionem palatii Persepoleos, ab *Alexandro* Macedone destructi, dedisse eam, ut, fortunæ varietatem, quam subinde experta sit Persia,

Alexan-

Alexandri ducumque bella, Parthorum occupationem, recuperationem domeſtici imperii per *Artaxerxem*, Muhammedicorum Principum ſucceſſionem, infeſtos ſolo terræ motus, totque Seculorum communem injuriam intuentibus, mirum eſſe debeat, *Garciæ de Silva de Figueroa*, recentiori homini, qui, cum Hiſpanorum in Perſis Legatus fuiſſet, rudera palatii Chilminar deſcripta exhibuit, illi ergo *Garciæ* cum *Diodoro* tamen tantopere convenire. Neque enim diſſentire eos videri ulla fere in re, præterquam in definiendo ſpatio, quod inter palatium, locumque montis eum, quo regia monumenta ſpectantur, intercedat; quippe paſſuum numerum menſuræ quatuor agri jugerum, quam *Diodorus* notavit, prima ſpecie non reſpondere. Quod ipſum tamen non eſſe in difficultate tanta, ut vinci non poſſit; quando πλέθρα, (ea enim Græce jugera eſſe volunt,) eo pedis genere, *Salmaſio* autore, demetiri libeat, quod pollicum ſedecim magnitudinem æquet. Quæ res ſi recte ſe habeat, reliqua omnia optime conſpirare. Nam *Q.* quidem *Curtio*, & poſt eum *Salmaſio*, videri funditus everſam ab *Alexandro* Perſepolim; non autem ſolum *Ptolemæum Ammianum*que *Marcellinum* illius urbis, tanquam ſuo tempore ſuperſtitis, mentionem feciſſe; ſed *Joſephum* etiam, *primi*que *Maccabæorum libri* Autorem, quisquis ille fuerit, ſic de Elimaide, id eſt, de Perſepoli, locutos, ut eam, ſive ab *Alexandro* non radicitus exciſam, ſive poſt ex parte reædificatam, certe ſtetiſſe *Antiochi Epiphanis* ætate, appareat. Quæ omnia ſi vel maxime imbecillia argumenta videantur; tamen id, quod rei ſit caput, operum ipſorum præſentibus documentis nihilo magis fore incertum. Namque veſtimenta quidem earum imaginum, quibus latera ſcalarum ornata ſint, probat Autor partim Perſicas, partim Medicas, antiquas veſtes, togam ſimplicem terginam, ſimili collectam cingulo, ſtolam Perſicam, tunicas manicatas, braccas, mitras, tiaras, cetera, ſpecie referre, atque una cum armis eſſe talia, qualia, *Xerxe* Græciam invadente, in uſu apud Perſas fuiſſe conſtet; cujus rei teſtes ſe locupletiſſimos *Herodotum*, *Xenophontem*, ac *Cœlium Rhodiginum*, habere. Ipſum autem virorum agmen, ſic in parietibus graduum effictum, ut univerſo cultu, habitu, armisque, a more recen-

recentiorum Perſarum diſcrepet, non triumphum agentium eſſe, quod *Garciæ* placeat, ſed anniverſario ſacro natalem Regis celebrantium, præeuntibus, qui tiaras, coronarum ſimilitudine, capite geſtent, quem, *Cyro* regnante, morem principum Perſarum (æquales vocabant) feſtis diebus fuiſſe, e *Xenophonte* diſci. Simili ratione, nec majori fere negotio, ex antiquorum Perſarum moribus explicantur cetera, quæ in pilis, feneſtris, aliisque locis, ſigna cælata ſunt; obiterque ac ſtrictim de rebus variis, ad antiquam Perſarum hiſtoriam pertinentibus, ut de prima umbellarum origine, de accepta ab Ægyptiis conſuetudine per figuras animalium docendi, exponitur. Quo loco illa etiam redditur ratio, cur cornutum *Alexandrum* orientis incolæ fingant. In explicandis autem ſepulchris Regum inprimis magna Autoris diligentia eſt. Quarum rerum ne plane in ignoratione Lector verſetur, de his, tribus, quod ajunt, verbis, agemus; idque erit eo facilius, quod plurimis in rebus pleræque horum tumulorum formæ conveniant. Tota autem, uti diximus, monumenta rupibus exſecta ſunt, idque fere habent commune, ut pars inferior, qua aditus in ipſa ſepulchrorum cava eſt, ſuperiorem columnis ſuſtentet. Quibus quæ ſuperpoſita ſunt, virorum beſtiarumque, maxime cornutarum, ſimulacris ſuo ordine diſpoſitis, diſtinguuntur. Inde autem altius exſurgens moles, plana ſuperficie, & veluti libero aere, hominis principis imaginem exhibet. Is ſtans, procera forma, veſte Medica, ſive arcum, ſive ſerpentem, manu continet; tiaram habet capitis ornamentum, atque verſus aram ſacro igne lucentem proſpicit. Ceterum eodem in ſpatio, ſed elevatiori parte, ſignum aliud, tanquam medio aere ſuſpenſum, aliquando diſtincte cognoſci non poteſt, in eo autem monumento, quod, ut Autori videtur, *Darii Hyſtaſpis* memoriæ ſacrum eſt, viri præbet ſpeciem, qui, neſcio cui ſive inſtrumento, ſive machinæ, impoſitus, manibus orantium ritu commpoſitis, ad ſolem, cujus adverſum globum habet, dirigitur. De quibus rebus omnibus cum non minus ſcite, quam breviter, Autor diſſerat, atque inde, verum, quod quæſierat, eſſe, concludat; nos ad ipſum ablegamus Lectores, librumque antiquitatum venatoribus Anglice doctis tanquam utilem jucundumque denuo ſtudioſius com-

commendamus. Ceterum vero non poſſumus non commemorare hoc loco rem per ſe non indignam, ſed neſcimus an obſervatam ab Autore, certe non notatam. Quodſi enim, ut videtur, obtineat Autoris de his vetuſtatis reliquiis ſententia; profecto vacillare, & a nugatore amante conficta videri debebit eorum ratio, qui columnarum exornationes, generis præcipue Corinthii, a foliis flexibusque acanthi, quem pæderotam vocant, quique forte erat in Corinthiæ puellæ tumulo natus, repetunt. Hæc enim ruinoſa Perſepolis columnas exhibet plurimas, ſic exſculptas conformatasque, ut facile appareat, a Perſis ceterisque, qui Orientem coluere, id ornamentorum genus, magnifice atque cumulate, ſed confuſim ac ſine modo, adhibitum, ab his accepiſſe Græcos atque in ordinem redegiſſe, probabilius ſtatui, quam a *Græcis traditam* rationem apud iſtos denuo confuſam corruptamque eſſe. Neque enim in Perſepolis columnis ſive volutas in capitulis, ſive plures in baſibus toros, ſive in utrisque folia, (quæ in altero quidem Græci ſive neglexerunt, ſive repudiarunt,) deſideres. Quin etiam videas, non Græcam illam ſolum elegantiam ex his enaſci potuiſſe, ſed præterea etiamnunc ab homine, qui artem calleat, novum plane ordinem, nec inconditum abſurdumque, indidem poſſe produci; niſi forte, & in ſcapis ſtriarum ſtrigiumque circuitus, & ipſas baſes pluribus toris factas, mutuatos Perſas neceſſe eſt a virginali cultu Græcorum, penes quos ſolos mentem, conſilium, ſenſumque pulchri, nata putamus.

RECHERCHE NOUVELLE DE L'ORIGINE ET des fondemens du Droit de la Nature, &c.

Id eſt,

INVESTIGATIO NOVA ORIGINIS AC FUNdamentorum Juris Naturæ, Autore FRIDERICO HENRICO STRUBE DE PIERMONT.

Petroburgi, typis typographi Academiæ Scientiarum, 1740, 8. Alph. 1.

Clariſſimus Autor jam A. 1732 haud vulgarem eruditi orbis plauſum tulit, cum Hildeneshemii formis publicis deſcribendum

dum

dum ſuis curavit ſumtibus libellum octo plagularum, cui inſcri-
ptionem præfixerat: *Recherche de l'origine & des fondemens du
Droit de la Nature, traduite d'un Manuſcrit Anglois, à Amſterdam,
1732, 8.* Quo quidem tempore Autor a Secretis erat Illuſtris-
ſimi Adminiſtri Status primarii Wolferbuttelani, *Hieronymi de*
Pag. 12. *Münchhauſen.* Ex Præfatione nova omnino intelligitur dilucide
ſatis, libellum illum haud eſſe translationem. Autor ſincere
fatetur, lineas primas ſyſtematis ſui in eo exſtare, quas, quia
Chriſtianus Thomaſius ipſi haud fecerit ſatis, ab integro ducere
exiſtimaverit conſultum. In præſentis libelli Præfatione re-
petit fundamenta, quibus ſuperſtruxerat Jus naturæ, ratus ite-
rum, cupiditates univerſas, hominique innatus, quatenus ſint
18. conformes naturæ, continere leges naturæ, quibus interpre-
tandis ratio inſerviat ſana. Ex quo autem ab Academia Scien-
tiarum Petropolitana fuit in ſocietatem allectus, perſpexit næ-
20. vos, quibus ſcriptum prius laborare fatetur. Emendavit itaque
id, quod videbatur mancum & hiulcum, atque ex ea correctio-
ne & amplificatione novus hic doctrinarum complexus fuit ſub-
23. natus. Uſum genuinum ſubſtantiæ ponit in continuatione exi-
ſtendi id, quod eſſentialiter eſt. Exponit porro loca hujus li-
bri, quæ lectori videri poſſunt ſubobſcura. Opus ipſum diviſit
in *tres Partes. Prima* exponit de principiis generalibus, & de
exiſtentia juris naturæ, diſſerens de ſignificatu legum natura-
lium, de conſtitutione legum, de principiis legum naturalium,
de autore legum naturæ, de objecto legum naturæ, de declara-
tione & ſumma earum, de earundem obligatione, de exiſtentia le-
gum illarum jurisque naturæ. *Parte ſecunda* ediſſerit utilitatem
intelligentiæ ac regularum juris naturæ, officia noſtra erga nos-
met, officia noſtra erga alios generatim, officia mariti ac uxoris,
officia erga proximos, officia amicis præſtanda, officia opulentis
& indigis exhibenda, officia erga ſuperiores & inferiores obſer-
vanda, atque mutuam ſubordinationem officiorum noſtrorum.
Pars tertia repræſentat cognitionem virium noſtrarum, rerum
deſideriis noſtris explendis propriarum, reſpectum rerum vi-
riumque hominis mutuum, acquiſitionem rerum, ea, quæ ſe-
quuntur acquiſitionem, nempe poſſeſſionem, uſum, dominium,

& bono-

& bonorum communionem, rerum defenſionem, damna rerum, & earum recuperationem. Leges naturæ, quatenus e naturæ contemplatione oriuntur in hominibus, eſſe duntaxat conſilia, docuere *Hobbeſius* in *Cive Cap. 3 §. 33*, *Thomaſius* in *Fundamentis Juris naturæ & gentium Lib. I Cap. 2 §. 34*, ac Ill. *Chriſtianus Wolfius* in *Ethica vernacula P. I Cap. 1 §. 59.* Lex quæcunque Pag. 5.
complectitur 1) utilitatem communem, 2) ens, quod jure gaudet eas ferendi ac promulgandi, 3) homines ad eas recipiendas aptos & concordes in eo momento, 4) vim, ſufficientem producendæ obligationi. Leges hæ inſiſtunt 1) utilitati communi, 2) principiis certis ac immutabilibus, a natura rerum ſemper eadem pendentibus. Subſtantia creata quæcunque non poteſt 7.
non producta eſſe ad ſui conſervationem, continuationemve exiſtentiæ, conformem rei, qualis eſt, vel qualis eſſe poteſt, vel in ſeſe, vel rebus aliis juncta. Inde ſequi, docet Autor, homi- 8.
nis eſſe, conſervationem generis conſervare, nec propriæ conſervationis obliviſci. Principium hoc vocat unicum & magnum ratione legum, aut juris, naturæ. Verum a juſto eſſe diſtin- 9.
guendum, monet, licet juſtum ſit vero ſuperſtructum, præceptis ethicis ſolito doceri. *Wollaſtonus* hæc duo momenta inter 11.
ſe confudit, quemadmodum Autor oſtendit in libro *des Preuves morales & juridiques Cap. 2 §. 12.* Juſtum æſtimamus convenientia actionum noſtrarum liberarum cum lege; verum metimur convenientia cum rebus. *Naturam* Autor exponit per 14.
cauſam proximam & internam motuum primorum, aut virium ſubſtantiæ creatæ, tendentem ad illam reddendam talem, qualis eſſe debebat, aut ad illam conſervandam talem, qualis eſt. Veteres ſæpenumero naturam confuderunt cum ipſo naturæ autore. Finge, haud dari naturam, hiſce facultatibus præditam; & eo ipſo 18.
non potes, quin jus naturæ evertas. Notandum hoc eſt iis, qui vocabulum naturæ fugiunt, vel ſonum eſſe inanem exiſtimant. Natura non produxit malum, ſed hoc naturæ ſupervenit, nec tamen inde ſic depravatæ, ut integritas ejus naturalis ſit penitus deſtructa. Seculi aurei indoles ſtatusque hominum integerrimus haud venditandus eſt pro larva vel fictione. Nobis integrum eſt, ad eum animo repræſentandum eniti, dum perfectionum partes, paſſim ſeſe offerentium, coagmentamus in ſeriem & imaginem

Pag. 24. ginem unam. Dantur tamen homines, qui eum fingunt inte-
griatis ſtatum, qualis nec exſtitit, nec exiſtere poteſt. Genus
humanum ut fiat unum, efficiunt neceſſitates mutuæ ac virium
26. inæqualitas, quibus excellentior infirmiorem juvare poteſt.
Communicatio utilitatum ſubvenire ſæpius indigentiæ debet.
Hæ neceſſitates & ſubſidia mutua ſunt priora cogitationibus ho-
minum, certumque finem univerſalem reſpiciunt. Quare ho-
mines hujus rei haud ſunt autores. Qui naturam eorum condi-
dit, is finem illum præſtituit, eique conformavit ipſa adminicula.
30. Vires hominum conſiſtunt in ſtatu tum interno, tum externo.
Si qua harum deeſt ad ſui conſervationem, ipſa exoritur indigen-
tia; ſi qua abundat, nec a poſſeſſore ad ſtatum ſuum tuendum
& amplificandum adhibetur, tum illa inſervire poteſt indigentiæ
31. aliorum avertendæ. Ratio humana eſt inſtrumentum juris na-
turæ, non principium, non autor, non conſervatrix. Quæ a ra-
34. tione proficiſcuntur, ea ſunt in noſtra poteſtate. At jus naturæ
a poteſtate noſtra haud pendet. Ergo hoc ipſum a ratione hu-
mana haud fuit profectum. Multo minus lex naturæ originem
ſuam voluntati humanæ debet, quippe quæ ab intellectu & ra-
tione pendet. Anima humana, ſi jus naturæ produxiſſet, ipſa
ſimul fuiſſet actuoſa, ac ſimul vim illam actuoſam repreſſiſſet.
36. Quod ipſum in manifeſtam contradictionem abit. Originem
juris naturæ Autor ponit in *paſſionibus*, quas Græci πάθη vo-
42. cant. *Ariſtoteles*, *Cicero*, *Grotius*, *Pufendorfius*, & *Cumberlandus*,
ſi rem ad unguem reſeces, & ad liquidum perducas, idem ſen-
tiunt. Autor *paſſiones* diſtinguit in *principes* & *cooperantes*.
Priores, ipſo judice, nituntur objecto ac ſcopo ſtabili & fixo, ac
44. citra interventum alterius rei eo ducunt. Amor & odium ipſæ
poſſunt appellari. *Cooperantes* duobus illis affectibus vim con-
ciliant & ardorem, vel etiam gradus inferiores, ni defectum o-
mnem & privationem, deſignant. Amor eſt tam varius, quam
multiplices dantur hominum ſtatus ac vincula mutua. In ſtatu
hominis ſolitario ac ſeparato offert ſeſe *amor ſui*, φιλαυτία.
Status, quo cum alio ſumus quacunque ratione generatim con-
juncti, gignit *amorem proximi*. Vinculum aliud efficit amorem
conjugalem, propinquitati conformem, amicitiam, ſocietatem
doloris,

doloris, gratum animum, benignitatem ſeu indulgentiam, atque ſtudium aliorum, ſeu actum, quo alios ſuſpicimus & veneramur. Paſſiones principes homini eſſe innexas ac perpetuo infixas, nemo inficiatur. Nec caſus externi, nec rationum vis, eas poſſunt tollere vel exſtirpare. Quis eſt hominum, qui ſe non amat ipſe? qui id non odit, quod ſaluti ſuæ obſiſtit? Quis eos non amat, qui ipſi ſunt ſimiles? Nonne ipſam utilitatis contemplationem amor vel odium jam antecedit? *Paſſiones* ſcilicet proficiſcuntur a natura ipſa, natura autem a ſapientiſſima Dei creatione. Ars & exercitium, naturam jam exiſtere, & habilitatem naturalem adeſſe, indicant, non abnuunt, non eam tollunt. Corrigi poteſt naturæ modificatio artificialis vel extrinſecus adſcita, non natura ipſa, non naturalis paſſio. Liceat nobis quoque hic illud adjungere, diſputationem de principio juris naturæ eſſe *implicatam logomachiam*. Si enim quærimus, quodnam ſit principium juris naturæ, tum varie reſpondere valemus, & quidem recte, idque vel magis vel minus congruenter principio ultimo. Reſpondes, principium illud eſſe ſalutem generis humani citra ſtatus arte introductos conſideratam. Tum quærimus porro, quodnam ſit principium illius ſalutis. Reſpondes, conſervationem ſuimet, per alios ſimul promovendam. Quærimus deinde, cuinam principio inſiſtat illa conſervatio. Reſpondes, amori ſuimet. Quærimus tum, undenam hic amor effluit & manat? Reſpondes, ex paſſione naturali & innata. Quærimus tandem, quis voluerit, naturam humanam ſic eſſe comparatam. Reſpondes, voluntatem Dei. Si ſocialitatem ponis pro principio, illa porro reſolvitur in amorem conſervationis ſuæ per alios acquirendæ. Tum recurrit amor ſuimet, paſſio naturalis, & tandem voluntas Dei, qui voluit, naturam hominis ita eſſe comparatam. Si ponis hominem, ſaluti ſuæ cum damno alterius inhiantem, ponis ſimul ſtudium defendendi ſeſe, amorem *ſuimet*, paſſionem naturalem, voluntatem Dei, naturam talem creantis ac foventis. Id vero addendum, hominem poſſe ſe & ſalutem ſuam amare citra bellum, ideoque principium *Hobbeſianum* eſſe duntaxat hypotheticum, non univerſale. Et hac quidem ratione concertationes illæ de principio juris naturæ, ſi

Pag. 47.

eas dextre explicaveris, esse de nihilo, vanasque logomachias. Principium vero aliud est theoreticum, aliud practicum, & utrumque rursus vel absolutum, vel hypotheticum. Principium theoreticum est voluntas Dei. In eo enim ponitur, dari genus humanum. Idem affirmandum est de cupiditatibus dominabus. Principium vero practicum est: fac ea, quæ te & statum tuum, cum genere humano copulatum, perficiunt. Subest hypothesis de natura ita conformata. Principium vero *Hobbesii* prorsus est hypotheticum. Ponit enim, existere genus humanum, societatibus diversis & unum cum collisione expetentibus temperatum. Similis hypothesis inest socialitati, quæ ponit scilicet, homini uni non satis esse virium solitariarum ad salutem sui acquirendam & tuendam. Sin vero quæritur, quodnam horum principiorum sit maxime practicum & perspicuum; tum non possumus non respondere: eminet & excellit illud, quod a conservatione suimet est desumtum. Autor respexit ad principium theoreticum, in quo principium illud practicum, cuicunque hominis statui congruens, fundatur & radices habet locatas atque infixas. Dum vero docet, naturæ humanæ inesse vim obligandi, non exponit, quid sit obligatio, & quo respectu vis ejus producendæ insit naturæ. Obligatio sumi potest vel metaphysice, prouti est phænomenon certum, vel moraliter,
Pag. 61 seq. prouti a legislatore dependet. Ni priori sensu eam obligationem sumserit, incidit certe in Scyllam. At amor cuicunque exhibendus suadet, ne ipsum perverse sensisse credamus. Quare nil restat, nisi ut ipse priori sensu vocem sumserit obligationis. Monenda hæc sunt, ne ipsi impingatur atheismi crimen, in ore eorum frequentissimum, qui pietatem & amorem præcipue vi-
76. deri volunt profiteri. Sub finem *Partis primæ* promittit tractationem de jure gentium ac civili. Mallemus, ipse addidisset obligationis illius metaphysicæ autorem Deum, stabilito prius Dei jure ac dominio in genus humanum. Obligatio enim hæc majori excellentia fulget, simul ac eam ostenderis esse divinam. Dantur enim homines, qui solis suis utilitatibus abrepti naturam advocant fautricem, & sese obligari putant per passionum intemperiem ad quævis absurda, quæ dissipantur per legislationem

nem Dei benigniſſimi, ſapientiſſimi, atque juſtiſſimi. Vocat Pag. 79.
quidem leges naturales poſthæc *divinas*; at non oſtendit rationem, cur illæ leges naturales ſint divinæ. Sumit igitur, eas eſſe divinas, non comprobat. Unde exoritur demonſtrationis hiatus. Putat præterea, cognitione adminiculorum ejus, quod 80.
eſt bonum, reparari quodammodo integritatem naturalem. At non demonſtrat, eam dari, eam hac vel illa ratione eſſe comparatam, eam viribus naturæ quodammodo poſſe reſarciri. Niſi fallimur, hic rurſus ſeſe offert hiatus non unus. De conſcientia etiam diſſerit, ubi de legislatore nondum expoſuit, qui tractandi modus evadit metaphyſicus, exiguumque ſpondet uſum. Qui enim non metuit legislatorem, ejus tenuiſſima omnino eſt conſcientia. Pœnas enim qui naturales metuit ſine Dei ſenſu, is credere fortaſſis poteſt, errorem admiſſum haud carere ſua utilitate in vita poſthæc moderatius exigenda. At ea opinio eſt admodum ficulna & vitæ nimis ſecuræ mater. Mallemus quoque, propoſitiones nonnullæ eſſent magis reſtrictæ, e. g. de conſervatione vitæ *pag. 84*. Naturæ præterea tribuit, ut vires no- 85.
ſtræ augeantur ad certam perfectionem. Vis nobis inſita, ut ita agat, unice Deo fert in acceptis. Deum igitur nominare loco ſuo, haud a re fuerit alienum. Dari actiones, quæ a lege na- 90.
turæ non ſatis ſint determinatæ, nolumus credere cum Autore, licet eam ignoremus plerumque, in ambitu ſuo toto ſpectatam, ideoque legibus aliis divinis ſuppletam. Neſcimus utique, qua ratione diſſeri poſſit de perfectione honoris noſtri quærenda, antequam demonſtratum fuit, Deum ſuper omnia eſſe honoran- 96.
dum, ejusque honorationem eſſe menſuram & excellentiam honoris cujuscunque humani. Qui ſine honore Dei honorem ſuum quærit, is abripitur in devia & Syrtes. Pæne etiam admonuiſſemus, officia aliis præſtanda maximo pondere & elatere augeri, ſi ea ob Deum, ejusque voluntatem, alteri æque proſpicientem ac nobis, noverimus eſſe exhibenda. Sed reſpondebit nobis Autor, ſe ſcripſiſſe principia juſti, non vero tranquillitatis. Id tamen, credimus, largietur, Deum a jure naturæ ſemoveri haud poſſe. Qui enim lex exiſtet, ubi nullus exiſtet legislator? Naturam certe noſtram eſſe legislatricem, nemo facile

cile affirmabit. Sed suffecerint hæc in præsens monita, animo ex candido profecta. Inæqualitas, quam inducit matrimonium, Autoris judicio est ratio, cur filii haud debeant matres ducere uxores, & filiæ patribus nubere, vel eis, qui parentum sunt loco.
Pag. 109. Recte etiam horrorem & pudorem naturalem, qui est ex consuetudine & legibus civilibus ortus, pro causis vitandi incestus non habet. Admirationem exstinguit, ut ipse porro addit, familiaritas. Ut vero non inficiamur, Cl. Autorem satis egregie sese in tractatione universa gessisse; ita nobis persuademus, ipsi monita nostra haud esse displicitura. Mantissæ loco subjuncta est tractationi Dissertatio *de Jure bellorum, quæ gerere decet*, jam Hagæ Comitum A. 1734 in lucem emissa, quæ sua sese commendat elegantia & argumenti novitate.

ARCHITECTURE HYDRAULIQUE, &c.

hoc est,

ARCHITECTURA HYDRAULICA, SIVE ARS aquas ducendi, elevandi, iisdemque ad usus vitæ commode utendi; Autore BELIDORO, Commissario Provinciali Pyrotechniæ.

Tomus II.

Parisiis, apud Car. Ant. Jombert, 1739, 4 maj.
Alph. 2 plag. 12, cum Tabb. æn. 55.

NE quem pœniteat moræ, quam Cel. Autor in edendo hoc *Tomo II* fecit, admonet ipse Lectores in Præfatione, id ipsorum accidisse commodo. Postquam enim hic liber prelo jam fuerat permissus; offerebat se Autori occasio, de iis, quæ scripserat, denuo cogitandi; &, sicut plerique magis sapimus, quando ad ea, quæ satis bene meditati nobis videbamur, usus accessit & posterior cura, ita & Autor intelligebat, tum plura loca sibi esse emendanda, quæ principiis hydraulicis, vulgo quidem concessis, sed veritati adversis, innitebantur, tum novis se posse inventis Opus suum augere, quibus theoria motus aquarum & constructio machinarum, aquas elevantium, perfectior redderetur.

Duos

Duos *Libros*, *tertium* & *quartum*, hic *Tomus* complectitur. Uterque *Liber* in *quinque Capita* divisus est. *Caput primum Libri* Pag. 1.
III est dissertatio physica de aere, in qua docetur, qua via recentioris ætatis Philosophi duas aeris proprietates nunc notissimas, gravitatem puta elateremque, detexerint, quo modo & atmosphæræ & cujusvis dati voluminis aeris pondus inveniatur, quæ sit gravitatis aeris ad siphonis & antliæ attractricis effectum vis, qua ratione aer per antliam pnevmaticam datum dilatationis gradum obtineat, quid calor & frigus ad mutandum aeris elaterem valeant, & quod aeris elater in ratione ponderis comprimentis crescat. His varia addit Autor, quæ magis ad lectoris delectationem composita esse, quam ad scopum ejus facere, videntur, qualia sunt, quæ de causa mortis animalis, vasi recipienti antliæ pnevmaticæ inclusi, de calore naturali corporis humani calori zonæ torridæ æquali, de errore tactus in temperie aeris subterranei dijudicanda,
de modo, quo ignis fluida dilatat, differit. *Caput secundum* theo- 30.
riam machinarum vento motarum, & calculum effectus earundem, tradit. Ventus quidem, perinde ac aqua, in superficies corporum, sibi objectas, impetum facit, tanto majorem, quo ipse rapidior est; sed, quæ ab aere fit percussio, minor est, ceteris paribus, ea, quæ fit ab aqua. Si planum ab aere & ab aqua æqualiter percutiendum est, necesse esse, ut velocitas aeris ad velocitatem aquæ sit in ratione 24 ad 1, *Mariottus* & *Hugenius* singulari experimento probarunt, quod hic ab Autore describi-
tur. Hæc æstimatio paulum differt a Cel. Autoris calculo. Nam, 32.
cum aqueæ massæ pondus ad pondus massæ aereæ sub eodem volumine utplurimum sit in ratione 640 ad 1; velocitates autem fluidorum, idem planum æqualiter percutientium, sint in ratione reciproca subduplicata densitatum; velocitas aquæ minimum 25.^{es} sumi debet, ut prodeat velocitas venti, æqualem percussionem in idem planum efficientis. Priorem tamen æstimationem Cel. Autor in Opere suo retinet, quoniam eadem in *Commentariis Academiæ Scientiarum Parisiensis* dudum adhibita fuit. His præmissis, docet percussionem venti per pressio-
nem alicujus ponderis exponere, & ostendit, si celeritas venti 33.
tanta sit, ut tempore minuti secundi spatium 24 pedum percur-

 rat,

rat, percuſſionem, in planum unius pedis quadrati directe fa-
ctam, fore 19 unciarum. Reliquum hujus *Capitis* deſcriptio-
ni et examini machinarum vi venti motarum impenditur, inter
quas primum locum hic tenent vulgares molæ frumentariæ, in
Pag. 37. quibus alarum poſitionem reſpectu axis, figuramque, et venti,
qua convertantur, vim, Autor omni ſtudio examinat, multa in
praxi vulgari emendanda annotat, & formulis generalibus ad
43. uſum commodiſſimis, quæcunque ad calculum effectus cujus-
vis machinæ vento motæ requiruntur, includit. Deſcribuntur
etiam ſub finem hujus *Capitis* aliæ machinæ, venti vi motæ, qui-
bus ad loca paludoſa exſiccanda, vel ad loca arida irriganda,
53. utuntur. *Caput tertium* theoriæ Antliarum hydraulicarum in-
ſcriptum eſt. Tria dari eorum genera, ſatis notum eſt. Quæ-
dam enim aquam ex profundo ſola ſuctione attrahunt, aliæ
aquam ſola propulſione attollunt, aliæ aquam ſuctione et preſ-
53. 56. ſione elevant. Poſtquam horum trium generum notiones di-
58. ſtinctas Autor lectorum animis informavit, pergit ad deſcri-
ptionem variarum ſpecierum tertii generis, inter quas antlias,
66. quæ Pariſiis in ponte, vulgo *Pont Notre-Dame* appellato, ex-
ſtructæ ſunt, perfectiſſimas habet. Si hujusmodi antliæ aquam
continuo propellere debent, ſolent eas duobus cylindris inſtrue-
re; poteſt tamen & unus cylindrus iisdem ſufficere. Nam Cl.
de la Hire ejusmodi antliam, ope unius cylindri aquam non in-
terruptis vicibus expellentem, excogitavit, atque in *Commen-
tariis Academiæ Scientiarum Pariſienſis A. 1716* deſcripſit;
aliamque ipſe Autor invenit: verum illam ut nimis compoſi-
tum, utramque ut variis incommodis ſubjectam, rejicit. Ex-
plicatis igitur variarum antliarum conſtructione & modo, quo
aqua per eas elevatur, nunc id inprimis exigebat Autoris ſco-
pus, ut doceret, quo modo ſingularum antliæ partium dimen-
ſiones determinandæ ſint, quo ea, quam admittit, perfectio ipſi
70. concilietur. Perfectio antliæ, ex mente Autoris, ab hiſce ſex
capitibus pendet, 1) a diametro emboli relata ad potentiam,
qua movendus eſt; 2) a diametro cylindri aquæ immerſi, quæ
per cylindri, in quo embolus movetur, diametrum, per veloci-
tatem emboli, & per altitudinem, ad quam aqua elevanda eſt,
deter-

determinari debet; 3) a maxima altitudine, ad quam aqua in antlia elevari poteſt, habito reſpectu ad pondus atmoſphæræ, ad ſpatium motus emboli, & ad talem internæ cavitatis antliæ diſpoſitionem, ut aqua, usque ad embolum adſcendens, nullum in via obſtaculum offendat; 4) a craſſitie cylindri, embolum continentis, & canalis, per quem aqua effunditur, idonea ad ſuſtinendam vim, quæ illos diſrumpere conatur; 5) ab emboli conſtructione, quæ talis eſſe debet, ut ipſe cylindro, in quo movetur, perfecte adhæreat, & ut inter embolum atque cylindrum nec aquæ, nec aeri, ullus tranſitus concedatur; 6) a valvularum conſtructione & diſpoſitione tali, ut aqua ubique libere permeet, neque majori in uno, quam in alio, loco celeritate fluere cogatur. Quæ ſingula capita dum Autor percenſet, et uberius explicat, ampliſſimam tradit antliarum hydraulicarum theoriam. *Sed, cum preſſius* ſequi Cel. *Belidori* veſtigia nobis non liceat, *figamus* pedem in *tertio* hujus tractationis *Capite*. Hic enim Pag. 82. ab Autore principium hydraulicum impugnatur, de cujus veritate huc usque dubitaviſſe credimus neminem. Scilicet intelligatur ſiphonis uniformiter ampli crus alterum verticale, altero longius, aquæ conſtanter plenum, et tubum communicationis horizontalem epiſtomio inſtructum eſſe. Aperto epiſtomio, aquam primo per tubum horizontalem fluere celeritate uniformi, ea quidem, quam grave lapſu per altitudinem cruri ſiphonis longiori æqualem acquirit, mox autem in crure verticali altero velocitate continuo retardata adſcendere, res eſt extra omnem controverſiam poſita. Jam, quod ad legem hujus retardatæ velocitatis attinet, a Mathematicis quidem demonſtratum eſt, velocitates aquæ, in crure verticali breviori adſcendentis, decreſcere in ratione ſubduplicata differentiarum altitudinum, ad quas aqua ſucceſſive adſcendit, ab altitudine conſtante aquæ in cruce ſiphonis longiori; at noſtro Autori *alia omnia* videntur. Affirmat enim, celeritatem ſuperficiei aquæ, per *tubum* breviorem adſcendentis, in quolibet adſcenſus puncto æqualem eſſe differentiæ radicis quadratæ ex altitudine, ad quam ſuperficies aquæ pervenit, a radice quadrata ex altitudine aquæ in longiori ſiphonis crure. Ad quod confirmandum, hoc fere, ſi mentem ejus recte percepimus, argumento utitur.

 Nimi-

Nimirum, posita longitudine cruris longioris $= a$, cruris brevioris $= c$, si aquæ, per tubum communicationis horizontalem fluenti, opponatur embolus, juxta directionem contrariam sollicitatus a quacunque potentia, velut manu, celeritate $= \sqrt{c}$, hoc est, tanta, quantam grave cadendo per altitudinem c acquirit; velocitas respectiva, quacum embolus ille ab aqua propelletur, erit $\sqrt{a} - \sqrt{c}$. Jam perinde esse putat, sive hic embolus, qui nunc ejusdem cum aqua specificæ gravitatis ponendus est, a manu sollicitetur, sive a columna aquea, quæ crus siphonis brevius repleat. Hinc, superficiem hujus columnæ aqueæ in orificio cruris brevioris etiam velocitatem $\sqrt{a} - \sqrt{c}$ habere, concludit. Reliqua, quæ in hoc *Capite* continentur, veluti solutionem Problematum octo de perfectis antliis hydraulicis, quæ olim *Parentius* in *Volumine III* libri: *Recherches de Physique et de Mathematique*, Mathematicis proposuit, determinationem justæ crassitiei antliarum, theoriam valvularum, sicco pede transibimus, & ad reliqua *Capita* hujus *Voluminis* nos convertemus, quæ etiam leviter attigisse sufficiet, cum ex *priori* hujus Operis *Volumine* satis jam constare Lectoribus possit, quantum pretium industriæ acutissimi nostri Autoris sit statuendum. *Caput quar-*
Pag. 132. *tum* plures machinas describit, quæ aquam ope antliarum elevant. In hoc *Capite* dum Autor machinam describit, in qua emboli antliarum trium ellipsium ope moventur, elegantem & lectu di-
153. gnam Dissertationem de Ellipsi, quæ, circa centrum revoluta, pondus peripheriæ impositum elevat, inserendi occasionem na-
158. ctus est. Dignum etiam lectu est, quod in hoc *Capite* habetur, examen machinæ rota undulata instructæ, quam Cl. *de la Hire* in
204. Tractatu *de Epicycloidibus* descripserat. *Caput quintum* complectitur descriptionem & analysin machinæ hydraulicæ, in ponte *Notre-Dame* Parisiensi exstructæ, & artificiorum, quibus eadem machina perfectior reddita est. *Alter* hujus *Voluminis Liber*, qui totius Operis *quartus* est, *quinque* etiam, ut diximus, *Capitibus* constat. Pergit Autor ad ductus, & distributionem, & conservationem, aquarum. Et in *primo* quidem *Capite* varios modos exponit, quibus uti possunt, qui aquam, ex certa altitudine delapsam, ad quamvis datam altitudinem iterum elevare debent. Deinde, cum scire opus sit, quantum aquæ tubi, per quos ipsa du-

ducitur, & in fontes ſalientes aut aliorſum diſtribuitur, dato tempore effundant, aut vice verſa, quantæ debeant eſſe tuborum dimenſiones, per quos dato tempore data quantitas aquæ effluere debet, huic argumento *Caput ſecundum* hujus *Libri* impenditur. Pag. 264
Maximam difficultatem in pertractando hoc argumento parit affrictus aquæ ad latera tuborum, præſertim ſi tubi illi, per quos aqua ducitur, non figuram priſmaticam ſervant, ſed varie inflexi aut inæquali hinc inde amplitudine præditi ſunt. Quas tamen difficultates ſuperare laborat induſtrius Autor, adjutus potiſſimum experimentis *Coupleti*, in *Commentariis Academiæ Scientiarum Pariſienſis A. 1732* exhibitis. In *Capite tertio* 273
recenſentur variæ artes, ex valde profundis puteis aquam magna copia pauco labore evehendi. Quas inter artes cum illa emineat, quæ ignem, ceterorum elementorum leviſſimum, ſibi in auxilium traxit, & virium animalium vices ſubire coegit; hæc ars digniſſima viſa eſt Autori, cui docendæ maximam hujus *Capitis* partem impenderet. Et, quemadmodum hoc inventum certe glorioſum humani ingenii monumentum exiſtit, ita memoriæ dignum putamus, eodem fere tempore tres illos Europæ populos, quibus plurimum incrementi ſcientiæ debent, doctos Viros protuliſſe, qui huic arti inveniendæ operam navarent. Primum, qui conſilium ceperit, ignem ad machinas hydraulicas applicandi, (nam, ante illud tempus etiam ad exiles & nullius fere momenti machinas movendas ignem a nonnullis adhibitum fuiſſe, dubium non eſt,) primum ergo illum fuiſſe Sereniſſimum Principem *Carolum*, Haſſiæ Landgravium, perhibet *Dionyſius Papinus* in Præfatione libelli, ſub titulo: *Ars nova ad aquam ignis adminiculo efficaciſſime elevandam*, in urbe noſtra A. 1707 editi, qui & ejuſdem Principis juſſu jam ante annum 1698 machinam aliquam, licet imperfectiorem, conſtruxit, quæ aquam ignis ope & ſuctione & preſſione elevabat. Paullo ante illud tempus, quo *Papinus* novam hanc ſuam machinam elaboraverat, in Anglia prodiit *Thomas Saveryus*, qui cum Regia Societate Scientiarum inventam a ſe machinam, quæ aquam per ignem elevabat, communicavit. Et in *Hiſtoria Academiæ Regiæ Scientiarum Anni 1699* legitur *Amontonſii* Diſſertatio, in qua ſingularis rotarum ſpecies, igne circumagendarum, deſcribitur.

Nullum dubium eſt, *Amontonſium* hoc inventum, & hanc igne
utendi artem, ulterius promoturum fuiſſe, niſi morte abreptus
fuiſſet. *Papinus* autem, qui novæ ſuæ machinæ per aliquot an-
nos fere oblitus erat, excitatus *Saveryi* invento, quod Ill. *Leib-
nitius* A. 1705 cum ipſo communicaverat, vitia, quibus nova ſua
machina adhuc laboraverat, corrigebat, & ad eum ſtatum per-
ducebat, qui in libello, quem citavimus, deſcribitur. Sic qui-
dem gloria inventionis id genus machinarum inter plures divi-
ſa eſſe videtur; at certum tamen eſt, *Thomam Saveryum* primum
Pag. 310. fuiſſe, non eorum, qui ejusmodi omnino machinas conſtruxe-
runt, ſed eorum, qui machinam hujusmodi aliquam omni, qui
optari poterat, ſucceſſu exſtruendam curarunt. Nam ante *Sa-
veryum* jam *Dionyſius Papinus*, machinas, ignis adminiculo aquam
elevantes, conſtruxerat, ſed nova ſua machina imperfectiores,
nec omnem, qui optari poterat, ſucceſſum habentes, quippe
quæ ſuctione agerent; & deinde novam machinam, in citato li-
bro deſcriptam, excogitavit, quæ tam ſuctione, quam preſſione,
aquam protrudit. Machina *Saveryana*, variorum induſtria ex-
culta & promota, cito in ſtupendæ artis opus excrevit, cujus
exemplar intueri licet in machina illa, quæ ab Anglis nonnullis
in Galliæ pago, *Fresnes* dicto, exſtructa eſt, & aquæ ex profun-
da fodina carbonaria extrahendæ inſervit, ac ab Autore perſpi-
312. cue & verbis & ſchematis depingitur. Quamvis autem hæc ma-
china *Papinianam* novam longe antecellat, quoniam tanta arte
eſt confecta, ut ſibi ipſi omnis generis motus, quibus opus ha-
bet, ſine ullius hominis adjumento conciliet; nullum tamen du-
bium eſt, & ipſe Autor noſter profitetur, fore, ut, ſi ad ma-
328. chinam *Papinianam* ingenioſa manus acceſſerit, eamque ſic
emendarit & perfecerit, ut varia auxilia, quibus indiget, ipſa ſibi
parare queat, hæc eadem machina *Saveryanæ* non ſolum non ce-
dat, ſed & utilitate fere anteponenda ſit, propterea quod *Saveryana*
non niſi ad aquam per antlias elevandam applicari poſſe videtur,
Papiniana vero molendinis, roſariis, piſtillis, antliis, &c. agitandis
inſervire ubique locorum poteſt, quæ aqua fluente carent, li-
339. gnis autem vel carbonibus abundant. *Caput quartum* de inveſti-
gatione, ductu, & diſtributione, aquarum inſcriptum eſt. In hoc

Capite

Capite brevis & jucunda, de ficta virgulæ divinæ virtute, Dissertatio, nonnullorum aquæductuum descriptiones, & perutiles regulæ, quæ in distributione aquæ per urbem observandæ sunt, leguntur. Quomodo aquæ salientes in decus hortorum distribuendæ sint & dirigendæ, Cel. Autor in *Capite quinto* docet, Pag. 388 quod *Volumen* hocce claudit.

SCIAGRAPHIA LITHOLOGICA CURIOSA, SEU Lapidum figuratorum Nomenclator, olim a Celebri JO. JAC. SCHEUCHZERO, Medicinæ Doctore, Math. Professore Tigurino, Academiæ Leopoldino-Carolinæ, Societatum Regiarum Anglicanæ & Borussicæ, Sodale, in gratiam Amici conscriptus, postmodo auctus & illustratus a JAC. THEOD. KLEIN. Præmissa est Epistola Dn. MAUR. ANT. CAPPELLER, Medicinæ Doctoris, & Centumviri Lucernensis, de studio Lithographico, de Entrochis & Belemnitis. Cum Additionibus & Figuris.

Gedani, typis Thomæ Joannis Schreiberi, 1740, 4 maj.

Plag. 9.

Epistola, a Cel. *Cappellero* A. 1729 ad *Jo. Jac. Scheuchzerum* data, & postea cum Cel. *Kleinio* communicata, varia, quæ ad studium lithographicum pertinent, argumenta continet, eoque nomine digna visa est Cl. *Kleinio*, quam huic libri Præfationis loco præmitteret. Autor Epistolæ ostendit, ex fossilium variorum disquisitione animalium marinorum historiam incrementa capere, nec negari posse, hoc vel illud fossile ex animali esse, cum ipsum animal ad hunc usque diem incognitum in profundo mari hæreat, & attentionem indagatorum subterfugiat. Conjectura vero, qua assumit, multas animalium & plantarum marinarum species hodie non amplius existere, ex rationibus fusius expositis displicere videtur Cl. *Kleinio*. Ex hoc capite vero in Lithographia multa incerta sunt, & tam diu incerta manebunt, donec rerum prototypa detegantur. Inprimis

vero

vero circa Entrochos & Belemnitas variæ ortæ ſunt controverſiæ, ut Autor, cum in re tam dubia libere cuilibet ſentire liceat, ſuam quoque ſententiam addere haud vereatur. Entrochos & Trochitas membra ſtellarum marinarum eſſe, cum aliis aſſerit, & ex horum foſſilium varietatibus concludit, illa ex variis animalium ſpeciebus provenire. Ad duas vero præcipue ſtellarum marinarum ſpecies reſpiciendum eſſe monet; alteram, quam caput Meduſæ vocant, alteram, in prototypo nondum detectam, quam tamen, cum integre petrefacta occurrat, alii Lilium lapideum ſeu Encrinum, Cl. *Kleinius* vero Entrochum ramoſum appellat. De priore ſpecie explicat Autor, quomodo plura animalia inter ſe connectantur; quomodo eſcam plurimis brachiis ſive pediculis ad ſe rapiant; quomodo, pediculo abrupto, ille alteri pediculo accreſcat, & ita plurimi inter ſe nexi rete forment. Ex his porro declarat, quantus Trochitarum numerus ad unicum hujusmodi concrementum plurium ſtellarum concurrat, & cur tanta frequentia in quibusdam terræ ſtratis reperiantur. De altera ſpecie monet, quod ſit ſtella marina viginti radiorum, quæ ex baſi pentagona quinque, ex his diviſis decem, & ex his iterum diviſis viginti, radios emittit. Falſam igitur ſententiam refutat, qua, ex vegetabili lapides hos figuratos oriri, nonnulli credunt. Belemnitas ad Holothuriorum genus ſpectare aſſerit, & hoc, rejectis aliorum ſententiis, a figura diverſa, a diaphaneitate aliquali, a Belemnitis igni admotis, quæ cornu vel alias animalium partes aduſtas nonnihil redolent, a motu Holothurii & vi ejaculatoria humoris ſalſi, comparata cum ſtriis & perforatione Belemnitarum diverſa, deducere annititur. Cel. *Kleinius* ſententiam Autoris & perficit & illuſtrat, nec non in fine ſpecimina quædam Encrinorum Gothlandenſium addit, &, uberiorem meſſem alia vice in publicum ſe expoſiturum eſſe, haud levem ſpem facit. In Nomenclatore vero Lithologico, quem Cel. *Scheuchzerus* olim delineaverat, augendo & perficiendo Cl. *Kleinius* inſignem operam collocavit, ut ex augmentis aſteriſco notatis apparet. Obſervationum numerus circa lapides figuratos in dies creſcit, & in omnibus regionibus vel a fabuloſa quadam origine, vel a re, cui ſimiles ſunt, vel a re ipſa, ex qua

oriuntur

oriuntur lapides, vel ab aliis circumstantiis nomina desumuntur. Quapropter Index multilinguis quam maxime necessarius esse videtur illis, qui in disquirendis lapidibus figuratis occupati sunt, quo, dum aliquid novi ipsis offertur, aliorum observationes, de lapidibus institutas, conferre queant. *Scheuchzerus* forte ea tantum in gratiam amici conscripserat, quæ ipsi cognita erant; Cel. *Kleinius* vero in observationes aliorum sedulo inquisivit, nova annotavit, nomina apta a similitudine invenit, diversa nomina ex linguis maxime cognitis, & tandem ex Polonica quoque, adjecit. Quo vero aliqua Operis idea formetur, unum & alterum titulum speciminis loco addemus:

Ætites, *ἀετίτης*, Aquilinus, Aquilina, Aquileus lapis; Italis *Aquilina*, *Pietra d' Aquila*, *Pietra Aquilina*, *Ethite*, Gallis *Pierre de l' Aigle*, Hispanis *Pietra del Agla*, Suecis *Ornaerſteen*, Danis *Hiornaſteen*, Anglis *Eagleſtone*, Belgis *Adlerſteen*, *Arenſteen*, Germanis *Adlerſtein*, *Klapperſtein*, Polonis *Orlicykamien*, *Kamien orli*. Lapis est inter nobiliores, imo gemmas ipsas, veteribus relatus, quod in nido aquilæ reperiri, & raras vires possidere, creditus fuit; ad figuratorum catalogum relegandus, quia figuræ est utplurimum rotundæ vel oblongo-rotundæ. Singularis de hoc lapide exstat Tractatus *Laurenbergii* & *Bauſchii*. Conscripsit & *J. J. Scheuchzerus* Dissertationem *de Ætite*, quæ est in MStis. Conf. *C. G. Fiſcheri Pars I lapidum in agro Pruſſico*.

Ceraunia, fulminaris lapis, *Donnerkeil*, *Donneraxt*, *Strahlſtein*, *Scietta folgorante* Italis. Mentionem injicio hujus lapidis, quod, qui pro illo venditantur, sunt vel Belemnitæ, vel Pyritæ vel Crystalli, vel Ombriæ, aliive lapides figurati, ut Mallei, Cunei, similesque lapides, ad usus vel domesticos, vel pro belligerantibus, ab antiquis accommodati, apud veteres Prussos inprimis in usu. Sinenses appellant *Luyck-by*, *Donnerzähne*, *weil ſie mit den Indianern davor halten*, *daß der Donner ein lebendiges Thier ſey*, *welches ſich in den Wolcken aufhielte*. Vid. *Petersb. Anmerckungen über die Zeitungen 1731*, *LXXXI Stück*. De Cerauniis conf. *Merc. Metall. pag. 241*, & *Aſſaltum* in notis ibidem. Vid. *Sicilex*.

Oſteocolla-collus, Ostiocolla, Osteolithos, Ossifragus lapis

pis, Orteita, offifraga petra, ab ὀςέον os, & κόλλα, gluten. Lapis fabulofus Erafti Ammofteus, Holofteos, Stelechites, *Beinbruch*, *Bruchftein*, *Weinwoll*, *Wollftein*, *Sandftein*, *Steinbein*. Lapis eft, offis figuram referens, intus concavus, (*B. de Boot Lib. II Cap. 233*,) mollis, albo & cinereo colore, quandoque medullam habens friabilem, facile in liquore folubilem, nafcitur in locis arenofis. *Wormius* in *Muf. pag. 53* v. *Cappadox*. Stelechitis differentias vid. apud *Aldrov. pag. 502, 503*. Stelechites dictus a ςέλεχος, truncus. Sunt ofteocolli *Affalto* in *Merc. Metall. pag. 278* ipfimet arborum trunci in lapidem converfi, Polonis *Kibykci*, *Lomignat*, *Lomikosc*.

A PRACTICAL TREATISE OF PAINFUL diftempers, &c.

hoc eft,

TRACTATUS PRACTICUS DE MORBIS DOlorofis, cum efficacibus methodis eosdem fanandi, exemplis variarum, quæ conveniunt, hiftoriarum declaratus, Autore THEOPHILO LOBB, Medicinæ Doctore, & Regiæ Societatis Socio.

Londini, fumtibus Jacobi Buckland, 1739, 8.

Alph. 1.

Plurimum voluptatis percepimus ex præfente Doctiff. Autoris, dudum aliis ingenii politi monumentis clariffimi, opella, quæ brevitatem dictorum gravitate & ftudio compenfat. Dolorum omnium modus ad normam ftructuræ nervorum exponitur. Hi diftinctis tubulis a cerebello, cerebro, eorundemque medulla, oblongata æque ac fpinali, exoriuntur, dura, arachnoide, piaque matre, inveftiuntur, vafa arteriofa ubique locorum habent fubtiliffima, hinc totius corporis tractum emetiuntur, tandemque minimis vafis definunt in cutem, mufculos, offa, vifcera, in ipfa etiam vafa fanguifera, maxime autem arterias. Hinc omnium locorum fenfus pro caufa nervos vellicante folet effe exquifitior, nec fixam tantum doloris

loris aliquam causam habemus, sed eam etiam, quæ errabunda est in sanguine, cujus intra arterias pulsum graviter admodum sentire solent omnium locorum nervi, & abinde contextæ membranæ. Exponuntur dolores singuli. Capitis dolor aliquando est in membranis sub capillitio sitis, ipsoque pericranio aliquando, duram matrem affligit, sive primarius ille morbus sit, sive morbi symptoma, aut consensu cum remota ægritudine contingens. Subnectuntur exempla, & efficaciori medicina illustrantur. Juverunt fixos capitis dolores purgantia, quæ Mercurii dulcis particulam habebant. Balsamica camphorata profuerunt pro ægri discrimine. Faciem aut fauces alii dolores invadunt, partim quod dentes vario modo molestas patiantur ægritudines, partim quod fauces inflammentur, id quod cum febre acuta accidere plerumque soleat. Laudantur remedia, quæ aceto & frigida *fiunt, & quæ* vino rubro, aut aliis adstringendi virtutem habentibus remediis, componuntur. Mucilagines autem cum succis plantarum dulcibus & camphora Cynanche affectos juvant. Ophthalmiam curat Autor solutione sacchari Saturni, sale prunellæ, fœniculo. Thoracem colores acutissimi affligunt, pleuritis, pleuro-pnevmonia, pulmonum inflammatorius dolor, qui modo costis, modo pectori, modo dorso, subest. Laudantur diaphoretica, decoctum florum chamæmeli, & quæ ex succino fiunt. Dolores abdominis colicos erudite explicat, &, qua ratione aeris impetus in cavo intestinorum tristes movere cruciatus possit, docet; hinc &, a materia tunicam villosam rodente acriore quosdam provenire, arguit. Ulcera etiam aliquando subsunt, & alia. Laudantur, pro causæ differentia, aromatica, anodyna, laxantia, balsama. Dolores nephritici habent, quo exercere medicum possint, sive a calculo oriantur, sive a spasmo, aut sanguinis motu anomalo. Commendantur oleosa, glutinosa, pinguia, anodyna, in pellentibus autem, & lapidem solventibus, non magna est *fiducia*. Anum invadunt dolores, ab hæmorrhoidalium vasorum tumore fluxuque impedito orti. Prosunt succinum, camphora, myrrha, fotu, linimento admota. Dolores tandem rhevmatici, arthritici, vagi vel fixi, febre stipati aut nulla, exponuntur uberius; quorsum & podagra refertur. Quibus omnibus uberrima remedia præscribuntur, hæcque explicantur.

Ff 2 HISTOIRE

HISTOIRE ABREGE'E DE LA MAISON PALATINE, par Mr. l'Abbé SCHANNAT, &c.
hoc eſt,

HISTORIA COMPENDIOSA DOMUS SERENISſimæ Palatinæ, Autore Abbate SCHANNATO; cui juncta eſt Diſſertatio iſagogica, de Comitibus Palatinis ævi medii, per D. O. & Elogium hiſtoricum SCHANNATI, Autore DE LA BARRE DE BEAUMARCHAIS.

Francofurti, impenſis Franciſci Varrentrapp, 1740, 8. Plag. 15.

Ven. *Schannatus* operam impendit laudabilem ediſſerendæ Hiſtoriæ Comitum Palatinorum Rheni, inde ab initio Seculi XIII deductæ, ac quinquennio ante obitum præmaturum ab Autore ad finem pertextæ: Amicus ipſius, qui, ſub literis D. O. latere, conſultum duxit, ſed quem ſcimus Virum eſſe prorſus egregium, & omni ſcientiarum genere perpolitum, adjunxit, vel potius præfixit, ei antiquiora. Ad hunc Cl. *de la Barre de Beaumarchais* ad modum Epiſtolæ direxit elogium vitamque *Schannati*. Hæc eſt libri ſumma breviſſima. *Joannes Fridericus Schannatus*, ex familia Franconica procreatus, patre natus eſt Luxemburgi commorante, mediocris fortunæ, A. 1683, 23 Julii. Jurisprudentiam coluit Lovanii, Licentiati honores nactus, natus vix annos duos ac viginti. In foro eſſe cœpit in Parlamento Mechlinienſi. Hiſtoriam Comitis Mansfeldici, Principis Imperii, Domini Heldrungenſis, ſcripſit quatuor & viginti annos natus, Luxemburgi A. 1707 luci datam. Hæc ipſis occaſio fuit in familiaritatem cum hiſtoricis voluminibus perveniendi. Inde animum applicuit Ordini Eccleſiaſtico obtinendo, ut Hiſtoriæ magis litaret. *Conſtantinus*, Princeps Abbas Fuldenſis, Hiſtoriæ peritia vaſtiſſima cognitiſſimus, paulo poſt ejus operam adhibuit ad Hiſtoriam Fuldenſem conſcribendam. Ex Grammatophylacio igitur Fuldenſi *Schannatus* adornavit Opera non una, nominatim *Vindemiæ literariæ, hoc eſt, veterum monumentorum, ad Germaniam ſacram præcipue ſpectantium, Collectionem primam*, Fuldæ & Lipſiæ editam in forma maxima A. 1723, nec non

Corpus

Corpus traditionum Fuldensium, Lipsiæ, 1724, *Sammlung alter historischer Schriften und Documenten, wobey das alte Landrecht, wie selbiges vor Zeiten in Teutschland gebræuchlich gewesen, I Theil; Fuldischer Lehnhoff, sive de Clientela Fuldensi beneficiaria nobili & equestri*, Francofurti ad Mœnum, 1726, fol. *Diœcesin Fuldensem cum annexa Hierarchia*, Francofurti ad Mœnum, 1727, fol. Episcopus Wirciburgicus ac aulæ Hassiacæ librum postremum animo haud eodem, quo Princeps Abbas, excipiebant. *Joanni Georgio ab Eccard* Episcopus commisit libri refellendi provinciam, qui eapropter in lucem emisit *Animadversiones historicas & criticas.* Respondit *Schannatus*, qui *Eccardum* in aulam Wirciburgensem commendatitiis suis deduxerat, opponendo *Vindicias quorundam Archivi Fuldensis Diplomatum, a Jo. Georg. ab Eckhart perperam impugnatorum*, Francofurti ad Mœnum, 1728, fol. Edisseruimus litem eam eodem anno in hisce *Actis.* Cel. *Estor* calamum mox arripuit pro tuendis Landgraviorum Hassiæ juribus, cui idem *Schannatus* respondit in libro: *Jo. Freder. Schannati Historia Fuldensis, in tres Partes divisa*, Francofurti ad Mœnum, 1729, fol. *cum Codice probationum annexo.* Post obitum Principis Abbatis *Constantini Franciscus Georgius*, Elector Trevirensis, & Episcopus Wormatiensis, ex domo Comitum *de Schœnborn* natus, invitavit *Schannatum*, ut scriberet *Historiam Episcopatus Wormatiensis*, A. 1732 *duobus Tomis* Francofurti ad Mœnum editam. Eodem anno Archiepiscopus Pragensis, ortus ex Comitibus Manderscheid-Blanckenheymensium, expetivit ejus operam in historia antiqua Eiffeliæ componenda. Arripuit opus impositum *Schannatus*, & 22 familias illustres ejusdem domus delineavit in *Eiffelia illustrata*, quam edidisset A. 1739 vernante, nisi paulo ante immatura præcipitique morte obiisset. Constituerat secum edere nonnulla majoris formæ volumina sub titulo *Accessionum novarum ad Historium antiquam & literariam Germaniæ.* In eis erant apparitura hæc Opera: *Codex novus Juris gentium diplomaticus, Codex Diplomatum ineditorum, ad Historiam Germaniæ spectans, ex variis Archivis depromtus; Accessiones novæ & inedita ad Historiam Palatinam; Anecdota varia, Reformationem Lutheranam illustrantia, & Romæ collecta; Notitiæ, Chartaria, & Monumenta*

numenta quamplurimorum Monasteriorum & Cœnobiorum Germaniæ; Germania purpurata; Notitia pro historia Ordinis Teutonici; Coloniensia varii argumenti; Probationes genealogicæ perantiquæ quamplurimarum familiarum nobilium Germaniæ; Notitia familiarum provinciæ Lutzelburgensis & adjacentium; Observationes antiquariæ, cum in Italia, tum in Germania, collectæ. Cœperat quoque a multis inde annis colligere grandem Syllogen Conciliorum & Synodorum Germaniæ. Erat etiam in eo, ut scriberet jussu & hortatu Cardinalis Episcopi Eminentissimi Spirensis *Historiam Episcopatus Spirensis.* Laboribus vero continuis exhaustus, subito e vita discessit A. 1739, 6 Martii, Heidelbergæ. Gratissimus erat purpuratis patribus *Albani*, *Quirini*, & *Passionei*, quibus Romæ utebatur gaudebatque patronis, quorum indulgentia prorsus singulari in Bibliothecam Vaticanam admissus, varia decerpsit, laboriosæ instar apis thyma circumvolitans. Magni factus est a Cardinale *de Malines*, Episcopo Spirensi, Abbate Fuldensi *Amando*, Archiepiscopo Salisburgensi, Comite Illustrissimo *de Wurmbrand*, Præside Consilii Aulici imperialis Vindobonensis, Comite *de Kuffstein*, & Comite *de Nostitz.* Commercium literarium coluit cum Illustrissimo Comite *de Wurmbrand*, Collectoribus *Actorum Sanctorum*, inprimis *Sollierio*, cum *Martenio* ac *Montefalconio*, *J. G. ab Eckhart* ante conflictum, *Bernardo Pezio*, *Joanne* Barone *de Crassier*, *Menckeniis*, patre filioque, *Lucio*, Consule *de Uffenbach*, cum *de Loon*, *Mascovio*, *Schœpflino*, *Senckenbergio*, & *Steinheilio*. *Schannati* ingenium fuit vivax, hilare, apertum, & candore excellens. Sui erat haud præco, ventosæ arrogantiæ aurem haud dabat. Aberat versutia & prudentia animum continuo tegendi. Fidelitate totus exardebat, irasci facilis, tamen ut placabilis esset. Religionis erat studiosus cum studio pacis, a fucata pietate alienus, erga Deum hominesque sincerus. Talis tantusque erat *Schannatus.* Cur Abbatem Biographus eum appellaverit, dicere omisit, causis literariis, ut videtur, abreptus. Nunc ad Dissertationem isagogicam progredi licebit, quæ haud minus ac *Schannati* historia testimoniis Autorum, satis large prolatis, instructa, & Autore suo, Viro, ut diximus, non vulgaris eruditionis, est dignissima. Comitum Palatinorum origines in *Missis Dominicis Cameræ*que *nuntiis* quæ-

quærendæ. Comites Palatii caufas regias in aula dirimere confueverant. Imperante *Ludovico Infante*, Duces, Bavariæ, Sueviæ, Saxoniæ, & Thuringiæ, cœpere hæreditariam dignitatem circumfpicere, ad potentiam progreffi fatis magnam. Beneficia Regum clientelaria in hæredia abire cœperunt. Miffi Dominici tempore *Henrici Sancti* ad caufam unam dirimendam folebant delegari. Ut vero Ducum potentiæ Reges ponerent obices, Comites conftituerunt Palatinos, qui ex officio curiæ in officium regni tranfibant. Horum erat, jura Imperatorum in provinciis ne quid detrimenti caperent, providere. Quo ipfo illi erant Imperatorum vicarii. Hanc Doctiff. Autor fefe inveniffe credit originem Imperii Vicariorum, in quo momento nec fefe, nec alios, fefellit. Comites hifce erant fubjecti, Comitiis feu tractibus locorum, in quibus jus dicerent, ita, ut provocare liceret ad tribunal Comitum Palatinorum, præpofiti. Duces ne invalefcerent nimium, Comites eis adjuncti fuerunt Palatini. Comites vero Palatini ad Rhenum potentiam fuam eo magis amplificare potuere, quod in terris fubmiffis a Ducis nullius autoritate fuerunt in ordinem redacti, ac ditiffimi agrorum, ditionis, ac territorii, exftitere. *Ansfridum* Autor putat jurisdictione terræ innexa in Francia Rhenana haud gavifum. *Conradum*, poftea Regem, ejusque fratrem, *Eberhardum*, exiftimat fuiffe duces bellicos honorarios, de reliquo Ducatus haud poffediffe, alterum exftitiffe Cameræ Nuntium. *Luitprendus* certe *Lib. II Cap. 7 Eberhardum* appellavit *Comitem potentiffimum in Francia.* Abbatis *Gorizii Joannis* in Vita apud *Mabillonium* in *Actis Sanctorum Ordinis Benedictini Sec. V pag. 401 feq.* dicitur *Everardus Franciæ Auftrafiæque & quorundam trans Rhenum locorum Dux.* Comes Palatinus is vocatur a *Ditmaro*, *Sigeberto Gemblacenfi*, & *Alberico ad A. 938. Henricus Auceps* A. 923 Lotharingiam *Carolo Simplici* ademtam A. 925 *Eberhardo* attribuit regendam ad jura Aquisgrani dicenda, & Lotharingos in pace continendos, A. 939 in prælio Andernacenfi vitam ponenti. Ipfo defuncto, *Conradum Sapientem* & *Hermannum Pufillum Otto* Lotharingis præeffe juffit, illum fuperioribus, hunc inferioribus. Ille Wormatiæ fedit, hic Aquisgrani. Autor negat, *Herman-*

Hermannum exſtitiſſe filium *Arnolphi Mali*, *Tolnero* refragante. *Hermanno* ſucceſſit *Ezo* jure ſanguinis paterni. *Tolneri* argumenta refellit. *Hermannum* obiiſſe A. 959, ſibi perſuaſit *Tolnerus*. At ipſius adhuc ad A. 993 ſit mentio apud *Schannatum Hiſt. Wormat.* inter probat. *n.35*, ac *Joannis* in Notis ad *Appendicem priorem Hiſtoriæ Bavarico-Palatinæ Dan. Parei pag. 417.* Adde Diploma *Ottonis III* apud *J. G. Leuckfeldium* in *Antiqu. Halberſtad. pag. 664.* Recenſet deinde Autor reliquos Comites Palatinos, tresque Tabulas genealogicas ſubjungit. Succedit *Schannati* Hiſtoria Palatina, exorſi ab *Ottone*, Electore Palatino, *Agneſæ* marito, ex *Henrico Longo*, & *Agneſa*, *Conradi* filia, quacum nuptias A. 1225 Monachii celebravit. Patre *Ottonis*, *Ludovico*, A. 1231 Kelheimii occiſo, *Otto* etiam ſucceſſit in Bavariæ Ducatu, ipſi vero A. 1250 demortuo *Ludovicus*, Elector, filius. Subſtitit vero *Schannatus* in Vita Sereniſſimi Electoris, *Caroli Philippi*, cujus uxor tertia, *Maria Thereſia Violenta*, A. 1734 deceſſit. Adjunxit tandem agnatorum proſapias, inde ab A. 1410 exortas, differens de ſtirpe Neoburgica veteri ac nova. Ex hac ſuperſtitat Sereniſſ. *Carolus Philippus Theodorus*, A. 1724, d. 10 Nov. natus ex *Joanne Chriſtiano*, Duce Sulzbacenſi. Exponit deinde de ſtemmate Neoburgo-Hippolſteinenſi, Simmerenſi, Bipontino trium ſtirpium, Lutzelſteinenſi, dicto alias Veldenzenſi ac Lauterbeccenſi, nec non Birkenfeldenſi. Qui in compendio hiſtoriam Sereniſſimæ domus Palatinæ ad Rhenum repetere, ac paſſim nova momenta genealogica addiſcere, ſtudent, eis non poſſumus non hunc libellum enixe commendare.

JOANNIS VOGTII, PASTORIS ECCLESIÆ Cathedralis Bremenſis, Hiſtoria Fiſtulæ Euchariſticæ, cujus ope ſugi ſolet e calice vinum benedictum, ex Antiquitate eccleſiaſtica, & Scriptoribus medii ævi.

Bremæ, apud Nathan. Saurmann, 1740, 4.

Plag. 7, cum Fig. æn. 1.

Licet a tempore aliquo viri doctrinæ copia & judicii vi pollentes ſtudium ſuum operamque eo contulerint, ut ritus

tus atque instituta civitatis antiquæ Christianæ in clariore luce collocarentur, non omissis etiam illis cerimoniis, quas male sedula hominum industria, superstitione subnixa, simplicitati Christianæ attexuit; supersunt tamen diversa antiquitatum sacrarum capita, quæ nondum debita satis diligentia sunt excussa. In illis non injuria nominat Venerandus Autor, qui aliis dudum scriptis famam ac nominis celebritatem sibi comparavit, argumentum de *Fistulis Eucharisticis*, quod sibi in præsentia explicandum sumsit. Qui enim externos Christianæ religionis ritus in certam aliquam compagem redegerunt, illi vel totam hanc rem silentio prætermittunt, vel, si quidem in illam incidant, non copiose satis enucleant. Rei hujus ratio inde forte petenda, quod ritus hic superstitioni ortum suum vel maxime debeat, ejusque primordia in illam tempestatem incidant, quæ valde tenuem meliorum Scriptorum proventum tulit. Quare Pl. Rev. Autor, qui tempus, quod a sacro munere vacuum habet, antiquitatibus Christianis investigandis impendit, argumentum hoc cura sua non indignum judicavit, quod qua ratione pertractarit, paucis declarabimus. Nominatis illis, qui vel de hoc argumento sunt commentati, vel commentari instituerunt olim, docet, inter vasa sacra apud Scriptores medii ævi mentionem fieri *fistulæ*; num vero per καλάμους, quos memorat *Nicephorus Hist. Eccl. T. II, pag. 774*, ex sententia *Casalii de prof. & sacr. vet. rit. pag. 420* hæ ipsæ sint intelligendæ, non sine ratione addubitat, de *columnis* potius, quibus altare sustentabatur, quasque supplices prensare solebant, sermonem esse conjectans. Germanis nominabantur *Ræhrlein* & *Kælchræhrgen*, Latinis *calami* apud *Paschasium Radbertum* & *Guigonem*, distinguendi a *calamis scriptoriis*, quibus, in sacrum sanguinem intinctis, scribere solebant, si quid omnino firmum ratumque cupiebant, *pugillares* in Ordine Romano, *sumtorium* apud *Flodoardum Hist. Eccles. Rhem. Lib. III Cap. V*, quo tamen in loco *Georg. Cælvenerius cochlear* vult intelligi, refutatus a *Dufresnio*. *Thom. Reinesius* in *Epist. ad Daumium pag. 214* legendum censet *suctorium*, causatus, cochlearibus inter vasa sacra N. T. nullum esse locum, contrarium demonstrante doctissimo Autore; qua occasione, quale vasculum *colatorium* fuerit, edocet. Porro dicebaPag. 1-4. 4-10.

diceba-

dicebatur *arundo*, *canna*, *canalis*, *canola*, *siphon*, *pipa*, & in antiquis monimentis Germanicis *pipe*, non autem Græcis λάβις, quæ est sententia *Dufresnii*, cum ea vox potius *cochlear*, quo Græci
Pag. 10- in sacra cœna utebantur, designet. Inde ritum in Ecclesia Græ-
14. ca usitatum, panem consecratum, in minutissimas partes a sacerdote fractum, inque calicem sacrum immissum, populo distribuendi, quas particulas vulgo μαργαρίτας, μερίδας, euchologium, ψιχὰς *Cyrillus Hierosolymitanus*, *micas Paschasius Radbertus*, nominant,) exponit. Cujus moris mentionem jam Sec. IX injicit *Humfredus*, Sylvæ Candidæ Episcopus, imo *Latinus Latinius* & *Petrus Arcudius*, eum ab ætate *Innocentii*, Præ-
14-17. sulis Romani, & *Chrysostomi*, arcessentes, intercedente *Isaaco Haberto* & *Jo. Bona*, quos sequitur *Binghamus* in *Orig. Eccles. Tomo VI pag. 441 seq.* In medium prolatis variis fistularum harum nominibus, ad ipsam earum materiam progreditur, monstrans, ex *auro* plerumque, vel *argento*, vel *orichalco*, quin & *vitro*, fabrefactas, calicibusque artificiose insertas fuisse, eo fine, ut plebs sacra inde vinum sacramentale hauriret; cujus generis calices *calices ministeriales* nuncupabantur, quod iis Christi sanguis populo ministraretur. Consuetudinem hanc ex Ordine Romano ac aliis Scriptoribus edisserit, quæ vel maxime in Ecclesia Latina viguit, apud Græcos autem non omnino exulavit, ut ex *Jac. Gretseri Annot. ad Jo. Cantacuzenum pag. 913* adstruitur. Illius
17-23. Ecclesia trium primorum Seculorum ignara prorsus fuit, quibus populus non sugebat, sed ore, calici admoto, vinum eucharisticum hauriebat, quod ex *Cypriano de Lapsis Opp. pag. 132 edit. Brem. Concil. Carthagin. IV Can. LXXVI*, it probatum. Quod *Beda* ac alii de calice Christi, Hierosolymis olim & alibi locorum superstite, asseverant, id, quemadmodum Doctiss. *Jac. Basnagius* in *Proleg. ad Canisii Lectiones antiquas Cap. VII §. 11* & *13* demonstravit, fabulosum esse, ne ipsi quidem prudentiores ex Pontificiis
24-26. diffitentur. Licet autem natales ritus hujus non ita alte sint repetendi; est tamen ille satis antiquus, non demum Seculo XII vel XIII excogitatus, quod *Jo. Andr. Quenstedius* in *Antiq. eccles. pag. 392* & *Jo. Franc. Buddeus* in Diss. *de Symb. euchar. §. II* opinantur. Ejus enim vestigia jamdum in *Carmine Paschasii Radberti*, qui ex

calculo

calculo *Aub. Miræi* circa A. 786 natus, & A. 851 denatus, *Eberhardi*, Comitis, *testamento*, A. 867 scripto, nec minus in *Ordine Romano*, qui Seculo VIII concinnatus, deprehenduntur. *Georgius* quidem *Cassander* in *Consultat. Artic. 22 pag. 98* in ea perstat sententia, originem suam ab illo tempore traxisse, quo mos panem in vinum intingendi invaluit; *Jo. Dallæus* autem *de Cult. Latin. relig. Lib. III Cap. 28 pag. 448* ab illo temporis articulo arcessit, quo *Urbanus II* morem intingendi proscripsit; at Noster vero propius esse contendit, uno eodemque tempore utrumque ritum initium suum habuisse. Mori huic gradum promovit superstitio, quod vererentur homines, ne, vino consecrato in sanguinem Christi converso, gutta aliqua in terram prolaberetur, sicque periret, quod grande admodum piaculum habebatur. Ex quo fonte etiam Lutheranis in Comitiis Augustanis A. 1530, & postea Ecclesiis Austriacis, communicantibus sub utraque specie, usus fistularum fuit commendatus, quod posterius testimoniis *Dav. Chytræi* in *Historia Augustanæ Confessionis pag. 163*, & *Bernh. Raupachii* in *erleuterten Evangelischen Oesterreich pag. 127 seq.* confirmat. Remanet mos sugendi in Ecclesia Pontificia, tum ratione laicorum, quoties ipsis poculum abluitionis, quod appellant, porrigitur, tum ratione ipsius Pontificis, qui, quoties sacra fruitur eucharistia, vinum ex calice fugit, ad indicandam perpessionum Christi communionem, qui ita ex calamo sive canna acetosam potionem, sibi porrectam, hausit, quam mysticam hujus rei rationem affert *Casalius de prof. & sacr. vet. ritibus P. III pag. 420.* Solent adhuc in Monasterio S. *Dionysii* in Francia Ordinis Benedicti, nunc Congregationis S. *Mauri*, ministri sub utraque specie communicare, & quidem vinum e calice ope fistulæ sorbere; cujus rei testes Autor citat *Jo. Bonam. rer. liturg. Lib. I pag. 477*, *Carolum Dufresne Glossar. med. & infim. Latin. Tomo II pag. 445*, *Christ. Browerum Lib. XII Annal. Trevir. n. 114*, alios. Quod privilegium A. 754 ex speciali gratia ipsis indultum a *Stephano III*, P. M. qui, miraculosam opem Sancti hujus in restitutione valetudinis se expertum esse, gloriabatur. Superest pariter iste mos in nonnullis Ecclesiis Evangelico-Lutheranis, non tam ob effusionis metum, quam ut populus eo commodius inde hauriat, Ham-

Pag. 26-28.

29-31.

31-36.

36-39.

40. 41.

 burgensi,

burgenſi, aliis, olim in Marchia; non omnino rejicientibus hanc conſuetudinem *Erdm. Neumeiſtero* & *Jo. Adamo Oſiandro*, nonnullis exiſtimantibus, uſum hunc revocandum eſſe, quod *Henr. Nicolai* & *Jo. Wilh. von der Lith* ſuaſerunt. Contra alibi locorum, ubi olim viguit, ſupremi magiſtratus autoritate eſt abrogatus, uti Altonaviæ, in Marchia, itemque in Eccleſia Cellenſi, ſed
Pag. 41 - potiſſimum privato Paſtorum ſtudio. His ita enarratis, ac idoneo-
44. rum Scriptorum teſtimonio confirmatis, binam ſubjunxit Autor obſervationem, alteram de transſubſtantiationis dogmate, quod ubi invectum fuerit in eccleſia, & periculum eſſe duxerint homines, ne, ſi qua vini gutta in terram effunderetur, ipſe ſanguis Chriſti profanaretur, fiſtulas iſtas ſuctorias in uſu eſſe cœpiſſe, notat; alteram, qua docet, ex harum ipſarum uſu ſatis antiquo communionem ſub utraque, laicis olim uſitatam, firmari poſſe. Quare hoc ipſum argumentum *Georgius*, Princeps Anhaltinus, *Georgius Caſſander*, *Guilielmus Bellajus*, *Langæi* dominus, *Franciſci I*, Regis Galliæ, Orator, pro illo jure, laicis reſtituendo, contra Pontificios ſtrinxerunt. Opu-
44 - 48. ſculo huic præmiſſa eſt figura fiſtulæ iſtius, æri inciſa, quæ exhibetur ex *Aubrii de la Motraye Itineribus per Europam, Aſiam, & partem Africæ*, Londini Anglice A. 1723, & Hagæ Comitum A. 1727 Gallice, in fol. editis. Nulli dubitamus, quin antiquitatum ſacrarum cupidi ex lectione elegantis hujus Commentationis & voluptatem & fructum exſpectatum ſint percepturi, doctiſſimusque Autor, ſi, quod ſperamus, in poſterum horas ſuas ſubſecivas iſtiusmodi argumentis elucubrandis dederit, amatores harum cupediarum majorem in modum ſibi ſit devincturus.

NOVA LITERARIA.

Edidit haud ita pridem Academia Scientiarum Petropolitana librorum, quotquot ipſa a primis inde initiis ſuis ad hoc usque tempus prelo ſuo exire juſſit, omnium catalogum, eos etiam, qui nunc typis excuduntur, continentem, & annotata ſingulorum, qui jam exſtant publice, pretia habentem. Quo inſpecto, gaudentes cognovimus, illorum cujuscunque generis librorum, quorum alii aliis & forma ſpecioſiores, & argumento præ-

præstantiores sunt, numerum jam prope ad centesimum accedere, quod nemini non mirum videatur, qui breve illud spatium annorum, quo stetisse scimus Academiam, adhuc satis florentem & illustrem, cogitet. Nos vero gratam, quod speramus, Lectori nostro rem præstabimus, si, quicquid est hujus Indicis, ut sic omnes intelligant, quantum ab illo etiam doctissimorum Virorum Senatu bonis literis incrementi venerit, in ipsis his Annalibus repetamus. Sunt hic tituli librorum omnes, præter Latinos, Gallice expressi, quod plurimi sermone exstent Russico aut Germanico scripti, quorum titulus, nisi Gallice redderetur, paucissimis intelligi exterorum posset. Nos vero, bona Lectorum venia, sermoni Gallico Latinum substituemus, hunc quippe loco huic magis opportunum, forsan etiam Lectoribus nostris magis familiarem, judicantes. Quos igitur ex prelo Petropolitano prodeuntes ætas nostra vidit, hi sunt libri: *A. B. C.* Germanicum; *A. B. C.* Latinum; *A. B. C.* Gallicum; *Abregé des Mathematiques pour l'usage de sa Majesté Imperiale de toutes les Russies*, Tomi III, 1728, 8; *Atlas Russicus, minoris formæ, consistens Mappis 27*; Theoph. Sigefr. Bayeri *Museum Sinicum*, Tomi II, 1731, 8; Ejusd. *Historia Osrhoena & Edessena, ex nummis illustrata*, 1734, 4; Ejusd. *de Horis Sinicis & Cyclo horario Commentationes; accedit ejusd. Parergon Sinicum de Calendariis Sinicis*, 1735, 4; Ejusd. *Historia regni Græcorum Bactriani; accedit* Christoph. Theodosii Waltheri *Doctrina temporum Indica, cum Paralipomenis*, 1738, 4; Isaaci Bruckneri *Descriptio Calendarii universalis, & ejus usus*, Russice, Gallice & Germanice, 1735, 4; Jo. Christ. Buxbaum *Plantarum minus cognitarum circa Byzantium Centuria I, II, & III*, 1739, *Centuria IV*, 1734, *Centuria V*, 1740, 4; *Calendarium Petropolitanum*, Russice & Germanice, 8; *Colloquia scholastica*, Russice, Germanice, Gallice & Latine, 1738, 8; *Commentarii Academiæ Scientiarum Petropolitanæ; Tomus I ad annum 1726*, 1728, *Tomus II ad annum 1727*, 1729, *Tomus III ad annum 1728*, 1732, *Tomus IV ad annum 1729*, 1735, *Tomus V ad annum 1730*, 1737, *Tomus VI ad annum 1731*, 1739, 4; *Compendium Historiæ Russicæ*, sermone Russico, 8; *Consilium formandi studia S. Maj. Imp.* Petri II, *suppeditatum a L. Barone* Ostermanno,

 cum

cum ratione instituendi Principem doctrinis religionis Christianæ, proposita a Theophane, *Archiepiscopo Novogrodensi*, Germanice, 1728, 8; *Descriptio copiosa coronationis Augustiss. Imperatricis Annæ, quæ Moscoviæ celebrata est inter applausus populorum, d. 28 April. 1730*, Russice & Germanice, 1731, fol.; *Descriptiones ignis solennis, qui publice splenduerunt d. 28 Jan. 1732, d. 28 April. 1732, d. 28 Jan. & 28 April. 1733, d. 28 Jan. & d. 28 April. 1734, d. 28 Jan. & d. 28 April. 1735*, singulæ Russice & Germanice separatim excusæ, fol.; *Discours lû dans l' Assemblée publique de l' Academie des Sciences le 2 Mars 1728 par Mr.* de l'Isle, *avec la Réponse de Mr.* Bernoulli, 4; *Doctrina de Sulcis sclopetorum cochleatis, cum observationibus curiosis, extractis ex Commentariis Academiæ Petropolitanæ, & in Germanicum sermonem translatis ab Autore* Jo. Ge. Leutmanno, *Academiæ Membro, Mechan. & Optices Professore*, Germanice, 1733, 4; Leonh. Euleri *Mechanica, sive Motus scientia, analytice exposita, instar Supplementi ad Commentarios Acad. Scient. Imper.* Tomi II, 1736, 4; Florini *Oeconomia, ex Germanico in Russicum translata, & figuris æneis ornata*, 1738, 4; Gerlachii *Prospectus Cronstadii, cum explicatione versibus liberis facta*, Germanice, 1738, 4; *Grammatica Germanica, ex diversis Autoribus concinnata in usum juventutis Russicæ & Collegii Petropolitani*, Germanice, 1734, 8; *Historia regni Japanici*, Russice, 1734, 8; *Introductio compendiosa in artem Heraldicam, exemplis illustrata*, Germanice, Gallice, & Latine, 1731, 8; *Introductio in Arithmeticam, in usum Collegii Academiæ Imperialis*, Germanice, 1738, 8; *Introductio compendiosa in cognitionem & compositionem Machinarum simplicium*, Germanice & Russice, 1738, 8; *Introductio in Geographiam mathematicam & naturalem, usumque Globi & Mapparum*, Germanice, 1738, 8; Jo. Alberti Korff *Panegyricus & gratiarum actio, recitata in funere Ill. Caroli de Biron, Domini de Kaluzehm*, Germanice, 1733, fol.; *Lettre du Comte d' Osterman au Grand-Visir de la Porte Ottomanne, du 12 Avril 1736, touchant les differents entre les deux Cours; traduite de l' original Russien*, 4; *Lexicon Germanico-Latino-Russicum, cum præcipuis principiis linguæ Russicæ*, 1731, 4; *Lex de Cambio in Russia*, Russice & Germanice, 1730, 8; *Lex de Ve-*

Vectigalibus mercibus, cum Tractatu perpetuo pacis maritimæ inter Imperium Russicum & Danicum, Russice & Germanice, 1731, 8; *Leges militares, cum annotationibus brevioribus, iterum editis jussu Majestatis Russicæ*, Russice & Germanice, 1735, 8; *Comitis* de Marsigli *Status militaris Imperii Ottomannici, ex Gallico in Russicum conversus, cum narratione duarum rebellionum, quæ Constantinopoli recentissimis temporibus sunt excitatæ*, 4, fol.; *Miscellaneæ phrases*, Russice & Germanice, 8; *Novellæ politicæ, ab anno inde 1727 usque ad annum 1738*, Germanice & Russice; *de Officiis subditorum erga magistratus Sermo, recitatus in templo Evangelico die coronationis S. Maj. Imperialis, a* Ludolpho Ottone Trefourt, *Pastore ejus templi*, Germanice, 1731, 4; *Ordinatio generalis, secundum quam Collegia, Cancellariæ, & omnes illi, qui his Collegiis adstricti sunt, componere se debent*, Russice, 1735, 4; *Ordinatio militaris, præscribens officia eorum, qui exercitui præfecti sunt, aut alia militaria munera gerunt, secundum edita jussu S. Maj. Imp.* Germanice, 1737, 8; Preisleri *Principiorum Diagraphices Partes* III, Russice & Germanice, 1735; *Project de la mesure de la Terre en Russie, lû dans l'Assemblée de l'Academie des Sciences de St. Petersbourg le 21 Janv. 1737 par Mr.* de l'Isle, 4; idem liber, Russice & Alemannice; *Recueil d'événemens historiques de la Russie*, Tomi IX, 1735, 8; *Relationes historicæ de civitate Assopho, quibus ostenditur, exstructam & habitatam esse a Græcis diu ante C. N. simulque narratur, quando & quomodo sub potestatem Russorum sit redacta*, Germanice & Russice, 1738, 8; S. Remii *rei tormentariæ scientia*, Russice, Tomus I, 1732, Tomus II, 1733; Jo. Frid. Schreiberi *Corporis ac motus consideratio*, 1731, 4; *Sermo Panegyricus, in solenni Academiæ Scientiarum Imperialis conventu die 5 Maji Anno 1731 publice recitatus*, 4; *Sermo funebris, recitatus in funere Annæ de Schlippenbach, ab* Eccardo Philippo Freyholdo, Germanice, 4; *Sermo funebris, recitatus in exequiis Joannis Guntheri, summi rei tormentoriæ præfecti in exercitu S. Maj. Imp. Russicæ, ab* Eccardo Phil. Freyholdo, *Pastore Ecclesiæ Evangelicæ, quæ Moscoviæ est*, Germanice, fol.; *Sermo funebris in morte Adami Alexandri de Weyde, Tribuni militum, recitatus ab eodem*, Germanice,

nice, 1734, fol.; *Sermo funebris, recitatus in exequiis Illustriss. Jacobi Danielis Comitis de Bruce, supremi exercituum S. Maj. Imper. Russ. Ducis, d. 10 April 1735, ab eodem*, Germanice, 4; *Sermo recitatus ab Eminentiss.* Theophane, *Archiepiscopo Novogrodensi*, Russice, 1731, 4; *Sermones Academiæ, in I Conventu recitati*, 1725, 4; *Sermones Academiæ, in II Conventu prælecti*, 1729, 4; Jo. Georg. Siegesbeck *Botanosophiæ verioris brevis Sciagraphia, in usum discentium adornata*, 1737, 4; Synopei *Parerga medica*, 8; *Designatio mercium vectigalium*, Russice & Germanice, 1731, 8; *Tractatus inter S. Maj. Imper. Russ. & Schachum Persarum, conclusus per Legatos plena potestate instructos Retschii in Provincia Gilaniensi d. 21 Jan. 1732*, Russice & Germanice, fol.; *Tractatus pacis, inter Imperium Russorum & Sultanum Eschrefum sancita*, Russice & Germanice, 1729, fol.; *Tractatus amicitiæ & commercii, conclusus d. 2 Febr. 1734 Petropoli inter S. Maj. Imp. Russorum & Regem M. Britanniæ*, Germanice & Gallice, fol.; Tredinkowskii *Oda in expugnationem Dantisci*, Russice & Germanice, 1734, 4; Ejusdem *Carmina Russica*, 1735, 4; Ejusdem *Politica*, ex Gallico in Russicum conversa, 1737; *Panegyrique de S. Maj. Imp. par le même*, 1732, 4; *Uloschenie, ou les Loix de la Russie*, 4; D. Jo. Ammani *Icones stirpium rariorum, in Ruthenorum Imperio sponte provenientium, instar Supplementi Commentariorum Academiæ Scientiarum Imper. Petropolitanæ*, 4; Cellarii *Liber memorialis*, Latine, Alemannice, & Russice, 8; de l'Isle *Memoires pour servir a l'histoire & au progrés de l'Astronomie, de la Geographie, & de la Physique*, 4; *Edicta, ab anno inde 1714 ad 1725 publicata*, Russice, 4; Leonh. Euleri *Tractatus philosophicus de Musica, tam antiqua, quam hodierna*, 4; *Introductio in Geographiam mathematicam & naturalem*, Russice, 8; *Introductio in Arithmeticam, in usum Collegii Academici*, Russice, 8; Ge. Wolffg. Krafft *brevis Descriptio Experimentorum physicorum, in usum Auditorum suorum*, 8; Jo. Slateri *Modus experiendi aurum & argentum similiter ut cetera metalla, cum Tabulis*, Russice & Germanice, 8; *Vita Ducis Eugenii*, Russice, 8.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Maji Anno MDCCXLI.

MARMORA PISAURENSIA, *Notis illustrata.*

Pisauri, e typographia Nicol. Garelli, 1737, fol.

Alph. 3 plag. 5.

Ea fuit ab aliquot annis Italorum laus propria & contentio, ut literas, quæ ab humanitate nomen ducunt, certatim & quasi viribus inter se collatis adjuvarent. Profecto, nisi *Maffæi*, *Gorii*, *Muratorii*, *Facciolati*, *Polenii*, Virorum de mansuetioribus Musis immortaliter meritorum, scripta in promtu essent, nostra oratio forte suspicionem assentationis, quam procul habemus, non effugeret. Sed, ut laudes ad modestiam scriptoris moderationemque submittere, ita considerare fas est, non quid aures quorundam desidum & ignavorum pati possint, sed quid virtuti debeatur. Prodit jam in scenam, quod felix faustumque sit, novus literarum sospitator, de cujus ingenio & recondita eruditione hæc, quæ vides, Lector, Marmora Pisaurensia testantur. Non tamen ad laudandam illorum præstantiam stilum jam convertemus, quæ per se satis apud probos judices valebunt, sed, quod erit probabilius, magisque ex usu, de instituti ratione & singulis Inscriptionibus sententiam Ill. Autoris, sicubi aut confirmat aliorum interpretationes, aut ab iis paulum recessit, proponemus. Autor vero nobilissimi hujus Operis est *Hannibal Camillus*, Eques D. Steph. F. *de Abbatibus Oliverius*, ut patet ex Dedicatione, Viris illustribus *Bellutio*, *Bonaminio*,

minio, *Tebaldio*, & *Fatio*, inſcripta, ubi ſimul docemur, rogatum a Doctiſſ. *Oliverio* Piſaurenſem magiſtratum, ut aliquo pacto priſci decoris memoriam conſervare ſtuderet. In mandatis propterea Senatum dediſſe, ut Duumviri crearentur, *Franciſcus* ſcilicet *Maria Joſ. F. Briginus* & *Raymundus Petr. Anton. F. Santinellus*, quorum autoritate marmora antiqua urbis Piſauri unum in locum, & tutiorem, conferrentur. Nam antea in porticu Palatii collocata, vel plebeculæ, vel aeris inclementiæ, patebant. Sed, cum in illuſtri loco, ubi Prætor jam in foro cauſas cognoſcere, & jus dicere, ſolet, eminerent, Cel. Autor a fortuna ſibi datam occaſionem, monumentorum illorum verba ſenſusque indagandi, non prætermiſit. Non reticenda quoque hic videtur Petrenſis Archiepiſcopi, *Friderici Lantii de Ruvere*, munificentia, qui præmiis propoſitis libellionem ad editionem Marmorum citius abſolvendam invitavit. In marmoribus vero ordinandis Cel. Autor ante omnia *Gruterum* ſecutus eſt, peregrinas ſimul Inſcriptiones a patriis diligenter ſegregando. Primum quidem marmora ita illuſtranda ſuſceperat, ut *altera Pars* integras, *altera* mutilas, contineret, nulla peregrinitatis habita ratione; ſed, multis demum argumentis adductus, priſtinum mutavit conſilium. Interim tamen illud, quod ingenue profitetur, malum irrepſit, quod propter hanc ordinis perturbationem duæ Inſcriptiones Piſaurenſem originem & natales mentirentur, quæ tamen Roma huc advectæ olim fuiſſent. De priori marmoris titulo clara & perſpicua res eſt. De altera vero conjicit tantum, Romæ natam fabricatamque fuiſſe, quod ESQVILINVS DEC. haud dubie *Eſquilinum Decurionem* denotet. Eas autem omnes Inſcriptiones, quæ adhuc ſupererant, ſumma diligentia deſcripſit, collatis ſimul pluribus, quæ in MStis reperiebantur. Nam *Hieronymus Arditius*, Patricius Piſaurenſis, libellum compoſuit, cui titulus *Memorie*, A. 1580, deinde *Sebaſtianus Maccius*, antea Piſauri, mox Patavii, Profeſſor humaniorum literarum, Collectionem dedit, cujus tamen fidem in nonnullis ſuſpectam eſſe arbitratur. Tertio multum adjumenti præſtitit Cel. *Oliverio Salvatoris Salvatorii Collectio Inſcriptionum Piſaurenſium*, A. 1628 facta, quæ, quoniam deinde in *Antonii Gozzei* manus pervenit,

qui

qui nonnullis locis medicam attulit manum, non immerito *Collectio Gozzeana* appellatur. Quarto unam Pisaurensem Inscriptionem suppeditarunt ei *Schedæ Barberinæ*, seu pars *Collectionis Donianæ*, quam cum ipso communicavit Vir Cl. *Pompejus Compagnonius*, Patricius Maceratensis. Non parum quoque commodi ipsi accessisse ex Collectione gratus agnoscit, quam *Dominicus de Abbatibus Oliverius*, propatruus ejus, A. 1669 concinnavit. Ceterum ex tota Cel. Autoris oratione modestia quædam & commendabilis verecundia elucet. Non enim ipsis marmoribus suas animadversiones inseruit, sed tanquam resectum aliquod membrum a reliquo corpore pone Inscriptiones ea mente collocavit, ut, si lectores Notas ipsius legere fastidirent, saltem marmora inspicerent. At vanus Autorem incessit timor. Tantum enim abest, ut observationes ejus nobis, a capite ad calcem librum perlegentibus, molestiam vel nauseam creaverint, ut pertinacem Cel. Autoris sedulitatem & ingenii erectioris facultates mirati simus. Nobis igitur hanc legem scripsimus, ut primo marmorum ordinem, deinde Ill. *Oliverii* animadversiones, explicaremus. In marmorum collocatione *Graterum*, quod diximus, æmulatus, primo Deorum, deinde Magistratuum, & Imperatorum, post variorum in republica munerum, demum familiæ, & domesticas, rationes tenuit. Augusto Deorum concilio intersunt *Jupiter*, *Ceres*, *Bacchus*, *Hercules*, *Silvanus*, *Bona Dea*, *Priapus*, *Dii Augustales*. In magistratibus & Imperatoribus nomina *Divæ Faustinæ*, *Juliæ Augustæ*, *Philippi*, *Valeriani*, *Aureliani*, *Constantii*, *Valentiniani*, & *Valentis*, *Haruspicis Fulguratoris*, *Matronæ municipis*, *Patroni municipis*, *Quæstoris*, *Triumviri quinquennalis*, *Consulis*, *Patroni Coloniæ*, *Pontificis*, *Præfecti equitum*, *Curatoris viarum*, *Ædilis*, *Decurionis*, *Naviculariorum*, & *Sevirum Augustalium*, occurrunt. Familiarium Inscriptiones commendant appellationes *Conjugis karissimæ* & *incomparabilis*, *Conjugis bene merentis*, *fidelissimæ*, *Sororis pientissimæ*, *Soceræ incomparabilis*, quas demum *Peregrina pag. 61*, & *Christiana pag. 73*, comitantur. Quod vero Notas uniuscujusque Inscriptionis attinet, operæ pretium esse ducimus, ex singulis præcipuas afferre, quamlibet, ubi omnia egregia sunt, difficulter præstantiora

Pag. 1. selegeris. Ad *n. 1* defendit Autor *Ligorii* fidem *Hesselii* verbis: ridiculum esse, falsitatem de omnibus fere suspicari. Eodem loco discimus, municipales civitates titulos Romanorum affectasse,
6. quod honores Ædilis curulis satis abundeque testantur. Ad *n. 3* de signo vel *Apollinis*, vel *Bacchi*, vel, quod *Gorius* existimat, *Dei præstitis*, seu *Genii*, elegantissime secundum naturæ leges effecto, differit; qua occasione *Mancinium* reprehendit, existimantem, *Bacchum* propterea hoc signo referri, quod pampinis circumdatus esset. Sed nescivit Vir doctus, illas botrorum & pampinorum flexiones non ad tempora *Bacchi*, sed ad templum, vel antrum, pertinere, quod sæpissime apud antiquos vites ambiebant. Illam autem statuam, Pisauri A. 1530 effossam, quæ, olim in Museo *Roboreo* asservata, nunc in *Mediceo* reperitur, Doctiss. *Gorius* pluribus illustrandam sibi sumsit in *Musei Florentini Tomo III.* Ill. Autor eam ob causam putat Genium loci esse, quoniam veteres signa loci Diis suis lubenter adscripserint; ideoque parum absurdum videri, si statueremus, vel ob fertilitatem agri, vel optimum vini proventum, Genium illum pampinis exornatum fuisse. Interim, dum in utramque partem disputat, nodos & ænigmata solvit, *Baccho*que tale simulacrum
10. vindicat, quod ante signum panthera, animal *Baccho* sacrum, reperta fuit. Ad *n. 4* negat, Inscriptionem *Aureliani* ævo convenire, tum ob characteres elegantissimos, tum vero etiam ob structuram arcus artificiosissimam, cujus aliquot parietinæ superessent. Sed ratio, qua impugnat hujus marmoris antiquitatem, nondum videtur nobis ita esse excogitata, ut omnem dubitationis nebulam dispellat. Nam, ex veteri aliquo loco oportuisse huc transferri, dicit, cum *Belisarius* urbes a Gothis vastatas instau-
16 seq. raret. Neque minus Cel. Autor interpretatur, quid sibi velit *ducenaria* dignitas, & cur *egregiatus* & *perfectissimatus* ei secundum leges Imperatorum tribuatur. Non appellari, contendit, Ducenarios, ut *Turnebus* credidit, a ducentesimo vectigali, quod exigerent; nam ita potius Ducentesimarii possent dici, quam
18. Ducenarii. Ad *n. 7* notat servi cujusdam ambitionem, qui fortassis sacellum, *Priapo* dicatum, templum nominaverit. Sed nos contra in ea sumus opinione, servos quandoque splendida in honorem

vel

vel Patroni vel Dei exſtruxiſſe ædificia, tantosque impendiſſe ſumtus, ut ex plurimis *Gruteri* Inſcriptionibus apparet, quantos forte noſtro ævo lautæ ſortis homines non inſumerent. *Pag. 23* leguntur VI VIRI & VI VIRI Auguſtales: quæ iteratio non parum negotii faceſſivit interpretibus; ſed Doctiſſ. Autor ex ingenio ſupplet inter vocabulum prius *Q. Baduſii* nomen, qua emendatione omnis ambiguitas & vitioſa forte tituli lectio tollitur. Ad *n. 18* exiſtimat, pro *conjunctique* legi debere *invictique*, eamque Pag. 34.
laudem referendam eſſe ad *Scipionem*, qui, etſi juveniliter adhuc laſciviret, tantam tamen hoſtium ubique ſtragem ediderit, ut ea laude multis antecederet ſenibus, & *invictus* merito dici poſſet. *N. 19* occaſione eraſi G in AUG. fuſe docet, multos credidiſſe, *Getæ* nomen a fratre *Caracalla* ubique poſt mortem eraſum fuiſſe. Annotat ſimul, *Fontaninum*, ante aliquot annos defunctum, cenſuiſſe, falſo id ſumi de *Geta*, cum potius loco *Getæ* ſemper ſit intelligendus *Plautianus*, vir ea ætate multum in aula Imperatoris pollens, & repoſitum fuiſſe ab imperitis lapicidis pro *Plautiano*, Præfecto Prætorio, *Getam*. At, licet diſerta *Spartiani* in Vita *Caracallæ* verba non adſint, quibus indicetur nominis *Getæ* in monumentis eraſio, ex aliis tamen ſignis indelebile *Caracallæ* odium in fratrem mortuum patere ar- 38. 39.
bitratur, ut, quamvis ab Imperatore Divorum numero adſcriptus eſſet, ſummo tamen poſt fata dedecore & infamia afficeretur. Ne vero *Fontanini* ſectatores rimam quærerent, unde elabi poſſent, marmora Cel. Autor excitat, in quibus, manifeſto apparet, haudquaquam locum habere *Plautianum*, ut vult *Fontaninus*, poſſe, ſed ſine omni dubio *Getam* debere intelligi, quoniam conſors erat laudum publicarum, quarum tamen privatus homo, qualis *Plautianus*, particeps fieri non poterat. Nam Inſcriptio talibus eſt conſignata literis:

DIANAE 43.
PRO. SALVTE
IMP. L. SEPTIMI. SEVERI. ET
M. AVRELI. ANTONINI
AVGG. ET

IVLIAE. AVG. MATR. CASTROR

Ex qua, qui jura Imperatorum & Augustorum novit, luculentissime ei apparet, neminem posse ad latus Imperatoris poni, nisi qui idem fastigium regiæ dignitatis obtinuerit. *Fontaninus* quidem mutilam Inscriptionem nominibus *Plautiani*, & *Plautillæ*, explet; sed Doctiss. Autor ejusmodi argutiunculas subridet, quoniam nondum perspicit, quare pro salute & incolumitate hominis privati *Dianæ* gratiæ aut vota fierent. Neque sibi persuadere potest, ulli post *Sejanum* tantos in civitate honores fuisse tributos, ut simul cum Imperatore nomen ejus in mo-
Pag. 33. numentis publicis scriptum fuerit. Ad *n. 23* & *24* occurrit nota numeralis CLXXXVII, eo pacto ab Ill. *Oliverio* explicata, ac si urbis Pisaurensis & Romæ intervallum denotare videatur; quæ interpretatio ut singulare ingenii acumen ostendit, ita perquam grata nobis accidit, quod simul aliquot obscuris *Itinerarii Anto-*
57. *niniani* locis medeatur. *N. 27* erudite Autor officia Haruspicum in triplex aliquod munus distribuit. Vel enim de cœlo servasse, vel extorum & ostentorum divinationes præsensisse, dicuntur. Præterea aliqui possent vitiosam in nomine Haruspicis *Fulguria-*
59. *toris* orthographiam deprehendere. Sed Doctiss. Autor existimat, *Fulguriatorem* rectissime secundum hunc titulum scribi. Ad hæc, occasione Etruscarum literarum, quæ finem baseos occu-
62. pant, Cel. Autor de voce *Frontæ* contra *Bourguetum* disputat, qui, etsi conjiciat, *Fulguratorem* voce *Frontæ* designari, nullas tamen causas assertionis suæ, nec origines hujus verbi, tradidit. Propterea Ill. *Oliverius* vocem a *βροντάω, fulmino,* quasi dicatur *Brontac* loco *Frontac*, quoniam *τὸ* B & *τὸ* F sæpenumero permutentur, derivat. Ad *n. 28* multa exponit de Quinquennalitate, municipali magistratu; cujus muneris veram significationem contra *Norisium* & *Velserum* defendit, & monstrat, discrimen esse inter Duumviros quinquennales, & quinquennales, seu Censores municipiorum. Licet enim Quinquennales, seu Censores, sæpiuscule Duumviri appellentur; semper tamen notas addi I. D. hoc est, Juri Dicundo, contendit. Ast, si quis ulterius pugnare

gnare

gnare velit, fasces nemini potuisse præferri, nisi Duumviris, seu Consulibus municipiorum, respondet Cel. Autor, concedi id quidem florente republica, sed neglectis priscorum legibus eundem morem semper obtinuisse negat. Eodem enim pacto, quod antea novum & insolens visum esset, posteris temporibus, & labente rei publicæ disciplina, satis in usu fuisse ostendit, Ædilibus lictores cum bacillis dari. Ibidem dicitur, Imperatorem, nescimus quem, &, si conjectura Ill. Autoris valet, aut *Domitianum*, aut *Commodum*, *jus commune liberorum*, seu *jus communium liberorum*, ut rectius vult Ill. *Heineccius*, concessisse. Qua occasione jus commune liberorum partim ex mente *Vetranii Mauri*, partim Pag. 77.
ductu Inscriptionis ejusdem, quam *Bibliothecæ Italicæ* dudum 78.
inseruerat Generosiss. *Bimardius*, declaravit. Ad *n. 33* fa- 108.
stum nonnullarum Italiæ civitatum increpat, quæ secundum mores Romanorum magistratuum suos Duumviros, Decuriones, Quinquennales Consules aut Prætores, Senatores, & Censores, nominabant. Ad *n. 34* eruditissime pervestigat, quinam honore biga- 109.
rum mactati fuerint. Quoniam scilicet de *Aufidio* scribitur, præter panem & vinum etiam oleum ad lavationem præbuisse populo, insimulat Cel. *Burmannum*, nuper eheu! defunctum, erroris, 110.
quo in *Diss. de Vectigalibus populi Romani*, a *Nerone* primum ad voluptatem oleum esse datum, arbitretur, cum ex *Dionis* idonei harum rerum testis, *Hist. Lib. XXXVIII* discamus, ejusmodi largitionum profusiones jam a *Fausto*, *Sullæ* filio, factas esse. Ad *n. 37* 115.
ostendit, minus recte Cel. *Maffæum* secundum *Gruterum* legisse IVR. REG. TRANSPAD. cum potius sit IVR. REG. TRANSPAD. *Juridico* regionis transpadanæ. *N. 43*, ubi Pisaurum dicitur *Colonia Julia Felix*, cum *Mazochio* Cel. *Oliverius* animadvertit, primo Pisaurum deductam fuisse Coloniam a *Sulla*, & propterea *Felicem* ad exemplum reliquarum urbium, Suessæ, Nolæ, Capuæ, appellatam, postea *Julium Cæsarem* eodem colonos deduxisse, indeque adeptam esse nomen Juliæ. Neque potuisset, inquit Cel. Autor, *Sulla* opportuniorem locum sibi amicum reddere, quoniam in omni exemplorum memoria videre liceat, si voluerint Romam aggredi, semper Pisaurum, & alias quasdam illarum regionum terras, sibi acquisivisse. Nonnulli quidem ex- 131.
isti-

iſtimant, *Antonium* huc coloniam miſiſſe, quia *Plutarchus* ita ſcripſerit: *Prodigia ante bellum* (Actiacum nempe) *hæc ferunt fuiſſe; Piſaurum urbs non longe ab Hadria, in qua Antonius colonos miſerat, terræ hiatibus abſorptum fuit;* ſed ex *Appiano* Cel. Autor evincit, in animo id quidem habuiſſe *Antonium*, ſed, quoniam graviſſimorum bellorum atrocitas imminebat, militesque ſolum poſſidendarum aliquando regionum in Italia ſpe lactabantur, executionem conſilii dilatam eſſe usque ad *Auguſti* reditum, qui deinde dictorum fidem exſolvens, militibus nonnullas ditiones & urbium
Pag. 134. domicilia conceſſit. *Plutarcho* autem paulo, quam par eſt, acerbius ſtomachatur, quod abſorptum terræ concuſſione Piſaurum crediderit. *Mentitum* vero Græculum hominem ex eo aſſerit, quoniam *Julius Obſequens*, prodigiorum diligentiſſimus compilator, ne verbo quidem illius oſtenti, non prorſus reticendi, men-
143. tionem injecerit. Ad *n. 45*, occaſione verborum MVNIC. PISAUR. quæſtionem ventilat, quare Piſaurum Municipium appelletur, cum antea audiverimus, Coloniam fuiſſe. Quam dubitationem eludit, diſtinguendo inter appellationem Municipii, quæ proprie, & eam, quæ abuſive, uſurparetur. Proprie Colonias Municipiorum nomine venire obſervat, quando in hunc ſtatum voluntate Senatus aut Principis pervenerint; abuſive autem idem nomen permutari facile, latinitatis rationes pati exiſtimat. Priorem uſum ait Piſaurenſibus deberi, quoniam, tenuioris aliquando conditionis fuiſſe, veriſimile ſit. *Pag. 148* A*vediam* gentem Cel. Autor detexit, incognitam *Grutero* & *Fa-*
155. *bretto*. Ad *n. 69* icunculas quasdam anaglyphi operis, in Sarcophago repertas, nobis offert, quarum una equo inſidet, altera curru, antiqui Ciſii ſeu Ciſſii, quod vehiculi genus maxime nunc uſurpamus, & *Calaſſe* appellamus, ſpeciem referente, vehi-
192. tur. *N. 149* de *equitibus ſingularibus Auguſti* non operoſe & affectata orationis ubertate, ut ſolent quandoque his ſacris initiati interpretes, ſed breviter & perſpicue, agit; quibus annumeres æque raro in monumentis veterum conſpicuos equites *tripla-*
193. *rios*. Atque hæ quidem obſervationes ſunt, quas in lectione doctiſſimi Operis loco ſpeciminis dignas notatu exiſtimavimus. Reſtat earum, quæ æque elegantes ſunt, maxima adhuc ſeges; verum

verum brevitatis habenda est ratio, & meretur iste liber, ut ob doctrinarum sales curiosis antiquitatum Romanarum scrutatoribus sit commendatissimus. Interim avide expectamus libros de *Viris Illustribus Pisaurensibus*, & *de Luco sacro veterum Pisaurensium*, quorum edendorum spem fecit in doctissima Præfatione; sed, utrum posterius Opus diversum sit futurum ab elucubratione *Figlinorum Pisaurensium*, cujus in transitu *pag. 187* meminit Cel. Autor, nondum quidem extricare potuimus. Quicquid tamen sit, dignissimum certe nobis argumentum videtur, quod patronos inveniat, quos, si quid habent subsidiorum paratum, ut liberales Cel. Viro suppetias ferant, publico literarum nomine rogamus.

THE ROMAN HISTORY, &c.
hoc est,
ROMANA HISTORIA AB URBE CONDITA usque ad occasum Reipublicæ, Mappis geographicis aliisque tabulis illustrata; Autore N. HOOKE, Equite.

Volumen I.

Londini, typis Jac. Bettenham, & prostat apud A. Bettesworth & C. Hitch, 1738, 4.
Alph. 3 plag. 15.

Præmissa Dedicatione, *Alexandro Pope*, Equiti, inscripta, Cl. Autor Operis sui habitum in Præfatione exponit. Scilicet initio summa capita accuratius composita Historiæ Romanæ, a Patribus Soc. Jesu, *Catrou* & *Rouille*, in *16 Voluminibus* in 4 editæ, postea vero a D. *Bundio* Anglice in *6 Voluminibus* in *folio* exhibitæ, hoc complectenda libro statuerat. Ast, cum antiquos rei Romanæ Scriptores ipse evolvisset, se, quam epitomen, præstantius quidpiam proferre posse vidit, siquidem ab ipsis illis Gallis interdum dissentiendi causas haberet. Quapropter de Historia Romana Opus conscribere instituit, quod non nimis vastum esset, neque exilitate, quemadmodum *Echardi* compendium, laboraret. Luminibus inprimis dictorum modo Patrum Societatis Jesu

atque *Vertotii* usus est, sed ita, ut fontes non neglexerit, quos & in margine haud raro indicavit. In ipsa rerum gestarum explicatione bellorum minutias minus sollicite persecutus est; at eo majore cura mutationes status Reipublicæ ostendit. *Volumen* hoc *primum tres Libros* continet, quorum in *primo* Roma sub Regibus consideratur; *alter* pergit usque ad restitutam urbem, post Gallorum incendium; *tertius* denique finitur initio belli Punici primi. Suum cuique *Capiti*, præter *contentorum* indicem, argumentum, idque diffusius, præmittitur. Enarrationi subjiciuntur notæ, potissimum ex Opere memorato Patrum Societatis Jesu, atque ex *Kenneti Antiquitatibus Romanis*, petitæ. Autor quoque suas ipsius observationes addidit, quæ maxime ad *If. Newtoni* objectiones chronologicas, & nonnulla *Vertotii* & Jesuitarum Historiæ Romanæ loca, pertinent. *Vertotius* enim illi non tam accurate, quam eleganter, scripsisse videtur. Hinc *pag. 26* monet, eum *Dionysio Halicarnassensi* & *Livio* adversari, nec sibi constare, ubi Celeres annulo aureo donatos, ordinisque equestris fuisse, statuit, ac duos thesaurarios, postea Quæstores dictos, jam *Romuli* ævo publicæ monetæ præficit. *Pag. 241* affirmasse dicitur, Hernicos, a *Cassio* benignissime habitos, jus Romanum accepisse, non adstipulante *Dionysio Halicarnassensi*, quem tamen sequi volebat. Parcius a Jesuiticis Commentariis diffidet Autor; *pag. 89* notat tamen, Patres hosce eruditos tribus 15 numerasse, nulla ratione adjecta. *Pag. 117* monstrat, P. *Catrouium* in definienda *Romuli* ætate, ac tempore capti Corniculi, errorem admisisse; ubi quoque adversus *Newtonum* disputat, qui, statum regium apud Romanos 244 annos durasse, negavit, cum inauditum esset, septem Reges, quorum nonnulli occisi fuissent, unus ejectus, tantum temporis spatium explevisse; veri ergo dissimile existimavit, si plures 119 annis illis darentur. Ceterum perspicuo dicendi genere Autor usus est, &, quæ maxime scitu digna sint, recto judicio delegit. Ne quid evidentiæ atque pulchritudini Operis deesset, rem omnem Tabulis geographicis, a *Guilielmo Delisle* delineatis, aliisque figuris ac nummis, ad varia antiquitatum Romanarum genera spectantibus, dilucidavit. Ad calcem exhibentur Marmora Capitolina, sive Fasti consulares,

qui,

qui, fato quodam A. 1545 reperti, *Paulo III* Pontifice, Romæ in lucem prodierunt.

Zeit- und Geschicht-Beschreibung der Stadt Göttingen, ꝛc.
hoc est,
HISTORIÆ GOTTINGENSIS
Pars III.

Hannoveræ & Gottingæ, in officina Fœrsteriana, 1738, 4.
Alph. 2 plag. 9 ½.

Cujus Operis *Tomum primum A. 1735 Mense Majo pag. 202 seq.* recensuimus, ejus nunc *tertium* exhibemus *Tomum*. *Secundi* enim recensionem differre cogimur in id tempus, quo *quartus*, idemque postremus, in lucem prodierit; cum duo hi *Tomi* complectantur historiam Gottingensem ecclesiasticam. Ejus, quem nunc habemus in manibus, *Tomi* Autorem esse Cel. *Heumannum*, docet Præfatio. Hic igitur justis instructus monumentis, quorum magnam partem se ex Archivo Gottingensi accepisse, *pag. 288* indicat, satis amplam hic exhibet Gymnasii Gottingensis, cui per septendecim annos ipse præfuit, historiam. In qua cum multa contineri necesse sit, quorum cognitio doctis illius urbis civibus magis & utilis & jucunda est, quam exteris, nos ex iis duntaxat nonnulla repetituri sumus, quæ cognovisse gratum fore videtur universis Historiæ literariæ cultoribus. Habet hic liber partes sive *Capita quatuor*. Horum in *primo* historia scholæ Senatoriæ, quam ante Gymnasium habuit Gottinga, describitur. Ac superest (*§. 1*) in loco quodam publico Inscriptio hujus scholæ, A. 1494 (quo anno ea condita fuit) facta, in qua nominatur illa schola *domus Aristotelis*. Non habuit clariorem hæc schola Rectorem *Petro Nigidio*, creato postea Professore Marpurgensi. Hujus igitur vita breviter hic (*§. 3 & 4*) & concinne exponitur; e qua cognoscimus, *Nigidium* A. 1524 contulisse se Gottinga Mulhusam, ac *Thomam Munzerum* dehortatum esse a consiliorum suorum pravorum executione. Alter celebrioris famæ Rector hujus scholæ fuit *Joachimus Meisterus*, Gymnasiarcha postea Bremensis; de quo & ipso quædam producuntur commemorabilia.

rabilia. In *Cap. II* de ortu hujus Gymnasii agitur, deque ejus Rectoribus, quos habuit undecim. Ac initio refellitur vulgaris fabula, qua, *Carolum V*, Imperatorem, magistratui hujus urbis concessisse, traditur, facultatem concedendæ Academiæ sive Universitatis. Deinde docetur, jam A. 1542 conditum hic loci fuisse Gymnasium, sed tertio anno post corruisse. Illud autem Gymnasium, cui nuper successit Academia Georgia Augusta, natum est A. 1585, primumque accepit Rectorem *Henricum Petreum*, virum id ætatis clarissimum, pluriumque librorum, partim suorum, partim alienorum, (qui utrique hic recensentur,) publicatione spectatum; factum postea (nam Juris utriusque Doctor erat,) Ducis *Henrici Julii* Consiliarium aulicum & Consistorialem. Habuit is in matrimonio viduam *Flacii*, e cujus Bibliotheca videtur accepisse *Pauli Langii Chronicon Citizense*, quod edendum dedit *Pistorio*; ut adeo *Petrei* publicum hoc sit beneficium. *Paragr. 17* occurrit pugna in hoc Gymnasio pugnata de Philosophia *Ramæa*, quæ usque eo exarsit, ut *Aristotelicus* quidam collega alterum *Ramæum* tot tantisque plagis dedolaret, ut eas mors exciperet. Conf. *Cap. III §. 17. Hippolyti Hubmeieri*, quinti Rectoris, qui, postea Superintendens factus in Franconia, unus fuit ex illis, qui *Biblia Ernestina* illustrarunt commentariis, ac multa præterea scripsit, maximam partem philosophica, vita in *§. 20 seq.* describitur. *Paragr. 24 seq.* de *Georgio Andrea Fabricio*, Rectore sexto, agitur, clarissimi illius *Georgii Fabricii*, cujus vitam *Schreberus* luculentissime exposuit, fratris filio. Hujus exstant multa egregia scripta: *Thesaurus philosophicus*, *Catena Apostolica*, hoc est, omnium Nov. Test. Epistolarum Analysis, *Horæ succisivæ poeticæ*, *Compendium Theologiæ*, *Theatrum Physicum*, *Gymnasium Ethicum* & *Politicum* & *Oeconomicum*, hoc est, trium harum disciplinarum Systemata, *Speculum Astronomicum*, *Compendium Logicum Ramo-Philippeum*. Memoratu & admiratu dignum, ab hoc Rectore in hoc Gymnasio editas habitasque fuisse Disputationes centum & præterea triginta sex; quarum argumenta cum essent philosophica, hinc enata sunt illa, quæ modo commemoravimus, disciplinarum Systemata. *Paragr. 31 seq.* exhibetur narratio de spectro quodam hujus Gymnasii, quod initio

multum

multum terroris peperit, poſtea, detecta fraude humana, multum riſus. *Paragr. 48 ſeq.* de *Henrico Tollio* diſſeritur, viro omni doctrina erudito, præclariſque ſcriptis multis conſpicuo, qui tandem, abdicato Rectoratu, Superintendens Gottingenſis conſtitutus eſt. *Paragr. 52 ſeq.* decimus Rector, *Juſtus a Dransfeld*, exhibetur, cujus vitam & in rem literariam merita ſingulari libro, a nobis *A. 1717 Menſ. Oct. pag. 413 ſeq.* recenſito, perſecutus eſt *Ge. Nic. Kriegkius*. *Paragr. 62 ſeq.* noſter Autor agit de rebus ſuis in præfectura hujus Gymnaſii geſtis. Spectans aliorum in Gymnaſiis docentium utilitatem, commemorat hic ſigillatim lectiones, a ſe habitas, varii generis, & ita quidem, ut appareat, qua diſciplinam quamque pertractarit methodo. Deinde recitat titulos Programmatum ſuorum, hoc in Gymnaſio editorum, itemque Diſputationum. Edidit autem Programmata nonaginta quatuor, Diſputationes unam & viginti. *Paragr. 92* commemorat Bibliothecæ Gymnaſii (quæ nunc pars eſt Bibliothecæ Academicæ,) libros quam rariſſimos, partim MStos, partim typis excuſos. Ac miraturos credimus Lectores hunc apparatum librorum ſummæ raritatis, quibus noſter Autor hanc Bibliothecam (ſub ejus namque regimine ſcholaſtico demum nata eſt auſpiciis Regiis atque adolevit,) locupletavit & ornavit. Ac ſunt inter hoſce libros nonnulli, iique perutiles, quorum cognitione carent etiam haud vulgariter eruditi. Concludit *Caput* hoc *ſecundum* Oratio Autoris, eos Muſarum Gottingenſium alumnos nominatim laudans, qui fulcra evaſerunt ſive Eccleſiæ, ſive Reipublicæ, ſive Scholarum illuſtrium. In *Capite tertio* ſiſtuntur hujus Gymnaſii Profeſſores Theologiæ, Juriſprudentiæ, Medicinæ, (quæ diſciplinæ poſtea juſtis de cauſis habere hic deſierunt ſuos Profeſſores,) Philoſophiæ, Matheſeos, Latinæ, Græcæ, & Hebraicæ linguarum. Hos inter ob edita ſcripta complura, quorum hic proferuntur tituli, ſubjecta ſubinde ἐπικρίσει, eminent *Theodoſius Fabricius*, D. *Theodorus Berckelmannus*, (cujus *Vitam*, a Cl. *Stuſſio* editam, in his *Actis* recenſuimus *Supplem. Tomo X Sect. XI pag. 514 ſeq.*) D. *Phil. Lud. Bœhmerus*, (cujus *Vitam* ante aliquod tempus publicæ luci expoſuit *Erhardus Reuſchius*, Juliæ Profeſſor celeberrimus, ſed nuper ad cœleſtes animas evocatus,) *D. Henricus Philippus Gudenius*, ſcriptor luculentus *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Gottingenſis*,

gensis, itemque *Historia S. Bonifacii*, & *Historia Ducis Luneburgensis, Ernesti Pii*, in his *Actis A. 1730 Mens. Nov. pag. 526 seq.* recensitæ; *Jo. Christoph. Kohlhansius*, qui primus inter Germanos publicis scriptis, quæ multum ipsi pepererunt & odii & molestiæ, defendit novitatem punctorum & accentuum Hebraicorum; *Augustinus Vagetius*, e Mathematico hujus Gymnasii factus Mathematicus Academiæ Gissensis; *Christianus Mundenius*, nunc S. Theologiæ Doctor & Antistes Francofurtanus; D. *Joach. Meierus*, qui inter tot alia utriusque linguæ scripta etiam illustre illud *Corpus Juris Apanagii & Paragii* edidit, a nobis quoque commemoratum *A. 1728 Mens. Febr. pag. 49 seq. Caput quartum* clarorum Gottingensium præcipuos exhibet. Hic statim *§. 2* docetur, *Jo. Giselerum* (quæ familia, nunc exstincta, olim florebat magna autoritate in civitate Gottingensi,) a Papa *Benedicto XII* creatum fuisse Episcopum Frisingensem. Ibidem loci nominantur quidam Principum Consiliarii intimi, quos Gottinga procreavit. Eodem in *§. 2* commemoratur *Jo. Eberhausius*, qui, exeunte Seculo decimo quinto, in Academia Lipsiensi fuit Ordinarius, seu Præses Collegii Juridici; cujus rei testimonium reperimus quoque in *Centuria Scriptorum, qui in Academia Lipsiensi ante annum 1515 floruerunt*, a *Madero* edita, *§. 51*, ubi tamen pro *Ottingensi* scribi oportet *Gottingensi*. *Paragr. 4* laudatur *Jodocus Matthias*, quem Autor noster credit juvenem esse demortuum; sed, ad magnam senectutem eum pervenisse, ac Luneburgi esse exstinctum in ordine sacerdotali, docet *Bertramus* in *Hist. Eccl. Luneb. pag. 745 seq.* Illud lectu hic jucundum, quod Noster docet, *Jodocum* & *Justum* esse idem nomen, allatis exemplis, inter quæ est *Justus Lipsius*. *Paragr. 10* memoratur *Jo. Caselius*, cujus patrem fuisse primum post *Lutheri* Reformationem Rectorem scholæ Gottingensis, discimus e *Cap. I §. 7*. *Paragr. 15* inter Gottingæ filios illustres prædicatur *Christianus Speehtius*, Theologus princeps aulæ Guelpherbytanæ & Abbas; cujus & filia *§. 16* laudatur, felicis venæ poetria. Concluditur hoc *Caput* mentione duorum doctissimorum virorum, qui Gottingæ vixerunt, alter Consul, alter Medicus urbis ordinarius, clarosque ediderunt libros, & tamen omissi fuerunt in Lipsiensi *Lexico literario biographico*. Alterius, *Tilemanni*

manni Frisii, *Notitiam rei nummariæ* (*Münz-Spiegel*) recenset Autor copiose & honorifice; alterius, *Hieronymi Jordani*, librum *de eo, quod in morbis divinum est*, describit brevius. Ultimum locum assignavit Noster Orationi suæ *de Reformatione Ecclesiæ Gottingensis tempore Lutheri*; in qua proferuntur e certæ fidei monumentis ineditis, quæ non leguntur alibi.

Accedamus nunc ad *Præfationem*, *Tomo* huic æque, ac *primo*, præmissam a Viro Illustri, *Jo. Daniele Grubero*, Regis Magnæ Britanniæ Consiliario aulico, Historiographo, & Bibliothecario. Interiorem rerum medii ævi notitiam & hæc exhibet Præfatio, *132 paginas* implens, & continuans, quæ priori in Præfatione dicta fuerunt de urbis regionisque Gottingensis antiquitatibus. Est autem hæc Dissertatio dimidiam partem apologetica; cum prior Præfatio nacta fuisset antagonistam. Adversus hunc igitur pluribus confirmatur, veterem *pagum Guotinga* ab urbe Gottinga, ejusque vicinia, longe diversum esse; urbem Gottingam quondam adscriptam fuisse *pago Lainga*; e contrario *pagum Guotinga* fuisse in tractu Hildesiensis Episcopatus; ad quod demonstrandum profertur §. 7 luculentum Diploma Seculi undecimi. Præterea docetur doctissime, *Goddingam villam*, ubi A. 778 Imperator *Carolus M.* Diplomati cuidam suo, quod *Mabilloniano* in Opere diplomatico exhibetur, subscripsit, non esse (quod quidem a plurimis creditur,) hodiernam Gottingam, sed oppidum quoddam Galliæ, dictum olim *Ville Godin*, hodie *Gudoigne.* Hinc *Gruberus* noster de *Grona*, palatio medii ævi Cæsareo, copiose & luculentissime disputat, deque aliis ad Historiam & Geographiam medii illius ævi pertinentibus rebus; ut, cum jam longius provecta sit nostra recensio, accuratam totius hujus Dissertationis lectionem nostris Lectoribus diligentissime commendemus.

GUILIELMI MARANI, ANTECESSORIS TOLOsani, Opera omnia, seu Paratitla Digestorum, & varii Tractatus Juris Civilis, qui simul inservire poterunt Supplemento Thesauri Juris Romani, cum Autoris vita, BERNARDO MEDONIO scriptore. Omnia ab

ab innumeris mendis purgata, atque Indicibus copiosissimis locupletata; cum icone Autoris. Recensuit, & Præfationem adjecit, CHRISTIANUS HENRICUS TROTZ, JCtus.

Trajecti ad Rhenum, apud Joannem Brœdelet, 1741, fol. maj. Alph. 8 plag. 22.

Exultet elegantior Jurisprudentia! Applaudat, quisquis ingenuum se cultorem illius atque satellitem profitetur! Sumus enim boni facti præcones, & *Guilielmum Maranum*, liberalis virum ingenii, interque *Cujacii* discipulos longe doctissimum, in librariorum tabernis venalem pronuntiamus. Pauciores adhuc dominos, & id difficulter satis, nactus, jam oculis omnium læta nitidaque facie conspiciendum se præbet, ex tenebris, in quibus delituit diu, peropportune extractus, novoque colore ac habitu, non fucato eodem suspectoque, sed nativo plane, atque sincero, speciosior redditus. Auxiliatrices admovit manus, & partam inde gloriam suo quodam jure sibi vindicat, qui jam pridem haud vulgaribus in Jurisprudentiam meritis inclaruit, *Christianus Henricus Trotz*, literatissimus in Belgio Jureconsultus. Nihil ille quidquam prætermisit eorum, quæ commendando Autori suo inservirent, & Præfatione succi plenissima tam eleganter suis functus est partibus, ut hæreat animus, meliorne, quem in lucem revocaret, Celeberrimo *Trotzio* scriptor, an dignior *Marano* Editor, contingere unquam potuisset. Age, Lector, videamus paucis, quid secum boni ferat erudita Præfatio. Non de uno disserit argumento Amplissimus *Trotzius*; sed, promtuarium velut optime instructum recludens, liberali manu varia distribuit, jucunda lectu, scitu utilia. Primo enim, explosis adversariorum suorum calumniis, præcipuas expromit annotationes, quibus illustris in Academia Salana JCtus atque Historicus, *Christianus*
Pag. 6. *Gottlieb Buderus*, vitam *Marani*, a *Bernardo Medonio* elaboratam, & *Vitis Clarissimorum JCtorum*, Jenæ A. 1722 conjunctim editis, insertam, intellectu faciliorem hinc inde reddiderat. Quæ observationes cum apud nos in omnium fere manibus extent,

exstent, opus non arbitramur esse, ut exponamus de illis copioso verborum apparatu. Sed, ut fieri in literaria Historia quotidie solet, nonnulla etiam exactissimam Cel. *Buderi* diligentiam fugerunt, scitu tamen haud indigna, quæ ideo, ne hic plane ἀσύμβολες abiret, adjecit Conf. *Trotzius.* Ante omnia removet dubium, quod non sine causa occupavit eruditos omnes, Pag. 7.
posthuma aliorum opera non fœtus elegantes esse, sed abortus deformes; æterna nocte sepeliendos, tantumque famæ defunctorum detrahentes, quantum afferre solent, qui vivis adhuc Autoribus eduntur, maturi ingenii partus, & lambendo quasi pulcherrime figurati. Idque negotium ut susciperet in se Cel. *Trotzius*, eo videbatur magis necessarium, quo constat certius, & ab ipso *Marani* filio confirmatur, in operibus hisce quædam αὐτοσχεδιάσματα, celeri effusa consilio, excidisse parenti, quæ limam exspectarent & curas secundas. *Juvabit*, inquit humanissimus Præfationis Autor, *& nondum absolutis, in suo genere tamen perfectis, uti, frui, ut conjunctis quasi manibus, & consertis viribus, perfectum aliquod opus tandem exstruere detur.* His expeditis, opera, quæ affectaverat *Maranus* olim, ex ipsa vitæ narratione indicat, primo ponens loco *Commentarium in secundum Decretalium Librum*, quem inclementiam maris in- 8.
vidisse nobis, *Medonius*, βιόγραφος, tradit. At, incertum esse, addit *Trotzius*, utrum, navi a barbaris submersa, Commentarii illi simul in profundum sint projecti, an in manus barbarorum pervenerint, unde, dispersis scilicet & laceratis misere scriptis illis, nulla speranda fuerit redemtio. Utrumque enim innuere videtur *Medonius*; vero tamen similius doctissimo *Trotzio* videtur, barbarorum negligentia inscitiaque periisse. Porro, *Observationes in rem herbariam* conscripsisse *Maranum*, testimonio suffultus *Medonii*, refert, sed & hunc naturæ thesaurum, uti libellum Gallicum, elegantem profecto, & Regis commendatione haud indignum, *de statu Academiæ in meliorem statum redigendo*, volitantibus hinc inde foliis distractum, nusquam comparere hodie, subjungit. Denique & Tractatum de *Jure Patronatus* reliquit *Maranus*, de quo hæc notanda *Medonii* verba: *Ex illis est Aurelianensis nuper*

Professor, qui, cum crederet, Marani scripta nunquam esse in lucem proditura, ac proinde se impune posse ejus divitias involare, plurimas paginas Tractatus de Jure Patronatus, auro, ut ita dicam, contextas, vili suo panno adsuere minime veritus est. Duo hic consideranda esse, notat Cel. *Trotzius*: primum, quis sit Aurelianensis ille Professor, qui tam manifeste plagii hujus literarii accusatur a *Medonio*; deinde, cur illum Tractatum non ediderit filius ipse, minimum in catalogo scriptorum mentionem ejus plane nullam injecerit. Ad primum quod attinet, videtur Editori nostro *Medonius* digito quasi monstrare *Franciscum Florentem*, Aurelianensis primum Academiæ, tum Parisiensis, Antecessorem. Hæc ut persuadeat sibi, monent non solum verba: *Aurelianensis nuper Professor*, sed & quod *Florens* discipulus fuerit *Marani*, qui & *Marani Jani*que *a Costa* prælectiones, ab aliis acceptas, diligenter exscripsisse, hisque duobus magni *Cujacii* auditoribus, dignis tanto præceptore, præsertim adhæsisse, dicitur apud *Jo. Doujatium* in *Franc. Florentis vita.* Interim, si hunc *Medonius* respexerit, ut credit, nec id sine probabilitate, Amplissimus *Trotzius*, censura forte rigida nimis & vehementi in bonum *Florentem* utitur, cum sciant eruditi omnes, haud vilem pannum tractasse, summoque magistro, *Jano a Costa*, haud minorem evasisse discipulum eundem. Ad alteram dum respondendum est, qui movit eam, quæstionem, Oedipum sibi merito optaverit. Quantum tamen assequi conjecturis licet, maluit post absoluta *Jani a Costa* & *Florentis* opera supprimere paternas has lucubrationes filius, (occultasse etiam hæc, verosimile est, *Jacobum*, nepotem, contentum quippe, jam a *Medonio* furtum illud literarium cum ipso Tractatu fuisse proditum,) quam inimicum sibi parare, in hac Juris parte longe famigeratissimum. Id vero mirari subit vehementer, non observasse
Pag. 9. *Medonium*, quod *Maranus* ipse Tractatus hujus memoriam servaverit nobis ad *Tit. de Senatoribus*, ex quo sane loco colligi potest, absolutum jam fuisse, preloque destinatum, opus illud, pariterque in *Capita* divisum. Hæc de affectatis *Marani* scriptis. Notavit ille etiam in librorum, quos habuit, marginibus complures Autorum veterum emendationes, præclaras omnino, & ad augen-

dos

dos thesauros criticos apprime utiles, sed, qua fuit Autor, *Medonio* teste, animi modestia, seu timiditate potius, si quid audendum cum quodam famæ periculo esset, opima hæc spolia intra privatos Bibliothecæ suæ cancellos retinere, quam publici facere juris, satius existimavit. Sed quis fuit idem ille *Medonius*, elegans *Marani* βιόγραφος? Fatetur hic, aquam sibi hærere, gravissimus Editor; quæ ignorantia plane ei non vertenda vitio, cum ignotus longa nocte careat sacro vate, altumque apud Historiæ literariæ scriptores, saltem quos ille in consilium vocavit bene multos, de *Medonio* sit silentium. Fuisse tamen eundem literatorum Mæcenatem eximium, & Musarum tunc prope fugientium decus, literæ comprobant amœbeæ inter hunc ipsum & *Nicolaum Heinsium*, quas legimus in *Sylloges Epistolarum*, a *Burmanno* editæ, *Tomo V pag. 507 seq.* Quantum etiam ex harum Epistolarum lectione observare contigit Cel. *Trotzio*, causarum patronus fuit *Medonius*, & a forensibus negotiis, quibus se adhæsisse diu nimium infelicem ipse ait, revocari serio optavit, in *Epistola 582.* Saltem, Senatoriam dignitatem, qua insigniverat eum *Heinsius*, se nunquam gessisse, & ab illa non minus se abhorrere, quam a pistrino, in *Epistola 574* profitetur. Revertimur e diverticulo brevi cum Editore ad *Maranum*, quem ille in *Lexico Eruditorum Menckenio-Jæcheriano* Jesuitam dici ægre fert, graviterque dolet. Quo errore notato, & præceptores *Marani*, & celebrioris famæ discipulos ejusdem, nominat, illos *Cujacium* & *Roaldum*, hos *Edmundum Merillium*, *Franc. Florentem*, & *Jacobum Constantinæum*. Digna sunt, quæ proferantur a nobis, postremi verba, e *Subtil. enodat. Lib. II Cap. 13*, ubi, *dabo*, inquit, *in præsenti Conditionis purissimam definitionem, quam nec Zoilus ipse respuere vellet, aut juste posset abjicere, & quam non ægre fero a doctore meo*, Guilielmo Marano, in *Paratitlis ut suam usurpari; adeo placuit Viro prudentissimo nostra hæc Conditionis explicatio pulcherrima.* Quid tibi de hoc videtur loco, erudite Lector? Forte te consentientem & Cel. Editor, & cum eo nos, habebimus, cristas hic mirifice attollere *Constantinæum*, nimiumque sibi sua definitione placentem, magno conatu nugas agere maximas, & doctorem suum postulare plagii eo in loco, **Pag. 10.**

 ubi

ubi criminis hujus reum esse, vix vero sit simile. Recte igitur superbientis JCti ineptias explodit *Trotzius*, &, jam ante, quam cogitaverat forsan ille *subtiles* elaborare *enodationes*, Paratitlis suis insudasse *Maranum*, docet, anxia diligentia Jus Civile, *Merillio* teste, exponentem. Quis nunc credet *Constantinæo*, præclarum doctorem, non laudato suo autore, discipulo cumprimis, cujus gloriam præceptor cum sua communem habebat, hæc fuisse callide mutuatum? Quin evolventi Paratitla ipsa, *Titulo de Conditione & demonstratione* sic definivisse *Guilielmum* nostrum *conditionem*, patebit, quod sit *suspensio in incertum eventum actui injecta*, quibus addidit verbis *Constantinæus*, *quæ actum ipsum facit in pendenti ac incerto esse.* Hæc cum accurate non conveniant, videtur Consult. *Trotzio*, ex magistro quondam suo perceptam illam definitionem, mutatis, quæ mutanda censebat, suam fecisse *Constantinæum*, eruditum alias JCtum, sed justo pluris vires suas æstimantem, suaque omnia, tanquam ex tripode, eruditis venditantem. Eadem interim fata cum *Medonio* hunc *Constantinæum* habere, vixque ejus exstare memoriam apud Biographos, quin periturum plane fuisse venerandum hoc Jurisprudentiæ nomen, monet, nisi ab oblivione hominum se ipse vindicasset *Subtilium* suorum Opere, quod quo primum anno ediderit, optat indicatum fuisse a nuperrimo Editore, cum vel inde de plagio modo dicto constare apertius posset. Progreditur Noster ad judicia aliorum de *Marani* sui scriptis, & sinistra eadem, qua pollet dexteritate, argumentis solidissimis convellit. Insignem *Marano* maculam inussit amœnissimi ingenii Italus, *Joseph. Aurelius de Januario*, in *Republica JCtorum pag. 202 edit. Mencken.* hæc de *Merillio*, haud benigna *Cujacium* honoris declaratione excipiente, scribens: *Simulate id a te agi, compertum habet, (Cujacius* scilicet,) *& non falsa suspicione ducitur, te impensius favere* Guilielmo Marano, *auditori olim suo, a quo didiceras, autoritatem vel summorum virorum parvi pendere, nec pati ab ea unquam abduci.* At, jocari hic ludibundum Neapolitanum, suspicatur *Trotzius*, cum contrarium constet ex *Merillii* testimoniis, supra ab eo allatis, ipsaque Paratitlorum tractatio abunde doceat diligentem lectorem,

nihil

nihil cogitasse minus *Maranum*, quam ut *Cujacio*, aliisque viris summis, insultaret, eorumque autoritatem parvi penderet, quin potius candide, & honoris præfatione justa, ubivis laudare præclarum suum doctorem, quod ipsis *Marani* verbis copiosius demonstravit. Notavit & *Maranum* occasione vocis *responsitare Æg. Menagius* in *Amœn. Jur. Civil. Cap. 2*, at, quod docte evincit Celeb. Editor, otiose & inconsiderate. Conf. Ampliss. *Bynkershoekii Observ. Jur. Rom. IV, 11.* Nec felicius eidem conatus cessit, dum *Cap. 15 Amœnitatum*, *Cujacium*, *Maranum*, aliosque, ignorasse, quid sint Paratitla, contendit. Ad hoc sane argumentum Pag. 11.
quod spectat, tuto affirmare audet *Trotzius*, *Menagium* vix, aut fugiente saltem oculo, inspexisse *Marani Caput 1*, ubi latius & eleganter explicat, quid sint Paratitla. *Vix enim esset*, ait, *ut adeo* 12.
jejune, & tam levibus præsidiis instructus, Caput illud 15 consarcinasset, quo sane, ut & aliis speciminibus criticis in Jure, facile ostendit, se virum esse doctum, sed non Juris, plusque se cum Cœlio Antipatro, *qui*, Pomponio *teste in l. 2 D. de Orig. Jur. §. 40, historias scripsit, eloquentiæ & studiis humanitatis, quam scientiæ Juris, operam dedisse.* Contradixit etiam *Menagius* in *Amœn. Cap. 39 Marano*, qui, occasione SCti Macedoniani, non improbum fœneratorem, sed filiumfamilias, *Macedonem* esse, cum *Theophilo Lib. IV Inst. Quod cum eo*, &c. statuit. Sed præclarum *Marani* defensorem agit Cel. *Trotzius*, miraturque non parum, cur, *Menagium* satisfecisse *Marano*, scripserit Ampliss. *Otto ad §. 7 Inst. Quod cum eo*, &c. Nihil enim minus effecisse *Menagium*, quamlibet emunctæ naris hominem, sibi persuadet; quod & perspexit jam, qui *Marani* sententiæ accessit, *B. H. Reinoldus*, vir eleganter doctus, in *Diss. ad SCtum Macedonianum, Cap. I §. fin.* Ipsum SCtum exstat in *l. 1 D. de SCto Macedon.* cujus prima verba aperte indicare filiumfamilias, probat *Maranus*. Clausulam vero ejusdem SCti in errorem deduxisse, ait, interpretes, ut *Macedonem* fœneratorem improbum putarent; hinc verba *incertis nominibus* interpretatur de filiisfamilias, textum porro sic interpungens, *Menagio* autore: *Et, cum sæpe materiam malis moribus præstaret is, qui pecuniam incertis nominibus crederet.* Falsi hic accusat Editor noster *Menagium*, & de

& de hac interpunctione plane ſiluiſſe *Maranum*, contendit. Dicit *Maranus*, *Macedonem* filiumfamilias inter ceteras ſceleris, id eſt, parricidii, cauſas æs etiam alienum adhibuiſſe. Subjicitur, pergit, clauſula generalis: *& ſæpe materiam peccandi malis moribus præſtaret* (ſcilicet is), *qui incertis nominibus pecuniam crederet*, per incerta nomina filiosfamilias ſignificari tradens, quia dubia ſunt, & non, niſi expectata patris morte, bona fieri poterant, maxime vero dubia manebant, filiofamilias præmoriente. Hoc præcipue ſuſpenſum tenuit *Menagium*; inde, verba: *qui pecuniam incertis nominibus crederet*, aptius longe & convenientius ad fœneratorem
Pag. 13 pertinere, ſuſpicatur. At hoc eſt, regerit Conſ. *Trotzius*, quod diſertis verbis affirmat *Maranus*, totam hanc clauſulam ad fœneratorem referens, &, ſub nominibus incertis intelligi filiosfamilias, aſſerens, quorum dubia perſona, & fluctuans vitæ ratio, incerta reddit nomina illa contracta, teneramque ætatem ad ſcelera provocat. Nihil ergo hic attulit novi *Menagius*, potius contra mentem SCti principium ejusdem contorta explicatione ad fœneratorem applicat, cum, per *ſceleris cauſas*, & verba: *exſpectata patris morte*, nihil ſit evidentius, quam parricidium innui in SCto, quod quippe non de fœneratore, ſed de improbo filio, ante diem patrios inquirente in annos, intelligi poterit. In gravem quoque errorem delapſus *Menagius* eſt, *æs alienum* explicans per pecuniam aliis creditam, contra clara verba *l. 213 §. 1 D. de V. S.* ad quam, a *Marano* adductam, uti & ad alia ejus argumenta, haud ſane contemnenda, ne verbum quidem ullum reſpondit. Æs alienum in lege citata luculentiſſime pro pecunia aliis debita exponitur, conſentiente *Tullio ad Fam. Lib. V Ep. 4*, & *Lib. VII Ep. 3*, item *ad Attic. Lib. XIII Ep. 42*, & *de Offic. II, 24*, nec alium ſenſum ipſa vocis analogia ſuadet. Provocat in rem ſuam *Menagius* ad *Carol. Stephanum* in *Dictionario*, eumque notaſſe perhibet, *æs alienum* de debito cum Activo, tum Paſſivo etiam, dici. Sed bonam hic fidem deſiderat Conſ. *Trotzius*, utque ipſe hoc *Menagius* productis aliquot locis comprobaſſet, merito optat; ſe enim, ſcribit, tale quid invenire in *Stephano* non potuiſſe. Stat ergo ipſe pro *Marano*, &, quem ſequitur ille, *Theophilo*, nec perſuaderi ſibi patitur, virum gravem, & *Juſtiniano* σύγχρονον, libros ve-
teres

teres qui inſpexerat, & componendis Inſtitutionibus interfuerat ipſe, factum adeo memorabile ad SCtum relatum temere, & ſine ratione ulla, finxiſſe. Ubi etiam *Menagius Cap. 36 de itineris, actus, & viæ, diſcrimine*, contra *Ulpianum*, *Tribonianum*, & *Theophilum*, magna nomina, diſputaverat, nec *Maranum* præteriit; quem vero copioſe tueri ſtuduit Editor, ſatis hic incautum & audacem fuiſſe *Menagium* monens, qui, alienis intentus, ſummoque digito tactis Juris principiis, graviſſimæ controverſiæ laqueis ſeſe involverit, quibus expedire ſe vix poterant viri, in juris arte principes, quique in eadem vitæ tempus triverant omne. Novus *Marani* adverſarius eſt *Chriſt. Godofr. Hoffmannus* in *Hiſt. Jur. Rom. Vol. I pag. 282*, ubi contra eundem *Triboniani* avaritiam exagitat, ſed nulla idonea cauſa fultus, ex mente Cel. *Trotzii*, qui num hac occaſione recte in *Procopium* fuerit invectus, dum eum *mendacem, maledicentiſſimum hominem, canino latratu intemperanter Quæſtores ævi ſui omnes lacerantem*, vocat, alii nobis acutiores viderint. Denique Editor *Marani* doctiſſimus tria refert argumenta, quæ, cumprimum ſuſcepiſſet Præfationis concinnandæ provinciam, in animo habuerit fuſius elaboranda: nimirum *de vera legum lectione, a* Marano *reſtituta, & cauta earum emendatione*; porro *de his, quæ pro & contra Gloſſatores diſputavit* Maranus; denique *de erroribus* Cujacii in *Obſervationum libris, a Marano modeſte enucleatis, atque rejectis*. Sed, quo minus deſtinata hæc perficeret, occupatiſſimum Virum temporis prohibuit anguſtia, vixque id permiſit, ut pauca ſaltem horum argumentorum ſpecimina ſubjiceret. Revocat & nos nunc tempus ad alia, manumque removere de tabula jubet. Tacemus, at coacti plane; adeo nos cepit exquiſita doctrina præclariſſimi Editoris, quem ipſum, boni publici cauſa, impenſius rogamus, ut, quæ in hac Præfatione pollicitus liberaliter eſt *Gentilium*, fratrum, *Opera*, & alia, naſcitura domi ſuæ, politiſſimi ingenii pignora, in lucem conſpectumque publicum, quamprimum fieri id poſſit, producat.

Pag. 14 ſeq.

16.

D. MICHAELIS ALBERTI, S. R. M. BORUSS. Aulic. & Conſiſt. Magdeb. Conſil. Medicinæ & Philoſophiæ naturalis Profeſſoris Publ. Ordin. Commentatio

in

in Conſtitutionem Criminalem Carolinam medica, variis titulis & articulis, ratione & experientia explicatis ac confirmatis, comprehenſa, obſervationibus ſelectis illuſtrata, multisque teſtimoniis juridicis & medicis probata, ac Indice pleniori inſtructa.

Halæ, ſumtibus Orphanotrophei, 1739, 4.
Alph. 2 plag. 5.

Celeberrimus Autor, tot aliis ingenii monumentis, & noviſſime etiam Commentatione Academica in Edictum Ædilitium, de Medicina forenſi bene meritus, optimo ſane conſilio *Conſtitutionem criminalem Carolinam* ex doctrinis medicis illuſtrare ſuſcepit. Quanquam enim variæ in eandem expoſitiones a Jureconſultis profectæ exſtent; nullus tamen medicus huc usque in eam Commentarius, quoad nos compertum habemus, lucem vidit, quantumvis eo eſſe opus videretur. Quandoquidem vero Cel. Autor aliis jam libris, copioſe in lucem editis, ſibi non vulgarem nominis famam comparavit; ad præſens hoc Opus commendandum ſatis erit, ſi paucis indicemus, eandem hic eſſe ſoliditatem, evidentiam, methodum, & tractationis dictionisque rationem, quæ ex ſuperioribus libris jam intelligitur. Tanto plures autem fructus id afferet, quanto majori induſtria Cel. Autor hoc egit, ut de iis momentis, quæ ediſſerit, non ſuam tantum ſententiam exprimeret, ſed undique etiam diſerta & Medicorum & Jureconſultorum teſtimonia colligeret, hisque dicta aut illuſtraret, aut confirmaret. Fit enim interdum, ut permagni interſit, autoritatibus niti, & utilitatis plurimum præſtare ejusmodi apparatus poſſit. Omnis vero hæc tractatio, quam Illuſtri *Friderico Hoffmanno*, Collegæ ſuo, grati, ſinceri, officioſique animi teſtandi cauſa, dedicavit Autor, ita procedit, ut maxime ad ordinem Articulorum Conſtitutionis exigatur, & quodlibet argumentum, prout ejus copioſius evolvendi occaſio data arreptaque fuit, ſua ſede explanetur. Neque nobis facilior planiorque totius Commentationis futurus eſſe conſpectus videtur, quam ſi omnium materiarum indicem juſto ordine

ordine conditum hic expromamus. Post Præliminaria igitur de Pag. 1 - 7.
medica consideratione, cur judicium criminale dicatur *das hochnothpeinliche Halsgerichte*, & serie Scriptorum medicorum forensium, agitur ad *Art. 1* de qualitate & officio medici, judici & 7-25.
judiciis in causis forensibus assistentis, & ministrantis; ad *Art. 11* 25-56.
de qualitate carceris vitæ & sanitati perniciosa, itemque de vinculis; ad *Art. 19* de indicii significatu medico-forensi; ad 56-64.
Art. 21 de indiciis magiæ naturalis, quæ plurimum fallacia 64-72.
& infida declarantur; ad *Art. 23* de indiciis ad torturam sufficientibus, quoad testimonium unius aut plurium medicorum; 73-76.
ad *Art. 24* de indiciis variis criminalibus, quæ in medicina non 76-79.
semper a simili concludunt; ad *Art. 25* de indicio ex testimonio morientis & fuga petito; 79-83.
ad *Art. 26* de indicio ex animo 83-85.
trepido & instabili; ad *Art. 27* & *28* de indiciorum conciliatione 86-88.
generali inter se & cum reo; ad *Art. 32* de confessione & jactitatione 88-90.
delicti, an fide sit digna; ad *Art. 33* de indiciis clandesti- 90-95.
ni homicidii ex vestimentis, instrumentis, & cruentatione mortuorum; ad *Art. 34* de indicio ex armorum convenientia; ad 96-98.
Art. 35 & *36* de indiciis partus suspecti & infanticidii; ad 99-131.
Art. 37 de veneficii medica inquisitione; ad *Art. 41* de incen- 131-145.
diaria materia; ad *Art. 44* de magiæ consideratione & indiciis 145-146.
medicis; ad *Art. 45* de torturæ generali contemplatione me- 146-152.
dica; ad *Art. 48* de indicio ex loco & situ, ubi quis læsus fuit; 152-158.
ad *Art. 50* de specialibus quibusdam annotationibus circa ve- 158-165.
neficii confessionem; ad *Art. 52* de ratione, eos, qui incanta- 165-168.
mentum confitentur, specialius interrogandi; ad *Art. 53* de 168-171.
Medicis in variis casibus consulendis, qui specialissimis interro- 171.172.
gationibus viam monstrant; ad *Art. 54* de medica exploratione, 172.173.
an delictum confessum verum sit; ad *Art. 56* de cautelis de vitan- 173-175.
dis excusationum momentis medicis, per interrogationes; ad
Art. 58 de torturæ medica specialiori tractatione; ad *Art. 59* de 175-219.
eo, an vulnerati & herniosi torqueri queant; ad *Art. 79* de iis, 219-230.
qui ad supplicium proxime ducuntur, non nimio cibo & potu 230-233.
onerandis; ad *Art. 109* de eo, an magica arte dolose vitæ & sa- 233-235.
nitati damnum inferri possit; ad *Art. 113* de mercibus corruptis, 235-237.
sanitati infensis, non vendendis; ad *Art. 116* de sodomiæ con- 237-247.

Pag.
247-257. templatione medica; ad *Art. 119* de crimine stupri medice con-
258-260. siderato; ad *Art. 122* de lenocinii observatione medica; ad
260-266. *Art. 130* de veneficii ulteriori medico-forensi cognitione, item-
266-281. que philtrorum dijudicatione medica; ad *Art. 131* de observa-
281.282. tionibus medicis circa infanticidii delictum; ad *Art. 132* de me-
282-306. dica annotatione ad expositionem infantis; ad *Art. 133* de abor-
306-317. tus medico-legali disquisitione; ad *Art. 134* de Medicorum, Phar-
317-322. macopœorum, & Chirurgorum, erroribus & delictis puniendis;
322-337. ad *Art. 135* de avtochiriæ medica disquisitione; ad *Art. 137* de le-
337-348. thalium & illethalium læsionum medica dijudicatione; ad *Art. 149*
348-351. de inspectione a læsione defuncti ante sepulturam; ad *Art. 150*
351-354. de homicidio sub dementia commisso; ad *Art. 151* de exceptio-
354-356. nibus in homicidio commisso, an probatæ sint; ad *Art. 164* de
356-358. furibus impuberibus; ad *Art. 166* de furto aut delicto ob famem
358-359. commisso; ad *Art. 167* de eo, quod vegetabilium collectores
360.361. pro usu medico non facile furtum committant; ad *Art. 177* de
361-364. medicis, qui maleficis opem ferunt, puniendis; ad *Art. 179* de impuberibus furiosis, ebriis, &c. delinquentibus. Ex tanta variarum rerum sylva, cum omnia hic repetere non liceat, nonnulla tantum speciminis loco strictim excerpemus. *Pag. 11*, Judæos, qui studio medico operam dederunt, judicibus judiciisque assistere, & in causis forensibus ad fide dignum testimonium admitti posse, negatur, quod contra eorum scientiam, experientiam, & conscientiam, semper dubia & diffidendi rationes subnasci soleant. Qua in re consentientes secum habet Cel. Autor majores nostros, quos etiam allegat. Sed disquirendum etiam foret, an non majori nostris temporibus, quam olim, autoritate polleant Judæi medici, cum in Christianis quibusdam Academiis ad capiendos in arte salutari summos honores admittantur, quos honores magnum habere momentum ad fidem Medicis in foro conciliandam, cum aliis contendit Autor. *Pag. 13*, Medicos bonos Philosophos, Physicos, atque Anatomicos, esse oportere, docetur. Quas disciplinas cum nonnulli ex iis, qui *Stahlii* placitis adhærescunt, arcendas huc usque a Medicorum scholis putarint; multum omnino debet Cel. Autori Medicina, quod easdem bono omine in sua penetralia postliminio revocet. *Pag. 22, 49*,

& alibi,

& alibi, Advocatorum fraudes, exceptiones, sophisticationes, & stratagemata in rebus medico-forensibus, egregie, ut jam olim in *Jurisprudentia medica*, notantur. Quemadmodum etiam data occasione illa animæ vis in corpore regendo conservandoque mirifice toto libro prædicatur; ita aliorum opiniones ubivis in reprehensionem incurrunt. Inprimis magiam olere dicitur *pag. 67* fanatica illa theoria de spiritibus animalibus, qua nonnulli abstrusa & difficilia phænomena explicare non erubescant. *Pag. 93* de cruentatione cadaveris, quæ præsente occisore interdum contigit, docetur, eam naturali ratione pro varietate corporum fieri omnino posse. *Pag. 121*, quanquam citra funiculi umbilicalis deligationem infans conservari nequeat, illius tamen deligationis neglectum aliquando fuisse innoxium, observatur. *Pag. 234* magna diaboli in animam & corpus hominum atque animalia potestas, magiæ etiam diabolicæ, atque concubitus magici, existentia, adstruitur. *Pag. 253*, stupro violento perpetrando unum interdum masculum sufficere, contendit Autor.. *Pag. 254* stupratio violenta masculorum a fœminis commissa non prorsus negatur. *Pag. 284* suppetere remedia negantur, quæ absolute, directe, & proxime, abortum provocent, sed, omnia, quæ eo fine adhibeantur, indirecte & mediate pro conditione corporum, aliarumque rerum circumstantium, id efficere, demonstratur. *Pag. 287* fœtus statim in articulo conceptionis animatus & vivus esse asseritur. *Pag. 297*, nullo modo abortum artificiose a medico spe servandæ matris procurari debere, ostenditur, præterquam hoc unico in casu, quando jam ipse abortus vel extra morbum alium, vel sub illo, proxime instat, ita, ut ob circumstantias indubias averti amplius nequeat, atque hinc sub difficiliori successu vel mater interire, vel abortus arte juvari, faciliorque reddi, debeat; quod posterius tunc promtius contingit, cum medicamenta secura in usum veniunt, quia interne motus, abortum juvantes, & præcesserunt, & simul conjunguntur. *Pag. 320* inter avtocheires referuntur & ii, qui, corpus induratum se possidere, gloriati, in eodem infausta experimenta instituunt, aut medicastri venenosa medicamenta assumunt. *Pag. 358*, interdum a Botanicis in collectione vegetabilium rariorum atque pretiosorum furtum committi, docetur. Ceterum, cum Cel. Autor in perquirendis

minimis momentis insigni cum diligentia versatus fuerit, magnamque ad ea ornanda lectionis varietatem attulerit, non sine causa miramur, ipsi nonnulla prætervisa esse, quæ nuper demum in accuratiorem disceptationem venerunt. Ita, quando de cadaveribus violenta morte exstinctorum hominum judiciali ritu inspiciendis differit, plane silet de iis, quæ nostra ætate quidam Jurium doctores contra hujus forensis inspectionis necessitatem singularibus libellis disputarunt, ipsamque Carolinam Constitutionem suis petierunt argutationibus, & quid contra ab aliis ad ea diluenda responsum fuerit. Neque minus, ubi de funiculi umbilicalis deligatione agitur, quidquam eorum commemorari videmus, quæ Cel. *Schulzius* adversus absolutam hujus deligationis necessitatem monuit, &, re in controversiam adducta, alii post illum in utramque partem pronuntiarunt.

AN ESSAY ON REGIMEN &c.
hoc est,
TENTAMEN DIÆTETICUM, CONSTANS SERmonibus quinque medicis, moralibus, philosophicis, ad illustranda principia & theoriam Medicinæ philosophicæ, cum fluentibus inde moralibus consequentiis; Autore GEORGIO CHEYNE, Medicinæ Doctore, Societatis Regiæ Sodale.

Londini, sumtibus C. Rivingtoni & J. Leake, 1740, 8.
Alph. 1.

Elegantissimi sunt Sermones, ex omni Philosophia depromti, quibus fundamenta artis diæteticæ proponuntur. Machinam hydraulicam esse corpus, norunt Philosophi, id quod, cum infinitis tuborum cumulis constet, turgescente humore quovis, id sæpius postulat, ut sanguinis pars detrahatur phlebotomia, quorsum magna hominum pars sua sponte proclivis esse solet. Reliqua etiam, quæ evacuandi vim habent, remedia morbos a limine avertere possunt. Deinde, simplicissima quævis remedia efficaciora esse, ratione ipsa comprehendimus; hinc, cognitis virtutibus vasorum nostrorum, elastica alia, alia contractili, arteriarumque vibrationibus, facile, prout una harum aut altera in nobis deficit,

deficit, ad adſtringentium, aut quæ contrariam his virtutem habent, remediorum uſum animo deſtinamur. Plurimi homines lactis, aut aquarum, uſu valent, & a morbo liberi ſunt, caventque ſibi ab illis, quæ nocent, & morbum augent. Adduntur Aphoriſmi, quibus regulæ diætetica, ſola Philoſophia dictitante, conſtituuntur. Cognoſcit Philoſophia corporis humani originem & principia. Hæc definitæ ſunt cujusdam figuræ, impenetrabiles, in minimis ſuis indiviſibiles, omnes ſolidæ, quas tamen, niſi a principio quodam, per ſe ſubſiſtente, moveri nefas eſt. Sapientiſſimus homo primum plantæ, dein bruti, & brevi poſt tempore hominis ratione præditi, vitam vixit. Opus autem magnopere eſt, ut ſuæ, unde factus ſit, & qua conſtet, quaque adeo enutriri debeat, materiæ conſcius ſit vir ſapiens. Cui nutrimento ſuſtineri nos deceat, docent organa, dentes, hepar, ventriculus, glandula pancreas, & aliæ conglomeratæ, quæ fermentatitios ciborum animalium & vegetabilium motus compeſcere poſſunt, unde, animalibus & vegetabilibus concretis nos ſuſtineri, certum eſt. At vegetabilibus uti præſtat, quod illa majorem cum corpore noſtro ejusque elementis ſimilitudinem habeant, talemque præbeant chylum, qui ſpiritui affinis, per vaſa capillaria facilius moveatur. Animalium carnes viſcidum gignunt, ſubtiliſſimis vaſis impar, unde obſtructiones viſcerum naſci neceſſe eſt. Ex theoria corpuſculorum minimorum, allatis in medium experimentis quamplurimis, concludit, aqua & mercurio ad pervadendas ſubtiliſſimas corporis vias, & easdem, dum clauſæ ſunt, reſerandas, nihil eſſe aptius, ob utriusque, maxime autem mercurii, in ſuis minimis ſphæricitatem, parvitatem, & pondus, quo ad tuendam valetudinem uſu mercurii, prout id nunc per Angliam moris eſſe, ex plurimis eruditorum libris intelligimus, nihil poſſit eſſe præſtantius. Ad ſanitatem autem tuendam cum tranquilla opus ſit mente & pathematum æquilibrio, philoſophicis rationibus disquirit Autor de ſpirituum natura, quos, demonſtrat, materiam per ſe quietam & immobilem in actum commovere unice poſſe, unde nec planta ſit, nec brutum, nec ex minimis inſectis corpuſculum, quod ſua ſponte ſui motus aut cauſa eſſe poſſit, quin eorundem ortus, incrementum, vita, ſenſus, a ſpiritu dependeat

deat quopiam, qui omnium præſtantiſſimus eſt in homine, quo ipſo Mechanicorum de materia ſui ipſius cauſa, aut principio motus, ſententiæ egregie refelluntur.

JOANNIS THEOPHILI WALZII, A. M. Disquiſitio de Curva Loxodromica in ſuperficie ſolidi cujuscunque, rotatione Curvæ circa axem ſuum geniti, præſertim vero Sphæroidis Elliptici, quale veram globi terraquei figuram refert, deſcribenda.

I. Loxodromiam, dudum conſtat, eſſe Curvam, in ſuperficie globi terraquei deſignatam, cujus ea eſt indoles, ut ad Meridianos omnes angulo conſtanti ſit inclinata. Si Terræ ſuperficies plana eſſet, adeoque Meridiani rectas in centro coeuntes referrent; illico perſpicitur, Loxodromiam fore ſpiralem æquiangulam vel logarithmicam; ſed, cum Curva ſit, aliam linea hæc faciem induat, neceſſe eſt.

II. Figura Telluris perfecte ſphærica cum a Geographis Hydrographisque omnibus hactenus fuerit adoptata; in id præcipue incumbendum fuit, ut Curva loxodromica in ſuperficie ſphæræ determinaretur; &, quæ facta ſint hanc in rem molimina tentaminaque, apud *Ricciolum* in *Geogr. reform. pag. 468 ſeq.* aliosque Autores videre eſt; quos tamen omnes magno poſt ſe intervallo relinquit *Jac. Bernoullius*, qui in *Actis hiſce A. 1691 Menſe Junio pag. 283 ſeq.* ope calculi differentialis hanc Curvam exquiſite determinavit.

III. Noſtris autem temporibus ratione non minus, quam experimentis accuratiſſimis, comprobatum eſt, ſphæricam Telluris figuram re vera locum non habere, inque ejus locum ſubſtituendam eſſe ſphæroidico-latam, qualis nimirum exiſtit, dum ſemiellipſis circa axem ſuum minorem rotatur. Quæ cum ita ſint, cupido animum inceſſit, Curvam loxodromicam in ſuperficie Sphæroidis hujusmodi inveſtigandi, idque eo magis, quod utilitatem aliquam exjnde in rem nauticam redundaturam exiſtimaverim,

rim, eo præsertim casu, ubi axis Terræ a diametro Æquatoris differentia valde notabili deficere statuitur.

IV. Vix autem ad hanc contemplationem animum appuleram, cum perspexi, una eademque opera posse exhiberi solutionem Problematis generalem, ubi nempe quæritur in superficie solidi cujusvis, rotatione Curvæ circa axem suum geniti, linea ejus naturæ, ut angulo constanti secet omnes Meridianos, (analogice ita dictos,) e vertice rotationis, ceu polo, exeuntes. Hoc igitur negotio defungi placuit generaliter, analyseos gratia. Statim vero in oculos incurrit, Meridianos in superficie solidi cujusvis nihil aliud esse, nisi ipsas Curvas genitrices, ita v.g.: Si solidum sit Conoides parabolicum, Meridiani erunt parabolæ in vertice Conoidis coeuntes, sin hyperbolicum, erunt hyperbolæ, & sic de ceteris.

V. Sit igitur in *Fig. 1* Circulus AFGB æquator, seu basis solidi, rotatione Curvæ BMD circa axem CD geniti, sitque D polus sive vertex rotationis; Meridiani autem BMD, bND, &c. sitque in superficie hujus solidi describenda linea, quæ omnes hosce Meridianos sub angulo dato intersecat. *Solutio.* Sit NM portio lineæ quæsitæ infinite parva; ducantur Meridiani sibi invicem proximi, DMB, DNb, transeuntes per M & N, & arculus Circuli paralleli MR. Quo facto, ex natura rotationis perspicuum est, angulum NRM esse rectum, adeoque triangulum elementare MRN, quod pro plano habetur, rectangulum in R. Angulus vero RNM erit loxodromicus, hoc est, is, sub quo curva NM occurrere debet Meridiano DMB vel DNb. Hic igitur angulus cum constans sit, erit quoque ejus complementum, hoc est, angulus NMR, constans; quare triangulum MRN datur specie, & NM est ad NR in ratione data, nimirum illa, quam habet sinus totus ad cosinum anguli loxodromici. TAB. III Fig. 1.

VI. Ex punctis M & N cadant perpendiculares MS, Nσ, in planum æquatoris; ducatur Sσ, & radii CB, Cb, qui erunt infinite sibi propinqui; Sσ vero designabit elementum Curvæ, in quam Loxodromica quæsita orthographice projicitur. Hæc Curva projectionis inprimis determinanda est, prout in omnibus Curvis duplicis curvaturæ fieri assolet. Eum in finem describatur

batur radio CS arculus Sſ; porro ducatur Mm parallela Sσ, & Rm parallela ad BC. His ita factis, dicatur radius CB vel ſinus totus = a, CD = b, & ſtatuto principio numerationis in æquatore in A, arcus AB = x, Bb = dx, CS = y, ſσ = − dy, SM = z, adeoque mN = dz, & elementum RN = du; denique ratio ſinus totius ad coſinum anguli loxodromici = a: f.

VII. Propter Sectores ſimiles CBb, CSſ, erit CB (a): CS (y) = Bb (dx) : Sſ $\left\{\frac{y\,dx}{a}\right\}$, ergo Sσ = Mm = $\sqrt{\left\{dy^2 + \frac{y^2\,dx^2}{a^2}\right\}}$. Elementum NM vero = $\sqrt{(Mm^2 + Nm^2)} = \sqrt{\left\{dy^2 + \frac{y^2 dx^2}{a^2} + dz^2\right\}}$. Jam vero diximus, eſſe NM: RN hoc eſt $\sqrt{\left\{dy^2 + \frac{y^2\,dx^2}{a^2} + dz^2\right\}} : du = a : f$, unde $a\,du = f\sqrt{\left\{dy^2 + \frac{y^2\,dx^2}{a^2} + dz^2\right\}}$, quæ eſt æquatio ad ipſam Loxodromiam generalis.

VIII. Ut autem habeatur æquatio ad Curvam projectionis orthographicæ, invenienda eſt æquatio inter y & x, adeoque eliminandæ z & du. Sit igitur generaliter æquatio ad Curvam generatricem ſolidi, hoc eſt, ad DMB talis, $-dz = Q\,dy$, quia creſcentibus CS, ordinatæ SM decreſcunt; ſitque Q functio qualiscunque ipſius y. Igitur invenietur RN ſeu du $= dy\sqrt{(1 + QQ)}$. Hiſce jam valoribus in æquatione priore ſurrogatis, obtinebitur $a\,dy\sqrt{(1 + QQ)} = f\sqrt{\left\{dy^2 + \frac{y^2 dx^2}{a^2} + Q^2 dy^2\right\}}$, unde $\frac{a\sqrt{(a^2 - f^2)}}{fy}\,dy\sqrt{(1 + QQ)} = dx$, & $\frac{a}{f}\sqrt{(a^2 - f^2)}\int\frac{dy}{y}\sqrt{(1 + QQ)} = x$. Hæc eſt æquatio generalis ad projectionem Loxodromiæ orthographicam, quæ, conceſſis Quadraturis, ſemper conſtrui poteſt, cum indeterminatæ in ea ſint ſeparatæ.

IX. Con-

TAB. III ad Nova Acta Erud. A. 1741 Mens. Maji pag. 271. 273. 275. 276.

Fig. I.

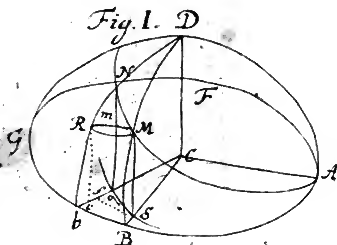

Fig. II.

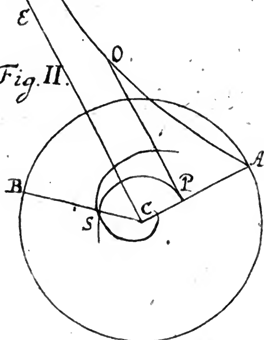

Fig. III.

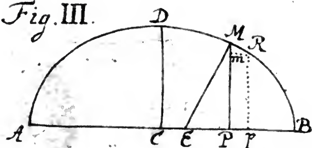
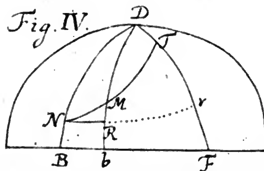

Fig. IV.

IX. Constructio autem generalis hæc est: In *Fig. 2* super radio Æquatoris, tanquam axe, construatur Curva AO, cujus abscissæ sint AP vel $a-y$, (quoniam dy revera negativum est:) ordinatæ autem $PO = \frac{a}{y}\sqrt{[(a^2-f^2)(1+QQ)]}$, quia $\sqrt{(1+QQ)}$ est functio nullius dimensionis: deinceps ad spatium APO applicetur f, unde resultabit recta æqualis τῷ x seu arcui, qui in Æquatore τῷ y respondet. Sit igitur arcus sic inventus & ad CP pertinens AB, ducaturque radius CB; deinceps centro C & radio CP(y) describatur circulus, qui radio CB occurret in puncto S, quod erit ad projectionem Loxodromiæ quæsitam. Notandum, ordinatam CE in centro esse asymptoton Curvæ AO. TAB. III Fig. 2.

X. Pro commodissima autem inventione arcus x vel AB in praxi sic procedendum. Inventa nimirum, ceu modo monstravimus, recta, quæ ei æqualis est, fiat analogia sequens: Ut radius ad longitudinem rectæ, cui x æqualis est, ita 57, 29577 .... ad quartum, qui exprimet arcum x in gradibus, ejusque fractionibus decimalibus. Nam arcus 57, 29577 .... vel $57^\circ. 17'. 44''$. æqualis est radio circuli. Hac itaque ratione invenire docuimus projectionem Curvæ Loxodromicæ in plano Æquatoris; igitur, si in singulis projectionis punctis erigantur perpendiculares, earum occursus cum superficie solidi determinabit singula Loxodromiæ quæsitæ puncta. Q. E. I.

XI. Sed veniendum ad exempla. Ponatur itaque primo, solidum datum esse hemisphærium; unde DMB *Fig. 1* hoc casu erit Quadrans circuli, adeoque $z = \sqrt{(a^2-y^2)}$ & $-dz = \frac{ydy}{\sqrt{(a^2-y^2)}}$, unde $Q = \frac{y}{\sqrt{(a^2-y^2)}}$. Itaque æquatio ad projectionem orthographicam generalis hoc casu mutabitur in hanc: $\frac{aa}{f}\sqrt{(a^2-f^2)}\int\frac{dy}{y\sqrt{(a^2-y^2)}} = x$. Fiat $y = \frac{2ta}{t^2+1}$, & $dy = -\frac{2adt(t^2-1)}{(t^2+1)^2}$, erit $x = -\frac{a}{f}\sqrt{(a^2-f^2)}\int\frac{dt}{t} = -\frac{a}{f}\sqrt{(a^2-f^2)}\log. t$, in Logistica *Neperiana*,

cujus subtangens $= 1$, hoc est, quia logarithmus unitatis est nihil, $x = \frac{a}{f}\sqrt{(a^2 - f^2)} \log. \frac{1}{t} = \frac{a}{f} \sqrt{(a^2 - f^2)} \log. \left\{\frac{y}{a \pm \sqrt{(a^2 - y^2)}}\right\}$. Patet igitur, inventionem ipsius x vel arcus AB, qui ad quamlibet y vel CS pertinet, ope Logarithmorum, vel Quadraturæ hyperboles, obtineri.

XII. Notandum, arcum AB (x) ostendere in Æquatore longitudinem, quæ ad punctum M, latitudinis BM, pertinet. Projectionem igitur orthographicam Loxodromiæ sphæricæ exhibere, idem est, ac datis, angulo Rhombi & latitudine, invenire longitudinem loci; quod Problema a *Jac. Bernoullio* ex alio fundamento solutum est *l.c. pag. 284*, ubi ad eandem elementi Bb (dx) expressionem pervenit Vir Celeberrimus, nisi quod loco rationis $\sqrt{(a^2 - f^2)} : f$ usus sit ratione tangentis anguli Rhombi ad radium, quæ eadem est.

XIII. Sit jam solidum propositum Hemisphæroides Ellipticum, quale nimirum veram Telluris figuram refert. Erit igitur Meridianus DMB *Fig. 1.* Ellipsis, cujus semiaxis major CB, semiaxis minor CD. In hoc casu est SM seu $z = \frac{b}{a}\sqrt{(a^2 - y^2)}$, & $-dz = \frac{\frac{b}{a}ydy}{\sqrt{(a^2 - y^2)}}$, unde $Q = \frac{by}{a\sqrt{(a^2 - y^2)}}$. Quibus valoribus in æquatione generali ad projectiones substitutis, ea abitura est in hanc: $x = \frac{\sqrt{(a^2 - f^2)}}{f} \int \frac{dy\sqrt{[a^4 - y^2(a^2 - b^2)]}}{y\sqrt{(a^2 - y^2)}}$. Posito iterum $y = \frac{2ta}{t^2 + 1}$, &, brevitatis gratia, $a^2 - b^2 = e^2$, erit $x = -\frac{\sqrt{(a^2 - f^2)}}{f} \int \frac{dt}{t}\sqrt{\left(a^2 - \frac{4e^2t^2}{(t^2 + 1)^2}\right)}$. Fiat porro $t = \sqrt{(q - 1)}$, & $dt = \frac{\frac{1}{2}dq}{\sqrt{(q - 1)}}$, habebitur $x = -\frac{\sqrt{(a^2 - f^2)}}{f} \int \frac{\frac{1}{2}dq}{q(q-1)}$ $[a^2q^2$

$\sqrt{[a^2 q^2 - 4 e^2 (q-1)]}$. Quodsi jam $\sqrt{[a^2 q^2 - 4 e^2 (q-1)]}$ juxta methodum *Newtoni* in seriem conjiciatur, erit illud $= aq - \frac{2e^2(q-1)}{aq} - \frac{2e^4(q-1)^2}{a^3 q^3} - \frac{4e^6(q-1)^3}{a^5 q^5} - \frac{10e^8(q-1)^4}{a^7 q^7} - \frac{28e^{10}(q-1)^5}{a^9 q^9}$ — &c. Proinde erit $x = -\frac{\sqrt{(a^2-f^2)}}{f}, \int \frac{\frac{1}{2}dq}{(q-1)q} \left\{ aq - \frac{2e^2(q-1)}{aq} - \frac{2e^4(q-1)^2}{a^3 q^3} - \text{\&c.} \right\}$ cujus seriei terminus primus integrari poterit per logarithmos, sequentes autem omnes absolute; quo facto habebitur tandem x æqualis seriei sequenti, juxta *dimensiones fractionis* $\frac{1}{q}$ ordinatæ: $\frac{1}{2} a \log. (q-1) + \frac{e^2}{aq} + \frac{e^4}{2a^3 q^2} - \frac{e^4}{3a^3 q^3} - \frac{e^6}{a^5 q^4} + \frac{2e^6}{5a^5 q^5} + \frac{15e^8}{6a^7 q^6} - \frac{5e^8}{7a^7 q^7} +$ &c. in infin. $+ \frac{2e^6}{3a^5 q^3} + \frac{5e^8}{4a^7 q^4} - \frac{3e^8}{a^7 q^5} - \frac{14e^{10}}{5a^9 q^6} +$ &c.

cujus deinceps singuli termini ducendi sunt in $-\frac{\sqrt{(a^2-f^2)}}{f}$. Hac itaque ratione determinatur projectio Curvæ Loxodromicæ in plano Æquatoris ABFG, & erectæ super illa perpendiculares *Sphæroidi* occurrent in punctis, quæ erunt ad Loxodromiam quæsitam. Q. E. I.

XIV. Quodsi, datis angulo Rhombi & latitudine loci in Sphæroide siti, quæratur ejus longitudo, rationes ita erunt subducendæ. In *Fig. 3* sit DB Quadrans Meridiani elliptici, in quo detur punctum quodlibet M. Ducta perpendiculari ad Meridianum in M, quæ diametro Æquatoris, hoc est, axi Ellipseos majori, occurrit in E, angulus MEB erit latitudo geographica puncti M. Hoc itaque dato, dabitur ratio EP ad PM, ea nimirum, quæ est radii ad tangentem latitudinis; signetur hæc *a* : *b*. Ducta jam pR infinite propinqua ad PM, & mR TAB. III Fig. 3.

 parallela

parallela ad Pp, erit triangulum elementare M m R æquiangulum triangulo EMP, adeoque PE : PM vel $a : h = mM : mR = dz : dy$. Jam, quia in Ellipsi, $dz : dy = by : a\sqrt{(a^2 - y^2)}$, erit quoque $a : h = by : a\sqrt{(a^2 - y^2)}$, unde elicitur $y = \frac{a^3}{\sqrt{(a^4 + h^2 b^2)}}$. Igitur, postquam æquatio ad projectionem,

$$dx = \frac{\sqrt{(a^2 - f^2)}\, dy}{f} \frac{\sqrt{[a^4 - y^2 (a^2 - b^2)]}}{y\sqrt{(a^2 - y^2)}}$$

generaliter integrata est, ceu monstravimus, ut ea ad latitudinem datam accommodetur, pro y deinceps ponendum $\frac{a^3}{\sqrt{(a^4 + h^2 b^2)}}$; quo facto, habebitur x ei respondens, id est, longitudo puncti M a primo Meridiano, vel principio numerationis in A.

XV. Quod ad ipsam Loxodromiæ longitudinem inter duo quævis puncta N & T, *Fig.4* inveniendam, attinet, ductis Meridianis DB, Db, sibi proximis, nec non DF & parallelo MRr, erit, ceu *§. V* dictum, RM ad MN in ratione data; adeoque summa omnium RM ab R vel *r* usque ad T est ad summam omnium NM ab N usque ad T adhuc in eadem ratione, nempe, ut cosinus anguli loxodromici ad radium, vel ut radius ad secantem anguli dicti. Unde perspicitur, ad inveniendam longitudinem Loxodromiæ inter loca N & T, quorum latitudines datæ sunt, id agendum esse, ut exquiratur arcus ellipticus Tr, qui puncta T & r interjacet.

TAB. III Fig. 4.

XVI. Id autem hac ratione obtinetur. Notum est, posita abscissa quacunque $CP = y$, arcum Ellipticum DM *Fig.3* esse æqualem seriei, $y + \left\{\frac{b^2}{2a^2}\right\}\frac{y^3}{3a^2} + \left\{\frac{b^2}{2a^2} - \frac{b^4}{8a^4}\right\}\frac{y^5}{5a^4} + \left\{\frac{b^2}{2a^2} - \frac{b^4}{4a^4} + \frac{b^6}{16a^6}\right\}\frac{y^7}{7a^6} +$ &c. Jam sit radius ad tangentem latitudinis loci T, *Fig. 4*, ut *a* ad *b*, loci N vero, vel (quod eodem recidit) *r*, ut *a* ad *k*: erit y loco T respondens $= \frac{a^3}{\sqrt{(a^4 + h^2 b^2)}}$, & loco N respondens, $= \frac{a^3}{\sqrt{(a^4 + k^2 b^2)}}$,

vi

vi §. *XIV.* His igitur valoribus in ferie fuffectis, prodibunt DT & Dr, quorum differentia eft Tr. Qua inventa, tandem fiat, ut cofinus anguli Rhombi ad radium, ita Tr ad quartam; erit hæc æqualis longitudini Loxodromiæ NT.

XVII. Et hæc quidem fufficiat annotaffe circa Problemata principaliora, quæ in Loxodromia fphæroidica locum habere poffunt. Quodfi Tellus haberet figuram Sphæroidis protracti, uti eam adftruere conatus eft Cel. *Caffinus*, negotium eadem prorfus ratione expediendum, nemo non videt, modo attendatur, *b* eo cafu majorem effe, quam *a*. Statim igitur ac ratio axis terreftris ad diametrum Æquatoris certo definita fuerit, ad ufus, quæcunque hic dixi, applicari poterunt. Quod denique ad Loxodromias in aliis folidis inveftigandas attinet, iis ulterius non immorabor, cum præfertim in rerum natura nullius fint momenti. Animi tamen caufa hanc lineam in fuperficiem Conoidis ptrabolici defignare docebo.

XVIII. Sit igitur in *Fig. 1* Curva DMB Parabola *Apolloniana*, cujus Parameter $= g$; erit ejus æquatio, $gb - gz = yy$, ergo $-dz = \frac{2ydy}{g}$, quare $Q = \frac{2y}{g}$, & æquatio ad Curvam projectionis, $x = \frac{a\sqrt{(a^2 - f^2)}}{fg} \int \frac{dy}{y} \sqrt{(g^2 + 4y^2)}$, hoc eft, fi quantitas furda in feriem vertatur, $x = \frac{a\sqrt{(a^2 - f^2)}}{fg}$ $\int \frac{dy}{y} \left\{ g + \frac{2y^2}{g} - \frac{2y^4}{g^3} + \frac{4y^6}{g^5} - \frac{10y^8}{g^7} + \&c. \right\}$ cujus feriei terminus primus iterum integrandus eft logarithmice, fequentes vero funt omnes abfolute integrabiles. Inventa jam projectione, habebitur ipfa Loxodromia in fuperficie Conoidis. Q. E. F.

XIX. Poterat æquatio ad Curvam folidi genitricem DRB adhuc affumi generalior, nimirum, $Pdz = -Qdy$, ubi P eft functio qualifcunque ipfius z, & Q ipfius y. Exinde enim eodem modo, quo fupra, invenitur æquatio ad projectionem talis: $\frac{a}{f} \sqrt{(a^2 - f^2)} \int \frac{dy\sqrt{(Q^2 + P^2)}}{Py} = x$. At vero ele-

 mentum

mentum hocce integrari aut conſtrui nequit, cum P detur per z. Nolui igitur hanc æquationem ab initio aſſumere, cum ad praxin ipſam accommodari nequeat. Quin etiam æquatio ſuperior, $\frac{a}{f}\surd(a^2 - f^2)\int.\frac{dy}{y}\surd(1+Q^2) = x$, eodem incommodo laboraret, ſi Q dari ſtatueretur per z & y ſimul. Quanquam itaque methodus inveniendi Loxodromias generalis eſt, ad praxin tamen ipſam traduci nequit, niſi in iis Conoidibus, quorum Curvæ genitrices ea æquatione definiuntur, quam ſupra poſuimus.

JOANNIS RODOLPHI GRUNER, HELVET. Bernat. V. D. M. Diatribe de Primitiarum oblatione ac conſecratione, ubi præſertim lex divinitus præcepta Lev. XXIII, 10 ſeq. *de manipulo primitiarum, e terræ frugibus poſtridie Paſchatis Deo offerendo, hiſtorico atque critico Commentario illuſtratur; dein, cujusvis generis primitias gentiles olim Diis, præcipue vero ex terræ proventu, conſecraſſe, ex omni fere antiquitate breviter demonſtratur; tandem in rationem hujus legis primitiariæ moralem ac typicam inquiritur, ratio, ob quam idem mos in paganiſmo obtinuerit, indagatur, cunctaque ad veram ſuam originem ac ſcopum referuntur.*

Lugduni in Batavis, apud Balduinum & Petrum vander Aa, 1739, 8 maj.

Plag. 16.

Quam Deus populo ſuo de frugum primitiis, ſibi offerendis, injunxit legem, illam eruditorum non unus ſingularibus Commentationibus illuſtrare eſt aggreſſus; non idem tamen omnibus ſcopus fuit propoſitus, nec eadem ſinguli inceſſerunt via. Alii Judæorum δευτερώσεις, quales in Talmude, vel apud *Maimonidem*, perſcriptæ exſtant, explanare inſtituerunt; alii ſigni-

ſignificationi arcaniori eruendæ intenti fuerunt. Prius fecit Vir Clariſſ. *Chriſtianus Ludovici*, poſterius doctiſſimus *Jo. Rudolphus Cramerus*, quorum ille Codicem Talmudicum בכרים in Latinum idioma, interſperſis ſubinde notis, convertit, & Lipſiæ A. 1696, 4, tribus Diſputationibus cum erudito orbe communicavit, hic *Maimonidem* de eodem argumento Latine loquentem fecit, ac eruditis annotationibus ita explicuit, ut plurimorum favorem ſibi collegerit, Lugduni apud Batavos A. 1702, 4, literarum formis exſcriptum. In poſteriori doctrinam atque induſtriam ſuam exercuerunt Viri Clariſſimi, *Schrammius* & *Henr. Jac. van Bashuyſen*, doctiſſimis Diſſertationibus editis. Exiſtimandum tamen non eſt, laborem hunc Rev. *Gruneri* ſupervacuum eſſe. Ipſe enim non ſolum in legis ſenſum accuratius inquiſivit, ac rationes illius tum *morales*, tum *typicas*, inveſtigavit, ſed in antiquitates etiam Græcas & Romanas eſt exſpatiatus, ut, quæ in illis de primitiis memoratu digna occurrunt, in medium attulerit. Integrum illud Opuſculum legiſſe, neminem facile pœnitebit; faciemus tamen noſtra opera, ut, quibus copia legendi non eſt, de eodem judicium formare queant. Initium Autor facit ab inveſtigatione vocis עמר, qua ſacrum hoc primitiale inſignitur *Lev. XXIII, 10*, quam R. *Salomo Iſacides*, *Abarbanel*, & R. *Sal. ben Melech* de menſura granorum, ex recentibus frugibus excutiendorum, accipiunt; ipſe vero illorum ſententiæ accedit, qui per *manipulum* interpretantur, inductus locis *Job. XXIV, 10*, & *Ruth II, 15*, quacum confert vocem עמיר, huic ſignificatu conſonam, *Jer. IX, 21*, *Amos II, 13*, *Mich. IV, 12*, *Zach. XII, 6*. Hunc ipſum ſignificatum eidem dat interpres Græcus, qui per δρᾶγμα reddit, cujus ſenſum ex *Julio Polluce* & Gloſſario veteri determinat. Occaſione hac Cap. II
notat *Carolum Schaf*, exiſtimantem, in verſione Syriaca *Apoc. XIV*, pag. 8-16.
10, pro ܟܒܐ legendum eſſe ܟܣܐ. Sed obſervandum, Cel. *de* 10. 11.
Dieu id ipſum ante *Schaſium* animadvertiſſe, adeo, ut hic tantum illius verba repetat. Conjectura etiam hæc multa ſe probabilitate tuetur, tum quod vox Græca ποτήριον non ſolum in Apocalypſi, verum etiam in toto Novo Teſtamento Syriaco, per ܟܣܐ transferatur, nunquam vero vox ܟܒܐ in illo reperiatur,

tum

tum etiam, quod in loco, *Apoc.XVIII, 6*, legatur, ne quid dicamus, מצן in Bibliis & Parisiensibus & Londinensibus legi. Cum circa voces ממחרת השבת, quibus tempus oblationis manipuli hordeacei exprimitur, graves admodum controversiæ inter Rabbanitas & Karæos intercedant, Karæis simplici vocis sono in-
Pag. 16-21. hærentibus, per שבת *Sabbatum*, proprie sic dictum, intelligentibus, quibus se adjungunt Samaritani, quod ex horum ad *Scaligerum* literis confirmat, Rabbanitis contra statuentibus, per vocem שבת designari primum festi paschalis diem, diem scilicet 16 mensis Nisan, qui, si vel maxime Sabbatum fuisset, manipuli tamen collectionem non impediverit, cum illa Sabbatum dispulerit. Horum sententiam, quam ex traditione a monte Sinai repetunt, tanta testimoniorum nube ex *Josepho*, *Philone*, *Mischna*,
21-36. *Gemara*, *Maimonide*, *Bechai*, *Gersonide*, *Abarbanele*, aliisque, probatam dedit, ut nemo inopiam sit questurus. Pollicem his premit Doctiss. Autor, 1) quoniam alias dici non possit, 50 dies a secundo Paschatis ad Pentecosten usque elapsos fuisse; 2) quia absque hac hypothesi loci *Exod. XII, 15*, & *Devt. XVI, 8*, conciliari nequeant, in quorum priori comestio azymorum per 7, in posteriori per 6, dies imperatur. Pugnam ita tollit *Sepher Siphra* ac *Gemara menachot*, ut in posteriori comestio azymorum ex proventu novo, priori ex proventu veteri & novo, innuatur. 3) Israelitæ, terram promissam ingressi, dicuntur de proventu terræ comedisse ממחרת הפסח *Jos. V, 11*; cum autem id nefas haberetur, antequam manipulus collectus & agitatus esset, de die secundo Paschatis, agitationi manipuli destinato, cogitandum
36-39. esse. Huic sententiæ, quam probant fere Christiani, intercedit *Gussetius*, Sabbatum stricte sic dictum intelligendum esse judicans, causatus, vocem שבת unicum diem, non dierum numerum, denotare. Concedit quidem Eruditiss. *Grunerus*, id in universum negari non posse; id tamen etiam constare, pro aliis solennibus cultus publici ac conventus sacri diebus occurrere *Lev. XVI, 31*, *XXIII, 39*. Favent interpretationes priscæ. *Onkelosus* interpretatur מבתר יומא טבא; in eundem fere modum LXX, Syrus, Arabs. Favet ratio, quia diebus festis ab omni opere servili

vili abſtinere debebant, in cujus rei confirmationem excitat teſtimonia *Maimonidis*, R. *Salomonis*, *Epiphanii*, *Iſidori*, *Chryſoſtomi*, *Clementis Alexandrini.* Ipſis ſcriptoribus profanis Sabbata dicuntur non ſolum *ſeptimus* quisque *dies*, verum etiam *feſti*,
ipſis uſitati. Cerimoniæ huic obſecundare cœperunt, *a quo tem-* Pag. 39-
pore terram ſunt ingreſſi v. 10, ut ſic Deo ſe gratos præſtarent. 48.
Igitur præceptum hoc adſtrictum erat terræ Cananææ, non regioni trans-Jordanenſi, quod *Aben-Esra* opinatur. Generatim *ter-* 48-51.
ra Canaan definitur, in cujus medio, ex ſententia *Maimonidis*
Kidduſch bachodeſch Cap. IV erat *præſentia divina* (ſchechina) Cap. IV.
non terra alienigenarum, in qua cadavera paſſim deliteſcebant, indeque impura cenſebatur. Qualis vero ager eſſe debuerit, ex ſententia doctorum Talmudicorum declarat. Ubi in *Menachot*
Cap. VIII §. 2 nominantur גנות צריפין, non probat conje- Pag. 51-
cturam *Lightfooti*, reponentis גגות צריפין, quoniam in tectis 60.
fruges non reperiantur; quo in loco autem horti Zeriphim ſint quærendi, non liquere, niſi quis cum *Relando Palæſt. Lib. III pag. 987* de Σαριφαία, urbe Palæſtinæ, ſede epiſcopali poſtea incluta, cogitet. Cel. *Lightfootus* nominat vallem cineraceam
torrentis Kidron, ac ſi inde manipulus petitus; ſed magiſtro- 60-63.
rum teſtimoniis deſtituitur. *Maimonides Hilch. temid. Cap. VII*
§. 10 appellat auſtrales Hieroſolymæ agros. Ex quo frugum ge- 63-65.
nere manipulus conſtiterit, lex non definit. Judæorum doctores nominant *hordeum*, quod teſtimoniis *Abarbanelis* & *Gerſonidis* munit, cum per id tempus non aliæ fruges maturæ eſſent. *Philo* rationem inde arceſſit, quia hordeum vilius frumentum; igitur fuiſſe indicium frugaliter victitantium, *de Septen. & feſto pag. 1192;* hac autem illam potiorem ducit, quoniam hoc fru-
menti genus omnium primum in Canaane maturuit. Si quan- 65-69.
do vero contigerit, ut hordeum vel aliæ fruges illa tempeſtate maturæ non eſſent, cum a cerimonia hac nulla daretur diſpenſatio, intercalatione utebantur, (*Maimonides Kidd. bachchyd. Cap. IV §. 2, 3*, *Lightfootus* ad *Matth. XII, 1*,) quod tamen rariſſime factum eſſe ſibi perſuadet, utpote ſapientiæ divinæ, omnia ſuo
tempore ordinantis, adverſum. Hordeum Judæis, pingui ſolo 69-72.

gaudentibus, vile reputabatur, nec nisi pauperum cibus ha-
Pag. 72- bebatur, quare vilitatis nota eidem adhæsit, *Jud. VII, 13,*
75. *Ezech. IV, 12, Jo. VI, 9.* In sacrificio mulieris, adulterii suspe-
ctæ, hordeum fuit adhibitum, *Num. V, 15,* ut indicaretur, ipsam bestiarum more vitam instituisse, *Sota Cap. II §. 1, Philo de special. leg. pag. 785.* In nuptiis habebatur symbolum fœcunditatis. Apud reliquas gentes pabulum equis ac reliquis jumentis præbuisse, ex *Salmasii Exerc. Plin. pag. 274, Phædro Lib. V Fab. 4, Juvenali Sat. VIII, 154, Polybio Lib. VI, 4, Cæsare Bel. Civ. Lib. III Cap. 58,* monstrat Autor. Eodem utebantur homines vilioris sortis, & militibus, ubi officio suo non fecerant satis, in pœnam dabatur, ut patet ex *Vegetio de re milit. Lib. I Cap. 13, Livio Lib. XXVII Cap. 13, Polyæno Stratag. Lib. VIII Cap. 24.* Inde *Suetonio de clar. Rhet. Cap. 5* Rhetor *levis* & *sordidus* dicitur *hordearius, Plinio Hist. Nat. Lib. XVIII Cap. 7 §. 14* gladiatores *hordearii* dicuntur. Inde ad illius usum in profanarum gentium sacris, ὀλοχύτας, *molam salsam,* θυλήματα, quæ in sacrificiis pauperio-
75-88. rum obtinebant, Noster digreditur. Hinc docet, quo modo die 16 Nisan sub occasum solis tres viri honesti ac probi jussu Synedrii summi in agrum exierint, vicinarum urbium incolis magno numero confluentibus, falcem in messem immiserint, desecuerint, in canistra seposuerint, & ad templi atrium detulerint; deinde grana tenerioribus baculis excusserint, torruerint, multoque studio moluerint, ut tandem farina maxime pura ac tenuis prodierit. Inde sacerdotem sumsisse, docet, hordeum, thus ac oleum addidisse, miscuisse, agitasse, &, quantum pugillo comprehendere potuerit, adoluisse; quod reliquum esset, a sacerdotibus in loco sa-
89-107. cro comestum. Immiscet quædam de parte massæ separandæ, ad illustrationem loci *Num. XV, 20,* item de spicis offerendis, ad *Lev. II, 14,* non ab integro cœtu, sed privatis. De illo, quod sacerdotibus accedebat, ex Codice Joma observat, cum *Simeon* justus sacris præesset, singularem benedictionem eidem adhæsisse, sed, ipso ex-
107-117. spirante, maledictionem comitem habuisse. Agitationem illius factam paulo ante sacrificium juge vespertinum, ac non multo post
Cap. VI. sacrificium, מוסף dictitatum, ostendit. Explanata lege de manipu-
lo,

lo, ad ea accedit, quæ cum hac cerimonia proxime conjuncta erant. Oblato illo, Iſraelitis jus concedebatur comedendi *panem*, *ſpicas toſtas*, pariterque *virentes* ex annona nova, *v. 14.* Quid per קלי, quod Alexandrinus interpres modo per πεφρυγμένον, modo per ἄλφυτον, reddit, ſit intelligendum, declarat; itemque veram ſignificationem vocis כרמל, quam *Guſſetius*, *Bochartus*, ac *Kimchi*, non uno fonte enatam cenſent, quamque LXX per χίδρα interpretantur, definit; indicari ſcilicet grana tam hordei, quam tritici, ex illisque cibum præparatum. Fruges toſtas autem & grana fricta veteribus in uſu fuiſſe, non tam Pag. 117-
probat, quam notum ponit; quæ Græcis dicebantur ἄλφιτα, 125.
Latinis *polenta*, in quarum notionum geminum ſignificatum, &, quid ſpeciatim ἄλφιτα λευκὰ ſibi velint, inveſtigat. Comediſſe veteres ſpicas, adſtruit ex *Matth. XII, 1, Marc. II, 23, Luc. VI, 1*, coll. *Devt. XXIII, 26*; ſed, Sabbato illas evellere, Judæi nefas ducebant, ut patet ex *Maimonidis hilch. ſchabb. Cap. 7 §. 1*,
& *maſſech. ſchabb. Cap. 7 §. 2.* Cerimoniæ quidem hujus obſerva- 125-144.
tio nulla expreſſa pœna eſt ſancita; quoniam tamen dicitur, illam fore לחקת עולם, *ſtatutum perpetuum*, neglectum hujus Deum negatione benedictionis ſuæ ultum eſſe aſſeverat, nec minus Judæorum primores in legis violatores trium verberum pœna
animadvertiſſe. Num autem adhuc hodierno die lege hac te- 144-147.
neantur, inter Judæos non convenit, quibusdam immunitatem ab illa tuentibus, aliis illius obſervationem etiam extra Palæſtinam urgentibus, ita, ut de fructibus novis non niſi die 17 Niſan comedere incipiant. In America in hunc usque diem plures eſſe Judaicæ originis, ex *Willi. Pen Etat des terres des Anglois dans l'Amerique pag. 143* & *156*, quem ex *Jac. Basnagii Hiſtoire*
des Juifs Lib. VII Cap. 4 excitat, obſervat. Hujus ritus ve- 147-152.
ſtigia quædam apud diverſas gentes occurrunt, quam partem, Cap. VII.
quoniam *Spencerus* & *Jo. Rudolphus Cramerus* pro dignitate non excuſſerunt, curatius perſequitur. Poſteaquam igitur de cultu terræ, quæ variis ſub nominibus profanis gentibus venit, quædam præmiſerat Autor; varias primitiarum ſpecies percenſet. Pueri ephebi facti comam, quam adhuc aluerant, Diis in arca conſecrabant, fluminibus item ſolenni ritu deponebant, quod ipſum

etiam virgines adultæ faciebant, nec minus capilli defecti, tu-
Pag. 153-mulo inspergendi, partem inferiarum constituebant. Ex opibus
171. ac spoliis decimæ Diis accidebant, quas ipsas de frugibus pariter persolvebant, quin certas agrorum portiones, Græcis *τεμένη*, quasi *τετμημένα*, *amputata*, dicta, consecrabant. Primitias Græci tulerunt Cereri. Qua occasione notat Autor, *Callimachum* eandem locutionem *ἱερὸν δράγμα*, quam *Philo*, adhibere. Dies festos, quibus primitias consecrabant, *θαλύσια*, item *συγκομιστήρια*, nominabant. Ægyptii Isidi, quæ nihil differt a Cerere, primitias obtulerunt. Cumprimis cultus hic locum habuit apud Delios, progressus ad ipsas hyperboreas gentes, de quarum appellatione ac situ multa docte & diligenter in medium affert, Apollinem, qui hyperboreus ipsis dictitabatur, summo cultu prosequentes, cui ex terra sua primitias Delum ad Apollinis fanum primum per virgines,
171-204. inde viros sacros, deferendas curarunt. Circa has primitias, Delum quotannis demissas, dubium movet *Salmasius in Solinum pag.147*, existimans, *ἱερὰ δράγματα* ac *ἱερῶν ἀπαρχὰς* non de *præmetivis frugum*, sive *præmetiis*, stipula triticea involutis, esse accipiendas, sed notare *θυμάτων ἀπαρχὰς*, *prosicias* ex immolata hostia, extorumque partes, cum ita voces prisci Grammatici explicent, firmante conjecturam *Servio ad Æn. II, 522*, ac *Pausania*. Hujus sententiam ad examen revocavit *Spanhemius*, ex *Laertio* ac *Clemente Alexandrino* docens, victimas cruentas ab Apollinis Delii ara abfuisse; igitur *ἱερὰ δράγματα* posse notare *manipulos sacros*, in quibus spicæ, primitiarum instar offerendæ, ceu involucro aliquo, comprehensæ fuerint. Quodsi vero per *ἱερῶν ἀπαρχὰς* intelligendæ prosiciæ, illud inde enasceretur incommodum, qui exta per tantum terrarum ac
204-207. temporis spatium intemerata servari potuerint. Pelasgos porro ac Spartiatas, docet Noster, frugum decimas Numinibus consecrasse ac obtulisse, Neptuno id fecisse Troezenios, Athenienses Minervæ, qui ipse honos habitus Apollini Delphico, Baccho item atque Vertumno. Inde primitias mensarum atque dapum sacras Diis præstitas, ostendit, quin homines ipsos primitiarum loco oblatos, exemplo Cretensium comprobat. Antiquitatem ritus hujus ex

sebii

Eusebii Præp. evang. Lib. I Cap. 9 pag. 28 ostendit, ac, primitias Pag. 207-
antiquitus non victimis, sed frugibus atque herbis virentibus, con- 219.
stitisse, edocet. Sub finem eruditi hujus Opusculi circumspi- Cap. VIII.
cit rationes oblationis manipuli hordeacei, quarum aliam dat *moralem*, aliam *symbolicam* & *typicam* Moralem aliam dicit esse *proximiorem*, *remotiorem* aliam. *Proximiorem*, ut declararent, se solo Numinis jussu in terram adeo uberem ac divitem immissos esse, cui messem, & quicquid ad vitæ necessitatem spectaret, deberent. *Remotiorem*, ut gentes a fœdere Dei alienas docerent, ex rebus omnibus, quas in usum suum caperent, non esse aliquid, quod non ipsis ex provida Dei cura ac manu accideret, quæ ipsa sententia sedit *Josepho*, itemque *Philoni*. Gentiles pag. 220-
quidem his ipsis officium suum in Deos testari voluisse, sed in 231.
terra tandem opum omnium datrice substitisse, illamque sub
Isidis, Cybeles, Cereris, nomine coluisse; qua occasione quædam 231-243.
de *Cerere legifera* adducit. Institutum hoc, primitias dedicandi Deo, adeo antiquum esse, ut & *Habel* & *Cainus* ex primitiis sacrificia sua apparasse videri queant, quod ipsum etiam censuit *Philo*; hinc concipi non posse, ritum hunc a profanis gentibus
ad Israelitas transiisse. Typice per manipuli oblationem repræ- 243.244.
sentatum fuisse *primo* quidem, Deum Israelitas ex omnibus gentibus sibi in peculium segregasse ac sanctificasse, relicta quasi ad tempus universa gentium messe, pro qua sententia allegat loca *Jer. II, 3, Exod. IV, 72,* ubi Israel dicitur בכור, *primogenitus* Dei, *Hos. IX, 10,* qui cum ad corruptionem magis magisque vergerent, Deus ex gentibus sibi primitias adduxit, ita tamen, ut Israel non omnino fuerit rejectus *Rom. XI, 16,* quo in loco ex ipsius sententia nec ad primitias generatim, nec speciatim ad manipulum, sed ad חלה, alluditur. *Secundo*, Israelem spiritualem, collectum ex gentibus & Judæis. De Judæis locus est insignis *Jac. I, 18.* Scribebat enim ad Judæos duodecim tribuum, passim dispersos, de tota consociatione Israelis spiritualis *Apoc. XIV, 4,* de gentibus ad societatem Dei adductis *Rom. VIII, 23.* *Tertio*, ipsum Christum, quod probat ex *1 Cor. XV, 20, Apoc. I, 5, Col. I, 18;* qua ratione autem Christus antitypus manipuli illius primitialis ha-

 beri

beri possit, illud, instituta comparatione, evincit, & tandem, subjunctis admonitionibus moralibus, quo & nos ipsos ratione opum nostrarum, in usum afflictorum & egenorum conferendarum, Pag. 244-268. corpore sanctificatos, ipsi sistamus, finem differendi facit. Hæ fere sunt primæ lineæ elegantissimi hujus Opusculi plenius diductæ amplificatæque, quibus eruditissimus Autor suam doctrinam in hoc studiorum genere ubertim declaravit, ut optandum esset, plures hujus generis Commentarios, ex genuinis fontibus ac omni antiquitate constructos, exstare. Hunc igitur publico nomine rogamus, ut in laudatissimo illo stadio, quod adeo lætis auspiciis est ingressus, strenue pergat, ac huic similes fœtus cum tempore excludat, quod ut fieri possit, Numinis propitii gratiam, valetudinem, otium, ac eruditorum favorem, ex animo ipsi comprecamur.

NOVA LITERARIA.

Habemus, cur & elegantioribus Musis, & arti illi nobiliori, quam salutarem vocant, novum decus impense gratulemur, quandoquidem jucundus haud ita pridem ad nos nuntius perlatus est, Vindobonæ in Austria novam Operum *Hippocratis*, non accuratam minus, quam nitidam & elegantem, editionem parare *Stephanum Mackium*, Phil. & Med. Doctorem, S. C. R. Maj. Imp. *Elisabethæ* Medicum Aulæ, Virum & doctissimum, & promovendo literarum commodo quam maxime intentum. Favebunt huic instituto boni omnes hoc magis, quo certius nemo non intelligit, haud parum interesse artis Æsculapiæ, eorum operum, unde ipsa artis fundamenta & primaria præcepta petuntur, usum omnibus communem effici, &, quæ in illis sunt obscure aut corrupte posita, veteribus maculis purgata, suæ aut luci aut elegantiæ restitui. Nec ullum est dubium, quin susceptam nuper provinciam gesturus, aut, ut rectius dicamus, ornaturus, sit ex voto omnium doctissimus Vir, *Mackius*, iis quippe eam in rem subsidiis instructus, quibus nec augustiora, nec magis ad publicum accommodata usum, ulli unquam ad manus fuisse Editori meminimus. Non opus est, hæc pluribus a nobis verbis explicari, cum plenius ea omnia,

quæ-

quæcunque ad editionis hujus novæ merita & virtutes pertinent, executus ſit ipſe ſive Editor, ſive unus ex ejus ſociis, in copioſo Programmate, haud ita pridem publicato, cujus ſi copiam fecerimus Lectori, rem videmur huic nec ingratam, nec inutilem, facturi. Accipe igitur, quæ ille, quisquis eſt, Vir ſane bonus & eruditus, nos docuit: *Cum* Stephanus Mackius, *Philoſophiæ & Medicinæ Doctor, S. C. R. Majeſtatis Imp. Eliſabethæ Aulæ Medicus, ſaluberrimæ Medicinæ operam daret, ſæpenumero, uti plerisque, hanc artem profitentibus, evenire ſolet, in obſcuros adeo intellectuque difficiles incidit ſenſus in evolvendis* Hippocratis *libris, ut variis in locis veram divini magiſtri mentem aſſequi non valeret. Quapropter ſumma cupiditate magnorum Virorum interpretationes, atque expoſitiones, conquiſivit. Ubi vero, ipſos quoque, haud tamen contemnendæ eruditionis, interpretes vehementer variare ac diſſidere animadvertit, idque cum ex textus obſcuritate ac mendis, tum ex vitioſa translatione, promanaſſe videret; in dies magis & magis huic malo, quam poſſet, medelam ferre cupiebat. Tandem, cum ubique inveſtigaret auxilia, forte fortuna in Cæſarea Bibliotheca, quæ ditisſima literariæ rei ſupellectile inſtructa eſt, duos præſtantiſſimos Græcos Codices nactus eſt illius Cuſtodis humanitate, ac propenſo ad rem literariam promovendam ſtudio; quos a* Lambecio *in hujus Bibliothecæ Commentariis relictos reperire eſt, quorum alter* Joannis Cornarii, *alter* Joannis Sambuci, *fuit. Horum margo variantibus lectionibus repletus eſt, quas aut nominati ſuperius doctiſſimi Viri ſuo ſtudio operaque collegerant, aut ab aliis colligi curaverant ex optimæ notæ manu exaratis Codicibus, quorum unquam notitiam habuiſſent. Cum autem ab Auguſtiſſimo Cæſare, (glorioſæ memoriæ,) pro illius inſita benignitate veniam impetraſſet iis lectionibus utendi, atque in lucem edendi ad publicam utilitatem, omnia ad eam rem opportuna quæſivit auxilia. Quamobrem in animum induxit novam* Hippocratis *Operum editionem adornare, quorum quidem contextus quam emendatiſſimus foret, atque his variantibus lectionibus, tum etiam illis, quæ antea publici juris factæ fuerant, illuſtraretur; verſio autem hiſce adjumentis multo caſtigatior prodiret, & non paucis annotationibus in locos difficillimos*

limos clarior redderetur. Harum quidem lectionum, atque emendationum, ope alius quispiam præstantis ingenii Vir, atque Medicinæ scientia excellens, poterit, si ei libebit, accuratiores in Hippocratem *Commentarios edere, ac divini Autoris mentem uberius interpretari. Ad illud autem Opus feliciter conficiendum præstant* Stephano Mackio *adjutricem operam aliquot sagaces & literati homines, docti sermonum utriusque linguæ. Præterea in hac editione utitur regia ac nitidissima charta, ac novis typis, e Batavia arcessitis.* Foesii *autem ordinem ac divisionem, quæ percommoda est, in octo Sectiones observavit; & coronidem addit Index copiosissimus, in quo, quicquid usui venerit, facillimo negotio reperiri potest. Atque ideo totum Opus, in* tres Tomos *in* folio *distributum, sexcenta aut amplius folia continebit; unde Operis pretium ac sumtus poterunt æstimari. Quamobrem Medicinæ studiosi, atque alii homines, qui hujusmodi Opus magno cum compendio nancisci desiderant, ad subscriptionem invitantur; cui plane, nisi usque ad exactum proximum Julium mensem, locus non erit, cum jam* primi Tomi *editio prope fuerit absoluta. Pollicetur autem Editor, se iis, qui nunc octo florenos Rhenanos repræsentabunt,* primum Tomum *ineunte mense Septembri hujus anni 1741 daturum; eadem autem die prima Septembris mensis, cum* primum Tomum *acceperint, quatuor florenos pro* secundo Tomo *persolvent, qui prima Aprilis mensis insequente anno 1742 in publicam lucem emittetur. Atque itidem, simul ac* secundum Tomum *acceperint, quatuor florenos numerabunt, ac prima Septembris die anni 1742* tertium & ultimum Tomum, *nulla amplius solutione facta, adipiscentur; atque hoc pacto subscripturis totum Opus 16 florenis constabit, in quo eorum nomen adscribetur; iis vero, qui non subscripserint, non nisi 24 florenis persolutis dabitur. Accedent autem Operi in fronte ornamenta, ac elegantissimæ delineationes Equitis* Danielis de Bertoli, *cujus satis vulgata est fama, in æs incisæ. Qui itaque subscribere volent, ea de re compellare poterunt, aut literas dare ad* Fridericum Bernhardi, *Bibliopolam Vindobonensem, atque aliis in urbibus celeberrimos Bibliopolas, quibuscum jam de hisce rebus actum est.*

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Junii Anno MDCCXLI.

Pars I.

NICOLAI CRAGII ANNALIUM LIBRI VI, quibus res Danicæ ab excessu Regis Friderici I, ac deinde a Gloriosissimo Rege Christiano III, gestæ ad annum usque 1550 enarrantur. His additi STEPHANI JOANNIS STEPHANII Historiæ Danicæ Libri II, quibus reliqua laudatissimi Regis acta describuntur. Cum Præfatione, Indicibus, & aliis quibusdam accessionibus.

Hafniæ, apud viduam Hieronymi Christiani Paulli, 1737, fol. Alph. 8 plag. 8.

Opus copia & præstantia perquam commendabile Cel. Editor, *Joannes Grammius*, Augustissimo Potentissimoque Regi ac Domino suo *Christiano VI*, pio, sapienti, felici, Danorum Norwegorumque, Vandalorum Gothorumque, Monarchæ, inscripsit, cujus quippe tritavus exstitit *tertius* ille *Christianus*. Frontem aperiunt stemmata regiarum domuum, in Christiano orbe hodie imperantium, a gloriosissimæ memoriæ *Christiano III* deducta. Sequitur ea dignissima lectu Præfatio, elogiorum *Christiani III* plenissima, & *Nicolai Cragii* vitam commemorans, ab Editore concinnata. In *Vindingii Academia Hafniensi* de *Cragio* exponuntur multa; plura vero hic afferuntur. Natus fuit *Cragius* Ripæ honestis civibus, patre *Petro Cragio* & *Catharina Clynia*. Academiam accessit Wittebergensem.

Revertit in patriam vergente anno 1576. In ludo Hafniæ literario Rectorem egit primo, *Grammaticam*que edidit *Latinam.* Discessit ex eo post quinquennium. Fertur deinceps Principem *Christianum*, qui postea gloriosissime regnavit, primis literarum imbuisse elementis. Restitit is certe in urbe adhuc A. 1584, &, denuo peregrinatus, summos Jurisprudentiæ honores extra patriam fuit consecutus, verosimiliter in Galliis. Dum ipse apud exteros honoribus & augendæ nominis claritati operam daret, relicta domi uxore, *Kænna* nomine, quam A. 1578 duxerat; hæc ita se gessit, ut pudicam matremfamilias minime deceret. Redux itaque *Cragius* actionem adulterii ei intendit, convictamque judicio e domo sua ejecit una cum filiis duobus, quos nunquam ex eo tempore pro suis agnoscere voluit. Duxit deinde *Elisam Muleniam*, M. *Ivari Bartholini*, quondam Professoris, viduam, ex qua aliquot liberos suscepit. A. 1592 provinciam in Academia docendi capessivit, Græcæ eruditioni inservientem. Obtinuit A. 1595 munus Historiæ docendæ. Legationi in Scotiam missæ comes ivit A. 1593. Reversus ex Scotia A. 1594, studia priora resumsit Hafniæ. Illustris Vir *Petrus Junius* paullo post Hafniam accessit, a *Jacobo* Rege missus, ut de nato illi primogenito filio lætum ad aulam Danicam nuntium perferret. Hic frequentavit ædes *Cragii*, atque cum eo doctissima habuit de rebus historicis colloquia. Deinde *Cragio* munus Historiographi regii delatum. Quo ipso tamen lectiones Academicas cœpit negligere, veniam paulo post concedente
Pag. 14. aula. A. 1597 exeunte, legationi novæ *Cragius* destinatur ad Regem remque publicam Polonorum. Rediit A. 1598, & semestri elapso in Angliam fuit ablegatus. A. 1600 Embdam cum *Christiano Frisio*, Cancellario, *Manderupio Parsberg*, *Henrico Ramel*, & D. *Jona Charisio*, abiit, controversias de piscatu Norwegico ac Islandico, cum Anglis exortas, transacturus. Anglo-
16. rum vero Legati moras nexuere, nec accesserunt. Ineunte sequenti anno revisere jussus fuit Polonos, adjunctus *Henrico Luckio*, illustri Viro, regnique Daniæ Senatori. Otia tandem obtinuit, nactus præfecturam scholae Soranæ. Obiit Soræ A. 1602,
19. 14 Maji. Scripsit vero *Grammaticam Latinam*, A. 1578 editam,

tam, & *Livii Patavini sententiose dicta* A. 1582, 12, Hafniæ. *Differentias Ciceronis*, ab alio scriptas, divulgavit Hafniæ A. 1589, 8. Prædicantur ejus *de Republica Lacedæmoniorum Libri IV*, A. 1692, 4, editi. *Barth. Keckermanni* & *Hermanni Conringii* censuras, in eos emissas, paulo immitiores, refellit Cel. *Grammius* ex merito. Editi fuerunt illi libri Heidelbergæ A. 1593, 4, Lugduni Batavorum A. 1670, 8, ac tandem in magno *Antiquitatum Græcarum Thesauro Jacobi Gronovii*. Exstat in Bibliotheca Hafniensis Academiæ exemplar, plurimis ab Autoris manu supplementis ac emendationibus ad paginarum oras refertum. Idem edidit Heidelbergæ A. 1593 *Heraclidis Pontici de Politiis* libellum, vel fragmenta potius, & *ex Nicolai Damasceni universali Historia, seu de moribus gentium libris, excerpta Joannis Stobæi Collectanea*. Utrique Operi versionem addidit Latinam. Prodiit etiam ejus *Panegyricus, Christiano quarto* A. 1601, 6 Cal. Julii, dictus, Hafniæ A. 1601, 4. Falluntur, qui *Nicolao Cragio* adscribunt *Jus feudale*. Hic enim liber, a *Thoma Cragio*, JCto Scoto, scriptus, exiit in lucem Londini A. 1655, fol. ac denuo cum Præfatione *Luderi Menckenii* Lipsiæ A. 1716, 4. *Annalium* Opus a morte *Friderici I*, Regis, deduxit, & in eo res 17 annorum descripsit, novem vero annos, qui restabant ex regno *Christiani III*, adjicere ob mortem haud valuit præmaturam. *Claudius Christophori Lyschander* ac *Joannes Meursius* ex *Annalibus* hisce passim arva sua rigarunt, prior per modum plagiarii, posterior in morem viri eleganter docti, & aliena arte pro scopo suo utentis. *Christianum III* A. 1538 ad fœdus Smalcaldicum accessisse, haud satis omnibus est cognitum. Cel. autem *Grammius* rem ipsam hic solide demonstrat, refutans id, quod *Thomas Leodius* aliique ex eo scripsere, dictitantes, *Regem, etsi fuerit confœderatus, nullam tamen sociis Smalcaldicis opem tulisse*. *Thuanus* hæc repetivit, eademque sensit *Davides Chytræus Saxon. Lib. XVI ad A. 1548 pag. 491.* Id tamen negare haud licet, *Christianum III* segniorem fuisse ad credendum, insidias a Cæsare strui religioni; autorem exstitisse, ut Principes tentarent potius compositionis viam, quam belli incertissimam fortunam periclitarentur; &, cum se nullum videret momentum facere posse ad Smalcaldicorum, inter sese diffiden-

[Margin: Pag. 21 seq. — 28. — 29. — 32. — 35. — 47. — 49 seq.]

Pag. 56. tium, res juvandas, fortunam experiri maluisse, quam irritare. Ut remissius Rex ageret, causæ, e longinquo haud petendæ, eum hæ impulerunt. Cæsar crebris Regem literis sollicitavit. In exercitu Smalcaldicorum militarunt *Fridericus*, Palatinus, & *Christophorus*, Comes Oldenburgicus, validis instructi copiis, Regi parum amici. *Christianus* erat alienior a suscipiendis eis, per quos necessum foret odia alienationesque fieri majores, nec con-
57. sentiebat in officia, quibus Principes Imperatori sunt devincti, cuncta ejuranda. *Michael Beutherus* ad marginem editionis *Commentariorum Sleidani* Francofurtensis, A. 1608 in forma maxima adornatæ, hæc adscripsit: *Regem apud confœderatos usum*
58. *fuisse excusatione eorum, quæ ante biennium cum Cæsare esset pactus, & tamen eisdem quadragies mille aureos misisse, constat.*
63 seq. Gratissima Historicis non potest non esse illa *Christiani*, Regis, *Joannis Friderici*, Electoris Saxoniæ, *Joannis Ernesti*, Ducis Saxoniæ, *Ernesti* ac *Francisci*, fratrum, Brunsuico-Luneburgensium Ducum, *Philippi*, Hassorum Landgravii, aliorumque, tabula, qua A. 1538 die Martis post Judica inierunt Brunsuici fœdus Smalcaldicum. Hanc primus integram Cel. *Grammius* divulgavit, addens, *Christianum*, Regem, fœderatis ad bellum Wolferbuttelanum A. 1542 pecunias submisisse promissas, eumque,
66. quamvis a fœderatis illis tunc, cum ipse periclitatus esset, contra fidem datam destitutus, tamen officio suo non defuisse. Negari autem non potest, *Christianum* publice haud adhæsisse fœderatis, sed a *Carolo V* initio belli Smalcaldici eo fuisse adductum, ut sese haud commoveret, pollicito, nihil prorsus damni ex eo ad *Christianum* redundaturum. In *Cragio* momenta duo videntur esse prorsus singularia; unum, quod causas eventuum infelicium positivas, more tunc usitato, passim intexit; alterum, quod voces Danicas Germanorumque proprias ad indolem ser-
71. monis Latini ex consuetudine tunc recepta inflectit. Nam Slesvicum vocat *Sliævigam*, Coldingam appellat *Collinam*, Svenoburgum vocat *Svenopolin*, Travemundam *ostium Dravi*, Lybershoyam vero *Liberi montem*. Cimbriæ peninsulam constanter nominat *Juthiam*. *Stephanus* vero cœptam a *Cragio* telam pertexuit, jussu & hortatu *Christiani Thomæi*, Regiæ Majestatis Can-

cellarii,

cellarii, optime ſuo ævo meriti de literatis. Jam prelo typographi Sorani Opus erat commiſſum, cum Autor moreretur A. 1650, 22 Aprilis. Notus eſt *Stephanius* ex notis ad *Saxonem Grammaticum*, natus patre *Joanne Stephanio*, in Academia Hafnienſi Logices Profeſſore, ac demum Soranæ præfecto poſt obitum *Jona Jac. Venuſini*. Ipſe admodum juvenis ludum Slangendorpianum in Selandia rexit. Deinde Hollandiam inviſit. Scripſit Pag. 73.
vitam ejus Cel. *Grammius* admodum curate & eleganter, viri anno ætatis 51 jam exſtincti, a quo exſpectabatur *Hiſtoria Friderici II*, Regis, *Veterum Opuſculorum ad res patriæ illuſtrandas Sylloge*, *Commentarius ad Quintiliani Inſtitutiones oratorias*, & alia. *Stephanii* æque ac *Cragii* ſtilus eſt terſus, cultus, & caſtigatus. Alterius autem oratio ornatius & vivacius adſurgit. Mirari tamen ſubit, qui *Stephanius* ad annum 1053 tacere po- 74.
tuerit memorabilem operam, quam *Chriſtianus Auguſti*, Saxonis, generi ſui, rebus impendit, in reconciliando ipſi *Alberto*, Brandenburgico Marchione. Eandem indiligentiam admiſit ad annum 1554 in omittendis eis, quæ inter *Joannem Fridericum*, Electorem, & *Auguſtum* fuere transacta, & quibus reconcinnandis Rex *Chriſtianus III*, unicus compoſitionis arbiter, admodum invigilavit. Inter exules, qui A. 1553 ex Anglia in Daniam appulerunt, fuit *Joannes Utenhovius*. Levius eſt erratum, quo 75.
Stephanius hunc vocat *Carolum Utenhovium*. Hæc & alia nonnulla ad *Joannem a Laſco* referenda Cel. *Grammius* monuit, qui complura alia, a *Stephanio* minus recte expoſita, ex profeſſo & multa cum ſoliditate emendat. Præfatur idem de reformatione & ordinatione eccleſiaſtica, quam in calce adjunxit, feliciter a *Chriſtiano III* tentata & ad finem perducta. *Ordinatio* Bugenhagii *pro Canonicis & Monaſteriis* Latina Ordinationi Danicæ fuit annexa, & ambæ conjunctim ſcriptæ, utpote magna rerum con- 101.
ſpiratione conſentientes, a Rege Senatuque approbatæ, ac A. 1542 evulgatæ. Ut diſtinctius diſſeramus, videtur neceſſum. Ad hiſtoriam Regis *Chriſtiani III* Cel. *Grammius* Additamenta tria ſubjunxit, primo *Sanctionem, ſive Decretum, vulgo Receſſus dictum, a Rege & Ordinibus regni factum, in Comitiis Hafnienſibus A. 1536 editum, & hic ex avtographo, Danice, adjecta verſione Latina, divulgatum*, ſecundo *Ordinationem eccleſiaſticam re-* 1 ſeq.

 gno-

Pag. 29 seq. *regnorum Daniæ & Norvegiæ & Ducatuum Slesvic. Holsat.*, A. 1537 promulgatam, ac tertio denique *Fundationem & Ordinationem universalem scholæ Hafniensis*, A. 1539 Otthoniæ edi-
89 seq. tam. In Præfatione, ad quam nobis redeundum, ostenditur, *Synningium* haud scripsisse historiam *Christiani III*, sed *Christier-*
103. *ni II.* Memorat præterea *Paralipomena Historiæ Danicæ*, quæ *Petrus Olai*, olim Minorita, hinc inde compilavit. Accinxit sese ante viginti annos & ultra illustris optimusque Vir *Christianus*
105. *Reitzerus* ad Historiam *Christiani III* edendam, editurus videlicet *Cragii* Annales, refictos & emendatius compositos. At negotiorum aliorum mole obrutus consilium illud prorsus abje-
106. cit, simulque in ignes ire jussit omnem ad *Christiani V* historiam apparatum, cui colligendo jam pridem vir egregius accuratam haud paucorum annorum operam industriamque impenderat. Obiit vir tantus Flensburgi Cimbrorum A. 1736, 29 Febr. ætatis anno 71, postquam in Academia Hafniensi fuerat per triginta annos Juris Professor, aliisque dignitatibus amplissimis decoratus. Volumini huic historico insertas quoque conspicimus lau-
107. dationes Regis *Christiani III*, nempe *Nicolai Hemmingii* atque *Jacobi Bordingi*, Medici regii, & in Academia Hafniensi Professoris. Utrumque libellum post annos 35 publicavit conjunctim *Theophilus Glaser*, Ecclesiæ Dresdensis Pastor, adjecta præterea Oratione *Joannis Thomæ*, Ripensis, quæ hic etiam apparet. Orationibus Cel. *Grammius* subnexuit *Epicedium* unicum, a *Joanne Sasceride* scriptum, Belga, qui Vitebergam exul delatus est, & inde
108. commendatitiis *Philippi Melanchthonis* perductus Hafniam, ubi 37 annos fidelissime Professorem Ebrææ linguæ egit. Enumerat plura ejusmodi Epicedia Editor, in *Christiani III* mortem edita. Sequitur Index in Præfationem, atque alius, ab hoc diversus, quo nomina propria, a *Cragio* paululum deflexa, restituuntur. Non
133. vacat ex *Cragii* Annalibus *Stephaniique* accessionibus jam quidquam delibare. Qui enim Reformationem Ecclesiæ Danicæ Norvegicæque Slesvicensis atque Holsaticæ nosse cupiunt, hoc Opere nequeunt carere. Quare Lectores ad illud remittimus, gratulantes Cel. Editori operam tam feliciter huic Operi impensam, nihil non eximium de ipsius diligentia, accuratione, & peritia historica, in luce orbis terrarum prædicantes.

ORI-

ORIGINES LIVONIÆ SACRÆ ET CIVILIS, ſeu Chronicon Livonicum vetus, continens res geſtas trium primorum Epiſcoporum; quibus devictæ a Saxonibus, & ad ſacra Chriſtianorum traductæ, Livoniæ abſolvitur hiſtoria, a pio quodam Sacerdote, qui ipſe tantis rebus interfuit, conſcripta, & ad annum C. N. 1726 deducta. E Codice MSto recenſuit, Scriptorum cum ætate tum locis vicinorum teſtimoniis illuſtravit, ſilvamque Documentorum, & triplicem Indicem, adjecit, JO. DANIEL GRUBER, A. B.

Francofurti & Lipſiæ, 1740, fol.
Alph. 3 plag. 15.

Cum fama de hoc, cujus primam deſcriptam exhibemus paginam, libro ad nos perveniret, ingenti e veſtigio flagravimus omnes videndi ejus ac perlegendi cupiditate, non quidem, ut de pretio ipſimet ſtatuendo ferremus ſuffragium, (enimvero diu prævidimus, nil niſi acri judicio limatum, induſtrieque elaboratum, a tanto ſcriptore proficiſci poſſe,) ſed potius ut, quam hoc loco rerum præſtantiſſimarum iliada conſcribere, & cum orbe erudito communicare, libuerit Illuſtri viro, perſpiceremus. Non obſcurum arbitramur Lectori fore, *Jo. Danielem Gruberum* ſignificari, S. Regiæ Magnæ Britanniæ Majeſtatis a ſecretioribus Juſtitiæ Conſiliis, Bibliothecæ Hannoveranæ antiſtitem, dignum *Leibnitii* atque *Eccardi* in exornandis rerum geſtarum monumentis ſucceſſorem, Virum, cujus eruditionem ac doctrinam, an comitatem venuſtamque humanitatem, primo commendes loco, jure meritoque ambigas. Is, dum in conquirendis omnis generis hiſtoriarum tabulis verſaretur, quæ nobis e triſti mediæ ætatis naufragio ſuperſunt, forte fortuna in Chronicon hoc, nemini, quantum ipſe ſciat, cis mare viſum, incidit. Neque enim ſufficienti argumentorum robore adjutus ſuſpicari potuit, iſtud ſub indice *libelli de Chriſtiana per Livoniam religione* contineri, quem *Bern. Monteſalconius* perhibet e ſcriniis *Alex. Petavii* in Bibliothecam Vaticanam commigraſſe. Non potuit

Præfat. pag. 1.

non Vir Celeberrimus adſpectu tam inopinato pariter ac auſpi-
cato mirum in modum exhilarari, quandoquidem Chronicogra-
phus rebus, quas narrat, ipſemet interfuit, cunctaque vel ſuis
ſpectavit oculis, vel ex αὐτόπτων teſtimoniis accepit. Narra-
tionum hoc ferme eſt compendium: quomodo & quando a Sa-
xonibus adita primum fuerit Livonia; quam tum habuerit regio,
paganis ſuperſtitionibus immerſa, ſpeciem, quinam populum fe-
rum ac barbarum ſive domuerint armis, ſive ad humanitatem &
ſacram Chriſti civitatem nunc vi, nunc inſtitutione, perduxerint;
quæ militiæ Chriſti condendæ ratio; quam tenuia Enſiferorum
Ordinis initia; quæ urbes ea ætate conditæ; quæ caſtra quo-
modo occupata; quæ pugnæ pugnatæ; qua via in juſtæ civita-
tis formam populus coierit; quos primos e ſacerdotibus magi-
ſtratus, quem ordinem judiciorum, ſibi delegerit. Proprium
Autoris nomen tantis premitur tamque ſpiſſis tenebris, ut non
Pag. 2. poſſimus non Ill. *Gruberi* perſpicaciam demirari, qui ex aſſidua
ipſius libelli lectione, hiſtoriaque illorum temporum in conſi-
lium adhibita, huic quæſtioni lucem clariſſimam affundit. Pri-
mo hoc ſibi ſumit loco, flaminum ordini adſcribendum eſſe Chro-
nicographum, quandoquidem Epiſcopis ubique & *Alberto* in-
primis ſuo usque adeo favit, ut maluerit ſeriem rerum geſtarum
ſecundum Præſulatus trium Livoniæ Epiſcoporum, quam ſe-
cundum annos reparatæ per Chriſtum ſalutis, tradere; inde in-
ferioris gradus addit illum fuiſſe, cum de conſiliis altioris mo-
menti nihil, ſed ea tantum, quæ ſenſibus patent, in ſuos re-
3. tulerit commentarios. His poſitis, ipſe ſuam in medium pro-
fert conjecturam, &, ſingula in ſolum quadrare *Henricum Lettum*,
ſive *de Lettis*, *Alberti*, Epiſcopi Livonienſis, ſcholarem, ad ſacros
ordines promotum, aſſeverat. Adſtipulatur conjecturæ, quod
plurima de *Letto* hoc in Chronico noſtro proferantur, quæ vix
ac ne vix quidem ab alio quoquam potuerint narrari. Sic ad
A. 1211 *n.3* *Lettus* diſertis verbis *Philippi*, Raceburgenſis Epi-
ſcopi, ſacerdos & interpres fuiſſe perhibetur. Jam, cum Autor
Chronici multa de periculoſo *Philippi* in Germaniam itinere, de
exſcenſu in Gotlandia, de morbo ac morte illius in oris peregri-
nis, ad A. 1214 & 1215 in perſona ſcribentis afferat, quid,
quæſumus,

quæſumus, probabilius, quam itineris comitem hæc ſcripſiſſe, eumque comitem eſſe *Henricum Lettum*. Quæ ad A. 1219 de *Henrico*, *Letthorum* miniſtro, de *Ymera*, in Wironiam vadente, lites ſuper terrarum dominio motas parum curante, ſed cum collega totam obeunte provinciam, & officio ſuo ſedulam operam navante, tandem per ingruentes Eſtones domum & omnia bona amittente, copioſe commemorantur, quis, niſi *Henricus* ipſe, res, quarum pars eſt, quid egerit, quæ paſſus ſit, ſcribere amans, vel tribus tangere verbis, operæ pretium duxiſſet? Ceterum *Scholaris* noſter *Henricus* appellatur, quia pro more temporum illorum a Livonibus barbaris datus obſes, ab *Alberto*, Epiſcopo, fuerat in Saxoniam miſſus, & non ſolum ad fidei Chriſtianæ fundamenta, ſed & ad humanitatem cultumque literarum, ſumtibus Epiſcopi informatus. Ipſum, quod jam primum prodit, Chronicon Ill.
Gruberus in Codice chartaceo formæ maximæ, ante hos ferme Pag. 4.
ducentos & quinquaginta annos nitide quidem, aſt non ſine mendis, conſcripto, deprehendit. Simile habuit Codex ille cum multis, iisque præſtantiſſimis, Codicibus fatum, ut in manus militis, pretium libri neutiquam intelligentis, incideret. Teſtes fati ſunt paginæ, quibus geſta anni 1220 continentur, quippe quas conculcatas pedibus, ac nitrato pulvere miſerrime dilaceratas, Ill. Editor accepit. Quid *Gruberus* præſtiterit, paucis in Præfatione verbis exponitur, quamvis copioſa commendatione dignum videatur.
Ait autem, ſe geſta cujusque anni per ſectiones, numeris in mar- 5.
gine notatas, digeſſiſſe, argumenta certis comprehenſa lemmatibus ubivis præmiſiſſe, obſcura, exemplo *Bangerti*, *Gelenii*, & *Hartknochii*, notis & obſervationibus illuſtraſſe. De titulo præ-
figendo diu dubium Ill. *Gruberum* cum propria contemplatio, 9.
tum librarii vota, tenuerunt. Tandem *Origines Livonicas* inſcripſit. *Etenim*, inquit, *ſi vulgo originum ceruſſa nitent libelli, quorum lectione certiores reddimur, origines promiſſas a ſcriptore neſciri, cur originum nomen opus haud deceat, quod origines aperte loquitur, etiamſi ab Autore ſuo* Originum *hedera non ſit ornatum.* Obſervationes, quarum eximia ſeges eſt, partim *criticæ* ſunt & *etymologicæ*, partim *hiſtoricæ*, *geographicæ*, ac *genealogicæ*. E priori claſſe unicam vocem *Watmal* ſufficiet loco ſpeciminis

Pag. 8. 9. excitasse. Dubium non est, eam a *Wat* descendere, quo voca-
not. s. bulo vestitus sive pannus designatur, ceu vel e voce *Leinwad*, nostratibus hodienum familiari, colligere licet. Per *Watmal* vero pannum villosum coloris candidi, ex lana cruda confectum, intelligimus, quale vestimenti genus *Adamus Bremensis paldones*, *Helmoldus*, *Adami* exscriptor, *faldones*, Angli, quibus hodienum in provinciis Septentrionem versus sitis in usu est ex lana Islandica præparatum, *waddemole* vel *woadmel*, vocitant. Juvat explicationem *Petrus Duisburgensis Chron. Pruss. P.III Cap. 79.* Consentiunt *A. Ray* & *Vit. Kennet*, duumviri Magnæ Britanniæ celeberrimi, quando *Woadmel* esse dicunt *a hairy course stuffe made of Island wooll and brought thence by our seamen to Norfolck*, *Suffolck*, &c. Quodsi cum hac Viri Illustris observatione quis contulerit, quæ ad *Valvorum* nomen commentatus est, quo
151. Germani homines peregrini oris, quorum lingua ipsis ignota erat, denotabant, summam, quam inter ceteras doctrinæ solidioris partes callet, originum linguæ Theodiscæ notitiam mirabitur. Ut autem verba atque periodi nudis literarum elementis, etiamsi iisdem constent, multis sunt nominibus anteferenda; sic etiam docta rerum expositio verborum interpretationi, quantumvis sagaci, multum præstat. Ill. *Gruberus* parem in utroque negotio cum scientiam monstrat, tum solertiam. Sed erimus nos in posteriori capite adornando, utilitatis habentes rationem, paululum copiosiores. Si quod est in universa antiquitate Germanica obscurum ac perdifficile argumentum, sunt sane mercaturæ per Germaniam & regiones versus Septentrionem Germaniæ consitas initia. Eorum aliquot notas chronicas stabilivit unus e Collegis nostris, cum de originibus commerciorum
2 seq. Lipsiensium amplos ederet Commentarios. Ill. *Gruberus* præ-
not. c. d. claram navavit hac in re operam, totique argumento, instituta de initiis commerciorum per Livoniam disquisitione, lucem accendit. Cujates fuerint, qui primi ad Dunæ ostium delati sunt, negotiatores, nemo adhuc expedivit. *Bangertus Hartknochius*que Lubecensibus, *Russovius* autem atque *Gruberus* Bremensibus, tantæ laudis palmam tribuunt. Et merito posteriori sententiæ suum addidit *Gruberus* calculum, quandoquidem Chronici, quod

edit,

edit, Livonienſis Autor, *Livonicum portum a mercatoribus Bremenſibus inventum*, ad A. 1224 *n. 9* expreſſis verbis adſtruit, præterea etiam tenuis admodum fuit ea ætate Lubecæ urbis fortuna, cum ne ſequenti quidem tempore, niſi negotiatoribus Bremenſibus ſtipata, adierit oceanum. Quid? quod priſcis iſtis ſeculis non Lubeca vel Travemunda, ſed Sliasvico potius & Aldeburgo, ſolvere ſoliti ſint navigantes, copioſo eam in rem teſte *Adamo Bremenſi*. Alio loco de jurisprudentia Danorum apud Epiſcopos maxime recluſa diſputat Ill. Commentator, &, num ex Jure Civili Romanorum tulerit ſuppetias, diſquirit. Conjecerunt nonnulli, *Andream*, Archiepiſcopum Lundenſem, Pariſiis Jure Civili fuiſſe tinctum, eumque, quæ per Gallias in cauſis civilibus dirimendis utilia didiciſſet, Livonibus, in civitatis formam coalituris, commendaſſe. Nec poteſt negari, perhibere *Arnoldum Lubecenſem*, Danos ſua ætate Pariſiis bonos Legiſtas ac Decretiſtas evaſiſſe; *Waldemarum* etiam *II*, Daniæ Regem, *Legislatorem* ideo dictum, legum volumen publicaſſe, in quo multæ Cæſarei pariter ac Pontificii Juris leges Epiſcoporum curæ deſcriptæ reperiantur. Interim tamen a ſpecie veritatis alieniſſimum Cel. *Grubero* videtur, *Andream*, Archiepiſcopum, ſecularibus negotiis alienarumque terrarum adminiſtrationi ſe ingeſſiſſe, longe autem probabilius cenſet, novos Livoniæ inquilinos, qui omnes ad unum e communi Saxonum ſtirpe orti erant, leges patrias ἀγράφυς in Livoniam intuliſſe, quas cum ab *Ottonibus*, Imperatoribus, ad Saxones perveniſſe defenderent Scabini Magdeburgenſes, ex vulgi perſuaſione, quam ſcriptis poſtea Saxonici compilator Speculi confirmavit, *jura Imperatorum Chriſtianorum* dici potuerunt. Etenim Jus illud Cæſareum Germanicum, quod ſub indice *Keyſerrecht* circumfertur adhuc ineditum, multo recentius eſt, nec imperium *Caroli IV* ſuperat; Jus autem Cæſareum ſcriptum, *der Keyſer geſchrieben Recht*, cujus præſcriptum in Diplomate proſcriptionis interfectorum *Alberti I*, Cæſaris, Spiræ A. 1309 dato, normam decidendi fuiſſe tradit *Henricus VII*, Imperator, nihil eſt aliud, quam Jus Civile Romanorum. Addi meretur ſingularis Ill. *Gruberi* obſervatio de uſu Juris Saxonici in Livonia, quoad conſacramentales & probationem vulgarem. Palmaria

Pag. 44 seq. not. u.

Pag. 91 not. f.

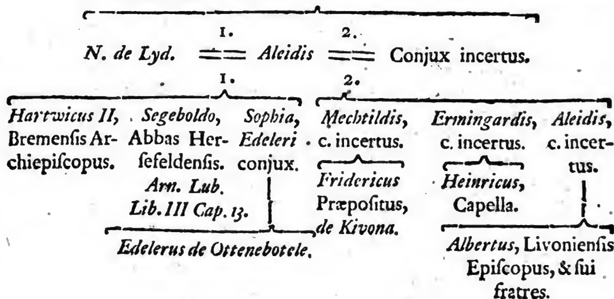
maria in universo *Henrici Letti* Chronico recensio spectat originem Ensiferorum ad A. 1201 *n. 6: Eodem tempore providens dominus Episcopus* Albertus *cum Abbate fratre* Theodorico, *perfidiam Livonum & paganorum multitudini non posse resistere, metuens, & ideo ad multiplicandum numerum fidelium, & ad conservandam in gentibus ecclesiam, fratres quosdam militiæ Christi instituit: quibus dominus Papa* Innocentius III *regulam Templariorum commisit, & signum in veste ferendum dedit, scilicet gladium & crucem, & sub obedientia sui Episcopi mandavit.* Nihil hoc loco
Pag. 22 not. e. prætermittit Cel. *Gruberus*, quod ab ipso poterat efflagitari; siquidem & novum prudentiæ civilis specimen in ordine Ensiferorum instituto demonstrat, & hujus præsertim loci momentum declarat; quem si superioris ævi scriptores vidissent, nec *Franc. Modius*, originem Ensiferorum latere penitus, scripsisset, nec *Schurzfleischii* fratres tantopere se in detegendis vel aliqua ex parte originibus torsissent. Sane is diuturnis de signo vestibus assuto litibus imponit finem, nec amplius credere permittit, quod a doctissimis viris, per *Petrum Duisburgensem* inductis, traditum reperimus, Ensiferos gladio cum stella pro signo usos. Veriora dudum *Duglossus* in *Historiæ Polon. Lib. VI pag. 600 ed. Lips.* docuit. Ut autem de loco *Petri Duisburgensis* sententiam dicamus, is vel de *Conrado* Duce, quod separatum & a Livonico distinctum militum ordinem instituerit, perhibuisse dicendus est, vel ab imputatione erroris artibus potest nullis liberari. At in medelam tamen loco adhibendam, præeunte *Hartknochio*, propensior est Ill. *Gruberus*. Simili ferme modo obstetricias manus
Pag. 24 not. c. ad locum *Adami Bremensis de situ Daniæ n. 75* explicandum emendandumque affert Vir Celeberrimus. Post institutam omnium regni Danici insularum recensionem *Adamus* pergit: *Sunt & aliæ, quæ Sueonum subjacent imperio, quarum maxima est illa, quæ* Curland *dicitur. Pontanus*, sonum magis, quam verba, secutus, *Curlandiam* pro *Gulandia* expressam, *Gotlandiam*que intelligendam, opinatur, in vernacula *Gulland* dictam, idque eo firmius esse credit, quod nusquam alibi in Opere *Adami* universo nomen Gotlandiæ occurrat. Sed erudite regerit Ill. *Gruberus*, ne habuisse quidem in animo *Adamum* omnes subje-

ctas

ctas Sueciæ insulas catalogo complecti, indeque Oelandiam similiter omissam, quam conjicit una cum Gotlandia Gothiæ continenti, cui sunt admodum propinquæ, accenseri. Ad nodum vero, qui *Adami Bremensis* interpretes moratur, solvendum apprime facere scribit, quod Osilia, insula, Estonum idiomate *Curresaar*, hoc est, insula Curonum, appelletur. Ex quo cum inferre fas sit, eosdem & insulæ & continentis habitatores *Curones*, seu, secundum *Rembertum*, *choros*, dictos fuisse, non nisi freto Domnesensi divisos, nec hodie dialecto diversos, consequens est, ut Curlandiæ insulæ nomine non Gotlandiam, sive Gullandiam, sed Osiliam, denotaverit *Adamus*. Cum autem hujus insulæ, *Curresaar* hodienum nuncupatæ, habitatores inde ab ultima ætate piraticam exercuerint, judicium lectori relinquit, an ab his potius, quam a Corsis, *Corsarorum* vocabulum, quo piratæ solent designari, in vulgus dimanarit. Quæ de origine Tartarorum ab ipso traduntur Chronici compilatore, non minus digna Pag. 150
sunt lectu, quam quæ in nota subjecta e scriptoribus Polonis & not. a.
Cæsario Heisterbacensi attulit Ill. *Gruberus*, ut probet ex omnium consensu, in hanc temporis periodum incidere originem Tartarorum. Germanicæ Seculi a C. N. XIII historiæ lucem fœnerantur, Pag. 113
quæ de *Alberto*, ditionum trans Albim domino, copiose ma- seq. not. b.
gnoque eruditionis apparatu disputavit. Ceterum & ordini & animo Chronicographi dandum est, quod ecclesiasticarum rerum, quam secularium, sit curiosior. Ill. *Gruberus* nec hic prætermisit quidquam, quo partes boni Commentatoris adimpleret. Sic, ubi ad A. 1205 *n. 13, 14*, Autor totam Livoniam baptizatam tradit, licet idem *Raynaldus* ad A. 1207 memoret, cum ve- Pag. 43
ritate pugnare, in nota monet, nisi de urbe Riga unice accipia- not. r.
tur. Sic locum ad A. 1225 examinat, ut inde probet, Livonibus Pag. 182
Baptismum per immersionem fuisse iis temporibus solennem; not. e.
quam quidem hypothesin cum exemplum puellæ decennis apud *Cæsarium Heisterbacensem*, tum figuræ Fennorum, sacris Christianis initiatorum, in *Joannis Peringskiældii Monumentis Uplandicis*, corroborant. Sed magnam inprimis industriam Autor pariter atque Commentator eruendis Episcopatus Rigensis antiquitatibus adhibuerunt, quas si quis colligere passim dispersas, & pagi-

nas inprimis ultimam atque penultimam consulere, vellet, amplam & eruditam adornare posset ecclesiæ illius Seculi, quo Chronicographus floruit, historiam. Comitem Chronico Ill. *Gruberus* dedit *Silvam Documentorum, devictam a Saxonibus, & ad sacra Christianorum traductam, Livoniam illustrantium, & di-*
Pag. 213 seq. *ctis in Notis facientium fidem.* In hac *n. 9* reperitur Diatriba Cel. *Gruberi*, quæ *Flores sparsi ad genealogiam maternam Alberti, Livoniensis Episcopi*, inscribitur. Ansam dedit genealogicum schema, quod in Codice MSto membranaceo, Bibliothecæ Academiæ Juliæ cimelio, formæ majoris, *Alberti Stadensis* Annales nitide conscriptos exhibente, ad A. 1140, ubi de *Rudolpho*, Marchione, sermo est, continetur. Illud quidem jam dudum *Andreas Hoierus* publici juris fecit, & in *Continuatione Annalium Alberti Stadensis*, ex eodem Codice desumta, Hafniæque A. 1720 typis descripta, æri incisum dedit; sed, cum & *Alberti*, Episcopi, memoriæ inserviat, & *Hoieri* chalcographus in exprimendis nominibus nonnullis peccarit, haud inutile Cel. *Grubero* visum est, novam schematis illius tabulam concinnare. Nos vero superiorem tantum ejus marginem, qui ad præsens institutum pressius spectat, more, qui nostris Genealogis fami-
224. liaris est, hoc loco descriptum exhibemus:

Alvericus == *Notburgis,*
Com. de . . . .

Diplo-

Diplomata maximam partem ex *Raynaldi Annalibus ecclesiasticis* & *Nettelbladtii rebus Curlandicis* petita sunt. Inter inedita principem locum Epistola *Honorii III*, Pont. Max. occupat, qua Archiepiscopum & Capitulum Bremense ab impetitione Livoniensis Episcopi super agnoscendo Metropolitano Bremensi iterato dehortatur. Post hanc volupe erit, praecepta *Innocentii III* in Livoniensi Ecclesia inter neophytos observanda inspicere, quae, cum hactenus in Collectionibus desiderarentur, ex *Cap. 11 de Vita & honest. Cler. Cap. 9 de Divortiis*, & *Cap. 8 de Poenit. & remiss.* coagmentavit Illustris *Gruberus*, cui publicas agimus pro hoc tam eximio labore gratias, & prosperos quosvis rerum successus ex animo precamur.

Pag. 266 n. 45

pag. 244 n. 19 h.

DISSERTATION SUR L'INCERTITUDE DES cinq premiers Siecles, &c.

hoc est,

DISSERTATIO DE EO, QUOD INCERTUM est in Historia Romana priorum quinque Seculorum, Autore L. D. B.

Trajecti ad Rhenum, apud Stephanum Neaulme, 1738, 8. Alph. 1.

Post tot virorum, non vana ceteroquin eruditionis specie commendabilium, insultus, & jacta in antiquitates Romanorum historicas tela, stare adhuc rerum Latinarum dignitatem, mirabile illis non sine causa videbitur, qui, licet tritam relinquere viam ausi, priscis injuriam facere non dubitaverint, nihil tamen effecisse se argutulis captionibus suis sentiunt, nisi quod tacita demum confessione & probos, & diligentes, & egregie doctos, Autores veteres agnoscere cogantur. Videlicet de nulla re frequentius in utramque partem ab eruditis disceptatum fuit, quam de veritate belli Trojani, a Graecis suscepti, de Troja capta & incensa, de colonis Italiae veteribus, de rebus gestis in Albanorum ditionibus, de origine urbis Romanae, quemadmodum a tenui provecta initio in tantam excreverit molem, ut sua deinceps laboraverit amplitudine. Etenim vel nostro sensu alii dotibus ingenii sui naturaeque ita usi erant, ut

ut in re liberrima & verisimili antiquos commentorum, nescimus quorum, temere accusarent; alii, rem aptius excussuri, contradicentibus velut digito monstrarunt, nihil antiquos in medium protulisse, nisi multa die & litura edolatum: nullam propterea subesse causam rati, quare boni alias viri & honestatis cupidissimi posteritatem fallere studuerint. Quinam in his propius vero accesserint, nostrum jam non est exquirere. Incubuerunt jam alii in defensionem veterum Scriptorum diligenter, ut neminem cordatiorum inveniri posse existimemus, qui cum *Philippo Cluverio*, *Samuele Bocharto*, *Jac. Gronovio*, aliisve horum non dissimilibus, sentire velit. Interea tamen, ut sæpe fit in rebus mortalium, si homines videant, idem sibi jus natum esse ajendi, negandive, prout ipsis libitum fuerit, facile inani & fluxa gloriæ occupandæ lubidine decipiuntur, &, dum immunes a peccatis se fore confidunt, multorum ex viris alioquin doctis credulitate inflati, fumum pro Junone offerre aliis solent. Dederunt id sane ab aliquot annis operam Gallorum nonnulli, ut vel medendo Autoribus priscis, vel intelligendo nimis, tenebras, quod sæpisme in his *Actis* questi sumus, literis offunderent. Scilicet pejore res loco non potest esse, quam ea si postulent incerta, quæ bonorum præstantiumque testium sub fide certa videntur, aut si nobis sua obtrudendo somnia dignitatem Scriptorum, sine quibus verus literarum sapor esse nequit, per cuniculos quasi invadere conantur. Occupavit ea febris Clariss. *Puilium*, Virum non indiligenter alias in veterum lectione versatum, qui, consideratis forte antecedentium laboribus, eo delapsus est, ut origines Romanorum, proximaque originibus, vel in dubium penitus vocaret, vel, si levius dicendum est, obscura censeret. Digna erat temporum antiquissimorum memoria Doctiss. *Salierii* vindiciis, quas Lector industrius in *Historiæ Academiæ Regiæ elegantiorum literarum Tomo VIII*, si tanti est, evolvat. At, quanquam Clariss. *Salierius* contuderit paulisper adversarii sui impetus, tantum tamen coloris superfuit Autori hujus Dissertationis, ut, quæ *Puilius* antea generatim, & succincte, disputaverat, copiosius nunc adumbranda sumeret, simulque ætatis nostræ homines doceret, quam dulce ac frugiferum

ferum esset, post quatuor & viginti Secula solo artis logicæ beneficio res, longissime a memoria nostra remotas, labefactare, multoque meliora tradere, quam veteres pertinaci industria, summoque studio, commemoraverant. Quodsi tantam in se vim habet eminens Cl. Autoris sapientia, ut stupidam antiquitatem, & omnes hoc pacto eruditos, ante id tempus ingenii sui fama nobiles, sed propterea insulsos, quod anilibus assenserant fabulis, in ruborem dare possit, juvenes serio hortamur, ut, depositis illico *Ciceronis*, *Livii*, *Dionysii*, *Plutarchi* monumentis, ad Galli hujus libellum, velut oraculum divinitus datum, confugiant. Habet ille nempe multum Pag. 5.
critici salis, quo caruit, ipsius sententia, misera veterum Oratorum, Poetarum, Historicorumque, gens. Offert argumentum, quo nihil jucundius accidet iis, qui spumosa eruditionis antiquæ superficie contenti, non fontes, sed rivulos hominum nostrorum, delibare solent. Talis præterea in Autore ratiocinandi suavitas & copia est, qualis a peritissimo quovis & logicis imbuto præceptionibus exspectari potest. Nam communissimum illud Philosophorum: *a specie ad genus non est concludendum*, tam sapienter nova plane arte immutat, ut, reclamante doctissimorum omnis ævi virorum regula, generi illud tribuat, quod parti solum generis convenire putatur. Enimvero nonnulla in principiis Historiæ Romanæ dantur, quibus ut plenam usquequaque fidem habeamus, difficile a nobis impetrare possumus; interim tamen hæc ipsa nullum non assensum merentur, etiamsi haud raro literarum expertibus fabulæ & portenti speciem præbeant, ea de causa, quod, quicquid antiqui historiarum conditores literis custodiverunt, nec infringere vel æquales, vel proximi ætate, ausi sunt, a nullo temporum nostrorum homine, qui vix centesimam eorum librorum partem possidet, quos vetustiores haud dubie in manibus habuere, sollicitari debet. Interea officii nostri memores iis consulere nos oportet, quibus nuper excogitata ad palatum esse solent. Propterea, quantum in nobis erit, dictorum in hoc libro ordinem & naturam breviter adumbrabimus, alio fortassis tempore expposituri, quæ nostra de Autoris opinione mens sit, quibusve legibus licentia Pseudo - Criticorum constringenda videatur. Exhibet

hæc Diſſertatio duas partes, quarum altera *duodecim*, altera *undecim*, *Capitibus* diſtinguitur. Accuſat in Præfatione Autor *Puilium* & *Salierium* oſcitationis, quod neuter horum, qua opus fuiſſet aſſiduitate & animi contentione, modo contradicentis, modo defendentis, perſonam ſuſceperit. Profitetur enim, *Puilium* omnia velut in transcurſu dixiſſe, *Salierium* vero ſtudio & amore erga vetuſtatem, ut criminatur, veri rationem neutiquam tenuiſſe. Nam talibus ſe muniviſſe cenſet antiquitatum reliquiis, quæ Hiſtoriæ ne lucem quidem, nedum firmamentum, pararent, verbi cauſa, quando ad ephemerides, vel actuum diurnorum commentarios, quos Autor putat *tabulas accepti & expenſi* fuiſſe, vel Pontificis ad annales, provocaſſet, quos *Varro*, *Cicero*, *Livius*, ſæpiuscule in ſcriptis ſuis excitaverint. Ubi rurſus contradicit Autor hac fere pacto: Si argumentis evinci poſſet certis, Pontificem Maximum res omnes ſingulorum annorum ab initio Pontificatus ad *Mucium* usque diligenter in album retuliſſe, controverſia omnis brevi confecta foret, verum; quia ſolus eſt *Cicero* & unicus hujus facti teſtis, *Varro* præterea non Annales, ſed libros Pontificum, toto diverſos cœlo ab Annalibus, nominavit, *Livius* denique non eo conſilio Annalium mentionem injecit, ut flammas & injuriam temporum illorum evaſiſſe eos ſed potius ut conflagraſſe fatali urbis incendio, quod Galli ædium tectis immiſerant, doceret lectores, hinc de factis ipſis dubitandi cauſa non una ſupereſt. Ut autem rem apertius dicat, *Capite I* obſcuritatem originum uniuscujusque gentis in hiſtoria, ſpeciatim vero populi Romani, tanquam initium futuræ conſecutionis, ponit, atque per id ſubruere fulcra hiſtoriæ conatur, quoniam multo ante Græcos jam condidiſſe ſuorum temporum hiſtorias conſtaret, quam Romani præter armorum gloriam literas in deliciis habere cœperint. Atqui explo-
Pag. 3. ratum eſſe ait, *Herodotum* LXXX Olympiade Hiſtoriæ concinnandæ operam dediſſe, Romam vero anno demum poſt U. C. 500 vidiſſe viros annalium confectorum gloria conſpicuos; ſequi propterea, Romanos ante *Herodotum* memoriæ prorſus nihil mandaſſe, ar-
4. bitremur. Porro veteris Francorum imperii inductione ſic argumentatur: Uti ineluctabilis fere difficultas eſſet, veram anti-

qui-

quitatum Francicarum ſpeciem noſcendi, quanquam librorum chartarumque præſidiis abundaremus, ipſo quoque artis typographicæ auxilio, & criticæ ſcientiæ, cujus pæne nullus apud priſcos uſus fuiſſet, ope, adjuvaremur; ita quemvis harum re- Pag. 5.
rum intelligentem ſuopte ingenio percepturum eſſe, Romanos mendaces quidlibet in hiſtoria vetuſtiori auſos eſſe. Nam ante quingentos, ab Urbe condita ſi computares, annos Romæ nullos extitiſſe hiſtoriarum autores, &, ſi qui fuerint ſcriptores ſequenti tempore, aut leges hiſtoriæ neſciviſſe, aut iis uti neſciviſſe; adhæc Romam ſub initium imperii ſui barbaram & lingua & moribus fuiſſe, belli artibus, rapinis, viribus corporis, ſtuduiſſe, denique, quod caput eſſet, rudes illas & indigeſtas, ob ſummam literarum ignorationem, hiſtoriarum lineas cum aliis publicis privatisque monumentis incenſa urbe periiſſe, nec ullum tamen præteriri in *Livio* annum, quo non memoratu dignum aliquid vel geſtum eſſet, vel ſaltem a ſcriptore commemoraretur. Rebus ita conſtitutis, quis non ſuſpicetur, inquit, Autores ſequentium temporum multa finxiſſe, ex ingenio addidiſſe, ut corpus hiſtoriæ numeris ſuis abſolutum, explendo hiatus & lacunas, poſteritati relinquerent. Quas vero breviter jam depinximus rationes, eas prima libelli
ſui parte Autor perſequitur, & quidem *Capite II* excutit cauſas, 11.
cur quis ambigere de hiſtoria Romana priorum quinque Seculorum poſſit. Primo *Livium* anteſtatur, qui in Præfatione & aliis in locis animi pendeat, utrum refellere, an affirmare, debeat, *quæ ante conditam condendamve urbem poeticis magis decora fabulis eſſent, quam quæ incorruptis hiſtoriarum monumentis tradi poſſent.*
Deinde ſuſcitat *Clodium*, cujus aliquot fragmenta *Plutarchus* ſerva- 18.
vit, *Dionyſium Halicarnaſſenſem*, *Ciceronem*, quorum prior, ex Autoris ſententia, dixerat, omnes, cremata civitate a Gallis, interiiſſe libros, alter pæne falſariorum in numero habetur, quod, cum
probe ſenſiſſet, cogitaturos eſſe bonos viros & cordatiores, un- 21.
denam tot tantarumque rerum varietatem ſumſerit, nullibi tamen vel ſcrupulum lecturis forte ſubnaſcentem ademiſſet, vel fontes genuinos, ex quibus ſola hiſtoriæ fides quæri potuerat,
indicaſſet. *Tullium* vero haud dubie res Latinas perſcripturum 22.

fuiſſe contendit, niſi *Atticus* ei potius autor fuiſſet, ut ſui ævi
hiſtoriam deſcriberet, quoniam, *hæc ab iſto*, dixerit, *malo præ-*
Pag. 25. *dicari*, *quam, ut ajunt, de Remo & Romulo*, quod proverbium
ſatis eleganter obſcuritatem hiſtoriæ fabuloſam, tanti viri inge-
nio & doctrina penitus indignam, Autoris judicio, oſtendebat.
Caput III enumerat nobis talismodi monumenta, quæ, poſt in-
cendii calamitates ex ruderibus protracta, ſine labe ad juniores
Romanos pervenerunt; ubi quidem ambabus largitur manibus,
leges quasdam & pacis formulas inter horribiles incendiorum
vaſtationes ſalvas remanſiſſe, ſed, nihil contuliſſe, verbi cauſa, le-
ges XII tabularum ad hiſtoriam rectius tradendam, ſimul aſſerit,
quod parum memoratu dignum contineant, & meram literarum
32. inſcitiam teſtentur. Immo ex iſtis fœderibus & tabulis, in me-
moriam pacis diuturnam promulgatis, novam hiſtoriæ Romanæ
maculam inuri poſſe credit. Nam, *Horatium* dixiſſe, monſtrat,
Reges antiquos pacem ſanxiſſe cum Gabiis & Sabinis, dum pro-
nuntiaſſet hunc in modum:

Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantis,
Quas bis quinque viri ſanxerunt, fœdera Regum
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,
Dictitet Albano muſas in monte locutas.

Jam ſibi perſuaderi non poſſe declarat, intelligi hic debere *Ro-
muli*, aut ſequentium Regum, fœdus cum Sabinis, quod, hiſto-
ria illius ætatis ita redundet fabulis, ut, ex monumentis, quæ
nulla tum exſtiterunt, nulla etiam *Flacci* ævo ſuperfuerint, ne-
ceſſe ſit. Præterea negligentiam ſcriptorum, *Livii* & *Dionyſii
Halicarnaſſenſis*, inde apparere cenſet, quod fœderis, cum Car-
thaginienſibus, & Rege *Porſena*, expulſis Regibus, initi, mentio-
nem nullam injecerint, cum tamen ex poſteriore inprimis co-
gnitu facillimum ſit, contra omnem ſcriptorum fidem *Porſenam*,
victorem, nominatim juſſiſſe, ne *ferro*, *niſi in agricultura*, teſte
Plinio, *uterentur Romani.* Viſis in univerſum aliquot monu-
44. mentis, *Capite IV* progreditur Autor ad *Commentaria Pontifi-
cum*, & Annales maximos, quibus deſcriptis, denuo non inficia-
tur, aliquam eorum portionem illibatam potuiſſe ad recentiores
Ro-

Romanorum ſcriptores transmitti, ſed, cum de religionibus tan-
tum, & quibusdam ritibus ſuperſtitioſis, retuliſſent, ſimul nul-
lam eorum plebs copiam habuiſſet, non incredibile videri putat,
tales libros, quoniam magiſtratus judicium publicum reveritus
eſſet, immanibus reſperſos fuiſſe commentis. In eundem cen- Pag. 49.
ſum Annales referuntur, &, rejecta eorum in hiſtoria utilitate,
admonemur, excitari plerumque iſtos aut in rebus portentoſis 55.
& mirabilibus, quod per ſe in hiſtoria vitioſum eſſet, & fidem
adimeret dictis, aut, ſi nominarentur, quod ſæpiuſcule fieret in
Cicerone, Livio, Dionyſio, ſine adjecta voce τοῦ *maximi*, cavere
nos debere, ne commentarios Pontificum, & Annales maximos,
ſed quoslibet ſuperiorum Autorum libros, eodem nomine con-
decorari ſolitos, intelligamus, quorum eadem eſſet autoritas,
quæ poſteriorum. Neutri enim genuinos hiſtoriæ antiquiſſi-
mæ fontes biberant. *Capite V* alia eruit monumenta, hiſto- 61.
riis Romanorum ſtabiliendis mirum quantum inſervitura, ſi Scri-
ptores antiqui ſedulo majorum ſuorum ſigna, inſcriptiones, ſta-
tuas, numos, conquiſiviſſent; qua argumenti ſpecie poſteaquam
Livium laceſſiviſſet, tranſit *Capite VI* ad *Acta Senatus & populi*, 67.
quorum ante *Pompeji* & *Cæſaris* tempora aliquem Romæ uſum
fuiſſe negat, & *Capite VII* de libris linteis, Cenſorumque tabulis, 73.
ita commentatur, ut jam omnis hiſtoriæ autoritas, disjectis ædi-
ficii, quibus ſuſtinetur, fulturis, labaſcere incipiat. Tantum certe
pretium libris linteis non ſtatuit Autor, quantum eruditorum
pleroſque, ſola vetuſtatis æſtimatione abreptos, tribuiſſe cenſet.
Nam, quæ, cedo, opes inde colligendæ, ait, qui rerum hinc
ordo ſeligendus, ſi tale monumentum, non totius hiſtoriæ digeſtio- 76.
nem, ſed minimam illius particulam, oſtendens, pauciſſimorum
annorum limitibus includatur, neque ſibi per omnia ſatis ſimile
evadat. Perſuaſum itaque habet, diſcrepantes fuiſſe librorum
linteorum editiones, docente id *Livio Lib. IV Cap. 23*, &, ſi con-
jecturæ locus detur, hariolatur, nullis fuiſſe nominibus a *Com-
mentariis familiarum illuſtrium* diverſos; at, quantum hi exædi-
ficationi hiſtoriæ potuerint conducere, ſequentibus *Capitibus* 83.
VIII & IX monſtrat. Nullius enim gentis populique res ge- 93.
ſtas turpioribus unquam mendaciis & laudationum domeſtica-

rum fuco obscuratas fuisse, quam Romanorum, contendit, quia ipse *Livius* vitiatam memoriam funebribus laudibus falsisque imaginum titulis esse retur. Inde etiam oriri credit, quod *Brutus*,
Pag. 89. occisor *Cæsaris*, ad *L. Junium Brutum*, liberatorem reipublicæ
90. Romanæ, *Mucii* ad *Mucium Scævolam*, *Furii* ad *L. Furium Camillum*, alii studio antiquitatem generis prædicandi ad *Numam Pompilium*, autorem, suas origines retulerint. Hinc, si quælibet harum gentium insolentiores titulos imaginibus majorum suorum subjecerit, plura magnificentius, quam verius, celebraverit, mirum nemini accidere debere, si Scriptores etiam cum illis mentirentur. Nam ingeneratum esse omnibus mortalibus, ut præclare factis majorum etiam sibi aliquid laudis accessurum esse sperent. Quæ quidem ratio genus suum illustrandi, etsi minus optabilis & honesta, concedi tamen vano cuique pos-
98. set, nisi his laudationibus historia rerum Romanarum facta fuisset mendosior, neque falsos triumphos, falsosque Consulatus, cœca majorum veneratio peperisset. Ex his ergo sumtionibus talem struit Autor complexionem. Cum exploratum sit, nullum exstitisse scriptorem æqualem antiquissimis temporibus, monumenta non effugisse funestas Urbis flammas, & reliquias tabularum, velut e naufragio conservatas, parum rebus componendis profuisse, neque credibile videatur, post tot annorum
99. decursus scriptores tam accurate potuisse sine vera librorum antiquorum scaturigine multifariam Consulatuum, bellorum, præliorum, fœderum, mutationum domi forisque, commemorationem, non disturbato annorum ordine, literis mandare; hinc consecutione manifesta effici docet, scriptores, talibus familiarum commentariis falsos, ad ostentationem aptiora, quam ad fidem, tradidisse. Omnis in hoc argumento rei cardo vertitur; quare, cum facile jam unicuivis patere consilium & mens Autoris queat, pressius paulo illustrationes argumenti hujus rejiculas tractabimus, vel tribus tantum verbis reliqua libelli hujus *Capita* in-
102. dicaturi. *Capite X* offert nobis *Fabium Pictorem*, Historiæ Romanæ tempore belli Punici II Autorem, in cujus ingenium, studia, mores, inquirit, simul fontes reserat, quos *Fabium* libasse arbitratur. Scilicet, rumorem, minus idoneum factæ rei testem,

Græ-

Græciæque mendacis aliquot monumenta, ſecutum in perſcribenda hiſtoria fuiſſe, *Dionyſii* teſtimonio evincit. Quod licet Pag. 116
probe noviſſent Romani, poſteriores tamen, qui velut poſtliminio operam eandem hiſtoriæ navaviſſent, hac *Fabii* autoritate nixos, crambem ſemel coctam rurſus appoſuiſſe. *Capite XI* 124.
profitetur, neque tantam vim habere *Dionyſii Halicarnaſſenſis* nomen, ut omnia hæc fixa, tanquam Apollinis *Pythii*, dubitationeque majora, exiſtimemus, quæ clarus doctrina & probabili aſſiduitate vir ſcriptis ſuis commendaſſet. Ipſi enim defuiſſe eodem pacto monumenta indicat, quorum penuriam queſti Autores reliqui multo ante fuerint. Atque hæc generatim de facie vetuſtioris hiſtoriæ, librorum iſtius temporis inopia, Scriptorum ingenio & natura, deſcripta ſunto. Perſecutus eſt Autor *Sectione altera*, quæ alii jam noſtræ ætatis viri eruditi paſſim in ſcriptis ſuis tetigere. Videlicet tanta ſæpe dictorum diſcrepantia diſtraxit in deliberando nonnullorum animos, attulitque ancipitem cogitandi curam, verene acciderit res expoſita a veteribus, an alio ſit intelligenda pacto. Ejusmodi autem loca collegiſſe Autorem data opera videmus, ut incertos nos veræ ſententiæ, ſuſpenſosque, atque diu in diverſa verſatos, demum ſpecioſis argumentationibus captivos teneat. Ob varios enim Scriptorum, verbi cauſa *Polybii*, *Livii*, *Dionyſii*, *Plutarchi*, *Dionis Caſſii*, & 152.
aliorum, frontibus adverſis inter ſe pugnantium haud raro, ſenſus, nihil certi ſeu de conditore Urbis, ſeu de tempore Urbis extructæ, dici poſſe, *Capite I Partis I* diſputat. His doctrinarum initiis nituntur aliæ hujus generis obſervationes de iis, quæ de *Romuli* rebus geſtis (vid. *Caput II*), de interregno poſt *Romulum*, 176.
& ſequentibus eum Regibus (*Cap. III*), de imperio *Servii* 186.
Tullii (*Cap. IV*), de numero tribuum, & ætate *Tarquiniorum* (*Cap. V*), de rerum natura poſt expulſos Principes, & 199.219.
Dictatore primo (*Cap. VI*), de obſidione urbis Romanæ, 229.
Regis *Porſenæ* copiis facta (*Cap. VII*), de cæde *Fabiorum*, 237.
origine Quæſtorum, primis plebis Tribunis (*Cap. VIII*), de 262.
clade Gallorum, a *Camillo* accepta, & aliis pluribus victoriis Romanorum ab hoſtibus reportatis (*Cap. IX*), de cauſis, cur 275.
plebeji tandem ad honores Patriciorum adſpiraverint (*Cap. X*), 308.

de

de historia *Cn. Flavii*, *Papirii Prætextati*, & supplicio *Reguli*
Pag. 323. (*Cap. XI*), Scriptores antiqui memoriæ prodiderant, supervacaneum esse ducimus, sigillatim huc discordias sententiarum singulas exprimere. Alia forsan id occasione aptius fiet. Utere interea, Lector benevole, hoc libello, &, si otium habes, eum perlege. Erit fortasse sedula rerum, studiosaque rationum, quas subministrat nobis Autor, contemplatio non injucundæ utilitatis. Nam, si cor habes, & noris, quid æra lupinis distent, haudquaquam, spreta veterum autoritate, in alia omnia abibis.

DAN. WILH. TRILLERI, PHILOSOPHIÆ ET Medicinæ Doctoris, Archiatri Nassovici, succincta Commentatio de Pleuritide, ejusque curatione; adjectis simul decem singularibus Pleuriticorum historiis.

Francofurti ad Mœnum, apud Franciscum Varrentrapp, 1740, 8. Plag. 15.

Ex amplissimo variæ eruditionis campo, quem aureus hicce libellus nobis aperit, flores carptim legimus. Pleuritis vera est febris acuta cum dolore pungente laterum a sanguinis stagnatione in pleura, musculis, vasisque intercostalibus, cum respiratione difficili, tussique asperrima, pulmones, mediastinum, in consensum rapiens, a frigore aut singulari alia aeris intemperie orta. Aliquando eadem in vasis bronchialibus orta, aut ex superficie pulmonum, pleuram invadit. Pleuritis alia humida est ab invasione, statim sputa sanguine tincta spargens, quæ mitior, alia sicca, non nisi post anxiam tussim parum sputi præbens. Additur tertia species stertorosæ, quam ἀπεπτοτάτην, incoctam morosam, appellat *Galenus*, qua nihil ore rejicitur, utpote quæ omnium censetur pessima. Dextri lateris benignior, sinistri pejor, utriusque pessima. Sanguinis mores sunt admodum contumaces in pleuriticis, utpote qui albidi lardi aut sevi instar crassus, tenax, & compactus, observatur. Urina post quintum plerumque diem turbida & subnitens, bona, omni morbi decursu nihil turbata, periculum subinde indicat. Dies criticos habet quintum, septimum, nonum, undecimum, decimum quartum, tan-

tandemque vigesimum; quibus, adjuvante natura, aut salus est, aut mors, aut tabificum empyema. Diarrhœa, ab initio superveniens, periculosa, in progressu salutaris. Rarissime, & ex Autoris observatione fere nunquam, moriuntur, quibus post venæsectionem dolor laterum in claviculas in omoplatam protenditur, aut in dorsum propagatur. Licet post pestilentialem febrem omnium atrocissima sit pleuritica, promtior tamen nulla obsequitur, si naturæ opportune succurratur. Pleuritidem passo vel morbus redit, vel dispnœa superest, ob pulmonum coalitum cum pleura. Pleuritici, quibus intra primum & quintum diem sanguis purpureus floridusque affatim e naribus profluit, naturæ beneficio plerumque servantur. Quibus vero post id tempus cruor niger, piceus quasi & viscidus, e nare destillat, isti nec levaminis quid sentiunt, nec superstites facile manent. Pleuritici, qui, elapsis prioribus diebus, nihil amplius mali persentiscunt, nisi quod unum alterumve hypochondrium elevatum fuerit, hi, subita plerumque metastasi facta, suffocantur. Pleuritis stasin sanguinis & rapidam inflammationem exardescentem supponit, in vasis pulmonalibus sanguiferis subito obortam, quæ sua labe inficiunt simul externam membranam, pulmones undique ambientem, quæ est propago membranæ crassioris pleuræ. Inde falso a sola pleura vocatur pleuritis. Nec solam pleuram cum musculis & vasis intercostalibus matrem esse posse tam funestæ sobolis, tussis, sputum cruentum, difficilis respiratio, & in fine morbi cocta & salutaria pectoris ejectamenta, manifestissime declarant. Nulla igitur vera pleuritis, acuta nimirum febre & flagrantissimo æstu comitata, sine peripnevmonia, vera tamen peripnevmonia interdum, etsi raro, sine pleuritide. Inde longe accuratius procedunt, qui pleuritidem potius pleuripnevmoniam, vel peripnevmopleuritidem, appellarunt. Inter cognitos nobis familiaresque morbos haud facile quisquam occurrit, qui aut velocius decurrit, aut violentius urget, aut citius denique enecat, sæva pleuritide. Non pretiosa autem aut operosa, speciosis titulis splendida, & longius petita, sunt remedia, quibus absolvi potest felicis curationis negotium; sed potius facile parabilia, obvia, domestica, & pretio quidem vilia: nimirum scalpellum phlebo-

 tomum,

tomum, aqua, acetum, mel, nitrum, hordeum, oleum, & paucissima alia. Venaesectio sacra quasi est anchora, ad quam unice confugiendum in hoc morbo, & a qua sola omnis pleuriticorum salus pendet. Hac enim mox ab initio mali sat cito, crebro, & large, administrata, omnis ferocientis morbi vis illico perit, & malum in ipsa quasi herba penitus suffocatur. Certum atque indubitatum est, sanguinem in pleuritide sine mora, sine cunctatione & metu, necessario esse mittendum. Quod ad tempus attinet, quando nempe venaesectio institui debeat, omnes in eo conveniunt illustres Medici unanimi consensu, & ratio ipsa experientiaque perspicue docet, quo recentius sit malum, quo integriores adhuc aegroti sint vires, eo melius, eo salubrius, venaesectionem peragi posse. Optimum ergo atque saluberrimum, si primo statim aegrotationis die venae pertundantur; neque pejus, si altero fiat, aut tertio; quin etiam ipso adeo quarto cum successu generosum hoc remedium tentari posse asserunt. Toties nimirum venam aperiri debere affirmat Autor, quoties dura vis morbi id imperabit, & aegroti vires permittent, quod ex signis modo indicatis, respiratione praesertim & pulsu, conjicere licet. Ter tamen, aut ad summum quater, venam secuisse suffecit. Sed ipse sanguinis recens emissi color, habitus, & consistentia, clarissimum & fidissimum indicium Medico in arte perito praebet. Pleuriticorum enim sanguis simul ac refrixit, mox crusta alba, unum saepius aut duos digitos transversos crassa, tenaci, & polyposa, obducitur. Haec crusta summum inflammationis sanguineae statum certissime portendit. Quousque igitur ea apparet, eo usque reiteranda est venaesectio, donec sensim diminuta fuerit. Quare vix dubium, quin pleuritici curari tutius & facilius possint, quibus nulla crusta fuerit in sanguine conspicua. Nam id infaustum, etsi candidum, signum non imminutum, sed auctum potius, malum & statum periculosiorem significat. Inprimis vero in pleuritide curanda plurimum omnino refert, accuratius & distinctius definiisse locum, ex quo sanguis in aegroti salutem depleri debeat. Igitur ratione, experientia, reique natura, dictitante, prima praesertim venaesectio nullo alio in loco instituatur, quam in brachio affecti lateris,

sive

sive dextri, sive sinistri, a qua quippe ægrotos semper plurimum allevamenti & liberioris respirationis persensisse, compertum fuit multiplici experientia. Sed raro una cruenta pugna sufficit ad profligandum penitus atrocem hunc hostem; breves plerumque inducias facit, non certam solidamque pacem, &, dum in thorace, quasi vallo quodam munito circumseptus, dolose latet, novas sæpe gravioresque insidias machinatur. Hinc circa vesperam plerumque atque per noctem dolores anxietatesque recrudescunt, & febris, ad tempus soporata, denuo vehementius accenditur. Hoc ubi cognitum fuit etiam nocturno tempore, illico vena vel in eodem brachio incidenda, vel in pede, ejusdem tamen lateris dolentis, unde revulsio salutaris subsequitur. Corpus juvenile, vegetum, torosum, nullis antehac morbis obnoxium, succi plenum, sanguine florido turgidum, cui facies rubet, oculi exstant, tempora pulsant, carotides jugularesque tument, aliquoties repetitam facilius promotiusque ferre potest sanguinis detractionem, quam corpus imbecillum, cannabinum, emaciatum, viribus defectum. Nullæ igitur prorsus regulæ universales de quantitate sanguinis mittendi determinanda præscribi hic possunt, cum vel minimæ circumstantiæ & hic potissimum rem varient. In genere tamen tenendum, omnium minime illos Medicos peccare, qui audaciores & sanguinis profundendi nimium prodigi sunt, quam qui justo parciores & timidiores. Parca enim venæsectio in hoc morbi atrocis genere plus semper nocet, quam larga. Justam vero sanguinis æstuantis quantitatem venis ademtam fuisse, vel ex eo perspicue patescit, quando pulsuum rhythmi æquali & constanti tenore placide decurrunt, lateris dolores mitescunt, respiratio liberius it, sputa cocta, pinguia, & subflava, prodire cum levamine incipiunt. Diversæ a se invicem medendi rationes, ut plurimum operosæ, ambiguæ, imo & salebrosæ & nocivæ, a scriptoribus medicis traditæ & commendatæ sunt. Quidam enim remedia purgantia præscribunt. Hi enemata & clysteres commendant; alii rursus damnant. Aliis sola bechica & expectorantia placent; aliis contra displicent. Præstantiora vero atque tutiora sunt clysmata & enemata, quæ hinc derivationis, humectationis, & blandæ refrige-

rationis, causa, aut singulis, aut alternis diebus, sub vesperam inprimis, ubi dolores ordinarie magis ingravescunt, injicienda, ex autoritate *Hippocratis*, *Sydenhami*, *Bœrhaavii*, & aliorum: ex sero lactis, aut decocto hordei aut avenæ, milii aut oryzæ, cum oxymelite aut melle puro, & una aut duabus drachmis nitri. Contra potentiora diaphoretica, alexipharmaca, bezoartica, ac sudatoria, & sales inprimis volatiles, spiritusque theriacales, & similia vehementiora, cane pejus & angue vitanda. Bechica porro atque sic dicta expectorantia medicamenta ab initio morbi magis obsunt, quam prosunt. Evitari omnino debent omnia calida, inprimis sic dicta elixiria pectoralia, præsertim nimius croci usus, cujus anathymiasis narcotica in cerebrum abit, æstum auget, & mucosam pectoris expurgationem magis interdum impedit, quam promovet. Inde mitissima potius cum successu in usum sunt advocanda, ut sunt oleum amygdalarum dulcium, sine igne recens expressum, cum syrupo de Althea *Fernelii*, violarum, jujubarum, de Farfara, aut de Erysimo *Lobelii*; aut infusum theiforme ex herbis pectoralibus, v. g. veronica, tussilagine, pulmonaria, hyssopo, capillo Veneris, salvia, & similibus, cum melle crebrius per diem calide hauriendum prodest. A vomitoriis contra, ceu periculosis & nocivis, per totum morbi decursum plane est abstinendum. Siti nimium urgente, tenuem ex hordeo ptisanam cum oxymelite vel simplici melle & tantillo nitri paratam calide crebro ingerendam offerimus. Maximi quoque sunt usus topica & exterius adhibita, quibus calefactis dolentis lateris regio perpetim est fovenda, fricanda, & inungenda. Ubi vero, repetitis jam aliquoties venæsectionibus, restat adhuc insignis spirandi difficultas, vel magis exaugetur, tum duo vesicatoria vel femoribus, vel tibiis, ex *Baglivi* consilio, applicanda, derivationis causa. Quod denique ad diætam & strictiorem vivendi legem attinet, abstinendi sunt ægri, vigente adhuc morbo, ab omni carne & victu crassiore aut pinguiore; tenuia contra juscula carnis vitulinæ aut gallinæ, item uvæ passæ majores & minores, pruna sylvestria, damascena, cerasa, & similia subacida & eupepta, ipsis sunt concedenda. Post decimum quintum aut vicesimum diem, leni cathartico ex cassia, manna,

vel

vel rheobarbara, cum cremore tartari aut tartaro solubili similibusque, alvus ægrotorum est ducenda. Sequuntur casus decem singulares pleuriticorum, quos Autor, suis principiis innixus, præsenti periculo subtraxit. Sunt illi totidem tabulæ rerum memorabilium, quæ templo Sanitatis consecrantur, in quibus pleuritidis diversæ ætates, invadendi modus, progressus, ἀκμή, declinatio, dies critici, symptomata, salubria æque ac insalubria, ita declarantur, ut clarius & expedite magis nequeant.

SELECTA QUÆDAM CAPITA DE PLEURITIde, e tribus præstantissimis prisci ævi Medicis Latinis, CORNELIO CELSO, CÆLIO AURELIANO, & THEODORO PRISCIANO, excerpta, & notis nonnullis subitariis illustrata, a DANIELE WILHELMO TRILLERO.

Francofurti, apud Franciscum Varrentrapp, 1740, 8.
Plag. 16.

Eruditissimus *Trillerus*, Græciæ Latiique doctissimus interpres, ne quid deesset eorum, quæ deesse in limatissimo Opere possent, hoc quoque adjecit, quo constaret de antiquissimorum Autorum circa pleuritidem testimoniis. Ex *Aurelio Cornelio Celso* Pleuritidis historiam decerpit. Ejus initium vel ex frigore, vel ex nimio cursu, vel ex morbo, esse, dolori lateris febrem & tussim accedere, tolerabilius pituitam, gravius sanguinem, spui. Remedium magni & recentis doloris esse sanguinem missum, aliquando, si vetustior casus sit, vel supervacuum, vel serum in auxilio esse. Proponuntur ex eodem Autore varia remedia, topica æque ac interna. Ex *Cælio Aureliano Siccensi*, Afro, Medico methodico, habentur itidem selectissima, penes quem antiquiorum Philosophorum æque ac Medicorum, *Aristotelis*, *Apollonii*, *Asclepiadis Sorani*, de Pleuritide placita habentur, qui Autor accurate admodum, qua ratione pleuritica passio in peripnevmonicam aut vomicam mutari soleat, exposuit. Ex eodem ὑπεζωκότα membranam, quæ latera & interiora cingit, erudite describit, dum id habet, quod supra pa-

tiens latus quidam jacere nequeant, quidam ex eo melius se habeant. Suffulcitur hujus Autoris suffragio venæsectionis in pleuritide necessitas & salubritas, & ipsius sanguinis missionis moderamen, dum & alia remedia antiquissima ex eo proponuntur. *Theodorus Priscianus*, Archiater, agmen claudit, qui diætam potissimum in pleuritide servandam accurate describit. Subjiciuntur his omnibus perennes notæ & castigationes rerum dubiarum. In omnibus summam laudem penes lectores habet Vir de Medicina & orbe literato præclare meritus.

MARIANI SEGUER, MEDICINÆ DOCTORIS, Observatio de Jusculo pulli lienteriæ specifico. *)

Novum, ne mireris, amice Lector, a felicioribus hujus ætatis Practicis prætermissum, Lienteriæ specificum Tibi pando. Id certum esse comperies, si in memoriam revoces, quæ multoties legisti, Lienteriæ destinata remedia, in *Mercato*, *Sennerto*, *Riverio*, *Ettmullero*, *Sylvio*, *Doleo*, *Tozzio*, *Mucitano*, *Allenio*, & recentissimis, *Stahlio*, hujusque discipulis, *Alberto*, *Junckero*, *Nenterio*, aliis, *Hoffmanno*, *Bœrhaavio*, *Pascolio*, & *Baglivio*; in quibus universam Medicinam contineri, & potiora morborum specifica, nullus ambigo. Perfacile mihi foret, ex laudatis Autoribus singula transscribere Lienteriæ specifica; id tamen eo libentius omitto, quod cum Viro in praxi exercitatissimo, in lectioneque accurata præstantissimorum Medicorum versato, *Alexandro Pascoli*, sermo sit;

*) Hanc Observationem, (ita enim inscripsimus libellum, quem *Schedulam monitoriam* ipse Autor inscripsit, quod iste titulus non satis huic loco conveniret,) Valentiæ nuper prelo *Josephi Stephani Dolz* in forma 8 excusam, dedicatamque *Romano Hippocrati*, *Alexandro Pascoli*, Perusino, haud ita pridem ad nos misit Eruditissimus Autor, humanisque verbis a nobis petiit, ut huic in *Actis* nostris, quæ etiam Valentiæ legi magnique æstimari scribit, locum concederemus; quod ipsum eo lubentius dedimus petitis præstantissimi Viri, quo certius videmur nobis judicare, esse Observationem hanc doctissime conscriptam, &, quæ nostris etiam hominibus attente perlegatur, prorsus dignissimam.

ſit; præterea mihi nunquam placuit, nec placebit, longis Autorum transſcriptionibus operam perdere. Ita enim a natura conſtitutus ſum, ut obſervatione morborum, & remediorum, quantum fert valetudo querula, & a diuturnis morbis pæne confecta, in juvenili ætate delecter; cujus rei ſpecimen dedi ſuperioribus annis in Notis ad Enchiridion *Jackſonii* brevibus, ſed diligenti obſervatione prognatis. Tincturam Chinæ *Mangeti* non eſſe præferendam ejusdem reſiduo, pollereque illam virtute epileptica, obſervavi, & cum Excellentiſſimo *Mangeto* communicavi, Epiſtola ad ipſum miſſa A. 1733, quam Vir Clariſſimus dignam judicavit, prelo ut ſudaret, in Notis ipſius ad *Ettmullerum*, editionis Genevenſis, A. 1736, *Tomo II pag. 554.* Hanc Chinæ epilepticam virtutem, ulteriori praxi confirmatam, & obſervationibus aliquibus illuſtratam, Diſſertatione epiſtolica miſi Madritum Regiæ Academiæ A. 1739, pro adimplendo munere ejusdem Sodalis, quam publico communicandam ſpero in Appendice ad Bibliothecam illuſtrium Medicorum *Mangeti*, vel Supplemento, inter notitias Medicorum Hiſpanorum, quas nuper miſi Genevam. Cum autem jusculi pulli efficaciam ſæpius obſervaverim, ut laborantibus lienteria ſolamen promoveam & ſalutem, hæc communicanda decrevi. Deus enim, miſericordiarum pater, & totius conſolationis fons & boni, qui ſingulos Medicos alloquitur *Eccleſiaſtici VII, 39: Ne te pigeat viſitare infirmum; ex his enim in dilectione confirmaberis*, quaſi in pretium viſitationis confirmatam promitteret charitatem, quæ virtutibus omnibus præſtantior eſt, Medicis abunde retribuet, ſi non tantum infirmos viſitent, ſed efficacioribus remediis tuto, cito, & jucunde, morbos pellere conentur. Ignoſcas, quæſo, tenuitatis noſtræ conamen, & vale.

I. Pullum eviſcera, ipſique adde roſarum ſiccarum unciam unam, vel ſiccarum, & balauſiarum ana unciam ſemiſſem, in medio roſarum adde pulveris infra notandi, pro adulto tres dragmas, duas pro puero grandiori, infante, vel minoris ætatis etiam; conſuatur ſurſum & deorſum pullus, ne inter coquendum

dum rosæ elabantur, quoque pullum in scutelis duodecim aquæ ad consumtionem duarum, vel in scutelis quindecim ad eandem consumtionem, pro adulto in decem & octo, ad decem & sex scutelas, quæ contineant aquæ uncias decem singulæ; & conserva jusculum calidum, sine ebullitione ulteriori, immittendo ollam in aqua calida igni admota.

II. De hoc jusculo capiat æger scutelam unam quamprimum, singulis binis horis repetendam, præmissa inunctione ad os ventriculi cum unguento Comitesæ vel balsamo catholico, aliove roborante, superimposito cataplasmate, ex mica panis facto cum vino, in quo decocta sint Absintium, Mentha, Rosæ siccæ, & Balausticæ, eaque repetantur singulis binis horis, & jusculum exhibeatur. Si dormiat patiens, a somno excitetur, & jusculum, inunctio, & cataplasma, repetantur, idque continuetur, donec absumta sit tota jusculi quantitas, nullo alio interposito jusculo gallinæ; quodsi lientericus debilis admodum sit, propter prægressam nimis evacuationem, nihil impedit, ut in cochleari bino hujus jusculi confectionis Alchermes completæ, vel incompletæ, prout necessitas urgeat, dragma semis propinetur, admotis etiam exterioribus roborantibus naribus, ut in his casibus fieri solet. Quodsi, assumta tota decocti quantitate, lienteria persistat, repetatur iterum, necessum est, eodem ordine proposito. Nec mirum videatur, quod æger a somno excitetur singulis binis horis, pro decocto capiendo; nam somnus, frequentissime decoctum insequens, non a remedio narcotico, & opiato admixto, provenit, sed a mirabili, naturæque amica, jusculi bonitate; unde spes conciliandi iterum somnum, novo jusculo, provocat, & movet, ut æger a somno excitetur novo jusculo conciliaturo. Quanquam fere omnes Practici oppositum sentiant, innixi proloquio illo vero; quod somnus omnes excretiones moderatur præter sanguinis, & sudoris; totum hoc comprobante experientia, quæ optima est magistra, & ubique, quavis humana autoritate seposita, sequenda. Hac methodo non tantum fera illa sitis, qua lienterici torquentur, sine potus solamine mitigatur, sed subsequentibus una vel altera alvi egestione lienteria cessat, ægerque frequentissime

con-

convalescit. Peracto jusculi usu, semel, aut bis, prout opus fuerit, jusculum primum gallinæ capiat.

III. In diarrhœa cruda, & lienteria præcipue, in quibus ventriculi, & intestinorum fibræ crispatæ sunt, aut levi inflammatione tenentur a catarrho, (vide *Bœrhaavii Praxin medicam P. III pag. 350*, qui omnium optime de diarrhœa scripsit,) divinum fere medicamen existit; item quando humores acres fibrillas stimulant ad expulsionem, quod ex ingenti siti, & aliquali dolore ventriculi, cognoscitur, ut optime notat Gallorum *Hippocrates, Duretus,* super *Holleri Praxin,* in *Annotatione, pag. 340* editionis in 4. Si autem diarrhœa cruda, & lienteria, ab humoribus frigidis, solaque intestinorum laxitate, sive ab aphnis ventriculi & intestinorum, vel hectica harum partium intemperie, proveniat, subsequanturve febrem hecticam confirmatam, vel phthisin, aliumve immedicabilem morbum, his in casibus poterit jusculum pulli evacuationem aliquatenus minorare, & inducias ferre, at curationem conciliare nequit. Diarrhœis serosis, biliosis, quoniam his in casibus acrimonia dominatur, medetur, etiam si febris adsit.

IV. Illud sedulo notari velim, ne pulli decoctum exhibeatur in dejectionibus, liquidis quidem, sed cinericeis omnino, & crudo lixivio tam germanis & similibus, quam lac lacti; quas ex observatione *Caroli Pisonis* notavimus in declinatione febrium intermittentium, & continuarum; quasi hæ dejectiones lientericæ sint, cum salutares, & criticæ, & minime cohibendæ, haberi debeant. Vide laudatum eximium Practicum *de Colluvie serosa pag. 265* editionis Lugduni Batavorum, curante *Bœrhaavio*, jam denato, publicatæ. Si post secundum, vel tertium, jusculum æger dormiat, sitis remittat, etiam si una vel altera evacuatio subsequatur, continuato jusculi usu, frequentissime convalescit æger, ut pluries vidimus.

V. Cum nihil magis ægrotantibus diarrhœa, vel lienteria, noceat, quam multis ingurgitari cibis, jusculisque pinguibus, ut solide Practici docent insequendo Græcorum dogmata, non timui jusculum pulli ad praxin deducere, adstipulante experientia; deinde quia *Sennertus Tomo III de Lienteria pag. 441* ait:

Cibus ſit paucus, & æger inediam, quantum poteſt, ferat. ***Paulus Sorbait*** *Cap. de Colera & Lienteria pag. 136* ſuæ *Praxis*, ſecundæ editionis, ait: *Cibus ſit paucus, concoctu facilis, gratus, & adſtringens, ne materiæ quantitas gravet, & corrumpatur: hinc etiam ab* Avicenna *omnino prohibetur, & ejus loco rerum fragrantium jucundi odores, recreandis viribus aptiſſimi, ſubſtituuntur.* His innixus rationibus, puello, decem menſium febre & lienteria laboranti, lac ſine ulla mutatione tandem per alvum vacuanti, ſiti maxima, ut vix mater fœmina robuſta, beneque cibata, lactationi ſufficeret, methodo uſitata, ex roborantibus, abſorbentibus, nitroſis, juxta *Harriſii* methodum (quæ mihi in morbis puerorum curandis inſtar omnium eſt) nihil præſtare auxilii potui, ſed puellum, fere funeri deſtinatum jam, decocto pulli ſingulis binis horis, laudata methodo, propinato, quanquam lac ſuggereret, liberavi.

VI. Ad compoſitionem pulveris quod attinet, fere artificioſam eſſe, & indicationes, quæ *§. 3* recenſentur, adimplere, experientia conſtat, ipſaque manifeſtabit, juſculum pulli, pulvere adjuncto, remedium eſſe eximium. Unica eſt ejus præparatio, quæ feliciter adhibetur, non ab extero homine communicata, ſed ex MSto Codice *Ludovici Collado*, Medici Valentini, A. 1570 celeberrimi, (de cujus erga rempublicam medicam meritis, & practica felicitate, vide *Mangetum* in *Bibliotheca illuſtrium Medicorum Tomo I P. II pag. 100*, *Rodriguezium* in *Bibliotheca Valentina pag. 297 col. 1*, & Notitias noſtras Medicorum Hiſpanorum, in *Supplementis ad Bibliothecam Mangeti* edendas,) deſumta, & noſtris temporibus ad praxin tuto deducta. Hæc, a nobis aliquatenus aucta juxta *Stahlii* praxin, decoctum pulli conſtituit, adimplens mentem *Hippocratis 6 Aphor. Sent. 1*, & *Lib. II Epidem. Sect. 2 Sent. 22*, & *Valleſii*, Commentatoris Sententiæ maximi. Sapienti ſat!

VII. Nec mihi grave foret utramque pulveris compoſitionem manifeſtare; juſtis tamen de cauſis eam ſilentio prætereo, contentus unice juſculi pulli efficaciam a priori demonſtraſſe. Si autem Lector benevolus pulveris, quo ego utor pro decocto pulli, doſes aliquas petat, mittentur ei a me continuo.

VIII.

VIII. Quomodo jusculum pulli operetur, ſive temperando acres humores, ſive roborando ſolida, fugata criſpatura, inductaque blanda laxitate in ventriculo & inteſtinis, ſive id eveniat ratione jusculi diluentis, ſive ratione pulveris roborantis, & tonum viſceribus reſtituentis, nondum hariolari poſſum. Denique, ſi in pueris, aliisque, abdominis intumeſcentiam uſus jusculi pulli creet, aut urina parce fluat, ſilente alvo, jusculi beneficio, tunc hæ partes oleo abſintii, & baccarum lauri, inungantur, vel oleis ſcorpionum ſimplici, violarum, & lumbricorum; ſic urina provocabitur, & fugabitur abdominis intumeſcentia.

Dixi jam, quæ alii ſanctiori ſilentii peplo, & in arcanis, involvenda ſenſerint, eoque magis, quod hæc talia non ludendo, ſed attenta, ſagaci, & multiplici, obſervatione didici, Practicorumque lectione aſſidua. Aſt plus apud nos obtinet Dei optimi maximi, quam reſpicimus & devote veneramur, gloria, proximique ſalus, quam quorundam elumbium numorum cupiditas. Rogo autem Lectorem, ut ſequentia ſerio penſitet, & valeat:

Beatus ille, qui procul negotiis,
Et otioſis curioſitatibus,
Et vanitate propriæ ſcientiæ,
Et irritæ artis gloria, & jactantia,
Et aucupanda ſordide pecunia,
Prudenter induxit lubens mentem ſuam,
Summæ Sapientiæ ſacras leges ſequi;
Quas ſi vereri diſcet, in tacito ſinu
Ejus benignitate gaudebit frui,
Scientia atque conſcientia ſatur:
Et ſerviendi proximo vere potens,
Aut gratitudinem feret, aut merebitur.
Quisquis ſecus faxit, Deus vindex erit.

ELEMENS DE GEOGRAPHIE.
hoc eſt,
ELEMENTA GEOGRAPHIÆ.

Sine loci & bibliopolæ indicio, *) 1740, 8.
Plag. 9.

Expeditiones illas, quas dimetiendæ Telluris gratia Mathematici Galli in Peruam & Lapponiam susceperant, fama per totam Europam adeo celebraverat, ut, simul atque hi, qui ad circulum polarem Arcticum profecti fuerant, domum reduces facti erant, omnibus, quotquot aliquantum curiosiores sunt, summa moveretur exspectatio, celebris de figura Terræ disputationis exitum videndi. At multorum spem fefellit Cel. *Cassini*, eorumque, qui ipsius partes tenent, constantia, apud quos contra sententiam, quam semel defendendam susceperunt, non plus valuit Geometrarum, gradum Meridiani sub circulo polari dimensorum, experientia, quam antea valebat Physicorum ex legibus Mechanicæ & Hydrostaticæ ducta argumentatio. Quanquam ergo Cel. *Maupertuisius*, quicquid ad Telluris figuram determinandam sub circulo Arctico cum sociis egit, singulari quodam libro sollicitissime exposuit; tamen, haud paucos esse, præsertim in Gallia, audimus, qui, cum videant, controversiam de figura Telluris nondum esse diremtam, ad videndum autem hac in re, ex qua parte stet veritas, ipsi non satis sint perspicaces, de tota hac re indignissime sentiant & loquantur. Hinc aliis plane ineptum videri, figuram Terræ determinare velle, quasi fieri non posset, ut ea certo unquam cognoscatur; ab aliis negligentiam Geometrarum reprehendi, quasi eam viam, qua ad cognitionem figuræ Telluris perveniri posset, aut non elegissent, aut ab ea aberrassent; alios inutilitatem incepti jactare, & tantas impensas in rem nullius emolumenti factas increpare. Contra hos igitur homines hic liber scriptus esse videtur. Omnem enim operam dat Autor, ut figuræ Telluris investigationem a prima origine deducat, &, ex quibus argumentis summi Mathematici de ea judicaverint, exponat, ut conatus recentiorum Mathematicorum ad figuram Terræ detegendam enarret, & evidenter

*) Parisiis excusum esse librum, facile nos typi literarum docent.

ter demonſtret, methodum, quam ipſi ſecuti ſunt, ad cognitionem hujus figuræ certiſſime ducere, ut denique utilitatem menſionis Terræ oſtendat, & evincat, omnium gentium, quæ navigationem exercent, maxime intereſſe, ut publica autoritate pronuntietur, utri menſurarum, illine, quam *Maupertuiſius* dedit, an illi, quam *Caſſinus* defendit, nautæ & gubernatores vitam & fortunas ſuas credere debeant. Quæ ſingula capita tanta perſpicuitate, brevitate, & elegantia, tractantur, ut, qui vel levi Geometriæ notitia imbutus eſt, ad lectionem hujus libelli accedere poſſit, eumque non facile de manibus ante depoſiturus ſit, quam totum abſolverit. Confidimus ergo, eum hujus Opusculi fore fructum, ut ſiniſtra multorum judicia de celeberrimo illo ætatis noſtræ auſo reprimantur ac emendentur. Plura de hoc libro dicere opus non eſt, ſi indicem *Paragraphorum*, in quas diviſus eſt, addiderimus. En tibi illum. *Paragr. 1* origo Geographiæ; *Paragr. 2*, quomodo rotunditas Terræ detecta fuerit; *Paragr. 3*, quid hominibus perſuaſerit, Terram moveri; brevis delineatio ſyſtematis mundi; *Paragr. 4*, quomodo determinatio magnitudinis Terræ pertentata fuerit; *Paragr. 5*, quomodo experimenta de gravitate indicaverint, Terram non eſſe ſphæricam; *Paragr. 6*, phænomenon, quo confirmari videbatur, Terram eſſe ſphæroidem, & ad polos depreſſam; *Paragr. 7*, menſiones, eum in finem inſtitutæ, ut figura Telluris detegeretur; *Paragr. 8*, expoſitio operationum, quibus graduum Meridiani menſura peragitur; *Paragr. 9*, quid ſit gradus Meridiani; *Paragr. 10*, quomodo arcus Meridiani amplitudo determinetur; *Paragr. 11*, quomodo longitudinem ejusmodi arcus metiantur; *Paragr. 12* menſuræ *Picardi*, *Caſſini*, & Mathematicorum in regiones ſeptentrionales miſſorum; *Paragr. 13*, cur, gradibus verſus polos decreſcentibus, Terræ figuram ſphæroidem oblongam eſſe, certum ſit, & qua ratione ex incremento graduum verſus polos figura ejus ſphæroides lata colligatur; *Paragr. 14*, quænam contra operationem, qua menſura gradus meridiani obtinetur, dici poſſint; *Paragr. 15*, an linea verticalis ubique terrarum ad perpendiculum ſit; attractio montium; *Paragr. 16*, de ſtellarum fixarum motibus; *Paragr. 17*, an Terræ ſit figura pla-

ne regularis; *Paragr. 18* utilitas, quam cognitio magnitudinis & figuræ Telluris affert; *Paragr. 19*, quænam *Cassini* & *Maupertuisius* de hac utilitate dixerint; *Paragr. 20* alia utilitas, quam cognitio magnitudinis & figuræ Telluris pollicetur; *Paragr. 21* Tabula, in qua singuli quini gradus tam longitudinis, quam latitudinis, exhibentur in hexapedis secundum mensuram *Cassinianam* & *Maupertuisianam*; periculum nautarum; *Paragr. 22* hujus Tabulæ constructio. Ceterum hic liber Parisiis prodiisse, ac Autor ejus Cel. *Maupertuisius* esse, fertur; id quod nobis eo facilius persuaderi passi sumus, quod non solum elegantia stili consentit, sed & idem studium commodi publici, quod hunc Virum tot laboribus sub circulo Arctico sustinendis parem præstitit, in eo deprehendisse nobis videmur. Quicunque autem sit ejus Autor, id certe cum omnibus bonis vehementer optamus, ut in omnibus regnis, quorum salus cum securitate navigationis conjuncta est, hic liber illis innotescat, penes quos salutis publicæ cura est, eosque commoveat, ut utriusque mensuræ Telluris, *Cassinianæ* & *Maupertuisianæ*, contentione ab æquis & peritis arbitris facta, utra alteri præferenda sit, publica autoritate decernant.

L. ROMANI TELLERI, S. THEOL. PROF. ET V. D. M. in Acad. & Eccl. Lipf. Dissertationum sacrarum, ad causas hermeneuticas spectantium, Decas. Præfatur Autor de accuratione in Exegesi sacra.

Lipsiæ, apud Jo. Christiam. Langenhemium, 1740, 4.
Alph. 1 plag. 16.

Præclaræ solidæque eruditionis, qua dudum ex merito inclaruit S. Rev. Autor, nunc sacras literas publice in hac Academia cum summo audientium plausu docens ac prælegens, novum hoc, idque præstantissimum, specimen gaudentes excipimus, &, famæ *Tellerianæ* plurimum hinc incrementi venturum, certo præsagio auguramur. In Præfatione id ipse urget & poscit, ut explica-

plicatores Codicis ſacri in id omni cura & cognitione incumbant, ut percontando & interrogando eliciant, non tantum quid ſit verbis denotatum, ſed & quare ita, non ſecus, ſcriptum exſtet, quonam conſilio hanc, non aliam, divini Scriptores vocem adhibuerint, ſcientes nimirum, hæc, quibus uſi ſunt, verba omnium maxime eſſe ſignificantia, nullaque reperiri alia, ad rem exprimendam aptiora. Spectant huc eæ voces, quæ inſolentem & barbaram dictionem ſpirare videntur, nec tamen ſine gravi cauſa a Scriptoribus ſacris in uſum ſunt traductæ. Salubriter vero monet Cel. Autor, interpretis haud eſſe, confictam ex ingenio ſuo rationem in contextum intrudere, ſed notionem ubique eſſe ſequendam, quam rei tractatio & materies ipſa, ſeries orationis & contextus, loca parallela, & res circumſtantes, poſcunt, quantum quidem humana valeat induſtria aſſequi indagando. Rem illuſtrat ex præmio, quod ſtudioſis conciliandæ inter ſeſe pacis promittitur *Matth. V, 9*, quod ita proponitur: ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται, id eſt, tales non tantum erunt, ſed etiam ab hominibus exiſtimabuntur. In *Matth. XXIV, 27*, credit deſignari per *παρουσίαν documentum Meſſiæ divinitus ad nos miſſi*, declaratum interitu exitioque urbis, terræ, & reipublicæ Judaicæ. Hoc excidium putat idem comparari cum fulgure, non ratione celerrimi incurſus, ſed reſpectu ſplendoris maxime lucidi, orbem terrarum illuſtrantis. Favet huic expoſitioni ſignificatus vocis *ἀστραπὴ Luc. XI, 36*, ac *φαίνεσθαι* in loco, qui eſt præ manibus. Ex eo documento patebat luculentiſſime, Meſſiam haud alium eſſe exſpectandum, quam inſtar fulguris ſplendidum & teſtatiſſimum. Si quid judicando aſſequi licet, Chriſtus reſpexit ad fulgentiſſimum illum, qui excidium Hieroſolymæ præceſſit, ſplendorem, fulguris inſtar longe lateque coruſcum, quem *Joſephus* uterque & *Egeſippus*, Deo ſic providente, memoriæ literis prodiderunt. Oſtendit deinde S. Rev. Autor, vocem *χαλιναγωγεῖν Jac. I, 26*, elegantiorem & luculentiorem eſſe voce maxime Græcis trita *χαλινοῦν*, *freno injecto coercere.* Priori enim voci non ſolum hæc notio eſt communis, ſed accedit illa etiam, quæ notat & monet, *meliorem efficere & in rectam perducere viam, ab er-*

rore

rore revocatum. Gravitatem inesse voci ἐλεημοσύνη, quæ apud Autores exteros frustra quæritur, solide annotat Noster, docens, Scriptores sacros per hanc vocem intellexisse *mentem misericordia commotam*, *cum liberali manu conjungendam*, virtutem profanis incompertam. Addit id quoque, voce χορτάζεσθαι *Matth. V, 6*, respici ad fideles Christi mentes, tanquam ad morigeras oves pastoris sui. His enim tribui solet vox χορτάζεσθαι. Conf. *Ps. XXIII, 1, 2.* Ebraicæ voci נהל eandem fere inesse notionem, copiose & ornate, si hoc adjungere licet, ostendit Cel. *Albertus Schultens.* Promulsidem Autoris tam exquisitam excipiunt dapatilia momenti & gustus non levioris. *Dissertatio prima juris aggratiandi divini signum in Caino* ad *Gen. IV, 15*, proponit. Inprimis refellit Rabbinorum nugas, criticam *Joannis Clerici* audaciam, & ipsam B. *Augusti Pfeifferi* opinionem, rati, Deum edidisse miraculum, quo *Cainus* de gratia recuperata fuerit convictus. אות certe est signum, at sæ-
Pag. 8. pius naturale, *Gen. I, 14, IX, 12, 13.* Mirabile prorsus, ipsum *Gussetium* phrasin שׂום אות de *signo homini impresso* intellexisse, cum tamen obstent loca *Ps. LXXVIII, 43, Neh. IX,*
9. *10, Exod. IV, 17, 30*, & אות ad signum auribus acceptum, vel menti repræsentatum, referatur *1 Sam. XIV, 10.* Supersunt scilicet in *Gussetii* Commentariis linguæ Ebrææ emendanda & supplenda. Verbum promissionis vocatur אות *Es. VII, 14.* Signum *Caino* datum Autor exponit de *promissione immunitatis securitatisque*
10. *vitæ divina*, qua Deus caverit, ne quis *Cainum* impune interficeret. Voces מופת & אות ita distinguit, ut illa *modum* rei
18. gestæ prorsus *admirabilem*, hæc vero *finem* ejusdem, scilicet vim *significantem*, apte exprimat. Per signum vero *Caino* da-
19. tum intelligit *effectus divinos* per ellipsin realem. Signo enim respondere par est signatum. Hoc vero ponit in illo vetito, ne quis *Cainum* occidere auderet. אות certe *beneficia divina* designat *Ps. LXXXVI, 17*, ac ל præfixum ibi *objectum* denotat
29. *formam*que signi. *Dissertatio secunda* versatur in investigatione formulæ loquendi, qua homines prohibentur recedere dextrorsum aut sinistrorsum, *Deut. V, 29, XVII, 11, 20, XXVIII, 14, Jos. I, 17, XXIII, 6, 2 Reg. XXII, 2, Es. XXX, 21, Prov. IV, 27.* Lex scilicet

ſcilicet Deï, præcepta fidei ac morum, vocantur paſſim *via*, ſiquidem ea ſunt media, quibus aliquo pervenitur, videlicet ad finem, quem amor felicitatis nobis inſpirat ex verbo diviniori. Locum *Cohel. VII, 17*, ſic vertit: *ne quid multum* (ex *tua opinione* בְּעֵינֶיךָ *v. 7*) *tibi tribuas juſtitiæ*, quia ibi non legitur רב רבים *nimium*, ſed הַרְבֵּה *multum*. Ut vetitum de receſſu in utramque partem exponat, jubet nos ad ſitum Judææ Pag. 46.
reſpicere, quæ media erat inter gentes, a vero Numinis cultu averſas, quarum inſtituta Judæi debebant horrere *Devt. XIII, 8*. Omne punctum hic fert locus *Ezech. XVI, 46*. Nihil eſt, quod in expoſitione hac requiri poſſe exiſtimemus. Tanti pretii eſt, ad Palæſtinæ indolem in legendo Vet. Teſt. nunquam non reſpicere. Tertia pars Codicis ſacri ex hac cautione exponi debet. Quare Hierolexicon Geographicum Vet. Teſt., conformatum legitimo juſtoque ſcopo, hic foret inſtar regularum, quibus uti in exegeſi liceat. Quis enim apte expoſuit voces שיר מעלות, ידותון, עדות, יער, תפרו, שלישיה, הור,
ששנים, אריה מואב, &c. *Diſſertatio tertia* eſt propria 49.
rationi formulæ dicendi ad excitandum: *ὁ ἔχων ὦτα ἀκέειν, ἀκεέτω*, in Apocalypſi frequentis, ac in *Æliani* libro *de natura animalium VIII, 17*, obviæ. Formulam hanc, *Matth. XI, 15*, 51
perſcriptam, ad conſequentem parabolam exiſtimat eſſe referendam. Ipſam vero credit deſumtam ex *Pſ. LXXVIII, 1*, ubi נטה אזן eſt non *nuda audientia*, ſed ſimul *benevolentia ac propenſio ad rem*, qua fit, ut propoſitio, jam audita, nobis 56.
grata quoque ſit & accepta. *Diſſertatio quarta* complectitur *dictorum probantium in Libris N. Fœderis duo ſpecimina*. Id vero contendit Pl. Rev. Vir, in *Capite primo* Epiſtolæ ad Ebræos 63.
quatuor propoſitiones dictis Vet. Teſt. comprobari, quas *inciſum tertium* contineat: nempe 1) Jeſum eſſe characterem hypoſtaſis patris, eo quod generatus ſit ex patre hodie, *v. 5*; 1) ferre omnia verbo potentiæ ſuæ, *v. 10, 11, 12*; 3) feciſſe per ſemet purgationem peccatorum noſtrorum, eo quod a patre ſit unctus, *v. 9*; 4) conſediſſe ad dextram magnitudinis in alto, eo quod imperium ei ſit ſummum ac ſempiternum, *v. 13*. Solide hæc

ſunt deducta, ac nitidam *Capiti* illi *primo* lucem afferunt. Eadem diligentia excutit congeriem illam dictorum *Rom. XV*, *8 - 12*.
Pag. 66. *Diſſertationi quintæ* propria eſt tractatio de uſu pronominum
69. ἡμεῖς καὶ ὑμεῖς in ſcriptis S. *Pauli*. Ἡμεῖς notat nonnunquam *omnes*, e. g. *1 Cor. XII, 13, Rom. IX, 24, III, 12 - 18*. Conf. *v. 9*. At, cum hæc formula in una orationis ſerie exiſtit, ut ὑμεῖς ei opponatur, per vocem ἡμεῖς Judæi indicantur, per ὑμεῖς vero
70. gentes renatæ. Prior vox notat communem patriam progeniemque, ac commercium eorum, qui avitos ſequuntur mores, vel eandem diſciplinam profitentur, *Jo. IV, 22*, poſterior non item. *Paulus* certe erat Ebræus ex Ebræis *Phil. III, 5, Rom. IX, 3, XI, 13, 14*. Non levicula hæc eſt annotatio. Qui *Epiſtolam ad Ebræos* ac *Coloſſenſes* exponere aggrediuntur, inde redduntur ſatis oculati, ut non ſolum ipſis ſuboleat, quid ſit προετοιμάζειν, & προελπίζειν, συμμαρτυρεῖν, ſed etiam, cur Judæi dicti fuerint προορισθέντες, & quinam ſit genuinus hujus in Nov. Teſt. ſignificatus. Gaviſi fuimus, quamprimum vidimus, Virum Pl. Rev. confirmare expoſitionem loci *Rom. VIII, 19 ſeq.*
75. quam nuper Vir Rev. *Pflugius* & ſolide & ornate in luce collocavit. In *Diſſertatione ſexta* Cel. Autor ſibi in *Jo. XVI, 2*, inveniſſe videtur Chriſti erga ſuos in prædicandis calamitatibus moderationem, ratus, ibi plane non de dogmatibus, nec de patefactione veritatum, huc usque diſcipulis ignotarum, ſed de futu-
81. ris calamitatibus, diſſerere Jeſum hisce verbis: Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. Ellipſin ſubaudit: πολλὰ (περὶ θλίψεων) ἔχω λέγειν. Vox βαστάζειν certe huic expoſitioni favet, quæ reſpectum involvit ad molem & duriſſima quæque. Conf. *Luc. XIV, 27, 1 Cor. X, 13*. *Inciſum* vero proximum videtur omnino obſtare. Quid, ſi doctrinam de afflictionibus, relatam ad momenta connexa, intelligimus? Sic omnia ſunt in expedito, ac ipſa Pl. Rev. Auto-
87. ris expoſitio eſt in vado. Spiritus ſanctus enim Apoſtolos docuit doctrinam de calamitatibus cuique ſigillatim & univerſe ferendis. *Diſſertatio ſeptima* repræſentat *perfectionem Novi Fæderis*, *ad Ebr. VI, 1, 2*, negans, id conſtitutum fuiſſe Apoſtolo,

ut

ut simplicissima ac facillima catecheseos capita in compendium redacta exhiberet. Exponit τὸν τῆς ἀρχῆς λόγον per *cultum typicum universum*, τελειότητα per *typorum omnium consummationem & perfectionem* in Christo, qui eos implevit. Pag. 101.
Νηπίες *impuberes* & *tenellos* exponit de sanctis *Abrahami* posteris, respectu habito ad umbrosam Vet. Test. œconomiam, 103.
lac vero umbras typorum, breviter duraturas, oppositum doctrinæ stabili ac perenni *Jo. VI, 27.* Designari putat per δικαίες τετελειωμένες Christianos, antitypum callentes, *Ebr. XII, 23, 24,* qui acceperunt χάριν Nov. Test. loco χάριτος Vet. Test. Fideles certe Vet. Test. non debebant sine fidelibus Christianis Nov. Test. consummari, ac ad perfectionem deduci, *Ebr. XI, 40,* licet illi jam tunc essent *in cœlis, Eph. I, 10, 11.* Συντέλειαν τῶν 107.
αἰώνων, *Ebr. IX, 26,* memoratam, credit esse *perfectionem periodorum.* Καταβολὴ κόσμε ipsi sunt primæ sacrificiorum, omniumque rerum, ad salutis œconomiam spectantium, inde a primo humanæ miseriæ momento sancitæ leges atque instituta. Synonyma hisce putat esse τὰ ϛοιχεῖα τε κόσμε, *Gal. IV, 3.* Oeconomia Vet. Vest. vocatur utique κτίσις *Ebr. IX, 11.* Nec 115.
id falsum, geminam dari œconomiam, seu κτίσιν, παλαιὰν καὶ καινήν. At quid tandem Autor per μετάνοιαν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων καὶ πίϛιν εἰς Θεὸν intelligit? Credit, designari id, quod per circumcisionem fuerit indicatum. Per βαπτισμῶν διδαχὴν intelligit præscriptum de lotionibus crebris. Ἐπίθεσις χειρῶν, 117.
ipso judice, denotat consuetudinem imponendi manus capiti victimæ piacularis. Ἀνάϛασιν νεκρῶν putat esse conservationem Israelitarum in vita, dum Ægyptiorum primogeniti perierunt, ob *Ps. CV, 37, CVII, 18.* Requirimus hic nativam vocum potestatem, earumque latitudinem, haud facile intra angustias conjiciendam. Θεμέλιον κτίματος αἰωνίε exponit de severioribus minis ac condemnationibus, per varias mundi ætates continua serie propagatis. Credent alii, doctrinam de mortuorum resurrectione, & æterna impiorum damnatione, stante priori œconomia, symbolis typisque variis fuisse depictam & repræsentatam, nec a claritate vocum nimis esse recedendum. Eadem

 ratio-

Pag. 122. ratione e typis elucet necessitas pœnitentiæ & fidei in Deum. Nisi brevioribus hic nobis esse liberet, typos illos evoluturi essemus. *Dissertatione octava* exponit Autor definitionem fidei in Christum, ad *Ebr. XI, 1.* Sociniani putant, ibi *fidem generalem* determinari, haud specialem. Nostri e contrario contendunt, fiduciam, in λύτρῳ, ab eo ex asse soluto, defixam, ista definitione esse explicatam. Liceat nobis profiteri, utramque hic conjungi, eumque in finem *Paulum* expromsisse definitionem ita latam, minusque restrictam. *Abelem* fide obtulisse Deo sacrificium jucundum, ibidem docemur. At qui bestia jugulata Deo placere potest, nisi ob ejus jussum & promissionem, in Christo stabilitam, in quo veluti in radice omnes Dei promissiones sunt firmæ & constructæ? Quis credet, Deum esse μισθαποδότην pacto alio, ac illo, quod pro norma & forma jam in protevangelio patefecit? Certe non est in alio salus atque in Christo *Act. IV, 12*, eademque fuit fundamenti fidei ratio stante fœdere antiquo, *XV, 11, Ebr. XIII, 8. Isaaci* immolationem destinatam *Paulus* indicat fuisse *imaginem rei altioris*, παραβολήν, *Ebr. XI, 19* Quis vero ad ruinam mœnium Hierichuntis requiret fidem specialem? Sufficit illud *Pauli 2 Cor. I, 20: Quot & quantæcunque sunt Dei promissiones, ipsæ in Christo sunt τὸ ναὶ & in ipso sunt τὸ ἀμήν.* Fidei generalis, Deo probatæ, hoc est fundamentum & fulcrum. Neminem fugit, dissentientibus haud opponenda esse argumenta nimis longe petita. Dum vero illa fides, quæ *Capite XI Epistolæ ad Ebræos* describitur, non discrepat ab ea, cujus princeps & consummator est *Jesus, XII, 1,*
140. a *Capite undecimo* fides specialis excludi non potest, licet ipsa passim *mediate & per consequentiam* sit intelligenda. Pergit Autor: *Forsitan plus laboris ac molestiæ nobis afferre putabis, si obvertas, de mundo condito quæ leguntur versu tertio, quid, obsecro, faciunt ad fidem in Christum?* Licet vero doceat, interventu nonnullius argumentationis fidem specialem a contemplatione creationis salutari haud removeri posse, tamen hæc sub-
141. jicit: *Si dicendum, quod res est, mihi persuasum habeo, in scopum hujus Capitis pariter, ac totius Epistolæ, in dicta quoque*

pa-

parallela, *cogitationem meam conferens*, *non de mundo physico hæc accipienda esse verba*, *id vero potius agere* Paulum *intelligo*, *ut consummationem antiqui fœderis*, & *novi cum illo convenientiam*, *nos doceat.* Idem jam succurrerat menti Pl. Rev. *G. L. Oederi*, cujus in demonstrationis modo Autor nonnihil requirit. Nobis videntur ea conjungenda, quæ viri summi conjungunt. *Paulus* non differit *Ebr. XI*, *3*, de mundo, qua Theologiæ naturalis objecto, sed de re, quæ ad illustrandam fidem & generalem & specialem facit, quemadmodum ex scopo ejus patet. Differit igitur de mundo, *qua redemtionis a Jesu factæ objecto*, variisque periodis gubernationis ac œconomiæ fœderalis, quæ huic mundo, in quo versamur, ob Christi beneficia & promerita sunt insertæ. *Mundus hic* simpliciter vocatur ab adjuncto, nempe periodo durationis notabiliori, *ἀιὼν ἔτος.* Mundo autem, qua is plures complectitur periodos gubernationis ac vicissitudines œconomiæ, impertit Apostolus nomen *τῶν αἰώνων Ebr. I*, *2*, Deoque attribuit durationem *εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων.* Abstracta non existunt, nisi existant concreta, nec existunt *αἰῶνες*, nisi exstet mundus resque creata. Notio itaque relativa inest voci *αἰών.* Deo certe tribui non possent *αἰῶνες*, nisi in respectu ad res creatas. Ipse enim vicissitudinis ac periodorum per sese est expers. Facilia hoc modo sunt verba *Pauli*, quæ, quemadmodum historia creationis reliquis exemplis & historiis respectu temporis prior est, ideoque hisce a *Paulo* præmissa fuit, hunc fundunt sensum: *Fide*, quæ fuit definita *v. 1*, *perspicimus*, *concinne constitutas esse mundi periodos per verbum Dei*, *eum in finem*, *ut ea*, *quæ sunt conspicua*, *non existerent ex eis*, *quæ apparent*, id est, existerent ex eis, quæ non apparent. Periodi illæ, fidem divinam respicientes, pertinent ad omnem mundum, siquidem regnum naturæ cœpit & perdurat ob regnum gloriæ inde amplificandum & constituendum. Ob Christocratiam periodi ejus, qui adhuc exstat, mundi sunt stabilitæ, nec sub ejus exordio tantum, sed etiam inter progressum conservationis ea, quæ sensibus animoque cernuntur, ex illis profluunt staminibus & evolvuntur, quæ antea non apparebant. *De pri-*

mo hujus rerum universitatis ortu quando verba facit Apostolus, verba sunt Autoris, *non scribit*, *μὴ φαινόμενα*, *sed*, *quod res est*, *τὰ μὴ ὄντα*, *Rom. IV, 17.* Licet autem posterius sit verum, prius tamen inde non collabascit; dantur enim multa monadica. Suffecerit, hic opponi *τὰ βλεπόμενα* & *τὰ μὴ φαινόμενα*. Priora sunt ea, quæ existunt & cernuntur; posteriora sunt, quæ non apparent, sive ea nondum existant, sive nondum cernan-
Pag. 155. tur. *Dissertatio nona* inscribitur *de necessaria ad salutem fide*, ad *Ebr. XII, 14*, quam ea soliditate intelleximus elaboratam, ut digna sit, quæ tota legatur. Ad vocem *ἁγιασμῦ* duas scifcit regulas: 1) Quando *ἁγιασμὸς* a fide & justificatione secerni-
160. tur, & ita quidem, ut huic utrique postponatur, tum renovationem animi haud dubie denotat, e. g. *1 Cor. I, 30;* 2) Sicubi *ἁγιασμὸς* ante justificationem nominatur, ibi fidei donationem designat, e. g. *1 Pet. I, 2, 2 Thess. II, 13.* In *Epistola ad Ebræos* *ἁγιασμὸς* refertur ad sacrificium, quod unus Nov. Test. Pontifex maximus Patri pro nobis obtulit, atque ad imputatam Christi justitiam, *II, 11, 18, IX, 13, X, 14, XIII, 12, X, 10.* Si quid nobis addere licet, *ἁγιασμὸς* est *declaratio puritatis, a Deo profecta.* Voci *ἁγιάζειν* substituitur vox *καθαρίζειν Ebr. IX, 13, 14.* Illa declaratio peragitur 1) per redemtionis gratiam partam, 2) fide susceptam, 3) vitæ ipsius conformatione expressam. Hinc vocis triplex acceptio fuit exorta, quarum secunda includit primam, & tertia primam ac secundam. Succedit tandem *Dissertatio decima de differentiis verborum sacro-*
163. *rum in contextu*, monens, Christum dici *sedere ad dextram Dei*, qua Regem & Judicem, sed *stare a dextra Dei*, qua Sacerdotem summum, licet & Sacerdos ipse summus perhibeatur sedere *ἐν δεξιᾷ Θεῦ*, eo quod ipse est Sacerdos, simul regia
167. conspicuus dignitate. Scifcit hanc regulam principem: *Certe mihi persuasum habeo, raro, si unquam, sacris in literis verba duo, nedum plura, consociata deprehendi, prorsus idem dicentia, sed, sicubi voces conjungantur phrasesque, ejusdem speciem significationis præ se ferentes, tum plerumque in illis aliquid inesse discriminis, bonæ ac perspicacis mentis accuratione eruendum.*

Enu-

Enumerat & illuſtrat initio varia hujus diſcrepantiæ genera. Deinde fontes genuinos indicat, unde omnis differentiæ cognitio ſit haurienda. Tum cautiones commendat, tanto in negotio minime negligendas. Denique & fructum ex eo percipiendum proponit. Qui rei exegeticæ ſacræ dant operam, vel Lexicis ſacris conſcribendis, vel ſupplendis, dant operam, ii hic invenient varia, quibus loculos ſuos ditare poſſint. Noſtrum eſt, publice profiteri, elegantiam dictionis, ordinem tractationum, moderationem in refellendo, cautionem in proponendis novis exegeſibus, ac mentem ad uſus pios reſpicientem, ubique in Pl. Rev. Autore, ejusque ſcriptis, eſſe eam, quæ ſeſe non poſſit non omnibus bonis merito ſuo commendare. Huc inprimis ii accedant neceſſum eſt, qui haud verentur Codici ſacro vitioſas affingere tavtologias. Deum precamur, ut S. Rev. Autori, quem nunc in præcipuis Academiæ noſtræ ornamentis numeramus, & boni omnes in oculis conſtanter ferunt, corporis animique vires in ſeros annos integras ac firmas ſervet; quo ipſo futurum auguramur, ut ex nobili hac officina plurima prodire cultiſſimæ doctrinæ ſpecimina, remque ſacram adverſus inſanos peſſimorum hominum impetus diu animoſam invictamque ſtare, non videamus tantum, ſed mirifice etiam lætemur.

NOVA LITERARIA.

Quam ad Viros eruditos haud ita pridem Epiſtolam, præclarum & glorioſum literis inſtitutum, ex nobiliſſimo Vaticanæ Codice *Virgilii* Carmina edendi, ſignificantem, dedit *Petrus Franciſcus Fogginius*, in Seminario Florentino publicus Eloquentiæ Profeſſor, eam hic, quod digna ſit, quæ per cultiorem terrarum orbem feratur, legendam omnibus damus: Ex Typographio" *Manniano* ſumtuoſum opus, ſed novitate ſua & utilitate Vo-" bis futurum, ut ſpero, gratiſſimum, proximo anno, ſi Deus" bene vertat, in lucem edam *P. Virgilii Maronis* Codicem, qui" *Turcii Rufii Aproniani*, Viri Clariſſimi, olim fuit, & nunc in" Bibliotheca Laurentiana aſſervatur, Codicem *unum inſtar*" *omnium, qui parem vetuſtate nullum per Europam univer-*" *ſam habeat*, ut de eo jure & merito *Nicolaus Heinſius* pro-"

nun-

„nuntiavit, literarum forma, versuum in unaquaque pagina „& numero & ordine, apicibus ipsis, & ipsis etiam erro- „ribus, & lituris, & emendationibus, religiose servatis, rei fa- „miliaris, laboris, & diligentiæ, in publicum commodum non „avarus, nitidissimis typis imprimendum curavi, ita, ut, quisquis „apud se habeat *Virgilii* a me editi exemplum, Codicem ipsum „pretiosissimum Laurentianum apud se habere, jactare possit. „Volumini, in quo erunt Bucolica, Georgica, & Heroica *Vir-* „*gilii*, prout ea exhibet Codex Laurentianus, volumen aliud „comes ibit, conjecturas de quibusdam male habitis in Codice „locis continens, & Dissertationes de antiquitate & orthogra- „phia ejusdem Codicis; de usu veterum in libris scribendis; „de antiquioribus aliis *Virgilii* Codicibus, & præcipue de o- „mnibus illis, qui in Florentinis Bibliothecis asservantur; qui- „bus omnibus nonnullæ accedent Tabulæ, æri diligenter incisæ, „variam antiquarum literarum formam repræsentantes, & illas „inter altera paginam integram ipsius *Virgilii Laurentiani*, al- „tera vero literarum nexus, in eodem Codice passim occurren- „tes, exhibebit. Utrumque Volumen in charta minus nobili „Julios, ut ajunt, Romanos 24 valebit, in charta nobiliori „30, in qua tamen 100 tantummodo exempla impressa sunt. „Verum, si quis Operis emtorem se fore profiteatur, antequam „Opus ipsum conficiatur, pretio Juliorum 18 exempla chartæ „minus nobilis, & 24 exempla chartæ nobilioris, obtinebit, „dummodo tamen dimidiam pretii partem nunc solvat, dimi- „diam soluturus, ipsum Opus recipiens. Exstant & exempla 12 „in membrana, sed his pretium statui neque dum potuit; „unde ob id solum nuntiare placuit, ut notum sit, quod sin- „gula stabunt minoris primo emtori, quam secundo, minoris „item huic, quam tertio, &c. Valete. Florentiæ, Cal. Sext. A. 1740. Plausu publico prosequimur dignissimum omni plau- su & congratulatione Celeberrimi *Fogginii* consilium, cui exe- quendo haud eum esse imparem, ipsa, quæ non vulgaris est per Italiam, Viri fama, & edita ab eo præclara scripta, nos jubent certissime existimare. Cedat & hoc institutum in magnum do- cti orbis commodum, & salutem literarum, ex animo precamur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Junii Anno MDCCXLI.

Pars II.

BULLÆ, PRIVILEGIA, ET INSTRUMENTA Panormitanæ Metropolitanæ Ecclesiæ, regni Siciliæ primariæ, collecta, notisque illustrata, ab ANTONINO MONGITORE, Panormitano, ejusdem Ecclesiæ Canonico, Judice Synodali, ac sanctissimæ Inquisitionis in regno Siciliæ Qualificatore & Consultore.

Panormi, typis Angeli Felicella, 1734, fol. Alph. 3 plag. 16.

Est hæc insignis seculi nostri felicitas, quod præstantissimorum opulentissimorumque scriniorum usus fiat omnium communis, & fores tabulariorum, patribus nostris occlusæ, nobis etiam absentibus recludantur. Cum enim in istis abdere sese latebris & difficile sit & operosum, prætereaque largiores impensas postulet, non potest non voluptati cedere orbi literato, si ex ultimis terrarum angulis cimelia hujuscemodi, eorum beneficio, quibus cura tabulariorum est concredita, accipiat. Pauci ex illis, qui peregrinas lustrant provincias, ad littus Siculum pertingunt, paucioribus ad reconditos, qui in urbibus Siciliæ servantur, thesauros patet aditus. Singulares igitur gratiæ Reverendissimo debentur *Mongitori*, insigne variorum Diplomatum volumen exhibenti, quod, quamvis ad Panormitanam ecclesiam proprie pertineat, simul tamen variis rebus, quæ & scitu

ſcitu ſunt utiles, & lectu jucundæ, veluti gemmulis, diſtinguitur.
Pag. 10. Dignum præfamine honoris eſt nomen *Alphonſi Ferdinandi de*
Medrano, Eccleſiæ Panormitanæ Theſaurarii, qui *Mongitori* no-
ſtro autor ſuaſorque operis perficiendi exſtitit, atque hoc ſimul
autoritate effecit ſua, ut in vetuſtioribus chartis characteres, pro-
ut in tabulis originalibus exhibentur, manerent, recentiora autem
Diplomata, in quibus eadem antiquata ſcribendi ratio pro ſedis
Apoſtolicæ more apparebat, ad ſeculi noſtri genium accommo-
darentur. Operi Diſſertationem præmiſit Rev. *Mongitor*, quæ
prærogativas Panormitanæ Eccleſiæ perſequitur, atque *primam*
ab origine Apoſtolica, *alteram* a jure metropolico, *tertiam* a co-
ronatione Regum, *quartam* a magnificentia ſepulchrorum, *quin-*
§. 1. *tam* a multitudine Sanctorum, petit. Conditam a D. *Petro*
pag. 12. Panormi Eccleſiam, religioſe magis, quam vere, contendit.
Etenim & ſcriptores, quorum utitur teſtimonio, ab antiquiſ-
ma hac ætate nimium ſejuncti, & argumenta, quæ in ſubſi-
dium adhibet, ita omnino ſunt comparata, ut veritatem ſuppo-
nant a logicæ artis doctoribus dudum exploſam, quippe qui,
a poſſibilitate ad exiſtentiam valide duci conſecutionem, perne-
gant. *Primum* ratiocinium ita ſe habet: Apoſtoli regimen ec-
cleſiæ ad modum imperii civilis compoſuerunt, & urbibus, quæ
præ ceteris eminebant, Epiſcopos dederunt. Cum ergo Pa-
normus in civitatibus Siciliæ primum principemque locum te-
neat, & jam olim, ubi omnis provincia Carthaginenſibus pare-
bat, obtinuerit, ſubſumit, ipſi quoque datum a ſanctioribus
15. Jeſu Chriſti legatis præſulem. Pergit *ſecundo: Apoſtoli in illis*
præcipue urbibus Epiſcopos collocarunt, quæ ſpurciſſimis pa-
ganiſmi fœditatibus fuerant inundatæ. Atqui talem ſibi Panor-
mus præ aliis maculam inuſſerat, cum, *Tullio* in *Verrinis* teſte,
& idola quam plurima veneraretur, & innumeras flaminum
ethnicorum ſodalitates aleret. Ergo & præ aliis Epiſcopum
accepit. Sequitur *tertia* ratiocinatio: Fuit D. *Petrus* in Sici-
lia; ergo & Panormi. Si quis ſcire aveat, quem veritatis fide-
juſſorem ſponſoremque det Autor, ut *Petri* in Sicilia ap-
pulſum evincat, receptum habebit viarum ordinem, quem &
e priſcis plurimi tenuerunt, & noſtra ætate navigantes ex Africa
ſervare

ſervare ſolent. *Quarto* ad autoritatem *Baronii* eorumque, qui Pag. 20.
ex illo ſua hauſerunt, veluti ad lapidem Lydium aſſerti ſui veritatem exigit, ex quo cum didicerit, *Petrum* in Sicilia Epiſcopos inſtituiſſe quatuor, *Pancratium* videlicet, *Martianum*, *Beryllum*, & *Philippum*, extemplo veri exiſtimat ſimillimum, *Pancratio* Tauromenium, *Martiano* Syracuſas, *Beryllo* Catanam, *Philippo* Panormum, obveniſſe. 21.
Quinto Canones Concilii provincialis Siculi, A. 125 habiti, quos *Steph. Baluzius* evulgavit, appellat, eosque vel ideo cariores auro ſcribit, quod mentionem Panormitani Præſulis injiciunt. *Sexto* præſidium quærit in antiquiſſimis, quæ Panormi exſtant, religionis Chriſtianæ veſtigiis. 24.
Namque natam ibi S. *Agatham* deprehendit, quæ circa A. 254 martyrium paſſa legitur. *Septimo* de ſuffragio lætatur traditionis, quippe quam pro more eorum, qui Romano Præſuli obſequia ſpoponderunt, indubium veritatis indicem pronuntiat. 25.
Octavum denique firmamentum opinioni ſuæ ex fabula anili conciliare ſtudet, qua traditur, S. *Philippum* Argyrenſem, quem D. *Petrus* in Siciliam ablegavit, virtute precum ſuarum id a divino Numine impetraſſe, ut uxor nobilis Panormitani, per annos quamplurimos ſterilitate laborans, puerum in lucem ederet. Adeo hiſtoriola hæc, lepida ſane, *Mongitori* noſtro arriſit, ut de ipſius veritate Jovem jurare lapidem, &, ſi qui forte ſorent increduli, ſciolorum opprobrio eos dehoneſtare, nullus dubitaret; quamvis Critici quoque Romanis addicti cerimoniis, inque his doctiſſimi *Actorum Sanctorum* compilatores, de ejus certa ratione dubitent, ni eandem penitus rejiciant. Quis non ex hactenus diſputatis intelligit, Rev. *Mongitorem* pietati majus, quam criticæ arti, pretium ſtatuere. 27.
Altera Eccleſiæ Panormitanæ prærogativa ſita eſt in *jure metropolitico*, quod ipſi ſtatim poſt ætatem *Gregorii M.* datum, præeunte *Pirro*, ſtatuit Autor. §. 2 pag. 34.
Potiſſimam dignitatem Bulla *Honorii* IV, Pont. Rom. Beneventi d. 6 id. Julii A. 1156 data, attulit, cum primum Panormo locum inter ſacras regni Siculi metropoles adjudicaret. Tuetur illum in antiquo Codice provinciali Cancellariæ Apoſtolicæ, quem *Hub. Miræus* in *Notitia Epiſcoporum orbis Chriſtiani Lib. II pag. 69* evulgavit. Contigit etiam is metropolitanis Pa- 36.

 normi

normi honos, ut bini ex iis ad Apoſtolicæ Sedis faſtigium evehe-
§. 3. rentur. *Tertiam coronatio Regum* eccleſiæ largitur eminentiam.
pag. 41. Eſt ad templum Panormitanum, quod *Gualterius*, Archiepiſco-
pus evertit, Sacellum, Mariæ virgini inſcriptum ac dedicatum,
in cujus janua, quæ ſoli meridiano eſt objecta, cælatus legitur
42 ſeq. titulus: *Hic olim Siculo corona Regi.* In hoc ſacrario Reges Si-
ciliæ a *Rogerio*, qui bis, nimirum A. 1129 d. 25 Maji, iterum-
que A. 1130 d. 24 Decembris, ſacro chriſmate inunctus eſt,
ad *Martinum* usque juniorem, id eſt, ad annum 1398, coronam
regiam a manibus Archiepiſcopi acceperunt; accepit & noſtra
ætate anno hujus Seculi tertio decimo *Victor Amadeus*, qui poſt-
ea per pacificationem cum Sardiniæ regno Siciliam commutavit.
§. 4. *Quartam* eccleſiæ Panormitanæ eminentiam Autor ab *Impera-*
pag. 49. *torum Regum*que *monumentis* conciliare ſtudet. Adſunt et-
enim ſepulchra quatuor porphyretica, unum *Rogerii*, alterum
Henrici VI, tertium *Friderici II*, quartum *Conſtantiæ*, Impera-
tricis, thori *Henriciani* ſociæ. Spectantur & marmorea bina,
quorum alterum *Conſtantiam*, uxorem *Friderici II*, eandemque
Siciliæ Reginam, alterum *Guilielmum*, filium Cæſaris, in ſpem
tantæ fortunæ genitum, ſed præmatura morte exſtinctum, con-
§. 5 dit. De *quinto* eccleſiæ Panormitanæ ornamento, *Sanctis* ni-
pag. 51 mirum, quibus ea ſuperbit, viris, rectius intra fines regni Sicu-
ſeq. li, quam inter nos, tanta Evangelii purioris luce colluſtratos,
diſputatur. Ipſi Operi nec placet, nec juvat, diutius inhærere.
Pauciſſima Diplomata, vetuſtiora inprimis, nunc primum
in orbem literatum prodeunt, ſed maximam partem apud *Roc-
chum Pirrum* & *Auguſtinum Inregem*, quorum Opera *Ludovi-
cus Antonius Muratorius Tomo X Script. rerum Italicarum* in-
ſeruit, inveniuntur. Neque tamen ideo honore ſuo privan-
dus eſt liber *Mongitoris*, qui & juncta exhibet, quæ antea
ſeorſim deſcripta typis legebantur, & cum avtographis edita
55. contulit, & nova quædam, etſi pauciora, adjecit. Ita primus
chartam *Gualterii*, Archiepiſcopi Panormitani, de A. 1189, qua
Rainaldo, Notario, caſale Calabriæ, quod lacus Nicoteræ dici-
106 & tur, conſentiente Capitulo in dies vitæ conceſſit, e tenebris
148. protrahens, tinearum convivio eripuit. Deſcripſit etiam pri-
mus

mus insignes, quas Ecclesia a *Friderico II* Cæsare A. 1147, & a *Friderico III* A. 1303, accepit, privilegiorum suorum confirmationes. Subjectæ sunt chartis singulis annotationes, quæ ad cognoscendam vocum barbararum notionem, & artem diplomaticam, illustrandam faciunt. Est enim hic potior talium compilationum usus, ut assidua lectione exercitatus genuina a suppostitiis secernat, & receptam ea ætate scribendi rationem cognitam sibi familiaremque reddat istarum literarum studiosus. Quo utrumque præstaret, operam dedit Rev. Autor. Sic ad Pag. 32.
Diploma *Rogerii*, Regis, de A. 1145 observavit, vocem *sigilli* chartam mediæ ætatis nonnunquam denotare. Egregia inprimis signa sunt, quæ hinc inde ad chalcem Diplomatum æri incisa deprehenduntur. Fulget præ ceteris, velut inter ignes luna minores, sigillum *Guilielmi*, Regis, cujus altera pars memoriam *Rogerii*, a quo Siciliæ regnum sua ducit primordia, innovat. Nec indignum est commemoratione *Henrici VI*, Cæsaris, Monogramma, cujus talem structuram novissimi quoque Monogrammatum consarcinatores ignorarunt.

In Dipl. de A. 1159, 1169. pag. 42, 45.

In Dipl. de A. 1195 pag. 65.

DISCOURS HISTORIQUES, CRITIQUES, THEOLOGIques, & moraux, sur les evenemens les plus memorables du Vieux & du Nouveau Testament, &c.

hoc est,

COMMENTATIONES HISTORICÆ, CRITICÆ, theologicæ, & morales, in facta memoratu dignissima Veteris ac Novi Testamenti, opera SAURINI, Ecclesiastæ Hagensis.

Tomus IV & V.

Hagæ Comitum, impensis Petri de Hondt, 1730 & 1736, 8.
Tom. IV Alph. 1 plag. 12, Tom. V Alph. 1 plag. 9.

Opus, quod splendore, argumento, elaborationis diligentia, ac rerum amœnissimarum varietate, multis intervallis reliqua ejusmodi scripta post se relinquit, non possumus non laudibus justissimis persequi, ejusque continuationem huc transferre, in compendium relatum. *Tomi IV* hæc est summa. Offerunt

ſe hic lectoribus tractationes de natali *Simſonis*, de variis ejus facinoribus ac morte, de idololatria *Michæ* ac Danitarum, de *Rutha, Naemiam* in Judææ terras ſecuta, de *Rutha* ſpicilegium inſtituente in campo *Boozi*, de matrimonio *Boozi* cum *Rutha*, de nativitate *Samuelis*, ac diſſoluta filiorum *Eli* vita, de Iſraelitis per Philiſtæos profligatis, de reditu arcæ fœderis in regionem Judæ, de Iſraelitis Regem poſcentibus, de inauguratione *Sauli*, de Iſraelitis Gibeæ plorantibus, de *Samuele* pluviam divinitus exhibente intra meſſis tempus, de *Jonathane* præſidiarios Philiſtæorum repellente, de *Saulo* Regi *Agog* parcente, ac prædæ ex Amalecitis relatæ ſtudioſo, de *Samuele Davidem* ungente.

Pag. 322. Inſerta hic apparet *de Mendacio* ſolers *Diſſertatio*. Diſſeruit poſthæc *Saurinus* de certamine ſingulari *Davidis* cum *Goliatho*, de diverſis *Sauli* inſidiis in *Davidem* conceptis, de eis continuatis, de *Abigaila Davidem* adeunte, de receptu *Davidis* in terras Regis *Achis*, ac de morte *Sauli*. *Tomum quintum* elaboravit Rev. *Roques*, Eccleſiæ Gallicæ Baſileenſis Paſtor, ſiquidem, *Tomo quarto* in lucem producto, *Saurinus* ille, ſeculi ſui decus, eloquentiæ apparatus, multijugæ lectionis penuarium, Philoſophiæ ac Theologiæ ornamentum, depoſuit exuvias mortalitatis. Dignus utique Viro tanto ſucceſſor exſtitit Rev. *Roques*, quicquid tandem in Præfatione, *Tomo V* præmiſſa, loco extenuationis ſui attulerit. Hic æque abſtinuit ſeſe a controverſiis quibuscunque, quæ diſcidia Chriſtianorum creant vel propagant. Hic pariter ad figuras æri inciſas ita commentatus fuit, ut cognata ac affinia ſimul expoſuerit momenta. Hic æque in uſus ſuos adhibuit divitias peregrinas ac Scriptorum præſtantiſſimorum gazas, faſſus tamen ingenue, *Saurinum* ipſi antecelluiſſe numeroſa ac ſelectiſſima Bibliotheca. Hic æque uſus fuit translatione Bibliorum Genevenſi. In eo autem *Roquius* a *Saurino* diſſentit, quod hic ſæpiſſime argumentis utrimque allatis æquilibrium ſervat, nec, utram opinionem præferat, clare definit, ille autem veriſimilitudinem expiſcatur, ubi certi quid haud videtur dilucere. Hic philologica, ac verba Autorum, translata in Gallicum, aſſumſit in contextum, artificioſe cavens, ne aridus videretur; ille autem contrarium in hoc momento

mento tenet. Hic deliramenta Judæorum exegetica sæpius produxit; ille ab eis sese abstinuit, inutilibus plerumque, nec ad regulas criticas conformatis, nisi res ipsa id flagitaret. *Brutellus de la Riviére*, Ecclesiastes Gallicus Amstelodamensis, hinc inde *Roquii* elaborationem ornavit, ac stilum passim moderatus fuit. *Tomo quinto* hæc continentur argumenta. Agitur ibi de clade Amalekitis illata, de indole *Davidis* erga *Sauli* percussorem, de factis *Davidis* nonnullis, ejusque expeditione bellica in *Hannonem*, Ammonitarum Regem, nec non de arca fœderis translata, de adulterio *Davidis*, de pœnis divinitus in *Davidem* irrogatis, ac morte *Davidis*, de *Salomonis* pietate ac prosperis rebus, nec non Regina Sabeensi ad *Salomonem* accedente, de vaticinio *Abiæ* ad *Jeroboamum*, ejusque eventu, de leone, qui immorigerum neci dedit, de *Elia* a corvis nutrito, de actionibus *Eliæ* reliquis atque in cœlos evectione. Hæc est *Tomi* utriusque summa. Jam vero nihil restat, nisi ut ea delibemus, quæ memoratu sunt digniora. *Saurini* cogitata de Naziræatu Tom. I
sunt admodum exquisita. *Spencerum* is refellit, qui ex *Amoso* pag. 5.
II, 11, ivit comprobatum, adolescentes sese inprimis voto Nazi- 13.
ræatus adstrinxisse. Verticem rasisse barbamque primum
posuisse homines, a vera religione semotos, voto ad pericula 15.
depellenda nuncupato, ipse demonstrat copiose ex *Juvenale Sat. XII, 81*, *Suetonio* in *Cajo Cap. 10*, ac in *Nerone Cap. 12*, *Luciano de Dea Syra pag. 684*, *Petronii Satyr. Cap. 107*, *Hesychio* in Απαλέρια, ac *Pollucis Onomastico Tomo I Lib. VI*
Cap. 17 §. 102. Addit idem, *Spencerum* rebus suis male consu- 18.
luisse, dum, Ebræos votum Naziræatus ab exteris gentibus traduxisse & adscivisse, existimarit. Angelum, cujus nomen erat
admirabile, merito reputat pro Messia. In leonis dilacerati ac 22.
exsiccati cadavere apes domicilium sibi delegisse, adeo ipsi haud 31.
videtur insulsum, ut rem potius illustret exemplis aliunde desumtis, de reliquo negaverit, insecta oriri ex carne animantium
per sese considerata. De vulpibus *Simsonis* ex Vulpinalibus ve- 49.
teris Romæ egregie exponit. Opinionem *Hermanni von der* 52.
Hardt, qui vulpibus pugillos stramineos substituit, refutat. De voce מכתש in utramque partem differit, ac relinquit id in ambi-

Pag. 58. ambiguo, utrum in historia *Simsonis* per eam designetur mandibulum, an locus quidam, ex cavo situ ita dictus. Investigat originem ritus, quo raduntur eis pili ac crines, qui in crimen
68. magiæ diabolicæ vocantur. De commentitio Numine Dagon
76. egregia affert & diligenter conquisita. *Juriæus Dagonem* pro *Neptuno*, & hunc pro *Japheto*, ex פתה, *elargiendo*, habuit. Noster eum pro semi-pisce & semi-homine habet. Deridendos arbitratur eos, qui, templum Dagonis potuisse inniti columnis
79. duabus, negant. An *Simson* fuerit Christi typus, disquirit. Similitudinem haud unam designat, typum vero Christi in *Simsone* quæ-
84. rendum esse inficiatur. *Herculis Thebani* historiam ad imita-
87. tionem *Simsoneæ* effictam fuisse, probabilissime persuadet. *Micham* sacra fecisse Numini vero, at modulis peregrinis, ipse satis
102. dilucide ostendit ex *Jud. XVII, 3.* A Danitis occupata Lais seu Leschem urbs jam *Mosi* apparuit vaticinanti *Devt. XXXIII, 22.* Locum *Jud. XVIII, 30, 31*, nec a *Calmeto*, nec a Nostro, ad
107. liquidum fuisse deductum, aperte fatemur. Credimus vero, ibi mentionem fieri de Levitis, in oppido Lais seu Leschem ministeria extranei cultus Deo vero ad exilium usque Assyriacum continuantibus. Septingentos illos homines, de quibus *Jud. XX, 16*, legitur, merito Autor negat fuisse dextra mutilatos.
117. Vox enim Ebraica notat exercitatos in arte sagittandi. Locum, in quo Ammonitæ & Moabitæ perhibentur usque ad decimam generationem a concilio Æterni submovendi, *Devt. XXIII, 3*, ipse verisimiliter de munere judicis haud obeundo exponit.
136 seq. Memoratu dignum, Judæos veteres per verba *Ruth II, 14, tinge bolum tuum in aceto*, allegorice ad dolores Messiæ traxisse. Ea
145. enim expositio elucet ex Midrasch ad eum locum. Legem, de Leviratu *Lev. XXV*, *Devt. XXV, 5*, latam, Autor Beatus enoda-
147. vit, diligentia haud mediocri usus. Nocturnum *Ruthæ* ad *Boosi* dormientis tegmen accessum exponit de instinctu extraordinariæ
154. virtutis. Attulit literas, quarum formula Judæi in eum, qui juri Leviratus satisfacere, licet debuerit, recusaverat, fuerunt usi.
159. Formulam illam vulgo Judæi vocant *libellum discalceationis.* Ad locum *1 Sam. II, 25*, monet, abesse a se compluribusque Refor-
174. matorum cœtibus eam doctrinam, quæ dictitat, homines criminibus sese dedere efficiendis, quia sic Deus velit, ut justitiam

suam

ſuam in exterminandis illis poſſit declarare. En verba: *Eccle-* Pag. 175.
ſiæ noſtræ non habuerunt decreta Dei pro cauſa peccatorum ac perniciei hominum. Ii, qui hunc doctrinæ complexum adoptant, doctores ſunt perpauci, qui Supralapſarii vocantur. Monet idem ſimul, *Jo. Franc. Buddeum* in *Hiſt. Eccl. Vet. Teſt. Tomo I Period. II pag. 924* hoc Supralapſariorum ſyſtema minus recte univerſæ Reformatorum Eccleſiæ tribuiſſe. Arcam fœderis a Philiſtæis ex- 189.
iſtimat in templum adductam, ut eſſet monumentum voti ſui divinitus impetrati. Morbum עֳפָלִים non definit. De cultu murium ſuperſtitioſo nonnihil intexit, negans tamen, eum Philiſtæis tribui poſſe. Quærit, qui fieri potuerit, ut in unico, eo- 199.
que exiguo, oppido Bethſchemeſch vixerint tot viri, quot dicuntur nece divinitus immiſſa periiſſe *1 Sam. VI, 20.* Verum 202.
difficultatem movet, haud extricat. In Ebræo fonte ſic legitur: יַךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ, quæ verba ſic judicamus exponenda: *nece punivit* (Deus) *in populo* (Bethſchemitarum) *illo ſeptuaginta viros, quinquaginta capita familiarum, viros inquam.* Plaga divina contacti interierunt viri omnino ſeptuaginta, & quidem ex his fuerunt principes ac primores familiarum quinquaginta. Accentuationis ſigna firmant hunc ſenſum. Vox vero אֶלֶף ſæpius notat *ducem ac principem familiæ*, hæcque annotatio eſt ejus generis, ut ſufficiat locis haud unis difficillimis feliciter exponendis. Jucun- 204.
da lectu ſunt exempla eorum, qui apud ſcriptores exteros dicuntur variis plexi pœnis, eo quod arcas & abſtruſa Deorum loca temerario auſu inſpexerant. Ritum effuſæ in feſto σκηνοπηγίας aquæ ad *Samuelis* ætatem haud referendum eſſe, docet Autor. Idem apud *Joſephum Ant. IV, 8, pag. 159,* legendum mo- 210.
net τῶν ἐθῶν καὶ νόμων διαφοραὶ, licet ibi vulgo legatur τῶν 217.
ἐθνῶν. Theocratiam a Deo fuiſſe in Judæos exercitam, ſolide oſtendit ex *Jud. VIII, 22, 23, Hoſ. XIII, 9, 1 Sam. XII, 12, Num. XXVII, 21.* De Apotheoſi veterum exponit jucunde. Verba 225.
Samuelis, de eo, quod moderaturus erat eorum Rex novus, modo regnandi prolata, negat complecti jus regium, ratus, eis ineſſe minas de malis, a Rege in populum Judaicum expromendis. Magnorum corporum viros plurimis gentibus fuiſſe in 249.

Pag. 252. veneratione, ad *Sauli* inaugurationem annotat illustrandam.
256. *Cernentes* dicebantur quoque vaticiniorum antistites inter gen-
264. tes exteras. Autor ignorat, quinam sit locus אלון תבור *1 Sam.*
X, 3. At intelligitur *aulon*, seu *tractus campestris*, inde a monte
Itabyrio seu Tabor procurrens usque ad juga montium Ephrai-
mitidis. *Sauli* familia vocatur משפחת המטרי *1 Sam. X, 21.*
Patrem *Sauli*, dictum *Kis*, hic appellari *Matri*, existimat Noster.
271. Succurrit autem animo indoles nominum propriorum, eo-
rumque cum He præfixo disconvenientia. Gentile nomen hic
haud est præsto. Restat itaque, ut appellativum lateat in *Mathri*,
quod Lexicographis ad ætatem nostram mansit incompertum.
290. Autor in solvendo nodo Chronologico, *1 Sam. XIII, 1*, exstante,
operam collocavit multam, ac tandem in *Augusti Pfeifferi*, a quo
308. *Usserius* haud admodum dissentit, opinione acquiescit. Id ve-
ro prorsus est incredibile, *Chavilam*, cujus fit mentio *1 Sam. XV,*
7, prope Babylona esse quærendam. Amalekitæ domicilia ac
tentoria incoluerunt inter Gazam & lacum Sirbonis, ac ipsi a
Saulo fuerunt profligati inde a Chavila usque ad locum Sur.
Quo ipso patescit, locum Chavila Judæis fuisse propiorem, lo-
cum Sur remotiorem, qui, ni exstiterit *Ostracinon*, certe ab eo
322. haud longe fuit disjunctus. Dissertatio, quam *Saurinus de*
Mendacio exhibuit, attentionem lectoris meretur. Falsiloquium
certis casibus esse tolerabile ac licitum, docuere *Grotius*, *Puf-*
fendorfius, *Barbeyracius*, ac *Gravesandius*, quanta nomina! Men-
tiri vero, id est, in perniciem vel suam vel alterius data opera
loqui aliter, ac res sese habet, vel jusjurandum edere alio sensu,
ac eo, qui est in animo, reique conformis, nunquam licet. Si
possis salutem societatis ac aliorum promovere, certe pericu-
lum gravius falsiloquio avertere, nec societatem violas, nec in
pacta de commercio mutuo inita peccas. Casus necessitatis pa-
rit hic exceptionem a regula. Nemo sane dixerit, esse alteri
jus in conscientiam meam tale, ut omnem rei veritatem, exi-
tiosam quoque, ipsi debeam revelare & aperire. Obligati su-
mus ad ea alteri enuntianda, quæ prosunt ipsi aliisque, quæ
gloriam Dei augent & conservant, quæ sunt honestati, indigen-
tiæ, & ornamento. Si qua hisce sunt opposita & adversa, ea sunt

silenda

silenda vel dissimulanda, ac, si aliter ea tegere non valemus, falsiloquio claudenda. Hæc est summa Dissertationis. Ingreditur simul Pag. 331.
Autor expositionem facti, quo *Rahab* consectatoribus exploratorum veritatem haud aperuit, contra vero falsiloquio fuit usa, ut exploratorum vitæ consuleret conservandæ. Provocat deinde ad exemplum obstetricum Ægyptiarum, & ad *Samuelis* exemplum *1 Sam. XVI, 2.* Actiones ajunt esse vel per sese indifferentes, vel per sese bonas, vel per sese vitiosas. Addit Autor, dari actiones quasdam ordinarie & plerumque malas, quarum indoles ob circumstans unum ac alterum momentum mutari possit.
Ad hanc classem refert mendacium. Objectiones quoque reli- 339.
quas responsionibus instruit sat luculentis. Subjungit tandem 346.
hoc judicium, perhibens, sententiam Theologorum fere communem posse defendi ac venerabilem esse; opinionem nihilo minus ei adversam argumenta prioris sententiæ redigere ad æquilibrium. Addit axioma morale: *Si casus conscientiæ occurrit tam difficilis, ut summa ingenia distineat, ipsum oportet tolerantia prosequi, nec discidio infestare.* Quod ipsum ad propositam accommodat quæstionem. Quanta sit vis Musices in cor-
pus humanum, ostendit verbis *Georgii Baglivii*, Professoris Ana- 369.
tomes Romani, ac inde illustrat locum *1 Sam. XVI, 15.* Lucernam redolet Epistola Ecclesiastæ ac Professoris Roterodamensis,
Du Mont, qua apologiam adornavit *Davidis* indoli, in aula Re- 394.
gis *Achis* declaratæ, ratus, *Davidem* non finxisse delirium, sed præ metu amittendæ vitæ ad tempus incidisse in morbum comitialem. Alexandrinus Interpres & Vulgatus eum præierunt. Mutavit *Davides* faciem suam, collapsus est inter manus Phili-
stæorum, & irruit in postem portæ. Vocem תוה exponit per 421.
irruere, & *impingendo ac tremendo relinquere sui notas.* Præterea *Davides* spumavit. Quæ sunt tria epilepsiæ signa, teste *Isidoro Orig. Lib. III Cap. 7.* Ipse *Davides*, eo malo liberatus, Deum collaudavit *Psalmis XXXI, XXXIV, LVI, CXVI.* *Saurinus* credit, *Nabalem*, qui כלבי dicitur, indole canis insignem exstitisse. Crediderimus, subesse nomen gentile, non ex Caleb viro, sed loco sic dicto, decerptum. מַשְׁתִּין בְּקִיר vulgo reddunt *meientem in pariete.* Videtur intelligendus *is, qui æger decubuit ad pa-*

 rietem.

Pag. 439. *rietem.* In historia Pythiæ Endoreæ, quam *necyomantin* vocat, *Saurinus* admodum est brevis, de modo rei nil commentatus præter allata necromantiæ exempla. Tandem vero appa-
466. ritionem *Samuelis* ab Endorea evocati nec ad dæmonem, nec ad artes circulatorias, sed ad providentiam Dei specialem, refert, præeunte Alexandrino interprete *1 Chron. X, 13*, & *Siracide XLVI, 20.* Et hæc ad *Saurinum*. Nunc vocat nos Pl. Rev. *Roques*, cujus laborem suffragiis ac approbatione omnium bonorum esse dignissimum, lubenti animo ut fateamur, veritas ipsa nos impellit. Licet enim is artem pingendi, ac eleganter cogitata variegandi, ad illum perfectionis gradum, quo illa pollebat B. *Saurinus*, haud videatur excoluisse; soliditas tamen, apta dictio, & genus composite scribendi, usquequaque dominantur, ac punctum ferunt omne. Cum *Tomum sextum* compendiosa recensione repetemus, speciminibus allatis Lectorem eo flexuros nos esse confidimus, ut in sententiam nostram discedat.

JOANNIS NICOLAI HERTII, JCTI, ANTEcessoris primarii, Senioris, & Academiæ Giessensis Cancellarii, Commentationum atque Opusculorum de selectis & rarioribus ex Jurisprudentia universali, publica, feudali, & Romana, nec non Historia Germanica, argumentis, Volumina tria. Ex MStis B. Autoris edidit, correxit, & insigniter locupletavit, JO. JACOBUS HOMBERGK.

Francofurti ad Mœnum, apud Jo. Benjam. Andreæ & Henricum Hort, 1737, 4 maj.

Alph. 11 plag. 12.

Celeberrimum fuit semper, dum in vivis esset, *Jo. Nicolai Hertii* nomen; erit etiam nullo non tempore fulgentissimum, quoad honos suus ipsis constabit literis. Sive enim varias Jurisprudentiæ disciplinas spectes, sive totum intueare artis differendi ambitum, ex utroque Cæsarem deprehendes *Hertium*.

Fuit

Fuit in illo tam amabilis trium mentis humanæ facultatum consociatio, ut vix quisquam feliciorem memoriam, ingenium festivius, judicium magis subactum, habuerit, exercitatioremve ratiocinandi potestatem demonstrarit. Quæ quo certiora sunt, eo majori lætitia orbis eruditus excipit egregios, quos *Hertius* larga manu obtulit, solidioris doctrinæ eximiæque sedulitatis fructus. Veniunt in hunc censum, & primo sane loco veniunt, tria *Commentationum atque Opusculorum de selectis & rarioribus ex Jurisprudentia universali, publica, feudali, ac Romana, nec non Historia Germanica, argumentis* Volumina, quæ, nemine contradicente, illud *Callimachi*, μέγα βιβλίον μέγα κακόν, falsitatis arguunt, &, quam parum certi sit in dicteriis vulgatis, sua præstantia demonstrant. Maximo loco priorem editionem habuit literata civitas, quam ipse, dum viveret, Autor anno hujus Seculi sexto decimo Francofurti, quod ad Mœnum situm est, typis quam accuratissime describi curavit. Sed prodit nunc novo & penitus immutato habitu laudatus, nec tamen pro merito celebratus, liber, postquam spectatissimi cives, *Jo. Benjaminus Andreæ* & *Henricus Hortius*, ea, quæ a B. Autore adscripta exemplari suo, aut in singularibus schedis, ut fieri solet, adjecta passim fuerant, emtionis titulo a filio sibi compararunt, atque eruditissimo *Joanni Jacobo Hombergkio* legenda, digerenda, ordinandaque, tradiderunt. Non potuit non in publicæ ac literariæ rei salutem cedere opus institutum, quod, ex tanti Viri ingenio profectum, a Viro tot doctrinæ speciminibus dudum claro perfectum, & ad finem feliciter perductum est. Is enim novas observationes locis congruis inseruit, Opus universum titulis ad latus adscriptis, qui *marginalium* nomine vulgo innotuerunt, distinxit, Indices editionis prioris auxit insigniter, &, unum, eumque generalem, loco plurium substituendo, usui lectorum melius, quam ante factum fuerat, accommodavit. Dabimus primo singularum Exercitationum titulos, deinde hujus editionis præ priori eminentiam uno alterove specimine, ex Dissertatione *de Superioritate territoriali* petito, illustrabimus. Continentur autem *Volumine I* Dissertationes 1) *de Jurisprudentia universali*, 2) *de Societate, primo naturalis Juris principio*, 3) *de Collisione legum*,

 4) *de*

4) *de Lytro*, 5) *de Literis commeatus pro pace*, 6) *de Commeatu literarum*, 7) *de Matrimonio putativo*, 8) *de Modis constituendi civitates*, 9) *de eo, an summa rerum sit semper penes populum*, 10) *de Tutela regni*. *Voluminis II* Commentatio 1) agit *de Notitia singularis reipublicæ*, 2) *de Judicio revisorio*, 3) *de Specialibus Romano-Germanici imperii rebus publicis, earumque diversis nominibus ac figuris*, 4) *de Hominibus propriis*, 5) *de Superioritate territoriali*, 6) *de Subjectione territoriali*, 7) *de Consultationibus, legibus, & judiciis, in specialibus imperii Romano-Germanici rebus publicis*, 8) *de Electione Archiepiscopi Coloniensis*, 9) *de Feudo nobili*, 10) *de Feudis oblatis*, 11) *de Fide Diplomatum Germaniæ Imperii ac Regum*. *Volumen III*, quod jura privata propius tangit, Commentationibus sequentibus distinguitur: 1) *de Lege, clausula, ne abrogari unquam possit, munita*, 2) *de transitione privilegii personalis ad alios*, 3) *de Uno homine plures sustinente personas*, 4) *de Conventionibus dominii translativis*, 5) *de Pacto, ne dominus rem suam alienet*, 6) *de Ordine causarum in judicio tractandarum*, 7) *de Servitute facto constituta*, 8) *de Condictione indebiti civiliter, debiti naturaliter*, 9) *de Obligatione mandantis & mandatarii respectu tertii*, 10) *de Societate facto contracta*, 11) *de Fructuum persecutione in actionibus personalibus*, 12) *de Quasi possidente probante*, 13) *de Inspectione oculari*, 14) *de Hærede occisi vindice*, 15) *de Prælegatis*, 16) *de Jure superficiario*, 17) *de Obligatione alternativa debitori debita*, 18) *de Obligatione, alium daturum facturumve*. Augmenta, quæ magno numero passim reperiuntur, in Notis sunt adjecta omnia, textus vero integritati suæ, quam in priori editione habuerat, penitus relictus est. Atque id etiam in superius laudata *de Superioritate territoriali* Diatriba observatum, quanquam ex Præfatione *Hombergkiana* eam adeo immutatam crederes, ut vix litera literæ congruat. Sic, ubi in *§. 13* varia de jure emigrandi tradita fuerunt, idem quoque Bernates aliosque pagos Helvetiæ subditis suis, religionem commutantibus, concedere, jam olim *Burnetum* in Epistolis tradidisse, & ex his *Acta* nostra copiosius repetiisse, observatum in Nota recens adscripta legimus. Sic ad

eandem

eandem Paragraphum dubia quæstio, an, quæ contra Pacis Westphalicæ Instrumentum initæ cum subditis fuerunt a domino territoriali, pactiones vim virtutemque habeant, ajenti calculo deciditur, facem præferente *R. I. de A. 1654 §. 171*, qui talia Anhaltinæ domus pacta rata ac valitura pronuntiavit. Sic ad *§. 17 Mevius* & *Marquardus* ad dicendum testimonium excitantur, quo clarum evadat, opificum sodalitiis ex ordine Senatorio quosdam in locis quamplurimis majoris autoritatis conciliandæ gratia assidere. Nobis exemplum, ab excitatis scriptoribus silentio prætermissum, ipsa florentissimæ urbis nostræ consuetudo suppeditat. De *Feudo aperturæ* in *§. 19* sermo est. De hoc feudorum genere *Cangium* in *Dissert. X ad Joinvillæum* varia lectu jucunda, & pensitatione digna, protulisse, *Hundium* vero in Collectione, cui index: *Baierisches Stamm-Buch, P. II pag. 8, Joannis*, Bavariæ Ducis, *Joannem*, Landgravium, tali beneficio investientis, exemplum tradere, hac demum editione observatum videmus. Ceterum, quod inter vagos labores sæpissime solet contingere, ut aliqua, memoriæ ergo adscripta, alienissimo posita loco, & præter rem inserta, deprehendantur, illud & Cl. *Hombergkio* nonnunquam accidit. Certe nulli dubitamus, quin tale quid passa sit Nota tertia, quam *§. 93 pag. 256* subjectam cernimus. At hæc tamen ita sunt comparata omnia, ut oculos lectoris, σὺν ἀκριβέιᾳ & pensitatione assidua Opus tractantis, non effugiant, modo tale attulerit, quale & decet & par est, judicium; quo in consilium adhibito, absolutaque novæ hujus editionis lectione, *Hombergkio* gratias nobiscum & aget & habebit, simulque hortabitur eum, ut, quas daturum se pollicetur, rerum Germanicarum dapes aliorum quoque & communibus orbis literati usibus propediem exponat.

JO. JACOBI SCHMAUSII, CONSIL. AUL. & Jur. Prof. Publ. Ordin. Dissertationes Juris naturalis, quibus principia novi Systematis, ex ipsis naturæ humanæ instinctibus exstruendi, proponuntur.

Got-

Gottingæ, apud Abrahamum van den Hœck, 1740, 8.
Plag. 8 ¼.

Cum Ill. Autor, in examinandis Cel. *Hombergii*, JCti acutiſſimi, *Dubiis Juris naturæ* occupatus, in errores plures, jam olim ſuſpectos, accuratiori ſtudio inquireret, atque naturam humanam, ejusque inſtinctus, attentius, quam vulgo fieri ſolet, ſcrutaretur, *Chriſtiani Thomaſii*, præceptoris quondam ſui, monita & veſtigia ſecutus; deprehendit tandem, omnium, qui in hac diſciplina occurrant, errorum originem in eo latere, quod jus nobiscum natum, atque naturæ noſtræ indelebili ratione infixum, in intellectu atque ratione poſitum eſſe vulgo creditum, totumque pro dictamine rationis habitum fuerit, cum potius in ipſo omnium actionum humanarum fonte, voluntate ſcilicet, conditum reperiatur, & a quovis homine, rem iſtam non ex præjudicatis doctorum opinionibus, ſed ex proprio ſenſu, a natura indito, omnibusque hominibus communi, æſtimante, facile agnoſcatur. Ex hujusmodi meditationibus enatæ ſunt Diſſertationes iſtæ, quas annotationibus ſuis in dubia *Hombergiana* ſubjungere ei primum animus erat; at, cum illas publicæ luci exponere per bibliopolam nondum licuerit, ſeparatim eas edere conſultum duxit Autor, eo potiſſimum fine, ut lectorum animos & ſententias ante exploraret, quam vel notas ipſas, vel ſyſtema ex his principiis conſtructum, proferret. Hæc ad hiſtoriam libri, ejusque ſcopum. Perſpicuitas & periodorum pulchritudo in eo ubique dominatur; puritas vocum & ſtructuræ rarius deſideratur. Methodus reſpondet ſcripturæ generi, quo *Cicero* & *Quintilianus* utuntur. *Diſſertatio I* exponit hominum inſtinctum naturalem, quo homines feruntur in jucunditatem vitæ, in propriam utilitatem, & commoditatem, præſidii loco muniti duabus voluntatis affectionibus,
Pag. 5, 7. ſpe & metu, tum ad bonum appetendum, tum ad malum avertendum. Ingenia hominum tam diverſa credit Autor, ut ſingulis inſit non tantum a ſingulis diverſa, verum in quolibet ſecum quaſi pugnans, voluntas, adeoque quilibet homo ab alio vel *integra ſpecie*, vel certe voluntate, differat, nec ſenſus doloris & voluptatis ſingulis ſit idem. Ex quo argumentatur, infinite

variare

variare hominum de bono, utili, jucundo, & de vita beata & felici, judicia. Unde porro concludit, vitam hominum beatam atque felicem, cum tota ſit poſita in jucunditate, generaliter definiri non poſſe, ſed eam eſſe felicem vitam, quæ cuique talis videatur, adeoque ſtudium innatum vitæ bene beateque tranſigendæ in eo conſiſtere, ut quisque proprio ſuo arbitrio relinquatur, genioque ſuo indulgere poſſit quiete & imperturbate. Ex hoc principio jam elucet materies & fons hujus ſyſtematis novi. At bone Deus! num jus naturæ ab inſtinctu naturali, tanquam actionum liberarum regula, pendet? Num voluntates hominum *integra ſpecie* differunt ob inſtinctus naturalis phænomena in diverſis diverſa? Num ſpeculum a ſpeculo integra ſpecie differt, licet unum ſit alteri ſimillimum, ob phænomena diverſa, quæ ex neceſſitate mechanica in eis repræſentantur? Num vita bene ac beate tranſigenda eſt ſequendo inſtinctus naturales? Quid illud eſt *bene*? Quid illud *beate*? An beatitudo ulla ſubſiſtere poteſt citra convictionem animi de ſtatu jucunditatis ſtabilis veræque poſſeſſo? An vita hominum beata atque felix generaliter definiri non poteſt? Poteſt omnino. Eſt enim ipſa, Autore fatente, ea jucunditatis perceptio, qua quis proprio ſuo arbitrio relinquitur, ut genio ſuo indulgere poſſit quiete & imperturbate. An non hac ratione atheus quoque eſt capax vitæ bene beateque tranſigendæ? Reſponderi ſane poteſt, ipſum ſibi videri felicem, dum genio ſuo indulget. At num ipſi hæc opinio eſt permittenda? Eſt ſane ex ſententia Autoris hæc ei permittenda, ſiquidem is alia voluntatis ſpecie eſt imbutus, ac ego & tu, & ea eſt voluntate præditus, ex qua illud judicium de vita athei jucunda & felici non poteſt non in atheum redundare. Nonne hæc ſententia repugnat dictamini rectæ rationis? At in Præfatione Autor negat, jus naturæ in intellectu atque ratione poſitum eſſe. An inſtinctus naturalis, ille homini divinitus inditus naturalis appetitus, eſt lex, quam ubique oportet ſequi? Si eam haud oportet ubique ſequi; ergo is lex non eſt. Cum vero ille habilis eſt ad homini nunc ægre, nunc bene, faciendum, adeoque dirigi & applicari poteſt in utramque partem, ac propterea ratione opus habet Pag. 8.

 duce,

duce, intellectus facultate & vi; cur, quæso, instinctus ille naturalis potest esse regula actionum liberarum? Quidni potius ratio recta, felicitati humanæ imminens, cujus desiderium nobis sentimus innatum, statuitur esse receptaculum illius regulæ ac normæ? Respondet Autor, ut hanc opinionem amoliatur: *Rationis omnis* humanæ *verus usus in eo consistit, ut inserviat voluntati hominis,* (id est, appetitui innato, instinctui naturali,) *hæc vero voluntas in singulis hominibus reperitur adeo diversa, ut in nulla fere re singulari appetenda conveniant exacte propensiones humanæ; atque ea demum vera cujusque hominis felicitas est, ut ex propria sibique innata indole, & suo sensu, arbitrio, & lubitu, vivere possit imperturbate.* Utinam experientia nos edoceret, hanc indolem innatam esse nævi usquequaque expertem! Nonne & *Aristoteles* & *Seneca* illud συγγενὲς κακὸν agnoverunt? Et cur duce, consiliario, monitore, ac comite perpetuo, opus est innato illi hominum instinctui, si hic est regula vitæ, principium bene beateque vivendi, & fons juris naturæ? Autor sic sentit: *Natura homini humanisque instinctibus adjunxit rationem tanquam servam vel custodem salutis, vel, si mavis, tanquam ducem, consiliarium, monitorem, comitem perpetuum, viam atque media felicitatis atque jucunditatis vitæ investigantem, & malis ac incommodis remedia suppeditantem.* An natura, finitus ille virium mundo insitarum complexus, homini potuit desiderium felicitatis infigere, & facultatem illam, qua mens perspicit connexionem rerum, eidem largiri? An potius Deo hoc donum est in acceptis referendum? Ratio humana si est instinctuum naturalium serva, ipsa certe dux haud est dicenda. Serva sequitur nutum alterius; dux vero præit viam, ordinemque instituit. Videtur itaque fluctuari Autor. Idem ex diversitate ingeniorum satis scite argumentum deducit, quo, homines a natura aptos ad commercia mutua & socialitatem redditos, doceamur. Breviori idem via confici potest ex necessitatibus mutuis, & ex eis vitæ adminiculis, quæ, quia in circulo virium nostrarum haud invenimus, aliunde sumere & derivare oportet. Ipse *Hobbesio* largitur, propriam quemque utilitatem præcipue sequi, & ad se ipsum inprimis omnia referre, neque alteri, sed sibi, studere, ratus, hominem factum a natura non esse alterius causa, nisi secundario,

Pag. 34. — 9. — 10.

oundario, neque ad commune plurium bonum, nisi quatenus eo propria sua utilitas contineatur. Inde autem sequi, insociabilem esse hominem ineptumque plane ad societatem natura factum, adversus *Hobbesium* pernegat. Id quoque *Hobbesio* haud Pag. 11.
largitur, naturalem inesse hominibus lædendi alios voluntatem, in contrarium prolapsus, & existimans, hominem homini peregrino, sibique nec beneficiis, nec injuriis, cognito, potius bene, quam ægre, facturum. Ex experientia, qualem vita civilis & cultior suppeditat, hic nil licet conjectare, nil exsculpere judicando. Homines, extra educationem & culturam ingenii constituti, quid machinaturi & in obvium commissuri sint, ratiocinando potius est colligendum, quam experiendo. Cur ad experientiam vel suam vel alterius provocare potuerit Ill. Autor, causam videmus nullam, quippe qui statuit, hominem alium ab
alio vel integra specie, vel certe voluntate, differre. Quorsum ita- 7.
que isthæc? *Ad sensum cujusque internum hic provocare liceat.*
Quis sentiendo id præcipiet, quod in statu naturali positus, in 12.
iram conjectus, avaritia maceratus, ebrietate corruptus, affectu minus benigno laborans, virium facturus periculum, esset designaturus? Nonne sæpius fur & latro humanissimum quoque virum, cujus loculos expilat, vita fortunisque privat? Mirum sane, hic haud succurrisse Autori illud *pag. 31* prolatum: *Gloriosum apud multas gentes habitum fuit latrocinium in gentes alias, & adhuc habetur.* Distinguendi scilicet sunt homines pro ratione indolis innatæ, consuetudinis contractæ, scopi, cogitationum motuumque præcedentium, &c. Ut verbo dicamus, homo homini obvio patet in utramque partem, ac eapropter circumspecte, prudenter, & fortiter, est agendum. Benevolentiam homini in hominem esse propriam, ex propensione sexus sequioris in masculum, & hujus in illum, parentumque in liberos inclinatione,
Autor it comprobatum. *Miranda*, inquit, *naturæ sapientia, quæ* 14.
sexum diversum formavit, & utrique amorem erga alterum insevit, non fortuitum, vel ratione demum excitandum, sed ex seminis abundantia, quæ ex digestione ciborum naturaliter gignitur, mechanica necessitate oriundum, & adeo vehementer sollicitantem, ut libido cohiberi etiam extremis legum civilium pœnis capitali-

 bus

bus nequeat. Addimus hæc. Cuinam naturæ tribuitur illa sapientia? An ex propensione venerea hominum diversi sexus innotescit, quid homo homini, in statu naturali positus, sit facturus? An semper virgo nubilis vel *Helena* quædam *Paridi* proficiscenti occurret? An *Nestor* trisreclisenex capietur diræ *Celænus* tristi tetricoque vultu? Mirum sane, libidinem ne quidem pœnis extremis coerceri posse. Cur itaque leges id, quod inevitabile & mechanicum prorsus, cohibent & coercere nituntur? Nonne cibi aphrodisiaci possunt seponi? Nonne xerophagia poteſt in medium adsciſci? Nonne vires corporis superfluæ & nobilissimus ille flos sanguinis potest laboribus sedulis enervari, & in adipem revocari reliquum? Quidni ob mechanicam illam necessitatem ubique prostant lupæ & Corinnæ? Miramur id porro, Autorem id agere, ut persuadeat nobis, dilectionem, qua liberi in parentes feruntur, & parentes propendent in liberorum educationem, eorumque salutem, a necessitate mechanica esse impressam. Sapientissimus omnino Deus indidit animo stimulos quosdam, huc maxime facientes, qui tamen ab homine supprimi ac pæne tolli possunt. Necessitas in illis stimulis haud inest tanta, quanta inest machinæ, e variis partibus compositæ. Ratio bonique mores accedant, necessum est, ut matrimonia & educatio debite conformentur. Sola libido in causa haud est, ut homines societatem ineant conjugalem. Sola lactis abundantia naturalis haud est magistra satis potens lactandorum infantum. Quanta olim cupiditate exposuerunt infantes suos fœminæ, ut honori suo consulerent, vel educationis effugerent molestias? Quidni illa mechanica necessitas, quo minus hæc fierent, fuit impedimento? Mechanica illa necessitas potius omnium rerum indigos impellit, ut hi surripiant alteri adminicula vitæ, ac, urgente telo durissimo, invicem sibi inferant manus, nec minus unus cedat in escam alterius. Quæ mechanica necessitas præcipue adducit lupum & lucium, ut animantibus devoratis stomachum expleat uterque. Addit Ill. Autor, homines ad læsionem aliorum esse
Pag. 16. irritabiles factos, & hoc phænomenon oriri ex studio, quo ferimur ad conservationem vitæ, corporis, membrorum, omniumque bonorum. Et hinc quidem intelligitur, homine inesse indolem

dolem ad utrumque paratam, nec ipsum satis cautum esse in horas. Idem monet, homines natura esse æquales tum in viribus corporis & animi, tum respectu instinctus naturalis. Quærimus itaque, an homo ab homine differat specie integra, an voluntates omnium plane sint diversæ, & an hæc æqualitas cum differentia illa possit subsistere. Ex sensu æqualitatis illius Ill. Autor colligit, æqualia æqualibus esse tribuenda, id est, quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Documentum hujus innati sensus æquitatis credit esse *pudorem naturalem*, & *pœnitentiam*, ejus comitem, qua ipsi detestamur actiones malas, a nobis perpetratas. Pudorem ex repræsentatione judicii aliorum de imperfectionibus nostris, quæ evitari poterant, nasci, compertum habemus. An sensus æquitatis violatæ huc præcise spectet, & pudor huic fonti unico debeatur, liceat admodum dubitare. Id vero nobis videtur singulare, quod Autor contendit, hunc in modum ratiocinatus: *Hæc tanta necessitate atque vi naturali indita sunt hominibus, ut, quamdiu liberi relinquuntur ab externa violentia, nec a ratione seducuntur, non possint non secundum instinctus agere, & in eo ipso ponant summam vitæ suæ felicitatem.* Mirum sane! Itane homines a ratione (rectæ rationis usu) in errores & perniciem abducuntur? Suntne bestiæ hominibus perfectiores, eo quod instinctui naturali faciunt satis, & ratione carent? Poteſtne hæc tractatio ad jus naturæ brutorum referri? Idne ad externam violentiam & rationem seducentem est referendum, quicquid, quo minus instinctui naturali fiat satis ubique, obstat. Quorsum leges politicæ? Quorsum igitur referendæ sunt Theologorum exhortationes & dehortationes? At nova alia succurrunt Autori, existimanti, *statui libertatis hominum naturalis querelas de miseria vitæ humanæ esse incognitas.* Si de licentiosa valetudinis ac opum affluentia sit sermo, sententiæ illi est subscribendum. Si vero negetur, homines in statu libertatis naturalis posse ullis conscientiæ angoribus, qui sunt miseriarum myrmecia, ad querelas de miseria vitæ humanæ ciendas commoveri, deploramus negantium opinionem, nec tamen prodimus nominatim, in quibus ipsi militent castris. *Hombergius* certe an similia senserit, definitu est facile. Doctrinam,

Pag. 18. 21.

Pag. 23. quæ honeſtum tractat, *commendatam a recentioribus pleriſque,*
præcipue hypocritis, re vera eſſe ſtultiſſimam, idem docet. Cau-
te addidit hæc duo, 1) a pleriſque, 2) ſi a religione & a ci-
vilis ſocietatis ratione præſcindatur. Syſtema autem haud exi-
git Autoris, ut cautiones hæ adjungantur. Hæc ad *Diſſerta-*
26. *tionem primam.* Succedit *ſecunda*, in qua Autor inter facul-
tatem & actum nihil interponit tertii. Negat, cognitionem actua-
lem nobiſcum naſci; largitur, facultatem ipſam cogitandi nobis
27. eſſe connatam. Primas ideas ab infante formari credit ſenſuum
externorum beneficio, quaſi ſenſus internus non eſſet prior, ſo-
litus enaſci ex animæ corporiſque commercio vel afflicto, vel
jucundo. Accipe plura, Lector. Noſter contendit, concluſio-
nes, quas homines ex intuitu & contemplatione objectorum in-
ferunt, nil eſſe niſi conjecturas. Mirum ſane! Cur vero ipſe
pleraque, quæ in his *Diſſertationibus* habentur, putat certa?
Quidni eis univerſis impoſuit conjecturarum nomen? Recolimus
28. enim ejus pronuntiatum: *Veritas nunquam, vel rariſſime, certo*
erui poteſt, ideo quod ſenſus eam haud percipiunt, nec in interiora
rerum penetrare licet. Pyrrhoniſmum hæc videntur nimium
ſpirare. Si Autori placuiſſet veritates Matheſeos puræ in ſub-
29. ſidium vocare, in omnia alia iviſſet. Paulo ante hæc propo-
ſuerat: *Senſus quandoque fallunt, & objectorum diſtantia & aliæ*
quædam circumſtantiæ impediunt, ne homo in his, quæ ſenſibus
comprehendit, ſemper certus eſſe poſſit. Paulo poſt ſubjungit:
Ea ſola, quæ ſenſibus percipiuntur, certo vera ſunt, reliqua ple-
raque vix probabilia. Lector, fidem tuam! Sed en nova: *Quod*
amplior eſt cognitio hominis, quam brutorum, ſoli ſermoni tri-
buendum. Quidni viribus mentium noſtrarum perfectioribus,
uſui rationis patentiori, & commercio ſimul ſymbolico, quo
cogitata invicem communicamus? *Sermonem, homini a na-*
tura præ reliquis animantibus conceſſum haud ideo putat Au-
30. tor, ut pluribus rebus cognoſcendis inveniendiſque verita-
tibus ille inſerviat, ſed ad alios potius vitæ uſus. Suffe-
cerit, hæc nos iteraſſe. Paradoxum profecto hoc eſt: *Ratio-*
32. *nem humanam minime eſſe aptam ad normam aliquam univer-*
ſalem (e. g. decalogum, principium aliquod juris naturæ, prin-
cipium

cipium justi honestique & decori, nec non prudentiæ,) *ad cognoscendas autem veritates certas incapacem, si paucas exceperis, sensu* (externo) *inprimis percipiendas, vel ex sensatione proxime resultantes.* Ratio allata satis claudicat. Nec ipsi instinctus naturales, systematis novi fundamenta, plane ad sensus externos referri possunt. De internis Autor monuit nihil. En novæ Philosophiæ fructus alios, dictitantis ita: *Quid nostra refert, quænam natura sit lapidum, piscium, insectorum, quis astrorum cursus, quæ magnitudo, nexus, finis?* Subdimus hæc merito: An in medicina facienda, laudando creatore, calendario exstruendo, hæc nullius sunt necessitatis, nullius usus? An citra chronologiam & calendarium vivere possumus commode & salubriter? Sed en rursus nova: *Ratio hominis suam per naturam est inepta ad universalia & certa principia veritatis moralis stabilienda.* Ergone de decalogo & virtutibus colendis est actum? Quid Philosophiæ moralis magistris igitur opus? Theologiæ cultura quid opus? Nonne de bono vero appetendo est disquirendum? Nonne spem & metum ad regulam universalem boni decet conformare? *Dissertatio tertia de Origine & natura obligationis moralis & legalis* est inscripta. Obligationem, juris naturæ argumentum, hic Noster cum bestiis communicavit, eamque ita definivit: *Metu solo reguntur voluntatis humanæ motus. Itaque metus mali vinculum illud morale est, & verum atque unicum omnis obligationis in animo hominis principium.* Quis credet, haud plures dari affectus? Quis negabit, hominem impelli ad vivendum congruenter naturæ aliis quoque stimulis? Adjungit Autor metui illi paulo post studium propriæ utilitatis, verbis tam universaliter adhibitis, ut existimes, subesse aliquid erroris. En illa: *Generaliter animadvertendum, nullas omnino actiones unquam ab hominibus suscipi, quæ non ortum ex utilitatis propriæ studio trahunt, sive spe illa, sive metu, sive amore, sive odio, excitentur & regantur.* Hic tandem ipse *Dei* meminit, ita commentans: *Naturam humanam talem creavit formavitque Deus, ut omnia ad sui conservationem atque felicitatem referret homo;* (num igitur ad utilitatem solam propriam?) *ut eam magis appeteret, spem addidit, incitatricem perpetuam; ut magis aversa-*

Pag. 34. 37. 39. 45. 47. 48.

averſaretur, quæ eum infelicem reddere queunt, metum injecit, monitorem efficaciſſimum: neque in hoc (inſtinctus principio) *libertatem ullam homini reliquit, ſed, ut neceſſario bonum eligeret, malum reſpueret, præferret majus bonum minori, minusque malum majori, effecit.* In ipſo exercitio actionum omnino libertati eſt locus. Notitia enim de indole ac gradu hujus illiusve boni ac mali eſt acquirenda, priusquam ſolide velis vel nolis. Redimus enim cum Autore in memoriam illius vul-
Pag. 41. gatæ doctrinæ, quæ docet, *ignoti nullam eſſe cupidinem.* De
55. univerſalis obligationis fonte ſic diſſerit: *Naturaliter nullus fere alius, ac ille, qui ab extremis & ſenſibilibus vitæ corporisque malis, iisque non incertis & longinquis, ſed præſentibus, vel proximis & inevitabilibus, oritur, plerosque homines afficit, neque aliter inducitur in animis hominum univerſalis obligatio.* Miramur, quid rationis exſtet, cur Autor, quid ex ſua opinione notio obligationis involvat, haud ſignificaverit. At ſalva res eſt. Metus mali, inſtinctus ille ineluctabilis, cui mechanicam tribuit neceſſitatem, eſt, ipſo judice, principium obligationis in animo hominis & *morale*, & verum, & unicum. Stupet lector, id dici *morale*, quod neceſſitate phyſica eſt plenum, ejusque indole laborat. Ex principio hoc mechanico oriri debent omnino effectus proximi, indole haud diverſa ſpectabiles. An concluſionem hanc Autor lectori voluerit obtegere, an vero ſtudioſe ſibi contradicere maluerit, dicere non habemus. Ipſe enim præ-
51. ter omnium opinionem ſic diſſerit: *Coactionem quandam & vim patitur quidem animus hominis hac naturali obligatione, ſed eam tamen ipſe ſibi infert, & plerumque ſponte ſubit.* Et paulo poſt: *Ab ipſa voluntate & ex libero hominis arbitrio proficiſcitur omnis iſta vis interna, quæ a metu mali injicitur animo, atque in hoc ipſa voluntatis humanæ natura conſiſtit, ut jure naturalis vel*
53. *interna dici poſſit hæc obligatio.* Idem pergit poſthæc: *Nec in lege, nec in legislatore, ſed in metu mali, quod leges minitantur, quodque ſubditi inevitabile fore ſibi certo perſuadent, proprie ſita eſt vis obligandi ſubditorum animos, & eorum actiones dirigendi*
55. *ad præſcriptam normam.* Addit, pactis ineſſe haud ullam vim obligandi, deſtitutis quippe pœnis, quibus legum autoritas fir-

firmetur. Quærimus porro, an obligatio hæc simul sit divina, siquidem Deus est instinctuum naturalium, in sese consideratorum, autor. Respondet Autor: *Non opus ullis legibus divinis videtur ad homines in statu naturali regendos.* Addimus corollarium: *ergo nec opus erit conscientia.* Monet paulo post Ill. Autor: *Leges divinæ naturales finguntur*, non existunt uspiam. Aliter sensit Paulus *Rom. II, 14, 15*; aliter Philosophi sentiunt ad unum fere omnes. *Dissertatione quinta de vero jure hominum naturali, ejusque origine*, differitur. Jus primum, quo homo gaudet natus, *jus vivendi* esse, tradit, vivendi non tantum simpliciter, sed *vivendi bene beateque, &, quam potest, felicissime.* Autor ita judicat succincte: *Jus est homini connatum, vivendi secundum instinctus suos naturales, sive, ut antiqui loquuntur, vivendi secundum naturam.* Addit deinde jus conservandi, tuendi, ac defendendi vitam, jus belli, jus utendi viribus corporis & animi, jus impunitatis (quo homo in statu naturali sit liber ab omni pœna humana). *Jus* itaque Autor reputat pro complexu eorum, quæ homo agit licita ratione. Juri libertatis ac licentiæ huic omnem docet repugnare coactionem. Subdit hæc *pag. 85*: *Dubium mihi non videtur, idem jus vitæ ac necis homini licere in propriam vitam, sive probabile ejus periculum adeat, sive repente eam abrumpat, tædio ejus, & miseriarum impatientia*, siquidem *non detur injusta actio hominis erga se ipsum.* En avtocheiriæ præconium, autori vitæ profecto minus probatum. *Dissertatione sexta* Autor de obligatione pactorum differit, quam existimat esse nullam nisi eam, cujus ratio in utilitate sit posita. Singulare est, voluntatem humanam subinde rem diversis modis considerare. Quin potius intellectui hæc consideratio transscribitur? Addit, ne legem quidem civilem in se vim habere obligandi. At quidni habeat ob innexum mali metum, peccantibus incussum? Tandem ita concludit: *Pacta servanda sunt, non propter se, quasi ipsis insit efficacia ad obligandum, sed propter præceptum de non lædendo altero.* Quid vero, si illa læsio inservit utilitati meæ? Videtur hic Autor sibi obniti. Fuimus solito longiores, eo quod systema novum fuit allatum, & Ill. Autor voluit judicium lectoris explorare, quod pace ipsius succincte intexuimus.

Pag. 69. 72. 84. 86. 102. 105. 108.

ACTA PHYSICO-MEDICA ACADEMIÆ CÆ-ſareæ Leopoldino-Carolinæ Naturæ Curioſorum, exhibentia Ephemerides, ſive Obſervationes, hiſtorias, & experimenta, a celeberrimis Germaniæ & exterarum regionum Viris habita & communicata, ſingulari ſtudio collecta. Volumen quartum, cum Appendice.

Norimbergæ, apud hæredes W. M. Endteri & J. A. Engelbrechti viduam, 1737, 4.

Alph. 4 plag. 9, Tabb. æn. 13.

Subiit denuo Academia Naturæ Curioſorum inauſpicatas ſibi viciſſitudines, quando Præſidem immortaliter de ſe rebusque ſuis, meritum, *Baierum*, præmatura morte amiſit. Nunc tamen jacturam hanc feliciter reparatam videt, exultatque, Præſidio ad Illuſtrem Erffurtenſium Medicum, *Buchnerum*, qui antea Directoris munus ſumma cum laude obierat, bonis ominibus delato. Interea vero, dum de his rebus agitur, novique Præſidis & Directoris eligendi rationes ineuntur, contigit, ut paulo ſerius *Volumen* hoc *quartum Actorum Phyſico-Medicorum* publicæ luci exponeretur. Quanquam vero *Baieri* morte plenior illa Academiæ hujus hiſtoria, quam, a primis incunabulis repetitam, in ſuperioris *Tomi* Præfatione pollicitus erat, ſed inexpectato fato præventus vix ac ne vix quidem inchoaverat, intercidiſſe videatur; ipſe tamen Illuſtris *Buchnerus* laborem hunc quamprimum ſuſcipere decrevit, qui & Bibliothecam Academicam curæ huc usque cordique habuit, ut Norimberga Erfordiam nuper translata, in ſplendido admodum, amplo, & ſecuritatis gratia artificioſe fornicato, atrio collocaretur, atque poſtea redigeretur in ordinem, idque jam agit, ut librorum Catalogus propediem in conſpectum publicum venire poſſit. Sed procedamus a Præfatione, ex qua hæc rei literariæ cauſa commemoranda putavimus, ad librum ipſum, qui, ut reliqua *Volumina*, elegantiſſimis exquiſitiſſimisque *Obſervationibus* abundat, quarum nunc indicem ſecundum Claſſes ſingulas more noſtro breviter ſtrictimque dare aggre-

aggredimur. Ad *Claſſem* itaque *phyſicam*, *mathematicam*, & *phyſiologicam*, pertinent *Obſervatio 3* de culicum generatione; *5* de deſcriptione ſimpliciſſima & utiliſſima ellipſeos in plano; *8* de artemiſia alba fomitis loco optime adhibenda; *12* de ſpiritus vini accenſi efficacia; *15* de ornatiſſimo figuris hieroglyphicis quaſi-belemnite Fechheimenſi prope Coburgum; *48* de ſomniis, futura præſagientibus; *69* de rarioribus quibusdam animalibus in Voigtlandia quondam natis ac degentibus; *70* de floribus, inſueto anni tempore peſtem minime prænuntiantibus, deque arboribus, bis in anno fructum ferentibus; *71* de arbore quadam in Voigtlandia, una nocte & virente & florente, ſimulque fructus tempore hiemali proferente; *76* de monſtroſo gemello; *80* de Zinco; *81* de Succino foſſili in Saxonia Electorali; *82* de Topaſio vera Saxonum, orientali non inferiori; *96* de lapide Bezoardico inſolitæ magnitudinis; *97* de fœmina barbata, atque viro imberbi; *98* de corrupta matris imaginatione in deformando fœtu; *101* de vera virium corporearum natura & varietate; *106* de pullo gallinaceo monſtroſo; *120* de virgine, cute hirſuta, denſisque minoribus ſetis, obſita, in membris inferioribus deformata; *129* de rariori quodam phænomeno cum terræ motu conjuncto, Ratisbonæ obſervato; *130* de notabili quodam terræ motu prope civitatem Greizam in Variſcia; *131* de arbore quadam, quavis æſtate binis vicibus & florente, & fructus continuo ac ſemper protrudente; *133* de emendanda maſſa vitrea pro acquirendis lentibus perfectioribus, in Opticis adhuc deſideratis; *143* de lapidibus figuratis agri Lipſienſis; *144* de antimonio rubro; *150* de fœtu bicorporeo. Ad *Claſſem Anatomicam* referuntur *Obſervatio 13* de ſutura transverſali ab uno lambdoideæ currente ad alterius crus in cranio humano; *32* anatome hydrope ſaccato defunctæ; *38* anatome hydrope tympanite defuncti; *39* anatome maniaci, lethargo defuncti; *64* de muſculis plerisque extremitatis inferioris dextræ vel omnino, vel ex parte, deficientibus; *68* de ſectione viri, hernia incarcerata, ejusque gangræna, defuncti; *103* de anomala oris interioris circa uvulam conformatione; *126* de ſectione mulieris, uteri prolapſu, & veſicæ urinariæ, grandi calculo repletæ, defunctæ. *Materiam medicam* illuſtrant

Obſervatio 17 de Holoſerico, remedio antepileptico, ætiologice conſiderato; *34* de allio, ſalutari medicamento, ſed nauſeoſo & pernicioſo alimento; *60* de differentia inter Aloen veram vulgarem officinalem, & Aloen zocotorinam; *62* hiſtoria exoticorum quorundam medicamentorum ſimplicium: radicum Acori veri paluſtris, vel Sanlay, placentæ Catagamber Japanicæ, de flore ſubtiliſſimo ſucci Cachou Japanici paratæ, radicum Salab ex Perſia, radicis Ikan, ſive Ikanzo, radicis Tantzo, radicis Casminaris Mexicanæ, corticis Caſcali ex nova Hiſpania, corticis Jubabæ Peruviani, radicis Peſoulinæ; *86* de noxio radicis Solani furioſi uſu in arthritide; *110* de ſalutari foliorum Betonicæ in aliquibus oculorum affectibus uſu externo; *145* de opio, mentem ſerenante. *Pathologiæ* inſerviunt *Obſervatio 4* de vermibus humani corporis per urinam excretis; *6* de ſphacelo dorſi; *9* de abſceſſus omenti hiſtoria & diagnoſi; *10* de enormi hæmorrhagia, levem linguæ læſionem excipiente; *11* hiſtoria febris continentis, hæmorrhagia narium & ſudore judicatæ; *14* de puerpera, variis exanthematibus, comitante febre continua poſt puerperium ſe invicem excipientibus, vexata; *16* de villorum glomo vomitu rejecto; *19* de cardialgia ſpasmodica horrenda; *20* de iſchuria gravidæ ex uteri prolapſu; *21* de virgine, fulmine tacta; *22* de gemellis utriusque ſexus, ſex annorum ſpatio in abdomine matris extra uterum absque ulla corruptione geſtatis; *23* de excretione craſſiorum membranarum veſicularium mediante tuſſi, ſuperſtite & priſtinæ ſanitati reſtituto ægro; *29* de otalgia inſigni ex verme; *30* de verme ex orificio narium ſiniſtró emuncto; *31* de urina nigra, ſingulis ferme quatuordecim diebus revertente; *35* de febre quartana plurium annorum, prorſusque incurabili; *36* de melancholico deſperato, αὐτοχειρίαν affectante, &, pactum cum cacodæmone ſe feciſſe, aſſeverante; *37* de hæmorrhagiis oculorum; *40* de virgine ecſtatica, per 24 horarum ſpatium pro mortua reputata; *41* de mictu cruento & purulento ſingulari; *42* de rariori abdominis intumeſcentia; *43* de affectu ſpasmodico paralytico; *44* de affectu ſpasmodico hyſterico; *45* de herpete eryſipelatoſo in infante; *49* de calculorum uberrima in detrimentum hominis pro-

progenie; *50* de notabilibus in puerpera, post exclusum fœtum mortua, fœtu priori gemello in utero relicto; *51* de lumbricis teretibus, tribus diversis e locis incongruis excretis; *52* de hepatis nimia mole in puello, variorum morborum causa; *56* de sphacelo totius fere faciei, post superatam febrem malignam oborto; *57* de sphacelo, in clunibus incipiente, & sursum usque ad scapulas procedente, circa undecimum diem lethali; *58* de vomitu & secessu cruento, in puerulo recens nato lethali; *59* de saliva sacchari instar dulcissima; *61* de *αὐτοχειρίᾳ* quater tentata; *65* de monstrosa penis virilis & urethræ conformatione; *66* de noxa spontaneæ lactis excretionis in gravidis; *67* de felici secundinarum retentarum exclusione, mutato saltem puerperæ situ; *72* de febre quartana anomala, vel, si placet, duodecuplici, ac tandem quater intra nycthemerum recurrente; *73* de abscessu mesenterii, post assumtas octo pilulas *Stahlianas* rupto, & profluvio ventris soluto; *74* de atrocitate vermis, verbis, non herbis, domita; *75* de paroxysmo apoplectico, singulis diebus Dominicis certo tempore tertium recurrente; *77* de perversa febris intermittentis curatione, vomitus cruenti arthritidisque autore; *78* de imprudenti titillatione, & vaginæ uteri extensione, abortus & mortis causa; *79* de hæmorrhoidibus mucosis albis enormibus, cum exulceratione colli vesicæ complicatis; *83* de mensium & hæmorrhoidum fluxu simultaneo, & tamen salutari; *84* de critica sanguinis excretione ex nasi apice in viro; *88* de atrocissimorum ventriculi dolorum historia; *89* de saliva sacchari instar dulcissima; *92* de pleuripnevmonia, a sanguine menstruo, per vomitorium thoracem versus presso, oborta; *93* de aurigine; *94* de pleuripnevmoniæ epidemicæ specie a vociferatione, in peripnevmoniam desinente; *95* de rarioribus renum linguæ & vesicæ calculis; *99* de convulsione salutari; *102* de funesta metastasi humorum cachectico-scorbuticorum ex cruribus œdematosis ad pectus, aut ad hepar; *104* de monstroso gemellorum abortu salutari; *105* de morbo convulsivo cum ecstasi in virgine 30 annorum; *107* de vomitu, per aliquot menses durante, ex ventriculi angustia & duritie circa pylorum orto; *108* de ischiade in-

incurabili & lethali; *109* de paralysi linguæ, multoties recurrente; *111* de unguibus hemiplectici haud crescentibus; *112* de ictero particulari unguium; *114* de sitis, variolas comitantis, importunissimæ, rariori exemplo; *115* de sudore particulari in nucha & dorso, variolas excipiente; *116* de tussi, emplastro Tacamahacæ, vertici imposito, provocata; *119* de orexalgia recens natorum infantum; *121* historia morbi scorbutici insoliti, paucis abhinc annis Erfordiæ observati; *122* de febre maligna, postridie sectam venam accensa; *123* de abscessu musculorum abdominis; *125* de corporis consumtione & abscessu ad femur, ortis a febre intermittente per præmaturum & nimium corticis Peruviani usum suppressa, sanatisque; *127* de uteri cavitate membrana carnoso-vasculosa undique cincta in muliere, quæ abortum aliquot mensium passa credebatur; *134* de dyspnœa insigni, anoterica fragmenti costæ bovinæ ejectione curata; *135* hydropis cerebri atque meningum, pluriumque morborum junctorum, historia anatomico-medica; *136* de cephalalgia sævissima, venæsectionem justo largiorem secuta, posteaque amaurosin, & denique cerebri hydropem, producente; *137* de cephalalgia atque amaurosi, ex nimiis vigiliis orta, & salivatione mercuriali feliciter sublata; *138* de rene exeso & uretere amplissimo ex lue; *139* de calculo renali ingenti, per plures annos absque doloribus gestato; *140* de atroci Mercurii vivi, imprudenter tractati, effectu, calculo felleo solitario & magno, ut & polypis cordis ingentibus; *141* de calculis renalibus, polypo cordis, & statu intestinorum vario, infantis triginta septimanarum; *142* de tumore peculiari, omnia abdominis viscera sede sua pellente, atque ascitem prægrandem referente; *146* de viscerum concretione; *148* de variolis, arte excitatis, plurimum exitiosis; *149* de calculo vesicæ cum aliis pessimis abdominis vitiis complicato. Ad *Therapiam* spectant *Observatio 2* de puerperæ primiparæ, uteri inflammatione cum acuta febre, intestinorum levitate, & lochiorum suppressione, correptæ, per diarrhœam vero tandem sanatæ, historia & curatione; *7* de restitutione cachectici post duorum pilorum, situ obductorum, ex pharynge extractionem; *18* de vidua, per novem annorum spatium cœcitate afflicta, & tandem

divi-

divinitus restituta; *28* de vomitibus & dejectionibus cruentis, in puerulo recens nato salutaribus, & per exhibitionem spermatis ceti, oleo amygdalino resoluti, curatis; *33* de singultu contumacissimo ac desperato, lacte muliebri tandem curato; *34* de phthiseos levamine ab acidulis dubio; *35* de sinistro curationis per equitationem successu in phthisi; *54* de ridiculo sodæ remedio; *87* de podagræ retropulsione per remedia chymica; *110* de verberibus, dysenteriæ medicina; *117* de felici hæmoptyseos quinquagenariæ curatione; *118* de perversa & infelici hæmoptyseos curatione; *128* de insultu apoplectico ab antiquis tibiarum ulceribus exsiccatis, cum superveniente quatuor dierum singultu, curato. Ad *Chirurgiam* pertinent *Observatio 1* de polypo narium ingentis magnitudinis feliciter exstirpato; *24* de frustulo candelæ ceræ, vesicæ antea immissæ, feliciter iterum extracto; *25* de hernia scrotali eximiæ magnitudinis, in viro quinquagenario, post nimium laborem, & celeriter exhaustum cantharum integrum vini junioris sulphurati, oborta; *26* de hernia scrotali, magnitudine pugni, post factam conquassationem ad vesicæ bovinæ magnitudinem accrescente, dein, prægressa levi inflammatione, suppurata, & plenarie restituta; *27* de hernia scrotali, per aquæ frigidæ potum curata; *55* de ulcere gangrænoso, phagædena dicto, cum adjuncto diario perrari hujus affectus; *63* de fœtu monstroso bicorporeo, manu obstetricis extracto; *75* de medii digiti tribus articulationibus, cum tendine & nervo violenter avulsis; *90* de cerebri violenta laceratione non lethali; *91* de fissura ab oris angulo ad auris confinia curata; *100* de insigni capitis tumore, cum cranii carie conjuncto; *124* de ulcere sinuoso perinæi. *Medicinæ forensi* debentur *Observatio 53* de fraude detecta empirici impostoris, qui oculorum morbis mederi spondebat; *147* de rarius habenda fide obstetricum relationi. Ceterum in fine variæ accedunt Commentationes, nimirum *Andreæ Læw* succincta descriptio duorum Hungariæ medicatorum fontium, quorum alter penes lacum Pisonium in Semproniensi Comitatu ad pagum *Wolffs*, alter in castri ferrei Comitatu penes *Binkafeld*, enascitur; *Jo. Jac. Scheuchzeri Otiorum æstivalium* continuatio, qua literæ *Maurit. Ant. Cappelleri*

pelleri ad *Scheuchzerum* de cryſtallorum generatione, *Bourgueti* literæ ad *Cappellerum* de Bombace de Vedretti, *Scheuchzeri* Obſervationes meteorologico-medicæ pro anno 1730, continentur; *Caſp. Gottlieb. Lindneri* Disquiſitio phyſico-medica de thermis Sileſiorum Hirsbergenſibus; *Franc. Ant. Ferdin. Stebleri* Disquiſitio de Vampyris aut ſanguiſugis; *Chriſtiani Frid. Jærdens* Obſervationes de polypo cordis; memoriæ denique *Brunneriana*, *Wiliſchiana*, *Ettmulleriana*, & *Baieriana*. Reſtat nunc, ut more noſtro quædam ſpeciminis loco in medium adducamus. In tanta vero præſtantiſſimarum obſervationum varietate cum ſelectus eſſe videatur difficilior, duas tantum hic breviter repetemus. Altera hiſtoriam illuſtrat naturalem, Saxoniæ cumprimis noſtræ, cujus ſuccinum foſſile Celeb. *Henckelius* concelebrat. Hic enim rerum naturalium peritiſſimus Vir, juſſu Regis noſtri Clementiſſimi, Succini hujus, non procul a Torgavia in Præfectura Pretſchenſi prope Schmidebergam detecti, hiſtoriam & naturam inveſtigare aggreſſus, hæc de illa re obſervavit, quæ

Pag. 313. ipſius verbis hic recitamus: *Regio ſuccinoſa plana, perparum hinc inde acclivis. Solum arena minuta,* Tripſand, *conſtans, ſtratim lapillis & lapidibus ſiliceis, ſubinde corneis, conſpicuum, profunditatis duarum, trium, & plurium orgyiarum, hinc inde ita excurrens, ut aliud ſtrati vel telluris genus emineat, ſicut inter alia verſus Schmidebergam oppidum terra ferri rubra & ejusmodi ſaxi ramentum in aprico eſt. Stratum ſubtus jacens paludoſum, bituminoſum, vitriolicum, & aluminoſum, deprehendi, longe lateque ſe extendens, quod officinæ vitriolico-aluminoſæ Schmidebergenſes, Troſſinenſes, & Dubenenſes, per milliaria diſſitæ teſtantur. Ab hoc ſtrato ſulphureo-metallico & ſulphureo-calcareo etiam illud vitriolum, quod ſupra in ſtrato ſabuloſo ſe manifeſtat, ſcaturit, vel, ſi mavis, ab acclivitate cum aquis ſubdialibus ſolutivis devolvitur. In hac arena perfodiuntur inprimis duo ſtrata diſtinctiora, pariter ſabuloſa, quorum tamen ſuperius in fragmentis & minutiis ſubſtantiæ lignoſæ & ligniformis bituminoſæ, ſubnigræ, qualis alias telluri aluminoſæ familiaris eſt, inferius in terra, gryſeo-viridiuſcula, vitriolica, Miſy antiquorum, conſiſtit. Aſſurgunt & declinantur pari modo illa, quemadmodum de ſtratis ſeu venis horizontalibus notum eſt,*

non

non quidem valde torta, obliqua vero, cauda vel capite cum cespite subinde terminalia, inclinantia potissimum a pago Groswik ad pagum Reinhards, hoc est, a meridie versus septentrionem. Strata dicta, indiscretim accepta, maxime vero quantum pervestigare mihi licuit, inferius succinum continent, frustulatim & sparsim, fabarum, raro nucum juglandium magnitudinis, nunquam continuum, neque tamen lateribus attritum, sed ita comparatum, ut difficulter credendum sit, per inundationes aliunde huc conjectum, sed potius appareat, ejus genesin in loco, ubi reperitur, factam esse. Colore gaudet utplurimum hyacinthino aureo, raro lacteo, quod in Prussia Komst *vocant, a brassica capitata desumta similitudine; brevi: est verum succinum, id quod per destillationem 1) phlegma acidum, 2) oleum subflavum, 3) oleum empyrevmaticum, 4) sal volatile acidum, 5) cineres restantes, satis mihi comprobarunt. Terra sabulosa vitriolica sine dubio consanguinitatis vinculo cum isto continetur, utrum autem instar matris, an sororis, non liquet. Fragmenta lignea, quæ succinum comitantur, tanquam haud obscura regni vegetabilis vestigia, hic utique terræ prædictæ denominationem matricis speciose satis disputare atque sibi vindicare possent, cum pinguedo succini non obscure videatur esse naturæ vegetabilis, atque ligna hic sepulta certius, quam vitriolum & alumen, succino præexstitisse existimandum sit, ac denique succinum nostrum in confinio, imo contactu eorum non raro inveniatur. Quæstio ergo locum hic meretur: utrum Succinum cum vitriolo & alumine simul, an vero successive, nempe bitumen a salibus hisce, quibus involutum est, ducat originem. Nam, quod sæpius inculcavi, duo in terris juxta se posita, vel clarius, quorum unum altero continetur, necessario non involvunt subordinationem & dependentiam. Si quid interim determinare ausim, dicerem, pyritem, summe honorandam illam protomineram meam, nudato capite semper salutandam, sicut vitrioli & aluminis simul, (istius quidem ab utraque & acidi & metalli, hujus tantum ab acidi, parte,) ita & succini genitorem esse; siquidem illud tum ratione acidi, tum terræ inflammabilis, cum sulphure non paucam præ se fert similitudinem & analogiam. Quemadmodum enim hoc in ceteris & ad-*

& adjacentibus observatur & deprehenditur, quod eadem arbor ferat differentes fructus, (aut potius eadem tellus differentes arbores,) pyrites nempe non modo vitriolum, sed & alumen; ita mirum haud videbitur, quod acidum sulphuris & pinguedo ejusdem certis circumstantiis modificantibus in aliud mixtorum genus coeant. Non parum speciosa reddi posset hæc opinio per potabilem illam glebam, Harzgerodæ e vena quadam productam, cui succinum verum lacteum adhæret, quam inter alia possideo. Hæc de Succino fossili Saxonico. Altera, quam recensebimus, Observatio Medicinam propius attingit, quando scilicet a Celeberrimo *Trew* atrox Mercurii vivi imprudenter tractati effectus
Pag. 540. notatur. Ita vero ille: *Mulier quædam, a longo tempore speculorum mercurii amalgamate obducendorum præparatione occupata, minus provide hoc tractaverat negotium, quin potius manibus illotis panem aliaque contrectata sæpius devoraverat. Duos ante obitum annos, sexagenaria jam facta, corripitur omnium artuum tremore in dies aucto, cui postea supervenit glandularum sublingualium tumor, & mandibulæ, præsertim inferioris, caries tanta, ut dentes vacillantes una cum frustulis alveolorum cariosis facili negotio eximi potuerint, quam calamitatem concomitabatur oris fœtor intolerabilis. His ægra, lecto affixa, demum quærit auxilium. Adhibebantur decocta ex helenio atque fœniculo cumprimis parata, cum pulveribus absorbentibus, leniterque diaphoreticis. Externe fauces muniebantur emplastris emollientibus, discutientibusque, & cariei prospiciebatur linimento ex melle rosarum & syrupo mororum cum essentia myrrhæ balsamica & terræ catechu mixto. His sedulo adhibitis, tremor artuum, fœtor oris, & glandulæ sublingualis tumor, multum mitigabatur, sed tribus circiter ultimis mensibus venter & pedes tumebant, tandemque ingesta penitus indigesta excernebantur, quibus placida mors finem fecit. Sectio corporis concessa sequentium annotandorum dedit occasionem: 1) Totum corpus erat emaciatum, & in brachiis maculæ hinc inde, seu potius suffusiones, conspiciebantur, quas, dum adhuc vivebat, a solo contactu ortas esse, adstantes affirmabant. 2) Manus utraque, magis tamen sinistra, ad carpi usque flexuram œdemate valde turgebat; in pedibus autem similis*

milis tumor ad inguina usque adscendebat. 3) Umbilici cicatrix vix reperta est, neque ex mammarum substantia quidquam præter papillas remansit. 4) Venter nequaquam erat durus, sed flaccidus, attamen expansus. 5) Aperto abdomine, aliquot promanabant mensuræ lymphæ extravasatæ, turbidæ, non tamen adeo lixiviosæ & spissæ, sed tenuis. 6) Omentum erat corrugatum, quasi aquæ ferventi fuisset immersum, ceterum tamen pinguedine intensius flava refertum. 7) Ventriculus parvus, & totus intestinorum tractus, nil contra naturam ostendebat 8) Jecoris autem facies tota comparuit immutata: color nempe ejus erat talis, qualem post coctionem induere solet; tota moles corrugata, aut, si mavis, contracta; substantia dura, scirrhis, granorum milii instar, undique referta. 9) Vesiculæ felleæ facies superior jecori non erat immersa, sed per membranam tantum juncta; inferior autem ejus facies, contra naturam, jejuni intestini principio adnata, quæ aperta calculum continebat substantiæ tophaceæ ac fragilis, laxiorisque, coloris ex ferrugineo & gryseo mixti. Ceterum vesicula fellis flaccida naturalem quidem ostendebat magnitudinem, sed, præter calculum præfatum, materiam continebat purulentam, ex gryseo flavescentem, ejusque tunica interior crassam & mucidam se sistebat. Ductus cysticus, valvulis spiralibus undique repletus, hepaticus & cholidochus communis, ad digiti minoris crassitiem ferme dilatatus, liquore naturalis coloris & consistentiæ tincti, orificio hiabant in intestinum laxiori. 10) Pancreas valde erat scirrhosum, suo potissimum in principio. 11) Lien inveniebatur parvus & contractus, sed colore & substantia naturali gaudens. 12) Renes aderant secundum naturam constituti, & succenturiati insignes. 12) Ureteres atque vesica urinaria primo intuitu a naturali norma etiam non aberrabant; hæc vero, neutiquam contracta, sed relaxata, licet a lotio penitus vacua, curatius examinata, circa fundum præsertim tam tenera reperiebatur, ut digitis ubique perforari facillime potuerit. 14) Uteri textura nihil manifestabat extraordinarium. 15) Remotis pectoris integumentis, ne vestigia quidem reliqua erant glandularum mammariarum. 16) Ablatum sternum in pectoris quoque cavitate detegebat largam effusæ lymphæ copiam, colore & consistentia cum

illa in abdomine visa convenientis. 17) Pulmones erant lividi, & hinc inde inflammati, præterea sinistro in latere pleuræ adnati, ceteroquin sani. 18) Liquor pericardii & quantitatem & qualitatem exhibebat consuetam. 19) Cor autem reperiebatur parvum, contractum, & corrugatum, ita, ut vasa ejus coronaria in superficie tantum hæsisse dixisses. Abscisso ejus mucrone, vix una vel altera sanguinis guttula ex dextro effluebat ventriculo, multoque minus ex sinistro. Auricula dextra continebat polypum duos pollices crassum, figura globosum, angularem tamen, colore pallidum, substantia tenacem, & muci instar coagulatum, neque tamen aqua, neque digitorum pressione, solubilem, externe levem & politum, interne quasi fibrosum. Ejusdem coloris ac consistentiæ polypus alius occurrebat ad insertionem venæ cavæ in eandem auriculam, cujus caput pollice crassius porrigebat duo crura digitum crassa, & palmam circiter longa, quorum alterum brevius occupabat venam cavam superiorem, alterum longius inferiorem. In plura inquirere, neque temporis spatium, neque adstantes, permittebant.

JUSTI GODOFREDI GUNZII, ANATOMIÆ ET Chirurgiæ in Academia Lipsiensi Professoris Publici Extraordinarii, Observationum Chirurgicarum de Calculum curandi viis, quas FOUBERT, GARENGEOT, PERCHET, LE DRAN, & LE CAT, Chirurgi Galli, repererunt, Liber unus.

Lipsiæ, apud Jo. Christian. Langenhemium, 1740, 8.
Plag. 10, Tabb. æn. 2.

Quo atrociores calculi, in vesica hærentis, dolores sunt, quo rarior in dissolvendo & expellendo eodem remediorum successus esse solet, eo magis de commoda, eum sectione eximendi, ratione solliciti fuerunt, qui manu medentur, & nunc alto, quem dicunt, nunc parvo, nunc magno, apparatu, nunc laterali sectione, aperire vesicam susceperunt. Cum vero quamvis methodum sua premant incommoda; recentiores de iisdem emendandis, & tum ratione instrumentorum, tum loci incisionis & partium

partium aperiendarum, perficiendis, inprimis cogitarunt. Recentissimos Gallorum conatus, ex parte non satis his in terris cognitos, quos in itinere suo observavit Cl. Autor, hoc libro accurate describit, instrumenta nova delineat, modum sectionis exponit, partes discissus ex Anatome studiose indicat, atque inde judicium de methodi cujusvis commodis & incommodis interponit, sicque optime de hac parte Chirurgiæ meretur. *Prima Observatione Fouberti* methodum exponit, ubi in genere id notat, quod illa cum magno apparatu a plerisque Gallorum Chirurgis laterali præferatur, ita, ut, quo propius quis ad hanc accedat, eo minus aliorum sibi applausum polliceri possit, unde & hæc *Fouberti* a multis rejecta sit, qui, acum triquetram inter ischii tuber & anum in latere sinistro oblique demittens, superiora & interiora petat, aperiatque vesicam inter prostatæ basin, ureterem sinistrum, & vesiculam seminalem, quo facto, scalpellum rectum super fistulæ sulco demittens, sinistram vesicæ partem, quantum satis videtur, aperiat, externamve pariter plagam ampliorem reddat, retractoque cultro primo, conductorem *Hildani*, mox, acu educta, forcipem, immittat, & reliqua eadem, qua in apparatu magno, ratione perficiat; ubi tamen difficulter admodum integros, etsi minores, extrahi calculos notat Autor. Hinc partes inter secandum scissas fusius describit, & loco incisionis maxime cum *Ravio* convenire ostendit, qui pariter ipsam vesicam, proxime cervicem a latere, & nonnihil posteriora versus, incidit. Uti vero in eo commoda videtur sectio, quod vesicæ solum, imposita imo abdomini lintea pila, depressione, acu sua triquetra feliciter injecta, ipsum viscus scalpello sine fistulæ immissione aperiri possit, cum notum sit, quam difficulter sæpe catheter intromittatur, & quantis doloribus sectio super illo stipata esse soleat; ita illud non dissimulat Cl. Autor, primum difficulter ægros urinam retinere posse, quod tamen necesse sit, ut debite deprimi vesica possit, quo justo loco aperiatur, præterea ob obliquam ferramentorum immissionem plagam admodum angustam fieri, unde instrumenta difficulter immittantur, calculi minus commode educantur, hincque fortiori & frequentiori agitatione vulneris oræ collidantur. *Altera Observatione*

de *Garengeoti* & *Percheti* propoſita curandi via differit, quæ in eo potiſſimum conſiſtit, ut catheter béne curvus, cum profundo ſulco & longo roſtro in veſicam immiſſus, cum cole ad dextrum inguen inclinetur, ut ejus gibbum juxta anum ad tuber iſchii fere pertingere ſentiatur, hinc, cute perinæi extenta, latum digitum a futura perinæi plaga obliqua usque ad tuber iſchii incidat, deinde ſuper indice ſiniſtræ in mediam plagam indito ſcalpellum leniter ad ſulcum catheteris demittat, urinæ iter aperiat, manuque cum ſcalpello ſurſum mota, ut hujus dorſum ſulco catheteris incumbat, illud, quam alte poteſt, in veſicam demittat, &, dum recipitur, paululum a cathetere removeat, donec iter urinæ ſatis patulum ſit, poſtea ductor canaliculatus ſuper dorſum catheteris in veſicam compellatur, hocque retracto, reliqua more ſolito abſolvantur. Hac data deſcriptione, fuſius contra *Garengeotum* diſputatur, quænam partes hac ratione incidi debeant, ſiquidem minus accurate hæc ab illo tradita ſunt. Hinc, illam neutiquam novam eſſe, ſed maxime, inprimis uti a *Percheto* feliciter peracta ſit, cum *Cheſeldeniana* convenire, demonſtrat, cum in utraque tota proſtata cum urethra & veſicæ orificio pateſiat. *Tertia Obſervatione* Clariſſ. *le Dran* novas in emendanda ſectione curas exponit. Cum enim ille varias difficultates in diverſis ſecandi methodis perpenderet, illam, quæ apparatu magno fiat, tutiſſimam cenſuit, dummodo aliqua in ea emendentur, & evitentur incommoda; inter quæ potiſſimum videbatur, quod, collum veſicæ atque proſtrata ferramenta incaute immittendo, vehementerque calculum evellendo, ſindantur dilacerenturque, atque a ſe invicem atque ab aliis ſeparentur, ad quod evitandum correctam illam, & cum laterali conjunctam, tradere inſtituit, quo partes illæ levi intus plaga incidantur; ipſa etiam ferramenta ad hunc ſcopum magis appoſita reddi curavit, binaque ſcalpella, alterum majus, alterum minus, totidemque ductores canaliculatos, nova ratione fabricari curavit, quæ accurate deſcribit, & icone exprimit, modumque ea applicandi, ac totam ſectionem peragendi, copioſe exponit, quasve partes hac ratione apertas invenerit, lectores docet, maximumque hujus methodi commodum cenſet, quod, via proſtatæ inciſione ſatis patefacta,

forcipes

forcipes ſine partium dilaceratione commode immitti, calculi majores etiam commodius conquiri & eximi poſſint, ut alia de ratione vinciendi, & forcipes educendi, ab Autore notata, taceamus. Quæ *quarta Obſervatione* proponitur, methodus Nobiliſſimi *le Cat*, maxime cum *Cheſeldeniana*, ſive laterali, Gallorum Chirurgis ceteroquin minus probata, convenit, ita tamen, ut novis ad hanc ſectionem cultris ſingularis fabricæ utatur, quorum alterum, longiorem, urethrotomum, alterum, breviorem, cyſtidotomum, appellat, quæ accurate a Cl. Autore deſcribuntur, & icone expreſſa exhibentur. Horum provido uſu, præter partes externas, primo iter urinæ, qua membranaceum eſt, aperitur, inde proſtata atque veſica a ſiniſtro latere totæ aperiuntur, a dextro vero latere aliqua ex parte inciduntur. Itaque ſatis patula paratur via, qua forcipes immitti, calculi etiam majores absque vulneris colliſione, aut urethræ a proſtata divulſione, eximi poſſint, quo nomine multum commendanda videtur. Cum vero tot inter ſe rationibus diſcrepent, qui calculum ſecare inſtituunt, *quinta Obſervatione* regulas aliquot generales conſtituit Cl. Autor, ad quas quævis methodus examinari, & de ejus commodis ac incommodis judicium ferri poſſit. Harum prima eſt, ut eæ partes incidantur, in quibus minimum periculi metuendum eſt, quo nomine ultimam *le Cat* reliquis anteponit. Altera eſt, ut omni veſicæ, ſive ſanæ, ſive etiam morboſæ, adhiberi poſſit, methodus. Cum enim veſicæ ſæpe nimis contractæ, & a calculo aſpero inprimis inflammatæ, ſuppuratæ, aut etiam fungis repletæ ſint, ſingulis illis ultimam, a *le Cat* adhibitam, maxime convenire oſtendit. Tertio loco illam commendat, qua omnes calculi commode educi poſſint, ſive parvi, ſive majores ſint, ſpinoſi etiam aut arenoſi, intusque adhæreſcentes, ad quod deſideretur, ut plaga ſatis patula atque recta ſit, ut digitus commode immitti, & forcipes, quoties neceſſe, ſine gravi partium irritatione applicari poſſint, quo nomine iterum ultimam reliquis præferendam cenſet. *Sexta* demum *Obſervatione* aliqua, quibus *Fouberti* & *Dranii* methodi emendari poſſint, ut plaga magis aperta & tutior ſectio reddatur, adjicit Cl. Autor, quæ ſuo tempore fuſius executurum ſe pollicetur. Nos, etſi plura adjicere inſtituti

ſtituti ratione prohibemur, nulli tamen dubitamus harum rerum ſtudioſos vel brevi hoc indicio incitatum iri, ut ipſum Cl. Autoris librum evolvant, in quo cuncta diſtincte & copioſe expoſita cum voluptate reperient.

Gedancken über das Reich der Blumen, ꝛc.

hoc eſt,

ANTHOPHILI MEDITATIONES DE REGNO Florum, in ſeceſſu viridarii enatæ, ad ampliandam Numinis gloriam, & in curioſorum excitationem, evulgatæ.

Dresdæ & Lipſiæ, apud Georg. Conrad. Waltherum, 1740, 8. Alph. 1 plag. 8.

Scriptum hoc, Autore ſuo digniſſimum, non phyſici tantum aut botanici, ſed mixti, eſſe argumenti, ut curatiori florum examine ad maximi momenti meditationes morales manu veluti ducantur lectores, ipſe ſtatim titulus, plenius vero Operis inſpectio, docet. Neque tamen phyſica & botanica penitus hic exulant, ſed cum ſuavitatibus moralibus amicabili nexu conjuncta, & terſo dicendi genere, interſperſis cum antiquorum Poetarum & Rhetorum, tum recentiorum etiam, inprimis *Brokeſii*, *Trilleri*, *Zellii*, ſimilis argumenti locis, propoſita, quemque facile ad legendum invitant. *Prima Sectione* ad originem florum omnium reſpiciens, hosque toti mundo æquævos eſſe oſtendens, varias ſciolorum de æternitate mundi, aut fortuita ejus origine, quove anni tempore primum is eſſe cœperit, quæſtiunculas percenſet Doctiſſ. Autor, &, eundem a ſummo opifice productum, floribusque ornatum, evincens, reliqua, nobis non revelata, fruſtra indagari monet. Hinc *altera Sectione*, qui fines divini in producendis floribus fuiſſe videantur, pluribus exponit, &, uti noſtrum eſt, in illis quoque Numinis venerari majeſtatem, ita eos potiſſimum ad mortalium delectationem generari cenſet, ut merito exclamare poſſimus: non neceſſitatibus tantummodo noſtris proviſum eſt, usque in delicias amamus. *Sectione* enim *tertia*, quæ potiſſimum phyſica eſt, & de natura, partibus, ac diviſione, florum tradit, id incul-

cat,

cat, se non de arborum fruticumque frugiferorum floribus, potissimum ad generandos fovendosque fructus destinatis, sed de illis floribus, qui, fructibus destituti, delectationi tantum inserviant, agere; quod discrimen Germanico nomine *Blüthe* & *Blume* designat. Etsi vero vix essentialis aliqua inter utrosque discrepantia a Botanicis concedi possit; facile tamen cuivis Autori indulgeri potest, quibus limitibus laborem suum definire velit. Hos itaque flores corpora viva, variis ad incrementum & propagationem suam organis instructa, gratissimis attributis ad hominis potissimum delectationem prædita, appellat. Vitæ aliquam speciem illis concedendam esse, præter alia plura phænomena potissimum ex incremento & propagatione eorum colligit; eosdemque, ut animalia, partibus solidis, & fluidis, per illas vitalem circuitum obeuntibus, constare innuit. Hinc partes in vegetabilibus, flores ferentibus, conspicuas propius considerat, & de radice, caudice, gemmis, foliis, ramis, ipsis floribus, eorumque semine, ex recentiorum Physicorum præceptis & propria observatione copiosius disserit, inprimis vero florum calicem, petala, pistillum, & stamina, pulvere subtili turgida, atque pedunculum, quo sustentantur, eleganter describit. *Quartam Sectionem* seminibus eorum, diversæ conformationi, & variis receptaculis, indicandis destinavit. Qua occasione quæstionem illam, an plantæ, primitus a creatore productæ, jam tum omnium futurarum rudimenta in se continuerint, utrinque variis argumentis agitatam, attingit, neque tamen certi quidquam in abscondito hoc naturæ mysterio definiri posse putat; &, quomodo ex eodem terræ succo tot discrepantis indolis vegetantia nutrimentum suum capere possint, Autorum sententias exponit, aliis hoc diversæ illorum texturæ, convenientem sibi succum elaboranti, aliis vero ipsius nutritii succi diversitati, tribuentibus; ut plures jam quæstiones, an nimirum aliqui flores sine semine proprio sponte generentur, an diversitas sexuum in plantis obvia sit, unde potissimum nutriantur, an lunæ aliquod in eas imperium sit, similesque, silentio prætereamus. His præmissis, latissimum campum de pulchritudine & suavitate florum disserendi sibi apertum videt, illam in evrythmia partium & inprimis

inimitabili colorum elegantia, hanc in effluviorum amœnitate, consistere deprehendit, quæ ita mirifice distributa sint, ut alii flores inprimis colorum præstantia superbiant, licet inodori, alii odorum inprimis fragrantia excellant. Plura hic ornate & copiose dicta sunt, quæ majori cum voluptate in ipso libro, quam a nobis missa in compendium, legentur. *Sexta Sectione* de commodis usibus & abusibus florum agitur; ubi primum jure locum virtuti illorum medicæ & balsamicæ tribuit, inde de secundariis florum usibus, qui modo Diis oblati, modo in honorem aliorum sparsi, modo ad ornamenta locorum suspensi, modo in coronas nuptiales, natalitias, & convivales, collecti, &, ubicunque exhilarare animum libuit, adhibiti, modo in solennibus funebribus & circa sepulchra effusi fuerint, multa erudite profert. Neque vero silentio prætereundum censet, flores etiam multis insectis inprimis necessarium præbere nutrimentum, quod illis injuria invideamus. Uti vero abusus florum varios merito detestatur, ita *septima Sectione*, florum etiam intuitu ad cognoscendum summum Numen, & perfectiones ejus admirandas, invitari homines, pie non minus, quam docte & eleganter, demonstrat. *Octava Sectione*, magnos omni tempore, eosque sapientes, viros ex omni populo memorabilem hortorum florumque amorem ostendisse, illosque omnibus aliis deliciis multum prætulisse, adductis Poetarum & Historicorum antiquiorum & recentiorum testimoniis, docet. Etsi enim multis illorum potissimum vitæ rusticæ & agriculturæ amor prædicetur; tamen, cum flores potissimum agrorum & hortorum ornamentum sint, ad hanc classem illos jure revocandos putat, inprimis cum de multis hoc sigillatim annotatum legamus; quos inter jure locum suum occupat elegantissimi ingenii & doctrinæ cultissimæ Autor, utpote qui ipse in Præfatione & sparsim in toto libro testatur, se, illorum hominum, qui hortos olim in deliciis habuerunt, exemplo, post magnum vitæ tempus in publica luce & gravissimis negotiis transactum, summa cum voluptate ad suavissimum secessum properasse, atque multum se beatum in contemplatione operum naturæ & florum suavissimorum cultura censere. Unde tanto facilius illi tanquam experto credimus, quæ *nona* Se-

Sectione copiose & ornate commemorat, nullum voluptatis genus majori innocentia, amœnitate, & salubritate, se commendare, quam illud, quod ex hortis floribusque percipiamus; neque miramur, quod *decima Sectione* in illos, qui flores parvi nimis pendunt, justumque his pretium statuere, & in considerandis iis aliquid studii ponere, indignum magnis ingeniis censent, invehatur. Uti vero huic florum amori præstantissimi Autoris totum hunc librum, & elegantes *Sectionis undecimæ* & *duodecimæ* de florum hominumque inter se similitudine, respectu ortus, interitus, & futuræ resurrectionis nostræ, in illis adumbratæ, nec non de officiis, quæ nobis intuitu florum incumbunt, meditationes, debemus; ita hanc Viro egregio felicitatem ex animo gratulamur, atque diuturnum ejus usum precamur, ut tanto citius *alteram Partem*, qua singulorum florum accuratam descriptionem uberiorem daturum se pollicetur, quamque a multis, qui priorem hanc perlegerunt, avide desideratum iri, nulli dubitamus, ex nobili illa prodeuntem officina videamus.

MEMOIRES POUR SERVIR A L'HISTOIRE, &c.
hoc est,

R. P. NICERONI, BARNABITÆ, COMMENTArii, historiæ celeberrimorum in Rep. literaria virorum inservientes.

Tomus XXXVIII.

Lutetiæ, apud Briassonium, 1737, 8.
Plag. 18, & totidem plag. dimid.

Quorum vitæ hoc in *Tomo* describuntur, scriptaque justo ordine, non omissa diversarum editionum mentione, commemorantur, hi sunt: *Abrahamus Muntingius*, Professor Botanices in Academia Groningana, m. 1683 d. 31 Januarii; *Jacobus Wimphelingius*, primo Concionator Spirensis, tum Professor Latinæ linguæ Græcæque Heidelbergensis, denique homo sui juris, m. 1528 d. 17 Novembris; *Joannes Caspar Gevartius*, Juris Doctor, & Senatus Antverpiensis ab Actis, m. 1666; *Joannes Kepplerus*, Mathematicus Cæsareus, m. 1630 d. 15 No-

vembris; *Ludovicus Kepplerus*, prioris filius, Medicus Regiomontanus, m. 1663 d. 13 Sept.; *Petrus Paulus Vergerius*, senior, JCtus, A. 1349 natus, A. 1419 mortuus; *Petrus Paulus Vergerius*, junior, Episcopus & Papæ Legatus, ad ultimum transgressus in castra Lutherana, m. 1565 d. 4 Octobris; *Abrahamus Wicquefortius*, diu Electoris Brandenburgici Residens in aula Gallica, postea Ducis Luneburgici apud Batavos Residens, m. 1682; *Fronto Ducæus*, Jesuita, m. 1624 mense Septembri; *Jacobus Quienius Neapolitanus* (*de la Neufville*), Historicus, m. 1728 d. 20 Maji; *Michael Mercatus*, Archiater Papæ, m. 1593 d. 25 Junii; *Joannes Dlugossus*, sive *Longinus*, Canonicus Cracoviensis, ac paulo ante mortem designatus Episcopus Leopolitanus, m. 1480 d. 29 Maji; *Matthias Glandorpius*, Medicus Bremensis, m. circa annum 1632; *Paulus Hay du Chastelet*, magister libellorum supplicum, m. 1636 d. 6 Aprilis; *Joannes Cabassutius*, Presbyter Oratorii, m. 1685 d. 25 Sept.; *Cornelius Loosius*, sive *Callidius*, Theologiæ Doctor, diu versatus Moguntiæ, ubi, cum negaret, juste quemquam damnari magiæ crimine, cum pacta dæmonum cum hominibus sint nulla, in carcere coactus est hanc sententiam retractare, m. 1595 d. 3 Februarii; *Orontius Finæus*, Professor Matheseos Parisiensis, m. 1555 d. 6 Octobris; *Martinus Hanckius*, Rector Gymnasii Vratislaviensis, m. 1709 d. 24 Aprilis; *Benedictus Accoltus*, Successor *Poggii* in Secretariatu Reipublicæ Florentinæ, m. 1466; *Joannes Trithemius*, Abbas prius Spanhemiensis, deinde Wurzburgensis, m. 1516 d. 16 Decembris; *Franciscus Gaconius*, Prior monasterii cujusdam, Poeta satyricus, m. 1725 d. 15 Novembris; *Julianus Tabuetus*, JCtus, m. circa A. 1562; *Joannes Rhodius*, malens privatus vivere, quam vel Patavii, vel Hafniæ, creari Professor, m. 1659 d. 24 Febr. Vulgo habetur, sed falso, pro Autore *Elogiorum*, sub *Tomasini* nomine editorum. Hunc sequuntur *Fabianus Justinianus*, Episcopus Adiacensis, m. 1627 d. 3. Januarii; *Marinus Rex Gombervillæus*, Socius Academiæ Francicæ, m. 1674 d. 14 Junii; *Beatus Rhenanus*, vir nulli adstrictus muneri publico, m. 1547 d. 20 Maji; *Nicolaus Barptolomæi*, Monachus Benedictinus, m. circa annum 1532; *Joannes Aventinus*, præceptor

ceptor duorum Ducum Bavariæ, m. 1534 d. 9 Januarii; *Joannes Tillotſonus*, Archiepiſcopus Cantuarienſis, m. 1694 d. 22 Novembris; *Guido Fabricius Böderianus*, Secretarius Ducis Alenconii, Vir Syriace doctiſſimus, m. 1598; *Antonius Mancinellus*, plurium ſcholarum Italiæ Rector, m. circa annum 1506. Quod de triſti ejus fato *Flacius* narrat in *Catalogo teſtium veritatis*, falſum eſſe, Noſter docet, ac fabulæ hujus originem aperit. Sed nec *Flacius* id pro certo aut habuit, aut tradidit. Nam hunc in modum concludit: *Hujus rei fides penes autorem ſit. Nam ego eam pro comperta non habeo.* Superſunt *Rudolphus Hoſpinianus*, Theologus Tigurinus, m. 1626 d. 11 Martii; *Joannes de Laet*, m. 1649; *Franciſcus de Salignac de la Motte Fenelon*, Archiepiſcopus Cameracenſis, m. 1715 d. 7 Januarii; *Hubertus Susſanæus*, magiſter Latinæ linguæ Lutetiæ & alibi locorum, m. circa annum 1550; *Joannes Regiomontanus*, Mathematicus, m. 1476 d. 6 Julii; *Albertus Kranzius*, Decanus Canonicorum Hamburgenſium, m. 1517 d. 7 Decembris; *Angelus Firenzuola*, Abbas Italus, eloquentia patria præpollens, m. circa annum 1548. Claudit hoc agmen *Bernardus Guyardus*, Dominicanus, Lutetiæ Profeſſor Theologiæ, m. 1674 d. 19 Julii.

JOANNIS BAPTISTÆ PAITONI DE VITA AC Scriptis Fabricii Bartholeti, Medici Bononienſis, Commentarius.

Venetiis, ſuperiorum permiſſu, 1740, 8.

Plag. 1.

Franciſci Bartholeti Opus *de Dyſpnœa* cum non ita pridem Venetiis A. 1735 cum *Lazari Riverii Operibus* denuo prodiret; movit hæc occaſio Cl. Autorem, ut præclari hujus Viri, cujus aut nulla apud Scriptores mentio eſt, aut de quo falſa pleraque traduntur, hiſtoriam literarum prodere monumentis inſtitueret. Quod antequam agit, initio hujus Commentarii ex eo, quod Scriptores Medici veteres, iidemque ad amplificandam Medicinam pragmaticam maxime accommodati, noſtro tempore utplurimum a viris Theoretices medicæ amantiſſimis, ut *Freindio*, *Morgagno*, *Boerhaavio*, ſimilibusque, in lucem revocati fuerint,

 illos

illos refutat, qui, Medicinam theoreticam nunc excultam quidem esse, at practicam jacere, sibi persuadent. Ex antiqua familia Bononiensi oriundus *Bartholetus* noster, patrem habuit *Domninum Bartholetum*, qui eum ex conjuge *Dorothea*, cujus pater ignoratur, 7 Cal. Sept. A. 1586 suscepit. Peracto studiorum suorum curriculo, A. 1613 medicæ ac philosophicæ doctrinæ insignibus decoratus, primum Dialecticæ, postea A. 1616 Anatomiæ & Chirurgiæ, docendæ munus in patrio Gymnasio adiit. Exeunte anno 1618 Pisas vocatus, cum eo discedendi veniam a patrio Senatu postulasset A. 1619, negotium Vexillifero datum est, ut ipse petitam veniam concederet, ac stipendium etiam absenti persolvi juberet. *Bartholetus* igitur, eo anno in Archigymnasio Pisano rem anatomicam professus, confecto annuo curriculo, amplissimis præmiis & honoribus auctus, Bononiæ provinciam practicæ Medicinæ tradendæ cum largiori stipendio ornavit. A. 1626 ad novam Academiam Mantuanam, ut rem anatomicam atque medicam de prima cathedra publice profiteretur, vocatus, abeundi potestatem a Bononiensi Senatu petiit, atque impetravit etiam, ita tamen, ut liceret ipsi suum in patrio Gymnasio locum retinere, & absens ipse eodem, quo antea, stipendio frueretur. Ad audiendum eum undique Mantuam confluebant adolescentes, ut, quo tempore ibidem anatomicæ rei navabatur opera, cetera Italiæ Gymnasia Medicinæ Candidatis prope destituerentur. Præterea & in difficillimis morbis tum civibus, tum peregrinis, consilio & arte sua opem tulit. Collegium vero medicum primus ibi, ut nonnulli opinantur, non aperuit. A. 1630 ob pestilentiam obsidionemque urbis Bononiam denuo cogitavit. In itinere autem Lendinariæ, quæ nobilis & frequens pagus peninsulæ Rhodiginæ est, gravissimo morbo correptus, 3 Cal. April. obiit, superstitemque uxorem *Elisabetham*, & aliquot liberos, reliquit, annos natus 43, menses 4, dies vero circiter 27. Valuit *Bartholetus* acerrimo ingenio, & firmissima memoria, præceptoremque inter alios habuit *Julium Cæsarem Claudinum*, auditorem vero *Jo. Veslingium*, viros celeberrimos. In scriptis

ab

ab eo libris primum facile locum tenet *de Dyspnœa*, *sive de respirationibus*, Opus, ex quo *quartus Liber* præcipue auri instar habendus esse hic dicitur, porro *Encyclopædia Hermetico-dogmatica*; & *auspicalis trium methodi demonstrativæ anatomicæ Præcognitorum Prælectio.* Qui ab aliis quoque commemorantur, ut *Anatomica humani microcosmi descriptio*, & *de Hydrope pulmonum*, eos nec ipse Autor noster, magna licet adhibita diligentia, usquam invenit, nec ullum, qui istos viderit, cognovit.

J. C. S. OBSERVATIO DE SITU OPPIDI *Siluntis.*

Magnus Geographiæ veteris instaurator, *Christoph. Cellarius*, quem Germania nostra etiamnum desiderat, *Lib. III Geogr. ant. Cap. 13 Sect. V §. 113 pag. 454*, ut editio nostra numerat, *locum oppidi Siluntis ex conjecturis magis, quam ex rationibus, designari*, existimat. Non ei, nec nobis, cum Annotationes nostras ad librum hunc adscriberemus, in mentem venerat insignis illius demonstrationis, qua divinus Autor libri *Judicum Cap. XXI v. 19* omnem animis nostris dubitationem exemtam vel potius præventam voluit. *Dixerunt autem*, inquit, *commodum meminimus solenne festum Silunte celebrari Deo vero, quod oppidum Betheli a septentrione, ab ortu solis in via, quæ a Bethele Sichemum ducit, & a meridie Lebonæ objectum est.* Nihil clarius dici potuit ad signandam oppidi sedem, cum præsertim *Eusebius* Silunta duodecim, *Hieronymus* decem, miliiaria Sichemo, seu Neapoli Flavia, abesse scribant. Quanquam enim inter utrumque dissensio quædam intercedat; ea tamen vel exclusa vel inclusa oppidi utriusque amplitudine dirimi potest. Majorem nobis difficultatem afferunt LXX interpretes, qui extrema versus supra citati uno illo quidem, sed incommodo, verbo augent: ἀπὸ νότου τȣ̃ Λιβάνȣ τῆς Λεβωνᾶ. Ecquis enim hic est Libano locus? Insertum præpostere Libanum dicemus ab homine Geographiæ rudi?

An

An insolentiorem quandam Libano significationem tribuemus? An, ex duabus diversorum interpretum aut librariorum vel conjecturis, vel versionibus, utrumque vocabulum coaluisse, existimabimus? An correctionis operam male processisse dictitabimus? Nos quidem de librarii temeritate suspicari malimus, autoritatem Codicum quorundam secuti, quam *Breitingerus* sub extremitate paginæ memoravit, & autoritas Codicis Hebræi sublevat; sed optando interpretationi dubiorum locorum sæpe minus consulitur. Potest enim interpreti ante oculos obversari aliquid, quod magnopere scitu & observatione dignum est, etiamsi vulgo id minus perpendatur. Sed de LXX interpretum doctrina magnifice nobis sentire vix licet, quando pleraque ab iis vel addita, vel rescissa, vel utcunque interpolata, literatis viris minus fere probata sunt. Cujus rei exempla vel *Clerici Commentarius in Pentateuchum* suppeditabit sexcenta.

NOVA LITERARIA.

Cum non minus interesse rei literariæ videatur, illud sciri, quid agere instituant, & quid meditentur serio Viri docti, quam quid egerint ac perfecerint re ipsa; minime ab hoc loco alienum facturos nos speramus, si, quid sit nobiliorum Operum, in quibus componendis totum nunc esse cognovimus doctissimum urbis Cremonensis Medicum, *Paulum Valcarengum*, vel duobus verbis docuerimus Lectores nostros. Fiet autem id commode inprimis, & ad mentem Viri præstantissimi accommodate, si ipsa ejus, excerpta ex literis, ad *F. O. M.* datis, verba hic dederimus. Scribit autem inter alia novum illud Italorum decus: *In lucem nuper exiit* Medicinæ *meæ* rationalis alterum Volumen. *Jam* Constitutionum Cremonensium *continuationem, pro instituto meo a me exaratam, prelo cito subjiciam. Aliud nunc meditor laboriosum Opus* de Sanctimonialium morbis, *quod utique curiosum erit. In hoc enim non Philosophi tantum & Medici, sed & Theologi, munus suscipiam. Alia etiam in posterum præstabo, si labores meos literario orbi non ingratos fuisse novero.*

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Julii Anno MDCCXLI.

FRIDERICI HOFFMANNI, CONSILIARII Regis Borussiæ intimi & Archiatri, Professoris Medicinæ primarii in Academia Halensi, Opera omnia physico-medica, denuo revisa, correcta, & aucta, in sex Tomos distributa; quibus continentur doctrinæ, solidis principiis physico-mechanicis & anatomicis, atque etiam observationibus clino-practicis, superstructæ, methodo facili ac demonstrativa deductæ, & per experientiam septem & septuaginta annorum stabilitæ, cum vita Autoris, & ejus Præfatione de differente Medicinæ & Medicorum statu atque conditione, & criteriis boni ac periti Medici.

Tomi VI.

Genevæ, apud Fratres de Tournes, 1740, fol.

Tom. I Alph. 1 plag. 1, singulis Alphabeti literis tria folia complexis, Tom. II Alph. 1 plag. 7, Tom. III Alph. 1 plag. 19, Tom. IV Alph. 2 plag. 4, Tom. V Alph. 1 plag. 18, Tom. VI Alph. 1 plag. 6.

Quod paucissimis, imo, quoad nos compertum habemus, nullis omnino, Germaniæ Medicis contigit, videt nunc Illustris *Hoffmannus*, lætaturque, se superstite Opera sua, exterorum curis collecta, conjunctimque in publicam lucem edita, posteritatis usui destinari. Neque enim is Germaniæ tan-

tum lumen fuit, quam doctrinæ suæ claritate mirifice illustravit, sed gloria ejus, cum intra patriæ fines non contineretur, vicinarum quoque gentium peragravit oras, effecitque cum aliis Vir summus, ut Germanici ingenii vis & acumen majori, quam olim, in pretio nunc habeatur. Quamvis autem præstantissimi Viri opera alia atque alia tum apud Germanos, tum Batavos, Helvetios, Italosque, identidem recuderentur; non tamen quantæcunque eæ editiones sitim adeo omnium expleverunt, ut non in Gallia, Hispania, atque Lusitania, Medici eruditiores maximo desiderio, thesaurum hunc possidendi integrum, & omnia huc usque edita opera, in unum volumen comprehensa, pervolvendi, tenerentur. Quod postquam intellexerunt nobilissimi Bibliopolæ *Tournesii*, inierunt illorum ad prelum revocandorum consilium, petieruntque simul ab Autore, ut recognosceret omnia, atque, ubi opus esset, emendaret, illustraretque, & præter hæc nova Præfatione, suscipiendæ huic Operum omnium editioni non deesse consensum suum, publice testaretur. Ita vero in adornando hoc Opere rationes suas inierunt bibliopolæ, ut chartæ nitore, typorum elegantia, mendorumque correctione, lectoribus satisfactum iri credamus. *Tomo* igitur primo, post Dedicationem, ad Augustissimum Prussorum Regem, *Fridericum Wilhelmum*, perscriptam, Commentationemque de vita Autoris nostri, a Cel. *Schulzio* exaratam, exstat Præfatio nova, *de differenti artis medicæ ac Medicorum conditione ac statu, & criteriis boni ac periti Medici.* Cum enim omnino Reipublicæ intersit, ut veri a falsis Medicis dignoscantur, ejus rei causa aliquot criteria Noster in doctissima hac Præfatione commemoravit, quæ ita se habent: 1) Præstans atque genuinus Medicus solidam cognitionem earum rerum, quæ cum ad rationalem ac demonstrativam, ut vocant, explicationem, tum ad æquum rectumque judicium de propria ægrotantis natura, morbi causa, & idonea remediorum applicatione, ferendum, pertinent, sibi comparavit. E contrario imperiti Medici, in sola experientia medendi artem esse positam existimantes, ex hac unice, quid salutare corpori, quid noxium sit, cognosci posse arbitrantur. Atque ex hoc fonte tot dissensiones ac dissidia inter Medicos oriuntur, quolibet ad ex-

experientiam provocante, ubi de viribus medicamentorum disceptatur, cum tamen experientia quotidie comprobet, vires remediorum non abſolutas & ſemper easdem eſſe, ſed relativas, & pro conditione corporum, naturarum, aliarumque, quæ circumſtant, rerum, agere. Paucis: Medicus in ſanandis morbis ad completam, ſi haberi poteſt, morbi & ægrotantis hiſtoriam ante omnia advertit, quam ſi ex ſana theoria phyſica & medica, ratione omnium eorum, quæ in illa enarrantur, & præcipue ratione cauſæ morbi & ſymptomatum, recte ad ſuas rationes revocare laborat, facile perſpiciet, non certa & ſpecifica quædam ad curandam valetudinem proſtare medicamenta, ſed plura ſæpius, quæ alios juvant, aliis, eodem modo laborantibus, eſſe detrimento. 2) Præſtans & peritus Medicus ex vera morbi hiſtoria, & rebus antecedentibus, primam morbi originem & fontem, a quo ſymptomata tanquam effectus profluunt, curatius eruere conatur, medendique rationem ad cauſam maxime proximam removendam accommodat; qui vero ſine ratione artem exercent, ſymptomatum potius, quam cauſæ, rationem habent, & in illis depellendis operam ſuam collocant. 3) Præcipue ſagax & rationalis Medicus non multis variisque, ſed paucis, idoneis, & efficacibus ad profligandum morbum, utitur remediis, minus vero rationalis, ſi a remedio dato non illico deſideratus fiat effectus, hoc facile mutat, aliudque exhibet; quod ſi nec ipſum expectationi reſpondeat, denuo aliud ſubſtituere non cunctatur. 4) Medicus imperitus medicinas jactat univerſales, maxime ex auro paratas; peritus autem, his inſuper habitis, probe intelligit, morborum cauſas, atque temporum ægrotantiumque naturas, maxime variare, atque adeo his omnibus in uno remedio non eſſe præſidium. 5) Medicus peritus de rebus medicis, per experientiam nondum ſatis cognitis, e.g. morbis inſolitis & raris, item curationis ratione pro cœli diverſitate ineunda, de medicamentis novis, aquis medicatis, &c. ferre judicium valet, quod ab alio non expectes. 6) Præſtans & peritus Medicus naturæ miniſterium ſimul reſpicit, illique vel ſuccurrere, vel ejus impetum moderari, aut corrigere, laborat; imperiti vero & legum naturæ in medendo neſcii medicamento vel fortiori, vel leviori,

ſingulis fere horis repetito, ſæpiusque incongruo, hunc laudatiſſimum naturæ ordinem turbant & pervertunt; quanquam etiam noſtra ætate huic naturæ beneficio a nonnullis nimium tribuitur, & omnia ad rationalis animæ conſilia ac proviſiones referuntur. 7) Præſtans peritusque Medicus ſubtiliori rerum obſcurarum difficiliumque meditationi & cognitioni minime indulget, ſed ea potiſſimum, quæ in ſenſus incurrunt, quæ uſum habent, & de quibus evidens ratio conſtat, reddique poteſt, conſectatur. 8) Prudens peritusque Medicus valetudinem integram, & ab omni morborum inſultu liberam, idoneis remediis, e fonte diætetico potiſſimum petitis, præſtat. 9) Præſtans Medicus artis chirurgicæ rerumque in ea obviarum peritia excellit, quo inſcitiam Chirurgorum conſilio adjuvare, & modeſta admonitione corrigere, queat; ceteri vero hæc prorſus ignorant & negligunt. 10) Medicus rationalis de morbi eventu, ſymptomatum acceſſu, & medicamentorum operatione, ſententiam ſuam expromit; in ſpurium autem ejusmodi prognoſis non cadit. 11) Medicus genuinus theoriam cum praxi conjungit; ſpurius theoriam calumniatur, & praxin ubique jactat; 12) Medicus genuinus animum ad veritatem inſpiciendam liberum, nullis præjudiciis, autoritatibus, ſectisque, adſtrictum, affert; ſpurius magiſtrorum tantum ſuorum placitis firmiſſime inhæreſcit. Longiores fere in enarrando præſtantiſſimæ hujus Præfationis argumento fuimus, quoniam eo labore in ipſis exponendis Operibus commode ſuperſedendum nobis erit. Quoniam enim, ſi a paucis Diſſertationibus diſceſſeris, omnia jam olim in noſtris his Annalibus pro eo, ac par erat, collaudavimus; nihil in præſenti reſtat amplius, quam ut, qui libri in quolibet *Tomo* contineantur, breviter indicemus. *Tomus* itaque *primus* complectitur *Medicinæ rationalis ſyſtematicæ Tomum I de philoſophia corporis humani vivi & ſani; Tomum II de philoſophia corporis humani morboſi; Tomum III de veræ Therapiæ fundamentis. Tomus ſecundus* ſiſtit *ejusdem Medicinæ rationalis ſyſtematicæ Tomi IV Partem I de omnis generis febribus;* & *Partem II de hæmorrhagiis & doloribus. Tomus tertius* continet *Medicinæ rationalis ſyſtematicæ Tomi IV Partem III de morbis ſpasmodicis & convulſivis, Partem IV de morbis, ex viſcerum labe, partiumque ſolidarum atonia,*

pro-

provenientibus, & *Partem V de morbis ac vitiis*, *externas potissimum partes affligentibus*, *cum Supplemento de morbis infantum. Tomo quarto* insunt *Consultationum ac Responsorum medicorum Centuriæ III; Observationes Physico-Chymicæ selectiores*, neque minus *Dissertationum Physico-Chymicarum trias*, scilicet *de generatione salium*, *de analysi chymico-medica reguli antimonii medicinalis; de Mercurio & medicamentis mercurialibus selectis. Tomus quintus* repetit I) *Opuscula Physica* varii argumenti, quæ *Dissertationibus 13* constant, scilicet 1) Demonstrationes physicas curiosas, experimentis ac observationibus mechanicis ac chymicis illustratas; 2) Observationes barometrico-meteorologicas, & epidemicas, atque de ventorum natura ac viribus; 3) Commentationem de Salinis Halensibus, in qua plures simul physicæ quæstiones de fontium salsorum origine, ipsiusque salis differentiis, præparatione, & utilitate, illustrantur; 4) de Methodo compendiosa, plantarum vires & virtutes in medendo indagandi; 5) de Temporibus anni insalubribus; 6) de Siderum in corpora humana influxu medico; 7) de Fato physico & medico, ejusque rationali explicatione; 8) de Annorum clymactericorum rationali & medica explicatione; 9) de Diaboli potentia in corpora, per physicas rationes demonstrata; 10) de Temperamento, fundamento morum & morborum in gentibus; 10) de Rationis instructæ excellentia in rebus divinis & humanis; 12) de Ratione sana, universæ Medicinæ præside; 13) de Atheo convincendo ex artificiosissima corporis structura; *II*) *Opuscula de Aquis mineralibus*, *earumque salutari virtute*, quæ *14 Dissertationibus* constant, scilicet 1) de Elementis aquarum mineralium recte dijudicandis & examinandis; 2) Scrutinium physico-medicum principiorum & virtutum in præcipuis medicatis Germaniæ fontibus; 3) de Convenientia elementorum ac virium in thermis & acidulis; 4) Observationes & cautelas circa thermarum & acidularum usum & abusum; 5) Disquisitionem physico-medicam de Thermis Carolinis, earum caloris causa, elementis, viribus, utilitate, & usu; 6) Examen physico-medicum fontis Sedlizensis amari in Bohemia, noviter ab Autore detecti, nec non salis, ex eodem parati; 7) de Fontis martiati Lauchstadiensis, ab

Autore detecti, viribus, & usu; 8) de Aqua, medicina universali; 9) de Balneorum ex aqua dulci præstantissimo in effectibus internis usu; 10) Observationes de Acidulis, thermis, & aliis fontibus salutaribus, ad imitationem naturalium per artificium parandis; 11) de eximia virtute salis Carolinarum; 12) de Connubio aquarum mineralium cum lacte longe saluberrimo; 13) de fontis Spadani & Swalbacensis convenientia; 14) de fontis Selterani virtute & præstantia; *III*) *Opuscula diætetica*, quæ *17 Dissertationibus* constant, scilicet 1) de Medico sui ipsius; 2) de Methodo acquirendi vitam longam; 3) de Animo, sanitatis & morborum fabro; 4) de magno Venæsectionis ad vitam sanam & longam remedio; 5) de Diætetica, Scripturæ sacræ medicina; 6) de prolonganda literatorum vita per regulas diæteticas; 7) de Valetudine senum tuenda; 8) de Militum valetudine tuenda in castris; 9) de præmatura morte & morbis præcavendis; 10) de septem legibus sanitatis; 11) de Peregrinationibus, sanitatis causa instituendis; 12) de Inedia, magnorum morborum remedio; 13) de Medicina simplicissima & optima, motu, inedia, & aquæ potu; 14) de vini Rhenani præstantia; 15) de excellenti virtute, natura, & usu, vini Hungarici; 16) de Remediorum domesticorum præstantia; 17) de pane grossiori Westphalorum, vulgo Bonpournickol. Ad *Tomum* denique *sextum* pertinent *I*) *Opuscula medica de remediorum efficacia*, *facultatibus*, & *viribus*, quæ *13 Dissertationibus* constant, scilicet 1) de mirabili lactis asinini in medendo usu; 2) de saluberrima seri lactis virtute; 3) de Salium mediorum excellente in medendo virtute; 4) de Manna, ejusque præstantissimo in medicina usu; 5) de recto Corticis Chinæ usu in febribus intermittentibus; 6) de Medicamentis selectioribus; 7) de Medicamentis balsamicis; 8) de præstantissima Nitri virtute medica; 9) de Camphoræ usu interno securissimo & præstantissimo; 10) de Vesicantium & fonticulorum circumspecto in medicina usu; 11) de Opiatorum nova, eaque mechanica, operandi ratione; 12) de vera Medicamentorum in morbis virtute & efficacia rite dignoscenda; 13) de cognoscenda corporis humani natura ex effectu remediorum; *II*) *Opuscula Pathologico-Practica*, *varii argumenti*, quæ *20 Dissertationibus* constant, scilicet

ſcilicet 1) de ætatis mutatione, morborum cauſa & remedio; 2) de Salium morboſorum generatione in corpore humano; 3) de Putredinis doctrina, ejusque ampliſſimo in medicina uſu; 4) de uſu Anatomes in praxi medica; 5) de Morbis fœtuum in utero materno; 6) de Dentibus, eorum morbis & cura; 7) de Bile, medicina & veneno corporis; 8) de Salubritate febrium; 9) de Situ erecto in morbis periculoſis valde noxio; 10) de Criſium natura, ejusque explicatione rationali; 11) de certo & rationali mortis in morbis præſagio; 12) de Duodeno, multorum malorum cauſa; 13) de ignorata uteri ſtructura, multorum in medicina errorum fonte; 14) de Morbis, certis regionibus & populis propriis; 15) de Læſionibus externis, abortivis, venenis ac philtris; 16) de Metallurgia morbifera; 17) de Inflammatione ventriculi frequentiſſima; 18) de Morbis hepatis ex Anatomia deducendis; 19) de Pulſuum natura, genuina differentia, & uſu in praxi; 20) de Generatione mortis in morbis; *III Opuſcula Medico Practica, quæ curam morborum & medendi methodum, nec non circumſpectum remediorum uſum, ſpectant*, & *10 Diſſertationes* complectuntur, ſcilicet 1) de naturæ & artis efficacia in medendo; 2) de recta & ſimpliciſſima naturæ medendi methodo; 3) de Medicamentorum prudenti applicatione in tempore; 4) de prudenti medicamentorum continuatione; 5) de Purgantibus fortioribus ex praxi medica merito ejiciendis; 6) de Medicina & emetica poſt iram veneno; 7) de imprudenti medicatione, multorum morborum & mortis cauſa; 8) de Medicamentis inſecuris & infidis; 9) de erroribus vulgaribus circa uſum topicorum in praxi; 10) de Venæſectionis abuſu. Satis jam poſteris & gloriæ ſuæ Ill. *Hoffmannus* ſcripſiſſe videtur. Verum ipſemet Vir Celeberrimus & ad bene merendum de ſalute generis humani natus nondum hæc ſufficere putat, nec proinde ætatis ſuæ vacatione utetur, ſed in poſterum quoque omnes pro ſua virili animi induſtriæque vires in elaborandis præſtantiſſimi argumenti libris conſumet. Quod ut bene vertat, tota mente nos precamur.

NUMISMATA REGUM MACEDONIÆ, QUÆ laboribus Celeberrimorum Virorum, CROPHII, LAZII, GOL-

GOLTZII, PATINI, SPANHEMII, HARDUINI, BEGERI, WILDII, HAYMII, LIEBII, &c. ex Regiis aliisque Numismàtophylaciis hactenus edita sunt, additis ineditis ac nondum descriptis, quotquot comparare licuit, integra serie historica. Tabulis æneis repræsentata, digessit, descripsit, &, Notis variorum doctissimorum Virorum illustrata, edidit, JOANNES JACOBUS GESSNERUS, Tigurinus. Præfixa sunt Prolegomena de Thesauro universali omnium Numismatum Græcorum & Romanorum, Caput de Numismatum Græcorum præstantia, usu, & raritate, & pag. 24 inseritur le Catalogue des Medailles Greques, qui se trouvoient au Cabinet d'Illustre Mons. DE FORMONT DE LA TOUR, pendant qu'il demeuroit à Zuric.

Tiguri, ex officina Heideggeriana, 1738, fol.
Plag. 10, ac 7 Tabulæ Figurarum, æri incisarum.

Opus, quod Cl. Autor molitur, arduum profecto est, & ad omnem posteritatem commemorabile. Ipse enim in eo est, ut Thesaurum Numismatum, undecunque collectum, edat. Specimen destinationis pulcherrimæ hæc sunt Numismata Regum Macedoniæ, quotquot inveniri poterunt, omnia, quæ fere sola in votis eorum fuere, qui integram Monarchiam Græcam, cujus prima & præcipua pars regnum exstitit Macedonicum, numis illustratam videre desiderarunt. Tam exiguus olim erat hujus generis Numismatum numerus, doctissimis viris notus, ut ea aliorum numorum classibus inserta ederentur, ne illa penitus interirent. Autorem nihilo minus successus in colligendis hisce Numismatibus prosperior haud destituit, æqualis certe, ni superior, conatibus *Vaillantii*, qui collectiones Numismatum Regum Syriæ, Ægypti, & Parthorum, inter plausus eruditi orbis evulgavit. In posterum ipse dabit plura, quibus hæc Numismata, parco historicæ descriptionis apparatu condecorata, vel suppleri vel emen-

emendari possint. *Phido* & *Atys*, Argivorum Reges, *Usiæ* fere ævo primi Græcorum Regum nummos rotundos signatosque percusserunt. Ab *Amynta* ad *Perseum* usque decurrit hæc Numismatum Macedonicorum series. *Baudelotus* quidem e primis exstitit, qui consilium, Numismata Regum Græcorum colligendi, ceperat, suoque exemplo ad idem institutum persequendum *Vaillantium* inflammarat. Difficultates chronologicas, in serie Regum Macedoniæ occurrentes, *Harduinus* in *Chronologia Vet. Test.*, & quidem *Opp. sel. pag. 576*, indicavit, nec non ipse *Haymius* in *Thes. Brit Tom. II pag. 9, 10.* In *Tab. III Fig. 30* numus exhibetur spurius, orthographiæ temporum *Alexandri M.* minus congruens, cujus forma fortassis ex numis *Hadriani* mutua fuit sumta, in cujus numis argenteis similis typus exstat, qualem edidit *Pedrusius* in *Museo Farnensi.* In *Tabula IV Fig. 36* numus *Erytræorum* fuit repræsentatus, cujus initiales ΕΡΥ *Patinus* haud intellexit. In numis hujus generis *noctua* apparet, de qua Autor plura in *Numis urbium* edisseret. *Philippi*, numisma regale, ita dicti fuere a *Philippo*, Rege Macedonum, ex auro jussu ejus facti, postquam hic aurifodinam apud Crenidas fuisset nactus, teste *Diodoro Siculo Lib. VIII pag. 847*, quod quidem jam commemoravit *Cropbius* in *Antiqu. Maced. Lib. II Cap. 5. Philippos* hosce norunt ac memorarunt *Horatius Lib. II Epist. 1 v. 234*, ac *Plautus Bacch. Act. II Sc. II v. 52. Fridericus Taubmannus* ad locum posteriorem annotavit, valuisse *Philippum aureum* duos circiter aureos Gallicos. In numis *Philippi* curules Olympicorum victoriæ subinde occurrunt, id quod jam animadvertit *Plutarchus*, ac ex eo *Begerus* in *Thes. Brandenburg. Tom. I pag. 233.* In numo *Tab. II Fig. 4* cernitur *Philippi* oculus dexter, vigens, suoque officio fungens, licet Autores antiqui, *Philippum* in obsidione Methonæ octavo regni anno dextro oculo jactu sagittæ orbatum esse, cum *Justino VII, 6*, soleant referre. *Diodorus* vero & *Plutarchus* de illa luminis dextri amissione tacent, Autores potioris fidei. In numis *Tab. II Fig. 20, 21, 30*, observari potest *Corytus*, seu arca, in qua olim arcus recondebantur. *Contorniati* exhibentur *Tab. II Fig. 12, 13.* Multi huc usque frustra tentarunt Thesaurum numismaticum universalem. *Morellus* in

Tab. IV Fig. 1.

 Speci-

Pag. 2. *Specimine rei numariæ*, ut adornaretur ille, admodum exoptavit. Primus, qui operi hujus generis laborem accommodare cœpit, exſtitit *Wolfgangus Lazius*, Medicus Viennenſis, defunctus præmatura morte A. 1565, anno ætatis 51, inter deſtinatorum auſpicia, cum Viennæ A. 1558 in forma maxima ſpecimen edidiſſet, functus ipſe chalcographi, quem reperire haud poterat, labore. Majori cum ſucceſſu univerſam rem numariam tradere cœperunt *Hubertus Goltzius*, Herbipolita Venlonianus, ejusque commentator, *Ludovicus Nonnius*, qui *quinque Voluminibus*, forma maxima conſpicuis, editis inde ab A. 1563 usque ad A. 1576, Numismata & Græca, & Conſularia, & Imperatoria, fuerunt complexi. Prior diem ſuum obiit A. 1583; poſterior Commentarium in illum A. 1620 Antwerpiæ emiſit. Poſt horum Duumvirorum ætatem maxima numorum veterum copia fuit detecta. Fidem oculatam fecit *Andreas Morellus*, Bernas origine, *Ludovici XIV* Pariſiis, &, poſtquam e carcere Baſtiliano liberatus fuerat, Sereniſſ. Principis Schwarzburgo-Arnſtadiani Antiquitatum interpres.
3. Conſtituerat ſupra 25000 numos in lucem edere. Sed, præter unicum ſpecimen, in quo Numismata ex omni genere ſelecta 174 in æs inciſa ſunt, nihil ad nos pervenit. Tabulæ æneæ ſupra quinquaginta, quæ apud *Thomam Fritſchium* exſtabant Lipſiæ, in Angliam ſunt delatæ. Obiit *Morellus* A. 1703, Arnſtadii apoplexia oppreſſus. Prodiit quidem A. 1733 Amſtelodami *Theſaurus numismaticus Morelli*, ſed qui duntaxat Numos Conſulares comprehendit, quorum plurimi ab *Urſino*, *Patino*, & *Vaillantio*, editi ſatisque illuſtrati fuerunt. Cl. *Havercampus* in *Prolegomenis* de Operibus *Vaillantii*, huc ſpectantibus, egregie diſſeruit. *Panelius* in elaborando numismatico Opere deſudat, elegantiſſimumque de *Numis ciſtophoris* Opus, promulſidis loco, præmiſit. Inſtitutum Cl. *Geſſneri* a Rev. *Panelii* deſtinationibus, (ita enim hic ſcribit,) multum differet. Statuit enim *Geſſnerus* Theſaurum univerſalem numismaticum componere, eumque *quatuor* complecti *Voluminibus*, quæ triginta florenis parari redimique poſſint. Adhibebit uſibus ſuis Opera quævis, de numis jam edita, additurus eos quoque numos, quos Ven. *J. B. Ottius*, Canonicus & Archidiaconus Tigurinus, aliique, cum ipſo communicarunt. Adjunget

brevem

brevem eis expofitionem ac defcriptionem, exempla *Vaillantii* & *Banduri* fecuturus. Indicabit ubique, ex quibus Autoribus vel Mufeis Numismata fuerint depromta, & quinam Autores hunc Pag. 5.
vel illum numum accuratius illuftrarint. Nec tamen eum juvat, nec neceffe eft, omnia Numismata fuppofititia, vel erofa, vel mutila, vel ea, quæ typis lineamentisque averfi vel adverfi lateris inter fefe conveniunt, propter unius monogrammatis, literæ, vel infcriptionis, exiguam varietatem, innumeris vicibus tabulis æneis exprimere. In contextu Operis fignificabit eas qualescunque varietates. De reliquo dabit ad minimum in hoc
Thefauro duodecim millia & ducenta latera, in quibus vario- 6.
rum Numismatum partes, averfa haud fecus ac adverfa, apparebunt. Editores Operis lubenti animo plures tabulas Operi adjicient, fi qui eruditorum typos ineditorum numorum fint communicaturi cum Autore. Supplementa hæc eis, qui 30 florenis quatuor Volumina redemerint, gratis tradent fine aliis expenfis, reliquisque emtoribus æquiffimo pretio vendent. Univerfum Opus diftinguetur in diverfas *Partes. Prima* complectetur Numismata Græca, Regum, Populorum, Urbium; *fecunda* Numos Confulares vel Familiarum Romanarum; *tertia* & *quarta* Numos Imperatorum Romanorum, tum Græcos, tum Latinos, eis haud prætermiffis, qui in coloniis fuerunt percuffi. Specimen hoc
Partis primæ Sectionem primam comprehendit, ut Lectores ex hac 7.
fimbria de texto judicare, & ex ungue leonem nofcere, valeant. Numismatibus Græcis promifit Autor felectas obfervationes, quibus de numorum Græcorum præftantia, ufu, raritate, & diftributione, exponit. In *prima Sectione Tomi primi* exhibebit idem Numis- 10.
mata Græcorum fecundum hanc feriem: 1) Reges Macedoniæ, 2) Syriæ, 3) Ægypti, 4) Parthorum, Ponti, Bosphori, Thraciæ, Cappadociæ, & Bithynorum, 5) Judæorum, 6) Siciliæ, 7) Reges minores, Avernorum, Cariæ, Cimmeriorum, Cyrenæorum, Lydiæ, Mauritaniæ, Pergamenorum, & Pœoniæ. In *altera* deinceps *Sectione* tradet Numos populorum & urbium, ferie alphabetica difpofitos. Si qua ferrea vel plumbea Numismata ei reperire contigerit, eorum defcriptionem inter ænea
dabit. Νεωκόρων nomine defignantur paffim æditui facrarumque 11.

ædium curatores. Ὁμονοία fœdera & societates significat. In
Pag. 12. numis Regum Macedoniæ variæ sese offerunt figuræ, *caput Jovis*, ejusque sedentis imago, sinistra hastam ferentis, *Diana*, cui cervus sacer fuit, *Minerva* vel Pallas Alcides, hoc est, *Heraclea*, ab *Alexandro Magno* inprimis culta, *Leo* & Leonis exuviæ, gestamen capitis Regum Macedoniæ, *diademata*, Regibus eis frequentata, *equus*, quo Macedonia abundavit generoso, & ex Scythia immisso, *capræ*, quarum ductu Edyssa occupata, Jovi sacræ, *aquila*, *quadratum*, terminorum insigne, *fulmen*, & *corona quernea*, symbola Jovis Olympii, *cornua*, dominatus ac principatus
13. insignia, ac aliæ figuræ. Addidit deinde Autor seriem Regum Macedoniæ ex tabulis chronologicis, quæ *Justino*, a *Græ-*
14. *vio* cum Notis variorum edito, ad finem sunt subjunctæ. Primus Regum Macedoniæ, cujus numi exstant, est *Amyntas*. Figura literæ O in eis est quadrata. Cancri figura vel ad *Herculem*, qui cancrum occidisse fertur, vel ad cancrorum in Macedonia multitudinem, vel ad prudentiam, referenda. *Archelai* quatuor diversa huc usque innotuerunt numismata, hic exhibita ab Autore. *Amyntarum* repræsentantur numi ænei sex, argentei tres; *Alexandri II* numisma unum argenteum, haud secus ac *Ptolemæi*
15. *Acoritæ*; *Perdiccæ III* numi duo: *Philippi* Macedonis ac *Alexandri Magni* bene multi; *Olympiadis* numisma æneum. Subjunguntur expositiones de numis *Alexandri*, & *pag. 24 seq.* catalogus variorum Numismatum Græcorum ex Museo Ven.
30. *J. B. Ottii.* Sequuntur Numismata *Philippi Aridæi*, *Cassandri*, *Antigoni*, *Antipatris*, *Alexandri IV*, *Demetrii Poliorcetæ*, *Pyrrhi*,
Tab. IV *Lysimachi*, in cujus numis nonnullis cornu arietinum eminet,
Fig. 2. 3. 4. *Ptolemæi Cerauni*, *Melagri*, *Sosthenis*, *Antigoni Gonati*, *Antigoni*
Pag. 35. *Dosonis*, *Philippi V*, & *Persei*, cum nonnullis numis, serius sub
36. adspectum revocatis, supplementi loco adjectis. Gratulamur Autori destinationem Operis vastissimi, ac, ut impetum animi vires corporis sequantur, ex animo precamur, licet novam orthographiam in vocibus *numophylazium*, *provinzia*, &c., atque B. *Joannis Hübneri* Chronologiam regnorum veterum, suo loco relinquamus. Priusquam vero hinc discedimus, non possumus, quin, quæ Autoris est opinio, *Archelai*, antiquissimi Macedonum

Regis,

Regis, qui teste *Diodoro Lib. XIII* jam Olympiade 92 regnavit, numum cum Lectore communicemus, satis rarum, & ob pallium humeris impositum plane singularem. Diadema caput ornat pro more. In area exstat monogramma ex φ & π compositum. In aversa eminet area quadrata, cui equus, Macedoniæ, equis plenæ, symbolum, insistit. Perigraphe partim extrita. Legi possunt literæ - - - ΣΙΛΕ - - - ΕΛΑΟΥ. Numus hic æneus *Archelao I* plerumque tribuitur, ex Museo Devoniensi in *Haymii Thesaurum Britannicum* translatus. Si quid judicando assequi valemus, monogramma adversæ seu anticæ *Philippum* denotat. In numis *Philippi*, quem *Alexander Magnus* fuit secutus, solet apparere litera φ, ut in *Tab. I Fig. 20* apud Autorem, ac [symbol], ut in *Tab. II Fig. 10.* In numo, quem *Archelao I* tribuere eruditi consueverunt, monogramma [symbol] *Philippum* denotat. Pallium & barba neglecta Philosophum designant magis, quam Regem. *Diadema* autem, insuper adjunctum, indicat Regem, eumque Philosophum. Quæ momenta eundem *Philippum* designant, qui, teste *Justino VII, 5*, Thebis obses habitus in domo *Epaminondæ*, summi & Philosophi & Imperatoris, prima pueritiæ rudimenta deposuit. Initio ipse magis tutoris, quam suo, regnavit nomine. *Archelaus*, cujus in aversa fit mentio, frater fuit ejusdem *Philippi* ex noverca *Cygæa*, *Justino* teste *VII, 4.* *Regem* in aversa dici *Archelaum*, haud adeo est in expedito, licet divinare nondum liceat, an ἀδελφὸς sit legendum.

TAB. IV Fig. 5.

Pag. 36.

DIONYSIUS LONGINUS ON THE SUBLIME, &c.
hoc est,

DIONYSIUS LONGINUS DE SUBLIMI, EX Græco conversus, una cum Notis & observationibus, brevique commemoratione vitæ, scriptorum, & characteris Autoris; editore GUILIELMO SMITH, A. M. Rectore ad S. Trin. Cestriensi.

Londini, apud **W.** Innys & R. Manby, 1739, 8 maj.

Plag. 14.

Doctiſſimus Britannus, qui hanc novam *Longini* editionem curavit, rationem ejus ipſe in præmiſſa reddit Præfatione. Ipſa libri περὶ ὕψους elegantia eum ceperat, tum vero etiam illorum ſtudiis inſervire voluit, qui in Græcis literis toti alieni ſunt. Latuit iſte liber intra velum Bibliothecarum usque ad medium Seculi decimi ſexti. Prima Latina verſio *Gabrielis de Petra* Genevæ A. 1612 formis deſcripta in lucem exiit. Sed, quæ primum orbi tradita fuit, recentior verſio Gallica eſt *Boilavii*, quæ, ut cum Græco non ubique conveniat, elegans tamen eſt, & erectum dicendi genus in ſe continet. Anglica vero hæc, quam indicavimus, converſio finita jamjam erat, cum audivit Clariſſ. *Smithus*, *Longinum* dudum antea, nimirum A. 1724, a *Welſtedio* Britannica veſte indutum, publicæ luci expoſitum eſſe. Sed in ſtuporem conjectus fuit, cum exploravit, iſtam Anglicam verſionem *Boilavianam* eſſe, eamque corruptam ac inficete expreſſam, & omnibus illius maculis, ipſis etiam operarum erratis, infectam. Poſtea in manus ei binæ aliæ Britannicæ inciderunt verſiones. Una *Joſ. Hallii*, Equitis, Londini A. 1652, altera vero, ſine nominis mentione, Oxonii A. 1698, prodiit, quæ cum Gallica *Boilaviana* comparata eſſe, in Indice dicitur. Harum vero ea erat ratio, ut a re propoſita ipſum non poſſent abducere. Confecerat hanc dudum verſionem, ſed non citius eam, quam ſpatio novem annorum interjecto, publicavit; atque intra hoc tempus illam identidem retractavit, amicorum judiciis ſubjecit, & plurima hinc inde ad Græcum emendavit exemplum. Nam propoſitum ipſi erat, hoc Latinis verbis accurate expreſſum orbi exhibere. Ac ſane præ nobis ferendum eſt, quippe qui nonnullos locos cum Græco contendimus, Clariſſ. *Smithum* metam animo deſignatam obtinuiſſe. Is & gratias agit Celeb. *Pearcio*, cum de ſuis ejusdem libri editionibus, in quarum numero alteram cumprimis laudat, tum maxime de animadverſionibus & correctionibus, quibus hanc verſionem auxit & ornavit. Notæ & obſervationes, ad hanc adſcriptæ, chartæ jam mandatæ fuerunt, cum Latinas legit *Pearcianas*. Præmittitur præterea *Index & Sectionum Longini*, & *Autorum*, quos ille teſtatus eſt; hunc autem *enarratio vitæ*, *ſcripto-*

ptorum, & *characteris Longini* consequitur, quæ *Introductio* in περὶ Pag. 3.
ὕψους libellum jure ac merito nominari potest. Non Syrus 4.
natione, verum, id quod verosimilius est, Græcus, idemque
Atheniensis, fuit, quia *Demosthenem* civem suum ipse vocavit.
Cum viris ætatis suæ doctis diligenter versatus est, inprimisque
Ammonium & *Origenem*, Philosophos tum clarissimos, cum cu- 5.
ra audivit. Athenæ olim erant Academia orbis; quare *Lon-* 6.
ginus, idoneum hunc locum ratus, studiis obsequendi suis, illic
mansit, ubi & suum περὶ ὕψους librum composuit, eodemque
edito eximiam Critici gloriam sibi peperit. In hoc elegantem 8.
doctrinam, eloquentiam, & philosophiam, professus est, Acade-
miam, quam *Plato* condiderat, secutus. Magna valuit apud
Reginam *Zenobiam* gratia, quam & filii educatione, & aliis præ- 9 seq.
claris promeritis, conciliaverat. Ex scriptis, quæ plurima edi- 17 seq.
dit, nullum ab interitu vindicatum est, præter hoc περὶ ὕψους,
quod puncta tulit omnium. In aliis ejus virtutibus candor emi- 22.
nuit, cujus indicium dedit, dum de *Mose*, & ejus verbis, γε-
νέσθω φῶς κ. τ. λ. *Sectione IX* præclare judicavit, hæcque ad
sublime retulit; id quod, præter alios, Cel. *Wollius* noster A.
1735 singulari enodavit Commentatione. Legerat *Longinus* 23 seq.
haud dubie Græcam Vet. Test. versionem. Quid? quod &
ipsas Novi Test. tabulas versasse videtur. Exstat saltem in Vati-
cana Codex Evangeliorum MStus, ubi ex *Longini* deper-
ditis, ut nos arbitramur, περὶ συνθέσεως λόγων libris S. *Pau-*
lus inter maximos oratores nominatur, hæcque citantur verba:
περὶ τούτοις Παῦλος ὁ Ταρσεὺς, ὅντινα καὶ πρῶτός φημι
προϊστάμενον δόγματος ἀναποδείκτου. Scripsit quidem Cel. *Fabri-*
cius Biblioth. Græc. Lib. IV Cap. 31 pag. 445, verba ista a Christia-
no homine adjecta esse, sed nullam ille, cur ita decernat, addidit
rationem. Ill. Vir, *Guil. Temple*, observat, post imperium 25.
Antoninorum Græcam munditiem non amplius viguisse. At
Longini dictio, ut ab *Aristotelea* vincatur, elegans tamen est,
nervis plena, rebusque semper conveniens. *Longinus* vero non 27 seq.
Criticus tantummodo fuit eximius, sed Philosophus etiam acu-
tus, qui in omni vitæ ratione, ipsaque in morte, magnum se
præbuit. Ipse, qui sequitur, *Longini* liber novis & separatis 1-108.
paginis

paginis inſignitus eſt. Dabimus præcipua capita, quæ ad naturam hujus editionis pernoſcendam aliquo modo pertinere videbuntur. Verba *Longini* Græca hic minime apparent. Sola nova verſio Britannica exhibetur, prout ordo *Sectionum* eam re-
Pag. 109. quirit. Hac tota communicata, Notæ Cl. *Smithi* ac Obſervationes demum ſingularem ſibi vindicant locum, quæ Anglice quoque conſcriptæ ſunt. Sunt vero illæ ejusmodi, ut ad rem criticam, ad veterem Hiſtoriam, & ad ſtili denique referri mereantur vim atque elegantiam. Duo ſunt, quæ hanc editionem inprimis ornant. Unum eſt, quod Autor doctiſſimus exempla
103. recentiorum magni nominis Criticorum lectiſſima recitat, ad præcepta *Longini* illuſtranda. Sic *Taſſus* in *Gieruſalemme liberata* quædam ei ſuppeditavit. Exſtant hic loci ſelectiores virorum celebrium, qui in Magna Britannia eloquentiæ laude florent, ut *Tillotſoni*, *Popii*, *Pearcii*, *Miltoni*, *Addiſoni*, aliorumque. Ex his etiam notiſſimis libris, qui *Spectator*, *Guardian*, inſcribuntur, & aliis ejusdem generis, loci excerpti ſunt lectu valde digni. Ut vetera Græciæ Latiique Autorum exempla taceamus, quæ Vir doctus cumulavit. Alterum, idemque præcipuum, quod nobis hac in editione probatur, conſiſtit in idonea collectione locorum, ex ſanctiſſimis utriusque Fœderis codicibus depromtorum, quibus ſententiæ *Longini* lux accenditur egregia. Ut vel hoc nomine hunc Cl. *Smithi* laborem etiam atque etiam commendemus. Quoquo te vertes, locos perſpicies *Moſis*, *Jobi*, *Pſalmorum*, ipſius *Chriſti* verba, notatu digniora. Nec paucas S. *Pauli* elegantias teſtatus eſt Cl. Autor. Quo etiam perſpicuum ſit, quam ſcitam ille verſionem confecerit, verba nonnulla ex *Sectione XLIV*, quæ ultima eſt, exempli gratia non alienum erit proferre. Criticus Philoſophi perſonam ſumſit, ejusque verbis uſus, παιδομαθεῖς δουλείας δικαίας dixit. Doctiſſima *Daceria* in Notis ad *Terentium* verborum hunc vult eſſe ſenſum: ab infantia noſtra *uſi ſumus facili imperio, nulla tyrannide aut vi onerato;* ſic enim verba ejus ex Gallico Latine fideliter convertimus. *Pearcius* contra hanc ſententiam adoptavit: *juſt and lawful vaſallage*, id eſt, *juſtum & legitimum ſervitium;* quo ſenſu ἀρχῇ δικαίᾳ *Iſocrates* dixit. Cl. *Smith* alteram

alteram quidem non inſcienter delegit notiõnem, ſed venuſtius locum ita expreſſit: *we were born in lawful ſubjection, nati eramus in legitima ſubjectione.* Ipſam vero rem in notis adjunctis ex Hiſtoria Græca Romanaque confirmat. Ut ſenſus hic ſit: Democratia, in qua ſua quisque libertate utitur, nutrix eſt erectioris indolis, & nihil ea efficacius ad ſublime conſectandum incitare reperitur. Quare nos felices erimus utique, qui in *libero ejusmodi legitimoque imperio nati ſumus.* Non dubitamus, fore plura, quæ literati lectores in hoc libello inveſtigare, atque in uſus ſuos convertere, queant. Ipſum vero, quod *Longinus* expoſuit, argumentum de induſtria non exſcripſimus, quoniam iſtud & præterit neminem, & jam alia excerptum fuit occaſione. Pag. 184 ſeq.

THE METHOD OF FLUXIONS, &c.

hoc eſt,

METHODUS FLUXIONUM ET INFINITARUM ſerierum, cum ejusdem ad geometriam curvarum applicatione. Opus poſthumum ISAACI NEWTONI, ex Latino Anglice verſum, perpetuisque Commentariis illuſtratum, Autore JOANNE COLSON, A. M. & Societatis Regiæ Socio.

Londini, 1736, 4 maj.

Alph. 1 plag. 20 $\frac{1}{2}$, Tab. æn. 1.

Egregium hoc Opus, quod ceteros hujus generis libros tantum antecellit, quantum inter omnes facile Geometras *Newtonus* eminet, illud ipſum eſt, quod jam pridem, Illuſtri, ejusdem Autore adhuc in vivis degente, Cel. *Pembertonus* edere conſilium ceperat. Qui cum conſilium ſuum, *Newtono* vivis erepto, mutaſſet; id ſibi negotii ſumſit Clariſſ. *Colſonus*, &, quia primos hujus Operis fructus civibus ſuis ſolis eſſe voluit, idem ex Latina lingua, qua illud *Newtonus* conſcripſerat, in Anglicam, transtulit, &, tironum ejus artis, quam hoc Opus tradit, utilitati proſpiciens perpetuis Commentariis illuſtravit, eorum autem cauſa, qui principia & fundamenta hujus artis impugnarunt, & tanquam incerta nimis ac infirma traduxerunt, Præfatione inſtru-

 xit,

xit, qua, quam ſtabilibus hæc ars nitatur fundamentis, præclare oſtendit. Totum itaque hoc Opus *duo* complectitur, *primo* ipſum *Newtoni* librum de ſeriebus infinitis & fluxionibus, *ſecundo Colſoni* in hunc librum Commentarios; de quibus ſingulis nunc ſigillatim agemus. Ipſe igitur *Newtoni* liber, parvus is quidem mole, ſed & ob difficillimi argumenti uberiorem, ſolidam, ac minime vulgarem, tractationem, & ob exemplorum ſelectum, & ob divinum *Newtoni* ingenium, ex hoc Opere ubique elucens, maximi ſane æſtimandus, *tribus* tanquam *Partibus* conſtat, quarum *prima* *ἐισαγωγῆς* inſtar ſeries infinitas tractandi rationem demonſtrat, *altera* methodum fluxionum, proprie ſic dictam, tradit, *tertia* uſum utriusque methodi in geometria curvarum oſtendit. Quod ad primam attinet, verſatur ea in exponenda nova illa Logiſticæ ſpecioſæ parte, quæ ante *Newtoni* ævum fere incognita, poſtea vero & ab aliis, & a *Newtono* maxime, fuit exculta, cujus ope quælibet quantitas algebraica complexa in ejusmodi ſeriem, quæ ad verum ejus valorem continuo appropinquat, reſolvitur. Quæ in libello *de Analyſi per æquationes infinitas*, atque *Fragmentis Epiſtolarum Newtoni*, de hoc argumento interſerta leguntur, ea hic ordine congeſta, aucta etiam ſingularibus artificiis, & uberius expoſita, videmus. Docetur nimirum modus fractiones, quæ polynomios habent denominatores, in ſeriem ſimplicium terminorum continua diviſione reſolvendi, & radices tam ex potentiis puris, quam ex affectis æquationibus, extrahendi, & ſimul compendioſa valdeque univerſalis methodus, æquationes affectas numerice reſolvendi, oſtenditur. Hæc ſunt quibus *prima Pars* hujus libri abſolvitur, quam maxime in gratiam ſequentis *Partis* Autor præmiſit, quippe qua methodus fluxionum explicatur. Quicquid in hoc argumento arduum eſt, id *Newtonus* ad ſolutionem duorum Mechanicorum Problematum reducit, quibus omnino tanquam fundamentis methodum ſuam exſtruxit. Primum eſt: Longitudine ſpatii deſcripti omni tempore data, velocitatem mobilis dato quovis tempore invenire; & reſpicit methodum fluxionum directam, quam vocant. Alterum eſt prioris converſum, hoc videlicet: Velocitate mobilis omni tempore data,

ſpatium

ſpatium quovis tempore dato deſcriptum invenire; quod methodi fluxionum inverſæ principium eſt. Intelligendum eſt autem, tempus hic non ſpectari, niſi ut per motum æquabilem expoſitum & dimenſum, ſpatium autem, haud ſecus ac omnem quantitatem, *Newtono* generari continua indefinitorum incrementorum, ſeu momentorum, quæ dicit, acceſſione, quæ dum quantitas naſcens ſucceſſive & continuo capit, in motu & fluxu veluti quodam conſtitui, per motum adeo generari, videtur; quod etiam *Fluentium* & *Fluxionum* appellationi ortum dedit, quorum nominum illud quantitates continue creſcentes aut decreſcentes, hoc velocitates motus generantis, ſeu eas, quibuscum incrementa tempuſculis infinite parvis naſcuntur, deſignat. Itaque quoniam ſpatii, motu utlibet variato deſcripti, longitudo omni tempore datur, data relatione conſtante, quam id omni temporis momento ad aliud ſpatium ſimul, motu tamen æquabili, deſcriptum habet; velocitas autem mobilis omni tempore datur, data relatione velocitatis hujus ad alius cujusdam mobilis celeritatem uniformem, per ſingula temporis momenta conſtante; inde intelligitur, primum horum Problematum mechanicorum geometrice & in omni ambitu ſuo ſic poſſe proponi: data fluentium relatione, invenire relationem fluxionum; alterum ſic: æquatione data, quæ quarundam quantitatum fluxiones involvit, ipſas fluentes invenire. Et hisce duobus locis omnis fluxionum methodus continetur. Quibus ex principiis fluxionum doctrinam derivaverit *Newtonus*, dictum eſt: jam ad utriusque Problematis ſolutionem pergimus. Et primum quidem Problema, quo directa fluxionum methodus conficitur, maxime univerſaliter ſic ſolvitur. Æquatio, qua fluentium ratio exprimitur, ſecundum dimenſiones cujusdam fluentium, veluti x, diſponatur, & ſinguli termini primum per ſingulos terminos *cujusvis progreſſionis arithmeticæ*, cujus differentia ſit differentiæ progreſſionis exponentium in æquatione æqualis, deinceps per quantitatem $x^{-1}dx$ multiplicentur, hæc operatio ſeparatim pro ſingulis fluentibus inſtituatur, omnia denique producta in unam colligantur ſummam, quæ nihilo ponatur æqualis. Quæ ſolutio quantum a vulgari differat, qui tam calculum differentialem, quam vulga-

 rem

rem methodum fluxionum, qualis a plerisque scriptoribus Anglis tradita est, callent, omnes facile intelligent. Circumscribitur enim vulgaris ista methodus multo angustioribus limitibus, cum coefficientes numericos terminorum æquationis, quam vocant, differentialis vel fluxionalis alios non admittat, nisi qui sint dignitatum singularum fluentium exponentes. Cujus rei hæc forte ratio est, quod vulgo fluentem aliquam solam & sine relatione ad aliam considerent, ac ita statim proponant Problema: Datæ fluentis invenire fluxionem; quod neutiquam ad mentem *Newtoni* facere videntur, qui de fluentibus quantitatibus sic statuit, ut, nisi ad quandam æquabiliter fluentem referantur, earum fluxus distincte concipi mente nequeat. Contra per *Newtoniam* methodum quoslibet numericos coefficientes, modo definitæ progressionis arithmeticæ fuerint termini, assumere liberum est; unde infinita solutionum unius Problematis varietas enascitur, ex quibus, quæ ad negotium maxime videbitur apposita, ea eligi poterit. Solutionem suam *Newtonus* haud paucis exemplis illustrat, & ostendit præterea, quomodo æquatio fluxionalis inveniatur, si æquatio proposita plures fluentes involvat, nec non si quantitates complectatur geometrice irrationales; denique demonstrationem hujus solutionis, ex natura momentorum petitam, subjungit. De fluxionibus autem altiorum graduum hic exponere prætermisit, eam forsitan ob causam, quod in toto hoc opere his sibi opus non fore intellexit. Ad quæ enim Problemata illis alii vel maxime indigent, ea tam scite tractavit omnia, ut primæ fluxiones abunde sibi sufficerent. Alterum Problema hoc erat: Data æquatione, quæ fluxionum quarundam relationem exhibet, ipsarum fluentium invenire relationem. Quam difficilis sit hujus Problematis solutio, quam parum universales sint, quas huc usque ejus habemus solutiones, & quanto studio in inveniendis methodis, plures casus sub hoc Problemate contentos solvendi, Analystæ desudarint, inter omnes constat rerum mathematicarum peritos. Sed, quam *Newtonus* hic exhibet, valde universalis est solutio. Neque tamen neglexit vulgarem, quæ operatione contraria illi, qua præcedens Problema solutum fuit, conficitur. Nam, quamvis

vis particularis ſit, & raro ſuccedat, tamen ea prius uti ſuadet, quam univerſalis aliqua methodus tentetur. Ad univerſalem vero ſolutionem hujus Problematis, quæ per ſeries infinitas maxime procedit, ita ſibi viam parat. Primum monet, in ſingulis terminis æquationis fluxionalis ſymbola fluxionum ad eandem dimenſionem debere adſcendere, &, ubi id non contingat, ſubintelligendam eſſe fluxionem aliquam unitati æqualem; deinde æquationes, quæ duas tantum fluxiones involvunt, ita ſemper eſſe diſponendas, ut ex altera parte habeatur ratio fluxionum $\frac{dy}{dx}$, (in qua fluentem numeratoris *relatam*, denominatoris *correlatam*, perſpicuitatis & brevitatis gratia appellat,) ex altera autem parte valor hujus rationis per ſimplices algebraicos terminos expreſſus; hinc, ſi in valore hujus fractionis terminus occurrat, ex quantitate reſpectu fluentium complexa conſtans, vel ſigno radicali ſubjectus, aut ſi ipſa hæc fractio æquationis affectæ radix ſit, reductionem æquationis per diviſionem, aut per radicis extractionem, aut per affectæ æquationis reſolutionem, eſſe inſtituendam. Quibus præmiſſis, omne hoc Problema in tres caſus dividit. Primus eſt, ſi in data æquatione duæ fluxiones & alterius earum fluens involvuntur; ſecundus, ſi duæ fluxiones cum duabus ſuis fluentibus adſunt; tertius, ſi plures duabus fluxiones habentur; qui ſinguli caſus ſeparatim ſolvuntur. Primi caſus ſolutio ſic habet. Fluens, quæ ſola occurrit in æquatione, fiat correlata, &, rite diſpoſita æquatione, ut dictum, valor fractionis multiplicetur per correlatam, poſtea ſinguli termini dividantur per numerum dimenſionum, quem illa correlata quantitas in ſingulis terminis obtinet; quo facto habebitur alterius fluentis valor. E. g. detur æquatio: $dy^2 - dx\,dy - x^2 dx^2 = 0$; facta x correlata, & diſpoſita æquatione, fiet $\frac{dy}{dx} = 1 + x^2 - x^4 + 2x^6$ &c. &, reliquis rite peractis ad regulam, habebitur $y = x + \frac{1}{3}x^3 - \frac{1}{5}x^5 + \frac{2}{7}x^7$ &c. At, ſi in valore rationis $\frac{dy}{dx}$ terminus occurrat, cujus denominator quantitatem x unius dimenſionis involvat:

ut ne infinita quantitas pro valore fluentis y prodeat; loco x ſumenda eſt quantitas $b+x$, vel $x-b$, & hæc ipſi x in æquatione reducta ubique ſubſtituenda. Hanc enim mutationem non impedire, quo minus vera fluentium inveniatur relatio, *Newtonus* præclare demonſtrat. Secundum caſum omnium difficillimum ſic docet reſolvere. Æquatione, ut in præcedenti caſu, reducta, &, ſi opus eſt, ita præparata, ut in nullius termini denominatore fluens aliqua occurrat, diſponantur ejus termini in duas claſſes, horizontalem alteram, alteram verticalem, & in illa quidem ponantur omnes termini, relata non affecti, ſecundum ordinem dimenſionum correlatæ, incipiendo a minima, in verticali vero ad ſiniſtram omnes reliqui termini eodem modo ordinentur deorſum; hisce factis, multiplicetur primus terminus claſſis horizontalis per correlatam, & per numerum dimenſionum dividatur, & quotus fiat primus terminus valoris pro relata inveniendi; hic ſubſtituatur ipſi relatæ in ſingulis terminis claſſis verticalis, & facta ipſis ex oppoſito ad dextram ſcribantur; addantur termini homogenei proxime altiores, & ex ſumma inveniatur terminus ſecundus valoris relatæ eodem modo, quo antea primus; & ſic continuetur operatio, quousque libeat. Rem ipſam ſequens diagramma declarabit. *Sit* æquatio reducta $\frac{dy}{dx} = 1 - 3x + y + x^2 + xy$: & erit ſchema calculi hujusmodi:

	$1 - 3x + x^2$
$+y$	$* + x - x^2 + \frac{1}{3}x^3 - \frac{1}{6}x^4$ &c.
$+xy$	$* \quad * + x^2 - x^3 + \frac{1}{3}x^4$ &c.
Summa	$1 - 2x + x^2 - \frac{2}{3}x^3 + \frac{1}{6}x^4$ &c.
$y =$	$x - x^2 + \frac{1}{3}x^3 - \frac{1}{6}x^4 + \frac{1}{30}x^5$ &c.

Hæc generalis ſolutio infinitis modis poteſt variari, ſi loco ejus quantitatis, quæ ex primo termino claſſis ſupremæ horizontalis derivatur, alia quævis data quantitas pro primo termino valoris relatæ aſſumatur, & operatio prorſus ut ante continuetur. Sic, ſi primum terminum valoris y aſſumamus $= 1$, eumque in termi-

terminis $+y$ & $+xy$ ſubſtituamus, operationem vero ut ante continuemus; habebimus $y = 1 + 2x + x^3 + \frac{1}{4}x^4 + \frac{1}{4}x^5$ &c. Et nonnunquam adeo neceſſe eſt, ut operationis initium fiat a quantitate conſtante pro arbitrio aſſumta, id quod *Newtonus* tribus caſibus declarat. Denique compendia dantur, quæ hanc ſolutionem ſæpe breviorem & faciliorem reddunt, quorum quinque præcipua Autor demonſtrat. Sed de his quibus plura noſſe volupe erit, eos ad ipſum hoc Opus ablegamus. Tertii caſus ſolutio ad priorum ſolutiones reducitur. Res enim omnis eo redit, ut omnibus fluxionibus, exceptis duabus, per relationes ſingularum binarum aut ex natura quæſtionis aut pro arbitrio aſſumtas exterminatis, æquatio propoſita fluxionalis in aliam mutetur, quæ ad primum vel ſecundum caſum poterit referri. Sic, abſoluto hoc difficillimo Problemate pergit Autor ad demonſtrandum ejus & præcedentis Problematis uſum tam in geometria curvarum, quam in variarum quæſtionum, quæ ab ea pendent, ſolutione. Et primo quidem de quæſtionibus, quas de maximis & minimis appellant, ſecundo de methodis tangentes curvarum ducendi, agit, earumque novem recenſet. Prima eſt pro curvis, quarum natura datur per relationem ordinatæ ad abſciſſam, cui in dato angulo inſiſtit, aut ad aream alius curvæ, quæ eidem ordinatæ adjacet, aut denique ad arcum alius areæ, cujus tangentes duci poſſunt; ſecunda pro curvis, quæ determinantur per relationem duarum rectarum, ex eodem curvæ puncto eductarum, & quarum altera eſt ad abſciſſam in dato angulo ordinata, altera ad datum punctum extra curvam ducta; tertia pro curvis, quæ referuntur ad duas ſubtenſas, ex datis duobus punctis ad idem curvæ punctum ductas; quarta, quinta, & ſexta, ſunt pro curvis, quarum ordinatæ ex dato puncto exeunt, & ad rectam poſitione datam, cui occurrunt, aut quandam ejus partem, referuntur; ſeptima pro ſpiralibus eſt; octava pro quadratricibus; nona pro curvis, quæ ad alias, communem abſciſſarum lineam habentes, & ad quas tangentium lex cognita eſt, ita referuntur, ut detur relatio inter partem ordinatæ, a duabus curvis interceptam, ad arcum aut ordinatam alterius curvæ. Hæc excipit Problema omnium elegantiſſimum, & ad

penitus

penitus indagandam curvarum naturam utilissimum, quod Autor ita proponit: ad datum quodvis datæ curvæ punctum quantitatem curvedinis invenire. In quo Problemate solvendo rationem ac viam sibi elegit *Newtonus*, a vulgari haud parum diversam. Principii loco ponit, curvedinem alicujus curvæ in dato puncto æqualem esse curvedini circuli, curvæ concavam faciem in dato puncto ita tangentis, ut alius tangens circulus intra angulum illum contactus cadere nequeat; circuli autem curvedinem, quæ constans est, diametro suæ reciproce esse proportionalem. Sic itaque ad inventionem radii, aut centri, curvedinis reducto Problemate, quinque præcipuas hujus centri proprietates recenset, quarum, quæ simplicissima est, primam in usum solutionis solam convertit, quanquam singulæ singulares solutiones suppeditare possint. Sed illa hæc est: ducto ad curvam perpendiculo in dato puncto, centrum curvedinis esse punctum concursus duorum perpendiculorum, ex utraque primi illius perpendiculi parte ad infinite parvam ab eodem distantiam ductorum. Quo ex fonte non alienum videtur, quomodo solutionem hujus Problematis *Newtonus* derivaverit, docere: quo facilius intelligi, quod supra diximus, possit, hoc in Opere *Newtonum* fluxionibus secundi ordinis iis etiam in locis, ad quæ illas alii maxime adhibent, potuisse carere. Sit data curva AD, ad quam in dato puncto D sit tangens DT, & perpendiculum DC, in quo C sit centrum curvedinis. Sit AB $= x$ abscissa, ad quam in angulo recto ordinata sit BD $= y$. Per D ducta sit ad AB parallela, cui occurrat in G ex puncto C educta ipsi BD parallela, in qua capiatur datæ magnitudinis Cg $= 1$. Erecto ex g ad CG perpendiculo $g\delta = z$: erit Cg : $g\delta$ ($=$ TB : BD) $= dx : dy$. Simili ratione sit in distantia a puncto D infinite parva ductum perpendiculum dC, quod rectis DG, δg, occurrat in F & f punctis, & demittatur perpendiculum de. Quibus factis, erunt De, de, δf, simul nata momenta fluentium x, y, & z, atque erit $DF = De + \frac{de \times de}{De}$; ideoque $\delta F : DF = dz : dx + \frac{dx^2}{dz}$. Hinc ob $\delta F : DF =$

TAB. IV Fig. 6.

Cg:

Cg : CG, determinata est $CG = \frac{dx^2 + dy^2}{dxdz}$, aut (posita $dx = 1$ & $dy = z$) $= \frac{1 + z^2}{dz}$; radius autem DC curvedinis ipse reperitur $= \frac{(1 + z^2)^{\frac{3}{2}}}{dz}$. Cujus analyseos hæc est synthesis. *In* æquationis ad curvam fluxionali substituatur 1 in locum dx & z in locum dy; hujus novæ æquationis fluxionalis iterum capiatur, facta eadem substitutione; & ex ultima æquatione valor ipsius dz, ex præcedente valor ipsius z eruatur; quibus inventis, capiatur in DB producta $DH = \frac{1 + z^2}{dz}$, & agatur HC ipsi AB parallela, quæ definiet centrum curvedinis C. Hanc autem regulam Autor multis exemplis illustrat, &, quo modo eadem methodus ad curvas etiam mechanicas possit accommodari, exemplis spiralium docet. Denique aliam adjungit methodum, quæ magis obvia est, & hoc principio innititur. Nimirum, si quovis centro & quovis radio intelligatur circulus describi, qui curvam in pluribus punctis secet, deinde contrahi vel ampliari, usque dum duo puncta intersectionis coincidant: circulus ille ibidem curvam tanget; &, si præterea centrum ejus supponatur accedere ad punctum contactus, aut ab eodem recedere, usque dum tertium intersectionis punctum cum priori in puncto contactus coeat, curvedo hujus circuli erit curvedini curvæ in puncto hoc contactus æqualis. Hinc invenire licet radium curvedinis ope æquationis, cujus tres radices æquales sunt ponendæ. His expositis, quædam Problemata attingit, huic Problemati affinia: invenire scilicet punctum, in quo data curva datum curvedinis gradum habeat; invenire *punctum rectitudinis*, quod vocat, sive id, in quo radius flexus sit infinitus, quod tantum non semper flexus contrarii limes est; invenire punctum infiniti flexus, item maximi vel minimi; determinare locum centri curvedinis, seu, ut alii dicunt, evolutam; invenire focum radiorum in puncto datæ curvæ refractorum; invenire curvedinem ad verticem curvæ, ubi abscissæ suæ ad rectos angulos occurrit. Problemati de quantitate curvedinis aliud non minus

elegans, neque magis tritum, jungitur, de qualitate nimirum curvedinis in dato curvæ puncto. *Qualitatem* vero *curvedinis* dicit *Newtonus* inæquabilitatem ſeu variationem curvedinis per diverſas curvæ partes; ut hoc ſenſu qualitas curvedinis Spiralis æquabiliter inæquabilis, plurimarum autem curvarum qualitas curvedinis inæquabiliter inæquabilis, poſſit vocari. Ad determinandam igitur curvedinis qualitatem hæc præmittit principia: 1) quod in punctis ſimilium curvarum ſimiliter poſitis ſimilis ſit curvedinis variatio vel inæquabilitas; 2) quod in ejusmodi punctis fluxiones radiorum curvedinis ſint fluxionibus curvarum proportionales; 3) quod, ubi fluxiones illæ proportionales non ſunt, diſſimilis ſit curvedinis inæquabilitas, & quidem major ibi deprehendatur variatio, ubi ratio fluxionis radii curvedinis ad fluxionem curvæ major eſt. Pro menſura deinde qualitatis curvedinis aſſumit uniformem circuli curvedinem, & rationem illarum fluxionum appellat *indicem inæquabilitatis curvedinis;* utpote quæ, quantum curvæ in dato puncto curvedo circuli curvedini diſſimilis ſit, exponit. Jam ſit $AB = x$, $BD = y$, $DP = t$, $DC = v$: & erit $De = dx$, quæ ponatur $= 1$, atque $Cc = dv$. Et, cum ſit $BD : DP = De : Dd$, erit $Dd = \frac{t}{y}$, fietque $\frac{Cc}{Dd} = \frac{ydv}{t}$; quæ eſt indicis inæquabilitatis curvedinis univerſalis formula. Sic in parabola Apolloniana, ad quam $ax = y^2$, invenietur index inæquabilitatis curvedinis $= \frac{6y}{a}$. Quæ formula cum adeo ſimplex ſit & facilis; parabolæ curvedinem *Newtonus* maxime idoneam habet, ad quam aliarum curvarum omnium curvedo comparetur; quam rem aliquot exemplis illuſtrat. Uſum denique hujus Problematis ad varias quæſtiones ſolvendas oſtendit, ex quibus unam hanc hic notaſſe ſufficiat: Determinare conicam ſectionem, in cujus aliquo puncto curvedo & poſitio tangentis reſpectu axis ſimilis ſit curvedini & poſitioni tangentis in dato alius cujusdam curvæ puncto. Cujus quæſtionis ſolutio hoc affert commodum, ut in locum illarum Ellipſium ſecundi generis, quarum proprietates in refringendis radiis *Carteſius* in *Lib. II Geometriæ*

metriæ docuit, conicæ sectiones possint eodem fere successu substitui. Pervenimus tandem ad Problemata de areis & longitudinibus curvarum inveniendis, in quibus methodi fluxionum palmaria conspicitur utilitas. Et omnem quidem de quadratura curvarum doctrinam *Newtonus* hic in tria membra dispertitur. Nam primo docet, curvas invenire quotlibet, quarum areæ finitis æquationibus possint exhiberi, secundo, quotcunque curvas definire, quarum areæ ad datæ curvæ aream relationes habeant per finitas æquationes expressas, tertio, cujusvis propositæ curvæ aream determinare. In tertii horum Problematum solutione Autor præcipue docet quadraturam curvarum, quarum æquationes terminis complexis constant, reducendo easdem ad æquationes infinitas, sed terminorum simplicium. In cujus argumenti tractatione nonnulla affert haud vulgaris indaginis, veluti cum docet, quomodo ex universali areæ cujusdam curvæ formula determinari debeat area datæ abscissæ portioni adjacens, item, qua ratione canon logarithmorum facile construatur: verum de his harum rerum curiosos ex ipso hoc Opere cognoscere, quam e nostra enarratione, malumus. Sed, cum non raro contingat, ut, quamvis curvarum quarundam æquationes complexis terminis laborent, areæ tamen earum possint per finitas æquationes exhiberi, saltem ad simpliciorum & tanquam cognitarum curvarum quadraturas reduci, ut ne qua parte imperfectum hoc problema dimitteret, Autor his etiam casibus prospexit. Nam eum in finem præmisit priora duo problemata, quæ eo potissimum valent, ut, assumtis sectionibus conicis, aut aliis notæ magnitudinis curvis, aliæ curvæ possint inveniri, cum illis comparandæ, & tabulæ construi, quæ æquationes, harum curvarum naturam definientes, ordine dispositas, una cum arearum valoribns complectantur. Habentur ejusmodi tabulæ duæ in libello *Newtoni de quadratura curvarum*, quarum prima areas nonnullarum curvarum ad rectilineas figuras, altera ad sectiones conicas, relatas exhibet. Eæ huc translatæ sub finem tertii Problematis comparent; sed prima harum tabularum sex curvarum ordinibus aucta hic sistitur, & addita est uberior de constructione & usu harum tabularum commentatio. Denique solu-

ſolutione harum duarum quæſtionum, quomodo valor areæ curvilineæ mechanice approximando poſſit determinari, & qua ratione ex data area curvæ abſciſſa & ordinata ejus definiantur, tractationi de quadratura curvarum finis imponitur. Quæ reliqua ſunt in hoc Opere, ea ad doctrinam de rectificatione curvarum ſpectant, quam Autor ad modum præcedentis de quadraturis tribus Problematis abſolvit. Primum docet, curvas, quot libuerit, invenire, quarum arcus finitis æquationibus exprimi queant; quæ res breviter eo redit, ut, propoſita aliqua curva, inveniatur radius evolutæ vel curvedinis, ac inde determinetur æquatio, quæ naturam evolutæ definiat. Alterum eſt pro inveniendis quotlibet curvis, quarum arcus ad aliarum curvarum arcus, aut areas datis rectis applicatas, poſſint ope finitarum æquationum comparari. Tertium vero & ultimum quamvis datam curvam ſive ope tabularum quadraturarum, ſi id fieri poteſt, ſive per æquationes infinitas, rectificare docet. Sed, quoniam de ipſo hoc *Newtoni* Opere ſatis dictum eſſe videtur: deinceps, quæ ad *Colſoni* Commentarios attinent, breviter perſequemur. Quæ ad introductionem, vel ad methodum infinitarum ſerierum, annotavit, ea in *VI Sectiones* ſunt diviſa. Et principio quidem ut methodum hancce tironibus Autor faciliorem redderet, fontes aperuit, ex quibus ea derivatur. Oſtendit nimirum, ex vulgari Arithmetica eam omnem deduci poſſe, quoniam in univerſum Algebra non differt a vulgari Arithmetica, niſi quatenus, quæ in hac ſingulari quadam ratione expreſſa ſunt, in illa univerſali & indefinita ratione exprimuntur. Nam, ſicut in vulgari ſcala Arithmetica *denarius* radix eſt, per quam omnia computamus, ita in æquatione Algebraica quavis rite diſpoſita numerus aliquis indeterminatus pro radice habetur, per quam, vel per cujus potentias, omnes quantitates quæſitæ exprimuntur & computantur; &, quemadmodum in Arithmetica per fractiones decimales fieri ſolet approximatio, ita in methodo infinitarum ſerierum convergentium per ſeriem fractionum, ex cujusvis radicis univerſalis potentiis compoſitarum, ad quantitatem quæſitam continuo approximamus. Poſthæc procedit ad duas præcipuas ſerierum infinitarum affectiones conſiderandas,

das,

das, convergentiam puta & divergentiam, & oſtendit, in omnibus ſeriebus infinitis, ſive convergant, ſive divergant, intelligendum eſſe *Supplementum* quoddam, quod, ſi determinari queat, ſeriem finitam & perfectam efficiat; in divergentibus quidem ſeriebus hoc ſupplementum eſſe exhibendum, niſi quæſtionem indeciſam & imperfectam dimittere velis; in convergentibus autem poſſe negligi, quoniam cum ipſis ſerierum terminis continuo decreſcit, & tandem omni aſſignabili quantitate minus evadit. Quare, cum convergentium ſerierum præ divergentibus uſus tantus ſit, quomodo ſeries infinitæ inveniri poſſint ad datum valorem finitum continuo convergentes, varia ratione docet. Deinde operationes conſiderat, per quas ſeries infinitæ aut producuntur, aut productæ tractantur. Et in *ſecunda* quidem *Sectione* exponit methodos inveniendi ſeries infinitas per diviſionem & extractionem radicis ex æquatione pura. Si quantitas complexa per diviſionem reducenda eſt ad ſeriem infinitam, docet Autor, qua ratione diviſio poſſit in multiplicationem mutari, adhibito ſupplemento, de quo ante dictum fuit; & ad eundem fere modum docet extractionem radicis per æquationes ſupplementales fictas peragere. Hinc theoremata univerſalia deducit, quibus multiplicatio, diviſio, involutio, & evolutio, infinitarum ſerierum magis expeditæ redduntur, & quæ ad novam quandam praxin reſolutionis fractionum ac radicum applicantur, qua ad omnes formas æquationum reſolvendas Autor aditum ſibi munit. Pergit enim in *tertia Sectione* ad exegeſin numeroſam, &, poſtquam *Newtoni* methodum æquationes numericas affectas reſolvendi magis explicuit, theorema univerſale inde deducit, cujus ope cujusvis æquationis numericæ radix quantumvis accurate & ſatis facile poteſt computari. In *quarta Sectione* reſolutionem ſpecioſarum æquationum tractat. Quod negotium quoniam cum hac præcipue difficultate eſt conjunctum, ut forma diverſarum ſerierum, in quas eadem æquatio reſolvi poteſt, determinetur, & initialis earum approximatio, ſeu primus terminus, inveniatur; *Newtonus* ope regulæ & parallelogrammi, cui potentiæ duarum indefinitarum ſpecierum æquationis combinatæ inſcribuntur, hanc rem expedire docuerat.

erat. Hujus igitur artificii principia & fundamenta *Colsonus* hac in *Sectione* dilucide & copiose demonstrat; deinde in *quinta Sectione* multas alias methodos analyticas proponit, quibus series pro radicibus æquationum ad quemvis numerum terminorum facile extendi possunt. Itaque, satis explicata methodo infinitarum serierum, transit in *Sectione sexta* ad methodum fluxionum, cujus naturam & principia latius exponit. Hanc introductionem excipiunt annotationes ad primum Problema de methodo fluxionum directa, quibus hæc tria potissimum agit: primum, ut demonstrationem regulæ, quam *Newtonus* dederat, illustriorem & firmiorem reddat, ac ab omni difficultate vindicet; alterum, ut doctrinam de Fluxionibus superiorum ordinum tradat, & ex notione fluxionum primis ordinis deducat; tertium, ut methodum universalem proponat, ope curvarum, easque tangentium rectarum linearum, fluentes ac fluxiones, in omni casu & cum omnibus earum συμπτώμασι & affectionibus, exhibendi & repræsentandi. Quæ methodus, cum adeo abstractas a sensibus fluxionum notiones tanquam sensibus subjiciat, multum conducit & ad existentiam earum demonstrandam, & ad methodum illas inveniendi uberius comprobandam ac illustrandam. Ultimum denique locum occupant annotationes ad Problema illud, in quo *Newtonus* methodum fluxionum inversam tradiderat. Et hic exempla a *Newtono* proposita tam per regulas *Newtoni*, quam per varias alias Analyses, solvuntur, nova etiam exempla adjiciuntur, *Newtoni* demonstratio hujus methodi magis illustratur, regula illa, cujus supra mentionem fecimus, qua præcipitur, ut origo fluentis transmutetur, & loco x assumatur $b+x$, ex suis principiis evincitur, &, qua via inveniantur simul nata fluentium plurium incrementa, docetur, tandemque methodus elegans & valde universalis omnis generis æquationes, & algebraicas & fluxionales, ope fluxionum altiorum ordinum resolvendi, proponitur, ac varia inde utilissima theoremata, veluti theorema binomium *Newtoni*, item celebre *Moivrei* theorema, derivantur. In universis hisce Commentariis Cl. *Colsonus* ita est versatus, ut omnia perspicue traderet, & ad tironum hujus artis captum, quantum licebat,

sese

sese accommodaret. Quare, cum in reliqua Operis hujus *Newtoniani* parte, ad quam Commentarios suos non extendit, passim occurrant loca, quæ aut iis, in quorum gratiam hoc Opus conscriptum fuit, moram facere in legendo possint, aut, a *Newtono* brevius dicta, uberiori commentatione digna sunt, confidimus, Cl. *Colsonium* rem facturum esse omnibus gratissimam, qui Analysi infinitorum student, si, quos jam habet exaratos, ut scribit, in reliquam Operis partem Commentarios, illi ut in manus hominum, hanc scientiam amantium, veniant, curaverit.

DELLE UOVA E DEI NIDI DEGLI UCCELLI, &c.
hoc est,

DE OVIS ET NIDIS AVIUM LIBER PRIMUS Comitis JOSEPHI ZINANNI, Ravennatis, additis in fine Observationibus, & Dissertatione de variis Locustarum speciebus.

Venetiis, per Antonium Bartoli, 1737, 4.
Alph. 1 plag. 1, Tabb. æn. 29.

Sequitur Ill. Autor in exponendis avium ordinibus methodos, a *Joanne Jonstono, Francisco Willugbejo*, & *Ulysse Aldrovando*, stabilitas. In *tres Tomos Aldrovandus* avium historiam dividit. *Primus* continet aves rapaces, aquilas, vultures, falcones, & congeneres alias, quas constat de die prædam quærere. Inde digreditur ad aves rapaces nocturnas, ululas, caprimulgum, tandemque subnectit mediæ naturæ aves; quorsum refert involucres, struthionem & psittacos; hinc aves rostro duro ex corvorum genere exponit. *Alterum* genus sistit aves terrestres non rapaces, quæ in more habent vel arena, vel aqua, corpus perfundere, & in pulverulenta terra ludunt, pulveremque pennis exceptum excutiunt. Inde baccivoras habet, aut eas, quibus vermis esca est, tandemque canoras. *Tertius Tomus* continet volucres aquaticas, quas subdividit in planipedes, quarum digiti membranis committuntur, quæque aquis innatant, & eas, quæ aquis saltem vicinas stationes incolunt. Alia ratione *Jonstonus* avium ordines instruit, duo summa constituens genera, earum, quæ

quæ terram, & earum, quæ aquas, incolunt. Inde terreſtres tribus claſſibus prodeunt. Prima continet aves carnivoras & rapaces ex gente vulturum, quorſum etiam pſittacos refert, corvos, graculos, ululasque. Secunda claſſis complectitur inſectivoras canoras, & non canoras. Tertia claſſis habet granivoras, qua continentur pulverulentæ, domeſticæ, & ſylveſtres, & illæ, quæ aquis plumas perluunt. Aquaticas tandem diſpeſcit in eas, quæ digitos habent divulſos, aut membranis commiſſos. Celeberrimus Ornithologus Anglus, *Franciscus Willugbejus*, diverſa aves ordinandi methodo ingreditur, facta earum in terreſtres & aquaticas diſtinctione. Primum genus ſtatim in duas ſpecies ſubdividit, alterum, cujus ungues ſunt adunci, alterum, cujus ungues ſunt exporrecti. Ex illis, quibus ungues ſunt adunci, alias habet carnivoras, rapacium familiam, alias frugivoras. Rapaces in diurnas & nocturnas diſpeſcit. Rapaces aliæ ſunt generoſæ, aliæ tardæ & ignobili indole præditæ, majores itidem aliæ, aliæ minores. Aves rapaces generoſas appellat eas, quæ venationi aſſueſcunt. Hæ iterum vel ala tegunt uropygium, prout falco & lanius, aliæ remiges pennas uropygio ſeu cauda breviores habent, prout falco palumbarius & fringillarius. Pigræ, quæ venationem haud exercent, magnitudine diſcrepant. Inter has etiam numerat manucodiatas, ſeu aves paradiſiacas. Rapaces noctivagæ ſunt auritæ, ſeu cornutæ, prout buteo, vel non auritæ, prout ulula & pſittacus. His omnibus & ungues & roſtrum curvum eſt. Quæ utrisque utuntur rectis, dividuntur in maximas, medias, & minores. Maximarum exemplum eſt ſtruthio, mediæ hujus generis aves, roſtro prægrandi & duro, frugivoræ, carnivoræ, aut inſectivoræ, ſunt corvi, graculi, monedulæ, picæ. Roſtrum brevius habent reliquæ, & album quidem gallinæ, gallo-pavones, pavones, nigrum autem columbæ, turdi. Minimæ hujus generis aves itidem roſtro dividuntur, *cruciato* loxia, *tenui* alauda, *craſſo* reliquæ. Aquaticæ aves duplici ordine diſcrepant. Aliæ enim terreſtres victum ex aquis petunt, aliæ ſtationem in aqua habent, inque ea natant. Primi ordinis ſunt ciconiæ, aliæque piſcivoræ, quarum menſura roſtri, prout longum illud eſt, vel brevius, claſſem conſtituit. Aliæ natantes haud difficulter

pedum

pedum conditione dispescuntur in ordines. Aliæ enim pedibus sunt prælongis, ut phœnicopterus, trochilus, recurviroſtra, quarum quædam tribus tantum gaudent digitis, ut alva, lomixia, lunga. Brevipedes reliquæ ex natatilibus membranarum, quibus digiti pedum committuntur, conditione discrepant. III. Autor aves suas, aviumque nidos, & ova, in tres classes dividit: I) Aves terreſtres, non rapaces; quarum ordo 1) carne eduli, plumis nitentibus, gallo-pavo, phasianus, perdix; 2) carne eduli, plumis indecoris, hortulanus, coturnix, & quæ coturnicum rex dicitur; 3) carne non eduli, motacilla, &c.; 4) carne eduli, canoræ, alauda, luſcinia; 5) plumis decoris, canoræ, non edules; 6) canoræ tantum, nec pulchræ, nec edules; 7) loquaces, ut pica glandaria, &c.; 8) loquaces edules, sed non sapidæ, ut ſturnus, gaza marina; 9) loquaces inelegantes, nec edules. II) Aves terreſtres rapaces, quarum ordo 1) generosæ, aquilæ; 2) venatrices; 3) edules; 4) loquaces; 5) nocturnæ otiosæ; 6) nocturnæ venatrices; 7) nocturnæ ſuperſtitiosæ, ut ulula, caprimulgus, aliæ. III) Aves aquaticæ, quarum ordo 1) eduli carne; 2) eduli carne, sed non sapida; 3) carne insipida, sonoræ; 4) nec edules, nec sono gratæ, nec elegantes. Annectuntur eruditæ de locuſtis, earundemque genesi, observationes. Poſtquam enim animalculi vitæ genus, familiarum ordo, externus formæ habitus, hinc organa vitalia, descripta sunt; sexus exponitur & animalis ortus. Ex ovo nascuntur sub specie vermium, per medium metamorphoseos ſtatum transeunt, nec ſtatim alas habent, sed bruchi nomine saliunt per prata, qui, poſtquam aliquoties exuvias posuit, tandem, emergentibus alis, evolat.

JOANNIS JACOBI HUBERI DE MEDULLA spinali, speciatim de nervis, ex ea provenientibus, Commentatio, cum adjunctis iconibus.

Gottingæ, apud Abrahamum vanden Hoek, 1741, 4.

Plag. 10, cum Tab. æn. 1.

Ampliſſimam quatuor iis annis, quibus Profeſtoris in Academia Gottingensi munere fungitur Cl. Autor, in partis abditæ

ſtructuram curatius inquirendi occaſionem nactus, haud minus
ſeptuaginta cadaveribus, eo tempore in theatrum illatis, & ea, quæ
circa materiem propoſitam perpetua ſunt, &, quæ ſæpius incidunt,
varietates, diligenter notare aggreditur, poſtquam Programma-
te, A. 1739 edito, de ipſa medulla, de ejus tunicis, & de liga-
mento denticulato, egit; integram medullæ ſpinalis, ejus-
§. 1. que propaginum, hiſtoriam in aliud tempus differt. Superfi-
cies medullæ ſpinalis filamentis nerveis horret, in faſciculos
collectis, quæ duram matrem vario modo ſubeunt; eo-
2. rumque filamentorum origines in ſeries diſpoſitæ ſunt, ſecun-
dum longitudinem medullæ protenſas, quatuor numero, duas
anteriores, dextram alteram, alteram ſiniſtram, & iis oppoſitas
duas poſteriores, quarum binæ quævis virga medullæ lævi a ſe
3. invicem ſeparantur. Horum facies, tum ligamentum denti-
culatum, & filum, ſive immiſſio piæ matris in medullam
antica, deſcribuntur; poſtica autem piæ matris immiſſio nega-
4. tur. Tum generales filamentorum origines & progreſſus ex-
5. ponuntur. Enumeraturus inde nervos medullæ, Autor cha-
racteres tradit exactos, quibus nervi cerebri a nervis medullæ
6. diſtinguantur, diſputatque de nervo ad octavum par nervo-
rum cerebri acceſſorio, quem nervum intermedium eſſe, at-
7. que medullam ſpinalem cerebro jungere, concludit. Ejus
nervi origines a medulla ſpinali atque medulla oblongata ac-
8. curatius, quam adhuc factum eſt, deſcribuntur; varietates cir-
ca eas in diverſis cadaveribus, Autorum diverſæ de iis ſenten-
10. 11. tiæ, notantur, & inventor laudatur. Nervus dein primi pa-
ris ſpinalium, ſive decimus *Williſii*, clare exhibetur, quoad
12. poſticam inprimis originem, cum varietatibus; quem ſpinæ
nervis annumerandum eſſe, probatur, de ejus egreſſu ex the-
13. ca oſſea lapſus Autorum atque confuſa doctrina decem paria
14. nervorum cerebri ſtatuentium, aliaque, inconcinne poſita ab
iis, qui nervum hunc inter nervos cerebri & medullæ ambigere
15. dixerunt, notantur; tum obſervatores, qui vera de eo tradide-
runt, laudantur, atque adminiſtratio medullæ ſpinalis, qua
commode, quæcunque de ea prodit Autor, poſſint detegi,
mon-

monſtratur. Progreſſus inde fit ad nervos reliquos, & ſe- §. 16.
cundus colli clare deſcribitur; tum tertius, quartus, quintus, 17.
ſextus, ſeptimus, & octavus: ubi & de nervo diaphragmatico 18. 19.
quædam. Porro par nervorum nonum, & quæ inde ſequuntur 20.
ad quartum & vigeſimum, ſiſtuntur. Origines tandem nervo- 21. 22.
rum reliquorum, quæ caudam equinam conſtituunt, genera- 23. 24.
tim traduntur, & ſpeciatim figura medullæ ad harum exortum,
ejusque eminentiæ duæ læves, nondum deſcriptæ, exhiben-
tur; tum ligamentum, ab infimo medullæ apice ortum, ſpecia-
tim vero nervi a pari vigeſimo quinto ad triceſimum, deſcri- 25.
buntur. Notantur inde varietates circa numerum nervorum 26.
ſpinalium ex quadraginta cadaveribus, & Autorum ſententiæ
de eo numero, deque numero & varietate vertebrarum, recen-
ſentur. Quibus adduntur quædam de ganglii nervi penultimi
ſingulari, quæ interdum occurrit, ſtructura. Hinc neceſſitas 27.
infertur nervos ſpinæ in certas perpetuasque claſſes diſpeſcendi,
conſtituiturque prima claſſis nervorum cervicis; altera nervo- 28.
rum thoracis; lumborum tertia; & quarta oſſis ſacri. Ta- 29.
bula non hæc modo, quæ ita deſcripta ſunt, clare nitideque 30. 31.
depicta ſiſtit figuris tribus, verum & ventriculum cerebri 32.
quartum, originem paris nervorum noni, ligamentum denti-
culatum, & alia quædam, iis addit. Univerſa cum accura-
tam partis corporis humani pulcherrimæ imaginem exhibent,
ea complectentem, quæ ſuperiores Anatomici de ea tradidere,
novis obſervationibus plurimis aucta, tum de ingenio Au-
toris atque induſtria in præparando, de diligentia in obſer-
vando, deque fide in deſcribendo, certiſſimum perhibent teſti-
monium, magno, ſi occaſio porro acceſſerit, Anatomiæ incre-
mento ſervituris.

Medicinisches Gelehrten-Lexicon, ꝛc.

hoc eſt,

*LEXICON MEDICUM, IN QUO VITÆ CLA-
rorum ſcriptis Medicorum ita deſcribuntur, ut ſimul*

ſcripta eorum, inventa, & controverſiæ, commemorentur, Autore D. CHRISTIANO WILHELMO KESTNERO.

Jenæ, in officina Meyeria, 1740, 4.
Alph. 5 plag. 5.

Quantum laboris exhauſerit Autor doctiſſimus, hoc *Lexicon* concinnans, (quem jam in his *Actis A. 1732 Menſ. Octobr. pag. 467* laudavimus, adjutorem ſcilicet Celeb. *Stollii* in *Hiſtoria Medicinæ* componenda,) cum res ipſa loquitur, tum ipſemet in Præfatione ediſſerit. Videns nimirum, vitas Medicorum, a pluribus deſcriptas, plurimis ſcatere falſis narrationibus, prætereaque admodum imperfectas eſſe, omnem movere lapidem conſtituit, ut afferret certiora, utque non ſolum libros, a quoque editos, ſed inventa potiſſimum cujusque, & ſingularia in rem medicam merita, indicaret. Veterum quidem Medicorum ut rite exponeret hiſtoriam, perlegit *Plinii*, *Celſi*, *Aureliani*, *Dioſcoridis*, *Athenæi*, *Galeni*, *Aetii*, & *Oribaſii*, ſcripta. Arabum & medii ævi Medicorum Latine ſcribentium notitiam e *Reineſii*, *Conringii*, & *Freindii*, libris petiit doctiſſimis. Ad recentiores delatus Medicos, non eorum ſolum ipſorum ſcripta perluſtravit, inſpectis etiam Præfationibus Dedicationibusque, ſed plurimos etiam conſuluit Biographos, quos nominatim adducit, ſimul, qualem quemque deprehenderit, docens ingenue. In ipſo Opere multos aliorum errores biographicos notavit correxitque, omnia juſtis atque idoneis muniens autoritatibus. Nec illud lecturos hoc Opus celat, de Medicis adhuc viventibus ſe nihil proferre, ac Alchemiſtas quoque, quippe pſeudomedicos, omiſiſſe, denique nec eorum exhibere vitas, qui, Medici cum eſſent, ſcientiam tamen medicam nullo illuſtrarunt Opere, e. g. *Antonii van Dalen.* Non ſolent Lectores noſtri longiorem a nobis poſtulare talium Operum recenſionem. Quare eos duntaxat e vita *Aſclepiadis*, *Eraſiſtrati*, *Dioclis Caryſtii*, *Galeni*, *Rogerii Baconi*, *Paracelſi*, *Veſalii*, *Sennerti*, *Roberti*, *Boylii*,

lii, *Helmontii*, *Kunckelii*, *Ruyſchii*, *Schelhammeri*, & *Wedelii*, capere jubemus ſpecimen adhibitæ ab Autore induſtriæ. Nec dubitamus, magnas ei actum iri gratias non ſolùm a Medicis elegantioribus, ſed ab univerſis Hiſtoriæ literariæ cultoribus. Ceterum, cum hujusmodi Opera ſemper aliquid ſupplementi recipiant, facile credimus, eruditiſſimum Autorem *Stollii* ſui exemplo perrecturum eſſe hoc in ſtadio, quæque ipſi poſthac occurrerint, ſtudioſe collecturum eſſe emiſſurumque. Nobis quidem obſervatum eſt, non veniſſe in ipſius manus *Grienwaldtii Bavariam iatricam*, Monachii A. 1733 editam, & a nobis *A. 1734 Menſ. Jul. pag. 332* recenſitam. Ex hoc enim libro ſupplementa adjici poſſunt iis, quæ Noſter protulit de *Jo. Agricola Ammonio*, A. 1570 mortuo, de *Boſcio*, A. 1585 exſtincto, de *Laurentio Gryllo*, A. 1560 rebus humanis erepto, de *Wolfgango Hævero*, (ita enim, non *Hæfero*, ſcribit *Grienwaldtius*,) de *Edmundo Hollyngo*, mortuo A. 1612, de *Raimundo Minderero*, de *Franciſco Ignatio Thirmairio*. Imo adjungi illo ex libro queunt plures Bavariæ Medici ſcriptis clari, quos Noſter plane præteriit ſilentio, *Joannes Bairſtius*, *Wolfgangus Sigismundus Bremius*, *Malachias Geigerus*, *Cyriacus Lutcius*, *Joannes Jacobus de Maphæis*, *Albertus* & *Philippus Menzelii*, *Jacobus Oetheus*, *Philippus Jacobus Schenfelderus*, *Thomas Thirmairius*, *Joannes Menradus de Vorwaltern*, *Joannes Albertus Wimpinæus*.

ÆGIDII STOKMANS, IN PAGIS KNOLLENdam & Markenbinnen Verbi divini Miniſtri, Miſcellanea ſacra.

Partes II.

Amſtelodami, apud Henricum Vieroot, 1737 & 1739, 8.
Pars I plag. 9, Pars II plag. 11.

Rev. Autor, qui jam aliis ſcriptis, Belgico ſermone conſignatis, Commentatione in *Geneſ. III, IV*, & *Jeſ. LIV*, innotuit, ſiſtit hic obſervationes in difficiliora ſacræ Scripturæ loca, bonæ frugis plenas, ac circumſpectam ſagacitatem ſpirantes. *Pars prior* comple-

complectitur *Dissertationes tres*, *posterior duas*, cui Indicem utriusque *Partis* subjecit. In illis quoniam multa comparent, ab aliis non observata, illa, in breve missa compendium, exhibebimus. *Dissertatio prima* est *de Annis 400* & *430, quorum hi finiti sunt in exodo Israelitarum ex Ægypto, illi in fine oppressionis Israelitarum per Ægyptios.* Disceptationis initium facit ab anno natali *Abrahami*. Difficultas emergit ex locis *Gen. XI, 26, 32, XII, 4, Act. VII*, quam viri docti ita vulgo expediunt, ut statuant, *Gen. XI, 26*, non indicari natalem *Abrahami*, ac si anno 70 *Terachi* sit prognatus; primum ipsum nominari, quia benedictionibus divinis reliquos fratres antecelluerit, quemadmodum *Gen. VI, 10, Semus* primus memoretur, licet primogenitus *Noachi* non fuerit; primum ex scopo *Mosis* fuisse. Igitur, ut loci hi in concordiam redigantur, affirmant, *Abrahamum* anno demum 130 parentis *Terachi* in lucem editum esse. In cujus sententiæ con-
Pag. 3-10. firmationem plura argumenta afferunt. Sed Clariss. Autor notat, ex *Gen. XII, 26*, nihil aliud colligi posse, quam *Abrahamum* anno 70 *Terachi* procreatum fuisse, quoniam, ubi in historia *Mosis* chronologica dicatur: *hic vixit tot annos: & genuit hunc vel illum*, annum, qui memoratur, natalem illius filii esse, cujus primo loco mentio fiat, & cujus causa historia narretur. Inter locum *Gen. XI, 26*, & *V, 32*, hoc discriminis 1) intercedere, ut in illo dicatur, *& vixit Terachus*, in hoc, *& fuit Noachus* בן *filius*, &c. Prius accurate tempus definire, non posterius. Adhæc *Gen. V, 32*, verba ויולד נח per *sakeph katon* a sequentibus dirimi, *Cap. XI, 26*, verba uno halitu pronuntianda esse, imo
10-13. *Abrahamum* per *sakeph katon* a fratribus distingui. 2) Dici posse, *Semi* annum C fuisse D *Noachi*, vocem שנתים *Gen. XI, 10*, non præcise biennium elapsum, sed adhuc labens, designare, quoniam non addatur ימים, uti *Gen. XLI, 1*; probabile etiam esse, *Semum* statim post diluvium liberis procreandis operam dedisse, & Deum voto ejus annuisse. Porro בן non significare, aliquem tot habere annos, quot memorentur, vel annum illum agere, *Exod. XXX, 14, Lev. IX, 3.* Igitur dici posse, *Semum* anno secundo C annorum fuisse, id est, C annos implevisse, & *Arphaxadum* anni I mense XI natum esse. Verba אחר המבול *Gen. XI, 1,*

XI, *1*, non indicare tempus, quo arca egressus, sed quo arcam ingressus fuerit *Semus* cum *Noacho*, quia *Gen. IX*, *29*, dicatur vixisse 950 annos, qui tamen post diluvium 405 annos in vivis fuerit, *Gen. IX*, *28*. Porro ab ætate *Lothi* ad annum *Abrahami* nata- Pag. 13-
lem argumentantur, qui anno 99 *Abrahami* filias matrimonio aptas 18.
habuerit, *Gen. XIX*, *14*, quique *v. 31 senex* appelletur: fuisse autem ex *Harane*, *Abrahami* fratre, prosatum. Argumentum ita solvit Autor, potuisse *Haranem* secundo post *Abrahamum* anno natum esse, potuisse *Lothum* sustulisse anno 27, (uti *Nachor* habuit, anno 29, cum *Terachus* ipsi progigneretur, *Gen. XI*, *24*,) potuisse igitur *Lothum* anno 99 *Abrahami* filias nubiles habere, potuisse senem appellari: denique senem dici non ex sententia *Mosis*, sed ex persuasione filiæ natu majoris *Lothi*. *Jiskam*, memoratam *Cap.* 18-21.
X, *19*, coll. *v. 31*, nihil differre a *Sarai*, non concedit; quod alias illam *Abrahamus* non ita efficacibus verbis *sororem suam* appellare potuerit *Gen. XX*, *12*, genitam forte ex concubina *Terachi*; nominari *Terachi nurum v. 31*, quoniam *Abrahamo* jam tum nupta fuerit, & nunc, non qua filia *Terachi*, sed qua conjux *Abrahami*, solo natali exiret. Legem *Lev. XVIII*, *9*, *11*, antequam Israelitis lata, obligare non potuisse, præterea forte consuetudinem illam inter idololatras, quos inter degebat *Abrahamus*, *Jos. XXIV*, *2*, viguisse. Objiciunt porro, ut *Gen. XI*, *26*, annus natalis *Abrahami* indigi- 21-23.
tetur, non esse necesse, cum is ex illius annis, alibi a *Mose* memoratis, effici queat. Sed negat Doctiss. Autor, posse illum, si quis ab hoc loco discesserit, certo determinari. Et, si ille natalis *Abrahami* non sit, esse vel *Nachoris*, vel *Haranis*, sed moris non esse in Scriptura, illorum chronologiam texere, qui lineam sanctam non propagarint. Non obstitisse pietatem, ut 23-26.
patrem senem anno 145 dereliquerit, & hic adhuc 60 annos Carris superstes fuerit; Deo quippe vocanti magis obediendum, & terram Cananæam non *Teracho*, sed *Abrahamo*, promissam fuisse. 26-27.
Sed difficultatem vix superandam movet *Stephanus*, *Act. VII*, *4*, dicens, *Abrahamum*, patre mortuo, Carris exiisse. Quam ut, missis aliorum sententiis, solveret, observat 1), in toto illo sermone senatus summi socios, viros legis ac historiæ populi sui probe gnaros, nihil falsi deprehendisse; 2) *Stephanum* cum

Mose

Moſe non pugnare. *Moſen* dicere, *Abrahamum* egreſſum eſſe Carris, *Gen. XII*, *4*, idem *Stephanum Act. VII*, *4*. Precario poni *Abrahami* peregrinationem in terra Cananæa, quam 75 annos natus inierit, *Gen. XII*, *4*, nihil hanc differre a *μετοικισμῷ* in Canaan, quo ipſum poſt mortem parentis *Act. VII*, *4*, Deus beaverit. Equidem in conſequenti oratione *Stephanum* aliqua narrare, quæ ante *Terachi* mortem contigerint, v. c. nativitatem *Iſaaci*, ſed oratorem agere, quod genus hominum ex hiſtoriis ea ſeligat, quæ
Pag. 27. ad ſcopum faciant. Regreditur hinc ad 400 annos *Gen. XV*, *13*, *14*,
33. & 430, *Exod. XII*, *41*, memoratos, quorum illi cum fine ſervitutis & oppreſſionis ſeminis *Abrahami* in terra non ſua exſpirarint, hi finem ſuum ſint conſecuti, quo die Iſraelitæ Ægypto exceſſerint. Diſtinctionem hanc accurate obſervare Scripturam, priorem numerum referendo ad ſemen *Abrahami Gen. XV*, *13*, *Act. VII*, *6*, poſteriorem ad promiſſionem, eidem datam,
33-35. *Gal. III*, *17*, coll. *Gen. XII*, *1-3*. Annos 400 conſtituit a nativitate *Iſaaci* usque ad id tempus, quo *Moſes* & *Aharon* coram *Pharaone* conſtituti fuerint *Exod. VII*, *7*, a quo tempore Iſraelitas ab Ægyptiis ulterius afflictos fuiſſe non legamus, & Deus in Ægyptios animadvertere cœperit. Horum autem annorum numerum ex ætate *Aharonis* & *Miriami*, qui ſub initium oppreſſionis lucem adſpexerit, ac reliquis numeris filiorum *Iſrael*, qui me-
35-43. morantur, conficit. Hoc toto tempore ſemen *Abrahami* peregrinum fuiſſe in terra aliena, eundemque afflictum ac utrumque complectendum eſſe, ex verbis *Stephani Act. VII*, *6*, non ita evidenter liquere, ſed id clariſſime definiri poſſe ex *Gen. XV*, *13*, ubi *athnach* ponatur ante annum 400. Ut ſic illi reſpiciant & peregrinationem, & afflictionem. Horum autem initium ducendum a nativitate *Iſaaci*, qui, quam primum in lucem hanc ſit effuſus, peregrinari cœperit, natus ex peregrinante patre. Sed
44-46. haud levis ſcrupulus remanet circa *μετοικισμὸν Abrahami* ex *Act. VII*, *4*. Statuit igitur duplicem *μετοικισμὸν*, *primum*, ubi Carris exivit, inque Canaanem demigravit, *ſecundum*, quando poſt obitum patris Carras rediit, ac bona, in quæ ipſi jus competebat, tranſtulit. Iterata vice Carras rediiſſe, Judæi affirmant, quod ex *Carthwrighto* ad *Gen. XV* notat, Scripturam ſacram huic

huic ſententiæ favere, probat ex *Gen. XII, 5*, ubi dicatur, ipſum ſecum ſumſiſſe facultates, quas Carris acquiſiverit, quo ſic diſtinguantur ab illis, quæ ante eo illatæ erant, & in quas ipſi jus competebat. Fidei eſſe propius, *Abrahamum*, patre mortuo, eo rediiſſe, ut juſta illi ſolveret, quod magiſtri in *Seder olam rabba Cap. I* perhibeant, atque inde omnia bona, in quæ poſt parentis fata ipſi ac conjugi *Saræ* jus fuerit, in Canaanem traduxiſſe: quo facto, peculium ſibi aliquod, biennio fere ab exceſſu patris, comparaverit, *Gen. XXIII, 17-20*, nec, quod conſtet, illum poſtea locum, ut antea, mutaviſſe, ſicque μέτοικον terræ Cananææ factum eſſe. Poſitis jam his 400 annis, annos 430, nominatos *Exod. XII, 40, 41, Gal. III, 17*, numerat ab anno 71 *Abrahami*, inde ad *Iſaaci* nativitatem ſunt anni 29, ab *Iſaaco* ad finitam oppreſſionem Iſraelitarum fluxerunt anni 400, inter primam & decimam plagam, Ægyptiis immiſſam, Chronologi fere unum annum interceſſiſſe judicant, qui anni in ſe ducti efficiunt anni 430. Sed dubium grave oritur ex *Exod. XII, 40, 41*, ubi anni 430 non ad habitationem *Abrahami*, poſtquam promiſſionem acceperat, ſed ad habitationem filiorum *Iſraelis*, & quidem in Ægypto, referuntur. Examinata illorum ſententia, qui hos annos dant habitationi Iſraelitarum in Ægypto, animadvertit, nominari hic filios *Iſrael*, quia illis proprie competierit habitatio, quorum nomine patres terram, filiis promiſſam, habitarint. Igitur hunc in modum verba vult converti: *& manſio filiorum Iſraelis*, qui *ſederunt in Ægypto*, *fuit XXX annorum & CCCC annorum.* Vocem אשר non conjungendam eſſe cum voce מושב, ſed potius cum vocibus *filiorum Iſraelis*, quod appareat ex accentu *ſakeph kathon*, voci *Iſraelis* impoſito. Totum hoc argumentum Doctiſſ. Autor ita excuſſit, ut, quicquid ad illud ornandum explanandumque facere poſſet, ſingulari quadam ἀγχινοίᾳ in medium attulerit, ſuisque demonſtrationibus effecerit, ut difficultates, quæ nonnullis vix ſuperabiles ſunt viſæ, ſi non omnino ſublatæ, ſaltem inſigniter imminutæ fuerint.

Pag. 46-60.

60-64.

64-72.

Diſſertatio ſecunda agit de *vocibus dominii* בעל & ארון, *in plurali numero uſurpatis*, *cum de uno homine agatur.* Nomina dominii in lingua Ebræa in plurali numero poni ad dignitatem perſonæ indicandam, vulgatiſſima eſt ſententia.

 Sed,

Sed, hanc regulam non omnibus locis applicari posse, sibi persuadet præstantissimus Autor; ex illa quippe sequi, homines tantum dignitate conspicuos בעלים & ארנים appellari posse, quod de possessoribus boum & asinorum dici non
Pag. 73. possit, *Exod. XXI, 29*, *Jes. I, 3*. Igitur in his nominibus multitudinis numerum adhiberi censet ad *pluralitatem relationum, quæ inter illas res, sive personas, quarum aliqua in numero plurali* domini *dicitur*, designandam. Posse nempe aliquem dici cujusdam sive rei, sive personæ, dominum, licet tunc temporis istius curam non gerat, vel ea ad suum commodum utatur; quo in casu in numero singulari dominus istius dicatur. Exemplo hoc illustrat, petito ex *Devt. XV, 12*, ubi dominus in singulari
74.75. numero dicatur respectu rei, quam proximo elocavit. Quæ ita generatim dixerat, illa speciatim persequitur, ac omnia loca, in quibus hujus generis nomina occurrunt, in censum vocat, ostendens, quæ relationes in considerationem veniant, & venire debeant, objectiones etiam, quas sibi fieri posse prævidebat, diluens.

75-85. *Dissertatio tertia* destinata est illustrationi loci *Jo. I, 12, 13*, in quo virum divinum hæc duo agere docet, ut demonstret 1), adventum τȣ̃ λόγȣ εἰς τὰ ἴδια non caruisse præclarissimis effectis, *v. 12*; 2) quis ille sit, qui tempore Novi Testamenti
91. filius Dei dici mereatur, *v. 13*. Verbum παραλαμβάνειν in eo sensu differre a λαμβάνειν, ut illud sumatur sensu Judaico. Judæi quippe imaginabantur sibi, hominem suæ naturæ viribus tantum valere, ut Christum recipere possit, hoc autem vires
92. 93. naturæ excludat. Ὅσοι distinguuntur a τοῖς ἰδίοις, Judæis, qui peculium ipsius erant ex Veteri Testamento, sed ex ipsa illa relatione eum non acceperunt, sed potius vi testamenti gratiæ. De his porro dicitur, τοῖς πιςεύȣσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτȣ̃, digitum intendendo in illos, qui adhuc in vivis fuissent ea tempestate, qua *Joannes* hæc scribebat, cum fides in terra locum
93-97. habeat *1 Cor. XIII, 13*, adeoque in fide constantiam præbeant. Beneficium, quod illis obtigerit, describitur: ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξȣσίαν τέκνα Θεȣ̃ γενέσθαι. Vocem ἐξȣσίαν, varie ab interpretibus redditam, explicari posse judicat per *potestatem jure fundatam*; per filiationem autem non intelligendam esse prærogativam omnibus credentibus communem, sed primam civibus

ecclesiæ

ecclesiæ Novi Testamenti. Non esse, cur ab ordinaria significatione verbi γενέσθαι, *ut fierent*, discedamus. Licet enim jamdum crederent in Jesum, qui venerat ut lux, nondum tamen spiritum filiationis accepisse, ipsis datum, ubi Christus, sanguine fuso, cœlos conscenderit, quocum simul υἱοθεσίαν, propriam credentibus Novi Testamenti, acceperint, spectandam tanquam donum Dei, ut pateat ex verbis: ἔδωκεν αὐτοῖς. Licet igitur hoc sensu Christus, cum in terris versaretur, illorum Pag. 97-
nemini dederit τὸ esse τέκνα Θεοῦ dedisse; tamen jus τέκνα Θεοῦ 109.
γενέσθαι. Quibus autem hanc potestatem largitus sit, illos sua gratia ita conservasse, ut suo tempore beneficio illo potirentur; sed de illis, qui ante effusionem spiritus filiationis decesserunt, ne quidem verba hæc accipienda esse, qui tempore *Joannis* non amplius tanquam πιστεύοντες spectari potuerint. Ex his jam liquere, adventum λόγου εἰς τὰ ἴδια præclarissimis effectis non caruisse, ut *Joannes* ad testes fide dignissimos, vivos adhuc & credentes, provocare potuerit. *V. 13* indicari imagina- 109-113.
rios modos, quibus Judæi aliquem filium Dei fieri posse sibi persuaserint. Per γέννησιν ἐξ αἱμάτων intelligit Autor illum generationis modum, quo quis generationem suam per longam patrum seriem ad *Abrahamum* referre poterat, adeo, ut ex utrisque parentibus ex Ebræis proseminatus esset, qualis generatio Judæis maximam gloriandi materiam præbuit *Phil. III, 5. Genera-* 113-119.
tio ex voluntate carnis est ipsi nativitas hominis Judæi ex matre Judæa; cujus licet pater gentilis esset, circumcidebatur tamen, & inde nomine filii Dei appellabatur. Fuit hæc olim sententia *Augustini*, quam suam etiam fecit *Gomarus*, qui hic per σάρκα speciatim *mulierem* intellectam volunt, *Gen. II, 23, Eph. V, 28.* Quem Autor addit locum *Ebr. II, 14*, ubi Christus dicatur particeps factus esse carnis, cum tamen genitus tantum sit ex muliere, non ita est evidens. *Generatio* ἐκ θελήματος ἀνδρὸς 119-123.
ipsi significat nativitatem hominis Judæi ex patre Judæo, sed matre gentili, qualis qui erat, ille se filii Dei nomine non indignum reputabat. Quare τὸ θέλημα non primo generationis 123-125.
modo addatur, illius rationem hanc dat Autor, quoniam, ut quis ex duobus parentibus Judæis gigneretur, id ex mandato Dei fie-

bat *Devt. VII, 3.* Sed ad duos posteriores generationis modos requirebatur *voluntas*, *libido*, vel voluntas legi divinæ non ob-
Pag. 125- secundans, *Eph. II, 4.* His opponitur generatio ex Deo, per
127. quam licet regeneratio, omnibus credentibus communis, non excludatur, speciatim tamen illam, quæ credentibus Novi Testamenti est prima, intelligendam esse. Sed objiciat aliquis, ex illis, qui nati erant ἐξ αἱμάτων, plures jamdum exstitisse filios Dei. Respondet, hanc tamen nativitatis prærogativam non esse specialiorem rationem, quare aliquis esset ἴδιος τȣ͂ λόγȣ, ac *filius Dei* fieret, quatenus filiatio hæc competit fidelibus Novi Testamenti, prouti illi, qui tabernaculo serviebant, non habebant jus edendi ex altari, *Ebr. XIII, 10.*

127-131. *Partis II Dissertatio I* complectitur explicationem loci ad *Gal. III, 16.* Præmisso demonstratoque breviori partium singularum *Capitis* nexu cum scopo suo, ut viam demonstrationi suæ pandat, in loco ab invicem probe distinguendas esse monet promissiones, quæ factæ fuerint *Abrahamo*,
140.141. quæque dictæ sint semini ejus. Cum autem ratione posteriorum promissionum *Paulus* procul dubio locum aliquem vel plures in oculis habuerit, non satis ipsi videntur facere interpretes, qui se recipiunt ad *Gen. XII, 7, XIII, 15, XV, 5, XVII, 7*, in quibus sermo sit non de uno, sed pluribus, posteris nempe *Abrahami*. Sed *Paulum* loqui de promissione, dicta semini *Abrahami* ὅς ἐστι Χριστὸς, in quo gentes sibi essent benedicturæ *v. 8*, & in quem antea ratum factum erat testamentum.
141-145. Optimo autem jure respici posse ad *Gen. XXII, 18*, in quo aliquid promittatur *Abrahamo*, aliquid semini ipsius *v. 17*, qui cum hoc proxime cohæreat; promissionem factam Christo his contineri verbis: והתברכו בזרעך כל גויי וג. In hoc igitur loco occurrere promissiones dictas *Abrahamo* & semini ejus, &
145-151. quidem intercedente copula ו. Inde digreditur ad interpretationem *Hieronymi*, ex cujus sententia, ut *Erasmus* illam refert, *Paulus* argumento hoc *abusus apud crassos Galatas, quod sciret alioqui non probatum iri prudentibus aut eruditis*, quam *Beza* nominat *absurdam ac blasphemiæ proximam;* sed, licet minus recte explicuerit locum Stridoniensis, hæc tamen ipsi verba excidisse, ex ipsius Operibus, procuratis ab *Erasmo* Basileæ A. 1565,

A. 1565, demonſtrari non poſſe, obſervat. Cumque interpre- Pag. 151-
tum nonnulli exiſtiment, *Paulum* ſecundum leges artis gramma- 156.
ticæ ex voce זרע inferre, unum ſemen, Chriſtum ſcilicet, intelligendum eſſe, *Heinſius* & *Surenhuſius* argumentum ductum velint a voce זרע *collectiva*, alii eccleſiam Novi Teſtamenti, conſtantem ex Judæis & gentibus, ſive corpus Chriſti myſticum, hic indicari contendant, illorum ſententias examinat. Per Chri-
ſtum non indigitari eccleſiam Novi Teſtamenti, 1) quia vox 157-170.
σπέρμα, reſpondens Ebraicæ זרע, ſemper denotet illum, qui ab aliquo naturali modo profeminatus ſit, &, ſi quidem aliquando ſimul ſumatur pro filiis alicujus ſpiritualibus, ipſos tamen ſimul tanquam progeniem naturali modo ex ipſo ortam ſpectari. Sic in loco *Gen. XXII, 18*, ſemen *Abrahami* a gentibus terræ diſtinguit. 2) Cum viri docti fere conſentiant, *Paulum* digitum intendere in *Gen. XXII, 18*, eccleſiam intelligi non poſſe; ibi enim legit: *& benedicentur in eo omnes gentes terræ*, cum locutio hæc non adhibeatur niſi de vero Deo, a quo bona omnia nobis proveniant, *Gen. XXVI, 4*, *Pſ. LXXII, 17*, *Jeſ. LXV, 16*, *Jer. IV, 2*. 3) Scopum *Pauli* fuiſſe, demonſtrare, teſtamentum ante ratum factum eſſe εἰς Χριστὸν; igitur eccleſiam intelligi non
poſſe. Examinata hinc ſententia *Bezæ*, intelligentis Chriſtum 170-177.
cum eccleſia, redit ad locum *Paulinum*, qui conferendus cum loco *Gen. XXII, 18*, in quo vox זרע ter, ſed diverſo ſenſu, repetatur. Per ſemen *v. 17* intelligi debere *Iſaacum*, quoniam is ſpeciatim ſemen *Abrahami* dicatur *Gen. XXI, 12*; ſemen hæreditario jure poſſeſſurum portam inimicorum ſuorum non eſſe poſſe niſi poſteros *Iſaaci*; *Iſaacum* enim neque portam inimicorum poſſediſſe, neque poſſidere potuiſſe; ſemen, *v. 18* nominatum, eſſe Chriſtum. Hæc jam applicat ad locum *Paulinum*: οὐ λέγω,
καὶ τοῖς σπέρμασι κ. τ. λ. ac ſi dicere vellet: illa divina 177-190.
promiſſio, quam intendo, *Gen. XXII, 18*, non loquitur de ſeminibus *Abrahami*, de quibus dictum erat *v. 17*, *Iſaaco* ſcilicet & aliis per *Iſaacum* ex *Abrahamo* poſteris, ſed diſtincto ab illis pluribus. De hoc jam ſemine dicit *Paulus*: ὅς ἐστι Χριστὸς, quod non convertendum in ὅ, cum Græcis inſolens non ſit, pronomen relativum ponere, ut quod ad genus reſpondeat voci proxime ſequenti, nec ex ſententia *Bezæ* referendum ad ἑνὸς,

 quia

quia & illud generis neutrius, subintellecto σπέρματος. Per
Pag. 190- Christum hic designari corpus Christi mysticum, quia ecclesia
199. nunquam in abstracto dicatur Χριστὸς; hunc dici semen *Abrahami* posse, quia tabulæ ipsius genealogicæ *Matth. I* & *Luc. III* ad illum referantur, cujus divina natura indicetur, quoniam in ipso omnes gentes terræ benedicendæ dicantur. Hæc omnia revocat ad scopum, ecclesiam Christianam liberam esse ab execratione legis *Mosaicæ*, quia gentes jam factæ erant hæredes promissionis, & quidem in Christo, in quo sibi benedicturæ erant gentes, & in quo testamentum Dei jam ante ratum factum erat.

199-207. *Dissertatio secunda* est ἀνακεφαλαίωσις Commentarii, quem in *Jes. LIV* lingua Belgica consignatum aliquot abhinc annis evulgavit Autor. A *v. 1* ad *10* alludi ad *Saram*, *Abrahami* uxorem, ex *Gal. IV, 21-31*, judicat. Subjectum orationis constituit ecclesiam patriarchalem, & præcise illam, quæ constiterit *Abrahamo*, *Isaaco*, *Jacobo*, eorundemque uxoribus & posteris ad fœdus usque Sinaiticum, quæ ineunte Novo Testamento erat in cœlis, ac *Paulo* dicitur ἡ ἄνω *Gal. IV, 27*, libera liberæ ecclesiæ mater. Orationem habitam esse ineunte tempore Novi Testamenti,
209-220. quod appareat ex *Gal. IV, 26*, & quidem a Spiritu sancto. Huic interpretationi favere connexionem. Cum enim *Cap. LIII v. 10* prædictum fuerit Christo semen, hic indicari modum, quo illo fœcunditate uxoris suæ, Hierosolymæ cœlestis, potiturus esset. His jactis hypothesibus, *sterilis v. 1* est ipsi *Sara* spiritualis, quæ usque ad tempus Novi Testamenti *non peperit*, *nec parturivit*, quatenus ex ipsa non editi liberi, qui participes facti bonorum Novi Testamenti, cum interea Deo parerentur liberi ex ecclesia universali & *Hagara* antitypica. שוממה dici hanc ipsam ratione *Saræ* desertæ, ubi *Abrahamus Hagaram* iniverat; quando Deus fœdus matrimoniale percusserit cum *Hagara* antitypica, ex illa liberos procreatos non esse. בעולה repræsentare ecclesiam Israeliticam *Gal. IV, 24, 25*, ex qua Deo multi liberi suscepti, sed qui sub lege fuerint. Liberos, qui promittantur *desolatæ*,
220-227. esse omnes fideles Novi Testamenti. Hæc ob multitudinem liberorum suorum *dilatare* debuisset *tentorium*, allusione facta ad tentorium *Saræ Gen. XXIV, 67*, quo ipso indicetur, ecclesiam Novi Testamenti constringendam non esse intra terminos

Go-

Gosenis, vel terræ Cananææ, sed omnes terræ regiones pervasuram esse. *Aulæa habitaculorum* esse ecclesias Novi Testamenti particulares, per 7 temporum periodos exstituras. *Funes* esse fidem, spem, caritatem, prolongandas non spatio, sed tempore, *clavi* promissa *firmandas* in & per Messiam. Illam *prorumpere* de- Pag. 227-
buisse, *dextrorsum* & *sinistrorsum* v. 3. Ecclesiam, non obstantibus 231.
multis obicibus, aliquando quaquaversus diffundendam fuisse; per *semen*, quod memoretur, intelligendos esse fideles ex Judæis, *quibus gentes hæreditario jure dandæ*, id est, in quorum communionem gentes, a Deo alienatæ, transferendæ. Per *urbes* desolatas, locutione petita ab urbibus Cananæis, a Judæis ante vastatis, post instauratis, significari societates gentilium, fidelibus impletas. Juberi *non amplius recordari ignominiæ &* 231-233.
viduitatis, cum defectus sobolis innumerabili prole sub N. T. compensandus fuerit. De eo certiorem reddi promissione renovationis fœderis matrimonialis v. 5. Per בעלים arbitratur Autor indicari Christum, jam secunda vice factum maritum, factorem spiritualis hujus *Saræ*, ipsum appellari *Goel* ex lege de Leviratu *Deut. XXV*, 5, 6, *dominum totius terræ*, futurum olim Deum tam gentium, quam Judæorum. Ab omni sollicitudine de im- 233-241.
pedimento hujus promissionis liberari v. 6. *Mulier derelicta* & *mærens* dum dicatur, digitum intendi in servitutem Ægyptiacam, quale quid ipsi in posterum obventurum non esset. De constantia favoris sui Messiam, per spiritum loquentem, certos 241-245.
ipsos reddere v. 8, 9, per *aquas diluvii* fœcunditatem hujus ecclesiæ indicari. *Iris*, signum fœderis, Autori est typus fœderis, quod Christus cum ipsa erecturus erat. Constantia favoris hujus illustratur similitudine a *montibus non recedentibus*, & *collibus non vacillantibus*, locutione desumta ab Hierosolyma, circa quam montes & colles erant, v. 10. Quam vero ecclesiam adhuc re- 245-249.
præsentaverat tanquam *Saram* spiritualem; illam nunc v. 11-17 considerat ceu antitypum Hierosolymæ, cujus descriptionis ratio non aliunde, quam ex *Apoc. XXI*, dari potest. Lapides sunt membra ecclesiæ particularia, spiritus amore in unam civitatem spiritualem compacta. פּוּךְ notat *stibium*, cujus beneficio lapides invicem agglutinantur. *Sapphirus* est Christus, in meritis suis consideratus, sed in cœlestem gloriam intromissus.

Pag. 249-fus. Illius magnificentia describitur, *exterior v. 12: & ponam jas-*
252. *pidem mœnia tua.* שמשותיך explicat Autor per *mœnia*, quia inserviunt civitati, כדכד per *jaspidem* optimæ notæ. *Mœnia ex jaspide* sunt ipsi emblema Christi. אבני אקדח vertit *uniones.* Portæ sunt emblema Christi, per quem accedimus ad patrem,
253. *Eph. II, 18, Jo. X, 7,* quique ob multas rationes unionibus assimilatur. *Interior* magnificentia describitur *v. 12: & totum limitem tuum in lapides amœnos,* quibus verbis significatur applicatio meriti Christi, facta his cœlestibus. Felicitas hujus cœlestis civitatis est 1), quod *docti* futuri sint omnes illius cives a domino; 2) *pax magna* non corporalis solum, sed vel maxime spiritualis, magna futura tempore Novi Testamenti, *v. 13*; 3) adversus omnem sollicitudinem tuta præstatur, *v. 14-17.* חרש, *faber*, est Autori diabolus, qui, uti in inferno habitat, ita subditos suos igne infer-
253-261. nali & omnimoda malitia accendit, *Eph. II, 2, 2 Cor. II, 4, Eph. VI, 16,* & tanquam ex inferno instrumenta profert.

DAVIDIS ARNOLDI CONRADI CRYPTOGRAPHIA denudata, sive ars deciferandi, quæ occulte scripta sunt, in quocunque linguarum genere, præcipue Germanica, Batava, Latina, Anglicana, Gallica, Italica, Græca.

Lugduni Batavorum, apud Philippum Bonk, 1739, 8 maj.

Plag. 5.

Retulimus ante aliquod tempus de Clariss. *Breithauptii* libello, artem occultas scripturas eruendi explicandique complexo. Quare nunc & hoc Opusculum, quod illi perquam simile videtur, breviter enarramus. Cl. Autor scientificam, ut vocant, artem hanc reddere laboravit. Quamobrem *Sectione prima* theoriam generalem, sive ea, quæ linguis omnibus simul sumtis conveniunt, & quæ exinde profluunt, tradidit. Hinc vero *Sectione secunda septem Capitibus* theoriam specialem exposuit, seu ea, quæ non communia inter se diversæ linguæ, sed propria sibi habent Germanica, Batava, Latina, Anglica, Gallica, Italica, & Græca. Atque ita ordine & perpetuo nexu specialiora ex generalioribus demonstrat, propositiones indubias præmittit, ex his vero regulas deducit, quæ instar fili Ariadnæi in hoc labyrintho viam ostendunt. In fine cujusvis *Capitis* exempla quædam occultæ scripturæ adjiciuntur, & ratio eam pervestigandi explicatur. Ad ipsam denique libelli calcem horum problematum interpretationes subnectuntur, quas sibi commendatas habeant tirones, si forte in methodo ea solvendi peccaverint, ut intelligant, quid prætervisum fuerit, & ad quod inprimis attendere debuissent.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCXLI.

DE SERVORUM DEI BEATIFICATIONE, ET Beatorum Canonizatione, Liber tertius, Autore PROSPERO DE LAMBERTINIS, S. R. E. Cardinali tit. S. Crucis in Hierusalem, Anconæ primum Episcopo, postea Archiepiscopo Bononiæ.

Bononiæ, formis Longhi, excusoris Archiepiscopalis, 1737, fol. Alph. 9 plag. 3.

Summum illum Ecclesiæ Romanæ Pontificem, quem ii, qui nomen illi cœtui Christiano dederunt, mirifice venerantur & obedientia prosequuntur, cujusque eruditionem & multijugas virtutes exteri quoque admirantur jure, videmus nunc occupatum in Operis prorsus egregii *Libro tertio* luci exponendo. Inscripsit eum *sanctæ memoriæ Benedicto XIII*, qui quippe summi Autoris non personam modo, verum & genus & patriam, mirifice auxit & honestavit, nec eum, Anconitanæ Ecclesiæ Episcopum nominatum, ante passus est ad illius fines contendere, ceterisque, quibus *Prosper* prosperrime Romæ functus fuerat, decedere muneribus, quam ipsum ad eximium purpuratæ amplitudinis gradum evexisset. Cum vero beneficiorum memoria debeat esse immortalis & sempiterna, summus Pontifex sese tenere non potest, quin *Benedicti* laudes recenseat, probitatemque, constantiam, religionem, pietatem, ac ceteras illustres virtutes, faciat summi. Admiratur insigne ejus studium, quo, spretis mundi deliciis, religioso Divi *Dominici* cœtui sese alacer ovansque adjunxerit. Commendat & prædicat ejus modestiam,

qua, a *Clemente X* in ordinem Purpuratorum Antiſtitum cooptatus, deprecatus fuit tantum honoris culmen, exoratus potius, ut illi tandem ſeſe aggregari pateretur, quam exorans, ut reciperetur. *Benedictus*, id quod ſummus Autor in laudibus ejus ponit, paulisper Romæ commoratus, maximum vitæ ſpatium egit Epiſcopus; primum, idque breviuſculum, Siponti & Cæſenæ; reliquum, ſane diuturnum, Beneventi, ubi eccleſiæ maxima ipſum vigilantia & ſollicitudine præfuiſſe, commemorat. *Non tulit Benedictus*, prædicat ita Vir maximus, *divelli ſeſe & a grege Beneventano ſibi cariſſimo diutius ſe abeſſe, niſi quantum neceſſitate magiſtra inde revocatus fuit*, quippe qui quotannis, licet ſupremum Eccleſiæ ſuæ jam faſtigium asſecutus, aliquem diœceſis ſuæ partem inviſit, magnifica templa vel excitavit, vel refecit, vel renovavit, aras ad rem divinam faciendam conſecravit, cœtus conſtituit religioſos, hoſpitia & noſocomia publica exſtruxit, pauperum egeſtatem non iis modo, quas ex eccleſiæ moderatione percipere conſueverat, verum & ſuis plerumque, facultatibus ſublevavit, Concilia nunc provincialia, nunc ſynodalia, coegit, leges in utrisque, quæ formis excuſæ publicis circumferuntur, condidit diligentiſſime, confirmationem ſacram ipſe expedivit, ac omnino cunctis ampliſſimi Sacerdotii ritibus, cerimoniis, officiisque, ſedulo adfuit ac continenter. Pontifex ille eo etiam nomine laudatur, quod victu uſus eſt perquam tenui & auſtero, carnisque adeo luctas & moleſtias, quæ cum infirmitate & ægritudine naturæ humanæ ſolent eſſe conjunctiſſimæ, non abſtinentia modo & temperantia compreſſit, ſed laboribus quoque, ſed vigiliis, ſed jejunio, maceravit. Ipſe in honore dignitatis Cardinalitiæ, ac faſtigio Pontificatus, retinuit inſignia cœtus Dominicani, ejusque inſtituta, mores, conſuetudines, haudquaquam exuit, ut accuratum Divi *Thomæ Aquinatis* auditorem ſociumque facile potuerint agnoſcere univerſi. Addit ſummus Autor præterea nonnihil de *Benedicti* erga Deiparam Virginem & *Philippum Nerium* pietate; Numenque *Benedicti XIII* in exitu formulæ dedicatoriæ enixe precatur, ut hic ipſi a Deo optimo maximo lumen præſidiumque impetret, quo difficile Epiſcopatus officium integre fideliterque

terque obire, Ecclesiæ ornamenta & commoda amplificare, animarum incolumitati atque saluti & voce & exemplo præsto esse, idque ad extremum perficere, queat, ut, singularium *Benedicti* virtutum se non tam laudatorem, quam æmulatorem, exstitisse, & ipse *Benedictus* & omnino ceteri intelligant. Hæc est summa Dedicationis, magnifico scribendi nitore condecoratæ. Nunc arcem causæ ipsius aggrediendam esse, dubitat nemo unus. Et primo quidem capitulatim argumenta recensere studebimus. *Capitibus 53* tractatio constat universa. *Capite primo* excutiuntur testes de auditu in causis antiquis beatificationis & canoni-
zationis. *Secundo* disseritur de testibus singularibus in causis Pag. 2.
iisdem. *Tertio* agitur de sententia congregationis sacrorum ri- 15.
tuum, & præsenti sedis Apostolicæ praxi, quantum attinet ad testes de auditu in causis beatificationis & canonizationis super examine virtutum aut miraculorum speciatim. *Quarto* tracta-
tur de sententia congregationis rituum sacrorum, ac praxi jam 28.
dicta, respectu testium de auditu, cum agitur de miraculis, & respectu testium singularium, quando agitur de virtutibus aut de miraculis in causis beatificationis & canonizationis. *Quinto* disseritur de numero testium, in causis iisdem adhibendorum.
Sexto agitur de conditione testium, in causis iisdem adhibendo- 47.
rum. *Septimo* expenduntur testimonia Confessariorum atque Medicorum, quibus judicium beatificationis & canonizationis stare
solet. *Octavum* inscribitur de historiis, earumque momento in 62.
judicio eodem. *Nono* nonnullæ explicantur & resolvuntur controversiæ, ad eandem historiarum materiam pertinentes. *Deci-
mo* explicantur aliæ, eodem pertinentes, controversiæ, atque re- 83.
solvuntur. *Undecimo* agitur de Martyrio, & primum de persecu-
tore, seu tyranno. *Duodecimo* disseritur de pœna, a persecutore 106.
seu tyranno inflicta. *Decimum tertium* agit de causa martyrii 119.
ratione persecutoris seu tyranni. *Decimo quarto* agitur de mo-
do, quo comprobari possit, persecutorem seu tyrannum ex odio 142.
in fidem Christianam ad mortem Martyri infligendam motum fuisse. *Decimo quinto* disseritur de requisitis in Martyre consi-
derandis ante martyrium. *Sequenti* tractatur de martyrii desi- 152.
derio, ejus susceptione, spontanea ad ipsum oblatione, & fuga,

Pag. 167. urgente perſecutione. De provocatione tyranni agit *decimum ſeptimum*. *Caput ſequens* inſcriptum eſt de Martyris repugnantia, qua elaborat, ut mortem, ſibi inferendam, evadat, & de ne-
202. ceſſaria Martyri patientia, atque conſtantia fidei voluntatisque moriendi pro doctrina Chriſtiana usque ad obitum, nec non in
216. ipſo obitu. *Undevigeſimum* repræſentat cauſam martyrii ex
230. parte Martyris. *Vigeſimo* tractatur de Martyribus Hæreticorum & Schismaticorum falſis. *Vigeſimo primo* exhibetur meditatio de virtute heroica. *Sequenti* proponuntur & explicantur nonnullæ quæſtiones, quæ ad indolem virtutis ejusmodi heroicæ
262. ſpectant. *Vigeſimo tertio* agitur de virtutibus theologicis, fide,
276. ſpe, & caritate, nec non indole heroica uniuscujusque earun-
304. dem. *Vigeſimo quarto* ſuſcipitur tractatio de virtutibus cardinalibus ſeu moralibus, prudentia, juſtitia, fortitudine, temperantia, earumque momentis. *Sequenti* proceditur ad orationem, & ejusdem ſpecies, ejusque neceſſitatem in Dei ſervis, Beato-
343. rum Sanctorumque ordini aggregandis. *Vigeſimum ſextum* inſcribitur de oratione mentali, triplici vita, & activa, & contemplativa, & mixta, de ſtatibus incipientium, proficientium, & perfectorum, aliisque momentis nonnullis, ad orationem vocalem &
352. mentalem referendis. *Vigeſimum ſeptimum* inſcribitur de Sacramentorum frequentia, pœnitentiæ videlicet, & Evchariſtiæ, quæ reſpectu ſervorum Dei, beato cœlitumque cœtui adſcribendo-
366. rum, requiri ſolet. *Caput vigeſimum octavum* exhibet doctrinam
380. de carnis & corporis mortificatione. *Undetrigeſimo* agitur de modo, in carnis & corporis mortificatione adhibendo. *Trigeſimo* exponitur de inquiſitione ſuper ærumnis & tribulationibus ſervorum Dei, de quorum beatificatione & canonizatione tractatur. *Tri-*
401. *geſimum primum* offert lectori ea, quæ ſpeciatim animadvertenda veniunt ratione dignitatum eccleſiaſticarum, quas ſervi Dei,
440. dum vixere, obtinuerunt. *Trigeſimo ſecundo* exponitur de nonnullis momentis, ſpecialiter advertendis in cauſis ſervorum Dei, qui ſummi Pontifices fuerunt, poſt obtentum ſummum Pontificatum, & regimen Eccleſiæ univerſæ ſuſceptum. *Trigeſi-*
452. *mo tertio* diſſeritur de nonnullis rebus, obſervandis in ſervorum Dei cauſis, qui, dum viverent, fuerunt Purpurati ſanctæ Ro-

manæ

manæ Eccleſiæ patres, advertendis nempe poſt obtentam Car-
dinalatus dignitatem. *Capite 34* eadem disquiſitio transfertur
ad ſervos Dei, Epiſcopali dignitate functos. *Sequenti* ea conver-
titur ad Regulares. *Trigeſimo ſexto* res agitur Laicorum, & Pag. 520
præcipue eorum, qui, dum viverent, Imperatores, Reges, aut
Principes ſupremi, exſtiterunt. *Trigeſimo ſeptimo* diſſeritur de
advertendis in cauſis virginum, conjugatorum, viduorum, at-
que peregrinorum. *Sequenti* exponitur de obitu ſervorum 540.
Dei, de quorum agitur beatificatione & canonizatione. *Unde-
quadrageſimum* proponit ea, quæ ponderanda ſunt a fidei pro-
motore & a conſultoribus ſacræ congregationis, cum dubita- 572.
tio exoritur de indole virtutum heroica, & præcipue de pec-
catis, quæ nonnunquam ſeſe offerunt perſcrutantibus vitæ ſer-
vorum Dei decurſum. *Quadrageſimum* agit de nota jactantiæ, 586.
& vanæ gloriæ, de qua ſæpe diſputari ſolet in examine virtu-
tum ſervorum Dei. *Quadrageſimo primo* exponitur de non- 600.
nullis aliis rebus, de quibus in examine cauſarum ſervorum
Dei frequens ſeſe offert occaſio diſputandi, ac de nonnullis
regulis, adhibendis, ut tutum de eis, quæ a ſervis Dei geſta, fe-
ratur judicium, nec non de quibusdam extraordinariis actioni-
bus, quæ ſpeciali divino impulſu factæ traduntur. *Capite qua-* 619.
drageſimo ſecundo exponitur de gratia gratis data. *Quadra-
geſimum tertium* agit de ſermone ſapientiæ, & de ſermone ſci- 625.
entiæ, qui uterque dicitur eſſe gratia gratis data. *Sequenti*
diſſeritur de gratia fidei, ſanitatum, & operationis virtutum,
gratis data. *Capite 45* exponitur de prophetiæ gratia gratis 634.
data. *Sequenti Capite* confirmantur hæc copioſius, ac ſimul 644.
difficultatibus, quæ obmoveri poſſunt, nonnullis reſpondetur.
Quadrageſimum ſeptimum de gratia prophetiæ, gratis data, 657.
agit, reſpectu cauſarum beatificationis & canonizationis. *Ca-
pite 48* de gratia multiplici, gratis data, agitur, nominatim 666.
diſcretionis ſpirituum, generum linguæ frequentioris, & inter-
pretationis ſermonum. *Sequenti* exponitur de mentis exceſ- 678.
ſu, ecſtaſi, & raptu. *Quinquageſimo* de viſionibus ac appari- 686.
tionibus; *ſequenti* de diſcernendis viſionibus ac apparitioni-
bus, tractatur. *Caput 52* inſcriptum eſt de viſionibus & appa- 736.

 ritioni-

ritionibus respectu caussarum beatificationis & canonizationis. *Ultimo* tandem de revelationibus agitur. Hæc tanti Operis est summa, hoc ejus est argumentum. Restat, ut singula propius intueamur, judicio nostro qualicunque in præsens nuntium plane missuri, angustissimis quippe cancellis inclusi. Quantum hic ad testes attinet, tres potissimum sese offerunt difficultates. Primum quæri solet de autoritate testium examinatorum ordinaria. In censum deinde quæstionis veniunt testes de auditu. Ad ultimum de testibus singularibus controversiæ solent exoriri. Primam tractavit summus Autor *Libro secundo*. In præsens itaque ad duas difficultates reliquas descendit. Testes oculati præstant utique auritis. Teste enim, qui rei interfuit & vidit, non potest dari evidentia physica major. Et ex hoc testimonio profluit evidentia in judice moralis, qua nulla exstat major. Sæpius vero ab obitu servorum Dei effluxere tot anni, ut soli adhuc restent testes de auditu. Quæri itaque potest, an hisce inniti liceat, quoties virtutes ac miracula servorum Dei sunt
Pag. 3. in dubio, ac in ambiguo latent. Quamplurimi scriptores, ipsique Rotæ Auditores, affirmando hanc sententiam propugnant. Alii definiunt temporis elapsi intervallum. Cardinalis *de Lauræa* testimonium de auditu ponderis alicujus esse posse intra centum adhuc annos, pronuntiavit. Alii malunt spatium 70,
4. immo 60, annorum. Cum vero hic agatur de bono & æquo, nec de illius præjudicio, Autor summus tradit eapropter, testes de auditu, in caussis præsertim antiquis, *haud videri rejiciendos*, siquidem probatio plenissima hic haud requiratur, nec testes de visu hic reperiri possint, præterea etiam propter temporis antiquitatem testes de auditu admittantur per textum in *Cap. Licet 47 de Testibus*, nec deficiat nubes testimoniorum & idem sentientium. *Bellarminus* quidem probe pervidit, non posse in eo certam adorandi fiduciam collocari, de cujus perpetua sanctitate haud satis certo constet, ideoque in *suo suffragio pro canonizatione S. Franciscæ Romanæ*, typis impresso ad calcem *Libri primi*, ad hoc Opus referendi, docuit ita: *Neque enim ad hanc excellentiam satis est, ut coram Deo sancti sint; sed oportet, ut certissimis documentis probetur, eos, dum viverent,*

veræ

veræ sanctitatis gloria aliis præluxisse, & in eadem sanctitate diem extremum clausisse. At in Suffragio pro S. *Raymundo* ac *Hyacintho* in diligentia graviſſimorum Patrum & decisione Pontificis summi acquievit. Nec sane desunt exempla canonizationum, ad quas peragendas nulli testes de visu potuerunt conquiri vel superesse, e. g. *Hyacinthi*, *Raymundi*, *Isidori*, *Elisabethæ Lusitanæ*, *Andreæ Corsini*, *Philippi Benitii*, *Cajetani*, *Laurentii Justiniani*, *Joannis a Capistrano*, *Catharinæ Bononiensis*, *Agnetis de Monte Politiano*, *Peregrini Latiosi*, *Joannis Nepomuceni*, de quorum virtutibus ac martyrio testes auriti duntaxat potuerunt adhiberi. Difficultas alia sese hic, quantum ad testes singulares attinet, offert. Si unius testimonium testimonio alterius obstat, fides ipsis haud habenda. Hæc singularitas vocatur *obstativa.* Exstat autem & alia gemina, quam vocant *adminiculativam*, vel *cumulativam*, aut *diversificativam.* Adminiculativæ exemplum hoc habe. Si quis ostendere vellet, Missam ab excommunicato fuisse celebratam: unusque testis perhiberet testimonium de initio Missæ, alter de medio, tertius de fine. Singularitas diversificativa est ea, cum testes pronuntiant visa vel audita de actibus diversis, quorum unus alteri non obstat. Singularitas & adminiculativa & diversificativa in judiciis valet ad probationem integrandam, licet vel maxime in causis criminalibus de probandis rei moribus agatur. In crimine tamen sollicitationis comprobando, qua is, qui a confessionibus est, ad turpia sollicitaverit *Pœnitentes*, testes singulares haud esse admittendos, sed plenam requiri probationem ex concursu complurium præsumtionum, indiciorum, ac adminiculorum, præcepit decrevitque summus Pontifex, *Gregorius XV*, in sua *Constitutione 34 §. 5.* Ad virtutes vero servorum Dei comprobandas testes sufficere singulares, haud obstantes, *Riminaldus* junior *Consil. 7 num. 27 seq.* & *num. 132* copiose ostendit, quem Auditores Romani solent sequi. Ad probationem miraculorum non solum plures testes socios requiri, sed necessum esse, ut iidem testes *contestes* testimonium reddant de omnibus miraculis divinitus editis ad preces ejus servi Dei, de cujus beatificatione aut canonizatione tractatur, putavit *Vincentius* in *Capite*

Pag. 8. 9. 10. 12. 13.

Capite Venerabili Tit. de Testibus. Adversatur huic opinioni
Bellamera, nec non *Castellanus*, ille in *Commentariis ad Caput 1
de Reliquiis & veneratione Sanctorum*, hic in Opere *de Canoniza-
tione Sanctorum*, immo ipse *Contelorius*, siquidem fieri haud
Pag. 14. potuerit, ut aliquis Dei servus, dum vixit, eosdem semper te-
stes adhibuerit comites, qui ipsum vidissent miracula facientem,
vel ut ipsi testes semper juncti in eis, & quidem diversis, locis fu-
erint præsto, ubi servus Dei ab obitu suo miracula patrasse exi-
stimetur. Miracula ejusmodi posse per testes singulares proba-
ri, credidit *Jacobus Simonetta*, Rotæ Auditor, in *Relatione*, quam
exhibuit Pontifici *Leoni X super vita & Miraculis S. Francisci
de Paula.* Nec dissenserunt Auditores Rotæ in *Relatione S. Ray-*
15. *mundi Art. 8.* Quæri autem potest, quid sentiat Congregatio
sacrorum rituum de testibus ejusmodi auritis in causis beatifi-
cationis & canonizationis super examine virtutum aut miraculo-
rum speciatim. *Contelorius* sciscit, in jure non æquiparari pro-
bationem in causa canonizationis probationi causis criminalibus
propriæ, sed requiri probationem, quæ sit æqualis diligenti pro-
bationi in causa civili. Refragatur autem ei *Scacchus de Notis
& signis sanctitatis Sect. II Cap. 5* cum *Matta.* Uterque sta-
16. tuit, cautissime in re tam ardua esse agendum, rigidasque pro-
bationes adhibendas, quæ sint æquales probationibus in causis
criminalibus, in quibus agatur de irroganda reo pœna ordina-
ria. Addit Summus Pontifex hæc: *Ipse, qui tot annorum spatio
interfui Congregationibus sacrorum Rituum uti fidei promotor ac
Congregationis Consultor, testari possum, me semper ab antiquio-
ribus Cardinalibus & Consultoribus audivisse, quod in causis pro-
cedentibus per viam non-cultus probationes in dubio virtutum de-
beant esse, quantum fieri possit, æqualis ponderis probationibus in
causis criminalibus.* Adæquata itaque probatio hic constituitur
in testibus contestibus de visu. Subdit deinde idem: *Ipse te-
stari possum, nonnullas beatificationum causas procedentes per
viam non-cultus, utpote carentes testibus de visu in dubio virtu-
tum, me tanquam fidei promotore urgente pro insufficientia te-
stium de auditu, minime felicem exitum habuisse: meque pariter
urgente in causis Martyrum, ut mors probetur per testes de visu
experi-*

exprimentes omnes circumſtantias, *ex quibus dignoſci poſſet*,
Martyrem in fide & dilectione perſeveraſſe usque ad obitum, *Po-* Pag. 17.
ſtulatores omnem operam navaſſe, *ut oſtenderent*, *teſtes de viſu*
mortem & perſeverantiam optime comprobaſſe. Teſtes exami-
nandi ſunt ſuper vita & miraculis ſervi Dei ea diligentia, quæ
ſolet ac debet in teſtium receptione adhiberi, immo majori, ſi-
quidem hic agitur de re, quæ in eccleſiæ præjudicium poteſt re-
dundare. Subdit tandem ſummus Autor: *Uno verbo, in cauſis pro-* 19.
cedentibus per viam non-cultus virtutes probari debent per teſtes
de viſu. Si vero aliqui actus probentur per teſtes de auditu ab
iis, qui viderunt, vel de auditu ab his, qui audiverunt: ſi alii
teſtes de publica voce & fama concordent: ſi, ſtante præcedente
obitu aliquorum teſtium de viſu, non potuerint aliqua probari,
niſi per teſtes de auditu; non idcirco cauſa derelinquenda eſt, nec
inſuperabilis oppoſitio ex prædictis hauriri poterit, eo quod vide-
licet, probata actuum ſerie in hac aut illa virtute per teſtes de
viſu, actus, qui probantur per teſtes de auditu, adminiculi vicem
ſubibunt vel quoad actus, qui fuerunt probati per teſtes de vi-
ſu, ſi teſtes de auditu de iisdem locuti ſint, vel quoad virtutem
ipſam, in cujus probatione nonnulli teſtes teſtimonium de ejus
actibus dederunt ex viſu & ſenſu proprio, alii autem alios actus
teſtati ſunt, aut de auditu ab his, qui audiverunt. Si autem ſer-
mo transfertur ad cauſas procedentes per viam caſus excepti a
decretis *Urbani VIII*, & cauſæ ſunt antiquæ, probationes ſuper
virtutibus, aut de martyrio ſpeciatim, non in teſtibus de viſu,
ſed in teſtibus vel de auditù ab iis, qui viderunt, vel de auditu
ab his, qui audiverunt, ſolent neceſſario conſtitui. Aliquæ 26.
omnino tempore antiquiori expeditæ fuerunt cauſæ per ſolos
teſtes de auditu in dubio virtutum e. g. *Bonaventuræ*, *Hyacin-*
thi, *Raymundi de Pennaforti*, *Eliſabethæ*, Luſitanorum Reginæ,
& *Petri Regalati.* At in dubio miraculorum teſtes de viſu pro-
prio admodum ſunt neceſſarii, niſi cauſa procedat per viam ca-
ſus excepti. *Urbanus II* teſtes oculatos ad miraculorum com-
probationem requiſivit, nec non *Julius I* in *Epiſtola ad Orien-* 29.
tales, *Matthæuccius* in *Practica theologo-canonica ad cauſas beati-*
ficationis & canonizationis Tit. 3 Cap. 5 §. 1 n. 19, 20, 24, cum aliis.

Examinantur autem miracula, ſi res agatur de cauſis, per viam
non-cultus procedentibus, ante Beatificationem; hac obtenta,
perpenduntur ea, quæ ſupervenerunt, ut canonizatio poſſit ob-
Pag. 30. tineri: in cauſis vero, procedentibus per viam caſus excepti, mi-
racula ponderantur, quæ poſt venerationem indultam acceſſere.
In unoquoque miraculo comprobando ſocii requiruntur teſtes,
nec ſufficit, unum teſtem teſtari de miraculo uno, alium de alio.
Solet etiam inquiri, an hoc vel illud genuinum ſit miraculum,
32. viresque naturæ excedat. In dubio virtutum non agitur de ju-
dicio ferendo ſuper hoc vel illo actu, ſed potius ſuper habitu.
In quo rerum ſtatu ſufficere videtur ſcopo, ſi teſtis unus de uno
actu virtutis, alius de alio, teſtimonium perhibuerit. Collectio
enim multorum teſtimoniorum conficere valet gradum plenæ
probationis. Relationes Auditorum Rotæ non demonſtrant,
uſum rei ad ſententiam ipſorum accommodari ſolere, ſed oſten-
34. datur neceſſum eſt, hoc vel illud pronuntiatum a ſacra Congre-
gatione fuiſſe receptum, ac a Summo Pontifice confirmatum.
Numerus teſtium ita ineundus, ne uni ſolive fides habeatur, ſed
36. ut duo tresve ſint præſto. Congruunt huic veritati jura eccle-
ſiaſtica. Sin vero homines vitæ improbæ crimina impingant
viris de eccleſia, adhibentur 72 teſtes ad Præſulem condemnan-
38. dum, 64 ad damnandum Presbyterum Cardinalem, & 24 ad
proſcribendum Diaconum Cardinalem, ſecundum *Can. Præſul* &
Can. Nullam 2 Quæſt. 4. Summus autem Pontifex ſolide mo-
net, hos Canones deſumtos eſſe ex Actis Concilii Romani, a *Sil-
veſtro*, Papa, coacti, quod ipſum inter merces *Iſidori Mercatoris*
40. referant eruditi. Inter hæc notatu dignum, nullam huc usque
legem eſſe latam, quæ decreverit, in unoquoque negotio rem
duobus teſtibus abſolvi poſſe & debere, ſiquidem caſus dantur,
in quibus amplior teſtium numerus requiritur. Miraculum
vero ſervi Dei exiſtimatur ſufficienti robore eſſe comprobatum,
ſi duo eorum extrema probata ſint per duos ad minimum ido-
42. neos teſtes de viſu *conteſtes*. Contigiſſe miraculum hoc vel il-
lud, hic parum ad rem facit. Oſtendatur oportet, illud editum
fuiſſe ad preces & deſideria ejus ſervi divini, de cujus inter
45. Beatos cœliteſve adſcriptione agitur. Stilo Rotæ id ſic effe-
rendum:

rendum: *Oportet probare, quod miraculum fuerit factum ad intercessionem servi Dei.* Intercessionis hujus porro veritas probatur per invocationem. Invocatio est gemina. Alia enim fit ab eo, qui sanitati est redditus, alia ab illo, qui preces pro ægroto ad Deum emittit. At, sive invocatio fiat ab ægroto, sive ab alio pro eo, solo tunc dicto invocantis comprobata existimatur. Usus enim ecclesiæ Romanæ ita fert, ut in probatione invocationis admittere ipsa soleat vel ipsum sanatum, vel aliquem ex parentibus, cognatis, aut amicis, quo faciente vota pro sanando miraculum contigit, dummodo extrema, & sanatio subita, plene probentur. Ne vero hæretici irrideant sacras apotheoses Sanctorum, quibus delectatur ecclesia Romana, nec ullus ambitus, avaritia ulla, subornatio, Pag. 47.
falsa pietas, aut alia vitia, irrepant cerimoniæ tam solenni, providere voluit Roma, præcipiens, examinandos esse testes, non unum vel alterum, sed quamplures, socios, exquisitissime, pari accuratione, immo diligentius, majoremque secundum numerum, quam testes in officio sancto examinantur. Quare testes ii, qui in aliis judiciis a ferendo testimonio repelluntur, multo magis in gravissimis hisce causis solent a testimonio perhibendo arceri. Testimonium fœminæ hic quoque in censum venit, 51.
quatenus factum ipsum simpliciter respicitur, ejusque momentum haud unum, dummodo fœmina sit honesta & fide digna, interrogationibusque judicum fecerit satis. Nec pauperes a testimonio ferendo repelli possunt, si ipsi vitam agant honestam. Testimonia consanguineorum & affinium ejus, qui intercessione 55.
servi Dei vel Beati modo miraculi pleno sanitatem recepit, rejici non potest, eo quod hi inprimis rerum illarum conscii extiterunt. Religiosorum ac virginum votivarum testimoniis hic est locus in causa, quæ pertinet non ad negotium singulorum, sed tantum ad negotia universitatis. Sin vero agitur 58.
de beatificatione alicujus servi Dei, qui aliquod regulare institutum professus est, tum probanda venit exacta regularis disciplinæ observantia, & ad hanc quidem rem probandam testes religiosi satis sunt apti habilesque. Sacerdos, qui confessiones 62.
peccatorum excipit, tacere debet ea, quæ ipsi in confessione

 fue-

fuerunt expoſita, dummodo ea ad materiam confeſſionis ejus-
que ſigillum faciant. Licet igitur ipſis in beatificationis cauſa
teſtimonium reddere de conſcientiæ puritate, quam ſervo Dei
fuiſſe, experti fuere, nec non de ejus immunitate a peccatis,
tum mortalibus, tum venialibus, & de revelationibus, viſioni-
bus, aliisque charismatibus, gratis ſervo Dei datis. Medi-
Pag. 67. corum ac Chirurgorum eſt, de morbo, cujus ſanatio miraculi
plena in cenſum deducitur, teſtari. Difficile profecto eſt, defi-
nire, quid in morborum momentis ſit naturale, quid ſuperna-
72. turale. Miracula hujus vel illius per ſolas hiſtorias probari non
poſſunt, ſive ſermo ſit de cauſis procedentibus per viam non-
cultus, ſive de procedentibus per viam caſus excepti. Hiſto-
rici enim plerumque ſunt teſtes de auditis. Sin vero hiſtori-
cus tanquam teſtis oculatus miraculum expoſuerit, interceſſione
ſervi Dei vel Beati patratum, ideo nec vel ipſe ſolus, vel alius
etiam hiſtoricus, ſimili modo rem exponens, vim probationis
in his judiciis habere poteſt. Secus pronuntiatur, cum judi-
cium eſt ferendum in cauſis procedentibus per viam caſus ex-
cepti de virtutibus atque martyrio, cum ob temporis antiqui-
tatem & cultum, ſervis Dei exhibitum, probationes ſubſidiariæ
admittantur. Quatuor vero ſunt claſſes hiſtoricorum. Alii
74. ea ſcripſere, quibus interfuerunt, quæque viderunt geri; alii
ea, quæ narrant, haud viderunt, accepere tamen ab eis, qui
viderunt; alii referunt ea, quæ nec viderunt, nec audive-
runt ab eis, qui viderunt, ſed ab iis, quibus illi, qui vi-
derant, narraverunt; alii ex hiſtoricis, quos indicavimus, ſua
83. collegerunt colliguntve. *Legendis* quoque ineditis fides eſt,
dummodo eæ a majoribus pro genuinis & integris, nequaquam
vitiatis, fuerint reputatæ, ac criticum ferant examen. Opuſculi
vel operis, quod nomine Autoris caret, ac martyrium ſervi Dei
vel Beati complectitur, pretium quoque aliquod eſſe poteſt,
nec obſtat ulla ratione decretum Papæ *Gelaſii I* ex *Can. Sancta
Romana Diſt. 15*, quod vulgo legitur aliter, ac in antiquiſſimo
84. Codice Palatino Bibliothecæ Vaticanæ, & collectione Codicis He-
rovalliani. In poſteriori leguntur iſthæc hunc in modum: *Ge-
ſta ſanctorum Martyrum, qui mirabilibus cruciatibus & triumphis
irra-*

irradiant, & a catholicis viris conſcripta ſunt, omnimodis veneramur; ea vero, quæ ab hæreticis vel idiotis compoſita, vel adulterata ſunt, nullatenus recipiantur; quæ in ipſis eorum dictis ab eccleſiaſticis viris ſine mora deprehendi poſſunt. Summus Autor Pag. 86.
de vitis Sanctorum, quæ *Simeoni Metaphraſtæ* tribuuntur, in tranſitu diſſerit, laudatis teſtimoniis etiam eorum, qui fictionis crimen ei impingunt cum *Bellarmino, Auberto Miræo, Ruinarto*, ac *Bailleto*, nec non illorum, qui fidem *Simeoni* tribuendam credunt cum *Bollando, Guilielmo Cavæo, Honorato a S. Maria*, aliisque.
Rejiciendam putat *Baronius* hiſtoriam, in qua referuntur geſta 88.
Confeſſoris aut Martyris, ob adjectum unum alterumque errorem, in *Annotationibus ad Martyrologium Romanum ad 9 Octobris.* Reclamat vero *Bollandus* in *Præfatione generali ad vitas Sanctorum menſis Januarii Cap. 3 §. 4*, ſi in ea reperiatur aliquis error circa loca aut tempora, de reliquo autem bene ſeſe habeat. Huic aſſentit *Jo. Mabillonius* in *Tract. de Studiis monaſticis Cap. 8 n. 5.* Discordia Autorum non eſt generis ejusdem. Diſſenſus enim vel rem ipſam ſpectat, vel ejus momenta circum- 89.
ſtantia. Hiſtoria generis poſterioris non eſt rejicienda, fatente *Natale Alexandro* in *Hiſtoria eccleſiaſtica Seculi I Diſſ. XIII Prop. 3.* Dicti *Joannei 1 Ep. V* αὐθεντίαν Summus Pontifex 91.
propugnat. Argumenti negativi vim alii recuſant, alii cum *Joanne Launojo, Papebrochio, Baronio ad annum 237, Guidone Grando, Saxio*, fratre *Raymundo Miſſorio*, & *Ludovico Antonio Muratorio*, eam credunt magnam; alii media incedunt via pro rei rationibus diverſis. Argumentum negativum præterea 92.
eſt vel pure ejusmodi, vel aliquid habet admiſtum. Alterius major vis eſt, quam primi. Vitiata eſſe exempla *Mariani Scoti* 93.
& *Martini Poloni*, in quibus fabula de *Joanna Papiſſa* legitur, Summus Pontifex exiſtimat. Eadem ſententia nuper a Cel. *Chriſtophoro Auguſto Heumanno* in peculiari Diſſertatione, qua illam fabulam profligavit, fuit propugnata. Viſionem celeberrimam 94.
S. Franciſci una cum indulgentia, quæ dicitur *Portiunculæ*, ſummus Autor putat perperam repudiari, eo quod de ea ſileat *Bonaventura* ac Autorum ætate æqualium cohors, ratus, *Baluzium* eam in ſuis *Miſcellaneis Tomo IV* ex antiquis Bibliothecis, & qui-

dem ex monumento Autoris coævi, edidiſſe. Calculum quoque album adjicit traditioni de translatione domus almæ ex Galilæa
Pag. 95. in Liburniam. A *Gregorio Magno* animam *Trajani*, Imperatoris, a pœnis inferorum fuiſſe liberatam, tradit *Joannes Diaconus*, 300 annis junior. At alii ſcriptores tacent. Vim hic ineſſe credit Summus Pontifex argumento negativo. Si quis fidei promotor contendit, malum aliquod a Dei ſervo fuiſſe patratum, producto alicujus recentis Autoris teſtimonio, ſilentium antiquiorum poſtulatoribus prodeſſe poterit, *ſi aliæ non deſint circumſtantiæ, eorum aſſumto faventes*, uti contigit in cauſa *Gre-*
96. *gorii X. Bollandus* id dedit conſilii, ut vitæ Sanctorum, in quibus aliqua ridicula aut improbabilia ſunt inſerta, corrigerentur
98. & emendarentur. Sacrorum vero rituum Congregatio ad probationem virtutum aut martyrii ſtatuit admittendos haud eſſe alios ac hiſtoricos, qui ſcripſerunt ea, quæ viderant, aut quæ ab iis, qui viderant, audiverunt, adeoque ſcriptores ſunt coævi.
99. Ad martyrium concurrunt duæ perſonæ, perſecutor, ſeu tyran-
106. nus, & martyr. Putant nonnulli, dari martyria poſſe ſine tyranno inſectante. Huc referunt *Mariam* Deiparam, martyras patientiæ, religioſæ obſervantiæ, virginitatis, divinæ caritatis, ægritudinis toleratæ, peſtis ex officio caritatis contractæ, &c. At ſimilitudo martyrii quædam in hiſce exſtitit, haud martyrium genuinum. Alii martyria nondum conſummata huc revocant. At hi *Confeſſores* ſunt dicendi, qui martyrio haud interierunt. Quid vero de eis eſt ſentiendum, qui pœnam a tyranno infligendam occuparunt? quæ, ne pudicitiam violari paterentur,
116. necem præverterunt paratam? Diſtinguit ſummus Autor inter martyria ordinaria atque extraordinaria. Hæc ad ſpecialem Dei impulſum refert. Ad veri martyrii indolem requiruntur momenta duo, unum, ut tyrannus re vera mortem inferat, aut ſaltem cauſam mortis proximam neceſſariamque ponat; alterum, ut id faciat ex odio in fidem Chriſtianam, vel in rem ali-
119. quam, quæ ad fidem ſpectat. Non ſemper tyranni ipſos ſectatores Chriſti illico interimunt, ſæpius eos carceribus, exiliis, & ærumnis pro Chriſto conſtringunt, ad obitum miſerorum usque continuandis. Is quoque cenſendus eſt martyr, qui illæſus mortem,

tem, cui fuit traditus, evasit divina virtute. Hoc in numero collocandi sunt *Joannes*, *Thecla*, *Felix Nolanus*, *Gregorius*, Ma- Pag. 121
gnæ Armeniæ Episcopus, tres pueri in fumum ardentem Babylonicum conjecti, &c. Martyrem & persecutorem constituit *causa*, non fucus, non nomen, non velamentum. Martyris enim est, propter genuinam Christi doctrinam, fidemque 132.
& professionem ejus, illi superstructam, voluntariæ morti exponi, eaque, ni miraculum Dei intercedat, interimi. Error, fundamento fidei oppositus, licet quis pro eo voluntariam, a tyranno expromtam, necem suscipiat, causa martyrii dicendus non est. Si tyrannus putet, se verum in Christiano vindicare 135.
crimen, causa martyrii cessat. Sufficit, summo Autore decernente, si tyrannus ex odio in Christi doctrinam accendatur ad 137.
Christianum vita privandum, licet ipse causam omnino disparem præ se ferat ritu *Neronis*, qui abolendo rumori de incendio, ipsius consiliis tribuendo, reos subdidit Christianos. Odium illud comprobari potest ex sententia & decreto persecutoris; 142.
ex ipsa disceptatione, tyrannum inter & martyrem habita, in Actis descripta; ex beneficiis, seu muneribus, Martyri a tyranno ante mortem, ut a proposito resiliat, oblatis; ex impunitate, seu liberatione, Martyri a tyranno oblata; ex Actis martyrii genuinis, ita testantibus, & ex recusatione agendi id, 144.
quod Christianæ religioni e diametro est oppositum. Martyrium esse *baptismum sanguinis*, ac in infantibus, non baptizatis, supplere vices baptismi aquæ, ideoque peccatum insitum secundum culpam & pœnam ex opere operato delere, Pontifex Summus docet. Pueri certe, ab *Herode* interfecti, in Ecclesia 152.
Romana recensentur ac coluntur inter Martyras. Idem indicat, fugam, si ea pateat divexato ob fidei professionem, juste arripi posse; Episcoporum vero esse ceterorumque, qui hominum 178.
animis invigilant, remanere, si prævideant, gregem fructibus abundaturum, ac eodem in loco perstiturum, ipsorum quoque ob fugam dispersum iri. Recte contra faciunt, qui sine detrimento gregis fuga salutem quærunt. Si alii quoque fide adeo 180.
sunt firmati, ut possint perstare in loco ad majorem Dei gloriam ecclesiæque salutem, ipsorum est perdurare. Martyri futuro

turo haud licet vel dictis vel factis tyrannum inſultantem ad
Pag. 182. martyrium ipſi inferendum provocare. Excipit ab hiſce provocationibus Summus Pontifex eas, quæ in ipſo martyrii actu contingunt, quando videlicet Martyr aut ſtatim tormentis eſt ſubjiciendus, aut jam tormentis cruciatibusque afficitur, ac tum tyrannum objurgat, crudelitatem ejus inſimulat, vindictamque
194. Dei ipſi minatur. Cum *Hæreticis* ſeu *Schismaticis* ſummus Autor ita verſandum ſuis putat: *Eos, præmiſſis præmittendis, diligentiis videlicet & ſuavibus aptisque modis, ut ab errore recedant, hisque omnibus inutiliter adhibitis, ad fidem demum compelli poſſe minis & terroribus, & pertinaces demum morte puniri, implorato brachii ſecularis auxilio, concors eſt Patrum & Theologorum ſententia.* Addit deinde *Auguſtini*, qui, ſententia mutata priori, ſic ſenſit, conſenſum, quem quoque *Gratianus* repetivit in *Can. Diſplicet & ſequentibus 23 Quæſt. 4.* At ſi eodem ſenſu imbuti ſint ſtatores & cuſtodes aliarum quoque religionum? Quid? ſi Muhammedani idem ſentiunt, Deoque ita permittente, viribus ac numero Chriſtianis aliquando antecedunt? At ſuccurrit *Thomas Aquinas*, qui *Auguſtini* ſententiam exponit de iis, qui eccleſiæ Romanæ dederunt nomen, ac poſtea ab ea diſceſſerunt, cauſam interponens, ipſorum eſſe, promiſſa ſervare, videlicet ſalutaria & juſta. Cauſam martyrii, reſpectu Martyris exponendam, Summus Pontifex perſequitur copioſe, ratus, Hæreticis & Schismaticis deeſſe martyrii cauſam.
230. Fatetur, heterodoxis haud deeſſe viros & homines, qui pro religionis Chriſtianæ veritate, pro ſenſu ipſorum accepta, intre-
239. pide mortem obierint. Romanæ autem eccleſiæ exiſtimat exſtitiſſe Martyras ab initio eccleſiæ usque ad hæc noſtra tempora,
240. & eam numero præſtare. Addit præterea, omnia, quæ jam ab eccleſia Romana reputantur pro credendis & agendis, ſemper ab initio eccleſiæ Chriſtianæ fuiſſe pariter credita. Poſthæc cauſas Confeſſorum exponere Pontifex Summus aggreditur. Ipſe ad *heroicitatem*, ſeu heroicam magnitudinem virtutum, requirit, *ut eam habens operetur expedite, promte, & delectabi-*
262. *liter ſupra communem modum, ex fine ſupernaturali, & ſic ſine humano ratiocinio, cum abnegatione operantis, & affectuum ſubjectione.*

jectione. Specie eam differre a virtute non heroica, negat.
Aliquem virtute heroica fuiſſe inſtructum, oſtenditur ſane dif-
ficulter. Sufficiunt tamen demonſtrationi teſtes incorrupti, Pag. 274.
docentes, ſervum Dei quendam integrum vitæ curſum inter
pericula peccandi exegiſſe cum inſigni innocentia ſpectabilique
morum ſanctitate, cumque exacta præceptorum Dei & conſi-
liorum perfectionis obſervatione, quæ ſpectantibus ingeſſerit ad-
mirationem. Non vacat de heroica indole ſpecialium virtutum hic
nonnihil repetere. De iis, qui vel quæ matrimonia inierunt, per- 337.
petua tamen caſtitate ſervata, permulta Summus Pontifex produ-
xit, *Cunegunda, Henrici II* uxore, eis inſerta. Adjungit hiſce non
pauca de oratione mentali & vocali, inprimis Cardinalem *de Lau-
ræa* ſecutus. Contemplationem infuſam, ſeu myſticam theolo- 357.
giam, vocat cum aliis ſponſalitium animæ cum Deo, oſculum
Dei, ingreſſum animæ in caliginem divinam, annihilationem, *ex-
perimentalem Dei cognitionem*, habitam de Deo per amoris uniti-
vi complexum. Notitiam vero de Deo diviniſque rebus extrin-
ſecus ſuppeditatam haud facile quiſquam *cognitionem* Dei *expe-
rimentalem* dixerit. Ad momenta dicentium preces ſummus Au-
tor jubet attendi. In ſignis enim ardentiſſimarum precum hoc 361.
deputat, ſi ſervus Dei inter orandum vultum præ ſe tulerit tan-
quam flamma accenſum. Donum lachrymarum deinde expen-
dit, monens, cavendum hic ſibi eſſe ab arrogantia & animo pu-
ſillo. Prædicat præterea frequentiam confeſſionis auricularis
præſtitæ, & Euchariſtiæ ſumtæ, nec ex cerimonia, nec ex conſue- 366.
tudine, profluentem. *Irenæum, Cyprianum*, alioſque Patres, jam
de incruento Miſſæ ſacrificio, qualis ea nunc eſt, locutos, exi-
ſtimat. Carnis corporiſque mortificationem ponit in abſtinen- 371.
tia, jejunio, cilicio, vigilio, chameuniis, ſpontaneis flagellationi-
bus, quæ *diſciplinæ* dicuntur, & ſimilibus rebus, quibus caro 382.
affligitur. *Morinus* credidit, uſum flagrorum obtinuiſſe in ec-
cleſia, ſed aliena manu, non propria, corpori admotorum. *Ja-
cobus Boilæus* in eo totus eſt, ut oſtendat, *Dominicum Loricatum*
& *Petrum Damianum* autores exſtitiſſe diſciplinarum, ſponte
aut propria manu inflictarum, & ante eos flagra quidem in uſu
fuiſſe, ſed ita, ut quis ab alio vapularet, ratus, conſuetudinem

propriæ flagellationis minus esse approbandam, cum flagellorum
ictus dorso incussi oculis officiant, methodusque, flagellandi
lumbos femorales, incitamento sit ad venerem appetendam.
Consentiunt *Joannes Henricus Meibomius*, pater & filius, atque
Thomas Bartholinus. *Petrum Damianum Baronius ad A. 1056*
habet pro ritus hujus propagatore, non autore. Spontaneas
Pag. 383. flagellationes jam adhibitas fuisse a *Guidone Pomposejano*, Ab-
bate, & a S. *Poppone*, Abbate, animadvertit *Mabillonius* in
Præfat. I ad Seculum sextum Ordinis Sancti Benedicti, ejusque
affectator, *Graveson*, in *Historia ecclesiastica Tomo IV P. I Sec. X
& XI pag. 305 seq.* Quod perpendendum relinquimus Clar.
Joanni Friderico Mickelio, qui A. 1733 *de Mastigosi reli-
giosa* edidit libellum. Quid vero Summus Pontifex de hac
flagellatione arbitrandum credat, ex ejus verbis innotescit: *Si
Petrus Damiani, Rodolphus, Episcopus Eugubinus, Dominicus Lo-
ricatus, Gualbertus, Abbas Pontissariensis, sanctimoniæ fama il-
lustres, spontaneis corpus suum verberationibus afflixerunt, ut
ipse Boyleau in* Historia flagellantium *admittit, si nonnulli, inter*
384. *Sanctos relati, hoc ipsum præstiterunt; ecquis erit, qui spontaneo
flagrorum usui, ejusque laudabili consuetudini, obloqui ulterius au-
deat?* Constitutio *Urbani VI* adversus flagellantes edita est ad-
versus eos, qui circa A. 1349 ex Hungaria progressi vagaban-
tur per provincias, ac bis palam de die, histrionice quidem, acu-
leatis funibus sese ad sanguinem usque flagellabant. Traditio-
521. nem de Ampullæ Rhemensis oleo perenni, argumentis utrinque
adductis, in medio summus Autor relinquit, addens, Reges un-
gi, sed non inungi chrismate illo, quo inungantur Episcopi, sed
simplici oleo benedicto, hoc est, *oleo Catechumenorum*. Inter
533. virtutes Regibus dignas ac eas, quarum habetur ratio in adscri-
ptione inter cœlites cultu prosequendos, collocat obedientiam
erga Romanum Pontificem. *Ludovici Sancti*, Galliarum quon-
dam Regis, *pragmaticam sanctionem* vel ex toto existimat apo-
crypham, vel rejicit certe illum articulum, in quo nonnulla tra-
duntur, minus plena observantiæ *erga sanctam sedem*. Haud
537. definit, quis Pontificum primus Seculo XI jus gladii assumserit,
militesque conscripserit, monens, *Christianum Lupum* principa-
tum

tum hunc deferre *Gregorio VI*, *Henrici III*, Imperatoris, adversario. Affert idem ex Pontificali Romano de benedictione & coronatione Regis nonnulla, ac ea inter hæc antistitis coronantis verba ad Regem: *Christianam religionem ac fidem catholicam ad finem usque inviolatam retinebis, eamque contra omnes adversantes pro viribus defendes: Ecclesiarum Prælatis ac reliquis Sacerdotibus condignam reverentiam exhibebis: Ecclesiasticam libertatem non conculcabis.* Item: *Accipe gladium - - -* Pag. 539.
vice & autoritate sanctorum Apostolorum consecratas - - - ut sanctam Dei Ecclesiam, ejusque fideles, propugnes ac protegas, nec minus sub fide falsos, quam Christiani nominis hostes, execreris ac dispergas. Videtur accredere *Mabillonio*, qui in *Anna-* 554.
libus Benedictinis Tomo I pag. 114 contendit, unicam duntaxat panis eucharistici speciem ex antiquo loquendi more designatam fuisse nomine corporis & sanguinis Christi. Plerosque sanctos ab infidelitatis caligine & a peccatorum cœno, divina gratia adjutos, ad veritatis lucem & ad apicem sanctitatis pervenisse, largitur, monens, prævaricationes, ante emendationem admissas, 573.
referri posse & verbo & scripto, ut nefaria multitudo ne desperet medicinam, & ut sancti misereantur miserorum. *Arigius*, 577.
Episcopus Lugdunensis, utrum scelestus pluriumque criminum reus, an recte a *Cointio* excusatus fuerit, in medio relinquit, fassus, eum in Beatorum ordine collocatum. Sciscit porro Maximus Autor de iis, quæ Sancti de vitæ suæ gloria confessi fuerunt, eum in modum, ut rem, scopum, reique modum, respiciat, ac exempla *Pauli*, *Jobi*, *Ezechiæ*, *Tobiæ*, ac *Nehemiæ*, præmittat. Actiones morales indifferentes & largitur & tollit, docens: *Communior est sententia, dari actus humanos ex objecto* 587.
& specie sua indifferentes, hoc est, nec determinate bonos, nec determinate malos, & qui demum boni vel mali reputantur ex 609.
fine aut bono aut malo. Gratiæ gratis datæ eam ponit essentiam, ut ea sit sensibilis & evidens in suis effectibus. Nec negat, hanc 620.
gratiam, quam Græci vocant χάρισμα, communem esse peccatoribus & justis ob *1 Cor. XIII, 2, 3*, & *Matth. VII, 22, 23.* Quid de *arte notoria* sit sentiendum, per quam, præmissis nonnullis precibus ad Deum aliisque rebus, quæ ad pietatem spectare viden-

videntur, omnes disciplinæ liberales illico disci traduntur, haud
Pag. 634. expedit, adjungens tamen *Thiersi* opinionem ex *Tract. de Superstitione*, qui statuit, actum & conclamatum esse de arte notoria ex sola experientia, inprimis vero ob argumenta e sacris
636. literis depromenda. Fidem, qua est gratia gratis data, probabiliter, præeunte Cardinali *de Lauræa*, habet pro fervore & illa fidei constantia, quam Martyres in conspectu tyranni soleant exhibere, & qua, divinitus miracula datum iri ad suas preces,
640. sint certi. Miracula edi posse ab infidelibus quoque, fatetur, at, in confirmationem erroris & mendacii ea divinitus edi, negat. Prophetam, tradit, esse eum, qui aut futura prænuntiat, aut præterita vel præsentia, ceteris abdita, patefacit. Rationem, qua intellectui Prophetæ ea, quæ debet cognoscere, innotescunt, determinat triplicem: 1) si per sensus externos, auditum vel visum, res percipiantur, ac inde transeant ad imagina-
646. tionem & intellectum; 2) per sensionem internam, qua imaginatio movetur; 3) per præsentationem intellectui duntaxat oblatam. Præexistere in hominibus ad prophetandum faculta-
650. tem naturalem, negat. Copiose ex Scholasticis recenset differentiam cognitionis Dei, angelorum, dæmonum, & hominum, naturalis, ratione eventuum futurorum, eorumque vel necessariorum, vel contingentium, & in suis causis, & in actu. Dæmonem olim petentibus responsa vel ex antris, vel ex statuis, dedis-
663. se, haud abnuit, licet *Porphyrii, Origenis*, & *Eusebii* quoque, meminerit, qui, imposturis sacerdotum oracula illa deberi, haud inficiati fuerunt. Prophetias nihili esse habendas, quæ repugnent legibus divinis humanisque, præcipue *ecclesiasticis*, ex
669. Cardinali *Cajetano* docet. *Eugenius*, Pontifex, audierat & viderat ea, quibus putabatur confirmatus de suadenda expeditione cruciata in Palæstinam suscepta, eamque ob causam *Bernhardum*, Abbatem, permoverat, ut hic *Ludovico*, Regi, spem ingereret peregrinationis faustæ. At haud respondit eventus promissis. Ut nodum hunc solvat summus Autor, monet, fieri posse, ut revelatio sit vera & a Deo profecta, falsa autem interpretatio ab homine fuerit exorta: addens, Deum respexisse ad æternam eorum salutem, qui in illa expeditione *pro fide & ecclesia*

ecclesia fuerint mortui. Gratiam discretionis spirituum putat Pag. 679
esse mentis illustrationem, qua perfusus homo facile & sine errore dijudicet, a quonam principio motus animi, tum proprii, tum alieni, cogitationesque, ad electionem pertinentes, excitentur, quid scilicet a bono, quidve a malo, spiritu suggeratur.
Tandem subdit: *Non videtur dubitandum, posse, Deo permittente, similia a dæmone fieri*, nempe varias excitari linguas, proferrique diversas dialectos ab homine imperito vel intra aerem. Vulgo existimant, eos, qui a cacodæmone sunt obsessi, linguis speciei exoticæ, ac ipsis obsessis ignotæ, loqui posse. Ecstasin divinam a diabolica sollicite distinguendam esse, tradit Summus Pontifex, ac momenta huic familiaria profert. 683.
Illam oriri credit ex admiratione, magnitudine amoris, & exultationis magnitudine. Effectus omnino causæ evidens est testis. Difficillimæ autem res est disquisitionis, ecstasis utrum sit naturalis, an supernaturalis. 699.
Pendent hic omnia ab eo statu animi corporisque, qui ecstasin præcessit. Si enim meditatio in unicum quid defixa, si vehementior affectus, præcesserit, ecstasis videtur esse naturalis. Apparitiones Dei in Veteri Testamento 705.
secundum sententiam Theologorum communiorem non fuisse ullius personæ e divinis, sed per Angelos peractas, hosque potuisse dicere in apparitionibus: *Ego sum Dominus Deus tuus*, existimat, laudatis *Duranto* & *Thyræo* suffragatoribus, nec non ipso Cardinali *Bona de Discretione spirituum Cap. 19 n. 3.* Favet hæc sententia *duliæ*, qua cives ecclesiæ Romanæ Angelos prosequuntur. Apparitiones Christi externas Summus Pontifex sollicite enumerat. 711.
Potissimas apparitiones Christi, quæ Sanctis contigerunt, commemorat, nempe *Paulo 1 Cor. XV*, S. *Petro*, S. *Benedicto*, aliisque. Exempla collegit *Thyræus de Apparitionibus Sacramentalibus.* Summus Pontifex subtexit nonnulla 713.
de aliis visionibus & apparitionibus, quæ a dæmone, vel a causis naturalibus, originem traxerunt, inseritque longam *Baldelli* de hac causa tractationem e manuscripto Italico. Quomodo 717.
visiones ac apparitiones naturales a supernaturalibus discernantur, monet, seduloque examinat, an causa aliqua præcesserit, visionis vel apparitionis materies. Dantur quoque præternaturales 719.

turales, vel Deo vel diabolo autore hominibus immissæ. Summus Pontifex de singulis hisce speciebus sollicite tractat, easque

Pag. 728. distinguere docet. En distinctionis notam: *Dæmones a columbæ vel agni specie abstinent - - - Si formam humanam assumunt, ea atra plerumque est, deformis, mutila, & inusitata - -*

730. *aliquando se transfigurant in Angelos lucis & Christi Domini Beatissimæque Virginis & Sanctorum.* Revelationibus novis locum esse ad integrandum doctrinæ Christianæ complexum ne-

746. gat, privatas tamen dari largitur, addens: *fides quippe nostra non crevit quoad substantiam, licet nunc quædam explicite credantur,*

749. *quæ antea latebant.* Rejicit autoritatem revelationum, quæ adversantur sacris literis, Apostolicæ traditioni, unanimique Patrum atque Theologorum consensui. Appendix complectitur monumenta, ad hunc *Tomum* pertinentia. Nostrum vero est, hic respirare, postquam hunc *Librum* omni diligentia versavimus, & inde delibavimus potiora, summam *Libri IV*, qui est ultimus, propediem daturi.

HISTOIRE MILITAIRE DE CHARLES XII, &c.

hoc est,

HISTORIA MILITARIS CAROLI XII, REGIS Sueciæ, ab A. 1700 usque ad conflictum Pultaviensem A. 1709, ex singulari Regis mandato delineata a GUSTAVO ADLERFELD, Regio Cubiculario; cui jungitur accuratior descriptio prælii Pultaviensis, una cum diario, describente perfugium Regis versus Benderam.

Tomi IV.

Amstelodami, apud Jo. Wetstenium & G. Smith, 1740, 12 maj.
Alph. 3 plag. 12, cum Tabb. æn. 7.

Scriptores non unos bellicosissimus ille Suecorum heros, *Carolus XII*, nactus est, qui vitam & mavortia ejus facta huc usque sibi sumserunt describenda; haud omnes eodem instituto, nec eodem etiam usos successu. De diversa hujus rei ratione, non

non jam noſtrum eſt, operoſe diſpicere; id ſaltem, ubi nova ejusdem Herois biographia in ſcenam prodit, docebimus, quid illa præ ceteris habeat præcipui, quidque eandem ſupra aliarum ſortem jure quodam ſuo evehat. In duobus id poſitum eſſe cum maxime reperimus. Primum eſt, quod Autor, ut vel ipſe titulus docet, res in bello & militia a Rege ſuo geſtas unice reſpiciat, earundemque continuatam ſeriem exhibeat, quousque felicibus auſpiciis geſtæ ſunt; alterum, quod ad ſpartam hanc ornandam accedens Scriptor hic noſter, præſidiis longe pluribus, quam ceteri ante eum omnes, inſtructus fuerit, dum iis, quæ tradidit, vel ipſe ocularis teſtis interfuit, vel eorum etiam fide niti potuit, qui, quæ geſſerant, vel per alios geri viderant, ſub juramenti fide ad ipſum Regem referre, atque hinc cum Autore horum annalium communicare, juſſi erant. Quæ res unde ita habeat, cum ex ipſius ſcriptoris & libri hujus ſorte lucem accipiat, juvat & de eadem nonnulla afferre, quæ in compendium mittere licet ex iis, quæ ab illo, qui Præfationem libro huic adjecit, in medium allata ſunt. Scriptor noſter, *Guſtavus Adlerfeld*, nobili apud Suecos genere natus, & literis inter patrias Muſas probe imbutus, cum, docta & nobili peregrinatione ad exteros inſtituta, ad Regem ſuum rediiſſet, hanc ejus gratiam meruerat, ut in cubiculum ejus admiſſus, inde ab expeditione Livonica A. 1701 continuo ejus lateri adhæſerit, usque dum in prælio Pultavienſi infauſtus tormenti globus eum a Rege avelleret, & ſervitia, *Carolo* ſumma huc usque fide præſtita, ſimul cum vita ponere juberet. Ut igitur per integros octo annos perpetuus itinerum & tot periculorum, in iis objectorum, comes *Adlerfeldius* noſter Regi fuit, ita, quod ſtatim a primo illo temporis articulo cepit conſilium, diarium aliquod conficiendi, in quod de iis rebus referret, quæ quotidie auſpiciis Regiis gererentur, cum, facto aliquo ejus rei periculo, omnibus innoteſceret, ipſius etiam Regis calculum meruit: qui etiam, ut id urgeret, &, quo cœperat, tramite ſedulo perſequeretur, ipſe hinc autor ſuaſorque ei exſtitit, atque in mandatis dedit iis, qui rebus

rebus gerendis præerant, ut Scriptorem noſtrum participem facerent eorum omnium, quibus ipſi interfuerant, ut id, quod inſtituto huic inſerviret, inde in rem ſuam convertere poſſet. His autem præſidiis ille inſtructus, omnem movit lapidem, ut opinioni de ſe conceptæ ſatisfaceret, nec adeo quidquam in ſe deſiderari paſſus eſt, ut vel ipſum, quod reliquit, MStum huic cauſæ teſtimonium minime dubium perhibeat, doceatque, eundem vel ipſa illa, quæ conflictum Pultavienſem præceſſit, nocte labori huic invigilaſſe, ac manum operi admoviſſe. Sed librum hunc manu exaratum, parente autem ſuo orbum, ambigua hinc fata ſubire oportuit, de quibus adhuc dicendum. *Adlerfeldius* noſter, in ipſis ſic armis fato ſuo ſuccumbens, in conſortium & comitatum Wurtembergii Principis, *Maximiliani Emanuelis*, qui Regis Sueciæ caſtra ſecutus erat, pridem venerat, ut aulica ſimul miniſteria Regis ſui juſſu eidem præſtaret. Ipſum illum Principem Wurtembergicum iſtius prælii eventus captivum Ruſſorum manibus tradiderat, e quibus tamen cum ipſius Cæſaris *Petri I* indulgentia non multo poſt libertati redditus eſſet, impedimenta ſimul & ſarcinas adhuc ſervatas recuperare eidem integrum fuit, atque in his & aliquam partem eorum, quæ ad *Adlerfeldium* noſtrum quondam pertinuerant. Poſt mortem Principis illius, quæ A. 1709 Dubnoæ inter Polonos ei præmatura obtigit, diarium hoc MStum una cum aliis, ab *Adlerfeldio* relictis, chartis Stutgàrdiam transmiſſum fuit, unde illud poſt aliquod tempus in *Caroli Adlerfeldii*, *Guſtavi* noſtri fratris natu majoris, qui tunc in aula Regis *Stanislai* Biponti agebat, & cujus æque ac fratrum reliquorum ab Autore Præfationis honorifica ſit mentio, manus pervenit; qui tamen & ipſe, A. 1722 moriens, has ſchedas vero ſuo hæredi, *Guſtavi Adlerfeldii* filio unico, *Carolo Maximiliano Emanueli*, traditas reliquit, qui ſic de memoria & manibus parentis ſui bene merendi occaſionem adeptus eſt. Is etenim, in Principis hæredis Holſato-Gottorpienſis, Ducis jam nunc regnantis, *Caroli Petri Ulrici*, cubiculo agens, ejusdem æque ac aliorum educationi præfectus, quod nactus eſt otium literarium, id operæ huic impendit, ut ſchedas has optimi parentis ſui, in ordinem redactas, & e Suecico avthentico in ſermonem Galli-

Gallicum, ut plurium usibus inservire possint, intemerata fide, nec tamen ineleganter, translatas, editioni aptaret; quo suo labore id tandem consecutus est, ut Opus hoc, illa fatorum iniquitate per annos triginta pressum, & velut carcere detentum, nunc demum in liberam prodeat auram, & a Belgicorum typorum elegantia magnum decus sit nactum, quod moram illam, quæ huc usque editionem ejus retardavit, quodammodo compenset. Succinctam de Autoris, & hinc etiam ipsius libri, fatis narrationem, quam modo dedimus, non tantum pretium, quod Operi huic præ aliis statuendum sit, declarare, sed ipsius etiam recensionis, quam expetere videntur lectores, vices aliqua ex parte subire posse, nobis persuasum habetur. Nam, dum e continua diarii & annalium serie, quæ ægre discerpitur, præcipua, nedum singula, quæ sunt memorabilia, excerpere haud liceat, id pro nostro instituto sufficere putamus, si avidum hujus historiæ lectorem de eo præmoneamus, quousque rerum a *Carolo XII* gestarum narratio in hoc libro extendatur; quod ex ipsa, quam brevissimis delineavimus, Autoris sorte quemlibet colligere posse existimamus. Nimirum narrationis filum haud ultra annum 1709, ubi, infeliciter commisso prælio Pultaviensi, fortuna *Caroli XII* inclinari cœpit, ab Autore protrahi potuit; atque hinc omnino est, quod *Adlerfeldii* nostri labor *tribus* hujus libri *Voluminibus* prioribus, *quarto* autem bina illa, in rubro commemorata, & ab aliis confecta, Opuscula, quorum alterum accuratiorem prælii Pultaviensis descriptionem, alterum vero Regii in Moldaviam, Benderam versus, perfugii diarium, exhibet, contineantur. Quæ, cum & ipsa Autorum, qui rebus his gestis præsentes interfuere, fide nitantur, atque hinc aliorum incertis narrationibus longe præferenda sint, non indigna judicavit harum rerum pergnarus Editor, quæ æque ac *Adlersfeldiana* in sermonem Gallicum converteret, & prelo parata, beati parentis sui Commentariis ad latus jungeret. Denique, ut major adhuc lux nitorque rebus narratis accederet, tabulas & figuras æri incisas Operi huic addidit Editor, qui delineationes earum avthenticas, manu

Celeb. *Zachariæ Wolffii*, præfecti quondam præsidii Tœnningensis, atque insignis rei militaris & machinarum bellicarum architecti, consignatas, ab hujus filio, qui iisdem, quibus *Adlerfeldius* junior, apud Holsato-Gottorpiensem Principem regnantem partibus fungitur, accepit, & huic Operi suis locis inseri curavit; licet ex pluribus, quas ad manus fuisse haud ignoramus, hujus rei ichnographiis tantum aliquas, quæ *primum* & *ultimum Tomum* ornant, in hac editione conspicere liceat, quod forte bibliopolæ, sumtus ferre recusantis, incuriæ tribuendum est. Significamus autem, in nova editione, quæ ipsam hanc historiam *Caroli XII* in Germanicum sermonem translatam exhibet, & quam, elegantioribus Hamburgensium typis impressam, haud ita pridem scimus publicatam, laudabilem ab Editore operam navatam, ut hi, & si qui sunt alii, defectus sarcirentur, atque adeo isthæc nova Germanica editio & interpretatio priorem illam Gallicam multis modis superaret.

JOANNIS ORTWINI WESTENBERGII, JCTI & Antecessoris, Divus Marcus, seu Dissertationes ad Constitutiones Marci Aurelii Antonini, Imperatoris.

Lugduni Batavorum, apud Janssonios vander Aa, 1736, 4 maj. Alph. 2 plag. 13.

Cum inter varias rationes, quibus gravioribus & ad res agendas aptis hominibus & ad sapiendum & ad bene beateque vivendum subsidia comparari possint, non postrema illa, sed omnino paucis secunda, quæ in cognoscendo Jure Romano versatur, existimanda sit; ingrata sint elegantia & sapientiæ literarumque cultu perfecta ingenia, nisi tam eximiæ, qua politioris doctrinæ est, artis magistris quæsitissimas deberi confiteantur laudes, confessas certatim tribuant. Inter eos vero cui libentius eas tribueremus, quam huic Viro, qui omnium Principum & Legislatorum sapientissimum, *Socratico*que voto vita & im-

imperandi ſcientia parem rei Romanæ rectorem, ita ornate & præclare ad noſtrorum hominum notitiam excitavit, ut, utrum utiliſſimarum ex tota antiquitate & Juris arte rerum divitiis, an vero, ut in talibus potiſſimum uſus eſt, verborum brevitate, ſimplicitate, perſpicuitate, delectere magis, merito in incerto ſit. Nihil enim, quod ad argumentum ſuſceptum faciat, omittit; nihil, quod non cum cura definiat, proponit; nihil, quod non illuſtret, diducit; nullæ leges tantam repugnantiæ ſpeciem habent, quas non conciliet; nullæ obſcuritatem, quam non tollat; quicquid perplexum, declarat; difficilia expedit; dubiis exploratam veritatis rationem, certis ſplendorem atque lucem, omnibus vero naturalem pulchritudinem, ornamenta, elegantiam, reddidit. Quibus noſtris laudibus an ſua fides conſtet, ut Lectorum judicium fieri queat; Operis initia paulo curatius, reliquorum potiſſima quaſi per ſaturam, indicabimus. In ipſa jam Præfatione, poſt redditas inſtituti rationes, & confutatas eas Conſtitutiones, quæ nomen Imperatoris ſui falſo uſurpant, Autor id agit, ut turpiſſimum facinus, quo D. *Marco* Epiſtola *de impetrata per Chriſtianos victoria* a *Juſtino Martyre* afficta eſt, argueret. Præter indubitata, quibus utitur, argumenta facile, ſi tanti putaſſet, duo addere potuiſſet. Alterum, quomodo res *in media Germania* geri potuerit, ubi aquæ tanta penuria plane nunquam accidit; alterum, quomodo Imperator a Chriſtianis inſtitutis alienus illo τῶν ἐυχῶν vocabulo tam Chriſtiana ſignificatione, tanquam notiſſima, ad S. P. Q. R. ſcribens, uteretur. Inter factas etiam plurimas divini viri criminationes nihil de peregrinis & Judaicis præſertim ſuperſtitionibus jactum eſt, quas tum Roma maxime exoſa, longe autem poſt oppreſſa & invita recepit. Ipſas Diſſertationes, quibus *XLV* Opus abſolvitur, ita orditur, ut *prima* genus, vitam, & nomina, *Marci* in Jure non minus, quam Hiſtoria, ſumma concinnitate exequatur. In *ſecunda Diſſertatione*, a generali argumenti ſui definitione filo ducto, de Conſtitutionibus Principum carptim tractat. Ad quarum vim atque poteſtatem declarandam cum requireretur *legis regiæ* explicatio; *Cap. I* inſtituit uberrimam ejus disquiſitionem,

 relatisque

relatisque doctorum sententiis, rectissimo judicio ipsam non contra inficias quorundam vindicavit solum, sed natales ejus quoque *Augusti* temporibus asseruit: nomen tamen illud a regno tractum sub inferiores Imperatores rejiciendo, quos se Reges appellari passos, testimoniis confirmat. Quod vero *Cap. III §. 6 pag. 39* legem *Clodii*, quæ aperte in factum quoddam infinitum lata, nequaquam vero in speciale aut in personam expressa est, privilegium fuisse putat, nullo, ut probemus, modo adducimur. *Cicero* enim ad conflandam invidiam improprie, ut Rhetori licet, ita vocavit. *Dissertatione tertia* ex *l. 3 pr. D. de Transact.* primam D. *Marci* Constitutionem, *de non rescisso testamento per transactiones scripti & legitimi hæredis & a legatariis & manumissis conveniendo scripto solum*, plenissime exponens, *Cap. I §. 3, 4, 5*, rationem, ex Jure naturali additam, laudat illustratque; *§. 18* discriminis inter hæreditatem & bona resque hæreditarias usum pulchre exemplo e re præsenti defendit contra sannas apud *Senecam Lib. VI de Beneficiis Cap. VI §. 20*; nullam repugnantiam in *d. l.* & *l. 20 C. de Transact.* esse demonstrat: *Capite* quoque *II*, cum hac Constitutione nihil contrariæ sententiæ intercedere eidem, qui eam *d. l.* recitaverat, *Scævolæ l. 14 D. de Transact.*, ostendit, cum ibi de creditoribus tantum agat, quorum in hac specie aliam a legatariis & manumissis conditionem fuisse probat; *Paragrapho* demum *ultimo*, jure novo legatarios creditoribus æquiparatos, ob rationes, quas reddit, docet. Totum autem Opus virtutes has habet præcipuas. Ad Constitutionem unamquamque explicandam, quicquid Jus universum, vetustatis memoria, & critica ars, continent, huc arcessitur; ut tamen neque superflua copia tædio, neque impedita tractatio molestiæ, esse possit. Qui vero Autoris nostri doctrinam æstimare cupit, nobis autoribus specimina ejus, quæ edidit tractando locos ex *Jure Civili*, legat hæc: pag. 38 *de causis præsumtionum, an quis pro filio habendus sit*; pag. 91 *de non plena probatione professionis apud tabulas publicas, & discrimine inter ipsas tabulas, tanquam monumenta publica, & inter professiones, in iis scriptas, tanquam affirmationes privatas*; pag. 144, *cum avus filium emancipaverit, nepotem vero ex eo in potestate*

potestate habuerit, qui mortuo patre bonorum possessionem Unde liberi *accipiat, quatenus is avus similis esse possit ei, qui adoptavit;* pag. 179 *de causa probibitæ æstimationis grani per decuriones civitatum;* pag. 226 *repugnantiæ speciem ex* l. 1 D. An per al. caus. appell. red. poss. & *ex* l. 33 §. 2 D. de Proc. *sublatam;* pag. 307, *ususfructuariam cautionem testatoris voluntate remitti non posse.* Ex *Jure naturali* hæc pulchra meminimus disputari: pag. 59 *de mortuis lugendis;* pag. 193 *exempla eorum, qui vitam suam exosam habuere;* pag. 196 *de quæstione per tormenta;* pag. 245, *quod divites potius, quam pauperes, magistratus capessere debeant.* Ex *Juris antiquitate*, inter alia innumera, quid his præsertim splendidius esse possit, non videmus: pag. 60 *de tempore luctus;* pag. 61 *de novendiali immunitate ab in jus vocatione lugentium ex novendialibus feriis tracta;* pag. 60 *de morbo sontico;* pag. 75 *de ponderibus & mensuris apud Romanos publicis, & Capitolio consecratis, curaque eorum;* pag. 76 *de modiis æneis & lapideis, per mansiones & civitates a Valentiniano, Theodosio, & Arcadio, publice collocatis;* pag. 77 *de mensuræ liquidorum speciebus;* pag. 91 *de professione liberorum, a patribus Romæ apud Præfectos ærarii Saturni, in provinciis apud Tabularios publicos, facta;* pag. 96 *de lege XII Tabb. apud Festum in v.* portum & obvagulatio; pag. ead. *de alia lege XII Tabb.;* pag. 106 *de nuptiis cum sororum filiis, & quæ sit ἀδελφιδῆς;* pag. 124, *cui magistratui licuerit tutores dare;* pag. 132 *de lege XII Tabb. de libera patrisfamilias testandi potestate;* pag. 152, *quomodo Principes familiares suos appellaverint;* pag. 153 *de utilitate ex peritia antiquitatis;* pag. 184 *de confessione propria, quatenus ad damnationem sufficiat;* pag. 191, *quomodo Imperatores Provinciarum Rectores appellaverint;* pag. 197, *an torquere in conscios liceat, & quatenus distinguendum in eo inter servos & liberos;* pag. 204 *de provocatione a Regibus ad populum Romanum licita;* pag. 206 *de provocatione, & ejus legibus, apud Romanos;* pag. 214 *de origine inofficiosi testamenti;* pag. 249 *de navicularriis;* pag. 259 *de proscenio;* pag. ead. *de Gabinis;* pag. 324 *de decretis & extraordinariis cognitionibus Principum.* Quoties phrases Constitutionum & multas leges docte & novo modo

expoſuerit, non capit noſtræ ſcriptionis modus enarrare. Præter reliqua tamen lectores eruditos tenebit ingenium per omnia candidum & judicium rectum, cujus dotes inde potiſſimum perſpicias, quod nunquam illa argutulorum capitum regna, rationes legum pares, & ſimilitudinem cauſarum, in quibusdam juris articulis definiendis ſectatur; cum omnium potiſſimum argumenta vel ex legum verbis directo, vel ex ipſo legalis ſcientiæ ingenio atque affectionibus exploratiſſimis, expediat. Qui vero ad omnia aliorum, in quibus ſe ipſos aliter aut verſatos fuiſſe, aut, ſi iisdem animum appellere velint, nova quædam argutaturos, confidunt, cenſores atque arbitros ſe ferre conſueverunt, multa fortaſſis hic ducent reprehendenda. Quæ quemadmodum æquis hominibus cauſam ſuam ut plurimum per ſe probatura credimus; ita vix culpa vacare nos unicam Operis particulam in nova *Ulpiani* explicatione deprehendimus *pag. 78* & *79*. Ibi enim *menſuram per corbem facere & effundere vinum* ſignificat *corbem, qui capiat dolii, vino vendito repleti, modum, conficere, ut exſtet documentum, quantæ magnitudinis fuerit id dolium, donec ſub emtoris præſentiam par dolium menſuris exigi, atque ita ratio deperditi iniri poſſit; cumque id factum ſit, vinum per utres in aliud dolium transferre.* Quam ipſam ſententiam cum alio loco & tempore probare aliquis noſtrum ſataget, tum ipſa *Ulpiani* poſtrema verba clariſſime confirmant. Quam recte autem Autor noſter viderat doctorum explicationes ibi omnes a via deflexiſſe; tam parum veram ipſe interpretationis rationem ſecutus eſt, cum corbem menſuræ liquidorum genus efficere conatur. Vinum enim metiri vaſis & menſuris non licere, ii ſcient, qui uſu & experimentis cognita habent ea *munera lætitiamque Dei.*

JULIANI IMP. CÆSARES, CUM INTEGRIS Annotationibus aliquot doctorum Virorum, & ſelectis EZECH. SPANHEMII; interpretatione item Latina & Gallica, additis Imperatorum nummis, ex inſtituto & Bibliotheca CHRIST. SIGISM. LIEBE. Accedit SPONII Diſſertatio de uſu nummorum in

Phy-

Physiognomia, & vita Juliani. Recensuit, cum Codice MSto Augustano editisque omnibus contulit, variantes lectiones, Observationes, & Indices, adjecit, JO. MICH. HEUSINGER.

Gothæ, ex officina Reyheriana, 1736, 8.

Plag. 21.

Quantum effecerint Germaniæ nostræ calida ab aliquo tempore consilia, ut ab exteris in se jacta inculti sermonis & socordium ingeniorum crimina dilueret, nec satis scimus, nec, si sciamus, dicere ausimus. Illud certe nequaquam probemus, quod suam linguam colere & exornare ante allaborat, quam suis hominibus externorum divitias & elegantiam satis notam reddidit, ut intelligere & admirari prius discerent orationis virtutes, quam ex se nescio quos impeditos & inconditos tinnitus edere. Italos enim patrum memoria tum demum humanum inter homines loqui cœpisse, cum Græcas & Latinas literas addidicissent; ab his ad Gallos eandem culturæ rationem translatam, hodie fere apud Anglos consedisse, ii compertum habent, qui literarum vicissitudines curatius docti sunt. Quemadmodum vero nos meritam nihilo minus in isthoc genere gloriam eripiemus nulli; ita maxima cum voluptate eorum agnoscimus præclaram operam, qui elegantissima quæque tam veteris, quam nostri, ævi monumenta comtiore quodam habitu patriæ inferunt. Inter quos hac ætate numerentur *Christ. Sigism. Liebius*, desideratæ penes doctos memoriæ, & *Jo. Mich. Heusingerus*; quorum alter instituit, alter vero perfecit, & ad hominum usus protulit, editionem divini illius ludicri opusculi, quo *Julianus* accuratiores & perenniores, quam quæ in ære spirarent, imagines expressit Cæsarum, qui ante se in eodem imperio fuere. Itaque, præter ea, quæ Operis frons ostendit, notatu haud absurdum ducimus, quod lectiones Codicis Augustani pæne omnes jam a *Spanhemio* cum ex aliis Codicibus, tum non raro ex ingenio, vindicatæ & vulgatorum scripturæ prælatæ fuerint; unde præstantiam ejus Codicis, & ingens *Spanhemii* judicium, vicissim æsti-

æſtimare candidiora pectora jure debebunt. Nec leve hoc contra eorum inſaniam, qui omnia critica incerta efficere conantur, argumentum exiſtimes; cum præſertim *Sylburgius* quoque plurima, quæ ad particularum uſum, & quorundam verborum permutationes, pertinent, conjectura aſſecutus ſit, quæ ab eodem Codice plane confirmantur. Quoties autem *Iſaaco Caſaubono* par conjectandi in his felicitas obtigerit, commemorare nihil attinet. Ceterum *Spanhemiana*, quæ ad ſcripturam Autoris aſſequendam faciunt, omnia, quæ vero rerum explicationes continent, meliorem partem, verbis tantum & minus neceſſariis circumciſis, in libellum noſtrum collecta ſunt. Quamvis autem hæc excerpta quædam pars ſit eximii virorum laboris, tantum reliquis tamen præſtat obſervationibus, ut deſiderium omiſſorum excitatura haud leve ſine dubio lectoribus fuiſſet, niſi ex Cl. *Heuſingeri* illa contrahendi ratione conſtaret, nobis hic nihil *Spanhemii* præter quasdam orationis circumductiones & probationum acceſſiones periiſſe. Cum enim in ipſo Imperatore, toto ex cœleſti illa Venere & Gratiis conflato, reperiantur quæſitiſſimæ omnium elegantiarum & leporum opes, tum hic ſplendidiorum munerum & rerum uſu perpolitus atque compoſitus vir ex ſua nummorum & antiquitatis excellentioris ſcientia ea attulit, quæ quamvis commendabili Autori addant commendationem. Neque enim ſine magna voluptate in ea incidimus, quibus *pag. 43* ex more Græcorum, ut uxores maritis ex adverſo ſederent, lecti adverſi originem indagavit, quem Romani genialem vocavere, ut, præter *Lipſium Elect. I Cap. XVII*, & *Wouwerium ad Petronium, Virgilius Æn. VI, 603. Catullus de Nupt. Pel. & Thet. v. 47, Juvenalis Sat. VI, 22, Plinius* in *Paneg. Cap. VIII, 1, Aurelius Victor de Vir. ill. Cap. LVI, 4*, teſtes ſunt. Egregia quoque pag. 51 *de fulgure oculorum Augusti*; pag. 53 *de philoſophica morborum incantatione*; pag. 54 *de σεμνῷ*; pag. 55 *de maculis animarum poſt mortem*; pag. 62 *de δορυφορήματι τραγῳδίας*; pag. 65 *de ἀνακτόροις*; pag. 69 *de geſtantibus tropæa ſua Imperatoribus*; pag. 87 *de ſimilitudine Cæſaris & Sileni*; pag. 89 *de chorago & ζυγῷ chori*; pag. 92, *quid ſit σύστημα muſicum*; pag. 101, *quid ſit κρίσις*

ἀντι-

ἀντίπαλος ; pag. 105 *de proverbio : ἐν καρὶ ὁ κίνδυνος* ; pag. 112, quid sit *uno digito caput scalpere* ; pag. 115 *de nominibus* καλλίνικος & βασιλεὺς ; pag. 116, quid sit σώτειρα δαίμων ; pag. 130, *an Brutus & Cassius Consules fuerint* ; pag. 132 *de cognomine Deorum & Imperatorum*, σωτὴρ ; pag. 136 *de corporeis Diis ex Stoicorum opinione* ; pag. 139 *de* ὀψοποιῶ & μαγείρω ; pag. ead. *de* κομμωτρίας ; pag. 147, quid sint παλαμναῖοι δαίμονες ; pag. 148 *de cædibus a Constantino patratis* ; pag. 149 *de Mithra* ; pag. 150 *de Diis animarum ducibus*, leguntur, unde, qualia *Spanhemii* huc translata sint, æstimare licebit. Quæ sane cum vix in grandioribus voluminibus tam apte exponantur, intelligi debet, quantum huic libello pretii inde accesserit. Reliquorum integræ annotationes sunt *Cantoclari*, *Sylburgii*, *Petavii*, *Liebii*, *Heusingeri*, qui postremus adeo omnes partes boni Commentatoris implevit, ut ab ipso *Liebio* vix paria expectari potuisse credamus. Præter ea, quæ ex Epistolis eximii *Gesneri* & *Trilleri* inseruit, multis locis doctorum explicationes & versiones correxit. Ipsum autem Autorem toties ex Codice Augustano & aliunde integriorem præstitit, ut non immerito miremur, in tam exiguo volumine tantam elegantiarum copiam a librariis superiorum temporum perdi, per doctorum vero nostri ævi industriam recuperari, potuisse. Quia vero editio ejusmodi est, ut ea carere *Juliani* & venustatis amantiores non possint, malumus omnia, quæ ibi nova sunt, ex ipsa peti, quam hic illorum aliqua non satis plene exponi. Ornatus typorum, chartæ, & sculptarum, quibus nummi exhibentur, tabularum, talis est, qualem iste locus, cum maximam diligentiam & studium impendit, ferat.

HIERONYMI LEOPOLDI BACCHETTONI, Precensis Romani, A. A. L. L. Philosophiæ, Chirurgiæ, ac Medicinæ, Doctoris, S. C. R. C. M. &c. in alma Cæsareo-Archiducali Universitate Oenipontana in Anatomicis & Chirurgicis Professoris Publici Ordinarii, &c. Anatomia, Medicinæ theoreticæ & practicæ ministra, cautelisque in praxi observandis illustra-

illustrata, &c. duplici instructa Indice, altero Capitum, altero rerum magis notabilium, una cum Figuris æneis adumbrata, &c.

Oeniponti, sumtibus Jo. Jac. Cremeri, 1740, 4.
Alph. 2, Tabb. æn. 45.

Quos Clariss. Autor non ita pridem, cum demonstrationes Anatomicas in cadavere quodam publice instituerent, publice etiam eam in rem habuit sermones, illos nunc publicæ luci, & communi usui, exponit. Neque tamen id tam suo arbitrio agit, quam ut aliorum pareat voluntati. Proinde etiam, non viris Anatomicæ doctrinæ peritis scriptum hoc Opus esse, monet, sed tironibus tantum, ut, eo perlecto, in legendis intelligendisque aliorum libris facilius & sine offensione procederent. Præter structuram partium, usum quoque earundem declarat, adeoque Physiologiam cum Anatomia conjungit. Rarius observationem aliquam, quæ Pathologiam illustrat, adspergit. Divisit Opus in *Libros quatuor*, quibus Oratio Autoris inauguralis, quæ studium Anatomicum ideo excolendum esse contendit, quia alias singulari modo illustrat scientias, præmissa est. *Primus Liber*, de cavitate naturali agens, *duodecim* complectitur *Demonstrationes*, quarum *prima duobus Capitibus* de corporis humani divisione externa, partiumque externarum enumeratione, tum & partibus similaribus & universalibus in specie, *secunda tribus Capitibus* de integumentis, cuticula, cute, pinguedine, *tertia tribus* itidem *Capitibus* de musculis in genere, & abdominis, motuque & operatione musculorum, *quarta tredecim Capitibus* de musculis in specie, *quinta duobus Capitibus* de partibus continentibus internis, peritonæo & omento, *sexta sex Capitibus* de partibus coctioni destinatis, œsophago, ventriculo, intestinis, & chylificatione, *septima quatuor Capitibus* de partibus chylo appropriatis, mesenterio, vasis lacteis, lymphaticis, & glandulis, *octava quatuor* itidem *Capitibus* de partibus ulteriori concoctioni & bilis secretioni propriis, hepate, liene, pancreate, usuque & officio harum partium, *nona* unico *Capite* de partibus urinæ secretioni & expulsioni inservientibus, renibus,

nibus, ureteribus, & vesica urinaria, *decima Capite* unico de partibus generationis virorum, *undecima Capitibus duobus* de partibus generationis mulierum externis internisque, *duodecima Capitibus* itidem *duobus* de fœtu, fœcundatione ovuli, membranis fœtum involventibus, placenta uteri, & funiculo umbilicali, disquirit. *Secundus Liber*, de cavitate media, *tres Demonstrationes* complexus, harum *prima octo Capitibus* partes, thoracem constituentes, in genere, mammas, cum quæstione, an vir lac generare possit, partes thoracis continentes, mediastinum, pleuram, thymum, & diaphragma, *secunda duobus Capitibus* partes, respirationi inservientes, in specie pulmones & tracheam, *tertia quinque Capitibus* cor & sanguinis circulum, pericardium, ejusque liquorem, arterias, & venas, sistit. *Liber tertius*, *sex Demonstrationibus* compositus, harum *prima quinque Capitibus* partes capitis externas, tum & illas, quæ caput constituunt, membranasque cerebri, *secunda quatuor Capitibus* cerebrum, cerebellum, medullam oblongatam, spinalem, & nervos, ac officium cerebri, *tertia duobus Capitibus* nervorum principium & cavitatem, distributionemque singulorum, *quarta* oculi descriptionem externam, musculos, membranas, humores, & usum, *quinta tribus Capitibus* auris externæ internæque habitum & usum, *sexta tribus* etiam *Capitibus* linguæ structuram & usum, naresque, persequitur. *Quartus* denique *Liber* unica *Demonstratione*, *sex Capitibus* constante, Osteologiam proponit, & tum de ossibus generatim, ac cartilagine, tractat, tum vero etiam ossa sigillatim capitis, trunci, & artuum, sed tam concise & breviter, ut in nulla alia parte, enumerat, cum præter earum nomina & numerum sub tabularum forma vix quidquam aliud indicet. Ceterum liber hic, ut sermonibus publice habitis debetur, ita continuo etiam orationis flumine procedit, & ubique originis suæ vestigia ostendit. Provocat Autor frequentius ad veteres recentioresque scriptores, sine librorum locorumque in illis mentione. Permulta vero, quæ recentiores detexerunt, non attingit, nec in qualibet parte omnia, quæ de ea nunc cognita habemus, accurate & diligenter persequitur, sed notioribus tantum, atque ad usum maxime accommodatis, intentus, alia, quæ exilioris forsan momenti, atque inter minutias,

ut vocant, & subtilitates referenda, videbantur, prætermittit. Frequenter enim, copiosius quidem diligentiusque de re quadam dicendum, sed temporis simul habendam rationem, vel auditorum patientiæ parcendum esse, pronuntiat. Omnium tamen maxime Osteologiam specialem brevem esse, superius jam dictum a nobis fuit. Neque aliter Physiologiam exponit, sed concise tantum & leviter singula perstringit. Figuras maximam partem ex aliis Autoribus, *Bartholino* nempe, *Valverdo*, & *Verheyeno*, quæ sibi magis naturæ respondere videbantur, una cum explicatione desumsit, nonnullas vero etiam novas, ex cadaveribus propria industria repetitas, & ad vivum, ut ajunt, depictas, adjunxit, quorsum figuræ intestinorum, mesenterii, hepatis dissoluti, vesicæ fellis cum poris biliariis, pulmonum, a substantia separatorum, bronchiorum, systematis arteriosi, venosi, & nervosi, pertinent, de quibus omnibus facilius ex ipso conspectu erit judicium. Ceterum, pro eo, quem præfixum sibi habet, scopo, tironibus Anatomiæ Oenipontanis egregie inservitururm esse hoc Opus, perinde ac Chirurgiam Anatomiæ commixtam, quam proxime daturum se Cl. Autor pollicetur, plane nobis confidenterque persuademus.

TRAITÉ DE LA PETITE VEROLE, &c.
hoc est,
DE VARIOLIS LIBER, CUM METHODO hunc morbum curandi secundum principia Hermanni Boerhaavii, aliorumque principum nostri temporis Medicorum, Autore DE LA METRIE, Doctore Medicinæ.

Parisiis, apud Huartum, librarium Delphini, & Briassonum, 1740, 12.
Plag. 9.

Gratissimum fore arbitramur artem facientibus, hac, qua variolæ in optimam quamque juventutem grassantur, tempestate, si elegantis libelli contenta de variolas curandi methodo exposuerimus. Præmittitur morbi historia, &, quibus retro seculis

culis ille cognitus in vulgus fuerit, exponitur. Antiquis Medicis, Græcis æque ac Latinis, parum aut nihil de isthoc morbo constitit, si Autorem audias, contrarium docente Celeberrimo Vratislaviensium Poliatro, *Hahnio*, qui antiquitatem variolarum erudite vindicavit. Parum autem refert scire, quo tempore illud flagellum divinitus immissum populis Europæ fuerit. Id certum est, ante *Rhasem* morbi mentionem injecisse neminem, nec dubium superest, ex Africa, devastantibus Hispanias Saracenis, in Europam transiisse luem, & pro locorum aërisque diversitate mitius duriusque habuisse humanam gentem. Huic morbo dum alia remedia opposuerunt artifices, id quoque temerario ausu agere susceperunt, ut morbum ex corporibus ægrotantium in sanos transferre tentarent, postquam intellexissent, inevitabile plerisque malum esse, quod satius sit mature poscere, quam tarde & tædiosius expectare. Singularis est Eruditissimi *Voltarii*, quam Autor sæpius citat, de variolarum insitione Epistola. In hac legitur, Circassiæ populis inter primos hunc morem fuisse, ut filiabus, quæ pulchritudinis laudem inter omnes Asiæ incolas habent, morbum conciliarent maturius; hinc pure variolarum benignarum consperfas ad febrem concitasse, quam variolæ, mitissimis symptomatibus stipatæ, promte secutæ sint. Transiit ille mos Constantinopolim, & inde ad Britannos, quibus superioribus adhuc annis consuetudo variolas inferendi in usu fuit, nec Gallis incognita, donec ubique, parum hoc artificio profici, intelligeretur. Sinensibus id ipsum familiare fuisse, habet laudatus modo *Voltarius*, qui tamen diversa methodo usi, non cutem vulnerarunt infantum, quo variolarum virus in venas demitterent, sed pulvere errhino traxerunt contagium. Hunc ex squammis, de cute infantis, cui variolæ defluunt, abrasis, admixta ambra conficiunt, sanguinemque sanorum incendunt aere pulmonibus attracto. Venenum proinde esse animale variolarum contagium, nemo dubitat, quo febris accenditur inflammatoria, cute in pus abscedente, vario eventu, & haud raro lethali. Invadendi modus non idem est. Viribus prosternuntur, spina dolent, vomunt, nervis tremunt, & convulsivis exagitantur motibus, quod, si fiat, in vitio reponendum haud est

ſemper. Nam videas, quibus bene cedant talia paſſis, dummodo ceſſent motus, poſtquam eruperunt variolæ; nam, ſtantibus variolis ſupervenire epilepticos inſultus, malum. Differre variolas moribus, forma, notum eſt. Diſtinctæ ſunt, confluunt, parum affligunt, & benignarum nomen habent, aliis crudeliter deſævientibus, unde malignæ audiunt. Singulare eſt, parum plerumque ſudare tenellos, aſt dejectiones pati alvinas, maxime dum dentes inſtant, hinc ſalivam habere fluentem, quod bene cedit his, dum adulti dejectionibus alvinis in præſentaneum vitæ periculum inducuntur. In his omnibus prolixius eſt Autor; poſt remedia proponit varia, prout unum alterumve ægris temperie diverſis commodum viſum fuerit. Opiata laudantur ad mentem *Sydenhamii* in magnis æſtibus & ſymptomatum ferocia, crocus etiam, &, quæ anodynorum partes habent, theriaca, diaſcordium, laudanum opiatum. Eruptionem promovent analeptica & cordialia, confectio de hyacintho, vinaque generoſa, maxime ſi diarrhœa magnum naturæ opus turbaverit. In his fortaſſe habiturus eſt, qui aſſentiant. Aſt, emethica & purgantia ad mitiganda variolarum ſymptomata, quod Autor conſulit, tum maxime, cum affectus comatoſi ingruant, nemo hæc dederit niſi temerarius. Nec facile quiſpiam imitabitur Arabes, frigida uſos in balneo ad variolarum proventum. Habent etiam, quod noſtris ſuſpectum eſſe poſſit, venæſectiones, quamvis easdem in adultis, ſucci plenis, & ſanguine turgidis, floridæ ætatis, ægris, ante eruptionem cum aliqua ſalutis fiducia adminiſtraveris. Sed infantibus etiam bis in die ſanguinem cum ſucceſſu ſubtraxit Autor, balneis eosdem immerſit tepentibus, cutemque his reddidit variolis perviam. Clyſmatum emollientium uſum, ne viſcera inflammata corruant, commendat, nec ratio abeſt. Abſtinet tamen a venæſectionibus penes puellas, ſi menſtrua invadente morbo fluant; imminentibus iisdem, ſanguinem ducere nihil metuit. Experimenta autem fieri in re dubia dedecet, ne occidiſſe videamur, quos ſervare non poteramus.

PHILOSOPHICAL EXPERIMENTS, CONTAINING

useful

useful and neceſſary inſtructions for ſuch as undertake long voyages at ſea, &c.

hoc eſt,

EXPERIMENTA PHILOSOPHICA, QUÆ CONTINENT inſtructiones perutiles & neceſſarias iis, qui longa mari itinera ſuſcipiunt; quibus nempe oſtenditur, quomodo aqua marina reddenda ſit potabilis & ſalubris; prælecta in variis Regiæ Societatis conventibus a STEPHANO HALES, R. S. S.

Londini, ſumtibus W. Innys & R. Manby, 1739, 8.
Plag. 12, Tab. æn. 1.

De rebus varii argumenti in hoc libello agitur ex inſtituto, maximum in vita communi, re præſertim nautica, uſum habituris. Nihil gravius naucleris eſſe poteſt inopia aquæ ſalubris, quam ut ſibi comparent, curſum ſæpiſſime alio, ac intendebant, dirigere, aut aquam marinam male deſtillatam haurire, idque maximo ſanitatis detrimento, coguntur. Inde enim obſtructiones pertinaciſſimas, tumores ſcirrhoſos, cachexiam viſcerum, aliaque difficillimorum morborum genera, oriri, experientia loquitur. *Primo* itaque hujus Opuſculi *Capite* (de quo ſolo fuſius dicemus) de eis potiſſimum experimentis ſermo eſt, quæ poſt irritos fere aliorum conatus eum in finem inſtituit Cl. Autor, aquam marinam ut potabilem & ſalubrem redderet. In naturam itaque aquarum ſolertius inquirit, exindeque rationem reddit, cur vulgari modo deſtillatæ pernicioſæ potius evadant, quam ſalubres, tantamque hominum ſtragem faciant. Inſtitutis itaque tentaminibus, comperit, in aqua marina ſpiritum quendam ſalis imperfecti & amari ineſſe, cum ſale perfecto combinatum, eique involutum; eumque in cauſa eſſe, cur aquæ marinæ modo vulgari deſtillatæ inſalubres ſint, ſtatuit. Modico enim caloris gradu, qualis nimirum eſt aquæ ebullientis, exaltatur, cum e contrario ſal perfectum adeo fixum ſit, ut ſpiritus ejus exaltari nequeat, quin bolo pulveriſato aut pulve-

re la-

re lateritio mixtum ignique fortiſſimo agitatum ſit. Duo ſaltem tentamina potiora ſummatim recenſebimus, quibus ſalis hujusce imperfecti & noxii natura cognoſci poteſt. Cl. *Halesius* argentum in aqua forti diſſolvit, & ſolutionis guttas 60 in una aquæ fontanæ puræ & deſtillatæ uncia diluit. Quo facto, cum duas hujus ſolutionis guttas in dimidium cochleare aquæ marinæ limpidæ & varie deſtillatæ immiſiſſet, accidit ſtatim, ut nubeculæ albæ in ea orirentur, idque procul dubio, quia particulæ ſalis amari, cum aqua forti jam colligatæ, argentum liberaverant, quod ad fundum vaſis deinceps præcipitatur. Porro fruſtulum carnis bubulæ crudæ cum immiſiſſet in aquam pluviam, in aquam marinam, probe deſtillatam, & in talem, quæ per deſtillationem nimiam & ad ſiccitatem usque continuatam extracta fuerat, obſervare ei licuit, fruſtula, aquæ pluviæ & marinæ recte præparatæ immiſſa, ſeptem dierum ſpatio putridas prorſus & fœtidas evaſiſſe, ſecus ac in aqua marina male deſtillata, ubi non modo fruſtulum carnis nihil putredinis fœtorisque contraxit, ſed ne turbidam quidem aquam effecit, idque per ſeptem aut octo hebdomadas; quin imo, quod maxime notandum, tanta fuit vis adſtrictiva aquæ male deſtillatæ, ut fibras carnis vaſaque ſanguinea omnia conſtrinxerit, ex iisque ne hilum quidem ſanguinis exire paſſa fuerit. Unde non difficulter concluditur, quantopere corpora humana deſtruat exitialis ejusmodi potus. Hos autem effectus potius a ſpiritu ſalis, quem diximus, quam ab actione ſubſtantiæ alicujus oleoſæ & bituminoſæ, repetit Vir Clariſſimus, quippe ad putredinem promovendam magis, quam arcendam, aptæ. Cum vero probe noſſet, oleum tartari, ſpiritu ſalis permixtum, genuinum ſal commune producere, & rancidum ſulphur liquorum omnium, in quos infuſum eſt, probe imbibere; noxiam hujus aquæ qualitatem correcturus, guttas 60 olei tartari fortioris in unam aquæ marinæ deſtillatæ unciam infudit, deſtillationemque repetiit; quo factum, ut ſatis gratum ſaporem aqua ederet, nec amplius nubeculas illas cum ſolutione argenti progigneret. Re magis magisque tentata, bonum ſucceſſum in emendando aquarum vitio expectandum itidem eſſe a ſale tartari, calce oſſium,

conchis

conchis oſtrearum, creta, & pulvere lateritio, comperit. Cum vero deſtillatio ſemper iteranda ſit; hanc methodum non niſi in ſumma neceſſitate adhibendam cenſet. In aliam igitur inquirere haud piguit Virum induſtrium, qui tandem ope putrefactionis ſcopo potiri annifus eſt, idque ſucceſſu ſatis felici. Reperit autem, ſi ex aqua marina deſtillatione educenda ſit ſalubris, idque magna copia, opus omnino eſſe, ut primum putrefiat, fœtidaque evadat, deinceps autem rurſus dulceſcat. Quodſi aqua in ipſo putrefactionis curriculo deſtilletur, ſpiritus ille ſalinus minori ignis vi attolletur, adeoque in aqua deſtillata copioſe inerit; poſt factam vero putrefactionem craſſiores ejus partes verſus fundum ita præcipitatæ ſunt, ut non niſi igne fortiori exaltari poſſint; inde eſt, quod plurimum aquæ deſtillando educi poſſit ante, quam nociva ſuccedat. Cl. Autor in omnibus hisce explicandis, & in cautionibus quoque indicandis, ſatis copioſus eſt, ſubque finem oſtendit, qua ratione in ipſo pelago hæc omnia ad praxin commodiſſime traduci poſſint & debeant. Nobis autem, quos breves eſſe oportet, omnia minutatim attingere non licet. Ad ipſam itaque libelli lectionem ei accedendum, qui curatius omnia inſpicere voluerit. Quam ob cauſam & reliqua ejus argumenta breviſſime ſaltem ennmerabimus. Comparent igitur hic meditationes quædam circa media conſervandi aquam dulcem & potabilem, & generationem inſectorum in ea impediendi; id quod potiſſimum fit oleo ſulphuris aut vitrioli admixto. De eo igitur ſollicitus fuit Autor, ut proportionem liquoris admiſcendi eam cognoſceret, quæ nullam corporibus humanis noxam inferret. Sequuntur inſtructiones quædam circa panem bis coctum, quo nautæ veſcuntur, a vermibus & aliis inſectis nocivis præſervandum. Exponitur deinceps, qua ratione in regionibus quoque torridis carnes animalium poſſint conſervari, idque animalia integra ſale condiendo. Percenſentur tandem experimenta & obſervationes, habitæ circa aquas chalybeatas, declaraturque, quomodo ad loca valde diſſita transportari poſſint, idque minori, quam quidem hactenus fieri conſuevit, virtutis ſuæ mineralis intertrimento. Quæ cum ita ſint, nulli dubitamus,

quin, intellectis argumentorum titulis, plerosque Lectorum nostrorum incessura sit ipsius libelli utilissimi perlustrandi cupido, ex quo solertia Cl. Autoris in capiendis experimentis, nec non circumspectio in conclusionibus eliciendis, pariter ac ex ceteris ejus scriptis, elucet.

PROBLEMA PHYSICO-MATHEMATICUM, Eruditis propositum, cujus solutio omnem in eventum promissa a GERARDO ANDREA MILLER, Medicinæ Licentiato, & Physico Lib. Imp. Reipublicæ Wormatiensis, veram assignare causam gravitatis corporum cœlestium, qua quidem versus se invicem tendant viribus, quæ sint in ratione inversa quadratorum distantiarum quam proxime.

Causam gravitatis, phænomeni maxime universalis, & in cœlis & in terra obvii, quoque omne universum cohibetur & conservatur, nondum esse detectam, vix videtur carere dubio. Vid. *Hermannus de Causa gravitatis nondum inventa, de Maupertuis Discours sur les differentes figures des Astres,* &c. Ipse *Newtonus Optic. pag. 344*, Phænomena, inquit, cœ„lorum & maris nostri per vim gravitatis exposui, sed causam „gravitatis nondum assignavi. Oritur utique hæc vis a causa „aliqua - -, rationem vero proprietatum ejus ex phænome„nis nondum potui deducere, & hypotheses non fingo. Eminet inter has gravitatis proprietates illa lex naturæ, quam ex observationibus motuum cœlestium primus summa solertia detexit & patefecit magnus Britanniæ Philosophus, quod actio ejus in immensas distantias undique extendatur, decrescendo semper in duplicata ratione distantiarum. Dubio vero caret, eam demum ut veram gravitatis causam agnoscendam, & merito, etiam ab invitis, recipiendam esse, cujus existentia non precario atque fictitie assumitur, sed ex ipsis phænomenis evincitur, & unde vicissim proprietatum gravitatis corporumque, observatio-

vationibus indubie ſtabilitarum, legis inprimis allegatæ, explicatio ſponte fluit, & ratio dilucide exponi, ipſa adeoque ſententia naturæ teſtimonio undiquaque corroborari poteſt. *Newtonus* quidem ſubinde haud obſcure credidit, nullam aliam gravitatis quærendam eſſe rationem, præter divini Numinis voluntatem, primævam inſtitutionem, & materiæ inde inhærentem vim; credideram idem quondam & ego cum aſſeclis Viri illuſtris, &, quamvis non adeo immerito haud arriſerit hæc ſententia aliis, iisque inclytis, Philoſophis, determinari tamen huc usque a nullo eorum potuit, num obſcuriori huic alia clarior, propior, & quæ phænomenis reſpondeat, ratio, ſubſtitui unquam queat, quod quidem magno conatu a pluribus negatum videmus; id tamen fieri utique poſſe, tum demum perſuadere mihi cœpi, poſteaquam ipſe primus & proprio ductu, inopinato feliciqne ſucceſſu, veram & adæquatam proximamque gravitatis cauſam, & quidem ſine ulla precario adhibita hypotheſi, methodoque demonſtrativa poſt aſſertam, qualis, in phyſicis locum habet, ex phænomenis ratiocinando, detexiſſe mihi viſus ſum. Inveniſſent idem haud dubie plures, ſi modo conſtitiſſet, quod inveniri id certo queat. Quis enim facile eſſe poſſibile exiſtimaret, quod *Newtonus* non poſſe ſe dixit, ſuarum ſane virium ipſe ignarus? Nunc autem mihi liceat publice hoc confidenter aſſerere, idemque ſimul ut Problema eruditis proponere. Tentent, quibus placet, reſolutionem ejus, contingetque forſan, ut & alii in eandem, in quam ego, incidant viam atque ſententiam, adeoque ſuis ſuffragiis hanc confirment. Ego vero brevi, quicquid fiat, ſi quidem Deus porro vitam & vires conceſſerit, publicam promitto meam Problematis propoſiti ſolutionem, eo lubentius tamen illam & citius cum erudito orbe communicaturus, ſi prius certus fuero, ex Illuſtribus Societatibus Scientiarum quasdam gratioſe non recuſaturas eſſe, judicium ferre, noſtra an ſententia, ſi vel ipſum fundamentum, quod ego ſuppono & apodictice demonſtrare mihi videor, nuda ſaltem ut hypotheſis conſideraretur, reliquis, quæ hactenus publico innotuere, veroſimilior, &, quoniam phænomenis rationique magis reſpondet, præferenda, videatur.

OPUSCULA POLITIORIS LITERATURÆ, quæ hactenus reperiri potuerunt, JACOBI JACOBETTI, Patavini, in patrio Gymnasio publici Ethices Professoris.

Venetiis, excudebat Sanctes Pecori, 1738, 8.

Plag. 18.

Jacobus Jacobettus Athenæi Patavini alumnus pariter fuit ac doctor celeberrimus, Vir Latinæ potissimum ac Græcæ linguæ perquam gnarus, &, ad illam quod attinet, *Liviani* potissimum stili admirator. Propter eximiam eruditionem summis etiam gentis suæ viris carissimus erat, & nunc post fata desideratissimus. Interea desiderium istud aliqua ex parte sedasse videtur doctissimus, qui istas ejus conscriptiones, tanquam sparsa Sibyllæ folia, laudatissimo conatu collegit, discipulus. Insunt autem politissimo volumini Orationes *duæ*, parentalibus *Barbadici* & *Thomasii*, patrum purpuratorum, consecratæ, ad *Georgium* Cardinalem *Cornelium*, Antistitem Patavinum, Seminarium primo invisentem, Oratio, ut & alia ad Philosophiam morum in Gymnasio Patavino tradendam. His, post *duas Dissertationes* Rhetoricas, adjiciuntur quinque aliæ Orationes, duæ quidem ad instauranda Seminarii Patavini studia, duæ laudationes funebres *Josephi Mariæ Barberii* & Abbatis *Blanchii*, inter quas medium locum occupat de S. *Luca*, qui vitam optimi maximi Redemtoris, divinitus institutus, exposuit, Oratio, in solenni Medicorum Collegii conventu recitata. De hoc sanctissimo viro ita incipit tractationem *Jacobettus*: *Ab stirpe clara in lucem editus, prima adhuc ætate, cum indole & ingenio factus ad sapientiam videretur, contulit ad eandem consequendam omnia studia sua, & miro quodam literarum accensus amore, longe sapientia antevertit ætatem. Coluit impense disciplinas illas omnes, quæ, quamvis dicantur externæ, tamen prosunt non mediocriter etiam ad cœlestium cognitionem; exspatiatus est per campos Rhetorum; suavissimos inde flores collegit, quibus severiorum studiorum fructus ornaret: cum paulo post animum adjecit*

jecit ad naturæ res abstrusas & abdita arcana perscrutanda. Ut cetera scientiarum genera prætermittantur, quas laboribus assiduis, versandis veterum scriptorum monumentis, longa cum doctissimis mora paraverat; adamavit præcipua quadam cupiditate Medicinam - - Ad hæc maxima atque pulcherrima accedebat graphicæ artis decus, teste illo, qui est instar omnium, D. Paulo, & quæ sunt reliqua, unde satis superque constat, *Lamio* multis modis mitiorem de Scriptorum sacrorum eruditione Autorem nostrum fovisse opinionem. Quanquam autem non omnia, quæ commemoravit, invicto robore constent, ita tamen pleraque sunt comparata, ut plausum nostrum mereantur. Ceterum omnes hæ facundissimi viri Orationes, ad stilum etiam quod attinet, acutam & brevem elegantiam, ac propemodum Atticam aliquam formam, præ se ferunt, satisque luculenter præterea demonstrant, Rhetoricis præceptionibus Autorem mirifice tinctum fuisse. Et hoc etiam, si quidem ex ungue leonem cognoscere velimus, Dissertationes, quas jam antea nominavimus, confirmant. Tangunt illæ pronuntiatum *Aristotelis*, quod *Libro secundo Rhetoricorum* exstat, &, Rhetoricam ad judicium referri, docet; qua data occasione, in sinistros eloquentiæ judices acriter ac merito invehitur Noster. Verum profecto est, quod vix ab opilionibus, pollinctoribus, salsamentariis, ac balathronibus, iratis quasi Diis in Criticorum numerum intrusis, tuta sit eruditorum oratio, cum omnino moneri deberent isti, qui ultra crepidam sapiunt, sutores versu *Martialis: Carpere vel noli nostra, vel ede tua.* Sed nec proletaria, quæ Autorem ornavit, eruditionis testimonia perhibent Epistolæ ac Poemata, tam Latina, quam Græca. Ad Epistolas Pag. 233. quod attinet, in utraque lingua exaratas, quod, ipso teste, difficillimum pronuntiat *Aristoteles*, medium laudabiliter videtur assecutus, ita quidem, ut, nec defectu illius Epistolæ, neque excessu, laborent. Ambitus ibi verborum, acumen, liberalis jocus, auream vere mediocritatem amplectuntur. Neque Carmina ab hoc instituto abhorrent, & Græca potissimum Epigrammata laudibus suis nequaquam sunt defraudanda. Nos autem properamus jam potius ad *Seb. Franzoni*, quæ colle-

ctioni præfixa legitur, de vita & ftudiis *Jacobi Jacobetti* Epiftolam, atque inde vel pauciffima delibamus. *Gregorius* Cardinalis *Barbadicus* inter alumnos Seminarii Patavini illum adfcribendum curavit. Ibi, vix expleto curfu earum difciplinarum, quæ graviores dicuntur, delectus præceptor, cœpit illico elegantiores literas docere, quas tota deinde vita, cum ingenti reipublicæ literariæ utilitate, profeffus eft. Præcipua tamen *Jacobetti* cura fuit, ut Græcam linguam & eruditionem probe ipfe teneret, atque aliis traderet. Hujus rei caufa Græcam Grammaticam in meliorem formam redegit, demendo fupervacanea, addendo falubriora; librum, quem *Calligraphiam* appellant, auxit locupletavitque. Neque folum intelligebat Græca ac fcribebat, fed & ita nitide, ita promte, ex improvifo, fi ferret occafio, Græce loquebatur, ut ipfis Græcis effet admirationi. Quam & eruditionem fuam coram *Clemente XI*, P. M., non fine illius gaudio, demonftravit, & ad mortem usque docendo, dicendo, fcribendo, oftendit.

ORATIONES SEBASTIANI FRANZONI, OLIM in Seminario Patavino præfecti ftudiorum, nunc Collegii, ab ipfo inftituti, moderatoris.

Patavii, typis Jo. Baptiftæ Conzatti, 1737, 8 maj.
Plag. 17.

Clariffimus Autor, qui, poftquam in florentiffimo apud Patavinos Mufarum domicilio, partim humanas literas profitendo, partim omnium difciplinarum regendo ftudia, duos & viginti annos confumferat, deinde novum fibi ipfi ftudium ludumque peperit, ubi in illis artibus ac fcientiis, quæ repertæ funt, ut puerorum mentes ad humanitatem fingerentur atque virtutem, quod reftaret ætatis, confumeret, eximium hic eruditionis atque facundiæ fuæ monumentum ponit. *Octo* funt *Orationes*, quæ, quanquam non in fingulis partibus ad aureum illud Latinitatis feculum accedunt, proximæ tamen eidem videntur, atque infignem elegantioris literaturæ cognitionem produnt. Vel argumenta illarum primaria id ipfum demonftra-

ſtrabunt. *Prima* ſtatim docet, ad oratoriam & poeticam laudem contendenti, tum nimium, tum nullum, præceptorum uſum eſſe impedimento. Nimirum, dum *M. Tullii* de Oratore libros auditoribus ſuis interpretaretur, viſum ipſi eſt non incongruum, ſi ab *Antonio* & *Craſſo* motam ibi controverſiam, num vere dicendi detur ars, pluribus explicaret. Cum enim ex rebus omnino perſpectis & palam cognitis ars omnis conſtet, neque ab opinionis arbitrio pendeat, non videtur ulla eſſe ars Oratoris, ac propterea doctores Græci, qui ubique Romæ ludum Rhetoricum tunc aperuerant, oleum & operam perdidiſſe, quod aſſeverarent, neminem ad eloquentiæ laudem pervenire, niſi omnia dicendi præcepta probe teneret. At tamen cum *Antonio* Autor noſter, non ita quidem artem oratoriam ac pöeticam accipiendam eſſe, probat, ut omnis loquendi vis atque carmina pangendi in ea ſola ponatur, quemadmodum nonnulli volebant, at nec prorſus eam totam eſſe repudiandam. *Oratio ſecunda* demonſtrat, omnem eloquentiæ laudem, & ingenii admirationem, non in Latine, & plane, ſed in ornate, dicendo collocari. Quæ propoſitio, qualis hic eſt, dubitamus, an ab omnibus probetur. Poſſunt omnino ornatiſſimis verbis maximæ nugæ proponi, quibus neque *Cicero* aliquis, neque *Quintilianus*, eloquentiam ineſſe, temere affirmet. Nimirum accedant oportet argumentorum pondera, ex Philoſophia petenda, neque deſit inprimis ad perſuadendum accommodatio, ni luſibus canoris principis Oratorum ſententiam in te excitare volueris, qua, nihil eſſe tam furioſum, quam verborum etiam ornatiſſimorum cumulum ſine ſubjecta ſententia aut ſcientia, pronuntiavit. At tamen ad elocutionem inprimis ſpectat Noſter, ubi quidem verum eſt, puritati atque perſpicuitati, ceteris formis communi, ornatum adjungi ab Oratore. Id quod luculentius etiam patet ex tertia Oratione, qua, non ſatis eſſe, ornate dicere, niſi ornatum vigor ac robur ſequatur, confirmavit Autor, quamque in ornatus indole, ut ait, explicanda potiſſimum occupavit. Etſi enim ſuperiore non pauca attigerat, quæ ad Rhetoricæ ornamenta pertinebant; præcipuus tamen, quem ſpectarat, is finis fuit, ut oſtenderet, non eſſe in Oratorum numerum recipiendos, qui Latine quidem, & ele-

Pag. 38 ſeq.

69.

eleganter loquerentur, sed ornatum illum negligerent, quo uno Oratores a reliquis scriptoribus secernantur. Nunc autem, *Quintilianum* secutus, docet, oratorium ornatum cum quodam robore ac spiritu esse conjungendum, & frustra in parandis floribus laborare, qui non agrum, quem colit, lætis quoque segetibus, & fœcundis olearum baccis, locupletet. Ostenditur hac occasione, quam sit difficile, modum in ornanda oratione servare, cum in proxima virtutibus vitia facile prolabamur, unde absonæ atque inconditæ figuræ ac translationes haud raro effundantur, eoque tandem res deducatur, ut tanto pulcherrimarum rerum, quemadmodum appellant illarum amatores, apparatu non modo audientes non oblectent, sed etiam
Pag. 98. satietate ac tædio afficiant. Eodem pertinet, quæ *quartum* locum occupavit, Oratio, quæque decori pariter habendam
133. curam esse demonstrat. Quo laudabiliter facto, ulterius progreditur Vir eloquentissimus, &, quæ quantaque Oratori necessaria sit eruditio, considerat. Hoc vocabulo non unam aut alteram literaturæ partem, sed eas omnes, complectitur, quæ ad animos excolendos, eosque ingenuis artibus ad humanitatem informandos, esse præsidio possint. Illas ipsas non ita necessarias esse facundo viro plerasque judicat, ut sine ejusmodi adjumento manca ac debilis sit eloquentia; quandoquidem talia sint adventitia dicenti bona, &, quæcunque demum hominibus opinio sedeat, non tam severa liberanda lance. Sed in medio ista
167. relinquamus, & ad Orationem potius *sextam* properemus; cujus argumentum est, quod neque claris scriptoribus, neque eorum criticis, sit habenda fides. Quod sane tam verum est, quam inculcatu necessarium. Multi, præconcepta venerabilis antiquitatis atque autoritatis opinione, fallunt & falluntur; neque pauciores sunt, qui magno supercilio id, quod intelligentiæ ipsorum limites excedit, despiciunt, rident, accusant. Ad Orationes vero *postremas* quod attinet,
197. illæ in parentalibus recitatæ fuerunt, altera *Joannis Francisci* patris
217. purpurati *Barbadici*, Antistitis Patavini, altera *Francisci Doleonii*, Canonici Patavini, vicarii generalis *Georgii* patris purpurati *Cornelii*. Subjuncta denique istis Orationibus legitur de vita & studiis *Jacobi*
233. *Jacobetti*, in Gymnasio Patavino moralis Philosophiæ Professoris, Epistola ad amicum, quæ & præfixa, ut diximus, est *Jacobetti Opusculis politioris literaturæ*, quorum in recensione plura de illius argumento afferre nos meminimus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCXLI.

Pars I.

ΛΥΣΙΟΥ ΤΑ ΠΕΡΙΓΕΝΟΜΕΝΑ. *LYSIÆ ORATIONES ET FRAGMENTA, GRÆce & Latine. Ad fidem Codicum MStorum recensuit, Notis criticis, interpretatione nova, ceteroque apparatu necessario, donavit, JOANNES TAYLOR, A.M. Colleg. D. Joann. Cantabrig. Socius, Academiæ olim a Bibliothecis, hodie a Commentariis. Accedunt Cl. JER MARKLANDI, Colleg. D. Pet. Socii, Conjecturæ.*

Londini, ex officina Guilielmi Bowyer, 1739, 4 maj. Alph. 4 plag. 2.

Ea semper fuit de *Lysia* opinio, ut Attica elegantia, & subtilitate orationis, ceteris omnibus præferendus judicaretur. *Cicero* quidem eum perfectum Oratorem audet dicere; *Longinus* vero, etsi ei *Demosthenem* sublimitate præfert, tamen concedit, eum ceteris virtutibus oratoriis *Demosthenem* superare ipsum. Sunt præterea refertæ ejus Orationes rebus iis, e quibus fori Attici ratio cognosci potest, quæ, quemadmodum *Henricus Valesius* judicavit, non debet esse ignota iis, qui origines publici privatique Romanorum juris recte cognoscere velint. Quo magis mirandum est, qui fiat, ut *Lysias* neglectus ac prope contemtus jaceat, a paucissimisque legatur. *Joannes Taylor* quidem, Vir Clarissimus, cui hanc novam *Lysiacarum* Orationum ἔκδοσιν, de qua jam dicendum est, debemus, ita

in Anglia *Lysiam* narrat ignoratum esse, ut plures sedulitatis suæ constantiæque in edendo *Lysia* existimatio, quam ipsius *Lysiæ* nomen, commoverit. Itaque etiam nemo ibi ante eum exstitit, qui *Lysiæ* emaculando illustrandoque operam suam navaret. Et sane *Lysias*, ne antiquis quidem temporibus, bonis satis usus est. Circumferebantur olim 400 amplius Orationes *Lysiæ*, autoribus *Plutarcho* & *Photio*. Sed idem ille *Photius* Bibliothecæ Codice 261 tradit, multas & præclarissimas *Pauli* cujusdam *Mysii* Crisi, qua eas spurias judicaverat, periisse. *Dionysius Halicarnassius*, *Paulo* illo sine dubio antiquior, & *Cæcilius*, ex Orationibus *Lysiæ* 425, quæ tum exstabant, germanas judicavere, *Plutarcho* autore, 230, aut, secundum *Photium*, 233. Sed uterque horum Criticorum bene de *Lysia* meritus est. Nam *Dionysius* quidem, præter Crisin de *Lysia*, quæ & nunc exstat, scripsit Commentarium de dignoscendis germanis & adulterinis *Lysiæ* Orationibus; *Cæcilius* autem Commentarium in *Lysiam*, quem commemorat *Longinus Sect. 32.* Idem fecit, sub *Anastasio*, *Zosimus Gazæus*, vel *Ascalonites*, &, qui primo loco nominandus erat propter vetustatem, *Zeno Citiensis*, diversus a Philosopho ejusdem nominis. Ab literis instauratis primus edidit *Lysiacas* reliquias, una cum *Æschine*, *Antiphonte*, & aliis, *Aldus Manutius* A. 1513. Hunc Vir Clarissimus putat non eum tantum in iis secutum esse Codicem, quem *Lascaris* a monte Atho Florentiam attulit, de quo *Manutius* in Præfatione prodidit, sed etiam alios, qui nunc quoque servantur in Bibliotheca Laurentina. Post A. 1575 easdem Orationes, adjecta quarundam Latina interpretatione, emisit Parisiis *Henr. Stephanus*, inter ceteros Oratores Græcos. Is in quibusdam Orationibus adjutum se fatetur Codicibus MStis, sed non constat, quibus. Tum A. 1615 *Jodocus Heydius*, Brabantius, *Lysiæ* Orationes 34, Latine conversas, & politicis notis illustratas, Hanoviæ apud *Wechelos* edidit. In qua editione Græca constituit, & notulas adjecit, *Andreas Schottus*, una divinandi felicitate fretus, nec libris MStis adjutus. Hanc editionem expressit Marburgensis, curante *Joanne Burchardo Majo* edita. Sunt etiam singulæ quædam Orationes *Lysiæ* a doctis viris, plerumque in puerorum usum,

usum, editæ, quas diligenter commemorat Autor; sed, quia ex nihil proprium habent, sed sunt ex aliis expressæ, de iis hoc loco dicere nihil attinet. *Lysiam* illustrare voluerunt *Henr. Stephanus*, *Maussacus*, *Canterus*, & *Henr. Valesius*, sed nihil lucem vidit. *Canterus* etiam Orationes deperditas enumerare, & Fragmenta ejus instituit colligere, & *Andr. Schottus*; sed, quæ illi in animo habuere, præstitit aliqua ex parte *Jo. Meursius* in *Bibliotheca Attica*. Reservata erat, felici quodam literarum Græcarum fato, hæc provincia *Jo. Taylori*, qui eam, judicio certoque consilio, non impetu aliquo & temeritate, susceptam, ita dextre sustinuit, ut dignus videatur, cui, etiam non petenti, *Demosthenis* edendi illustrandique provincia, consentientibus eruditorum suffragiis, decernatur. Quod ut intelligatur, quid ab eo sit in hac *Lysiæ* ἐκδόσει præstitum, breviter demonstrabimus.

Ac primo quidem, quod ad contextum attinet, is est fideliter, quantum scilicet edendi leges permittunt, expressus. Moderatio autem adhibita est hæc, ut vetusta & diu recepta lectio raro sollicitaretur, &, ubi id faciendum esset, ad oram libri rejiceretur. Nam, uti temerarium est, suæ divinationi & Codicibus MStis tantum tribuere, ut, in paribus rationum momentis, novam lectionem veteri præferas, ita etiam male religiosi sunt, qui manifesta scribentium aut operarum typographicarum peccata servant in contextu. Itaque etiam Vir Clarissimus multa ex eo genere menda sustulit, quorum indiculum in ipsa Præfatione proposuit. Ea sane sunt ejusmodi, ut, si dubitare velis, non *Pyrrho*, sed omnino ignarus Græcæ linguæ, sis, necesse sit. Quædam tamen, ex eodem prope genere, non quo dubitari de iis possit, sed quia recepta hodie edendi lex ita postulat, in contextu reliquit, quæ facile vel mediocriter Græce doctus lector, & in Præfatione & in Animadversionibus monitus, & reperiet & probabit. In quo tamen illud sibi jure suo sumsit, ut in Latina interpretatione, quæ tota nova est, & *Taylori* nostro debetur, emendationem potius suam, quam veterem lectionem, in contextu servatam, sequeretur. In Notis, quæ contextui subjectæ sunt, nihil aliud sibi agendum

 constituit,

constituit, nisi ut lectionis varietatem diligenter commemoraret, & suas conjecturas de *Lysia* emendando, confirmatas necessariis Autorum probatorum locis, proponeret; reliqua au-
Pag. 675. tem, quæ de *Lysia* observanda duxit, *Lectionibus Lysiacis*, perpetua oratione scriptis, & huic ipsi editioni insertis, exposuit. Sed suis notis inseruit etiam quasdam ineditas *Jos. Scaligeri* & *Salmasii* notulas, ex oris exemplorum, quibus eos usos constat, repetitas. Lectionibus autem varietas adhibita est non modo ea, quam e Codice MSto depromsit *Stephanus*, sed etiam alia. Nam textum *Lysiæ* Vir Clarissimus conferendum, interventu *Montefalconii*, Viri Celeberrimi, curavit cum membranaceo Codice Sangermanensi, qui olim *Seguerianus*, & postea *Coislinianus* fuit, & Seculo XV scriptus ab homine imperito Græcæ linguæ, ut ex iis, quæ producuntur, speciminibus apparet. *Oratio secunda*, quæ funebris est, collata est cum Codice MSto membranaceo ejusdem Bibliothecæ, qui ad decimum Seculum facile assurgit, bonæ frugis pleno, magnæque merito autoritatis. Eadem Oratio MSta est in Bibliotheca *Barocciana*, ejusdem fere ætatis & fidei. Itaque & hic Codex consultus est. Ejusdem Orationis lectiones varias, e Codice MSto desumtas, & editionis *Aldinæ* duobus exemplis adscriptas, e Bibliothecis Cantabrigiensibus accepit, in quorum altero etiam varietas quædam lectionis adscripta erat tribus postremis Orationibus. Sciebat Vir Clarissimus, etiam in exteris Bibliothecis Codices MStos esse *Lysiacarum* Orationum, sed eorum usum impetrare nullis precibus potuit. Huic, colligendæ undique variæ lectionis, curæ accessit hæc, ut Fragmenta *Lysiæ* congererentur diligenter, quod antea præstiterat nemo, & observationibus necessariis illustrarentur. Adjectus est etiam Index, brevis ille quidem, sed utilissimi consilii, quem Atticum vocavit, & est *Lysiacarum* vocum, flexionum, & constructionum, quæ Atticæ putantur. Hujusmodi Index Atticus in Oratores Atticos haud ita pridem parabatur a *Laur. Normanno*, Episcopo Upsaliensi, sed morte viri doctissimi interceptus est. Restant tria hujus editionis lumina, de quibus dicenda pauca sunt. Primum est Commentatio *Tayloris* de vita *Lysiæ*, ex antiquis Scriptoribus hausta, & plurimis

rimis observationibus eruditissimis ad historiam antiquam civilem & literariam, & loca Autorum, quibus in contextu usus est, emendanda explicandaque, illustrata. Hanc Commentationem qui leget, omnem statum Reipublicæ Atheniensis, qui quidem *Lysiæ* temporibus, inprimis ab eo tempore fuit, quo rempublicam capessivit, explicatum reperiet. Ei subjecta est *Dionysii Halicarnassii* jam supra commemorata Κρίσις *Lysiæ*, cui & ipsius & *Marklandi* eruditæ plurimæque notæ accesserunt, quibus & e novis Codicum lectionibus, & ex ingenio doctissimorum Duumvirum, hic libellus emendatur, ut sane plurimum iis *Dionysius* debeat. Idem, sed parcius, præstitit *Taylor* vitæ *Lysiæ* e *Plutarcho* & *Photio*. Alterum hujus editionis lumen est libellus, qui Cel. *Jer. Marklandi Conjecturas in Lysiæ Orationes* continet, & est bonæ frugis plenissimus. Tertium est *Taylori* libellus, quem *Lectiones Lysiacas* vocat. Nunc, ut specimen Κρίσεως & Notarum *Taylorianarum* capere possimus, deligamus Orationem aliquam, &, quid in ea præstitum sit, videamus. Huic consilio accommodatissimam putamus esse illam alteram, quæ est funebris in Corinthiorum socios, habita in Ceramico, communi Atheniensium, in bello interfectorum, sepulchro. Nam & pulcherrima est omnium, ut e qua etiam, autore *Plutarcho*, *Isocrates* multa in Panegyricum suum transtulit, ut pluribus exemplis demonstravit Cl. *Marklandus* in Conjecturis, (quemadmodum ex *Isocratis* Panegyrico deinde plurima libavit in simili Oratione *Aristides*, ut in Lectionibus *Lysiacis* docetur,) & propterea omnium maxime olim lecta & descripta est (vid. *Lectiones Lysiacas Cap.* 2); & in ea constituenda optimis Codicibus usus est Vir doctus; denique judice *Mureto Var. Lect. XVII*, 11, emendate quidem a *Stephano* edita, sed ita tamen, ut aliorum industriæ aliquid reliquum sit. *Pag.* 28 vulgo ita legitur: παντάχου δὲ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις οἱ τὰ αὐτῶν πενθοῦντες κακά, τὰς τούτων ἀρετὰς ὑμνοῦσι. Vir Clarissimus primo putat, non displicituram emunctioribus lectionem trium Codicum MStorum πανταχῇ, propterea, quod ita ταυτολογία vitetur, cum nihil intersit inter πανταχοῦ & παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις; deinde pro αὐτῶν necessario, sensu exigente, legendum αὑτῶν. De hoc

Pag. 431-607.

nemo

nemo facile dubitet. Opponuntur *αὐτῶν κακὰ*, *ſua mala*, & *τέτων ἀρεταὶ*, *aliorum*, ſcilicet eorum, qui in bello ceciderunt, *virtutes*. Sed de illa *ταυτολογίᾳ* non item omnes Viro Clariſſimo adſtipulabuntur, quæ, ſi hoc nomine digna eſt, quod facile conceſſerimus, uſitata tamen optimis utriusque linguæ ſcriptoribus eſt. *Pag. 29* luculento exemplo demonſtrat, Rhetorum corruptis locis, ſi uſus veniat, medicinam non ſatis tuto ſemper ab Hiſtoricis peti. Nam, cum Hiſtorici, inque his *Pauſanias* & *Juſtinus*, de Amazonum cum Athenienſibus bello ita memoriæ prodiderint, ut, eas, in regnum ſuum reverſas, usque ad imperii Macedonici tempora duraſſe, dixerint, *Lyſiam* contra, in laudibus Athenienſium verſantem, eas ad internecionem cæſas, totum earum genus interiiſſe, dicere. *Pag. 32 initio: ἱερῶν δὲ μιαινομένων τὲς ἄνω θεὲς ἀσεβεῖσθαι*, &c. Sermo eſt de eo, quod, *Adraſto* & *Polynice* ad Thebas victis, cum Thebani nollent concedere, ut interfecti hoſtes ſepelirentur, iisdemque, quæ adſolebant, juſta fierent, Athenienſes ea inhumanitate commoti, Legatos ad Thebanos miſerunt, qui rogarent, ut ſepulturam cæſorum permitterent, propterea, quod, ſi quid mortui peccaſſent, pœnam jam luiſſent, juſtis autem non factis Deos inferos fraudari, & Deos ſuperos profanari, ſi &c. Huic ſententiæ, quæritur, utrum ſatis accommodatum ſit, quod vulgo legitur: *μιαινομένων ἱερῶν*. Nos quidem facile largimur Cl. *Taylori*, & omnes intelligent facile, hic non tam *polluta ſacra*, quam *intermiſſa*, locum habere. Non enim polluebantur ſacra, non redditis cæſorum cadaveribus, ſed impediebatur, quo minus fieri poſſent. Itaque vehementer probamus ſententiam Viri Clariſſimi, qui pro *μιαινομένων* e tribus Codicibus MStis reponi vult: *μὴ γενομένων*. *Pag. 33* vulgo *ἀλλ' ἐκείνοις μὲν* (Καδμείοις) *ἀντὶ τῆς εὐσεβείας τὴν ἑαυτῶν ἀρετὴν ἐπεδείξαντο, αὐτοὶ δὲ λαβόντες τὰ ἆθλα, ὧνπερ ἕνεκα ἀφίκοντο, τὲς Ἀργείων νεκρὲς ἔθαψαν ἐν τῇ αὐτῶν Ἐλευσῖνι.* Cl. *Taylorius* ex autoritate trium MStorum reponendum cenſet, idque in interpretatione Latina ſequitur, *ἀντὶ τῆς ἀσεβείας*, quod vel contextus docet unice verum eſſe. Nam Cadmei, cum non redderent cæſos, atque ita Diis juſta non ſolverent, *τὲς ἄνω Θεὲς*, ut ſupra erat, *ἠσεβέντο*, non *ηὐσεβέντο*. Deinde oſtendit,

ostendit, quare in ultimis verbis, ἐν ἐλευσῖνι, addat, τῇ αὐτῶν, ejus rationis etiam ex *Herodoto* & *Aristide* exempla affert. Nempe, cum Cereri Eleusiniæ plura essent in Græcia templa dicata, in Attica, Bœotia, Ionia, &c. indicandum erat, de quo diceretur. Est enim ἐλευσὶς hoc loco idem, quod τὸ ἐλευσίνιον, templum Eleusiniæ Cereris Athenis Acropoli subjectum, ut docuit *Palmerius* in *Exercitationibus*, aliique, pluribusque exemplis Noster ad *Orationem in Andocidem pag. 105.* Sed *pag. 34* cum his verbis: Ἡρακλῆς ἐξ ἀνθρώπων ἠφανίσθη, respici Vir doctissimus putat ad opinionem veteris superstitionis, cum crederent, semideorum & Heroum mortem non esse e vita excessum, sed rectam quasi ad cœlum migrationem, id quod pluribus, quam fortasse necessarium erat in re non obscura, exemplis demonstrat, erunt fortasse, qui, etsi non absurdam, tamen non admodum probabilem, eam sententiam putabunt, & ἀφανίζεσθαι, si sensu maxime leni & molli accipiatur, potius per εὐφημίαν aliquam de cujuscunque morte, non minus atque illa, ἀπαλλάττειν, *decedere*, &c. dici. Quid? quod ignorare Vir Græce longe doctissimus non potest, ἀφανίζεσθαι dici res, quæ corrumpuntur, perduntur, ad nihilum rediguntur, cujus rei exempla inprimis multa sunt apud *Ælianum* in *variis Historiis*, ubi de exercitu deleto & urbe ita diruta dicitur, ut ejus nullum vestigium supersit; quorsum pertinent etiam, quæ *Jo. Boisius*, Britannus, in *Collatione vet. Interpr. cum Beza pag. 17* attulit. *Pag. 35* ad verba: ἱκέται ἐπὶ τὸν βωμὸν ἐκαθέζοντο, primo indignatur librariis, qui pro hoc scripserunt ἐπὶ τῶν βωμῶν, non concocta constructione, ἐπὶ τὸν βωμὸν, quæ tamen multis Autorum idoneis locis confirmatur; deinde ostendit, *aram*, de qua hic dicatur, esse celeberrimam illam *Misericordiæ aram*, quam Athenienses memoriæ *Heraclidarum*, eorumque fortunæ, consecrarint, & ἐλέου βωμὸς *Apollodoro*, *Pausaniæ*, *Diodoro*, *Philostrato*, *Zenobio Paræmiographo*, *Scholiastæ Aristophanis*, dicatur. *Pag. 38* sic legitur: ἀπαλλάξαντες δὲ τοῦ δέους καὶ τὰς ψυχὰς ἠλευθέρωσαν, διὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀρετὴν ἐκείνους δὲ τοῖς αὐτῶν κινδύνοις ἐξεφάνωσαν. Τοσοῦτον εὐτυχέστεροι παῖδες ὄντες ἐγένοντο τοῦ πατρός. Hunc totum

locum

locum ſic refingit, ut δὲ, quod eſt poſt ἐκείνυς, rejiciat poſt διὰ: deinde pro τοσῦτον δὲ ſcribat τοσῦτον δὴ, quo ſane facto multo melius oratio procedit. *Pag. 39 Lyſias* dicit: ἀνθρώποις προσήκειν, νόμῳ μὲν ὁρίσαι τὸ δίκαιον, λόγῳ δὲ πεῖσαι. Ibi duo Codices MSti habent ὁρίσασθαι, quæ lectio etiam e veſtigiis Codicis Cantabrigienſis eruitur. Idque fortaſſe rectius vulgato eſſe dicit Vir Clariſſimus, quod *Plato* & *Ariſtoteles* quoque media forma utantur, quando de definitione verborum loquuntur. *Ariſtotel. Polit. V* κακῶς ὁρίζονται τὸ ἐλεύθερον. Jam, etſi nobis non eſt in promtu locus, ubi active dicatur hoc verbum, de definitionibus Dialecticorum; tamen non dubitamus, quin, cum pro *conſtituere*, *ſancire*, *definire*, dicitur, uti loco *Lyſiæ*, recte & Attice activa forma adhibeatur. Sic *Dionyſius Halicarnaſſius pag. 674* de lege Tarpeja: ἀλλ᾽ αὐτοὶ τὴν ἀξίαν ὥρισαν μέγιστον ἀποδείξαντες ὅρον ζημίας δύο βόας καὶ τριάκοντα πρόβατα; *Diodorus Siculus Lib. XIV pag. 267:* σπονδὰς ἐποίησαν καὶ χρόνον ὥρισαν, εν ᾧ &c. Paulo poſt *pag. 40* ita eſt in vulgatis: μόνοι γὰρ ὑπὲρ ἁπάντων τῶν τῆς ἑλλάδος πρὸς πολλὰς μυριάδας τῶν βαρβάρων διεκινδύνευσαν. Hunc locum ita emendat Vir Clariſſimus, ut primo pro ὑπὲρ ἁ. τ. τ. ε. legat: ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ἑλλάδος, quod, ut neceſſitas quædam ſuadet, ita in præſtantioribus Codicibus, iisque ſex, reperitur. Deinde pro διεκινδύνευσαν e Codice *Mureti* reponit: δὶς ἐκινδύνευσαν; quam lectionem commendat hoc nomine, quod hic ſibi Orator aditum quærit ad utramque hiſtoriam rerum tum Marathone, tum Salamine, geſtarum, non ad unam ſolam exornandam. Eodem modo *Demoſthenes Epitaph.:* ἐκεῖνοι τὸν ἐξ ἁπάσης τῆς Ἀσίας στόλον ἐλθόντα μόνοι δὶς ἠμύναντο, &c. *Pag. 42* αὐτοῖς τοιαύτη δόξα περιειστήκει. Hæc lectio etſi ſenſum commodum habet, & Græca eſt; tamen Viro Clariſſimo ita arriſit lectio Codicis *Coisliani* ſecundi, qui hic παρειστήκει habet, ut, illa rejecta, hanc, multis exemplis illuſtratam, in contextum receperit. *Pag. 44* vulgo ſic legitur: ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς φιλοψυχήσαντες, καὶ μᾶλλον τὺς παῤ αὐτοῖς νόμυς αἰσχυνόμενοι, ἔστησαν μὲν τρόπαια &c. Huic loco duplicem

medi-

medicinam fecit. Nam primo restituit ὀ, ante φιλοψυχήσαντες, quod & sensus medicinam necessariam faciebat, & Codices MSti adjuvabant, probatque *Marklandus*. Neque enim hæc lectio vulgata a MStis, sed a negligentia editorum, profecta est, deinde ante ἔστησαν e Codice *Coisl.* 2, & duobus *Mureti* exemplaribus, & margine Codicis *Barocciani*, addidit hæc verba: ἢ τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους κίνδυνον φοβούμενοι. Eodem modo *Lysias* contra *Alcibiadem*: πολὺ μᾶλλον ἐφοβεῖσθε τοὺς τῆς πόλεως νόμους, ἢ τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους κίνδυνον. Sed ibidem sequentia ita leguntur: ἔστησαν τρόπαια ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος τῶν βαρβάρων ἐν τῇ αὐτῶν, ὑπὲρ χρημάτων εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐμβαλόντων παρὰ τοὺς ὅρους τῆς χώρας. Pro his in Codicibus *Mureti* fuit: ἔστησαν - - τῶν βαρβα. ἐκ τῆς αὐτῶν χώρας ὑπὲρ χ. ε. τ. α. ε. παρὰ τοὺς ὅρκους. Jam de fide juramenti vehementer se ambigere fatetur; sed in Latina tamen versione expressit. Ceterum Cl. *Marklandus* etiam conjecerat sic legendum; nisi quod simpliciter legit: ἐκ τῆς αὐτῶν, omissa voce χώρας. Modo illud παρὰ τοὺς ὅρκους ex historia illustrasset. Sed cetera valde probat Vir Clariss. quibus locus felicissime complanetur. Neque vero de τρόπαια τῶν βαρβάρων, quin Græce dictum sit, nos sinit dubitare, sed hoc exemplis ex ipso *Lysia*, *Platone*, & *Andocide*, confirmat. *Pag.* 48 bis *Lysiam* sanavit, primo cum pro ἀλώσονται rescripsit ἁλώσεται, quoniam ad πόλιν refertur, & quidem qua ædificiis constat, non qua hominibus: nam, hoc si esset, servari pluralis potuisset: deinde, cum pro καταλιπεῖν τὴν πόλιν e Codicibus *Cantabrigiensibus* & vestigiis *Aldini* & *Coisliniani*, conjecturaque *Stephani*, reposuit ἐκλιπεῖν, eamque formam loquendi pluribus exemplis confirmavit. Conf. etiam *Marklandus ad h. l.* *Pag.* 65 sic vulgo legitur: μόνοι δ' ἂν μοι δοκοῦμεν ταύτην τοῖς ἐνθάδε κειμένοις ἀποδοῦναι χάριν, εἰ &c. hic pro μόνοι reposuit μόνην, quod sane & sensus postulat, & est totidem literis in altero *Coisliniano*. *Pag.* 66 erat antea οὐ γὰρ ἐλανθάνομεν ἡμᾶς αὐτοὺς ὄντες θνητοί. *Stephanus* jam videbat, esse legendum aut ὄντας θνητοὺς, aut ὄντες θνητοί. Noster e Codicibus *Barocciano* & *Coisliniano* utroque ὄντες rescripsit.

psit. Intelligent Lectores nostri, quantum hæc oratio *Tayloro* debeat. Neque tamen omnia potuimus commemorare. In ceteris Orationibus eadem diligentia eruditioque cernitur. Veniamus jam ad Cl. *Marklandum*, & ejus conjecturas in *Lysiam*. In iis Vir Clariss. dicit, se nullis MStis Codicibus adjutum esse, sed uno ingenio, quod habet summum, & lectione, quæ in eo est propemodum infinita. Eas conjecturas ut in lucem edi pateretur, hoc facilius induci se passus est, quod primo nonnulla animadverterat in *Lysia*, nondum ab aliis, quod quidem sciat, prolata, quæ Novi Fœderis textui & phrasibus illustrandis inservire queant. Immistæ adeo sunt quædam conjecturæ in loca Novi Fœderis, quæ ipsi suspecta visa sunt, quas ille judiciis eorum, qui sunt in hoc genere, ut ait, versatiores, permittit, ea modestia & ἐποχῇ, quæ debetur τοῖς λογίοις τοῦ Θεοῦ. Videamus primo de *Lysia*, deinde de conjecturis in Novum Fœdus. Et, quoniam semel delegimus Orationem alteram, nunc quoque allatas ad eam conjecturas considerabimus, & ex iis specimina quædam proferemus: in quo tamen quicquid tantum ad comparationem *Lysiæ* & *Isocratis*, item ad formas dicendi ex aliis scriptoribus illustratas, item quæ a *Tayloro* jam occupata sunt, aut jam dicta, cum de *Tayloro* ageremus, pertinet, prætermittemus. Apud *Lysiam pag. 28 extr.* in verbis Ἀμάζονες &c πρῶται δὲ inconnexi aliquid videtur esse in compositione ex abundantia particularum μὲν & δέ. Huic incommodo sic medetur Vir Clarissimus, ut legat: Ἀμάζονες μὲν γὰρ Ἄρεος το παλαιὸν ἦσαν θυγατέρες, οἰκοῦσαι παρὰ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν, μόναι μὲν ὡπλισμέναι - - πρῶται δὲ, nempe sublato δὲ post οἰκοῦσαι, & permutato δὲ cum μὲν post μόναι. Μόναι μὲν est a *Mureto* pro μόναι δὲ; & confirmatur emendatio loci *Isocratis* in *Paneg. pag. 106 ed. Genev.* *Lysiæ*

Pag. 39. vulgatæ editiones habent: ἡγούμενοι τὴν πάντων ἐλευθερίαν, ὁμόνοιαν εἶναι μεγίστην. Hæc sententia cum falsa videatur, *Marklandus* colligit, transpositione eam juvari posse, sic: τὴν πάντων ὁμόνοιαν, (vel ἰσονομίαν) ἐλευθερίαν εἶναι μεγίστην, aut ita: τὴν πάντων ἐλευθερίαν, εὐνομίαν εἶναι μεγίστην. Cui sententiæ plures similes apud veteres reperiuntur. Neque tamen

nobis

nobis hujus emendationis aliqua neceſſitas ſubeſſe videtur. *Lyſias* dixerat, majoribus Athenienſium multas occaſiones datas fuiſſe pro juſto & æquo pugnandi, dum concordibus animis ſententiisque fuerint. Poſtea ipſos, & quidem primos, regulos ſuos ſuſtuliſſe, & populare imperium, atque adeo libertatem, inſtituiſſe, quod exiſtimaverint, *πάντων ἐλευθερίαν ὁμόνοιαν εἶναι μεγίστην*, libertatem communem ſummam concordiam eſſe ſolere, aut fore, hoc eſt, ſi pro libertate communi pugnandum eſſet, eo majorem ipſorum concordiam fore, qua ſcilicet ad Græciam tuendam opus inprimis eſſet, quæque adhuc tanta commoda ſibi attuliſſet. Ita cohærent omnia, & ſenſus recte ſententiæ conſtat. *Pag. 42* pro *νομίζοντες - - ἀθάνατον περὶ τῶν ἀγαθῶν καταλείπειν* egregie ſuſpicatur: *περὶ τῶν ἀρετῶν*, aut *παρὰ τῶν ἀγαθῶν, καταλείψειν*, ut paulo poſt eſt: *ἐνόμιζον μνήμην ἰδίαν καταλείψειν.* Sed, quod ibidem paulo ante pro *σώζονται* conjicit *σώσονται*, quia proxime eſt *βοηθήσαντες*, nihil opus eſſe videtur, quod hujus diverſitatis plurima ſunt exempla, ut apud *Callimachum H. in Apoll. 14*, *Xenophontem Memor. Socr. II, 4*, quem utrumque locum eodem modo tentarunt viri longe doctiſſimi, *Bentlejus* & *Stephanus*, ſed ſine cauſa. Majorem ſpeciem habet illa conjectura, cum *pag. 43* pro *οὐκ ἀνέμειναν πυθέσθαι οὐδὲ βοηθῆσαι τοὺς συμμάχους*, legendum cenſet transpoſitione levi: *οὐκ ἀνέμειναν οὐδὲ πυθέσθαι βοηθῆσαι τοὺς συμμάχους*; *non ſuſtinuerunt ne rogare quidem ſocios, ut ſibi auxilium ferrent.* Item illa *pag. 46*, cum jubet pro *τὰ φύσει πεφυκότα καὶ τὰ θεῖα πράγματα*, legere primo *τὰ φύσει πεπηγότα*, ut apud *Demoſthenem Or. in Ariſtogiton. I: ταῦτα τὰ καλῶς οὕτω πεπηγότα τῇ φύσει*: deinde *προστάγματα* pro *πράγματα.* Quanquam non unum eſt, quod contra utramque dici poſſit. In *Demoſthene* neceſſarium eſt *πεπηγότα*, quia reſpondet *κινεῖν*, *μεταρρίπτειν*, *ἀναιρεῖν*; quorum nihil aut ſimile eſt apud *Lyſiam*; deinde, etſi non dubium eſt, quin *προστάττειν* & *πράττειν*, *πρόσταγμα* & *πράγμα*, confuſum ſit a librariis, ut ipſe *Marklandus pag. 570* obſervavit, tamen hic illa confuſio locum non videtur habere. Sermo eſt *Lyſiæ* de naturali rerum conſtitutione, quam

Xerxes mutare auſus ſit, cum Helleſpontum junxiſſet, & Atho perfodiſſet. Sed de rebus naturalibus, earum ordine, natura, deſcriptione, πεφυκότα & θεῖα πράγματα dici, vel e *Xenophontis Memorab. Lib. I* notum eſt. Πράγματα quidem θεῖα etiam Latini eodem ſenſu *res divinas* in definitione Philoſophiæ dicunt. *Pag. 47* claudicat conſtructio, ut & *Taylorus* vidit, in verbis: Λακεδαιμόνιοι ὀυδὲ ταῖς ψυχαῖς ἐνδεεῖς γενόμενοι, &c. defectu verbi. Itaque Cl. *Marklandus* putat, ſic ſuccurri huic loco poſſe, ſi pro γενόμενοι legatur ἐγένοντο. Sed nobis durius videtur, verbum ἐγένοντο referre ad ψευσθέντες, &c. Itaque potius excidiſſe verbum finitum videtur, a quo participia pendeant, idque oppoſitum fuiſſe debet τῷ ἐνίκων, quod de Athenienſibus dicitur. *Pag. 55* ad hæc verba: πολιορκηθέντων δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Αιγυπτόν τε καὶ Αἴγιναν, *Stephanus* exiſtimaverat pro Αιγυπτὸν legendum Αἰδηψόν. Sed *Marklandus* demonſtrat, item ut *Taylorus*, e *Thucydide* Ægyptum huc maxime pertinere. Quoniam autem fortaſſe durius *Stephano* viſum ſit, aut alicui videri poſſit, πολιορκεῖν de regione dici, reponi poſſe πολεμεῖν. Vellemus, Viris doctiſſimis potius veniſſe in memoriam, hoc ipſum πολιορκεῖν etiam aliis Atticis ſcriptoribus improprie dici. *Xenophon* quidem *Memor. Socr.* de ſingulis hominibus τὸ πολιορκεῖσθαι dixit, & de regionibus quoque legiſſe alibi meminimus, ſed locum nunc invenire non poſſumus. Quod ſi non ita eſſet, tamen defendi locus *Lyſiæ* συλλήψει poſſet, frequentiſſima in bonis Autoribus, qua verbum jungitur Subſtantivis duobus, quorum uni tantum proprie convenit. Sed age, ſpecimina obſervationum in Novum Fœdus proferamus. *Pag. 436* oſtendit Vir Clariſſimus, diphthongum ει permutari cum η, atque hinc emendat locum ad *Hebræos IX, 1.* Ibi vulgati libri ſic habent: εἶχε μὲν ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιώματα λατρείας &c.. Noſter autem putat, legendum ἐκείνη, ut intelligatur διαθήκη. Id, ait, requirere argumentationem *Paulinam*. Nam *Capitis* ſuperioris *v. 7* dixerat: εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἄμεμπτος, ὀυκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος, & deinde ingreditur demonſtrationem de primi fœderis imperfectione. *Capite* autem *nono* τῇ πρώτῃ opponitur

nitur *v. 15* καινὴ διαθήκη, & *v. 18* iterum ἡ πρώτη, id eſt, διαθήκη, commemoratur. Sane conſtat, multos adeo Codices MStos vocem σκηνὴ plane omittere, pro eaque lectione *Beza* & *Millius* pugnant. Itaque etiam Cl. *Bengelius* in ſua ἐκδόσει eam vocem omiſit. De emendatione autem Cl. *Marklandi* jam *Mangeio*, ut ipſe commemorat, &, ut ex apparatu *Bengeliano* intelligitur, aliis, in mentem venit. Si de lectione profani alicujus Autoris ageretur, non dubium eſſet, quin e legibus criticis aut σκηνὴ omitti, aut ἐκείνη reponi, deberet, nunc, cum de libris divinis agatur, & ii quoque aliquas rationes afferant, qui σκηνὴ retinendum cenſent, res, ut in aliis locis, tutius in medio relinquitur. Neque tamen eo quisquam dicet effici, incertam ſapientiam divinam e ſacris literis hauriendam, quod ne illa infinita quidem *Milliana* varietate lectionum, & plurimis illis Interpretum de ſenſu certorum locorum in utramque partem diſputationibus, efficitur, ut Theologi recte docent, quod eæ non ad ſumma & neceſſaria religionis capita pertinent. Quare videant, quid agant, caveantque, ne hoſtibus ſacrarum literarum tela tradant, qui ſemper incertam fore (humanam) ſapientiam veram clamant, ſi ex antiquis Græcis & Latinis Autoribus ea petenda ſit, quia interdum de lectione aliqua, in numeris, prænominibus, &c., aliisque hujusmodi minutiis, paribus propemodum rationibus in utramque partem diſputari poteſt. Quaſi vero non poſſimus univerſam de officiis diſciplinam *Ciceronianam* certo ſcire, etiamſi dubium quibusdam videatur, utrum *Lib. I Cap. 11 Pompilius* an *Popillius*, & *Cap. 30 Sullam & M. Craſſum*, an vero *Sullæ M. Craſſum*, legendum ſit. Sed aliquod ſpecimen afferamus obſervationum *Marklandinarum*. In *Orat. IX Lyſiæ* Vir Clariſſimus oſtendit, *pag. 554* verbum ἐξήλασαν interpretandum eſſe: *ejicere voluerunt*, eaque ratione capiendum *Jo. X, 32, 33*, λιθάζετε, λιθάζομεν. Sed deinde quærit, an ex hac loquendi forma explicandum ſit etiam iſtud *Actor. VII, 58*: καὶ ἐκβαλόντες ἔξω τῆς πόλεως ἐλιθοβόλουν; nam ſtatim ſequitur: καὶ ἐλιθοβόλουν τὸν Στέφανον; & idem bis dici opus non erat. Ipſi quidem nequaquam veroſimile videtur, aut idem bis dictu-

rum hiſtoricum fuiſſe, vel eandem vocem, tantulo ſpatio interjecto, tam diverſis notionibus uſurpaturum. Igitur primo loco ſuſpicatur legendum: ἐλιθολόγουν, *lapides legebant*: quod poſtquam factum, teſtes veſtimenta exteriora deponunt, & deinde ἐλιθοβόλουν *Stephanum.* Nimirum in lapidationibus Judæorum judicialibus eligebatur lapis *magnus*, quem *teſtes* in damnatum *primi* mittebant. Hic, utpote inſignior, ὁ λίθος videtur κατ' ἐξοχὴν vocari, & inde explicandum videtur illud *Jo. VIII, 7:* ὁ ἀναμάρτητος ἐν ἡμῖν, πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω, *lapidem illum*, velut teſtis legitimus, jus habeat primus mittendi lapidem illum magnum. Nam, niſi ita ſumatur, ſuperfluum eſſe articulum τὸν: cujus pleonaſmi pauciſſima exempla ex ſcriptis Novi Teſtamenti proferri poſſe exiſtimat, in quibus major, quam vulgo putetur, circa hanc rem ſit ἀκρίβεια. Jam vero, ſi *teſtes* magnum illum lapidem *primi* mittebant, quinam ſint, requirit Vir Clariſſimus, qui ἐλιθοβόλουν *Stephanum priores*, & antequam teſtes veſtes poſuiſſent? Hujus generis obſervationes, non ſane triviales, quales ſunt eorum, qui hodie e Lexicis & Schediasmatibus Academicis ἱεροφιλολογοῦσι, plures in hoc *Marklandino* libello reperiuntur, quas hic referremus, niſi jam propemodum longiores juſto
Pag. 675. fuiſſemus, ac non adhuc reſtarent *Lectiones Lyſiacæ Taylori*, de quibus dicenda quædam, ſed pauciora, quam pro rerum copia. Conſilium autem in his Lectionibus hoc *Tayloro* fuit, primo, ut ſi quid in *Notis ad Lyſiam* minus recte aut perſpicue dictum eſſet, id reprehenderet ipſe, emendaret, illuſtraret, confirmaret: deinde, ut voluntati quorundam ſatisfaceret, qui de arido nimis notarum criticarum genere conqueſti, quædam præterea ſucculentiora & quaſi carnoſiora afferri volebant, de Autoris indole, ſcribendi genere, de Athenienſium inſtitutis forenſibus, &c. Ergo non apud nos tantum, ſed etiam in illa fortunata Inſula, audiuntur de ariditate critica querelæ? Eſt ſane mirum, ac prope dicam ridiculum, æquo animo ferre illos delicatulos tot ſcelera hiſtorica, philoſophica, & item in ceteris diſciplinis, quibus nihil ſiccius eſt atque jejunius, ſubtilitatem autem illam, vel, ſi placet, ariditatem, in criticis rebus, plerumque neceſ-

ſariam,

sariam, repudiari, & quibusdam hoc unum ad contemtum Critici alicujus satis videri, si dixerit, ejus notas esse tantum criticas & aridas adeo. Hi scilicet sunt intelligentes illi, apud quos jacet *Burmannus*, in cœlo est *Pitiscus*. Est tamen, quare laudemus humanitatem facilitatemque *Taylori*, qua in satisfaciendo illorum hominum voluntati usus est. Ad *Or. I pag. 1, 2,* attulerat *Lysias* ὁμωνύμως *XVII*; his addit *Cap. I* tres Pag. 676.
alios. Deinde agit de curiis, in quibus de cæde cognoscebatur, inprimisque *de Delphinio*, quod habet nomen ab *Apolline Delphinio*; ipsum autem *Apollinem* δελφίνιον, vel δελφινὸν, rejectis aliorum opinionibus, dicit esse *uterinum*. Nam & Diana Δελφίνια dicta est. Conf. *Pollux VIII, 10.* Apud *Laertium* quidem in *Thalete S. 29* διδυμαῖος & δελφίνιος Ἀπόλλων, ut synonyma, permutantur. *Cap. II* commemoratur primo de pretio, quod *Orationi Lysiæ secundæ* semper statutum est, & hac occasione data aliquot exempla plagii e Græcis scriptoribus commemorantur. E *Lysiæ* Oratione, quam diximus, plurima sumsit *Isocrates*, ex *Isocratis* Panegyrico *Aristides*. *Plutarchus* & *Photius* vitas X Oratorum scripsere, sed alter alterum exscripsit. Unus est liber *Plutarchi* de placitis Philosophorum, & *Galeni* Historia philosophica. *Philistus Thucydidem*, *Menander Antiphanum*, exscripsit; *Appianus Plutarchi Crassum* in Parthicis in loco de *Aristidis* Milesiacis. Ipse *Lysias* noster non est liber ab hac culpa. Nam *de Aristophanis bonis init.* omnino eadem habet, quæ *Andocides de Mysteriis*, qui ante eum scripsit. In fine *Capitis* commemorantur, qui e veteribus de Plagio scripsere. Sed hæc pleraque, quemadmodum suspicatus est Vir Clarissimus, occupavit jam *Thomasius de Plagio*. *Cap. III* agitur de Orationibus funebribus, quæ Græcis antiquis, sive vere, sive falso, tribuuntur, *Platonis*, *Periclis*, *Lysiæ*, *Hyperidis*, *Isocratis*, & *Archini*, deinde de hoc honoris genere in universum erudite disputatur. Sed in toto hoc *Capite* legendus est inprimis locus, 680-681.
ubi ostendit primo, falsum esse, quod de Oratione *Isocratis* in funere *Mausoli* apud *Gellium X, 18*, quanquam dubius ipse, tradit, & *Suidam* potius sequendum, qui eam Orationem *Isocrati* cuidam juniori tradat: deinde, eam Orationem, quæ sub *Demosthenis*

mosthenis nomine circumferatur, in eos, qui ad Chæroneam in prælio ceciderunt, non esse *Demosthenis*, neque ejusmodi, ut a mediocri Oratore proficisci potuerit, eamque, quam *Demosthenes* dixerit, intercidisse. *Cap. IV* varia de *Amazonibus* habet, interspersis plurimis locorum e Græcis Autoribus vel explicationibus vel emendationibus, quarum palmaris ad *Herodotum* pertinet, apud quem *Lib. IX Cap. 27* ita dux Atheniensium dicit: ἔϛι δὲ ἡμῖν ἔργον εὖ ἔχον καὶ ἐς Ἀμαζονίδας τὰς ἀποθήκας τὰς ἀπὸ Θερμώδοντος ποταμοῦ ἐσβαλούσας κοτὲ ἐς γῆν τὴν Ἀττικήν. Vocem ἀποθήκας corruptam esse apparet, sed in ea vera lectio latet. *Gronovius* putabat, legendum ἀποθήτας, sed hæc conjectura Nostro nullo modo probatur. Ipsi autem videtur scribendum ἀπὸ Θεμισκύρας τῆς ἐπὶ Θερμώδοντος, docetque ex ipso *Herodoto*, *Strabone*, *Pausania*, *Apollonio Rhodio*, *Lycophrone*, & *Justino*, *Themiscyras* & *Themiscyrios campos ad Thermodonta* sedem propriam Amazonum fuisse, & eas inde ipsas *Themiscyrias* appellari. Unum *Herodoti* locum e *Lib. IV Cap. 86* adjiciemus, ubi totidem verbis: ἐς δὲ Θεμίσκυραν τὴν ἐπὶ Θερμώδοντι ποταμῷ. Neque vero mirum debet videri, ex ἀπὸ Θεμισκύρας factum esse ἀποθήκας, cum apud *Dionysium Halicarnassium* pro Δημήτριος, Δῆμος, pro Θέσσαλος, Θάλλος reperiamus: & in *libro Aristoph. ad Ran. 33* pro Ἀντιγένους legamus hodie Ἀντίνου, & apud alios similia nominum compendia inveniantur. *Cap. V* & *VI* de *Andocide* est & quatuor Orationibus ejus, quæ hodie exstant, occasionem præbente Oratione *Lysiæ* contra hunc ipsum *Andocidem*, ἀσεβείας reum, cui deinde luculentam Orationem de Mysteriis opposuit *Andocides*. In his *Capitibus* multa egregia ad historiam *Andocidis* pertinentia commemorantur, de Autore singularum Orationum disputatur, & quædam emendationes Orationum proponuntur. Non possumus facere, quin, quæ de *quartæ* Autore dicuntur, hic in compendium mittamus, & cum lectoribus nostris communicemus. Primo disputatur in hac Oratione, quis e tribus decennali exilio, quem Ostracismum vocabant, plectendus sit, *pag. 29 ed. Steph.* deinde Orator *pag. 33* memorat, se esse genere humili ortum, & *pag. 34* exponit, quibus lega-

legationibus honorifice & cum salute civitatis functus sit. Jam hæc non conveniunt in *Andocidem*. Nam primo *Andocidem* cum *Alcibiade* & *Nicia* de Ostracismo decertasse non constat; secundo ignobilitas in *Andocidem* non cadit, qui alibi nominis splendorem, majorum res gestas, jactat; tertio *Andocides* peragravit quidem Siciliam, Italiam, Thessaliam, aliasque regiones, verum privatus, non legatus a civitate, ut e *Lysia* discimus. Neque vero *Lysias* est hujus Orationis Autor, ut *Athenæo* visum *Lib. IX extr.* Nam verba, quæ ab eo adducuntur, sunt illa quidem in hac Oratione *pag. 33*, sed potuit hæc verba & *Lysias* & Autor hujus Orationis usurpavisse, nisi *Athenæus* in ipso nomine cespitavit: certum enim est, eam ad *Lysiam* non pertinere. Ad quem igitur? Ad *Phæacem*, obscurum hodie nomen. Is vixit cum *Alcibiade*, & in *Schol. Aristoph. ad Equit. v. 1374* appellatur δεινὸς Ῥήτωρ, uti Comicus eum nominat. Is, causa capitis dicta ἐπαυτοφώρῳ, facundiæ salutem debuit. In hunc omnia illa, quæ supra diximus, conveniunt. Nam 1) *Plutarchus* in *Alcibiade* autor est, de Ostracismo certatum esse inter *Phæacem*, *Erasistrati* filium, *Niciam*, & *Alcibiadem*; 2) *Phæax* obscuro genere fuit, nec *Erasistrati* gens in Historia antiqua dignitatem habet, sed eam primus nobilitavit *Phæax*; 3) belli Peloponnesiaci anno decimo *Phæax* cum duobus collegis missus est legatus in Italiam atque Siciliam ad confirmandos sociorum animos, ceterorumque irritandos adversus Syracusios, eique legationi ex parte satisfecit, teste *Thucydide V, 4*. Huc accedit res, qua certissima efficitur *Taylori* sententia. Autor Orationis *pag. 33 init.* dicit, *Alcibiadem* τὰ πομπεῖα civitatis ab architheoris sumsisse, ὡς εἰς τὰ πινάκια τῇ προτέρᾳ τῆς θυσίας (ita recte emendat pro ὁσίας) χρησόμενον, neque deinde reddere voluisse, &c. *Plutarchus* autem in *Alcibiade* tradit, esse quandam Orationem *Phæacis* contra *Alcibiadem*, in eaque scribi *Alcibiadem* τὰ πομπεῖα civitatis χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ mutua sumsisse, & omnibus usum esse pro suis, &c. Quid clarius certiusque dici potest? Est ergo illa, quæ *Andocidi* vulgo tribuitur, *Phæacis contra Alcibiadem Oratio*. *Cap. VII* disputatur de inepto libello de decem Rhetoribus, qui falso *Plutarcho* inscribitur, & vita Pag. 106.

vita *Antiphontis* percurritur. *Cap. VIII* quædam ad Orationem *Lysiæ* contra *Andocidem* afferuntur. *Cap. IX* duo fontes mendarum in *Hesychii* Glossario indicantur, & octoginta circiter ejus loca emendantur. Illi fontes sunt, cum vox alienam sedem occupavit, aut quod excidit litera initialis, aut quod vestigia sua & imaginem dissimulavit, ut cum alia litera simili permutaretur. Ex illo genere est ΔΥΡΕΣΘΑΙ pro ΟΔΥΡΕΣΘΑΙ, ex hoc ΛΗΤΑΙ pro ΑΗΤΑΙ. *Cap. X* habet juris Attici commendationem, promittitque Commentarium de Republica Atheniensi, adjunctis variis ex eo genere observationibus; *Cap. XI* autem recensentur 27 leges Atticæ, apud *Lysiam* obviæ, eæque plurimis eruditis observationibus illustrantur. Denique *Cap. XII* *Lysias* pluribus locis & obiter alii scriptores emendantur. Sed cum ex his Lectionibus, tum ex toto Opere *Tayloriano*, intelligitur, Virum Clarissimum esse, cum in Orationibus Græcis, tum in omni genere Scriptorum Græcorum, versatissimum, neminemque hodie facile esse, a quo melior *Demosthenis* editio, & Commentarius de Republica Atheniensi, exspectari possit.

SPECIMEN VARIÆ LITERATURÆ, QUÆ IN urbe Brixia, ejusque ditione, paulo post typographiæ incunabula, florebat, scilicet vergente ad finem Seculo XV usque ad medietatem Seculi XVI. Unde, præter Brixiani ingenii gloriam, tam Annalium typographicorum series, quam historia literaria temporis illius, quo bonarum artium renata sunt studia, illustrantur. Pars prima Poetas Latinos aureæ & argenteæ ætatis, quos Brixiani Scriptores illustrarunt; Pars altera Grammatica, Oratoria, Poetica, Philosophica, complectitur.

Brixiæ, excudebat Jo. Maria Rizzardi, 1739, 4 maj.
Alph. 3 plag. 1 ½.

Eminentissimus ac Reverendissimus hujus libri Autor, *Angelus Maria Quirini*, Cardinalis, idemque Episcopus Brixiensis,

xienſis, cujus jam ex merito aliquoties in his *Novis Actis* cum ſumma laude mentio facta eſt, inter varias occupationes graviores de elegantioribus literis præclare mereri pergit, Seculo tertio typographico ad finem decurrente, de incunabulis typographiæ, quatenus ad Brixiam pertinent, erudite commentatus. Quæ una ratio eſt, Hiſtoriam literariam digne illuſtrandi, ſi non generatim, obiter, & perfunctorie, quivis omnia exhaurire ſe poſſe opinetur, ſed ſi Viri docti & eminentes urbis unius aut regionis, in qua velut domi ſuæ diu verſati ſint, monumenta accurate & cum cura eruant, & ab oblivione vetuſtatis vindicent. Et primi quidem ſcriptores Brixienſes, qui in naſcentis typographiæ tempora inciderunt, non ſatis digne habiti deprehenduntur in *Brixiana Leonardi Cozzandi Bibliotheca*, ut diligentius ſtudium Eminentiſſimi Cardinalis exſpectaſſe videantur; qui, cum ex Brixianis Bibliothecis ipſos libros ad manus haberet, potuit Fragmenta, Præfationes, Epiſtolas, in libris obvias, & in iteratis editionibus ſæpe perperam omiſſas, aliaque, ad literarum hiſtoriam, cum Brixianam, tum finitimorum, pertinentia, fide dignis documentis enarrare, & non *Cozzandum* modo, ſed & *Maittairii Annales Typographicos, Comneni Papadopoli Gymnaſium Patavinum*, alioſque Scriptores, vel emendare, vel ſupplere. Secutus eſt in ordine veterum Bibliothecam Latinam *Fabricii*; adeoque primus ipſi eſt *Plautus*, is vero P. I
a *Georgio Merula* Venetiis A. 1472, & iterum Tarviſii A. 1482, pag. 1.
ac rurſus, *Merulæ* juſſu, Mediolani A. 1490 ab *Euſebio Scutario Vercellenſi*, vulgatus primum erat. Prodierant etiam in eaſdem Comœdias *Joannis Baptiſtæ Pii*, Bononienſis, & *Bernardi Saraceni*, Veneti, Commentarii. Ex quarum editionum Præfationibus apparet, quouſque expolitus fuerit *Plautus*, antequam Brixianus quiſquam manum ei admoveret. In *Scutarii* 11.
Epiſtola reperitur catalogus ſcriptorum *Merulæ*; deinde do- 14.
cetur, *Merulæ Quæſtiones Plautinas*, ſæpe promiſſas, lucem non vidiſſe. Poſt horum conatus *Pylades Buccardus*, Brixianus, 18 *Plauti Comœdias* diligenter correxit, & quinque interpretatus eſt. *Joannes Britannicus*, Brixianus, poſt *Pyladis* mortem *Plautum* edidit Brixiæ A. 1506, imprimente *Jacobo Britannico*. Præ-

Pag. 24. fert illa editio *Pyladis* ipsius Epistolam, qua stilo mordacissimo in *Georgium Merulam* non modo, sed & *Pium* ac *Saracenum*, invehitur: & hanc quasi honoris & urbanitatis formulam, *pace utriusque dixerim*, præfatus, *vix tandem*, inquit, *eorum ineptias & futiles commentationes excussimus, quibus ad tria errorum millia debacchati universum fere Plauti ipsius codicem fœdis maculis oblitum reddiderunt, ut, qui ante Georgium ægrotabat, his duobus veluti insulsissimis Medicis ad extremam perniciem deductus, & pæne conclamatus censeretur.* Atqui & ceteri suos herculeos labores jactaverant, & *Saracenus* inprimis in Epistola, *Enarrationibus & castigationibus* in *Plautum*, quæ sunt Venetiis A. 1511 editæ, præmissa, castigationes suas *omni veritate veriores* prædicaverat: ut in ea quoque ætate reflorescentium literarum familiaria quibusdam Criticis vitia, fastum & maledicentiam,
29. agnoscas. Nec defuit *Pyladi* censor satis acerbus & *Merulæ* vindex, *Thadeus Ugoletus*, Parmensis, ut apparet ex editione *Plauti* Veneta anni 1518, quam *Lucas Olchinensis*, Canonicus, curavit
31. ex collatione Florentinæ editionis fidelioris. Nam, præter alias *Pyladis* corruptiones, *Ugoletus* in Præfatione carpit, quod is 170 versus adulterinos *Amphitruoni* inseruerit, & forte ipsemet confinxerit. *Ugoletus* cum aliis Codicibus usus est, tum Basileensi, exscripto ex eo exemplari, e quo duodecim ultimæ *Comœdiæ Plautinæ* emanasse traduntur. Editionis autem hujus autor *Lucas Olchinensis*, lites istas Cristicorum suas minime faciens, omnium, quas invenire potuit, lucubrationes in *Plautum*, *Vallæ*, *Saraceni*, *Pyladis*, *Pii*, *Ugoleti*, *Grapaldi*, & suas ipsius, jun-
42. ctim vulgavit. In editione autem Parisiensi, ex *Simonis Charpentarii* recognitione sine anni commemoratione impressa, *Barbari*, *Pii*, *Vallæ*, *Saraceni*, *Merulæ*, *Politiani*, & *Beroaldi*, labores exhibentur, omissis *Pyladis* lucubrationibus; non, quod has indignas judicaret editor, sed quod forte nondum vidisset. Eminentissimus Cardinalis, uti *pag. 38* non diffitetur, acerbius,
48. quam par erat, habitum a *Pylade* fuisse *Georgium Merulam*, *Pyladem* tamen ab invidia suppositorum *Plauto* carminum vindicat, quoniam *Aululariæ*, pariter imperfectæ, nihil attexuit. Id vero reprehendit in *Pylade* maxime, quod *Plautum* cogens sub carmi-

carminum leges ipsi insuetas, pristina forma exuerit. *Aulula-*
riam imperfectam 122 versibus supplevit *Antonius Codrus Ur-* Pag. 45.
ceus, & ipse, si majores ejus, ex Urceis, oppidulo Brixianorum,
oriundos, spectes, ad Brixianos referendus; quod *Codri* supple-
mentum magni fecerunt & exhibuerunt melioris notæ editio-
nes. Obiter varia afferuntur de *Codri* meritis & morte. *Te-* 50.
rentio inter Brixianos operam suam navavit *Jo. Calphurnius*,
scriptis in eum *Commentariis*, quos tanti fecerunt editores *Te-*
rentii Hagienses anni 1726, ut *Ælii Donati* locum *Calphur-*
niana obtineat enarratio in *Heavtontimorumenon* Comediam, ad
quam *Donati* Commentarius desideratur. Neque vero satis
recte suspicatur editor, quasi *Calphurnius* obtruserit *Donati*,
quem forte integrum possidebat, enarrationem pro sua. Sed nec
editori notus satis fuit *Calphurnius*, inquienti, *Calphurnius Brixi-*
ensis, quisquis ille fuerit. Fuit autem Patavii diu satis humanio-
rum literarum Professor, quem *Jo. Pierius Valerianus* in libro *de*
infelicitate literatorum scribit auditum a se puero, qui in eadem
urbe decessit, ubi in templo S. *Joannis* ad Viridaria exstat ejus
sepulchrum cum simulacro. *Commentarium* hunc ex tempore
dictitavit *Antonio Moreto*, eruditissimo Brixiano adolescenti, ut
docet Epistola ipsius *Calphurnii*, præfixa Venetæ editioni *Teren-*
tii anni 1476. Is *Moretus* Correctoris munus diligenter exer- 54.
cuit, a multis laudatus, quanquam in Catalogo Correctorum
Maittairii omissus. Dicitur etiam *Calphurnius* totum *Terentium*
castigasse & emendasse. *Catullus* pariter *Calphurnii* castigatio- 59.
nibus emendatus est, ita, ut *Hieron. Avantius* in Epistola, Venetæ
editioni anni 1520 præmissa, scribat: *Quis ante Calphurnii ca-*
stigationem Catulli scripta non stomachosius attingebat? Editio
Catulli Brixiæ evulgata fuit A. 1486. *Unum tamen exemplum*
vidi, inquit Eminentiss. Cardinalis *cum nota an. 1485, 8 Id. April.*
licet una & eadem omnino sit editio, impressa per Boninum de
Boninis de Ragusia, ut palam fiet cuique, linearum positionem &
literarum ductum inspicienti. Solebant autem haud raro typo-
graphi eorundem librorum exemplis quibusdam notam aliquando
inscribere anni proximi, aliquando secundi, & aliquando etiam
tertii, ut recentes apparerent; qui dolus jam ab aliis animad-

 versus

verſus mihi demonſtrat, notam anni 1485, qua Catulli liber ſi-
gnatur, magis genuinam habendam eſſe in editione illa Brixienſi,
quam notam anni 1486. Fortaſſe prior illa, quæ ſoli Catullo
appoſita reperitur, quod eo anno 1485 ſolum ederet Catullum
Boninus, in ſubſequentis anni notam ab eodem commutata fuit,
quod ſubſequenti anno Tibullum & Propertium ediderit, eosque
in unum volumen cum Catullo redegerit. Poſt inſertas Epiſto-
Pag. 76. las, huic editioni præmiſſas, idem pergit: *Tandem, quod ſpectat*
ad Brixianam Catulli editionem, Lectorem monitum facio, in
nonnullis ejusdem exemplaribus ſolum Propertium Catullo jungi,
in aliis vero plerisque Propertium atque Tibullum; Propertium
quidem cum notis valde concifis Domitii Veronenſis - - Ti-
bullum vero cum Commentariis Bernardini Cyllenii, itidem Ve-
ronenſis, - - nec non vita ejusdem Poetæ. *Horatius* illu-
80. ſtratus eſt a *Joanne Britannico*, Brixiano, qui ejus *Artem poe-*
cam, Sermones, & *Epiſtolas,* perpetuis notis expoſuit: alienus
omnino ab illa *Pyladis* acerbitate in alios, ut longa etiam ſerie
viros a renaſcentibus literis bene meritos de veterum ſcriptis,
cum inſigni quemlibet elogio recenſeat in Epiſtola præmiſſa.
Quo minus autem hujus Commentarii *Jo. Britannici* mentio fit
vel in editione Baſileenſi anni 1580, fol., quæ XL Grammatico-
rum Commentarios pollicetur, vel in *Annalibus typographicis*
Maittairii, vel in *Fabricii Bibliotheca Latina*, eo major gratia de-
betur Eminentiſſ. Cardinali, qui illius notitiam ſuppeditat. Neſci-
mus autem, quo pacto acciderit, ut nec locus, nec annus, nec
forma, editi hujus *Commentarii* in Specimine hoc literaturæ Bri-
88. xianæ annotentur. *Vincentius* quoque *Madius*, Brixianus, Philo-
ſophiæ Profeſſor Ferrarienſis & Patavinus, *Artem poeticam Horatii*
inſigni *Commentario* illuſtravit, cujus Præfatio ex Veneta edi-
tione anni 1550 exhibetur. Inſtitutum ejus eſt, non verba *Ho-*
ratii exponere, ſed oſtendere, quomodo is imitatus ſit *Ariſto-*
telis Artem poeticam, quam ipſam quoque ante *Horatium Madius*
90. explicatam dedit. *Ovidius Jo. Calphurnii*, ſuperius jam laudati,
ſtudio prodiit Venetiis A. 1474, imprimente *Jacobo Rubeo.* Ve-
rum *Raph. Regius* magna virulentia in *Calphurnium*, velut *Ra-*
phaelis enarrationes pro ſuis edentem, debacchatus eſt, ut ap-

paret

paret partim ex editione *Ovidii* Mediolanensi anni 1518, partim ex Veneta anni 1540, partim ex Disputatione & Dialogo cum *Calphurnio*, Venetiis A. 1490 evulgato, in quo, præter alia atræ bilis indicia, non veretur illum *quendam Calphurnium Bestiam* sæpius nominare, qui pro *Joanne Bergomensi*, propter odium in patriam, maluerit *Calphurnius Brixiensis* vocari. Scilicet hæ rixæ inde natæ, quod *Calphurnium* competitorem cathedræ Patavinæ habuerat; unde mirum est, eum, qui Historiam Pag. 96.
Gymnasii Patavini duobus amplis Voluminibus dedit (*Nic. Comnenum Papadopoli*), nec turbarum illarum mentionem fecisse, nec *Raph. Regii*, licet Patavii diutius docuerit, seu scripta, seu nomen, memorasse. Ad refellendas *Raphaelis* calumnias producitur *Marini Becichemi Defensio pro Calphurnio* ex *Becichemi* prælectionibus in *Plinium*, ubi testatur, *Calphurnio* aliisque 103.
surripuisse pleraque *Raphaelem*, *Calphurnium* vero cum longe doctissimum, tum vitæ innocentissimæ, fuisse, adeo, ut in nemineni inimicitias exercuerit, & ad maledicta *Raphaelis* non responderit. Idem *Marinus Becichemus*, licet patria Scodrensis, ma- 106.
gnum tamen Brixianæ Academiæ ornamentum, huc pertinet propter *Annotationes in Ovidii Heroidas*, quas exhibet editio Veneta anni 1525 per *Jo. Tacunum*, in qua & alia *Heroidum* Commentaria exstant, sicut & in Brixiana *Heroidum* editione anni 1533 & 1560. *Lucanus* prodierat cum Commentariis 114.
Omniboni Vicentini Leoniceni Venetiis A. 1475. Sed, cum ea Commentaria adeo depravata circumferrentur, multasque ineptias & fabellas continerent, ut, *Omnibonum* ipsum Autorem esse, credi vix posset, *Jo. Faberius*, Brixianus, eadem castigavit, &, recisis ineptiis, additis necessariis, edidit Brixiæ A. 1486. Adjungitur *Jo. Britannici* Epistola ad *Hieronymum*, Advocatum, 119.
in qua ejus *Hieronymi* editionem *Vitruvii* commemorat, priorem proinde illa Florentina anni 1496, quæ alias prima haberi solet. *Persius*, difficilis & perobscurus scriptor, non deterruit 125.
Jo. Britannicum, Brixianum, quo minus illum suis interpretationibus illustraret. Prodiit illa *Persii* editio Brixiæ A. 1481, per *M. Gabrielem Tarvisinum*, & *Paulum*, ejus filium. Alia exstat editio *Persii* Brixiana sine notis anni 1473, utraque *Maittairio*

tairio

Pag. 135. *tairio* & *Fabricio* non memorata. Commentaria *Britannici* occurrunt etiam in editione *Persii* Veneta anni 1520, cum Commentario *Cornuti Philosophi*, *Barth. Fontii*, & *Jo. Bapt. Plautii*. *Statii Achilleida* interpretatione explicavit idem *Jo. Britannicus* Brixiæ A. 1485, per *Jacobum Britannicum:* quod Poema is non, ut plerique, pro imperfecto habet, quia *Statius* non omnia *Achillis*, sed tantum omissa ab *Homero*, enarrare voluerit. *Ju-*
144. *venalis* item debet eidem *Britannico* Commentarium, editum Brixiæ A. 1501, quamvis priorem hac editionem fuisse appareat ex *Ascensiana Juvenalis* editione, ubi Epistola ejus, data A. 1498, jam Commentariorum *Britannici* publice propositorum meminit. Ea Commentaria magni fieri ab eruditis, docet editio *Juvenalis* & *Persii* Amstelodamensis anni 1684, quemadmodum ejusdem in *Statium* Commentaria utramque paginam faciunt in *Statio*, Lugduni Batavorum A. 1671 edito.

P. II *Grammatica* in scholis per Secula barbara viguerat *Maxi-*
pag. 1. *miani*, & post eum *Alexandri de Villadei Doctrinale*. Verum, cum is stilo barbaro falsa multa, multis ambagibus, carmine cecinisset, *Pylades Buccardus* nugas *Alexandri Annotationum* libello confutandas suscepit Brixiæ A. 1500, typis *Jac. Britan-*
8. *nici*. Scripsit præterea novum Opus, quod *Grammaticarum institutionum regulam & carmen scholasticum* inscripsit, cujus tertia editio prodiit Brixiæ A. 1498, per *Jac. Britannicum*. Scri-
10. psit etiam breve *Vocabularium*, metrice, ibidem A. 1498, per eundem. *Jo. Britannicus* edidit *Regulas Grammaticas ad institutionem Darii, Hippolyti, & Pomponii, filiorum*, Brixiæ A. 1493,
14. apud *Angelum* & *Jacobum*, *Britannici* fratres. *Christoph. Bar-*
zizius (alius a Bergomate ejusdem nominis, Medicinæ Professore Patavino,) vulgavit *Grammaticas institutiones* Brixiæ A.
17. 1492, per *Bernardinum Papiensem*. *Jo. Franc. Stoa*, *Quintianus*, *Epographias*, sive *de syllabarum quantitate*, scripsit Venetiis A. 1519, in quo libro miram de se jactantiam prodit. *Stoæ* cognomen assumsit, quod olim a commilitonibus *μασῶν ςοὰ* appellaretur; & *Quintiani*, propter nobilitatem nominis apud veteres, præsertim cum esset ex *Quintiano*, oppido Brixianæ ditionis. Fuit Criticus alti supercilii, cui non infre-

quens

quens hoc: *Quintiani periculo ſic legas;* nemini parcit, ne doctiſſimis quidem, ignaris præſertim ſacerdotibus & concionatoribus infeſtus; in horrido & obſoleto dicendi genere facundiam quærit, *Beroaldum* & *Pium* imitatus. Idem *Stoa* contra *Jo. Tortellii Aretini Grammatica Commentaria* Annotationes ſcripſit, ut docemur ex *Cap. 31 Epogr. I.* *Pauli Suardi*, Brixiani, Opus grammaticum, omnino editum, nondum videre contigit; ſed errorem grammaticum *Suardus* prodit in Epiſtola ad *Petrum Federici*, poſſe aliquem ſine Græcis literis doctum & Polyhiſtorem evadere. Imo, errores eundem in doctrina foviſſe, ſuſpicio eſt: fuerunt enim tum plures Brixiæ pravis opinionibus imbuti, adeo, ut *Bernardinus Macius*, Brixianus, in Epiſtola ad *Thomam Lambertum* amici ejus *Lamberti* ineptias memoret, *qui tam obſtinate induruerit in opinione evidenter falſa, quod eſſent plures Dii.* Palmam ſuperioribus Grammaticis præripuiſſe videtur critica arte & ſtili virtute *Auguſtinus Saturnius Lazaroneus* in *Mercurio majore*, ſive *Grammaticarum inſtitutionum Libris X*, editis Baſileæ A. 1546, & Lugduni A. 1556, *Priſciano* tamen interdum & *Donato*, reliquisque ante ipſum Grammaticis, inprimis autem *Laur. Vallæ*, iniquior, & inter eos referendus, qui pro literula aut voce conviciis pugnant, & in muſtaceo lauream quærunt, id quod multa ex *Mercurio* ejus producta loca docebunt. Sed ita mos fuit illorum temporum. *Saturnius* ipſe *Lib. I Cap. 25*, *Memini*, inquit, *adeo duos, cum eſſem Mantuæ, haud incelebres Grammaticos* (*nominibus parco*) *inter ſe concertaſſe*, *Latinene diceretur*, mihi opus eſt hanc rem. *Quorum alter, ſola ratione nitens, cum negaret, alter vero, Priſciani Diomedisque opinione fultus, contra inſtaret; poſt plurima ac turpiſſima convicia, quibus mutuo ſeſe lancinaverunt,* (*ſic enim noſtræ tempeſtatis diſputant Grammatici,*) *parum abfuit, quin a verbis ad colaphos, maximo omnium riſu, devenerint, quæſtione nimirum relicta inſoluta atque inexplicata.* *Calphurnius* etiam de Grammatica non male meruit, quando *Nic. Perotti Compendium Grammaticæ,* editum A. 1475 per *Gabr. Petri de Tarviſo*, præmiſſa Epiſtola, Brixianis ſcholis commendavit, *Alexandri Doctrinale* exploſit; quod idem *Perotti*

Pag. 30. 34. 51. 59. 61.

Compendium edidit etiam *Scalabrinus de Agnellis de Tusculano lacus Benaci* A. 1480. *Barthol. Parthenius*, Benacensis, *Juniani Maji Parthenopæi* Opus *de priscorum verborum proprietate*, multis maculis inquinatum, recognovit, editum Tarvisii A. 1480
Pag. 63. per *Barthol. Confalonerium*, Brixiensem. *Jovita Rapicius*, Brixianus, scripsit libellum *de puerili institutione* ad Bergomates, ubi per 15 annos ludum literarium rexit; ex quo libello Proœmium affertur & integrum Caput de officio specialium Magistrorum, quæ non indigna sunt lectu. Editus est hic libellus Venetiis A. 1551, ut infra *pag. 203* docetur. Est & in ejusdem *Rapicii* Epistola, qua *Jacobi Petrecini*, Castionatis, & Brixianæ juventutis præceptoris, *Commentarios in Terentiani Mauri libellum de literis, syllabis, pedibus, ac metris*, commendat, præ-
70. missa editioni Venetæ anni 1533. *Corn. Donzellinus*, Brixianus, *Methodum linguæ Græcæ* Libris IV edidit, quam exhibent Basileenses *Jo. Oporini* typi A. 1551, alios etiam de Dialectis & Syntaxi libellos est pollicitus. Dignus est habitus, qui ea tempestate Mediceorum Principum studiis præficeretur. Obiter Be-
75. nacensis typographiæ ætas, quam ad A. 1523 referunt *Annales typographici*, ostenditur longe antiquior fuisse, cum ex *Compendii Perottiani* editione anni 1480, supra memorata, tum ex *Grammatica Aldi Manutii*, edita A. 1519 Tusculani in ædibus *Alexandri de Pagninis*, quæ editio repetita ibidem A. 1532.

Oratoria ars quem habeat finem, disputatum fuerat mul-
77. tis, præcipue inter *Matth. Collatium*, Siculum, & *Bonifacium Bembum*, Brixianum: ad quam litem componendam *Christoph. Barzizius*, Brixianus, libellum scripsit *de fine Oratoris pro Ciceronis & Quintiliani assertione*, Brixiæ A. 1492 editum, per Presbyterum *Baptistam de Farfengo*. Id agit præcipue, ut, a *Cicerone*
92. *Quintilianum* non dissentire, ostendat. *Jovitæ Rapicii* exstat Sermo *de præstantia earum artium, quæ ad recte loquendi, subtiliter disputandi, & bene dicendi, rationem pertinent*, Venetiis A. 1544 publicatus. Idem *de Oratorio numero* Libros V vulgavit A. 1554 in ædibus *Pauli Manutii*, in quo scripto contra *Melanchthonem*, *Gerh. Bucoldianum*, & *Jac. Lud. Stebæum*, disputat, numeri rationes & præcepta dari omnino posse, quod illi negaverant.

Ejus-

dem eſt Oratio duplex, prior ad Venetianum Senatum pro Bergomatibus, altera in funere *Pauli Zanchi*, Bergomatis JCti, Venetiis A. 1561 edita, item alia Oratio de *Andr. Griti*, Venetorum Principis, laudibus & meritis, Venetiis A. 1533 impreſſa. *Benedicti Britannici* exſtant Orationes funebres 53, Brixiæ per fratres *Britannicos* A. 1507 publicatæ, & *Gregorii Britannici* Sermones funebres & alia lucem viderunt Venetiis A. 1505, per *Petrum Bergomenſem*. Uterque, & *Benedictus* & *Gregorius*, fratres, uterque Ordinis Prædicatorum, quorum alterum ab altero, & collectionem Orationum a Collectione, non diſtinxit *Jac. Echard* in *Scriptoribus Ordinis Prædicatorum Tomo I pag. 893 ſeq.* Ex *Gregorii* libello adducuntur & illuſtrantur quædam, ad Brixiæ & temporum illorum hiſtoriam, alia item ad *Britannicorum* familiam, & ad res *Caroli Zeni*, Becichemi, pertinentia. *Jo. Marius Matius*, Profeſſor Brixianus, ſcripſit libros *Annotationum & Opinionum in varios Autores Latinos Græcosque*, quarum *Cap. 2* probare contendit, libros *Rhetoricorum ad Herennium* non eſſe *Cornificii*, ſed *Ciceronis*, quod occaſionem præbuit controverſiæ inter ipſum & *Ant. Riccobonum*, contra quem *Matius* brevem defenſionem ſcripſit. *Marius Nizolius* in *Ciceronem* edidit *Obſervationes*, ad *Oratoriam* ſpectantes, quæ huc pertinent, non quod ipſe Brixienſis fuerit, quod falſo traditur in editione Veneta anni 1576, ſed quod in Brixiano ſolo primum lucem adſpexerint, ſcilicet apud Pratum Albuini A. 1535, cujus editionis nulla mentio in *Annalibus typographicis*. Obiter quædam de ejus *Theſauro Ciceroniano* & controverſiis traduntur. *Nic. Perotti Cornu Copiæ* recenſuit *Ant. Moretus*, Brixianus, in editione Veneta anni 1490, in qua tamen fraus *Moreti* notanda, qui *Perotti* Epiſtolam, *Guarnerio* in aliis editionibus inſcriptam, ſibi inſcripſit. Ex *Perotto* profecit *Ambr. Calepinus* in ſuo *Vocabulario*, cujus exſtat editio Benacenſis anni 1522.

Pag. 113. 121. 128. 146. 149. 154.

Poetica ſcripta Brixianorum ſunt *Jo. Franciſci Stoæ Quintiani*, quæ exſtant in Operibus ejus, quæ magnificis typis edita ſunt Lutetiæ Pariſ. A. 1514. Tragœdia ejus *de Paſſione Domini* inſerta eſt etiam *Poematibus ſacris Jo. Oporini* A. 1542, & *Diſticha ad fabulas Ovidii* viderunt lucem Papiæ A. 1506. 158.

Cleopolis, ſive *de laude Pariſiorum*, & aliud Poema *de Orpheo*, editum eſt Pariſiis A. 1514, per *Jo. Salmonium Maternum*. Vixit aliquamdiu Pariſiis *Stoa*, ſed, Univerſitatis Rectorem & *Franciſci I* præceptorem fuiſſe, non eſt certum. Tolerabilior ejus poe-
Pag. 167. ſis, quam proſa. *Fauſtus Sabæus*, Clarii, municipio Brixianorum, natus, quanquam Regum Galliæ *Franciſci* & *Henrici* gratiam jactat, & apud ſeptem Pontifices a *Leone X* usque ad *Paulum IV* officio Cuſtodis Bibliothecæ Vaticanæ functus, ac pro ea amplificanda ad extremas usque Septentrionis plagas miſſus eſt a *Leone X*, tamen ubivis de paupertate extrema queritur, muneraque ſibi dari poſtulat, faceto interdum, mox & acerbo, carminis genere. *Epigrammatum* ejus *Libros V* ediderunt Romæ *Valerius* & *Aloyſius Dorici* fratres, Brixienſes. Sunt in iis varia, ad res Pontificum, Cardinalium, tum & virorum clarorum, ſui temporis ſpectantia, quorum non pauca adducuntur. *Liber IV*, quem *de Amoribus* inſcripſit, mollibus obſcœnisque jocis redundat. Tres alios *de Amoribus* libros, a ſe compoſitos & amiſſos, deplorat *pag. 840*. *Arnobii Diſputationes* Romæ A. 1552 apud *Franc. Priſcianenſem* editæ ſunt hujus *Sabæi* ſumtibus: quod, mirum, fieri potuiſſe in tam nitida editione ab homine, qui ubivis
192. paupertatem ſuam dolet. *Jovitæ Rapicii* poeſis caſtior & ſanctior *Pſalmorum Paraphraſi* dicata fuit, quæ digna videtur, ut minime deliteſcat, quod illi tamen contigit. Affertur ex ea Paraphraſis *Pſalmi XXII* & *CXXXVII*, collata cum *Flaminii* & *Buchanani* translatione. *Rapicii Paraphraſi Pſalmorum* additi ſunt
204. *Hymni in Sanctos aliquot*, & *Juſtitiæ Encomium*. *Jac. Bonfadio* patria fuit Gazanum, vicus ad Benacum, prope Salodium, non Verona, ut alii tradunt. Patriam certe ipſe ſuam collaudat, non tantum in Epiſtolis, ſed in Latino Poemate, quod in ſpecimen artis ejus poeticæ adducitur. *Bonfadium* tamen non magis, quam *Rapicium*, inter Poetas referunt *Scaliger* & *Gyral-*
209. *dus*. *Nic. Siccus*, Brixianus, Poetæ nomen meruit ob carmina ſatis culta, quæ *Taygeti* collectio complectitur. Clarus item militia & rebus agendis, ut qui Vercellenſem urbem e Gallorum manibus fortiter recepit, & legatione Conſtantinopolitana functus eſt nomine *Ferdinandi*, Regis, Præfecturam item juſtitiæ

Me-

Mediolani administravit. Adducuntur quædam ejus carmina; Epigramma in *Varchium* non esse *Sicci*, sed ipsius *Varchii*, ostenditur. *Barthol. Theanius* scripsit Poemata plurima, tum & Carmen *de clade & depopulatione Brixiana*, Brixiæ A. 1561 editum per *Ludovicum a Sabio*, cui etiam alia subjunguntur. Quædam etiam reperias in Brixiana *Taygeti* collectione: in qua & sunt nonnulla *Cæsaris Duchi*, plura tamen in libello, Brixiæ edito A. 1570, Carmina Academicorum *Occultorum* complectente. Sequuntur reliqui Brixiani ex *Taygeti* collectione, & ipse tandem *Jo. Ant. Taygetus*, cum aliis, ex posteriore collectione Academicorum *Occultorum*. Obiter agitur de Academia *Occultorum*, quæ, cœpta A. 1563, haud diu duravit, scilicet viginti ad summum annos, excipiente illam Brixiæ Academia Assiduorum. *Jo. Brunonii Gambaræ*, Brixiani, Poemata quædam repetuntur ex *Franc. Spinulæ* Poematibus, ubi & de *Spinulæ Paraphrasi Psalmorum*, Basileæ A. 1548 edita, de qua & *pag. 202* dictum erat. *Vinc. Zini*, Brixiani, *tres Carminum Libri* viderunt lucem Venetiis A. 1560. *Josephus Milius Voltolina* Poema scripsit *de hortorum cultura*, Brixiæ editum A. 1574, typis *Vinc. Sabii*, quod *Nic. Rapino* in Præfatione ad *Libros IV Hortorum* ignotum fuisse, non mirum est, cum *Voltolina* a Brixianæ Bibliothecæ scriptore, perinde ut *Zinus*, omittatur. *Voltolinæ* exstat & aliud Poema sub titulo: *Hercules Benacensis*, vulgatum Brixiæ A. 1575. *Laur. Gambaræ* Carmina prodierunt Romæ A. 1581 & 1586, item Basileæ A. 1555, inter quæ non infimum est *de Columbi navigatione*, de qua & aliud prostat Poema, a *Jul. Cæs. Stella* scriptum, editumque Romæ A. 1589. *Theophilus*, Monachus Brixianus, *de vita solitaria & civili* scripsit Carmen, Brixiæ A. 1496 publicatum. *Titus Prosper Martinengus*, Brixianus, Monachus Benedictinus, *Poemata sacra* composuit, *tribus Tomis* edita Romæ apud *Franc. Zanettum* A. 1589 & 1590, quorum *duo Tomi* Latina, *tertius* Græca, carmina complectitur. *Ubertinus Posculus*, Brixianus, plura scripsit Carmina, quorum nullum typis evulgatum. Celebris est præcipue ejus *Constantinopolis*, sive *de Urbis excidio per Turcas*. *Jo. Calphurnii* inseritur Carmen *de Simone infante, Tridenti a Judæis mactato*, cujus nullam videntur notitiam ha-

Pag. 219. 222. 226. 240. 246. 254. 258. 268. 277. 284. 286. 289.

buiſſe Autores *Actorum Sanctorum ad 24 Martii.* Exſtat vero in Vi-
Pag. 296. centina editione *Catulli, Tibulli,* &c. anni 1481. *Pylades Buccardus Heſiodi Theogoniam* elegiacis verſibus expreſſit, quæ in variis
298. editionibus *Heſiodi* legitur. Obiter memoratur proſaica *Iliadis Homeri* verſio, a *Laur. Valla* confecta, & Brixiæ A. 1474, iterumque 1497, impreſſa, cujus verſionis Præfatio & hiſtoria addu-
307. citur, & de *Angeli Politiani* & Brixianorum *Homericis* ſtudiis agitur, itemque de *Ariſtophane*, quem verterunt in vernaculam linguam Brixiani, *Bartholomæus* & *Petrus Roſitini a Prato Alboini*, Venetiis A. 1545. *Bonifacii Bembi* Carmen exſtat in *Caſſandræ*
309. *Fidelis Epiſtolis & Orationibus.* *Andreas Maro* mira facilitate fundendi ex tempore carmina celebris fuit, a *Leone* idcirco ſacerdotio donatus. Hujus adducuntur varia elogia. Denique, poſt
322. pauca de vernaculis Poetis, de *Octavio Pantagatho* agitur, qui tamen pariter nihil in lucem emiſit.

Philologica, quæ titulus *Partis II* promittit, rejecta ſunt in *Partem tertiam*, ad quam cum reliquis ſingularis doctrinæ monumentis feliciter abſolvendam, Eminentiſſimo Autori valetudinem inconcuſſam, vitamque & longiſſimam & proſperrimam, ex animo comprecamur.

SAGGI DI DISSERTAZIONI ACCADEMICHE, &c. hoc eſt, *SPECIMINA DISSERTATIONUM ACADEMIcarum, publice lectarum in nobili Academia Etruſca antiquiſſimæ civitatis Cortonæ.*

Romæ, typis Pagliarinorum, 1735, 4 maj.
Plag. 20, Tabb. 7.

Collectio hæc, ſplendidiſſime formis publicis impreſſa, conſecrata fuit *Joanni Erneſto de Harrach & Roraw*, Academiæ Cortonenſis principi, Auditori ſacræ Rotæ Romanæ. Qui Academiæ a ſecretis eſt, addidit Præfationem de Academiis ſcientiarum & artium, quæ per Italiam florent, & inſcriptio-
Pag. 8. nem in honorem *Onuphrii Baldellii*, Patricii Cortonenſis, qui omni

omni ſtudio conquiſita antiquitatis cimelia & Bibliothecam ſtudioſæ juventuti ac civibus patere juſſit. Dodecas Diſſertationum complectitur hoc Opus. *Prima* eſt *Ludovici Bourgueti*, Profeſſoris Neocomenſis, *de Alphabeto Etruſco. Secunda* eſt profecta a Fr. *Joſepho Claudio Guyot*, agens de Inſcriptione Punica Pag. 25.
Græca. *Tertia* debetur Ven. Abbati *Ridolfino Venuti*, Cortonenſi, inſcripta de nonnullis Numiſmatibus Maltenſibus. *Quartam* 35.
dedit *Bindus Simon Peruzzi*, nobilis Florentinus, de aruſpicina Thuſcanienſi. *Quinta*, *Tarquinii Coritani*, exponit de 43.
antiquitatibus nonnullis repertis Ripætranſonæ. *Sextam* com- 53.
poſuit *Joannes Lamius*, Lector publicus Florentinus, de ciſtis 63.
myſticis, Vir aliis ſcriptis dudum in hisce *Actis* celeber. Ad Canonicum *Philippum Venuti*, Cortonenſem, referenda eſt *ſe-* 81.
ptima, qua de colis vinariis, penes antiquos ad vina percolanda fecibusque liberanda deſtinatis, agitur. *Diſſertatio octava* eſt edita a Ven. Abbate *Rudolfino Venuti*, Cortonenſi, de antiqua imagine eminenti. *Nonam* Comes *Lucius Laurentius*, Florentinus, 87.
de bilancibus veterum concinnavit. *Decima* profluxit ex in- 93.
duſtria Ven. Abbatis *Franciſci Valeſii*, Romani, qua diſſeritur de tribus Capitolii ſtatuis. *Undecima* debetur *Marcel-* 103.
lo Severolio, in qua exponit Autor de antiquo arcu, dicto *Portogalli*, ac imaginibus profunde inciſis, in eo obviis. Agmen claudit *Diſſertatio duodecima*, qua *Nicolaus Vagnuccius*, 109.
Cortonenſis, antiquam illuſtravit Inſcriptionem. Atque, ut a ca- 127.
pite exordiamur, *Bourguetus*, ejusque præſtantiſſima Diſſertatio, ſuadet. In hac oſtendit Vir Doctiſſimus, Alphabetum Etruſcum haud differre ab Alphabeto Pelasgorum, quemadmodum hoc admodum cum *Cadmi* Alphabeto conſpirat. In gratiam eruditi lectoris, in cujus manus Diſſertatio hæc, Italice ſcripta, pervenire haud poteſt, dabimus Alphabetum Etruſcum, cum Ebræo, TAB. V.
Samaritano, Arcadico, & Pelasgo, in comparationem adductum. In expiſcando ac eruendo Alphabeto veteri Etruſco operam jam poſuere Cel. *Fontanini* in *Antiquitatibus Hortæ Etruſcæ*, *Bourgue-* Diſſ. I
tus noſter in *Bibliotheca Italicæ*, Gallice editæ, *Tomo XIV*, qui inde pag. 2.
ab anno 1708 id egit, ut *Hiſtoriam criticam originis literarum* adornaret. Cujus rei idem ſciagraphiam in *Maſſoni* Ephemeridibus edidit,

edidit, quam A. 1708 Romæ viris incomparabili eruditione ſpectabilibus, *Blanchinio* & *Fontaninio*, tradidit, ejusque loco ab eis Inſcriptiones nonnullas Etruſcas, ac nonnulla ejus linguæ elementa, recepit. Venetiis exemplum tabulæ Eugubienſis ſub examen vocare inſtituit, ſed, edoctus a Domino *de la Croze*, Berolinenſis Bibliothecæ, tunc Præfecto, quamplurimos eruditorum eam habere pro ſuſpecta, ſenſit ſtudium ejus detegendæ in animo ſuo propemodum evaneſcere. Cum inter hæc *Bernhardi Montefalconii Palæographia Græca* in lucem A. 1708 ederetur, telam denuo exorſus eſt Noſter, notionesque ſuas reſuſcitavit, cum epitomen ex Illuſtriſſimi Marchionis *Scipionis Maffæi*
Pag. 3. *de primis habitatoribus Italiæ* Diſſertatione inſereret *Bibliotheca Italicæ*. Ingenium enim tunc appulit Inſcriptioni de *Lerpirio* exponendæ, duabusque partibus primis Litaniæ Pelasgorum primæ illuſtrandis. Alphabeto Etruſco exinde formando ſeſe tandem ſenſit parem, ratusque, id ex literis orientalibus poſſe explicari, cœpit exponere tabulam *Baldi* ac quartam *Demſteri*.
4. Tandem expertus eſt, linguam Etruſcam exſtitiſſe dialectum quaſi diverſam linguæ Pelasgorum Arcadumque. Alphabeto ita invento applauſerunt Marchio *Maffæus* & *Daniel Gueiſel*. Hæc ad originem hujus inventionis ſufficiant; nunc ad Tabulam Alphabeticam propius accedimus. Primo Cel. Autor in ea ſatis oſtendit, Alphabetum Samaritanum & Ebræum ratione originis eſſe idem. Hisce ſubjunxit quatuor alia Alphabeta, ad ordinem Ebræi conformata, ut affinitas eo pulchrius elu-
5. ceret. Alphabetum Græcum deſumſit ex Inſcriptione *Sigea*, A. 1727 publici juris facta per *Chishullum* multo doctiſſimum. Arcadicum Alphabetum depromſit ex magna Litania. Pelasgo ſeu Umbrorum Alphabeto locus conceſſus fuit quintus. Tabula Eugubina ſeu Gubbienſis ſcripta eſt ſermone literisque populorum Italiæ, quorum regio Umbriæ nomen geſtavit. Sextum Alphabetum, Etruſcum ſcilicet, inſiſtit monumentis Etruſcorum certiſſimis. *Magliabechius*, *Baldus*, *Cosmus de Arena*, & *Chishullius*, jam nonnulla tentarant literarum Etruſcarum ſpecimina concinnare. Vires ſuas quoque periclitatus fuerat Illuſtris Senator *Buonarroti* in *Supplemento ad Demſterum Sectione 41*.

Noſter

Noſter vero demonſtravit tandem ex collatis inter ſeſe mo- Pag. 6.
numentis nonnullis, verbi cauſa, *magna litania*, atque ejus
compendio, veritatem ejus, quod Etruſcum eſſe perhibet, Alpha-
beti. Maxima enim pars in nonnullis eorum charactere Latino 7.
fuit perſcripta. Non vacat ſpecialiora ex Autoris tractatione,
operoſa ſane, decerpere. Vocem PLIKAMNAM expo- 13.
nit per *θυμιατήριον*, *vas ſuffimentis faciendis inſerviens*, quaſi
πελλὶς καμίνȣ, mallemus *καπνῶν*. Tandem hæc ſubdit: 14.
Hæc noſtra monumenta ſunt Pelasga, & *facta ante bellum Tro-
janum*. Laudat teſtem *Dionyſium Halicarnaſſenſem*. Dijudi- 17.
cat deinde ſententiam *Boubieri* & *Joannis Clerici* de primis 20.
linguæ Pelasgorum elementis. Inſcriptio, partim Punica,
partim Græca, a *Joſepho Claudio Guyoto de Marne*, Ordinis 25.
Hieroſolymitani, explicata, exſtitit in inſulæ Maltæ loco
ſubterraneo, in horto Vicecancellarii *Abela*, tradita poſt-
hæc cuſtodiæ Reverendorum Patrum Jeſu. Græca ſcriptura
ſic habet: ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΠΙΟΝΟΙ ΣΑ-
ΡΑΠΙΟΝΟΣ ΤΥΡΙΟΙ ΗΡΑΚΛΕΙ ΑΡΧΗΓΕΤΕΙ.
Hercules ductor Tormini fuit olim adoratus. Videtur in In-
ſcriptione indicatus cippus herois, navibus deducendis præfecti.
Illuſtrationis gratia addit Autor numos. In uno legitur vox
COSSVRA. In altero: . Inſula Maltæ 32.
vicina olim dicta *Coſſura*, *Coſura*, *Coſyra*, *Coſſyra*. *) In *Faſtis
Capitolinis* proditum legimus memoriæ, bis Romanos de Coſſu-
renſibus triumphaſſe bello navali Punico. *Ovidius Lib. III
Faſtorum* ita: *Fertilis eſt Melita, ſterili vicina Coſyræ. Seneca
de Conſol. ad Helviam Cap. 6: Deſerta loca & aſperas Inſulas,
Sciathum, & Seriphum, Gyanum, & Coſyram, pete.* Punica
vox legenda proinde: *Koſurar*. Si conjecturæ noſtræ locus, 33.
indicatur *terra petroſa*, בריא עורר. *Diſſertatione tertia* illu-
ſtrantur numi Melitenſes, in quorum primo conſpicitur *Mithra*,
in ſecundo *Jupiter Ammon*, in tertio *tripus*, in quarto *ſenex
Mercurius*, caduceo adjecto inſtructus. Inſcriptio in his eſt Puni- 38.
ca

*) Vid. *Chriſtoph. Cellarii Geogr. ant. Lib. II Cap. 12 pag. 1001 ſeq.*

Pag.41. ca prorsus eadem, nempe . Adduntur quatuor nu-
mi, in quibus Græca exstat inscriptio: ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. Vocem
Punicam Autor Dissertationis legit KERAR, quasi *Cosyram*,
id est, *frigidam*, קר. *Bindus Simon Peruzzi*, in *Dissertatione*
quarta de *aruspicina Thuscorum* doctissime commentatus, exponit
de variis sacrificiis victimisque Numini diverso factis, de motu
auspicato vel inauspicato victimarum, de earum coronatione,
mactatione, instrumentis haruspicum sacris, extis, inprimis
46. corde, jecinore, & pulmonibus, de monstris & prodigiis, eorum-
que significationibus, aruspicum in ingenio natis, averruncatio-
nibus iræ divinæ per aras ædesque exstructas, de fulminibus,
de cœli distributione in 16 partes ac undecim manubias,
plagis cœli, e quibus fulgura apparuere. Augurum munus
49. ab aruspicibus debite distinguit. Aruspicum dignitas initio ex-
stitit exigua. Aruspices Cæsarum domestici tandem paulo ho-
noratiores visi. *Numa* Augurum collegium, honoribus ple-
num, instituit, eique quatuor viros patricios admovit. Aru-
51. spices contra, si Romani eis esse opus putarent, ex Etruria ar-
cessiti. *Constantinus Maximus* ac *Constantius*, filius, Imperato-
res, ne quis aruspices consuleret, severe prohibuere. Nihilo
52. secius sexto adhuc Seculo, *Procopio* teste, in Etruria aruspices
exstitere. Quanti factus fuerit aruspex a Romanis sapien-
tioribus, patet ex dicto *Catonis*, quod *Cicero Lib. II de*
Divin. retulit: *mirum esse, quod non rideret haruspex, haru-*
spicem cum vidisset. *Collinus*, Anglus, hoc de auguribus di-
ctum esse, perperam credidit, quem *Richardus Bentlejus* eo no-
mine solidissime castigavit. *Dissertatione quinta* edisseritur *an-*
tiquitatis monumentum insigne, Ripætransonæ in Piceno inven-
53. tum. Picentes e Sabina orti profectique. Picenum constituit
partem Marcæ Anconitanæ, partem terræ *Abruzzo ulteriore.*
Urbem Ripætransonæ dictam esse olim *Cupram montanam*, Au-
55. tor nonnullis rationibus it comprobatum. Nomen vetus ea vi-
detur indepta a templo Deæ *Junonis*, quam Etrusci veteres di-
xere *Cupram* seu *Cypram*, id est, Ἥραν. Templum id resti-
tuit *Trajanus*, Imperator, teste Inscriptione apud *Gruterum*
pag. 1016. In hac urbe A. 1727 antiquum monumentum cum
duobus militum cadaveribus fuit repertum. Hæc inter jacuere
lucernæ

lucernæ nonnullæ, vasa fictilia ac sepulchralia alia, armillæ. *Plinius Hist. Nat. Lib. XXXIII Cap. 12* lucem suppeditat. En verba: *Quid attinet hæc colligere, cum capuli militum etiam ebore fastidito cælantur argento, vaginæ battillis, & balthei laminis, crepitent.* Ante *Hermolai Barbari* editionem lectum ibi: *catillis.* Legendum opinamur *catellis,* id est, catenulis, seu brevibus catenis. Pag. 57.
Inerant hisce vasis præterea *phaleræ*, seu ornamenta virorum nobilium. Accessere cassides duæ ex lamina, in quibus bullæ repertæ fuerunt sphæricæ, e metallo factæ. *Crotala,* sphærulas sonoras, ibidem fuisse obvias, mirabile videtur. 59.
Quid de fibulis ac lancea dicemus? Equites enim loricas non habebant, sed lanceam, & in veste succincti pugnabant. Adjecta 60.
excipiebatur ab inventore cum reliquis monumentis exigua, ex bractea, statua, fortassis *Herculem bibacem* referens. Statua enim repræsentat virum nudum, qui dextra tenet cornu incurvum, ex quo veteres bibebant, dextra vero clavam & pellem leonis, in capite mitram. *Joannes Lamius* de *cistis mysticis*, quæ erant ἀγγεῖα πλεκτὰ, *vasa e viminibus contexta*, eleganter solideque disseruit. In Bacchanalibus sodales capita 64.
tortis cinxerunt serpentibus, unde evenit, ut e cistis *Bacchi* mysticis soleat serpens prorepere in numis. Mysticæ ejusmodi 72.
cistæ præterea erant consecratæ *Cereri*, *Bellonæ*, *Veneri*, *Minervæ.* In cista *Minervæ* secretus latebat infans ac draco seu serpens. *Cistiferi* erant vilioris sortis homines. Cel. *Philippus Venuti instrumenta duo*, A. 1727 circa Montem Politianum ef- 81.
fossa, & Academiæ Cortonensi oblata, commentatione sua illustrat, docens, ea esse *cola vinaria*, quæ a Græcis vocantur ἠθμοί. *Hesychius* pro διϋλίζοντες habet διηθμεύοντες, διηθοῦντες. Colum vinarium, cujus *pag. 77* hic exhibetur icon, oc- 83.
currit in verbis *Pomponii l. in argento. ff. de Auro & argento legato.* In *Amoso VI, 6*, apud *Alexandrinos* legitur: *οἱ πίνοντες οἶνον τὸν διϋλισμένον.* *Sacco vinario* veteres utebantur ad vinum percolandum. *Colatoria* a Christianis quoque sacerdotibus esse adhibita vino evcharistico diluendo & expurgando, Noster 86.
testimoniis docet haud unis. Ex *Dissertatione nona* patet, Romanos conservasse bilances ac mensuras in loco publico, quem

Pag. 100. vocarunt *Ponderale*, *Ponderarium*, & *Sacomarum*. Locus ejusmodi in Capitolio exstitit. Figuræ adduntur trium bilancium, quæ ab ætatis nostræ usu haud abhorrent. *Dissertatione duodecima* exponitur *antiqua* quædam *Inscriptio*, A. 1727 Romæ inventa, quæ sic habet: C. TVTILIO HOSTILIANO PHILOSOPHO STOICO DOMO CORTONA PATRI OPTIMO C. TVTILIVS IVSTVS FILIVS TVTILIA QVINTA TVTILIA QVARTA FILIÆ. Cel. *Vagnuccius* ad eam illustrandam protulit ea, quæ in promtu habebat, de familia *Tutiliana*, ex *Gruteri Inscript. pag. 350, 710, 1519, 1381, 474, 476*, nec non ex *Fabretti* ac *Reinesii Inscriptionibus*. *Hostiliam* porro gentem memorat, & adjungit alias de Philosophis Inscriptiones. Ita autem Dissertationes hæ singulæ sunt elaboratæ & compositæ, ut ex Phidiæ officina progressæ videantur.

127 seq.

ARTIS OBSTETRICARIÆ COMPENDIUM, tam theoriam, quam praxin, spectans, morborum omnium, qui fœminis inter gestandum in utero, & in puerperio, nec non infantibus, supervenire solent, curationem totam complectens. Huc accedunt morborum omnium, quibus corpus humanum est obnoxium, naturam investigandi methodus vera & accuratissima, illorum curationem efficacissimam indigitans, & Observationes nonnullæ, ad praxin generalem Medicinæ attinentes, in usum Medicinæ tironum. Autore RICHARDO MANNINGHAM, Equite, M. D. R. S. S. & Coll. Med. Lond.

Londini, impensis Eduardi Littleton, 1739, 4 maj.

Plag. 12.

Diu jam Nobiliss. Autor cum aliis miratus est, hospitium in subsidium paupercularum mulierum parturientium, infantumque expositorum, nullum adhuc in tam opulenta Londinensium urbe exstitisse. Quoniam vero nunc Potentissimus Britannorum Rex, concessis tabulis publicis, opus hoc autoritate

tate sua promovit, summique inter Nobiles viri hospitii futuri curatores esse non dedignantur, nullus dubitat, fore, ut collatis ultro pecuniis brevi perficiatur. Interim & in ædibus Autoris, in subsidium puerperarum inopum, faventibusque non paucis, hospitiolum nascitur, in quo, quam ore Noster auditoribus tradit, ars obstetricandi, præclarissimo sane instituto, per usum atque experientiam magis perdiscatur. Quod licet in præsens angustis nitatur fundamentis; si quid tamen tantorum, quibus jam curæ est, fautorum exempla possunt, brevi id amplificatum iri, ipse prorsus confidit. Ne qua etiam mulier queratur in posterum, se incommoda nonnulla ex instituendis tironibus accipere, machinam ita comparatam habet, ut per illam & prægnantium tactus, & eductiones fœtus quælibet, demonstrari queant. Fit autem ex fœminæ ossibus compactis, quibus uterum, ut vocat, factitium aptari curavit. Hac igitur, nullo parturientium incommodo, imperitas tironum manus exercebit, donec ipsum opus capessere tuto potuerint. Eadem machina, quem situm in utero fœtus, quem ipse uterus, naturaliter obtineat, variosque positus, qui utrique præter naturam accidunt, id denique, quod tum pro diversitate rerum facto potissimum opus est, ostendit. Accurate hæc de tam præstanti instituto præfati sumus, quoniam in recensendo ipso Opusculo, ex solis Tabulis constante, brevioribus nobis esse licet. Edidit illud Nobiliss. Autor in gratiam tironum, quos in obstetricandi arte instituit. Quamobrem omnia etiam hujus doctrinæ capita in Tabulas redegit, & singula, quæ afferenda erant, momenta suo tantum nomine indicavit magis, quam explanavit, ut ea deinceps in prælectionibus suis deducere amplius, atque illustrare, possit. Ubique autem & Aphorismos subjecit, qui præcepta quæque præstantissima, quæ ad obstetricandi artem & mulierum morbos pertinent, complectuntur. Si cui nimis curtum & imperfectum videatur hoc Opusculum, limatius pleniusque, quamprimum per tempus licebit, se id redditurum esse promittit. Ceterum ipsum hoc Opusculum singula satis accurate distincteque proponit, ut, præter Cl. Autoris discipulos, aliis etiam ad repetendum, unoque velut obtutu considerandum,

hujus artis ambitum, præclare inservire queat. Orditur vero id a partibus mulierum genitalibus, hinc ad partum naturalem pariter atque difficilem progreditur, explicatis denique conceptione, & gravidarum ac puerperarum morbis, in adversa infantum recens natorum ac puerorum valetudine desinit. Plura de eo dicere propter Tabularum methodum non habemus.

PRIMITIÆ FLORÆ PETROPOLITANÆ, sive Catalogus Plantarum, tam indigenarum, quam exoticarum, quibus instructus fuit hortus medicus Petriburgensis per annum MDCCXXXVI, Autore JOANNE GEORGIO SIEGESBECK, Medicinæ Doctore, & p.t. horti ejusdem præfecto.

Rigæ, charactere Samuel. Laur. Frœlich, 1736, 4. Plag. 14.

Scientiarum artiumque incrementa, sicut pari passu cum gloria vastissimi Ruthenorum Imperii ambulant, ita Illustris Petropolitanæ Academiæ regiam sedem summis quibuscunque proventibus conspicuam reddiderunt. Nemo unquam dubitare ausus est de rei etiam herbariæ successibus; verum eo major omnibus est fiducia, quod perindustrius Autor, Illustris Archiatri & Consiliarii *Fischeri* autoritate nixus, ejusque favore adjutus, eorum rationem reddat, quæ paucorum admodum annorum laboribus peracta sunt; nec confidimus tantum, sed certi prorsus sumus, totius orbis plantas aliquando Petropolin migraturas. Tantum enim abest, ut cœli inclementia culturæ plantarum minus faveat, ut potius certum sit, perennes extra hybernacula sub nivibus felicius perdurare, exoticis non deesse hybernaculorum commoditates. Jam prævidemus exoticarum rerum, ex Tartaria, Asia, India orientali, illuc commeantium, turmas, vellemusque de hortis imperialibus bene mereri, quo & suo tempore nostra ex uberrimo isthoc affluxu sublevari tantisper possit pauperies, sicut spes quædam ex liberali promisso Autoris affulget. Exponit is supellectilem haud exiguam ordine alphabetico, & hoc potissimum ex capite memorabilis

est

eſt ille Catalogus, quod plurimarum plantarum nomina immutata tantisper eſſe deprehendamus, quod pro iſtius, quo vivimus, ſeculi more cuilibet integrum eſt, de rebus ſuis pro arbitrio ſentire, eloqui. *Draco* herba, quæ jam a *Tournefortio Abrotani Lini*, folio acri, nomen accepit, *Abrotanoides, Hyſſopi folio*, appellatur. *Abutilon* reptans, flore gilvo, *Abutiloides* audit. Novus eſt ex *Menzellii* pugillo protractus *Acalyphæ* terminus, quem *Cannabi ſpuriæ* attribuit, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν καλὴν ἀφὴν, eo, quod tactu minus jucundo gaudeat. *Bidentem Americanum*, Hieracii folio, caule alato, *Acmellam Curaſſavicam* dici poſſe gaudemus, ob merita, quibus Acmella in diureſi movenda eminet, ſed veram eſſe dubitamus. *Aizoum* Græcus terminus cum *ſemper vivo* fuit permutatus. *Aldachanæ Davuricæ* iconem valde deſideramus, quo de ſummo ejus genere conſtare poſſit. *Pedicularem* nunc *Alectorolophum*, ſine dubio a criſtæ galli ſimilitudine, appellabunt Botanici, ſi quibus placet. Monendi certe ſunt Botanophili, quid novis ſuis dictionibus velit Noſter. *Alopecurus*, *Rapunculus* ſpicatus eſt, ſed, cum alius ſit globoſus, quomodo vulpinæ caudæ titulus conveniat, videndum. *Opuntia Anapalli* nomen, quod inter ſynonyma ejus eſt, meruit, ne *Ficus* dici pergat; *Opuntiam* autem dici, nihil impediret, ex autoritate plurium. Sed verba valent ſicut nummi ex arbitrio. *Andrachne* eſt *Portulaca*, ſicut *Anagallis aquatica*, *Andrachnoides* dicitur. *Myriophyllum aquaticum*, *Hottonia* aliis, *Arachnium* appellatur a telæ arachnearum ſimilitudine. Reliqua, noviter illata, nomina ſequentia ſunt: *Arctoſtaphilon*, uva urſi; *Caragana*, novum genus, *Pſeudacacia*, flore luteo Siberica, jam noſtris etiam in hortis excolitur; *Cardiſpermum*, corindum; *Chalcanthemum*, Doronicum Americanum, laciniato folio; *Chamæpetis*, chamæpitys; *Chianthemum*, Levcoium bulboſum, quod Narciſſo-Levcoium; *Cneſtrum Plinii*, chamælæa tricoccus; *Cyanoides moſchata*, cyanus odoratus Turcicus; *Cynogloſſoſpermum*, Lappula *Rivini* & *Ruppii*; *Dictamnus*, Fraxinella, nam Dictamnus Creticus Origanum eſt; *Ephemeroides Africana*, Commelina quibusdam; *Epilobium*, chæmænerium; *Fiberinum*, trifolium fibrinum, menianthes; *Geranioſperma*, gerania fruteſcentia Africana omnia;

omnia; *Hedyſaroides Canadenſis*, Hedyſarum triphyllum Canadenſe; *Herpoſpermum*, ſerratula, ſemine ciliari, Crupina Belgarum; *Hierapicra*, Carduus officinarum benedictus; *Hierodacrydium*, Lachryma *Jobi*; *Hippopodium*, ferrum equinum; *Hydragonum*, Chamædaphne *Buxbaumii*; *Hyſſopoides*, Chamæpitys Auſtriaca: *Ledoides*, Ledum Rosmarini folio; *Limneſium*, Lychniſcabioſa *Boerhaavii*; *Lujula*, Acetoſella vel Oxys; *Majanthemum*, Lilium convallium; *Mariſca*, Chelidonium minus, quod Ficaria: *Meleagris*, Aſclepias Africana aizoides; *Melilotoſinus*, Melilotus, Lotus ſativa odorata flore cœruleo; *Meſembrianthemoides*, Ficoides, Lychnidis folio, & cryſtallina, plantaginis folio; *Ononidea*, Anonis annua, Mithridatium olens; *Ornithopodioides*, Ornithopodium, Portulacæ folio; *Omphaloſpermum*, Symphytum minus, Borraginis facie; *Pelonium*, Cardamindum, quod Acriviola; *Pterium*, Filix ramoſa; *Pterineum*, Filix non ramoſa; *Thryallis*, Verbaſcum orientale, Sophiæ folio. Termini artis valeat ex voluntate dantis & accipientis, eruntque, qui & hisce noviter illatis delectentur. In verbis ſimus faciles, dummodo conveniamus in re. Quodſi quid utilitatis a noſtris in cultisſimos Petropoleos hortos erogari poterit, promittere id ad mutuam hujus ſcientiæ culturam audemus.

EXAMEN DESINTERESSE &c.

hoc eſt,

OPERUM DIVERSORUM, QUÆ SPECTANT ad figuram Telluris definiendam, examen, a partium ſtudio alienum. Editio altera, cui hiſtoria libri acceſſit.

Amſtelodami, ſine typographi indicio, 1741, 8.

Plag. 13.

Poſtquam Vir Clariſſimus, *de Maupertuis*, auſpiciis Potentiſſimi Galliarum Regis, ad magnitudinem & formam Meridiani terreſtris accuratius inveſtigandam, cum præſtantiſſimis Collegis in Septentriones miſſus, rebus arduis feliciter confectis, reverſus eſt,

est, tanto cum applausu, quæ inde retulit, sunt accepta, ut quæstionem longe celeberrimam nunc denique penitus expeditam, neque aliam Telluri figuram, quam sphæroidis depressi, tribuendam esse, plerique judicarent. Sed intercedit præsentis libelli doctus Autor, cavendumque putat, ne septentrionalibus istis actis acta *Cassiniana* nimis præcipiti judicio postponamus. Quod ne temere aut partium studio ductus monere videatur, summam totius quæstionis denuo repetit, laboribusque *Cassinianis* cum septentrionalibus accurate compositis, nec physicis, quæ afferri solent, argumentis neglectis, judicium de cetero legentibus integrum relinquit. Quanquam adeo perspicuum est, quam partem ipse potiorem habeat, ut oppido ridicula sit eorum sagacitas, qui, nescio quibus argutis ratiunculis nixi, ironiam odorantur, atque, ab adversario quodam *Cassiniani* nominis, immo forte ab ipso *Maupertuisio*, profectum esse hoc Opusculum, contendunt. Divisum illud est in *Partes duas*; in quarum *altera* de dimensionibus Gallicis & hyperboreis; in *altera* de physicis rationibus, agitur, quæ afferri pro depressa vel oblonga Telluris figura solent. Etsi vero summam sine controversia laudem meretur constantia & fortitudo Dominorum de Septentrione, qui, nec fame, nec frigore, nec naufragio, nec rebus aliis adversis, territi, superatis omnibus obstaculis, opus suum confecerunt, tamen illa ipsa obstacula vix permittere videntur, ut nimis magnifice de operationibus eorum sentire liceat. Dimensi illi sunt cum tanta difficultate unum Meridiani terrestris sub circulo polari gradum. At illustrissima *Cassiniorum* familia, cujus nemo satis extollere merita potest, cum una esset rebus omnibus, ad magnum illud opus necessariis, instructissima, sub clementiore cœlo, complures annos consumsit, non in uno aliquo aut duobus, sed in octo, gradibus meridiani continuis, porroque in decem fere gradibus paralleli, quam exactissime iterum iterumque dimetiendis. Et Autor quidem noster, post labores septentrionales succincte expositos, quinque diversas *Cassiniorum* operationes recenset, diversis temporibus & instrumentis, diversisque in locis, tanta cum solertia & dexteritate peractas, & tam mirifice inter se consentien-

tes, ut miraculi loco habendus esset, si quis subrepere vel minimus error potuisset. Neque vero putandum est, exiguum aliquem in observationibus *Cassinianis* errorem sufficere, ut falsa inde conclusio sequatur, Terram oblongam esse, quæ depressa sit, & gradus Meridiani decrescere versus Septentriones, qui vere crescant. Subductis enim calculis, demonstrat Autor, non modo tot tantosque summis artificibus, si in hoc errassent, tribuendos errores esse, quos vix cuiquam mensori de vulgo tribuere liceret, sed eos etiam errores, cum in alterutram partem æque facile cadere potuissent, nescio quo singulari & maligno fato, in unam omnes eandemque partem cadere debuisse. De cetero, quod plerosque objicere videmus, graduum, a *Cassiniis* mensuratorum, propter nimiam propinquitatem, nimis parvam esse differentiam, hoc tum aliquid momenti haberet, si unum illi gradum cum uno comparassent. At differentiam, quæ ex octo graduum continuorum dimensione elicitur, satis fieri notabilem, res ipsa docet. Atque, his ita expositis, in extrema *Parte priori* libri nostri eorum error coarguitur, quibus persuasum est, universos Academiæ Scientiarum Sodales, ipsumque *Cassinium*, post res in zona frigida gestas, sententiam de Tellure depressa amplexos esse; quod plane secus se habere ostenditur. In *altera Parte* id agit Autor, primo ut patronorum quorundam præcipuorum tum terræ latæ ac depressæ, ut *Hugenii*, *Newtoni*, *Gregorii*, *Hermanni*, tum oblongæ, ut *Childreji*, *Burneti*, *Eisenschmidii*, & (quem unum maxime sequitur) celeberrimi Academici *de Mairan*, rationes physicas commemoret: deinde ut cum laudatissimo *Mairano* concludat, rationes illas universas incertis quibusdam & fere arbitrariis hypothesibus de gravitate & attractione & forma Telluris primitiva niti; & nihil certi de præsente figura terrestri ex solis istis rationibus demonstrari posse; & pendulorum isochronorum gravitatisque prope Æquatorem a principe *Richerio* observatam imminutionem, ad quam defensores lati sphæroidis unice provocant, si probabilissima hæc hypothesis assumatur, gravitatem sequi proportionem reciprocam quadrati distantiarum a centro, non modo non obstare fautoribus Terræ oblongæ, sed sententiam eorum miri-

mirifice confirmare. Quid vero, si dicamus, rationibus non modo physicis, sed iis etiam, quas summorum virorum dimensiones suppeditant, ad definiendam figuram Terræ, hypothesin aliquam subesse, vix satis certam, de gravitate & attractione? Difficile est, tantis artificibus, *Cassiniis*, *Maupertuisio*, & (quorum nullam ab Autore nostro factam esse mentionem miramur,) *Norwodo*, *Musschenbroekio*, non plenam in artis suæ exercitio fidem habere. At forte nihil aliud ex diversis eorum observationibus concludendum est, quam totam illam metiendi methodum, propter variam, variis in locis, conditionem terrarum, non mediocribus adhuc difficultatibus subjectam esse; tutissimeque agere, qui Telluri nostræ, diu multumque his temporibus, modo in longum, modo in latum, distractæ, figuram pristinam globosam, cum *Poleno* & *Richtero*, restituunt. Sed videndum nunc etiam de iis est, quæ ad novam editionem præsentis libelli accesserunt, & dimidiam fere partem totius voluminis occupant. Ea in historia libri consistunt, & in examine trium *Desagulierii* de figura Terræ Dissertationum, quæ in Actis philosophicis Londinensibus exstant. In historia libri, quid plerique de Autore, & ejus secta, huc usque senserint, docte eleganterque exponitur, ac deinde Viri Clarissimi, *Horrebovii*, præcipitatum consilium accusatur; qui totam suam Telluris theoriam, ad Observationes Astronomorum de Academia Scientiarum Regia Parisiensi (ut Operis inscriptio præ se fert) exigendam, solis superstruere actis Septentrionalibus, desertaque *Cassinii* & sua ipsius pristina sententia, *Maupertuisio* adsurgere, ejusque partes extensis brachiis amplecti, non dubitavit. In examine Dissertationum *Desagulierii*, quam insolenter & inscite, quem vanis denique & frivolis rationibus, mensuras magni *Cassinii* Aristarchus ille impugnaverit, hypothesibus scilicet suæ sectæ insistens, & in ipsa Geometria turpiter labens, non quidem a præcedentis Opusculi Autore, sed ab alio quodam *Anonymo*, docetur.

JOANNIS DIETERICI WINCKLERI, PROFESSORIS Hamburgensis, Disquisitiones philologicæ, Scripturæ sacræ quædam loca, & antiquitatis tam

ecclesiasticæ, quam profanæ, momenta illustrantes.

Hamburgi, apud viduam Felgineriam & Jo. Carolum Bohnium, 1741, 8.

Plag. 20 ½.

Propria hæc est Hamburgi felicitas, ut non minus commerciis ac mercatura, quam literis & eruditione, floreat. His ornandis præfecit inter alios *Jo. Dietericum Wincklerum*, a propriis pariter atque paternis avitisque meritis commendabilem. Vidit eum Lipsia nostra ante paucos abhinc annos sacris humanioribusque studiis sedulam operam navantem, & ex optimorum quorumque doctorum scholis magno cum fructu discedentem. Jam, quos in hoc artium emporio collegerat, imo corraserat, thesauros in aliud a multis inde seculis celebratissimum transtulit emporium, & non fida solum institutione doctrinæ suæ alumnis, sed scriptis etiam libris universo, qua patet, orbi literato, pandit. Philologicæ disquisitiones, quibus ad maxima quævis de se speranda signum quasi aliquod tollit Cl. *Wincklerus*, selectas varias observationes continent, ad sacri Codicis expositionem præcipue spectantes, in qua quidem quam curam cautionemque adhibuerit, Præfatio, qua simul interpretes, vel malo animo, vel studio novitatis, vel profanæ ignorantiæ, nimium indulgentes, castigavit, satis & abunde loquitur. *Disqui-*
Disqu. I. *sitio prima* agit *de novo Ægypti etymo, eruditorumque circa illud*
§. 2. *sententiis.* Regio, quam a primo Principe *Chamo* Hebræi cognominarunt, Ægyptus Græcis atque Romanis dicta est, il-
3. ludque nomen jam sub *Ptolemæorum* imperio adeo invaluit, ut ab ipsis incolis adhiberetur. Variæ exstant virorum doctorum
4-7. de genuina eius etymologia opiniones. Cl. *Wincklerus*, rejectis *Berckelii*, *Vossii*, *Wanslebii*, *Golii*, aliorumque, conjecturis,
8. tandem *Jacobo* accedit *Perizonio*, & Ægypti vocabulum e Græco αἴγυψ, quod *vulturem* designat, repetit, ita, ut ab αἴγυψ formatum αἴγυπτος fuerit. Hoc igitur sensu Ægyptus *vulturinam seu fuscam regionem* denotat, quo nomine dignissimam eandem varia, eaque ponderis non exigui, argumenta perhibent. Nam primo incolis

incolis fuſcum colorem caloris vis inducit, a quibus eodem jure nomen accipere terra potuit, quo Europæ a candidioribus alumnis in lingua Phœnicum appellatio adhæſit. Legi eam in rem merentur verba Autoris magni Etymologici, qui, quamvis falſam tradat παρὰ τὸ αἴθειν, id eſt, καίειν, derivationem, ab ipſa tamen ratione non abhorret. Quid? quod αἰγυπτιῶσαι μελᾶναι, id eſt, *nigrum reddere*, explicaverit *Heſychius*. Præ- §. 10.
terea *Nilus*, princeps Ægypti fluvius, a nigro colore & μέλας & Αἴγυπτος ſuevit antiquitus appellari, neque errabit forſitan, quisquis, nuncupationem a flumine ad terram prope flumen ſitam tranſiiſſe, exiſtimaverit. *Heſychius*: Αἴγυπτος ὁ Νεῖλος ὁ ποταμὸς, ἀφ' ἧ καὶ ἡ χώρα ἀπὸ τῶν νεωτέρων Αἴγυπτος ἐκλήθη. Denique forſitan ad imitationem nominis antiqui, quod 11.
occurrit apud *Plutarchum*, atque χημία audit, novum fuit inventum. Proficiſcitur enim illud ab antiquiſſimo & fabuloſo forte Principe *Chamo*, qui ex Hebræo חום, id eſt, *nigrum eſſe & aduſtum*, deducitur. *Disquiſitio ſecunda* agit *de Thmui,* Disqu. II.
Ægypti olim haud incelebri urbe. Celebritatem *Ammianus* §. 1.
Marcellinus XXII, 40, laudat, nomi autem cognominis caput facit *Herodotus*, cui, cum propriis ſpectarit Ægyptum oculis, fi- 2 ſeq.
des præ reliquis eſt merito habenda. Sed coaluit forſitan ſequiori tempore Thmuiticus nomus cum Mendeſio, Mendete urbe a Perſis crudeliter exciſa, atque ſic etiam metropolis Thmuitici nomi primum poſtea locum inter Mendeſias urbes conſecuta eſt; id quod *Ptolemæus*, *Ariſtides*, aliique ſcriptores, perhibent, quos adeo non contradicere *Herodoto*, ſed de poſteriori temporum periodo accipiendos eſſe, Cl. *Wincklerus* judicat. *Disquiſitio tertia de viſione*, *D. Ezechieli vati exhibita,* Diſqu. III.
ab ipſo Cap. 1. *deſcripta*, *& Vitringiana iſtius explicatione,* diſpicit. *Quarta de oraculo* Zachariæ III, 8, exponit. IV.
Quinta præcepti Servatoris Matthæi X, 10, *circa non poſſidendos calceos*, *verum atque genuinum ſenſum* indagat, de ratione V. §. 13.
providentiæ divinæ ab Apoſtolis eo usque habenda accipiendum exiſtimans, ut ne in via quidem geſtare ſoleas ſecum deberent. *Disquiſitio ſexta* eſt *de ſollicita veterum liberos educandi & erudiendi cura, occaſione loci* 2 Tim. I, 7. Ex hac unicam delibabi- Disqu. VI

 mus

§. 20. mus obſervationem, qua, Muſicam priſcis temporibus inter diſciplinas relatam, eumque, qui omnem Muſicam ignoraret, habitum indoctum fuiſſe, *Wincklerus* probat. Et varias quidem deprehendit illius opinionis cauſas: 1) quod antiquiſſimo tempore ars poetica ſoleret cum Muſica conjungi, cum Græciæ vates ad muſica inſtrumenta, inprimisque ad citharam, ſua recitarent carmina; 2) quod ad comprimendas leniendasque animi affectiones valere plurimum ars muſica cenſeretur, quam quidem in rem e ſacris literis *Saulis* exemplum narratur, in varias poſtea fabulas transformatum a gentilibus; quo ſpectat præcipue narratio de *Orpheo*, bacchantes mulieres arte ſua ex ſylvis reducente, beſtiarumque feritatem ope modulationis mitigante; 3) quia harmoniæ inſtar cœleſtis eſſe Muſica veteribus videretur, unde a Philoſophis etiam potiſſimum fertur fuiſſe

Disq. VII. adamata. *Disquiſitio ſeptima* continet *ſuccinctas in Apocalypſin D. Joannis Apoſtoli cogitationes.* Sufficiet nobis, totum, quod Cl. *Wincklerus* contexuit, Apocalypſeos veluti ſyſtema, quod menti plurimorum Theologorum veterum exacte reſpondet, in

§. 3. compendium redactum adumbrare. *Tria Capita priora* ad primas ſpectant Chriſtianorum eccleſias, *ſequentia* ad poſteriores

4. eccleſiæ caſus pertinent. Præmiſſa eſt *Capite IV* & *V* præparatio, quorum quidem illud autorem et cauſam harum prædictionum, Deum patrem in ſolio majeſtatis inter 24 presbyteros conſidentem, hoc patefactorem illarum Chriſtum, ceu caput

5. eccleſiæ, deſcribit. Huic ipſa codicum ſeptem obſignatorum viſio ſuccedit, & primum quidem ſigillum felicem Chriſtianæ ac inter gentiles propagationem; ſecundum, tertium, & quartum, pœnas gentilium, doctrinæ Chriſti ſeſe objicientium, civilia nempe bella, peſtilentiam, & famem, quintum perſecutiones Chriſtianorum ab ethnicis perferendas; ſextum divinam in refractarios verbi ſui perſecutores vindictam, genii infernalis angelorumque ejus conatus, obſignationem fidelium, cum Judæorum, tum gentilium, adverſus iſtas diaboli machinationes;

6. ſeptimum mala eccleſiæ futura, recludit. Atque hæc quidem mala ulterius deſcribuntur per ſeptem angelorum tubicinia, quorum primo hæreſium, paulo poſt plantatam eccleſiam nata-

rum,

rum, inprimis Gnosticorum, colluvies indicatur, altero magnum §. 7. 8. 9.
quoddam malum gentili Romanorum imperio, id est, mari a montibus, hoc est, ab exteris regnis, imminens, forte irruptiones Persarum, Seculo III maxime a *Sapore* sub *Valentiniano* factæ, attinguntur; tertio principis cujusdam ecclesiæ doctoris apo- 10.
stasia sub imagine stellæ de coelo decidentis, id est, ni totus
fallitur *Wincklerus*, hæresis *Pauli Samosateni*, Antiochiæ Episcopi, 11.
duobus damnata Conciliis, & a *Photino* Seculo IV resuscitata, prænuntiatur, quando ingens status tum ecclesiastici, tum politici, 13.
deformitas depingitur, cujus vaticinii complementum habebit, 14.
quisquis sive crudelitatem Imperatorum post professionem quoque religionis Christianæ, sive avaritiam & ambitionem Clericorum, æstimaverit; quinto *Arii* hæresis repræsentatur; sexto 16.
Saracenorum atque Turcarum immissiones significantur; septi- 19.
mo tandem de antichristianismi ortu, constitutione, plagis sub 20.
septem phialis, & interitu, mentio prophetica injicitur. Adje- 34.
cta vitæ æternæ adumbratio toti libro imponit finem. Ex his, quæ hactenus excerpsimus, quivis facile judicabit, magnum esse in Cl. *Wincklero* ingenii acumen, cum judicio probe exercitato conjunctum. Attamen nec hoc diffitemur, non ubivis servari a Viro doctissimo justam divinandi mensuram. Eo conje-
cturam referimus de tribus angelis, in *Capite XIV Apocalypseos* 28.
commemoratis, quippe per quos *Martinum Lutherum*, magnum purioris ecclesiæ instauratorem, *Mart. Chemnitium*, doctum Tridentinæ Synodi examinatorem, & unum, nescimus quem, Theo-
logum intra 1260 extremos mundi dies venturum, designari Disqu.
suspicatur. Claudit *octavo* loco Oratio, quam Lipsiæ pro sugge- VIII.
stu ædis D. *Pauli* in solennitate pentecostali ante hos quinque annos dixit Cl. *Wincklerus*, *de præcipuis festi Pentecostes memorabilibus.*

REFLEXIONS ON NATURAL AND REVEAL'D religion, &c.

hoc est,

COGITATIONES DE NATURALI ET REVELATA religione, designatæ antidoti instar contra gliscentem

tem scepticismum ætatis nostræ, ac potissimum contra subtiles illecebras libri, sic inscripti: Christianitas creatione non inferior ætate. Dicatæ maxime Reverendo Domino Episcopo Londinensi; Autore T. CURTEIS, Rectore Wrotham. in Cant.

Londini, typis W. Parker, 1733, 8.
Plag. 18.

Præfatio infaustam eorum hominum sortem luget, qui, viribus solius rationis freti, verbum divinum literis mandatum vel flocci faciunt, vel rident; cum tamen doctrina Christi rationem adeo non labefactet, ut eam potius adjuvet illuminetque. Id quod Autor singulari opera in duobus Voluminibus latius tractavit, quæ Christianam religionem rationi convenientem atque certam demonstrant. Quæ in Opusculo hoc ipso proponuntur, generatim præstantiam dogmatum & factorum Christi tuentur. Frustra igitur hic perniciosi illius libri, in titulo descripti, confutationem pressius ita dictam quæsiveris. Neque Autor necessitatem flagitare putavit, ut ad singula, vel centies jam discussa, responderetur, cum iste scurra non nova tela, sed novas præstigias, variumque dicendi fucum, adhibuerit. Scopum sibi hunc præstituit Autor, ut ab ipso vulgo pestem hanc quarundam dissolutarum mentium arceret. Hinc non nimis subtilia docet, sed ad plurimorum sensum quam maxime accommodata; quibus luculentum ornatumque scribendi genus haud leve pondus conciliat. Res ita proferuntur, prout aliam ex alia mens suggerebat. Orditur ab existentia Dei; pergit ad hominem, ejusque animi immortalitatem tuetur. Deinde pro divinæ revelationis necessitate acriter militat, ostenditque, quam imperfecta, quamque parum efficax, sit naturalis religio. Denique omnes nervos contendit, ut, Novi Testamenti revelationem vere divinam, rationi congruentem, atque ex omni parte completam, esse, probet; cujusmodi argumentis nemo, qui veri rectique studio ducitur, repugnabit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCXLI.

Pars II.

BIBLIA SACRA TAM VETERIS, QUAM NOVI, Testamenti, cum Apocryphis, secundum fontes Hebraicos & Græcos, ad optimos Codices collata, prætereaque ita adornata, ut, qua singulas paginas, exactissime respondeant Bibliis Germanicis, Halæ Saxonum impressis, quæ Cansteiniana vulgo vocantur, ad confirmandam memoriam localem, in his acquisitam. Adjectæ sunt variantes lectiones selectæ, cum Præfatione, de avthentici textus præ versionibus prærogativis, D. CHRISTIANI BENEDICTI MICHAELIS, Theologiæ & Ling. Sacr. Professoris Halensis.

Zullichaviæ, sumtibus Orphanotrophei, apud Gottlob Benjam. Frommannum, 1741, 4. Alph. 8.

Evangelische Deutsche Original-Bibel, das ist, die gantze Heil. Schrifft Altes und Neues Testaments, rc.

hoc est,

BIBLIA SACRA GERMANICE REDDITA, SIVE Scriptura sacra Veteris & Novi Testamenti, ita adornata, ut Hebraicus Græcusque textus, & Germanica Lutheri versio, in eadem pagina compareant, folia autem & paginæ omnes pervulgatis illis Bibliis Cansteiniensibus respondeant. Præfationem præmisit JOANNES MUTHMANNUS, Salfeldensis Ephoriæ Adjunctus, & Pastor Pœsneckensis.

Zullichaviæ, ſumtibus Orphanotrophei, apud Gottlob Benjam. Frommannum, 1741, 4.
Alph. 16.

Ea divinæ providentiæ & benignitati adſcribenda eſt codicum ſacrarum literarum in noſtris eccleſiis abundantia, qua non ſolum nulla fere eſt lingua cultiorum gentium, in quam oracula divina non ſint translata, verum converſionis quoque, a *Luthero* adornatæ, exemplarium tanta eſt copia, ut nemo ſit, qui non viliſſimo pretio eandem ſibi comparare queat. Ipſa Biblia *Canſteiniana*, Halæ impreſſa, & ſæpius typis repetita, teſtimonium luculentiſſimum hujus rei perhibent, ſiquidem a prima editione usque ad ultimam ſuperioris anni ſeptem & triginta editiones prodierunt, & plus quam centum & octoginta ſupra mille exemplaria publici juris ſunt facta. Superbit præterea noſtrum ſeculum variis, iisque ſatis elegantibus, fontium Hebraicorum & Græcorum editionibus, ut nemo caritate harum editionum ab emendo deterreri poſſit, qui modo his literis operam debitam navare cupit. Singulari tamen modo hoc ſtudium adjuvare, & quaſi ad illud invitare ſacrarum literarum cultores, cenſendi ſunt horum Bibliorum editores, qui uno tempore binas nobis dederunt, easque ſatis accuratas & eleganter impreſſas, utriusque Fœderis editiones. Dudum eruditi codicem ſacrarum literarum deſiderarunt, in quo & lingua Spiritus ſancti originalis, & B. *Lutheri* interpretatio, ſimul poſſit legi, ut hác ratione cum fontibus conferri queat noſtra Germanica converſio. Hæc vota non tantum expleverunt editores hujus Codicis, ſed ſimul ſuperarunt, dum duos codices orbi erudito tradiderunt. Primus codex libros tam Veteris, quam Novi, Fœderis cum Apocryphis ſiſtit in lingua originali, eo tamen ordine, quem in noſtra lingua vernacula ſervare ſolemus, quod nemo mirabitur, qui cogitaverit, hanc editionem fundamentum fuiſſe alterius editionis, in qua Germanica converſio comparet. Erudita huic editioni præmiſſa legitur S. Rev. *C. B. Michaelis* Præfatio, de avthentici textus præ verſionibus prærogativis. Inſigne quidem eſſe beneficium Dei, monet, quod ſacras literas non tantum in originali lingua, ſed etiam in vernacula, legere poſſimus, ingentem tamen eſſe originalis tex-

tus

tus præ conversione prærogativam. Facile hoc demonstratum est ex fontis et rivulorum discrimine, si consideratur textus originalis tanquam archetypus, conversiones ut picturæ, ad illum expressæ, ubi omnino multa in sacra Scriptura deprehenduntur, quorum vim & suavitatem ex versionibus non possumus cognoscere. Ille textus quoad res & verba singula a Deo ipso est inspiratus, quod de his dici nequit. Voces fontium, quæ sunt prægnanti significatu, in conversione, & quidem totidem vocibus, exprimi non possunt. Solus originalis textus est avthenticus, pro firmandis dogmatibus, & controversiis decidendis. Metaphrastæ nonnunquam falsum & non satis convenientem reddunt sensum, ex fontibus emendandi. Versiones sæpe contortum & obscurum & pæne ridiculum fundunt sensum, sæpius addunt, mutant, vel detrahunt. Ambigua sunt sæpe in nominibus propriis, præsertim in appellativis ambiguum est genus, ambigua significatio. Laborant præterea versiones amphibolia insigni, ut dubitare possis, num casus a propinquiore, an a remotiore, pendeat. In versionibus librariorum culpa multa occurrunt vitia, quæ a fontibus deteguntur. Præterea multa sunt in fontibus, quæ in conversionibus non possunt exprimi, v. g. emphases & phrases multæ. Omnia exemplis illustrat & probat S. Rev. *Michaelis*, & ex illis dilucide monstrat, multum fontes conversionibus antecedere. Alter codex eosdem libros Veteris & Novi Testamenti exhibet, item Apocrypha, cum versione B. *Lutheri*, ita tamen, ut singulæ paginæ exactissime respondeant Bibliis Germanicis, Halæ Saxonum impressis, quæ *Cansteiniana* alias vocantur. Huic editioni præcedit Rev. *Joannis Muthmanni* Præfatio de pretio & præstantia versionis vernaculæ B. *Lutheri*. Demonstratur hæc præstantia partim ex tempore, quo hæc conversio concinnata est, ubi meræ erant tenebræ & sacrarum literarum ignorantia, partim ex ipsa conditione *Lutheri*, partim ex elaboratione & cura, qua hæc versio a *Luthero* ejusque sociis fuit suscepta, partim ex singulari existimatione hujus interpretationis, et immunitate ejus ab erroribus, seu falsis doctrinis, partim ex amœnitate & perspicuitate ejusdem, partim denique ex hujus versionis divino favore & felici successu. Singula enim hæc pretium

 labo-

laboris, a *Luthero* confecti, satis superque confirmare possunt. Hanc Præfationem præmonitum excipit Rev. *Jo. Christ. Steinbarti*, Directoris & Pastoris Orphanotrophei Zullichaviensis, quod institutum hujus totius Operis dilucide declarat. Nimirum non maturatum censeri debet totum hoc Opus, sed jam ante quatuor annos cœptum est, de hoc negotio cum viris harum literarum peritis commercium literarum instituere, eorum consilia audire, &, quantum fieri poterat, iisdem obsequi. Illud potissimum agebatur, ut Biblia cum fontibus Germanica ederentur, in quibus nihil diligentiæ, elegantiæ, & nitoris, esset prætermissum. Textus Hebraicus ad codicem B. *Opitii*, in 4 editum, fuit expressus, idque suasu Summe Rev. D. *Jablonski*, qui eam satis accuratam putavit, sed nonnulla etiam vitia typographica annotavit, quæ in illa occurrere observavit. Postea Venerabilis *Reineccius* etiam sua cura emendatum codicem *Opitianum* benevole cum Editoribus communicavit. Negari tamen non potest, adhuc plura errata Bibliorum *Opitianorum* in ipsa impressione & revisione horum Bibliorum detecta fuisse, siquidem hac occasione non levis nævorum numerus observatus fuit. Ex quibus apparet, non exiguum esse laborem, codicem Hebræum dare civitati Christianæ talem, qui omnibus careat vitiis. Interim in hac editione ea cura adhibita est, quæ a mortalibus potest desiderari. Postea enim, quam literis erant exscripti utrique codices, plagulæ typis tum in Academia Lipsiensi, tum Jenensi, tum Halensi, viris in hoc literarum genere exercitatis fuerunt traditæ, qui cum cura annotarunt, ubi manus forte typothetarum erraverant, ut adeo spes sit, pauca adhuc superesse, quibus sphalmatum catalogus augeri queat. In impressione Novi Testamenti & Apocryphorum secuti sunt Editores Vener. *Reineccii* ante aliquot annos emissas editiones. Ex una autem editione duæ surrexerunt, dum singulis paginis ex Bibliis *Cansteinianis* Germanica versio adjuncta est, in altero codice solis fontibus relictis. Inde nemo mirabitur, qui factum sit, ut in codice Ebræo paginarum singularum binæ columnæ non ex more Ebræorum aliorumque orientalium populorum a dextro latere ad sinistram, sed ex more Occidentis a sinistro versus dextrum, tendant. Nec illud potest in malam accipi partem, quod masoreticæ appendices, quæ in ple-

risque

risque editionibus singulos sacri Codicis Ebræi libros claudere solent, ad finem Ebræi codicis rejiciantur, & denique versus alii alios vel continuato nexu, vel interpositis spatiis, in impressione excipiant. Nec minor cura & labor fuit adhibitus in exscribendis libris Apocryphis. Cum enim in libro *Tobiæ*, *Juditha*, & oratione *Manassis*, Germanica versio a Græcis differat nonnullis in locis, opera est data, ut omnia sibi respondeant. Novum Fœdus quod attinet, ejus Capita in nonnullas sectiones sunt divisa, qua in re Editores *Bengelium* secuti sunt. Præterea singulis Capitibus lemmata & contenta breviora sunt præfixa, et ad Codicem Ebræo-Germanicum accedunt varia, quæ sua se utilitate commendant. Et quidem Vet. Testamentum in fronte gerit 1) brevem Chronologiam Biblicam, sive historiam a condito mundo usque ad annum 100 post Christum natum, quæ ex *J. J. Schmidii* Historico Biblico contracta est; 2) Indicem, quo tempore & ordine libri Biblici sint conscripti, ex eodem extractum; 3) collationem mensurarum, ponderum, & numismatum, quorum in sacris literis fit mentio, cum nostris hodiernis, ex ejusdem *Schmidii* Mathematico Biblico. Tandem lectioni Novi Fœderis sequentia inserviunt, eidem præmissa: 1) Harmonia Evangelistarum, ex Venerandi D. *Hauberi* Harmonia in compendium redacta, quae in codice Græco sine versione Germanica Latine legitur; 2) Tabula, quæ loca ostendit, ubi in textu vernaculo Agenda Saxonica, Biblia *Læscheriana*, & *Cansteiniana*, inter se differant; 3) Collatio locorum memorabilium Novi Fœderis, ubi *Lutheri* interpretatio, Græcus textus hujus editionis, & *Bengelii* editio, differunt, ab ipso *Bengelio* communicata. Eadem præfixa est editioni, quæ solum Græcum textum exhibet. Ex singulis his, a nobis cum cura enarratis, apparet, non exiguam laudem Editores horum Bibliorum mereri, cum & diligentiam omnem & curam & studium perpetuum adhibuerint, ut quam emendatissima hæc nova prodiret editio. Non possumus itaque non hos conatus illis, quibus fontes sacrarum literarum curæ cordique sunt, etiam atque etiam commendare, certissime persuasum nobis habentes, his ipsis Bibliis omnes, qui sacris literis operam navant,

 mirum

mirum in modum adjutum iri, quod ut fiat in Dei O. M. gloriam, & ecclesiæ, quæ puriorum est partium, commodum, cum Editoribus vehementer optamus.

THE MORAL PHILOSOPHER, &c.

hoc est,

PHILOSOPHUS, VERITATI MORALI INNITENS, seu Dialogus inter Philalethem, Deistam Christianum, & Theophanem, Judæum Christianum; in quo fundamenta & principia, cum religionis in genere, tum speciatim religionis Christianæ, quatenus a religione naturali est diversa, variæ illæ, quibus morales veritates intellectui proponi possunt, rationes, criteriaque necessaria, quibus gaudere illæ veritates debent, natura legum positivarum, rituum, & cerimoniarum, & quatenus constans atque perpetua illarum obligatio ostendi potest, aliæque, eædemque variæ, maximi, in rebus ad religionem spectantibus, momenti, res expenduntur & dijudicantur, simulque sine partium studio, quæ ab utraque parte afferri solent, argumenta exponuntur.

Volumen I.

Londini, sumtibus Autoris, 1738, 8.
Alph. 1 plag. 7.

Variis gravissimisque doctissimorum Virorum laboribus atque conatibus id nondum in Anglia effici potuisse, ut detestanda, quæ ibi viget, quicquid lubet, de religione non solum sentiendi, sed quoque effutiendi, scriptisque, publice evulgatis, proponendi, licentia cohibeatur atque compescatur, execrandus, quem jam sistimus, scelerati hominis liber condocet. Qui quidem tantis, in detrimentum religionis Christianæ effusis, conviciis, dicteriis, & scommatibus, scatet, ut Autor impiam eorum, qui ante eum religionem Christianam labefactare conati fuere, cohortem superare velle data opera videatur. Totus autem ejus in eo positus est labor, ut, labefactata, quin immo penitus eversa, religionis Christianæ autoritate, religionem

nem naturalem ſtabiliat, eamque ad ſummum autoritatis faſtigium evehat. Quod impium conſilium ſub Præfationis ſtatim initium luculenter ſatis prodit. Poſteaquam enim occaſionem enarravit, quæ huic libro evulgando e ſocietate quadam virorum, veritati perveſtigandæ operam navantium, enata fuit, quinque theſes, quibus laborem illi ſuum ſuperſtruxere, adducit, quæ vero omnes ad detrimentum religioni Chriſtianæ afferendum conceptæ ſunt. Secundum has enim moralitas & æquitas rerum unicum illud conſtituunt criterium, ex quo dijudicari poteſt, utrum doctrina a Deo ſit profecta, adeoque partem religionis efficiat, nec ne; ſecundum has etiam dona illa & virtutes extraordinariæ, quibus Apoſtoli, eorumque ſucceſſores, primis poſt C.N. Seculis fuere diſtincti, non conjunctæ fuere cum charactere quodam morali, ſed falſi doctores æque donis illis fuere inſtructi ac veri. Hinc vero concludit, doctrinas eorum, &, quod urſere, donum vaticinandi, ſecundum regulas veritatis & æquitatis moralis, æque ac noſtris temporibus, fuiſſe examinanda. Et, cum Deus, qui eſt ens infinitum, fallere & peccare neſciat, homines vero, omniſcientiæ dono non inſtructi, ad fallendum ſint proclives, omnis autem error, voluntario commiſſus, peccatum nominetur, inde ſequi putat Autor, ut dona illa extraordinaria, quibus ævum Apoſtolicum fuit conſpicuum, homines fallere neſcios non effecerint, idque propterea, quoniam per ea libertas non deſtruatur; quare, qui hiſce donis fuere ornati, aut bene, aut male, iisdem, ex mente Philoſophi noſtri, uti potuere. Cognitio veritatum moralium vario quidem modo acquiri poteſt: nimirum ratione, revelatione, aut teſtimonio alterius. Quocunque vero ex adductis modo veritatem moralem mens noſtra cognoſcat, ſemper tamen eadem manet religio, eademque cum ea connexa eſt evidentia, veritatis ſcilicet cum ratione conſenſus. Qui quidem ſi negetur, nulla amplius reliqua manere vera & certa criteria, & fundamenta religionis, ſed maximas, immo diabolicas, deceptiones, loco divinarum veritatum, apprehendi, cavillatur. Ita vero cum ſe quaſi præmuniviſſet Autor, rem ipſam aggreditur, & primo quidem, id quod quam maxime e re ejus

erat,

erat, Scripturæ ſacræ autoritatem infringere laborat. Monet, Chriſtianam religionem naturali non opponi jure poſſe, quandoquidem hanc ſupponat, atque ſub ſe complectatur. Eſt autem ipſi Chriſtianismus, ſtricto ſenſu acceptus, complexus veritatum revelatarum, in Veteris ac Novi Fœderis libris comprehenſarum. Ex his igitur libris veritates revelatas optima ratione demonſtrari atque comprobari poſſe aſſerit, dummodo ſufficienti gauderent claritate, ita quidem, ut etiam mediocri tantum intelligendi facultate præditi facili eos negotio intelligere, ſenſumque illorum aſſequi, poſſent. Sed hac eos deſtitutos eſſe claritate, Autor queritur. Quem Chriſtiani libris *Moſis* ſenſum tribuunt, nunquam admittunt Judæi. Et inter ipſos Chriſtianos nunquam de ſenſu Scripturæ ſacræ convenit, ſed tot ejus confictæ ſunt partes, quot dantur religiones a ſe invicem diverſæ. Eruditiſſimi, diligentiſſimique, & ab omni partium ſtudio alieni, ſacrarum literarum interpretes, quanquam omnes animi ingeniique intendunt nervos, id aſſequi non potuere, ut de rebus maximi momenti, ex ſola revelatione cognoſcendis, quales ſunt doctrina de myſterio Trinitatis, de Chriſti ante omnia tempora præexiſtentia, de ejus incarnatione & conceptione miraculoſa in utero virginis, de mortis ejus, tanquam ſacrificii propitiatorii pro peccatis, neceſſitate, unum idemque ſenſerint. Cum igitur eæ doctrinæ, quæ maximæ in religione Chriſtiana cenſentur, tam varie a viris doctis accipiantur atque exponantur, hinc, nullam earum, quæ in ſacris literis traduntur, doctrinarum fundamentalem dici poſſe, temerarie concludit Autor, idque ex eo, quoniam hoc modo facile error, quem quidem, rebus ſic comparatis, nullo modo evitari poſſe cenſet, committi poſſit. Quin immo amplius ex iis, quæ antea diſſeruerat, fluere aſſerit, neminem de eo certum eſſe poſſe, quod verum determinatumque, a Spiritu ſancto aut ſcriptoribus ſacris intentum, ſenſum ſit aſſecutus, cum veritates cœleſtes, ſub eo comprehenſæ, terminis æquivocis, variamque conſtructionem admittentibus, ſint propoſitæ. Quare miratione digna ipſi videtur ſententia eorum, qui affirmant, Deum revelaſſe religionem, humano generi tam neceſſariam utilemque, quæ tamen non

non unum ſolum determinatum, ſed ita vagum variumque, ſenſum admittit, quantum facultates cogitandi, & modi ac vires repræſentandi, differunt. Hac occaſione quæſtionem illam proponit: utrum dogmata religionis Chriſtianæ etiam in Veteris Inſtrumenti tabulis ſint comprehenſa, vel, quod idem eſt, utrum *Moſi* & Prophetis ea cognita fuerint atque perſpecta. Quam quidem quæſtionem penitus negat. Ita enim comparatam eam eſſe perhibet, ut, ſi admitteretur, maximis tricis atque difficultatibus mediocri animi ſagacitate præditos implicaret. Omnes, puriori doctrinæ addicti, Theologi aſſerunt, legem cerimonialem, vel Leviticam, typum Chriſti fuiſſe, illo adveniente tollendum. Hos vero acriter perſtringit, graviſſimique eos erroris inſimulat. Legem enim dictam non a Deo præceptam, ſed merum opus carnale, ordinationemque politicam, fuiſſe, audacter pronuntiat. Qua quidem in re *Paulum* ſecum conſentire gloriatur; quam aſſertionem ut evincat, monet, *Paulum*, quando de lege loquatur, triplici ſenſu vocem illam uſurpare. *Primo*, ex ejus mente, per eam intelligit legem naturæ, a qua cum, quotquot dantur, homines, Judæi æque ac gentiles, deſciverint, ad eam, per gratiam Dei, in Evangelio patefactam, reduci debent. Hæc gratia illa eſt, quæ homines impietati, mundanisque cupiditatibus, valedicere, et ſobrie, juſte, ac pie, in hoc mundo vivere, docet. Hæc eſt lex fidei, vel juſtitiae, per quam novus homo ſub Evangelio formatur et gubernatur. Hæc lex illa eſt; quæ, in perpetuum de Deo veraque religione teſtimonium, hominum, gentilibus, in craſſiſſima ignorantia conſtitutis, ne quidem exceptis, naturæ manet inſcripta. *Secundo* vox *legis Paulo* ſignificat legem moralem, quæ Iſraelitis, tanquam lex civilis vel politica, a Deo erat tradita: quam, hoc ſenſu ſumtam, Apoſtolus ſanctam, juſtam, & bonam, declarat, eamque pædagogum ad Chriſtum fuiſſe aſſerit. Id quod eam fit ob cauſam, quoniam lex iſta neque incitamenta ſufficientia, neque media, ad perfectam, veræque religioni reſpondentem, vitam agendam ſatis efficacia, propoſuit. Erat enim lex mere civilis et politica, ſtatui populi Judaici tantummodo accommodata. Hinc omnes ejus ordinatio-

nes civiles quoque erant, ad externas societatis actiones spectantes, præmiaque & pœnæ, quibus erat munita, hanc, non vero futuram, vitam respiciebant. Hæc lex solum populum Judaicum, ex *Abrahami* semine oriundum, obligabat. Per quam licet ad pacem amicitiamque inter se colendam obstringerentur Judæi, simul tamen ad bellum cum ceteris orbis gentibus gerendum excitabantur. Non solum enim imperium suum, quousque poterant, dilatare, sed etiam omnes nationes, ipsis resistentes, imperiumque eorum recusantes, igne ferroque delere, secundum hanc legem permissum eis erat. Quæ etiam erat ratio, cur Canaanis incolas sine ulla prorsus miseratione interficerent. *Tertio*, voce *legis* sæpius a *Paulo* indicatur lex *Mosaica* cerimonialis, de sacerdotum munere & officiis præcipiens. Hoc sensu quando legis mentionem facit *Paulus*, eam tanquam carnalem, mundanam, & interficientem, rejicit, ejusque non sine contemtu, tanquam *legis ordinationum*, & *elementorum mundi*, meminit, propterea, quoniam ea, proprio et literali sensu accepta, neque veritate, neque bonitate, erat conspicua; quare potius ordinatio excœcans & captivans, jugumque ob tenebras, quibus obvoluta erat hæc lex, prorsus intolerabile, quod neque ipsi, neque patres eorum, sustinere potuere, dicenda sit. *Paulus* igitur, licet natione esset Judæus, legem tamen, hoc respectu consideratam, secundum quem imaginem tantummodo rerum futurarum, jam Christo præsente abrogandarum, repræsentare debebat, prorsus destruere laborat. Christum vero, tanquam unicum illum & æternum sacerdotem maximum, mortemque ejus, tanquam unicum, verum, & efficacissimum, pro peccatis sacrificium, quo peracto sacrificia reliqua omnia cessare & abrogari debuere, sistit. Quam cum veram *Pauli* de lege Judæorum, ad sacerdotium spectante, mentem esse sibi persuadeat Autor, simul inde elucere putat, *Paulum* nullum eorum institutorum, & rituum, supra commemoratorum, divinitus mandatum & patefactum affirmare: simulque clarum esse existimat, *Paulum* novam quandam doctrinam, *Mosi* et Prophetis oppositam, prædicasse. Omnis enim, qui a *Mose* legis finis esse perhibetur, a *Paulo* evertitur & negatur.

tur. Quodsi aliquis obverteret, *Pauli* argumenta haud videri stringentia, eumque methodum illam eum solum in finem elegisse videri, ut Judæis imponeret, si libris *Mosis* typicus ille atque figuratus, quem *Paulus* eis tribuit, sensus denegetur, ei respondet Autor, ejusmodi sensum typicum atque figuratum, qualis *Mosis* libris inesse perhibetur, ante captivitatem Babylonicam Judæis plane incognitum fuisse atque inauditum. Inde vero ab *Esræ* temporibus vigere cœpisse, & usque ad Christi tempora et amplius communi assensu a doctoribus Judæorum receptam fuisse, allegoricam hanc legem, & Prophetas explicandi rationem, monet. Ante hæc enim tempora altum plane fuisse inter Judæos silentium de conflagratione mundi per ignem, de resurrectione generali, & judicio de bonis & malis sumendo, ut & de statu futuro præmiorum & pœnarum: post hæc autem tempora omnes Judæorum libros, in quibus doctrinæ capita enarrantur, doctrinis illis fuisse repletos: quibus ut autoritatem conciliârent doctores Judæorum, *Mosis* & Prophetarum libros, figurato illo & tropico sensu, secundum quem, quicquid lubet, dici potest, fuisse ab illis allegatos. Ut vero Autor speciem quandam iis, quæ jam differuerat, obtendat, Cel. *Prideauxium* hac in re secum consentire gloriatur, sed tantummodo gloriatur. Nobis enim, quantumvis diligentèr ipsum *Prideauxium* evolventibus, consensum ejus cum Autore nostro detegere non licuit. Nam, in quos digitum intendit locos Autor, in his minime *Prideauxius* linguam Ebræam post captivitatem Babylonicam asserit prorsus inter Judæos interiisse, eosque rectam legendi rationem, verumque librorum sensum, a doctoribus suis, Masorethis puta & Cabbalistis, addiscere necesse habuisse: sed ibi agit cum de fabula Judæorum, duplicem legem, oralem & scriptam, fingentium, quam quidem refutandam sibi sumit, tum de origine punctorum vocalium, quæ a Masorethis inventa esse perhibet. Vid. ejus *Historia Vet. & Nov. Test. cum historia profana connexa P. I pag. 408 seq. & pag. 493 seq. edit. Germ. Dresdensis.* Assertis hisce suis fretus Autor, pergit monere, Christum & Apostolos, quando Judæos refutandos sibi sumebant, ad traditiones, ab illis confictas, sese accommodasse, eosque ex his, ab illis

concessis,

cessis, principiis refellere studuisse. Hoc vero ex eo apparere perhibet, cum quod *Paulus* legem cerimonialem, quam *Moses* æternæ autoritatis, Judæorum posteros obligantis, esse asserit, in respectu ad sensum literalem, a *Mose* intentum, rejicit, eamque ullo modo nos obligare, cum autoritas ejus morte Christi abrogata sit, negat: tum quod legem hanc, quam *Mosen* in peculiaris divini favoris signum, quo populus Dei a ceteris orbis gentibus distingueretur, accepisse refert, ordinationem carnalem atque mundanam, quæ cœcos nos efficiat, declarat. Quæ cum ita sint, sole meridiano clarius elucere putat, legem, quæ ita comparata sit, institutum divinum haud dicendam, neque adeo nova opus esse ad ejusmodi legem abolendam revelatione. Populo potius ex communibus rationis atque naturæ principiis jus, ad eiusmodi servitutis jugum, cui adhuc subjectus erat, dejiciendum, competiisse perhibet. Cum vero omnis ordinatio servilis ob id ipsum, quod in servitutem nos dejicit, abroganda sit; hinc *Paulum* Judæos ad eam legem abolendam excitasse affirmat. Tam certum enim esse, quam quod certissimum, quod *Paulus*, quando gentibus & Judæis, per omnes imperii Romani partes dispersis, Evangelium annuntiabat, legis cerimonialis obligationem haudquaquam urgeret, quam potius Christi morte atque sacrificio impletam abrogatamque esse asseverabat. Christiani generatim affirmant, *Paulum*, peculiari revelatione divina, ipsi concessa, inductum, hoc affirmasse, idque propterea, quod lex cerimonialis, typus tantummodo rerum meliorum, earundemque futurarum, hancque adeo ob causam abrogandarum, fuerit. Quæ res utrum ita se habeat, an vero *Paulus* tantummodo *κατ' ἄνθρωπον* contra Judæos disserat, unum idemque sibi esse, Autor asserit. Illud vero certum esse inquit, quod *Paulus*, quanquam acriter contra legem cerimonialem disserat, nihilo tamen minus, quamdiu vixit, legem cerimonialem, æque ac ceteri, ævo Apostolico viventes, proselyti, observaverit. Hinc vero ardua illa quæstio exoritur, quibus argumentis ductus *Paulus* ita se gesserit. Quod si hæc lex divinæ originis, voce hac sensu recentiori accepta,

fuisset,

fuisset, sequeretur, ut homines ad eam, tanquam legem justitiæ, per quam justitiam consequi debuissent, fuissent adstricti: quæ igitur obligatio haud alio modo, nisi per formalem directamque legis abrogationem, per novam revelationem factam, tolli potuisset. Hoc vero factum non esse, ex *Pauli* ceterorumque Apostolorum agendi ratione patet. Hi enim legem illam observabant, eidemque post conversionem ad Christianismum æque, ac antea, obedientiam præstabant: non quidem ita, ut per eam justitiam, coram Deo valentem, quærerent, sicut legi civili, in urbe, ubi degebant, receptæ. Hac ex ratione controversia inter *Paulum* ceterosque Apostolos ex una, & inter doctores circumcisionis ex altera, parte enascebatur. Hi enim legem, necessariam religionis partem, per quam homo coram Deo justificaretur, esse affirmabant. Quibus *Paulus* contradicebat, legem civilis tantum originis esse asserens. Huic igitur materiæ ut lucem affundat Autor, controversias, eapropter *Pauli* & reliquorum Apostolorum ætate agitatas, fuse copioseque e *Cap. XV* & *XXI Actorum* recenset. Quod posteaquam præstitisset, tandem ita de *Paulo* pronuntiat, quod neque re vera Judæus, neque re vera Christianus, fuerit, sed modo huic, modo illi, parti, prout occasio tulerit, se addixerit. Quid? quod eo progrediatur effrænata ejus audacia, ut *Paulo* primum inter eos locum tribuere non erubescat, qui eo tempore, in rebus ad religionem spectantibus, rationi, plus quam decet, indulsere. (*St. Paul was the great Free-thinker of his age.*) Quare hoc de eo fert judicium, quod rationem adversus praejudicium autoritatis mascule defenderit, iisque, qui sub specioso divinæ ordinationis atque revelationis obtentu deplorandum quoddam superstitionis, cœcitatis, & servitutis, chaos introducere laborarunt, mascule contradixerit. Ast vero successum minus prosperum expertum esse *Paulum*, queritur. Non enim Judæi solum, sed ipsi quoque Christiani, coacto contra eum concilii decreto, conatum ejus reprimere atque invertere laborabant. Quo vero non obstante, *Paulus* constanter legis originem divinam, ejusque in rebus ad religionem aut conscientiam spectantibus obligationem,

ligationem, negabat. Præter jam memoratam, aliam adhuc inter *Paulum* ex una, & *Petrum* atque reliquos Apostolos ex altera, parte exortam esse controversiam meminit, cujus quidem eo rediit summa: utrum, qui ex gentibus Christianam fidem erant amplexi, a Christianis ex-Judæis tanquam fratres essent recipiendi, adeoque his cum illis unam colere societatem licitum esset, nec ne. Quam quidem quæstionem *Petrus* affirmabat, qui ideo, peculiari sibi facta visione fretus, *Cornelium*, salutari aqua ablutum, in societatem Christianorum recipiebat. Cujus rei fama cum ad ecclesiam Hierosolymitanam, quæ maximam partem e Judæis erat composita, perveniret; *Petrus* uno omnium consensu condemnabatur. Posteaquam vero *ille*, quæ sibi contigerant, enarrasset, in ejus sententiam ire, communemque cum eo causam facere, non dubitabant. Annis aliquot circumactis, controversia hæc, per aliquod tempus sopita, denuo agitari cœpit. Quæ vero ut in herba quasi suffocaretur, Hierosolymis concilium cogebatur, cui *Paulus* & *Barnabas* interesse jubebantur. Ab hoc concilio illud dabatur decretum, ut ii, qui e gentibus Christo nomen dederant, ad nullas alias res observandas adstringerentur, quam ut abstinerent a fornicatione, ab idolothytis, a sanguine & suffocato; quod si fecerint, a Judæis ad Christum conversis tanquam fratres, & socii unius ejusdemque religionis, reciperentur. Cui decreto licet ceteræ ecclesiæ omnes se submitterent, *Paulus* tamen illud admittere, adeoque concedere, nolebat, ut iis, qui e gentibus fidem Christianam erant amplexi, lex proselytismi, tanquam ad salutem consequendam necessaria, injungeretur observanda: idque eam præcipue ob causam, quoniam sibi peculiarem hac de re revelationem contigisse affirmabat. Quæ cum reliquis non obtigerat Apostolis, hinc, eos a *Paulo* convinci non potuisse, existimat Autor. Neque miraculis componi potuisse hancce controversiam perhibet, idque ideo, quoniam *Petrus* tot tantaque, quanta *Paulus*, miracula perpetraret, adeoque eadem ex utraque parte esset evidentia; quid? quod, cum reliqui omnes *Paulo* adversarentur, ipsum, quod multitudinem miraculorum attinet, maximopere superatum fuisse asserat. Quod-

 si

ſi quis obverteret, *Paulum*, rebus ſic comparatis, aliud, idque a *Petri* & ceterorum Apoſtolorum doctrinis diverſum, Evangelium prædicaſſe videri, eosque adeo in doctrinis, ad fidei fundamentum pertinentibus, inter ſe diſcrepaſſe, quare impoſſibile ſit, ut omnes a Deo fuerint inſpirati, & a Spiritu S. agitati; ei Autor regerit, eos, qui iis temporibus floruere, viros ſanctos non gloriatos fuiſſe de Spiritu quodam ſancto, qui homines infallibiles, peccandique neſcios, redderet, eosque ita ab errandi vitio ſervaret immunes, ut neque ſe ipſos in judicando deciperent, neque alios hac ſua opinione fallerent. Hanc enim prærogativam, quam Apoſtoli, Spiritu S. donoque miracula perpetrandi inſtructi, nunquam ſibi arrogarunt, ſequioribus demum temporibus Eccleſiam Romanam ſibi tribuiſſe. Qui vero Apoſtolorum ætate hiſce donis erant ornati, iis, ut Autor aſſerit, libertas relicta erat, ſecundum rationis atque prudentiæ humanæ principia iis utendi. Quare fiebat, ut alii recte, & fini huic congruenter convenienterque, iis uterentur, alii vero eadem in inſtrumenta, æmulationem & faſtum ſuum promoventia, converterent, hacque ratione maximis turbis anſam præberent. Cum igitur & falſi Prophetæ, & maximi impoſtores, miracula perpetrarent, hinc patere exiſtimat, eos, qui hiſce donis præditi fuere, & falli & fallere neſcios haud fuiſſe. Si enim miracula veritati doctrinæ confirmandæ inſerviiſſent, ea a ſceleratis illis hominibus haudquaquam perfici potuiſſe. His vero præſuppoſitis, aſſerere non dubitat, convictionem illam, quæ in intellectu de veritate doctrinæ cujusdam, per inſpirationem ſeu revelationem immediatam gignitur, apud eum ſolum, cui revelatio obtigit, non vero apud alios, divina autoritate gaudere. Iſtos vero, quibus hæc ab illis traditur veritas, ad eandem, ob illorum fidem & autoritatem, non vero tanquam teſtimonium divinum, divina autoritate ornatum, accipiendam obſtringi. Omnem enim de divinitate doctrinæ cujusdam ex eo proficiſci certitudinem, quod detur unum quoddam, immo unicum, idque certum atque infallibile, de divinitate doctrinæ cujusdam judicandi criterium, cui tanquam rei, ad religionem & conſcientiam ſpectanti, fidem adhibere tenemur; quod quidem indicium

dicium constituere veritatem & æquitatem moralem, intellectui recte propositam, beneque ab eo perpensam. Quapropter, quando Deus non immediate, neque directe, cum hominibus loquitur, neque eo ipso tempore rei ipsius ratio & justitia moralis clara redditur, probabile quidem, sed non certum, esse, quod lex positiva a Deo sit profecta. Quodsi vero aliquis, rebus sic comparatis, dubius adhuc atque incertus hæreret, ei illud suppeditat consilium Autor, ut assensum suum retineat, donec res argumentis magis idoneis sit firmata. Duas enim dari religionis species, naturalem alteram, alteram revelatam. Illam, cum æternis, neque unquam mutandis, regulis atque principiis veritatis & æquitatis moralis innitatur, eandem semper fuisse, eodemque semper modo ab intellectu humano, quamprimum, rite illi proposita, ab eo perpendatur, apprehendi affirmat. Hanc vero positivam & revelatam utplurimum dici, idque, ut eo melius ab illa discernatur, fieri perhibet. Eam politicam, seu hierarchicam, vocat, per quam illam a se intelligi dicit religionem, non quam ipsi Clerici credunt, sed quam e systematibus suis didicere, & ad quam, aliis instillandam, conscientia, seu potius utilitas & commodum, eorum impellere eos videtur. Quæ quidem religio, sicuti nunquam, ex mente Autoris, exstitit, ita quoque alii haud superstrui potest fundamento, nisi *traditioni*, *historiæ*, & *autoritati humanæ;* quare diversis temporibus diversisque in regionibus & ipsa fuit diversa. Ex qua religionis diversitate diversas hominum de doctrinis, in ea propositis, opiniones promanasse sentit. Hic eo usque temeritas & insania ejus progreditur, ut religionem sanctissimam vocare farraginem fictionum non vereatur. Miracula divinitati doctrinæ firmum præbere argumentum, prorsus negat. Inter potentiam enim miracula patrandi, & veritatem doctrinæ, ab iis, qui miracula edidere, propositæ, nullum dari nexum asserit: quanquam ea est liberalitate, ut non omnem miraculis fructum atque usum deneget. In eo autem, quem præstant, usum ponit, quod homines per ea ex supina, quæ ipsis adhæret, negligentia & incogitantia excitentur, atque ad sobriam quietamque rerum, miraculis firmatarum, contemplationem

per-

permoveantur, idque inprimis tum, cum eadem in generis humani commodum atque emolumentum edita esse animadvertunt. Hac enim ratione convinci eos asserit, quod, qui donis hisce extraordinariis sunt instructi, eumque illis utuntur in finem, haud malo in eos animo sint præditi, sed veram maximamque eorum salutem promovere studeant. Quem quoque effectum in animis populi miracula Christi ejusque legatorum exseruisse perhibet. Convincebantur enim illis homines, viros hosce neque Dei, neque civitatis, esse inimicos: simulque excitabantur, ut finem & naturam doctrinarum propositarum animo tranquillo pensitarent, neque cœco eas impetu ob sacerdotum & doctorum suorum autoritatem pro veris amplecterentur. Quæ cum ita sint, elucere exinde putat, miracula præjudiciis removendis, animique attentioni excitandæ, quam maxime inservire. Hac autem occasione in Clericos atque Theologos, aliam, eamque saniorem, verboque divino conformem, de miraculorum natura & fine sententiam foventes, vehementer invehitur, & detestandis eos dicteriis atque conviciis proscindit. Posteaquam igitur mentem suam de legum moralis & cerimonialis usu ac fine explicasset, ad doctrinas, in Novi Testamenti tabulis comprehensas, sub examen vocandas progreditur. Eas autem nihil rationi adversum complecti existimat, dummodo rite intelligantur. Quod si fiat, tum demum Theologorum commodis eas haud amplius inservituras esse pronuntiat. Maximum vero, ex ejus mente, emolumentum e doctrina de Sacramentis in Clericos redundavit. Nam, cum ista necessaria gratiæ media, quæ præter Clericos dispensare nemini licitum sit, perhibeant, sequi ait, Clericos æque necessarios esse, ac ipsa Sacramenta. Nullum vero iis in Sacramenta jus competere, hæcque eadem gaudere efficacia, si per laicorum manus distribuantur, qua, cum a Clericis porriguntur, gaudent, e Novi Testamenti libris patere, quæ summa ejus est protervitas, asserere non erubescit. Quid? quod, Sacramenta instituta fuisse eum in finem, asserat, ut ad tempus tantummodo durent, non vero ut immutabiles sint ecclesiæ leges. Cui impiæ assertioni ut speciem quandam conciliet, observandum monet, quod, quæ vocantur

cantur Sacramenta, civiles tantummodo ritus sint, qui tempore Christi, & jam ante illud, inter Judæos viguerint. Christus igitur, secundum ejus opinionem, novos quosdam ritus minime instituit, sed ritus duos antiquos, eosdemque inter Judæos obtinentes, in usum sacrum, naturæ religionis Christianæ conformem, convertit. Judæi unumquemque proselytum portæ, cum integra ejus familia, baptizabant; proselytos vero justitiæ non baptizabant solum, sed quoque circumcidebant. Licet igitur proselyti cum integra gente sua a Judæis baptizarentur, posteri tamen eorum, in eadem fide permanentes, baptismatis fonte non abluebantur. Sacerdotibus circa hunc ritum æque ac circa circumcisionem partes erant nullæ, sed iste vel ab antistite familiæ, vel ab alio quodam, cui hujus rei data erat facultas, peragebatur. Cum igitur Christus de ritibus, in Baptismi administratione observandis, novum non dederit præceptum, eum ritum secundum cerimonias, inter Judæos vigentes, a nobis quoque administrandum esse, Autor perhibet, quod etiam ab Apostolis primisque Christianis factum esse, non dubitat. Ex hisce vero illud sequi affirmat, ut Baptismus iis tantummodo impertiatur, qui fidem Christianam amplectuntur; non vero ad liberos posterosque eorum, in eadem ecclesia natos, eandemque fidem amplectentes, extendatur. Quare neque solis Clericis, exclusis laicis, Sacramenti hujus dispensationem competere contendit; quanquam, decori causa, a nonnullis ecclesiis privilegium hoc illis sit concessum. Quod vero de Baptismi Sacramento affirmat, neque ab ecclesia istud ordinatum, neque Clericis administrandum concessum esse, illud etiam de S. Cœnæ Sacramento asserit. More erat inter Judæos receptum, ut, peracta cœna, panem frangerent, fractumque per mensam distribuerent, cum quo pane unicuique convivarum poculum, vino repletum, porrigebatur. Quo ritu sicuti cœnæ finis imponebatur, ita Deo quoque, conceptis precibus, gratiæ pro præstitis beneficiis agebantur, qui simul implorabatur, ut eos iisdem beneficiis amplius dignari, atque ita gubernare eos, vellet, ut bene iis uti haud intermittant. Christum igitur, quando cum discipulis suis pascha celebrabat, secundum hunc

inter

inter Judæos receptum morem, panem vinumque iis distribuisse, nihilque adeo in hoc ritu mutasse, perhibet, præterquam quod discipulis suis injungeret, ut calicem, qui a Judæis poculum gratiarum actionis vocabatur, in nomine suo, id est, in testimonium fidei, ac professionis doctrinæ ejus, exhaurirent. Speciatim vero id jussisse Christum ait, ut, quando e poculo hoc biberent, in memoriam sibi revocarent, quod ipse, amore erga humanum genus ductus, cœlestem doctrinam, a se annuntiatam, morte, quam perpessus fuit, confirmaverit: quare, cum hunc ritum celebraret, eum tanquam suorum patremfamilias, minime vero ut episcopum seu sacerdotem, se gessisse. Hunc ritum deinde in copiosiores ecclesias, & primum quidem in Corinthiacam, quanquam sine ullo ab Apostolis facto mandato, introductum, &, posteaquam demum ad Clericorum manus pervenit, ab iis in mysterium statim conversum esse, nugatur. Nos igitur, ex Philosophi hujus mente, ab iis, quæ circa primam hujus Sacramenti ordinationem observabantur, tam longe recessimus, ut vix ac ne vix quidem, quid nobis cum Christo & Apostolis ex hoc ritu commune remanserit, possit dijudicari. Apostoli in S. Cœnæ administratione panem adhibebant tenuem, facileque confringendum, quo quidem, Christi pro nobis fractum esse corpus, significabant; nos vero utimur pane duro, qui, cum manibus comminui non possit, in partes est secandus. Apostoli azymum panem, ad sinceritatem veritatemque adumbrandam, sumebant; nos vero fermentatum usurpamus. Apostoli, ritum hunc religiosum esse, asserebant, quem cuivis patrifamilias in domo sua celebrare erat licitum; ast Clerici ritum hunc templis vindicaverunt, in quibus raro veram amicitiam mutuumque consensum coli, Autor calumniatur. Apostoli ritum hunc a fratribus suis, laicos puta, observari voluere; Clerici vero peculiarem, eandemque mysterii plenam, actionem, quæ necessarium gratiam assequendi medium contineat, ex eo fecerunt. Apostoli æque ac ii, qui prioribus post C. N. Seculis vixere, Christiani, vinum aqua miscebant, ad aquam & sanguinem, quorum utrumque ex Christi latere perfosso profluxit, significandum; nostræ vero ætatis Clerici merum vinum adhibent.

Ut vero, quæ hactenus garrierat Autor, in compendium reduceret, hanc calumniarum suarum summam exhibuit: omnes ritus, qui Apostolorum ætate, nec ita multo post, circa S. Cœnæ administrationem observati fuere, a Clericis esse abrogatos, eorumque loco proprias illorum mutationes & figmenta introducta atque substituta. Hinc ad doctrinam de S. Baptismo, qui ei novum quoque Clericorum figmentum audit, revertitur. Inter Judæos mos ille vigebat, ut corpus aqua sæpius abluerent, idque eam præcipue ob causam, quoniam ad scabiem & lepram valde erant proclives. Quæ cum inter Christianos cesset causa, neque iis opus esse nugatur, ut corpus aqua frigida, seu baptismi aqua, abluant. Ita vero omnem exuere pudorem necesse habet is, qui sanctissimas religionis Christianæ doctrinas & cerimonias aliorum exponere ludibrio sibi proposuit. Quid igitur mirum, quod sceleratus hic homo Angliæ, tantam animos hominum occupasse, audacter pronuntiet, lethargiam, (ejusmodi enim vocabulum præfractæ frontis virum decet,) quæ alia ratione removeri nequeat, quam si acerbo utatur & mordaci scribendi genere. Egregie hoc ipsum adhibet, quando de cultu publico, Deo præstando, deque Verbi divini ministris, in quos atram bilem effundit, & quos, quæcunque agunt, auri sacra fame adductos, agere, nefarie nugatur, verba facit. Ejusmodi vero qui præditus est animo, ab eo alia, quam ab Autore suppeditata est, religionis Christianæ notio exspectari nequit. Est vero ipsi religio revelata, vel, uti loqui ei placet, Christianismus sacerdotalis, fides, ejusmodi doctrinis præstita, quæ nullo modo possunt intelligi, & de quibus adeo nulla formari potest notio: exseritque se hæc religio in eorum usu mediorum, in quibus nullus naturalis, seu rationalis, nexus, nullusque ad propositum finem respectus, datur. Hæc si nimis longa cuiquam videatur definitio, brevior ipsi ad manus est, ita concepta: Religio Christiana mystica est ad salutem via. A doctrina de Sacramentis ad redemtionem a Christo factam progreditur, de qua ut mentem suam eo melius exponere possit, antea de lege Judæorum & propitiatione per sanguinem præstanda disserit. Ipsa sacrificia pœnæ loco Judæis injuncta esse affirmat; hacque occasione eos, qui sacrifi-

ſacrificia loco vitæ peccatoris accepta eſſe perhibent, acriter perſtringit. Jam quoque ad primogenitorum redemtionem pervenit, hancque proponit quæſtionem: utrum, cum Deus Levitas maſculos loco primogenitorum maſculorum acceperit, hi hac ratione a morte & tyrannide fuerint liberati, an vero contra ea proſperitate & felicitate privati. Hic, a libertate & privilegiis Levitarum eos quidem liberatos, ſimul vero in eam, cui reliqua gens Judæa ſubjecta erat, miſeriam atque ſervitutem detruſos eſſe, reſpondet. His igitur præmiſſis, ipſam de redemtione per Chriſtum facta doctrinam pertractare aggreditur. Quod dum facit, hoſtilem in Chriſtianam religionem animum novis ſpeciminibus prodit. Statim enim ſub initium hujus pertractationis calumniatur, voces, *ſacrificium*, *oblatio pro peccatis*, *expiatio*, *propitiatio*, *redemtio*, ſæpius in ſacris literis, reſpectu ad Chriſti mortem habito, occurrentes, quoniam utplurimum ſenſu nimis ſtricto accipiantur, omnia totius Chriſtianiſmi ſyſtemata vehementer perturbaſſe, id quod ab eo tempore factum eſſe nugatur, quo viri docti congruum duxere, myſterium ſcientiamque quandam occultam ex iis fingendi. Deinde aſſerit, Deum perſonas non accipere, ſed, quicunque eum timet, juſteque agit, ex quacunque prognatus natione, cujuſcunque ſit ætatis, vixeritque ſub Evangelio, an minus, eum fore Deo acceptum. Quæ cum ita ſint, haudquaquam opus eſſe dicit, ut communem illam Judæorum hypotheſin de ſatisfactione pro peccatis præſtanda arripiamus. Nimis enim rigidum ipſi videtur, affirmare, quod Deus inſontem loco ſontium puniverit, delictaque commiſſa condonet, propterea, quod perſona innocens ea, quæ rei perpeti debuerint, ſit perpeſſa. Deum abunde teſtatum eſſe, quod peccata ſub nulla, niſi pœnitentiæ, ab ipſo peccatore ſuſceptæ, conditione remittere, eumque, qui, pœnitentiam agens, revertatur, rejicere, nolit. Quæ cum æterna & immutabilis Dei lex ſit, in ratione & revelatione fundata idem eſſe affirmat, utrum Chriſtus paſſus & mortuus fuiſſet, an minus. Chriſto enim, quæ fecit & paſſus eſt, ſui potius cauſa ſuſtinenda fuiſſe. Cum enim ex liberrima voluntate opus illud, cujus cauſa miſſus erat, ſuſceperit,

ſceperit, eum quoque ad obedientiam, hoc in opere peragendo præſtandam, non ſecus ac nos pro virium noſtrarum modo, obligatum fuiſſe aſſerit. Quare Chriſtus ipſe mortem ſuam, tanquam propitiationem & expiationem pro peccatis mundi, conditionemque ſalutis generis humani ſine qua non, conſideraſſe ei videtur. Quod enim niſi feciſſet, eum neque repetitis frequenter vicibus, neque tanto animi ardore, Deum precibus imploraturum fuiſſe putat, ut ejusmodi tentationibus haud ipſum tradere, triſtitiæque illud poculum ab ipſo, ſi fieri poſſet, auferre, velit. Ut vero, quæ tuetur, aſſerta impia ſpecie quadam commendet, omnia religionis myſteria meram eſſe allegoriam, ſecundum literam intellectam & applicatam, ſeu, quod idem ipſi eſt, falſo applicatam, & prorſus non intellectam, qua eſt temeritate, affirmat. Quæ ſi admittatur aſſertio, tunc facili negotio, quæ alias obverti poſſent, objectiones corruere putat. Quodſi enim quis ex eo quæreret, qui fiat, ut in Novi Fœderis tabulis mortis Chriſti mentio ſæpius injiciatur, eaque tanquam *propitiatio*, *expiatio*, *redemtio*, *redemtionis*que *pretium*, repræſentetur, ei Philoſophus hic reſpondet, ſignificativo hoc ſenſu fieri, hisque indigitari vocibus, Chriſtum, qui veram mundo annuntiavit religionem, martyris inſtar ſanguine ſuo eandem confirmaſſe, hocque adeo facto optimum de religionis Chriſtianæ veritate teſtimonium edidiſſe, ſimulque demonſtraſſe, quod neque imponere hominibus, neque emolumentum vanum capere, intenderit. His jactis fundamentis, quem verum & genuinum mortis Chriſti finem, beneficiaque ex illa in nos redundantia, eſſe putat, ediſſerit. Quod dum facit, tam generoſum atque liberalem ſe præbet, ut, ſi id non aſſequatur, ut *orthodoxi Chriſtiani* nomen ipſi tribuatur, tamen, qui ipſi videtur honorificus, Deiſtæ Chriſtiani titulum non aſpernetur. In quem vero Chriſtus veræ religionis cauſa mortuus eſt, finis hic ex mente Autoris eſt: 1) ut hac ratione, dum ad Patris cœleſtis voluntatem totum ſe componebat, eminentiſſimo modo ſuam erga Deum obedientiam commonſtraret, ſimulque ſummum illud honoris atque remunerationis, cujus cauſa omnes illos cruciatus ſuſcipiebat, faſtigium aſſequeretur; 2) ut abſolutam Dei autoritatem,

animum

animum a partium ſtudio alienum, juſtitiam ejus haudquaquam flectendam, neceſſitatemque obediendi perfectiſſimam, quæ quidem præmiorum conditiones omnibus hominibus, omni ætate, in omnibus actionum circumſtantiis, injunctæ erant, evinceret atque demonſtraret. Ex qua Chriſti obedientia 3), tanquam ex illuſtri exemplo, nos diſcere poſſe ait, Deo omnino obedientiam præſtari poſſe, nosque, ſi auxilio ad eam declarandam opus nobis ſit, a Deo illud eſſe conſecuturos. 4) Morte Chriſti, ejusque obedientia, oſtendi & commendari nobis, perhibet, maxima illa commoda, abſolutamque neceſſitatem, qua obſtringimur, ut in Dei voluntate acquieſcamus, & ab ea pendeamus: ſimul vero precum efficaciam & effectum, ſapientiam quoque, & emolumenta, quæ in reſpectu ad futuram vitam cum ejusmodi acquieſcentia in voluntate divina ſunt conjuncta, commonſtrari aſſerit. Hac occaſione fuſe copioſeque de libertate actionum humanarum, & providentia divina, diſſerit. Qua diſſertatione finita, doctrinam de ſatisfactione aggreditur. Eam vero præfracte negat, hac commotus ratione, quoniam alter alteri merita ſua conferre non poſſit. Præmia enim pœnasque, quæ perſonis competunt, cum ipſis, ab illis ſusceptis, actionibus arctiſſime connexa eſſe ait. Chriſtum vero ſuo nos docuiſſe perhibet exemplo, quod unica illa, Deo placendi, ejusque obtinendi favorem, in eo poſita ſit ratio, ut perfectum ei præſtemus obſequium, & in ejus voluntate placide acquieſcamus: quæ ſi non obſerventur conditiones, Deo nos conciliari haud poſſe. Chriſtum igitur, quanquam a peccatis eſſet immunis, legi tamen, perfectiſſimam poſtulanti obedientiam, ſe ſubjeciſſe, hacque adeo ratione peccatoribus ſe ipſum annumeraſſe. Quo modo ſi mors Chriſti explicetur, eam nulla ratione pœnam dici poſſe judicat. Cum enim Chriſtus libere voluntarieque, ut ſervus, Deo ſubjectus, ageret, reſpectu ſimul ad maxima ampliſſimaque præmia promiſſa habito, inde ſequi, ita eum eſſe punitum, prouti vir probus, qui, dum Deo obſequium exhibet, ſe ipſum abnegat, punitus dicitur. Quare Chriſtum, cruci affixum, vitam ſuam eum depoſuiſſe in finem ait, ut omnem juſtitiam impleret, exemplum perfectiſſimæ

ctiſſimæ nobis præberet obedientiæ, regnum gloriamque ipſi promiſſam conſequeretur, ſeque adeo ipſum ducem conſtitueret novæ œconomiæ, ſub qua, qui vivunt, homines eadem puritatis & ſinceritatis via coram Deo juſtificantur, ſimulque, maximis propoſitis motivis, ad mundanis cupiditatibus valedicendum, &, exemplo Chriſti, frugaliter, juſte, pieque, in hoc ſeculo vivendum, excitantur. Quam ſuam mentem fuſius ediſſerit, ſimulque ad doctrinam de lapſu diabolorum & hominum divagatur, quem quidem iterum more ſuo, proterve, impie, & contra clariſſima S. Scripturæ teſtimonia, exponit. Sed nimium excreſceret hæc epitome, ſi, quæ, cum de hac doctrina, tum de natura ſacerdotii Levitici, ejusque origine & autoritate, de conditione gentis Judaicæ, & quæ fuit œconomia ſub lege *Moſaica*, de ſenſu librorum a *Moſe* conſcriptorum, de vaticinandi dono, Prophetis a Deo conceſſo, de ſenſu vaticiniorum, ab illis editorum & conſignatorum, de ordine & ſcholis Prophetarum, de Regum apud Iſraelitas origine, de cauſis, ob quas a Judæis in crucem actus eſt Chriſtus, de ſeptuaginta hebdomadibus, a *Daniele* commemoratis, de eccleſiæ, prioribus tribus poſt C. N. Seculis vigentis, facie & ſtatu, de natura & indole Chriſtianiſmi, quem religionem naturalem, magis perſpicue expoſitam, & fortioribus motivis ſuffultam, eſſe perhibet, de æternitate pœnarum infernalium, quam prorſus negat, temeraria loquacitate effutit, enarrare vellemus. Quam hoſtili enim in religionem Chriſtianam animo niger hic Philoſophus, bonis omnibus merito cavendus, præditus ſit, ex iis, quæ ex deteſtando hocce, flammis ignique digno, libro hactenus a nobis allata ſunt, quemlibet æquum & pium rerum judicem abunde ſatis intelligere arbitramur.

TRAITE' DE LA JUSTIFICATION DU PECHEUR
devant Dieu, &c.

hoc eſt,

TRACTATUS DE JUSTIFICATIONE HOMInis peccatoris coram Deo, in quo ſimul natura, uſus,

usus, & necessitas, bonorum operum, a lapsu inde hominis, examinantur, Autore PHIL. NAUDÆO, patre, Prof. Math. & Regiæ Societatis Berolinensis Membro.

Lugduni Bat. apud Jo. Arnoldum Langerak, 1736, 8.

Alph. 1 plag. 3.

Articulus de Justificatione ob singularem præstantiam, & constantem cum omnibus reliquis Theologiæ doctrinis nexum, a multis lapis Lydius religionum reputatus, a *Luthero Articulus stantis & cadentis ecclesiæ* dictus est. Quare Autori etiam doctissimo dignus visus fuit, qui in singulari Tractatu denuo explicaretur, & ad lancem sacrarum literarum sollicite exigeretur. In sensu ergo non grammatico aut philosophico, sed forensi, uti par est, accepta vox *Justificatio* Autori notat *actionem aut sententiam judicis, accusatum absolventis, & pœna,* Pag. 5. *qua mulctari debebat, liberantis, immo beneficia ipsi adjudicantis, qualia justo tantum, qui nunquam legem violavit, sed obedivit semper omni fide omnibus præceptis magistri sui, tribuenda sunt.* Quæ genuina vocis acceptio adversus *Arnaldum, de Beaulieu,* & Pontificios, ex *Claudii* Tractatu *de Justificatione* uberius defenditur. Rem vero ipsam orditur Autor exponendo justificationem hominis, in statu adhuc innocentiæ constituti, quam a nostra justificatione longe diversam, atque ex operibus primi hominis utique repetendam, affirmat. Deinde, cum sine ratione justa absolvi nemo valeat, quod tamen Sociniani de homine coram Deo justificando somniant, necessitatem sibi impositam vidit Autor, illico adjiciendi, quæcunque ad explicandam rem faciunt. De *Adoptione* igitur primo loco agendum puta- 39.
vit, quam quidem justificationis synonymum dici a Reformato, non miramur, etiamsi a doctoribus nostris effectibus demum justificationis annumeretur. Ceterum hanc materiam, pro more suo, solide & cum cura pertractavit Autor. Sequuntur illam materiæ non minus præstantes, quarum prima est de *pactione* 51.
æterna inter patrem & filium circa medium salvandi homines,

 In

In qua pactione pater sistitur consultans de modo salvandi & reparandi rebelles, Filius sistitur interveniens, atque offerens sese mediatorem, *viritimque nominans illos peccatores, quibus jus adoptionis acquisiturus erat.* Tum pater rursus proposuisse dicitur conditiones, ex parte redemtoris requisitas, quas implere promisit filius, vereque obedivit. Jungitur doctrinae huic
Pag. 100. dogma de *Fœdere gratiæ*, intuitu motivorum, conditionum, & executionis, mere gratioso, & a solo fœdere operum, quod ante lapsum erat, distinguendo. Et, cum istud Fœdus nostris
122. temporibus *Novum Testamentum* dicatur, octo hujus appellationis subjiciuntur rationes: 1) quia per mortem ipsam testatoris ratum sit habitum, quod ante in typis fuerat; 2) quia doctrina salutis in hoc novo fœdere multo plenior & magis perspicua, non sub umbris amplius, uti olim, sed lucernæ instar, locum obscurum illuminantis, apparuerit; 3) quia Vetus istud Testamentum præter spirituales promissiones multa temporalia divini amoris documenta continuerit, ut possessionem terræ Canaan; Novum vero ad terrestria plane non ducat, sed ad spiritualia sola, & æternam possessionem cœlestis Canaan; 4) quia in hoc Novo Testamento omnis cultus Deo præstetur spiritu, sine umbris & cerimoniis; 5) quia non, ut vetus istud, unam gentem Judaicam respiciat, sed totum terrarum orbem; 6) quia major magisque admiranda donorum spiritualium mensura ecclesiæ data sit post adscensionem Servatoris; 7) quia major etiam vis & efficacia horum donorum spiritus illuxerit, quandoquidem innumeras converterit gentes; 8) quia denique, cultu Levitico ejusque sacerdotibus abrogatis, Evangelii ministros constituerit Deus, & loco cerimoniarum *Mosaicarum* omnia spiritu & veritate peragi jusserit.
149. His expositis, distinguitur inter imputationem & justificationem, nec non inter nudam peccatorum remissionem & justificationem. Imputationem quippe justitiae Christi beneficium multo amplius esse Autor monet, quam justificationem. Illam enim causam esse omnium bonorum, quæ a Deo accipiuntur per meritum Christi & in hac & in altera vita, & ante fidem & post fidem; hanc vero nihil aliud esse, quam effectum fidei. Illam etiam niti æterna pactione, inter patrem & filium facta, atque illico

actu

actu fieri; hanc autem, nempe justificationem, fieri per justum aliquod Dei judicium sententiæ instar in foro latæ, postquam fidelis sincere accepit satisfactionem & justitiam Christi. At nuda peccatorum remissio ab ipsa justificatione ideo hic discernitur, quia non modo detur justificatio sine remissione peccatorum, quemadmodum ipse Deus & Christus justi pronuntiantur, sed quia etiam detur remissio peccatorum sine omni justificatione, quemadmodum *Barrabas a Pilato* contra omne jus pœna liberatus est. Transit deinde Autor ad imputationem Pag. 165.
ipsam enucleandam, quam ita factam esse docet, ut Deus filio suo imposuerit peccata *electorum*, quibus salutem acquisiverit mediator sine omni conditione vel fidei, vel operum. Per fidem 184.
tamen justificari electos concedit. Quod ubi fiat, Deum justificantem putat hominem ab omnibus peccatis & præteritis & *futuris* expiatum declarare; neque tamen exinde sequi, ut ho- 203.
mo justificatus non opus habeat pœnitentia, nec ob peccata pati aliquid teneatur. Quæ sequuntur, paginæ doctrinam *Pauli* Apostoli de Justificatione exhibent, atque simul docent. quid sit lex operum, quid opera legis, quid fides in Articulo Justificationis. Tres adversarios aggressus est Apostolus: *Paganos*, qui 229
virtutibus suis felicitatem æternam, qualem scilicet sibi imaginabantur, consecuturos sese sperabant; *Judæos hæreticos*, qui, cumprimis magno isto expiationis die annuo peccata omnium Israelitarum expiari, cetera, si qua supersint, per mortem tolli, credebant. Inde non tantum vox eorum consueta: *Kaphra mita*, quod significat: *mors sit expiatio*, sed etiam, quando de scelerato supplicium sumebatur, commune votum: *Mors ipsius sit expiatio peccatorum ejus, & peccatorum omnis populi Israel.* Iidem Judæi vitam æternam credebant comparari meritis operum, Deumque eum in finem multiplicasse leges suas, ut, qui observet istas, abundanter mereri possit. Tertium genus adversariorum, cum quibus congrediendum erat Apostolo, *Christiani* quidam *Judaizantes* constituebant, qui justitiæ Christi jungere volebant leges *Mosaicas*. At horum omnium nugas atque errores uno ictu repressit *Paulus*, cum quo Autor noster per *legem operum* intelligit *omnem legem, quæcunque ab homine re-* 248.

 quirit

quirit opera tanquam conditiones acquirendi jus ad remissionem
Pag. 251. *peccatorum*; per *opera legis* autem *omnem actionem, a lege præscriptam, & eum in finem præstitam, ut per illam vel ex toto, vel ex parte, acquiratur remissio peccatorum, & jus ad vitam æternam;*
268. per *fidem* denique intelligit *fugam animi anxii & humilis ad misericordiam Dei, quo sensus miseriæ, peccati, atque interitus nostri, nos ducit; spemque simul consequendi hanc misericordiam mediante redemtore; præterea autem humilem atque non fucatam apprehensionem salutis, a Deo in Jesu Christo, filio suo, oblatæ, conjunctam cum animo gratissimo, gratis omnia data esse agnoscente.* Tres vero hujus fidei justificantis gradus constituit Au-
272. tor, *præparantem, justificantem*, & *consolantem.* Priores duos necessario requirit ad statum salutis, tertium nonnunquam abesse fatetur. *Primus* gradus fidei est in pectore fideli, &, sanguine ut fidem suam firmet, parato. Confessio ejus hæc est: *Credo, Jesum Christum, filium unicum Dei, verum Deum & verum hominem in una persona, venisse in mundum, ut redimeret peccatores, quorum ego maximus sum. Abundent peccata, sint grandia & innumera. Credo ego & persuasus sum certissime, Jesum morte sua justitiæ divinæ ita abunde satisfecisse, ut honor justitiæ & sanctitatis restitui, & non unus peccator, sed omnes simul, salvari possint.* Accedit deinde *alter* fidei gradus, additque hæc: *Jam vero verbo Dei & propria experientia doctus sum, me spiritualiter esse miserum, cæcum, nudum, hostem Dei & cogitando & agendo, æternæ damnationis reum. Depressus hac cognitione mei, toto pectore amplector Jesum, redemtorem meum omnibus numeris absolutum, a quo ipso invitatus accedo, meque totum trado ipsi, & confido, fore, ut gratia ejus & infinitis meritis justificatus evadam, sanctus fiam, & gloriæ reddar particeps. Facessant quævis alia, in quibus præter ipsum quæritur salus! Facessant meæ vires, quæ nullæ sunt! Facessant mea opera, quæ imperfecta plane sunt! Ego apud animum meum constitui, usque ad mortem unice fidere meritis & justitiæ Servatoris ad obtinendam non tantum remissionem peccatorum & salutem, sed & fidem, spem, caritatem, & perseverantiam in unione cum isto, & tandem æternam gloriam cum omnibus ejus beatis & sanctis.* Tertius

gradus

gradus si adest homini, sequentem in modum, ex mente Autoris nostri, sese exseret: *At*, inquiet homo, *cum ego jam in pectore meo famem sentiam & sitim acquirendi justitiam Servatoris, nullus plane dubito, quin salutaris ista fames sanguine ejus mihi parta & per Spiritum S. excitata sit. Unde colligo, Jesum Christum, qui mortuus est pro omnibus illis, qui hæreditatem accipere debent, mortuum etiam esse pro me in individuo, me redemisse, mihi peccatorum veniam acquisivisse. Persuasus itidem sum, Jesum Christum comparasse mihi una cum favore patris sanctificationem spiritus & cordis, ita, ut peccata, quæ vel ex infirmitate, vel præcipitantia, committi in posterum a me queant, contecturus sit sanguis Servatoris. Sentio jam amorem Dei mei. Sentio spiritum adoptionis, qui clamat Abba, quique me ducet, ne graviter offendam. Jam crucifixus sum mundo. Jam nihil me separabit ab amore Dei, qui est in Christo Jesu, domino meo. Deo sit laus, honor, & gloria*, &c. Præter hos gradus fidei justificantis placuit Viro doctissimo eandem fidem comparare arbori, tres ramos habenti, quorum quisque suis gaudeat ramusculis. Pag. 277. *Primus* fidei ramus, qui interdum etiam in malis est hominibus, semper vero in fidelibus, est *cognitio veritatis*. Ejus ramusculi duo sunt: 1) intelligentia veritatis salutaris, qua fit, ut clare percipiatur & cognoscatur; 2) acquiescentia in hac veritate, qua fit, ut recipiatur, & publica confessione declaretur. *Alter* ramus fidei, qui ad solos fideles pertinet, illis vero omnibus & semper inest, *ardens est & non fucata fuga ad misericordiam Dei in Christo Jesu*. Ejus ramusculi sunt quinque: 1) amor veritatis; 2) admiratio ingentis amoris & potentiæ, quibus gavisus est Servator ad salvandos peccatores, glorificandum Deum, & perfectiones virtutesque ejus collustrandas; 3) desiderium ardens & maximum possidendi gratiam salutarem in Jesu Christo; 4) traditio sui ipsius, facta Servatori, cui confidimus unice, ut per ipsum salvemur; 5) amor supremus erga Deum in Christo Jesu, quo permoti curam divini honoris & nostræ salutis præferimus omnibus aliis rebus. *Tertius* fidei ramus, qui ad solos fideles pertinet, neque tamen in omnibus est, neque semper, neque eodem semper gradu & evidentia,

est *certitudo salutis & sensus gratiæ divinæ*, quam obtinuimus. Tres ab hoc ramo dependent ramusculi: 1) asseverantia & fiducia in Deo & Jesu Christo, filio ejus, quando consideramus, ipsum nobis non modo vere acquisivisse finem, nempe salutem, sed etiam media, quæ ad finem ducunt, & quæ sunt fides, pietas, remissio peccatorum, relevatio a lapsu, perseverantia filialis, uno verbo, justitia, sanctificatio, redemtio; 2) libertas ab omni terrore & timore servili, qua fit, ut nec infernus, nec damnatio, nec mors, nec ira Dei, amplius horreantur, sed ut timore filiali vereamur, ne peccatis offendatur Deus, quem amamus, honoramus, & ex imo corde veneramur; 3) gaudium & tranquillitas mentis, pax, & spiritualis victoria in Deo nostro Servatore. Sanioribus *Pauli* Apostoli doctrinis de fide justificante nequaquam repugnat *Jacobus* in Epistola. Ut ergo ambo sancti viri conciliari possint, duas species justificationis constituit Autor, unam peccatoris, alteram hominis jam justificati a
Pag. 294. peccatis, & regeniti. Hanc justi hominis justificationem non fieri dicit coram tribunali Dei, sed in foro conscientiæ, coram fidelibus, & olim coram angelis & fidelibus cunctis, *Matth. XXV, 31.* Eam igitur peragi docet operibus, quæ coram hominibus tanquam testibus fiunt. Atque intuitu horum fructuum & documentorum fidei formaturum olim esse Servatorem in extremo judicio sententiam suam. Duplex ergo hic statuitur justificatio: altera, quæ consistit in remissione peccatorum & dono justitiæ ad salutem; altera, quæ consistit in vita sancta, ut ambulemus in omnibus præceptis domini, & fidem nostram a suspicione hypocriseos & falsitatis liberemus. Postremam hanc requirere *Jacobum*, longe tamen diversam ab ista justificatione operum, quam ecclesia Romana urget, sententia est Viri do-
312. ctissimi. De necessitate quoque bonorum operum ut ageretur, ordo requirere videbatur. Quare, refutata doctissimi *la Placette* in Tractatu *de bonis operibus* sententia, usum bonorum operum in fœdere gratiæ, & veros illorum effectus, respectu Dei,
339. proximi, & hominis ipsius, Cl. Autor ostendit. Atque, ut ne dubitare quis posset, hanc, quam ipse profitetur, esse communem Reformatorum sententiam, ex Confessionibus ecclesiarum,

rum, Bohemica, Helvetica, Basileensi, Anglica, Scotica, & Belgica, immo Augustana etiam, varia, eaque amplissima, testimonia collegit. *Lutherum* ipsum, ejusque veros asseclas, in hoc Pag. 352.
Articulo purissimam veritatem docuisse, facillimo negotio largimur. Nolimus tamen ita rem intelligi a Cl. viro, ac si in omnibus hujus Articuli doctrinis aliquando cum Reformatis senserint Theologi Lutherani. Meminerit, quæsumus, eorum, quæ ipse in hoc libello passim docuit, de Christo pro solis electis mortuo, de justificatione electis tantummodo exspectanda, de imputatione peccatorum, quæ in infantibus non sit effectus corruptæ a nativitate naturæ, & quod Deus nunquam remissionem peccatorum largiatur homini, nisi quem simul vita sancta exornatum conservet. Quis unquam γνησίως Lutheranorum his assensum præbuit? Itaque, si ejusmodi veritates, de quibus nunquam non lis fuit & controversia inter Lutheranos & Reformatos, in Articulo de Justificatione suum sibi vendicant locum, dici utique nequit, consensisse aliquando in eo utrosque penitus, & hanc unicam ob causam Lutheranis dextram fraternitatis offerri a Reformatis posse. Postrema libri capita controversias tractant, ab Autore motas partim doctissimo *de Beau-* 354.
lieu seu *le Blanc*, quem Arminianorum errorum inculpat, & fuse refutandum sibi sumit, partim celeberrimo *la Placette*, qui me- 421.
ritum *pacti* & *congrui* operibus tribuit, fidemque considerat ut conditionem, qua jus ad salutem acquiratur. In *Capite* penultimo circa librum *D. Scotti*, Angli, quem inscripsit: *Tractatus* 445.
de vita Christiana, quædam monentur. Divinare scilicet neminem lectorum posse ait, cui ecclesiæ addictus sit libelli Autor, utrum sit Arminianus, an Socinianus, an Reformatus, siquidem vel parum vel nihil de Jesu Christo, & de efficacia gratiæ divinæ, dicat. Notatu etiam dignissimum esse, quod ea operis pars, quam ipse *Scottus* præstantissimam arbitretur, nullibi in Scriptura sacra fundamentum inveniat. Isthæc viri sententia, de qua Autor potissimum loquitur, sequens est: *Exercitium virtutum Christianarum in terris esse præparationem plane necessariam, ut felicitatis in cœlo capaces reddi, atque ad illam admitti, queant homines; ita, ut homo moriens sine sancto illo vir-*

tutum

tutum habitu nihil in paradiso inventurus sit nisi displicens sibi & inamœnum. Immo ejusmodi hominem, si penes ipsum foret potestas eligendi sortem, quam velit, electurum esse lubentius so-
Pag. 458. *cietatem in inferno, utpote sui similem.* In ultimis paginis dolet Autor de tristi statu ecclesiarum, in quibus unusquisque de perversis hominum moribus acerrime queratur, nemo de negligentia dogmatum & doctrinæ salutaris, cumprimis doctrinæ de Justificatione per fidem sine operibus. Documenti lo-
476. co proponuntur & refutantur verba cujusdam ministri ecclesiæ, alias eloquentissimi, qui non erubuerat pro concione publice exclamare: *Dico intrepide: Misericordia Dei plures homines damnat, quam ejus justitia.* De omni possibili horum verborum sensu postquam varia ratione disputaverat Autor, dictionem nihilo secius istam quovis modo plane improbat, &, facta ad veros ministros ecclesiæ provocatione, totum Opusculum, multa doctrina & bono ordine conscriptum, finit.

PETRI GERIKE, MEDICI PROFESSORIS IN Academia Julia, & Soc. Reg. Scient. Berolin. Sodalis, Fundamenta Chymiæ rationalis.

Berolini & Lipsiæ, apud Jo. Andr. Rüdigerum, 1740, 8.
Alph. 1 plag. 4.

Parum adhuc Chemici de arte sua in veram Systematis formam redigenda cogitarunt. Plerique eorum libelli id habent vitii, ut veras fixasque notiones, atque alia certa fundamenta, maxime vero prima illa, unde rationes recte deduci queant, non exponant. Horum etiam omnium & reliquorum, quæ ad Chemiam pertinent, pauca in eum ordinem digesta, atque ita inter se connexa, inveniuntur, ut sine tædiosis repetitionibus, & iniquis fere postulatis, vel saltem non recte prius constabilitis, res distincte proponere, & quodammodo curate demonstrare, vel sine erroris periculo certo ad invenienda alia nova iis uti, liceat. Bene igitur de hac arte meruit Cel. Autor, quod his vitiis mederi, &, quæ in illa vaga erant ac dispersa, ad certum aliquem ordinem revocare, ac perpetuo inter se nexu

nexu fociata, ad fcientiæ dignitatem magis magisque provehere, libello hoc, ad erudiendos tirones potiffimum edito, elaboravit. Habuit hinc ante oculos methodum Mathematicorum, quamvis fuam methodum mathematicam dicere non audeat. Neque enim eam patitur rerum chemicarum, prout nunc quidem fe habent, conditio; &, fi vel maxime eam admitteret, ex aliis tamen rationibus noftro nondum tempore in ufum effet vocanda. Interim fpartam hanc fuam Cl. Autor egregie ornavit. Quicquid enim in Chemia repertum fuit, ex præftantiffimis fcriptoribus collegit, ad veras fuas rationes, ope inprimis Phyficæ, tum & reliquæ Philofophiæ, revocavit, fingula apte inter fe colligavit, ut ea, quæ antecedunt, rationem fequentium in fe continerent, & difficiliora ex facilioribus intelligerentur, perfpicuo præter hæc & ad rem accommodato dictionis genere ufus. Ita igitur rationes fuas iniit, ut in *Prolegomenis Cap. 1* de Chemia in genere ageret, & *Cap. 2* ejusdem originem & progreffum perfequeretur, fed ad ea tantum tempora, quibus renatæ funt literæ, narrationis filum deduceret. Velut in nuce hic ea exhibentur, quæ *Conringius* atque *Borrichius* latius expofuerunt. Vidit Autor nofter, pro ea, quæ ipfi propria eft, folertia, id fibi opus effe, ut, priusquam veras mutationum chemicarum rationes erueret, permultas corporum proprietates, aliquantum enuclearet, id quod *Sect. I* ope Philofophiæ naturalis, præfertim ut ab Illuftri *Wolfio* traditur, præftitit. Quapropter *Cap. 1* corporum divifibilitatem, elementa, & mixtionem, *Cap. 2* eorundem foliditatem, fluiditatem, & gravitatem, *Cap. 3* illorum, præfertim mixtorum, materiam diverfam, formam, & differentiam effentialem, *Cap. 4* duritiem, elafticitatem, & nonnullas adhuc alias corporum affectiones, accurate exponit. *Sectio II* elementa corporum, vulgo ita dicta, complectitur. Metaphyfica elementa, etiamfi genuina funt, huc tamen non pertinent. Phyfica autem, aer nimirum, ignis, aqua, & terra, cum magnam quandam fimplicitatem præ fe ferant, &, nifi omnia corpora ex iis coaluerunt, quemadmodum *Ariftoteli* placuit, in refolutione tamen plerorumque corporum in confpectum veniant, utique in Chemia diligentiori examine Cl. Autori digna effe videntur. Atque ob fimiles fere

rationes operæ is habuit pretium, chemicorum quoque principiorum, Salis & Sulphuris, examen hic instituere. Ita igitur hanc operam divisit, ut *Cap. 1* de igne, *2* de aere, *3* de aqua, *4* de salibus, eorumque divisione, *5* de salibus acidis mineralium, vegetabilium, & animalium, & de iisdem salibus in genere, *6* de salibus alcalinis fixis & volatilibus, *7* de salibus neutris, *8* de sulphure & corporibus sulphureis tum vegetabilium, ut oleis, resinis, & balsamis, tum animalium, neque minus de corporibus sulphureis mineralibus, *9* de terra, disquireret. Accesserunt *Cap. 10* corollaria quædam de elementis. Ceterum quorundam tantum mineralium principia libello hoc Autor eruit, omisso examine reliquorum, præcipue metallorum. Re enim accuratius expensa, non reperit, copiosa illa, quæ de istis prostant, experimenta, & processus, ut vocant, fundamenta satis semper firma, & sat multa, præbere, ut de principiis horum corporum quædam affirmare cum certitudine liceat, quod vel antimonii exemplo constet. Deinceps vero existimavit, ea, quæ hoc libro continentur, cognita prius & evicta posse fundamenta aliqua constituere, quibus deinceps doctrina de metallorum & mineralium principiis & mixtione aliquanto meliori cum successu, quam adhuc factum est, superstrui queat. Vetat ipsa libelli methodus, qua omnia inter se arcte cohærent, & concise proponuntur, quo minus hinc quædam excerpamus. Id generatim asseveramus, Cl. Autorem eo diligenter respexisse, ut ingenio magis & rationi, quam arti, consultum iret, & Chemiam philosophicam in manus hominum traderet, non librum, qui methodum experimenta chemica capiendi cum omnibus enchiresibus & cautelis inculcaret. Multa, quæ in aliis libris chemicis, quos systematicos vocant, occurrere solent, hic non repetuntur, e. g. de instrumentis chemicis, de menstruis, de igne regundo, de operationibus chemicis, e. g. fermentatione, destillatione, calcinatione, sublimatione, etc. item de modo aquas spiritusque destillandi, vel essentias tincturasque conficiendi, aut varii generis salia calcesque ad leges artis parandi, quorum omnium notitiam, & qualemcunque universæ Chemiæ, ut ita dicamus, Empiricæ cognitionem,

tionem, nisi lector attulerit, parum emolumenti a lectione hujus libelli elegantissimi referet, quippe quo rerum chemicarum theoria tantum traditur, & singula ad suas rationes ordine non interrupto reducuntur.

EXPERIMENTA ET MELETEMATA DE Plantarum generatione, nec non Canonum pro inveniendis refractionum, tum simplicium, tum in lentibus duplicium, focis demonstrationes geometricæ, Autore JACOBO LOGAN, Judice supremo & Præside Concilii Provinciæ Pensilvaniensis in America.

Lugduni Batavorum, apud Cornelium Haak, 1739, 8 maj. Plag. 2, cum Tab. æn. 2.

In America etiam suum literarum studiis locum esse, vel hic libellus, qui ex ista orbis parte ad nos pervenit, satis declarat. Illustris Autor, plantarum generationem magis magisque exploraturus, varia experimenta cum planta quadam Americana, quæ frumentum Indicum sive Mays vocatur, quam curatissime instituit, ex illisque liquido & certissime cognovit, quod alii jam observarunt, farinam, ex apicibus plantarum evolutam, verum semen masculinum esse, quod ad fœcundationem uteri seminumque necessario requiratur. Primus hujus rei inventor ipsi esse videtur *Thomas Millington*, Eques auratus Angliæ, & Professor Savilianus, qui in hanc sententiam ante vel circiter annum 1676 incidit. Quodsi vero ulterius hic generationis processus perquiratur, tum quidem factis observationibus constat, farinæ isti producendæ tenuem admodum a natura adhiberi apparatum, maturatam autem ventis aut aeri, priusquam os uteri seu stylum queant attingere, permitti, haud dubie ob singularem aliquam rationem, ob quam hic modus a perpetua naturæ in aliis lege toto cœlo discrepet, in ovis porro, priusquam a farina imprægnentur, nihil præter liquidum quoddam, aut, ut vocat *Malpighius*, colliquamentum, reperiri, in amnio no-

vam moleculam se exserere, quæ totum constituat semen; in hoc semine denique tanquam omnino extraneum & insititium quoddam verum seminulum, seu veram plantulam, comparere. Quibus rationibus inductus Noster, existimat, farinam ideo aeri liberam dimitti, quo ipsissimum hoc verum seminulum seu plantulam, extrinsecus in staminibus suis minutissimis, & ob exilitatem quidem omnem oculorum nostrorum aciem fugientibus, attamen omnino perfectis, jam prius formatam & paratam, in se recipiat, & hujus virtute prægnans reddita vi insita attractrice, ut mares & fœminas in animalibus se invicem etiam e longinquo appetere cernimus, primum in stylum, in eoque per canaliculos sibi proprios usque ad ova, delabatur, ex hac autem farina, plantæ succis enutrita, plantæ fieri molem, in eo deinceps latitantem plantulam, terrena jam materia ex farina indutam, se exserere, donec tandem alimentis e terra idoneis adaucta, superas in auras palam educatur. Quid? quod ita de rebus animatis universim omnibus sentiendum esse Autori videatur, omne scilicet, quod in hac tellure vita fruitur, tum stirpes, tum animalia, prius in staminibus suis integre formatum adesse, atque ex aere seu æthere deduci, & hic materia terrena convestitum augescere, & dilatari, nec aliud esse generationem, quam seminis hujus, masculo immissi, & in eo indolem terrestrem, non sine cœlesti aura, adsciscentis, & induentis, in uterum, augendo illi idoneum, aptam commissionem, quemadmodum jam *Claudius Perraltus*, Gallus, & *G. Wollastonus*, Anglus, itemque ex veteribus, testibus *Varrone* & *Theophrasto*, *Anaxagoras*, suspicati essent. Alteram Opusculi partem constituunt demonstrationes illæ geometricæ Canonum *Hugenianorum*. Quippé *Christianus Hugenius* in Opere dioptrico, omnium, quæ prius lucem adspexerant, longe absolutissimo, pro focis, seu lucis radiorum concursus locis, mira regularum compendia, eorum vero demonstrationes, non nisi cum horribili amplitudine perplexissimas, & mera fere caligine obvolutas, quippe ex longa rationum compositarum serie pendentes, tradidit. Quare nuper unam earum alteramque contemplatus, an non eædem regulæ modo aliquo breviori, vel per analysin, vel per effectionem

nem

nem geometricam, dilucidius enucleari possent, experiri in animum induxit. Et per analysin res quidem ita successit, ut exspectationem etiam superaverit. Omnium quippe & in omni casu regularum istarum & concinnas, &, ut videbantur, luculentas, demonstrationes eduxit. Cum vero ulterius anniteretur, longe etiam major ex effectione geometrica lux effulsit. Quæ omnia ingeniosissimus Autor candide impertit. Eorum vero summam hic repetere, propter tractationis indolem non licet; nec, integras demonstrationes cum ipsis figuris huc transferre, nostri est instituti.

EXCURSUS PRIMUS AD CAPUT PRIMUM Viæ veteris & regiæ hebraizandi, continens Stricturas ad Dissertationem historicam de Lingua primæva, &c. Autore ALBERTO SCHULTENS.

EJUSDEM EXCURSUS SECUNDUS AD EDItionem primam & secundam Dissertationis historicæ de Lingua primæva, &c.

EJUSDEM EXCURSUS TERTIUS AD EDItionem primam & secundam Dissertationis de Lingua primæva, ejusque Additamentum apologeticum.

Lugduni Batavorum, apud Jo. Luzac, 1739, 4.

Alph. 1 plag. 11.

Quas in præsentia indicamus Commentationes Cel. *Schultensii*, sunt quasi continuatio aliqua *Viæ*, quam appellat, *veteris & regiæ hebraizandi*, cujus præcipua momenta in *Supplementis Novorum Actorum Tomo IV Sect. V pag. 210 seq.* exhibuimus. In hac contra illos, qui *Forsteri*, *Bohlii*, ac *Gussetii*, vestigia premunt, (quorum causam in se defendendam susceperat Cl. Groningensium Theologus, *Driessenius*,) quanta poterat doctrina ac contentione demonstraverat, linguas orientales, cummaxime Arabicam, ad linguæ Ebrææ perfectionem, oraculorumque divinorum

 illu-

illuſtrationem, conferre plurimum. Equidem illis rationum ponderibus ſententiam communiverat, ut ſapientioribus feciſſe ſatis videri poſſet. Sed rem aliter eveniſſe dolet, cum inventi ſint alii, qui muſſitarent, alii, qui hoc ore & ſcriptis circumferrent, ipſum, linguam Ebræam, uno codice librorum Vet. Teſtamenti contentam, defectus alicujus arguendo, ejusque inopiam ex ubere potiſſimum copia idiomatis Arabici compenſandam eſſe dictitando, herbam, inſcium licet, porrigere Pontificiis: codicem Ebraicum, quod ad linguam, eſſe imperfectum, ejusdemque defectum beneficio Arabismi ſublevandum eſſe, quam prærogativam illi dogmatibus, ore traditis ac propagatis, adſcribant. Ab hac igitur criminatione ut ſe immunem præſtaret, vel maxime ubi Venerandus Theologus, *Taco Hajo vanden Honert*, in iterata editione Commentarii Belgici *de Chriſti ortu a Davide* quædam, plura vero in Diſſertatione *de Lingua primæva*, quæ inter ipſius *Diſſertationes hiſtoricas*, Lugduni Batav. A. 1738, 8, impreſſas, locum occupat, *pag. 145* & *256* contra ipſum protulerat, in hanc ſcriptionem deſcendit. In his igitur *Excurſibus*, & quidem *primo*, docet, quantum pro ſententia ſua ſtabilienda adhuc profligaverit; quem in finem ſcripta, huc ſpectantia, recenſet, inde ſententiam declarat, ac ſiniſtras ſuſpiciones a ſe removet. Defectus, quos linguæ Ebrææ adſcribit, non ipſi linguæ tribuendos, ſed illos dici ratione cognitionis noſtræ; poſſe autem levari per reliquas orientales linguas, aſſeverat, in quibus vel radices, vel ſignificatus, qui non amplius in Ebræa lingua ſuperſint, inveniantur. Sententiam, quam propugnet, non eſſe ſibi privam, ſed Philologorum omnium, qui Seculo XVI & XVII floruerunt, imo interpretum quorumcunque, qui lucis aliquid ex Judæorum magiſtris, dialectis Syra, Chaldæa, Arabica, aliis, oraculis divinis infundere allaborarunt. Inde *Honertii*, cum quo ipſi vel maxime res eſt, poſitiones in medium adducit: 1) *dubium eſſe, an lingua Ebræa ulli genti, quin ipſis Iſraelitis, vernacula fuerit;* 2) *eſſe illam ſingularem plane & divinæ cum originis, tum autoritatis, reſpectu tam notionis, quam ſtructuræ, in omnibus &*
Excurſ. I *ſingulis vocabulis.* Aliter aliquando *Honertium* docuiſſe, propria
pag. 66. illius confeſſione dat demonſtratum. Ne igitur cauſam, non tam

tam ſuam, quam communem, deſtitueret, ne culpa ſua erudi-tionem linguarum orientalium proſterni pateretur, ac via aperiretur, qua ſenſus alieni in Scripturam ſacram inferrentur, pro munere ſibi commiſſo patrocinium illius in ſe ſuſcipere nullus dubitavit. A theſium autem illarum examine ac refutatione adhuc abſtinuit, quoniam a ſe impetrare non potuit, ut crederet, illas *Honertium* toto animo amplecti; igitur rogat illum humaniſſime, ut mentem ſuam dilucidius declaret. Id in iterata editione dictæ Diſſertationis eum feciſſe, verbis ejusdem in *Excurſu ſecundo* indicat. Appellare eum 1) *linguam Ebræam Ebræo-Biblicam, quo illam diſtingueret a recentiore Syra, itemque Ebræo-Rabbinica ac Ebræo-Talmudica & Cabbaliſtica.* Nominare 2) *linguam hanc ſingulariſſimam linguam ſanctam, non α) quod per ſe, vel naturali ſua aliqua ſanctitate, aliis linguis ſit ſanctior, nec β) quo ſenſu Rabbini illam ſanctam vocent:* ſed *primum, quod Deus ea videatur uſus in ſuis, quibus Patriarchas dignatus eſt, viſitationibus; ſecundo, quod oracula ſua per hanc ſingulariſſimam linguam a ſuis conſcribenda curaverit amanuenſibus; tertio, quod illa ſingulariſſima hac lingua in contextu Ebræo providentia ſua incorrupta adhucdum conſervet. Sanctam eſſe & vocari propter ſanctiſſimum hunc uſum; ut tabernaculum & templum cum omnibus ſuis vaſis olim dicta fuerint ſancta; non ob interiorem aliquam & eſſentialem eorum ſanctitatem, ſed ob ſanctum eorum uſum.* Quæ declaratio uti nihil quidquam habet, quod jure improbari queat, ita etiam Doctiſſ. *Schultenſius* hanc ei æquitatem præſtat, ut eam accipiat, ſibique de ea impenſe gratuletur, ac controverſiam deminutum, imo compoſitum, iri ſibi perſuadeat. Id unum tamen animum ſollicitum habere poſſe monet, quod linguam hanc *ſingulariſſimam* appellet. Qualis ſi ſit, excipere aliquem poſſe, eſſe illam vel *divinam*, vel *humanam*: ſi *divina* dicatur, affirmari aliquid, quod rationi & revelationi ſit adverſum, ſin *humana*, tum pugnantia eum loqui, niſi ſimul, populo Iſraelitico illam vernaculam fuiſſe, concedat. Circa priorem theſin Cl. *Honertius* mentem ſuam ita explicuit: *linguam Ebraicam olim alicujus gentis, Iſraeliticæ ſaltem, fuiſſe vernaculam; atque apud eam frequentiſſimi in quotidiano commercio*

Pag. 76. 77. 80.

fuiſſe

fuisse usus, inter illa esse, quæ adhuc nunquam probata sint, ac
Pag. 84. *quoque nunc neutiquam probari possint.* Quantum vero hoc ipso
85. a priori sua sententia discedat, quantumque, in arctum compulsus, fluctuet, sicque Pyrrhonismum inducat, ac incautos in eundem conjiciat, postea uberius ostendit. Inde ad quæstiones, quæ inter ipsum atque *Honertium* intercedunt, propius accedit, quæri scilicet: 1) *an lingua Ebræa, qua lingua, tota, quanta quanta, fuerit divina;* 2) *an lingua Ebræa Ebræis vernacula fuerit, nec ne;* 3) *an Joctanidæ ex domo Heberi in Arabiæ peninsulam iverint coloni, an in Armeniam borealem commigrarint;* 4) *an lingua Arabica sit pura & genuina dialectus linguæ Ebrææ, an vero impurissima sit latronum dialectus, ex omni fæce*
99. *& colluvione concreta & commixta.* De prioribus tantum duabus quæstionibus agere se velle recipit, cum ad posteriores, quarum discussio profundam linguæ Arabicæ cognitionem requirat, & quæ circa tale argumentum versentur, quod Theologus iste procul dubio tantum a limine salutarit, deflectere sit inconsultum. Prius autem, quam eo pedem promoveat, notulis quibusdam Dissertationem *Honertii de Lingua primæva* adspergit, quas, quia vel maxime rectum verborum sensum respiciunt,
123 seq. sicco pede præterimus. Id tantum observamus, ad verba *Honertii*, quibus statuit, *primam linguam Adamo inspiratam fuisse, quod ad singula verba ac structuram,* Autorem notare: si id dictum velit de viribus naturalibus, a Deo *Adamo* concessis, quibus animi sui sensa sono aliquo intelligibili exprimere potuerit, ipsum ab aliis non multum discrepare; sin supernaturalem aliquam efficaciam intellectam cupiat, tum necessario statuere debere, extraordinarium aliquem influxum Dei semper adfuisse, quoties verba fuderit *Adamus*, ac illum æque *Habeli* ac *Caino* præ-
125. 139. sto adesse debuisse. Sed enim linguam Ebræam olim vernaculam fuisse, in *Excursu tertio* argumentis, ex interiore illius sinu depromtis, adstruit, quia 1) illa ad leges omnium linguarum humanarum secundum grammaticam syntaxin, rhetoricamque tum fa-
185. cultatem, tum artem, sit conformata. 2) Idem evincit tota ratio pronuntiationis, ad aures hominum accommodata, per mutationes, variegationesque punctorum vocalium, in singulari, plurali,

plurali, ſtatu regiminis, affixionis, omnique forma vocabulorum, quæ in reliquis linguis humanis obtinet. 3) Ex formis verborum imperfectorum, per eliſionem, contractionem, quietem, ex verbis perfectis, ad molliorem enuntiationem, in quotidiano uſu factis ac formatis. 4) Analogia, relatione, cognatione, & neceſſitudine, formarum ac vocum, in codice Ebræo occurrentium, cum aliis formis, vocibusque innumeris, quæ non exſtant, ſed olim, vigente lingua, exſtiterunt. 5) Arctiſſimo Pag. 187-
nexu cum reliquis linguis orientalibus, Chaldæa, Syra, Arabica, 189.
qui adeo arctus eſt, ut arctior inter dialectos Græcas reperiri non poſſit. Quodſi vero inter has tam arcta cognatio, quam inter dialectos Græcas, conſpicitur: Græca autem lingua, in qua pariter oracula divina conſignata, populari uſu frequentata; ratio eſt nulla, quare non idem de Ebræa dicere debeamus. 6) In lin- 189-191.
guæ Ebrææ notitiam, qualis illa nunc ſe habet, Judæi & Chriſtiani pervenerunt vel per immediatam *revelationem*, vel per *traditionem*, infallibili quadam autoritate ſubnixam, vel per *fontes literaturæ* & *ſcientiæ*. Non per immediatam *revelationem*, id enim ad enthuſiasmum ducit; nec per infallibilem *traditionem*, talis enim non datur; igitur per *fontes ſcientiæ* ac *literaturæ:* ſi hoc, lingua Ebræa intra fines humanos continetur, adeoque in vernaculo ac domeſtico Ebræorum uſu olim viguit. Argumenta hæc eo faciunt, ut appareat, linguam Ebræam ad 191-193.
modum reliquarum linguarum pronuntiari potuiſſe: ipſo actu pronuntiatam fuiſſe, conficit α) ex nominibus propriis hominum, urbium, locorum, quæ in Scriptura ſacra occurrunt, piis pariter atque impiis impoſita, profanis æque ac ſacris locis indita; β) ex diverſis unius ejusdemque vocis pro diverſitate tribuum pronuntiatione. Exemplo eſt vox *Schibboleth*, etiam *Sibboleth* elata *Jud. XII, 6.* γ) Ex ἐπινικίῳ, decantato a *Moſe*, 193-195.
totoque populo Iſraelitico, *Exod. XV, 1-19*, unde colligere licet, linguam Ebræam inter Iſraelitas in uſu vernaculo fuiſſe, nec hos eam cum Ægyptia, durante ſervitute ſua, permutaſſe; quam etiam integram ſervare potuerunt, quoniam in Goſenitide ſeparatim vixerunt. δ) Ex ſolenni legislatione, facta de monte Sinai *Exod. XIX,* 195-196.
XX, Deut. V, 19-24, Deo legem ſuam coram univerſa po-

Pag. 196- puli concione promulgante, & hoc illam acceptante. *e*) Ex le-
198. gibus cerimonialibus ac forensibus, quæ nisi lingua vernacula ac cognita perscriptæ fuissent, gens Judæa, duræ cervicis, obsequium specioso aliquo prætextu facile negare potuisset. Negaverat Doctiss. *Honertius, linguam Ebræam vernaculam unquam fuisse,* idque *nec facto aliquo historico probatum adhuc fuisse, nec probari posse,* contenderat. Igitur, ne herbam porrigeret adversario, facta ex historia populi Israelitici colligit, provocans 1) ad inscriptionem legis in moles lapideas *Devt. XXVIII, 2-8,* benedictionem & maledictionem ex montibus Gerozim & Ebal promulgatas *v. 12-26,* coll. *Jos. VIII, 30-35*; 2) solennem pompam decimarum, Deo a toto Israele sistendarum, *Devt. XXVI, 1-15*; 3) canticum *Mosis Devt. XXXII*; 4) *Psalmos,* a Levitis, ad spem fidemque totius Israelis fovendam, decantatos; 5) preces, a *Salomone* in templi initiatione coram universa populi πανηγύρει fusas *1 Reg. VIII,* quas populus utique intellexisse, & votis suis subsequi, debuit; 6) Prophetarum sermones, ad populum directos, qui scopo omnino suo excidissent, nisi populus Ebrææ linguæ peritus fuisset: quædam etiam huc facientia habere Cel. *Jac. Altingium* in binis Dissertationibus, quarum altera *de constantia vernaculæ Judæis Ebrææ linguæ in captivitate Babylonica,* altera *de Tempore cœptarum & usurpatarum in ecclesia versionum sacræ Scripturæ*; 7) linguæ Ebrææ corruptionem, degenerante illa post captivitatem Babylonicam, & imperantibus Regibus Syro-Macedonibus, in diale-
198-204. ctum Chaldaicam & Syriacam. Allubuerat *Honertio* linguam Ebræam appellare *Ebræo-Biblicam*; igitur rationes investigat, quare notionem hanc in medium produxerit, ostendens, quibus ἀμφιβολίαις laboret. Eodem jure linguam Græcam, quæ in Novo Testamento continetur, linguam *Græco-Biblicam* appellari, de eademque pronuntiari posse, omnem linguam Græcam constringere, nec idioma Græcum in Novo Testamento obvium ex aliis scriptoribus Græcis explicandum esse, quod tamen nemo facile
204-217. dixerit. Inde examinat sententiam *Gussetii,* quam in Præf. *Comm. L. E.* expromit, linguam Ebræam totam in sacro Vet. Test. codice contineri, ex eodemque solo addiscendam, ac propterea necessum non esse, ut ad alias dialectos, subsidium illi ferentes, confugiamus.

fugiamus. Coronidis loco, ut, Ebræam linguam vernaculam olim fuisse, in tuto prorsus locet, *diversitatem stili*, qui in sacris scriptoribus se insignite exserit, allegat. Persuadere sibi non potest, cum doctrina veritatis, & luce verbi interioris, quæ a patre luminum immediate emanavit, etiam exterioris verbi voces, formas, constructiones, sonos, sensus, significationes, universamque adeo supellectilem, grammaticam, syntacticam, rhetoricam, etymologiam, viris, suo numine actis, Spiritum Sanctum simul immisisse. Uti scriptorum sacrorum indoles non una, sed varia, educatio & institutio varia, varia denique conditio & fortuna; ita etiam stili diversitas tum in scriptoribus Veteris, tum Novi, Testamenti se prodit. Alius in *genere narrationis historicæ* stilus *Mosis*, alius *Josuæ* & reliquorum Historicorum, in *genere sublimiori* longe alius *Jesaias*, quam *Hoseas*, alius *Jeremias*, quam *Ezechiel*, quod idem dicendum de reliquis. Si vero lingua Ebraica vernacula non fuisset, unus tantum stilus, una constructionis forma, una linguæ facies, in sacro Codice reluceret. Denique sequelas, quæ ex sententia de lingua Ebræa olim non vernacula proxime fluunt, ordine recenset: sententiam *Vossii* de lingua Ebræa prorsus perdita, codice Ebræo corrupto, eque interpretatione Græca emendando, hac hypothesi stante, refelli non posse, Deistarum causam juvari, Pontificiis vitio verti non posse, quod vulgatam suam loco fontium ingerere gestiant, non crimini ipsis duci posse, quod peregrina lingua sacra concelebrari cupiant, traditionum porro valorem rejici non posse, denique fanaticismum induci & stabiliri. Hæc est summa illorum, quæ a Cel. *Schultensio* in his *Excursibus* fusius sunt dissertata. Id equidem nobis non sumimus, ut in hac controversia judices ac arbitri sedeamus; *Schultensii* tamen partes, nisi nos omnia fallant, potiores esse videntur: fluctuatio etiam *Honertii* satis docet, ipsi de opinionis suæ integritate & robore non omnino persuasum fuisse. Venerandus ille Theologus non probe distinxit *veritates revelatas* ab ipsa *dictione*. Et, licet dubium fere non sit, quin Spiritus Sanctus etiam versatus sit circa verba & dicendi modos, attemperavit tamen sese indoli sanctorum illorum virorum, & per συγκατάβασιν aliquam se accommodavit hominum con-

Pag. 218-229. 229-236. 238-244.

conceptui. Igitur ex aliis linguis populorum, solem orientem spectantium, ritibus illorum pariter atque consuetudinibus, lux aliqua orationi scriptorum sacrorum affundi potest: veritates autem, quæ sub vocibus latent, non nisi ex diligenti *συγκρίσει* ac meditatione Scripturæ erui ac investigari possunt. Sententiam de lingua Ebræa olim non vernacula ea tantum de causa adoptasse eum apparet, ut sic *Schultensii* aliorumque præstantissimorum virorum de linguarum ac eruditionis adjumentis atque præsidiis hypothesin per cuniculos subrueret. Quæ eximius Autor protulit argumenta pro lingua Ebræa olim vernacula, ejus sunt roboris, ut eludi facile nequeant. Affectus, qui ab hac scriptione non omnino absunt, fecerunt, ut stilus sit circumductior, ac impetu quasi quodam se effundat, nec dictio semper emendata. Quædam etiam, nobis quidem judicibus, mollius efferri potuissent.

FRIDERICI HOFFMANNI EXERCITATIO DE optima philosophandi ratione, ex solertiori Dei, ejusque admirabilium in natura operum, & præcipue ipsius hominis, cognitione petenda, ad divinæ majestatis gloriam manifestandam, & pietatem promovendam; cui selectiores quædam Epistolæ Leibnitianæ accedunt.

Halæ Magdeburgicæ, prostat in officina Rengeriana, 1741, 4.

Alph. 1 plag. 8.

Præstantissimis suis Operibus, quibus sexaginta propemodum annos rempublicam literariam sibi obstrinxit Illustris Autor, coronidem velut ultimo hoc forsan, ut is ominatur, si Deo ita visum fuerit, ingenii monumento impositurus, Dei immortalis existentiam, potentiam, sapientiam, atque incredibilem erga genus humanum benignitatem, ex admirandis naturæ operibus illustrare instituit. *Capite* igitur *primo* Philosophiæ definitionem, naturam, & usum, proponit, eamque ait esse exactam veritatum cognitionem, quæ ad plane depravatam, rudem, & incultam, naturam

ram erudiendam & perficiendam, adeoque ad felicitatem generis humani, pertinent. Quo palam fit, eum maxime Philosophum sapere, qui utilia & scitu necessaria cognovit, & pro ipsa mentis medicina Philosophiam inprimis esse habendam. *Capite II* fundamentum omnis humanæ perfectionis, quæ Philosophiæ finis est, in unico obedientiæ vocabulo reponit, sub qua actionum nostrarum conformitatem cum ordine divino atque sapienti humano intelligit, quæ ad omnem nostram salutem obtinendam præcipue est necessaria. *Capite III* selectioribus quibusdam præstantissimorum Philosophorum veterum, & maxime antiquissimi *Homeri*, dictis divini Numinis cognitionem ex solo naturæ lumine, omnibus gentibus connato, repetendam inculcat. *Capite IV* summi & perfectissimi entis existentiam, & attributa, per aptam ratiociniorum seriem ex legibus naturæ, rerumque hoc universo obviarum limitibus, & ordinis rerum contingentia, methodo mixta, synthetica & analytica, deducit. *Capite V* eandem demonstrationem ex sapienti rerum hujus universi nexu & ordine clarissime pertexit. *Capite VI* & *VII* ex sapienti pariter ac constanti siderum cœlestium, maximeque solis, motu, & saluberrimo in sublunaria influxu, infinitam Dei potentiam, sapientiam, & providam rerum creatarum, inprimis generis humani, curam & conservationem, luculenter adstruit. *Capite VIII* admirandam tam vegetantium, quam animantium, vim se progagandi, in exilissima seminum mole absconditam, & rerum creatarum conservatorem, in re quadam minima & incomprehensibili maximum, summumque in naturæ regno dominum, exinde cognoscendum, prædicat. *Capite IX* de divino naturæ mechanismo in generatione vegetabilium, & salutari eorum usu, agit. *Capite X* magnifica Dei opera, in mundo subterraneo magno agmine obvia, quantum fieri potest, perlustrat, eorumque singula ad insignissimas in vita humana usus conferre docet. *Capite XI* singularem Dei providentiam in regno animantium, qua omnia in nostrum commodum & adjumenta procreata fuerunt, edisserit. *Capite XII* ejusdem sapientiam, ex rebus difficillimæ intelligentiæ in eodem regno se manifestantem, persequitur, quam etiam *Capite XIII* ex admirabili mechanica fabrica minimorum animalculorum satis

clare derivat. *Capite XIV & XV* ſapientiſſimum Dei mechaniſmum in omnibus vel abjectiſſimis animalculis conſpicuum, ſingulisque inditum peculiari artificio ſe conſervandi ſenſum, & quod fere ſingula hominibus egregia virtutum exempla atque documenta præbeant, oſtendit, et deinde animæ ſic dictæ ſenſitivæ ac vegetativæ eſſentiam, quantum licet, evolvit. *Capite XVI* ex accuratiori ſolius hominis, inter res creatas omnium præſtantiſſimi, qui quaſi naturæ miraculum eſt, cognitione, ipſum Deum optime cognoſcendum probat. *Capite XVII* ex admirabili harmonia, quam motus humorum vitales cum ſenſationibus, & hæ rurſus cum anima ſpirituali, imo hæc ipſa quoque cum corporis artubus, pro arbitrio movendis, habet, immenſas Dei perfectiones illuſtrat. Aſſentitur iis, qui ſibi perſuadent, ſpiritum finitum in operationibus ſuis ſemper cum materiali quodam ſimplici elementari principio junctum eſſe atque unitum. Quibus ſuppoſitis, hujus commercii modus non videtur cognitu impoſſibilis, ſi videlicet conſtituamus, ens ſimplex, ut anima rationalis eſt, non in craſſum, mutabile, mixtum, utique autem in aliud ſimplex, extenſum, homogeneum, ſenſitivum, agere poſſe. Quodſi animæ in corpus influxum mere phyſicum dicere nolimus, eundem poſſe metaphyſico-phyſicum appellari. *Capite XVIII* convenientiam mentis humanæ cum intellectu divino, & lineamenta veſtigiaque imaginis ac ſimilitudinis Dei in anima abdita, eruit. *Capite XIX* animæ rationalis eſſentiam & operationem ſemper duraturam declarat. *Capite XX* providentiam divinam, ſive ſapientiſſimam univerſi gubernationem, concelebrat. *Capite XXI* curam hominis, poſt defectionem in miſerrimum tam corporis, quam animi, ſtatum dejecti, explicat, quomodo & quibus efficacibus remediis in meliorem mutari, & depreſſa imago divina inſtaurari, debeat. *Capite XXII* imaginem divinam verbi revelati efficacia reparandam exponit. *Capite XXIII* de ſanitate corporis tuenda, tanquam ad ſanitatem mentis adjuvandam neceſſaria, agit. Tota autem hac tractatione Illuſtris Autor identidem loca ſacri Codicis ad confirmandam ſententiam ſuam adduxit, vel etiam ad veterum Philoſophorum in rebus magni momenti dicta & ſententias provocavit, ut liquido inde cognoſcatur, quousque ſolo naturæ lumine ejusmodi veri-

tates

tates intelligi ac perſpici queant. Ex illo ipſo autem, quem jam edidimus, conſpectu ſatis elucet, quam præſtantis & exquiſitæ doctrinæ capita hic explicentur, & quam bene laudabiliterque poſtremum vitæ ſuæ tempus in ejusmodi cogitationibus atque operis collocarit Ill. Autor, ut in illis conſenuiſſe videatur. Utinam vero hunc non poſtremum ipſius librum ſinat eſſe Deus immortalis, ſed, confirmatis animi corporisque viribus, plures adhuc a Venerabili hoc Sene proficiſci concedat. Ad calcem præſentis Operis ex commercio literario, ante quadraginta & plures annos cum Illuſtri *Leibnitio* habito, Epiſtolas nonnullas adjecit, ut ex iis ſummum Virum Phyſices quoque, Chemiæ, & Medicinæ rationalis, fuiſſe amantiſſimum, atque Illuſtri *Hoffmanno* inſigniter faviſſe, cognoſcatur.

MEMOIRES POUR SERVIR A L'HISTOIRE &c.
hoc eſt,

COMMENTARII, HISTORIÆ CELEBERRIMOrum in Republica literaria Virorum inſervientes. Accedunt Catalogi librorum, a ſingulis editorum, de iisque judicia.

Tomus XXXIX.

Lutetiæ, apud Briaſſonum, 1738, 12.
Plag. 18, totidemque plag. dimid.

Exhibet hæc *Niceroniana* ſcena undequadrageſima *Lucam Fruterium*, Criticum, vigeſimo quarto vitæ anno mortuum anni 1566 menſe Martio; *Ambroſium Lalluettium*, Clericum Pariſienſem, m. 1724 d. 9 Maji; *Jacobum Duchatium*, edicto Nannetenſi coactum patriam relinquere, poſteaque Conſiliarii titulo ornatum a Rege Boruſſiæ, m. 1735 d. 25 Julii; *Jacobum Meyerum*, Hiſtoricum Flandriæ, m. 1552 d. 5 Febr.; *Joannem Sleidanum*, m. 1556 d. 31 Oct.; *Speronem Speronium*, Profeſſorem Patavinum, m. 1588 d. 3 Junii; *Jarum Cæcilium Frey*, Philoſophum Pariſienſem, m. 1631 d. 1 Auguſti; *Julium Clementem Scottum*, Profeſſorem Patavinum, m. 1669 d. 9 Octobris. Hunc eſſe *Lucium* illum *Cornelium Europæum*, ſub quo nomine exſtat *Monarchia Solipſorum*, errareque eos, qui *Inchofero* tribuunt hanc Satyram, docet Noſter *pag. 67 ſeq.* qui idem jam docuerat in *Tomo XXXV*, & quidem in *Vita Inchoferi*. Progredimur ad *Claudium Chappuys*, Canonicum Rothomagenſem, m. 1572; *Gabrielem Chappuiſium*, Hiſtoriographum Regis Galliæ, m. 1611; *Philippum Picinellum*, Abbatem Italiæ, m. 1678; *Hieronymum Ghilinum*, Protonotarium Apoſtolicum, m. 1670, cujus *Theatrum eruditorum* valde contemnitur a Noſtro;

ſtro; *Michaelem de la Vigne*, Medicum Pariſienſem, m. 1648 d. 14 Junii; *Henricum Catharinum Davilam*, Venetorum ducem bellicum, eundemque Hiſtoricum egregium, m. 1631 menſe Julio; *Carolum Schaafium*, Profeſſorem prius Duisburgenſem, deinceps Leidenſem, m. 1729 d. 4 Novembris; *Joannem Prevotium*, Profeſſorem Medicinæ Patavinum, m. 1631 d. 3 Auguſti; *Carolum Bovillum*, Theologum Gallum, m. 1553; *Joannem Pearſonum*, Epiſcopum in Anglia, m. 1686 menſe Julio; *Thomam Stapletonum*, Profeſſorem Duacenſem, et poſtea Lovanienſem, m. 1598 d. 12 Octobris; *Lazarum Bonamicum*, Profeſſorem Patavinum, m. 1552 d. 11 Febr; *Nicolaum de Montreux*, m. 1608; *Nicolaum de Herberay*, interpretem Gallicum *Amadiſii*, m. 1552; *Joannem Quinquarboreum*, Profeſſorem linguæ Hebraicæ Pariſienſem, m. 1587; *Joannem Schefferum*, Profeſſorem Upſalienſem, m. 1679 d. 26 Martii; *Franciſcum Lambertum*, Profeſſorem Marpurgenſem, m. 1530 d. 18 Aprilis; *Joannem Michaelem de la Rochemaillet*, Advocatum ſupremi fori Pariſienſis, ſcriptoremque complurium librorum Juridicorum, m. 1642 d. 9 Maji; *Jacobum Howelium*, primum in Britannia Regium Hiſtoriographum, m. 1666 menſe Novembri; *Julium Pacium*, ex Jureconſulto Heidelbergenſi Profeſſorem Logicæ in Academia Sedanenſi, hinc plurimis in Academiis Profeſſorem Juris, octogeſimo quinto vitæ anno exſtinctum A. 1635; *Nicolaum Nancelium*, Medicum Turonenſem, m. 1610, ſcriptorem *Vitæ Petri Rami*, præceptoris ſui: quem ex ipſius libris optimum eſſe, Noſter cenſet; *Benjaminem Priolum*, Hiſtoricum, m. 1667; *Franciſcum Feuardentium*, virum, uti Noſter ait, ignei ingenii & nomini ſuo convenientis, ac furioſiſſimum hæreticorum antagoniſtam, m. 1610, ipſis Calendis Januariis; *Andream Argolum*, Mathematicum Patavinum, m. 1657, ætatis anno undenonageſimo; ejusque filium, *Joannem*, Profeſſorem Bononienſem, m. 1660; *Adrianum Turnebum*, Criticum Pariſienſem, ſummis ſummorum Criticorum laudibus ornatum, m. 1565 d. 12 Junii; *Bernardinum Baldum*, Abbatem Italiæ, m. 1617 d. 12 Octobris; *Claudium Sauſſejum*, Canonicum Pariſienſem, m. 1621 d. 21 Septembris; *Albertum Pighium*, Præpoſitum Ultrajectinum, m. 1542 d. 29 Decembris. Errorem hunc eſſe, ac *Pighium* anno demum 1562 d. 26 Sept. obiiſſe, docuiſſe nuper credetur *Burmannus* in *Trajecto erudito*, cujus *pag. 260 ſeq.* copioſe differit de vita ejus ſcriptisque. Verum ex ipſo illo loco apparet, typographum pro XL poſuiſſe LX. Hac occaſione, comparatione facta *Niceronianæ* & *Burmannianæ* diligentiæ, obſervavimus, catalogum librorum *Pighii* a *Niceronio* exhiberi perfectiorem accuratioremque, at, quæ ad ejus vitam pertinent, plenius tradi a *Burmanno*. Sequitur in *Tomo* noſtro *Lancelotus du Voeſin de la Popeliniere*, Hiſtoricus Gallus, m. 1608; *Joannes Lyſerus*, autor *Polygamiæ triumphatricis*, m. 1684: cujus & antagoniſtæ commemorantur; *Joannes Taiſnierius*, Mathematicus & Muſicus, m. 1562; *Michael Marullus Tarchaniota*, Poeta, m. 1500 d. 11 Aprilis; agmen claudente *Nicolao Datho*, *Auguſtini Dathi*, cujus vitam proximus *Tomus* exhibebit, filius, Poeta, m. 1498.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ
Calendis Octobris Anno MDCCXLI.

HISTOIRE METALLIQUE DES XVII PROVINCES des Pays-Bas, &c.

id est,

HISTORIA NUMISMATICA XVII PROVINCIARUM Belgii, a Caroli V abdicatione usque ad Pacificationem Badensem A. 1716, versa ex Belgico sermone; Autore GERHARDO VAN LOON.

Tomus IV & V.

Hagæ Comitum, apud P. Gosse, J. Neaulme, & P. de Hondt, 1736 & 1737, fol.

Tom. IV Alph. 5 plag. 5, Tom. V Alph. 4 plag. 21.

Duo hi *Tomi*, quorum lectione elegantes Numismatum amatores oblectare se vehementer poterunt, iisdem digni sunt laudibus, quibus *tres Tomos* priores præstantissimi hujus Operis in his *Actis Mense Decembri A. 1734* ex merito condecoravimus. Nolumus igitur repetere inde, quæ tunc temporis a nobis dicta sunt copiosius, quin potius ad ea statim nos convertimus enarranda, quæ ex *Tomis* hisce promittere sibi lector curiosus potest. *Quartus Tomus*, in *Libros quinque* dispertitus, incipit ab anno 1690, & cum anno hujus Seculi quarto finitur. *Primo* exhibentur nummi complures, qui, circa hoc tempus cusi, res gestas *Guilielmi III*, Magnæ Britanniæ Regis, mirifice illustrant. Tum comparent itidem bene multi in expeditiones bellicas *Ludovici XIV*, Gallorum Regis, pariterque alii in

Joannis Georgii III, Principis Saxoniæ Electoris, fortitudinem, summis laudibus celebrandam, quam partim contra Turcas, partim etiam adversus Gallorum hostiles incursiones, luculentissime comprobavit. Hos excipiunt nummi in expeditionem *Christiani V*, Danorum Regis, contra Razeburgum; in obitum *Mariæ*, Angliæ Reginæ; in mortem *Caroli XI*, Sueciæ Regis, quæ intempestive consecuta est, cum ille arbiter eligeretur, communi gentium militantium consensu, in pace Ryswicensi; porro in pacem Hispanorum & Gallorum, A. 1697 per pacem Ryswicensem constitutam; in pacem Ryswicensem ipsam; in conciliationem *Caroli XII*, Regis Sueciæ, quod susceptum restituendæ pacis causa munus tam felici gessit successu, ut dexteritas & prudentia ejus maxime celebrata fuerit a *Ludovico XIV*. Sub Seculi, quo vivimus, initium nummis cudendis occasionem dedit Calendarii emendandi negotium, & deinceps obsidio Tonningensis, a *Friderico IV*, Daniæ Rege, tentata; mors *Caroli II*, Hispaniarum Regis; nominatio Regis, a Legato Hispanorum erga *Philippum*, Ducem Andegavensem, facta, ubi varia notatu dignissima, e. g. in Patrem Purpuratum, *Portocarrero*, inveniuntur; virtus *Eugenii*, Principis, fusis Gallorum copiis in Italia; obitus *Guilielmi III*, Anglorum Regis; novum *Annæ*, quæ successit eidem, regimen; splendidissimus Regis titulus, quem vindicaverat sibi *Fridericus I*, Elector Brandeburgicus; & Landavia, *Josephi*, Romanorum Regis, auspicio Gallis erepta. Hæc sunt, ni fallimur, præcipua nummorum, quos hic *Tomus* complectitur & illustrat, momenta. *Tomo quinto*, eoque ultimo, qui nummos, ab anno hujus Seculi quinto ad decimum sextum cusos, ostendit, Celeberrimus *van Loon* enarrat numismata in Academiam equestrem, Trajecti ad Rhenum A. 1705 institutam; in *Leopoldi*, Romanorum Imperatoris, obitum; in novum *Josephi*, ejus successoris, imperium; in Barcellonam, a Gallorum impetu liberatam; in memoriam *Joannis Guilielmi*, Ducis Saxo-Gothani, quem globulus e vivorum numero rapuit in obsidione Telonis Martii; in sponsionem pacificationis religiosæ Silesiacæ; in recens natum Principem Regium Borussicum, *Fridericum Ludovicum*; in auspicatissimum connubium *Elisabethæ Christianæ*, cum

cum *Carolo VI*, gloriosissimæ memoriæ Imperatore; in conatus Gallorum, qui, ut Principi supposito, *Jacobo de Wallis*, viam ad imperium munirent, Scotiam fuerant aggressi; in victoriam Fœderatorum in Gallos; in Hispanos Gallosque, A. 1710 in Catalaunia & Aragonia fusos; in mortem *Josephi*, Imperatoris Augustissimi; in Vicariatum *Friderici Augusti*, Poloniarum Regis, & *Joannis Guilielmi*, Principis Electoris Palatini. Nummi sequuntur complures in memoriam actus solennis, quo Imperator Romanus electus fuerat *Carolus VI*; in pacem Ultrajectinam, A. 1713 constitutam; in pacem Rastadiensem, quæ sacrum Romanum Imperium & Gallicum inter se iterum conciliavit; in regiam dignitatem *Georgii I*, Electoris Hannoverani, ejusdem adventum in Magnam Britanniam, pariterque coronationem; in obitum *Ludovici XIV*, & novum successoris imperium. Colophonem Operi jucundissimo imponunt Indices duo, magna cura confecti, quorum alter res præcipuas docet, quæ in *Tomis* omnibus locum habent, alter symbola lectorum oculis subjicit, quæ nummorum cuique adjecta fuerunt. Multum salis ingeniique plurima illorum secum ferunt, quemadmodum totum Opus industriam haud sane vulgarem redolet; ideoque fieri ratione nulla potest, quin Celebertimus *van Loon* solidam & grandem gratiam, ut Comicus loquitur, inierit ab iis omnibus, qui rem numismaticam in deliciis habent, & insignem ejus in Historia universa usum satis recte perspiciunt.

HISTORIA REGNI GRÆCORUM BACTRIANI, in qua simul Græcarum in India coloniarum vetus memoria explicatur, Autore THEOPHILO SIGEFRIDO BAYERO, *Academico Petropolitano, & Antiquitatum P. P. Societatis Regiæ Berol. Sodali. Accedit* CHRISTOPHORI THEODOSII WALTHERI, *Missionarii Regii Danici, Doctrina temporum Indica, cum Paralipomenis.*

Petropoli, ex typographia Academiæ Scientiarum, 1738, 4. Alph. 1 plag. 8.

Strenuum olim Virum & nunquam cessantem *Baierum*! En Historia ejus, qua regnum Græcorum Bactrianum, Græcasque in India colonias, persequitur atque exponit, Illustrissimo & Excellentissimo Principi *Alexio*, *Michaelis* filio, *Czerkassio*, S. I. M. totius Russiæ Consiliario status intimo, inscriptam. In Dedicationis formula res, ab *Anna* Augusta ac gente *Czerkassiorum* inclytissima in orbis terrarum luce gestas, recenset, ac splendore orationis perfundit. In Præfatione, sese ante viginti & amplius annos de veterum ecclesiarum sub extremo Oriente historia delineanda cogitasse, nos docet. Quod cœptum remoratæ fuerunt innumerabiles difficultates. Incerta enim plerarumque illarum regionum in hanc diem est notitia, civiles vero populorum casus conversionesque dominatus caligine squalent & laborant. Nihilo minus Cel. Autor, hisce impedimentis haud deterritus, cepit consilium ex re & necessitate, rebus Asiaticis pro sua virili affundendi lucem, ex veteri historia depromtam, novisque commemorationibus auctam. In præsens de regno Græcorum Bactriano disserit; de Indico passim gratiora scituque digniora intexit; ac de Græcis inter hos populos colonis atque hospitibus sedulo disquirit. De Græcis artibus, ac de modo, quo eæ cum Oriente fuerint communicatæ, exponit ex conjectura. In Græcorum apud Bactrios Regum chronologia ab annis epochæ *Julianæ* abstinet, ratus, illos ante C. N. *Dionysianos* & hic ad ceteras epochas conformandas sufficere, & memoriæ cumprimis inservire. Laudat censuram ejus, qui *Historiam* ejus *Osrhoenam* recensuit ac dijudicavit in Diarii, *Bibliotheque raisonnée* inscripti, *Tomi XV Parte I pag. 92 seq.* eique sese facturum satis significat, simul ac ipse retractationes aliquot locorum ejus Historiæ ediderit; quod Viri docti destinatum mors ejus immatura intercepit. Ipse autem, cum numum Amidenum, qui adhuc tantummodo apud Parisienses in gaza regia exstiterat, multis Antiquariorum jactatum disceptationibus, ex Museo Imperatorio apud Academiam produceret, quædam insignia momenta, quæ tum emendaret in *Osrhoena Historia*, tum reficeret, invenit. Constituerat huic Bactrianæ Historiæ adjungere Commentationes *de Seribus & Sacis*, nec non *de Sinis priscis*. Et illa quidem de Seribus & Sacis sic pertractaverat, ut in his Bactrianis multa copiosius

piosius illustrata prodiissent. Sed Commentationes illas casus feralis intercepit, eæque perierunt. Ea quoque de causa geographicam tabulam, quam confecto Opere fuerat concinnaturus, omitti hic oportuit, quod ea sine Commentationibus illis deperditis non posset confici. Adjunxit Opusculo huic *Christophori Theodosii Waltheri Doctrinam temporum Indicam*, dudum cum viris egregiis, qui Trangebariæ ac Madrastæ homines ad civitatem Christi Evangelicam adducunt, commercia & amicitiam colens. *Waltherus* dein ipse, ceteri collegæ ejusdem, ac inprimis *Antonius Sartorius*, in epistolis, ad Autorem datis, multa præterea monuerunt. Atque ex hisce relatis enata fuerunt *paralipomena*. Bactra ætate nostra vocari *Balch*, nemo facile ignorat. Sogdianen cum Bactriane sæpius quidem confudere alii, sed utraque regio satis invicem differt. Virtus gentis Bactrianæ ita apud Græcos olim fuit celebrata, ut in fabulis quoque Poetæ *Dionyso* ex Bactriis debellatis gloriam quærerent. *Euripides* & *Polyænus* eam rem memoriæ prodiderunt. *Aristophanis* doctus interpres *ad Ranas Act. 1 Sc. 5 pag. 222* ita: Pag. 1.
Dionysus Indis Nysius dicitur a Nysa, Indorum urbe. Inde in 2.
hunc diem credunt, inter suos exstitisse quondam *Maidhâsuren* aliquem, dictum a *Maidham* & *âsuren*, quasi *taurum gigantem*, in *Nisadaburam* urbe, haud longe a *Meru* monte natum, 3.
qui taurina cornua gesserit, carnibusque pastus cum aliorum animantium, tum vaccarum, (quod in Indis summum scelus,) &, vino ad ebrietatem repleri solitus, Diis bellum intulerit. Vide *Strabonem pag. 473.* Ille thyrsorum tympanorumque apparatus est Indicus. Indi boreales *par tympanorum Dumame*, seu *Dmam*, appellant, unde Græcorum exstitit *tympanum*, ut Autori videtur. *Hesychius*: Σάμμα ὄργανον Μυσικὸν παρ᾽ Ἰνδοῖς. Conf. *Suidas* in Τύμπανα. Κόγχη, *concha*, ab Indorum *Sangu*. Phialarum quoque in Orgiis *Bacchi* usus fuit. Est autem hæc vox 4.
Indica *piala*, id est, cyathus, quales sunt Sinorum tum majores, tum minores. Pompa omnis cum tympanis & εὐανθῦς στολῆς, amictu, & Indica est & *Bacchi*. Unde Autor credit, *Dionysum*, vetustissimorum temporum bellicosum Regem, merito sibi vindicasse Indos. Ex *Purwana saccaram*, libro Indico, patet, Imeiam

 mon-

montem, Græcorum *Imaum*, fontes Gangis continere, *Merum*que montem fere medio inter Indi atque Gangis fontes spatio
Pag. 5. situm, ubi *Nisada-buram*, id est, *Nysa urbs*. *Bacchus* ex Indis fuit, Bactriorum vicinis, quippe qui erant bellicosissimi, teste *Herodoto pag. 317 ed. Gronov.* Quæ *Ctesias Cnidius*, ac *Diodorus Siculus* ex illo, tradidit, Autor suo haud dignatur assensu. *Osimandyæ* Ægyptii & *Zoroastris* res nimium obscuratas arbitratur.
6. Græci videntur nomen Bactrorum a Persis accepisse. Hi *Orientem* vocant باختر, *bachter*. *Trogus Pompejus* Bactrum *orien-*
7. *tis flumen* eapropter merito appellavit. *Claudius Ptolemæus* regiones easdem modo Bactriis, modo Sogdianis, annumerat. Bactrianæ ad meridiem limes mons Indicus *Paronisus*, *Ptolemæo* & *Agathemero* Παροπάνισος, *Arriano* Παραπομισὸς, *Dionysio Periegetæ* Πάρνησος, *Eustathio* Παρπάμισος & Παρνισὸς, *Stephano* Παροπάμισος. Indi & Persæ montem vocant *khoo*, *kuh*, *koh*.
8. Exinde Macedones putarunt, Caucasum in India inveniri. (*) Geographia Tamulica montem *Imeia* ad orientem *Meri* collocat. Emodo monti Merus mons in eadem statuitur ad Occiden-
10. tem. *Smeru* penes Indos significat *auri in molem exaggeratum tumulum*, siquidem sol, dum occidit, ab hujus montis cacumine ad ruborem resplendescit. *Parabud* & *parbud* montem notant. Quare *paronisus* designat montem *Nysam*. *Bâbro* in plebeja In-
11. dorum lingua notat montem. Quare Græci ex *bâbro* & *nischâiam*, Autoris ex judicio, montem Nisam seu *Paronisum* fabricarunt. A septentrione Bactriorum *Ptolemæus* posuit Oxum flumen. *Straboni* id dicitur *Ochus*. (**) Fontes sunt in montibus
12. Indicis. Illud nunc vocant جيحون *Gjihun*. Lacum *Ara* influit. Ab occasu Margiana Persidis provincia, nec dum ea ad Hyrcanum mare pertinebat, siquidem intercessit Aria. Margiana est *Chorasân*. Hinc ad Sogdianen definiendam procedit Autor,

(*) Rationem denominationis *Strabo XI pag. 348* ex adulatione Macedonum derivat.

(**) Autor Oxum & Ochum pro eodem habet flumine. Sed Ochum ab Oxo distinguit *Curtius VII, 10*, nec non *Ammianus Marcellinus XXIII, 26.* Ochus propior Margianæ fluxit; Oxus Bactrianen a Septentrione terminavit.

Autor, cujus limites Oxo & Jaxarte fluviis continentur. Regio Pag. 14
hæc *Mavarannâhar*, id eſt, trans fluvium, ſcilicet Oxum, vocatur.
Ipſa nomen Sogdianes traxit à Tempis & flumine & monte *Sogd.*
Totum tractum Ponti Euxini orientalem Græci ſcriptores ignora-
runt, unde millies lapſi. Nec *Ptolemaicis* dimenſionibus mul-
tum fidei habendum. *Arrianus* Maracandam, Sogdianes ca- 15.
put, trans Oxum poſuit. *Strabo* Μαράκανδα τῆς Σογδιανῆς
habet, ut *Iſaacus Caſaubonus* ex MStis emendavit, cum eſſet
Παράκανδα. *Maracand* urbs dicitur Chryſococcæ Σαμαρχὰντ,
Indis Samarcánde, vulgo *Samarkand.* Bochara nonnullis eadem 16.
viſa ac Bactra. Sed Autor demonſtrat, *Balch* eſſe Bactra & Ba- 17.
ctrum flumen, per ſuburbia Balchi Oxum petens. Bactrios, ut
a Parthis toto ſtirpis genere diverſos, ita neque Scythas eſſe,
opinatur Autor. Id perſuaſurus lectori, *Perſæ utique*, ſcri- 21.
bit, *qui poſt Parthos regnarunt, eodem cum Bactriis ſermone ſunt
uſi, quare Behramgur Rex, quem Theodoſio juniori Imperatori
æqualem dant, abrogâta* زبان پهلوی *dialecto Pehlavi, tanquam
rudiori, linguam* دری *Deri, ſeu aulicam, qualis nunc eſt, in ſum-
ma dignitate collocavit. Nam præ illa lingua hæc lenis eſt & de-
licata, quæ nihil abrupti patiatur, voces omnes explanate & con-
cinne enuntiet, quod aliter fuit in ceteris Perſarum dialectis.
Hæc autem lingua Deri, quæ in regno Perſico lege eſt conſtituta,
in aulam, in acta publica privataque, fuit introducta, apud Bal-
chum & Bocharam antiqua fuit & vernacula.* Ex ſermonis por-
ro indole colligit, *Bactrios Parthis ceteriſque Perſis humanitate
præſtitiſſe.* Ex hac enim regione exſtitit philoſophia *Zoroaſtria-
na. Neque Bactrianorum* Σαμαναῖοι *alii fuiſſe videntur, quam
Zoroaſtrianæ diſciplinæ ſacerdotes, quod quidem ipſa vox indicat.
Nam* شمان Schaman, *ut* Thomas Hyde *nos docuit, ingemi- 22.
ſcentem ſignificat & ſingultantem, quod Magorum ritus continet,
qui, cum ſacra facerent, non concinna voce inſtaurabant, ſed re-
preſſa, ore obligato.* Sacræ literæ Magos hoſce tradunt pipiiſſe
Eſ. VIII, 19, immo pipiiſſe ex terra & pulvere *Eſ. XXIX, 4.*
Obiter notamus, per אַשְׁפַּנִּים *Jeſ. LVII, 10,* ſignificari ex
lingua Perſica, Magis familiari, loca gemitus ac ſingultus ma-
gici atque incantationum ſeu ἐπαοιδῶν, quæ ſolebant eſſe ſub-
terranea

terranea & tenebricosa. *Bardesanes* & *Porphyrius* diviserunt
Gymnosophistas Indorum in Brahmanas & Samanæos. Quorum
errorem Autor alibi coarguere destinaverat. Addit Autor: *Pro-
pemodum plures eximia laude viri ex Bactrorum regionibus pro-
dierunt, quam ex Persia omni & Turcia. Adhuc literæ isthic
magis florent, quam inter reliquos barbaros.* *Cyrus* Bactrianen
Pag. 23. reddidit dedititiam & vectigalem. Bactrii *Dario Hystaspis* tri-
buta pependerunt. *Xerxes* in exercitu contra Græcos habuit
Bactrios, quibus dux datus *Hystaspes, Darii* Regis ex *Atossa Cy-
ri* filius. Alter deinde *Hystaspes, Xerxis* filius, Bactrianorum sa-
trapa fuit. *Artaxerxes* Bactriis præfectum dedit *Artabanum*. Lo-
cum *Ctesiæ* apud *Photium:* ἀφίϛαται Ἀρταξέρξῃ Βάκτρα, καὶ
ὁ Σατράπης, ἄλλος Ἀρτάπανος, ita reddidit: *Desciverunt ab
Artaxerxe Bactra, & Satrapes exstitit Artapanus alius*, non ille
parricida, *æque defectionem molitus.* Sed paullo post in ordi-
24. nem Bactrii reducti. *Darius Codomannus*, re ad Issum male ge-
sta, *Bessum*, Bactriorum satrapam, quantis maximis cum copiis
posset, excivit. Ad Gaugamela hi in lævo cornu fortiter se
25. gesserant. Alexander M. *Artabazum* provinciæ præfecit. Mox
res ibi turbatæ. *Craterus Spitamenem* vicit. *Amyntas, Nicolai*
27. filius, in locum *Artabazi* admodum senis suffectus. Ad Paro-
nisum *Alexander*, cum ex Persia Bactrios peteret, urbem Ale-
xandriam condidit. De *Taxilis* deinde & *Pori* terris Autor ex-
ponit. *Taxilis* regionem collocat ad Indi fluminis occidentem,
ubi nunc est *Kabel, Pori* terram intra fluvios majores, qui, ex mon-
tibus Indicis delapsi, *Pangienand*, id est, *quinque fluvii*, vocantur.
28. Nomen regioni inde inditum *Pangiab*. Nomina fluminum sunt
Dgienab juxta Multanum, *Weba, Rawi* prope Lahor, Ghara seu
29. *Kabarab*, id est, aqua turbida, ad urbes Phattiabur & Dunnia-
bur, denique *Sindo* seu *Sind*, ad urbem Deram. Hoc *Sind* ve-
rum deinde nomen est celebratissimi fluminis, vulgo *Indi*, quem
Indi ipsi ignorant. *Plinius Hist. Nat. VI, 20*, hoc jam notavit. *Ar-
rianus* in *Periplo maris Erythræi* & *Cosmas Indicopleustes Sinthon*
& *Sindum* vocarunt. Græci, audito, nomen gentis esse *Hindu*
seu *Hind, Indus*, fluvio etiam hoc nomen esse, existimarunt.
Scriptores Arabes regionem *Pori* appellant *Belhera* & *Belur*. Indi
ad

ad hunc diem *Alexandri* memoriam recolunt, nomine *Scha Schkandur Padascha*, id est, *Regis Alexandri Magni*. *Alexandro* in Indis agente, Macedones, qui *Garabactra* deducti, tumultus ferebant. Garabactra videntur dicta quasi *Karab Bachter*. Bicon & Boxus videntur nomina dignitatis; *Beg* enim *præsidem* designat. De *Sandracotto*, id est, Jeracho, (lunæ castello,) adduntur non tralatitia, qui Regem Gangeticarum nationum debellavit. *Seleucus* eum in ordinem redegit, emensus iter disjunctissimum, teste *Plinio Hist. Nat. VI*, 17. Texit porro Cel. Autor inde a *Theodoto*, regni Bactriani conditore, chronologiam Regum Græcorum in Bactriana. Successit ei *Theodotus*, filius, huic everso *Euthydemus Magnesius*, huic *Menander*, *Eucratides*, senior, & huic junior, filius. Vitas posthæc eorundem Autor exponit. *Theodotus* se, Macedonasque colonos & Græcos, asseruit in libertatem, ejusque exemplum secutus est *Arsaces*, Parthus. *Justinus Lib. XLI Cap. 4* constituit epocham defectionis Parthorum hunc in modum: *Parthi defecere primo Punico bello*, *L. Manlio Vulsone*, *M. Atilio Regulo, Consulibus*. *Joannes Valens*, in *Historia Regum Parthorum pag. 4* locum illum stricte secutus, epocham cum anno U. C. 498 copulavit. Nostro autem *Justinus* potius videtur scripsisse, *L. Manlio Vulsone*, *C. Atilio Regulo*, *Consulibus*, qui A. U. C. 504 fuerunt. Suffragatur ei τῶν Ολυμπιονίκων Συναγωγή, a *Josepho Scaligero* edita, in qua tamen pro Αρβάκης legendum est Αρσάκης. Autor credit, hæc Olympionica primum ab *Aristotele* esse digesta, deinde ab *Eratosthene Cyrenæo* aucta, continuata a *Phlegonte Tralliano* & *Julio Africano*, ut adeo libelli illius autoritas maximi sit facienda. Suffragantur præterea *Appianus Alexandrinus pag. 211 ed. Tollii*, & *Justinus* loco laudato. Uterque enim defectionem Parthorum in ætatem *Seleuci Callinici*, contra *Ptolemæum Evergeten* belligerantis, collocavit, licet alter, duos scriptores & diversos uno contextu secutus, & res & tempora permiscuerit imprudens. *Antiochum* Θεὸν a Parthis fuisse cæsum, Autor sibi persuadet, licet *Appianus Alexandrinus*, eum a Laodice uxore veneno sublatum, tradat. Autore enim utitur *Athenæo*, qui ex *Posidonio Apameensi* nonnulla retulit, & *Æliano* in *Var. Hist. IX*, 41. De epochis Parthici regni,

Pag. 30. 33. 35. 38 seq. 47. 51. 52. 53. 54. 55.

 exordia

exordia nacti, varia commentatur idem solidissime deducta, qui-
bus sententiæ *Jo. Valentis* bene multæ emendantur. Qui vocu-
las lambunt, eis molestum erit, bis *pag. 64* positam fuisse scri-
pturam: *sub verem.* Sed nos res magis, quam verba, curamus,
nec nævos ejusmodi viris summis vitio vertimus, a fugiente ma-
nu vel incurio sphalmatum emendatore profecta. Homuncio-
num isthæc est præcipua maleque sana cura. Nostrum est, ad
Pag. 68. propositum reverti. Parthos Hyrcaniam ante Christum natum
anno 244 occupasse, Autor ostendit. Quænam exstiterit re-
69. gio seu urbs *Taguria*, disquirit. Est quidem apud *Claudium
Ptolemæum Thagora*, sed in India, quæ Geographo Ravennensi
Tachra, pag. 864. ed. Gronov. Periplus maris erythræi *pag. 29*
70. *πόλιν ταγάρα μεγίστην* habet, haud procul a mari in orientali-
bus partibus regionis ejus, quæ *Dacbanabades* vocabatur, id est,
australis. Nam, inquit *Arrianus*, *Δάχανος καλεῖται ὁ Νότος
τῇ αὐτῶν γλώσσῃ.* Ita est. Indis auster vocatur *Dhakon*, & plaga
mundi australis qualiscunque *Dhakana wad.* Sed hic locus ni-
mis remotus. *Τάπυρρα*, *Asinio Quadrato* apud *Stephanum By-
zantium* dicta, erat regio in Margiana inter Derbices & Hyrca-
nos, a qua regione juga montium Tapyrorum ad Mediam us-
que *Polybius* deduxit. *Euthydemi* bella cum *Antiocho Magno*,
ac præterea Nomadicum & Indicum, præterimus scientes. *Me-
nandri*, Regis Indiæ, regnum Bactrianum cogimur relinquere in-
tactum. *Demetrium*, *Euthydemi* filium, Indiarum parte poti-
tum, omittimus. *Eucratidis* Regis Bactrianorum utriusque, res
transsilire jam oportet. Addimus tamen numi descriptionem,
100. ab *Eucratide* seniori profecti. Adversa insigni spectabilis est emi-
nentia & capitis & galeæ, aversa est depressioris areæ, ad mo-
dum numorum *Lysimachi* & Syriæ Regum. Caput galea tectum.
Sub ea frons diademate stricta, ut indicant fasciæ, fluitantes cir-
cum cervicem. In aversa duo equites cum tiaris Bactriis, ra-
mis palmæ, & sarissis. Inscriptio: *Βασιλεως μεγαλου Ευκρατιδου*,
& epocha ad latus HP, id est, annus 108. Sarissæ Macedonum
arma, tiaræ Bactrianorum gestamen, teste *Herodoto VII, 64.* Equi-
101. tes tonsi & ipse Rex tonsus in numo, ex more *Alexandri Ma-
gni*, qui milites jussit tonderi, ne quis in prælio eorum barbam

posset

posset prehendere, teste *Julio Africano* in *Cestis pag. 278 ed. Thevenoti*; immo ex ritu proprio. Mos enim pervetustus in Oriente fuit, radi seu tonderi. In *Phrabatis II* numo vox ΣΑΝΣΑ notat *Regem Regum*. Numos Græcos Indis fuisse in deliciis, autor Pag. 102.
est *Arrianus* in *Periplo*. Et, ne quis miretur, in numis Bactriorum & Arsacidarum literas exstare Græcas, Cel. Autor monet 107.
& ingerit multa egregia de artibus, Græciæ familiaribus, de Græcorum philosophia & lingua, ad Indiam usque propagatis. *Cosmas Indicopleustes pag. 79* omnino narrat, Græce locutos sua 109.
ætate Bactros, Hunnos, Persas, & reliquos Indos magnam partem. 111.
Cum vero per septingentos annos ad minimum penes Indos lingua floruerit Græca, credibile est, eos a Græcis accepisse nonnihil artium ac scientiarum. In hunc censum Autor refert numerorum nomina. Apponit ea, primum ut in superiori India apud Multanienses & Dellienses efferuntur, deinde ut apud Tamulos, Toluccos, seu Varugos, denique Daknice, seu sermone superioris Indiæ, quæ maxime sub Mogulis rerum dominis est, pronuntiantur. *Unum* Brahmanes vocant *Heku*, Tamuli *Egam*, Tolucci *Ek*, Dakni *Ecum*. Δύο, *duo*, hisce vocantur *ddhu, due, dô, duium*; τρέις *tray, trini, tîn, seium*; τέσσαρες vero *tgjar, shatuari, tschuhâr, tschaharam*; πέντε *pangj, pantschu, pandschum*, &c. Idem demonstrat deinde ipse per nomina numerorum cardinalium. Ex Romanorum lingua fuerunt decerpta nomina *sapta* pro septem, *nava* pro novem, *unawi* pro undeviginti, *unatri* pro undetriginta, ac inprimis *tribh* 117.
pro triginta, *szao* pro centum. Indorum sapientiam ipse satis vilem fuisse credit, adeo, ut necessum sit, magnificam illam de prisca eorum scientia ac arte sententiam deponere. Arabas ab 123.
Indis logisticen accepisse, causam sibi esse putat gravem, cur in eo *Wallisio*, id affirmanti, haud assentiatur. Indi enim eam in 129.
hunc diem ignorant, ac vel in abacis rationes exigunt suas, vel difficillimo genere Arithmetices strigosæ utuntur. Solas igitur numerorum notas ab Indis accepere Arabes, & ne earum quidem autores fuere Indi, quippe quas, a Seribus ex Sinicis for- 130.
matas, compendio earum delectati, usu vero ipso inter mercandum coacti, receperunt. Alibi Cel. Vir de his dicet copiose.

Pag. 133. Dolemus, eum Musicæ esse ignarissimum, ideoque noluisse tentare, quantum Indorum Musica e Græciæ traxerit præceptis. In temporum vero rationibus formulas Græcas extremum Orientem pervagatas esse, invenit. Cum porro epocha Bactriana in
134. numo *Eucratidis* anno ante C. N. 148 congruat, caput autem ejus inde ab anno ante C. N. 255 assurgat; opinatur idem, formam deinceps annorum, mensium, dierumque, secundum enneadecaeterida *Metonis* fuisse institutam. Nam hæc forma ab omnibus populis, qui *Seleucidarum* imperio subjecti fuerunt, est recepta, ac ejusdem ad hoc tempus in Oriente vestigia supersunt. In *Metonico* cyclo intra 19 annos intercalabantur septem menses, ut in eo anni tertius, sextus, octavus, undecimus, decimus quar-
135. tus, decimus septimus, ac decimus nonus, essent tredecim mensium. Haud secus res penes Sinos sese habet, teste Epistola, a Rev. Patribus, *Ignatio Kæglero*, *Antonio Pereyra*, & *Carolo Slaviceck*, ad Autorem data. Inde *mensem* vocant *Mahina*, Persæ *mâh*,
133. quasi ex Græcorum voce μὴν, diem vocant *wâr* in cyclo hebdomadali, alias *Dhebu*. Calendariorum conficiendorum doctrina apud Indos in arcanis habetur. In *B-bânâres* seu *Kascha*, eorum Academia, Astronomus quasi quidam, *Pandbut*, calendaria conficit ex vetustis tabulis, quæ cum omni illa arte in illius domo dudum exstiterunt, non ex observatione cœlesti, nec ex calculis astronomicis. Non vacat addere modum, quo Autor, cyclum enneadecaetericum ex Græcia extremam Asiæ partem peragrasse, verosimillime ostendit. Delibabimus duntaxat adhuc summa capita ex *Doctrina Temporum Indica*, a *Christophoro Theodosio Walthero* perscripta. Pertractat in ea Missionarius Danicus apud
152. Trangambarienses expositionem de minutis, horis, diebus, hebdomade, mensibus, annis, hexacontaeteride, seu cyclo sexagenario, cyclo majori, seu periodo, cyclo maximo, aliis cyclis & periodis, Calendario Indico. Indi ex plebe describunt horam suam in 360 Nod'i, id est *crepitus digiti circum caput gyrati*. Astronomi vero adhibent scrupula prima, dicta *Winad'i* & se-
146. cunda, dicta *Calâ*, numeris tantum recenseri solita. Partiuntur 60 partes diei civilis in 60 minores, & has in 60 minimas. Hac methodo olim *Ptolemæus Alexandrinus* fuit usus, quæ in Palæstinam, Indiam, & Sinam, migravit. *Esaias* Regi *Ezechiæ* optio-

optionem permisit, utrum umbram per 10 gradus progredi,
an totidem regredi, mallet *2 Reg. XX, 9.* Adeoque gradus isti
horarii vicenarium excessere numerum. Babylonii contra, quo-
rum principes, missa legatione, in prodigium illud inquisive-
runt *2 Chron. XXXII, 31,* diem in 12 horas *καιρικὰς* partiti sunt,
teste *Herodoto II, 9, 10.* Suspicatur Autor, in sciaterico *Abasi*
obtinuisse divisionem horariam, qua usus *Ptolemaeus.* Minutum Pag. 147.
Indicum est Europaeis secundis 24 aequale. Astronomi Indo-
rum Sinorumque numerant 15 bihoria quoque secundum pha-
sium lunae numerum. Hora autem una est pars diei civilis se-
xagesima. Ergo horae Indicae $2\frac{1}{2}$ aequales sunt uni Europaeae, 148.
siquidem hora Indica una aequalis est nostris 24 minutis. Prae-
terea Tanschauri & alibi, more Indostanico, dies naturalis in 12
partes dividitur, dato aeris signo, quod *Tâs* appellant. Initium
diei ab ortu solis capiunt. Unaquaeque hora dividitur in 2 se-
misses & 4 quadrantes. Hora etiam dividitur in sedecim *Wi-* 149.
sam, quarum singulae respondent Europaeo sesquiminuto. Qua-
re horae Indicae in vita civili sunt planetariae, seu Judaicae, hoc est,
inaequales, praesertim sub finem diei & noctis. Apud Malaba-
ras tamen dies fere semper sunt aequales sub perpetuo aequi-
noctio. Dies civilis dividitur in 60 *Nârhighey*; naturalis, cu- 151.
jus initium ab ortu solis, in 30 *Nârhighey*, ita, ut alia 30 tri-
buantur nocti. Praeterea dividitur in octo excubias. Unaquae- 152.
que dies, more nostro, trahit a planeta nomen, ex communi
origine Aegyptiaca, licet Indi planetas 9 teneant. Brahmanae
solem quoque dicunt *Mitraba,* Persae *Mithras.* Eclipses solares 153.
Indi putant existere a serpente nigro, qui, e capite gigantis, a
Wischtnu occisi, natus, in solem, quem prehendat, effundat
virus suum. Serpens ruber, qui, e trunco ejusdem gigantis re-
liquo ortus, eadem ratione eclipses lunares efficere perhibetur.
Origo fabulae ex *capite & cauda draconis,* seu nodo adscendente
ac descendente, repetenda. Planetae laboranti subveniunt *aeris*
cymbalis, ad numerum pulsatis, quae cum *aeribus auxiliaribus lu-*
nae, apud Autores Romanos memoratis, conveniunt. Mensis In- 155.
dicus est pars duodecima anni, disposita secundum numerum 157.
signorum Zodiaci. Indi ab Ariete annum ordiuntur, ac recen-

 sent

ſent ſigna Zodiaci in Arithmetico libello, a quovis tironum memoriæ mandando. Eadem Brahmanis primordia anni, haud ſecus ac Athenienſes annum inchoabant a Xanthico ſeu Aprili.
Pag. 159. Dies, cuique menſi attributi, non certi numeri ſerie, ſed pro arbitratu, determinantur. Ratio intercalandi in annis biſſextilibus calculo eſt ſuperſtructa. *Curtius* de vetuſtis Indis *Lib. VIII Cap. 9:*
165. *Menſes in quinos denos deſcripſerunt dies; anni plena ſpatia ſervant.* Menſes hic intellige minores, ſeu ſemimenſes, Sinis *Ciei*
166. *ki.* Menſis prior dicitur novilunium; poſterior plenilunium. Id quod ipſum etiam *Curtius* recte fuit aſſecutus. Menſes ibi lunares, licet annus ſit ſolaris ſeu 365 dierum, ni annus exſtiterit biſ-
167. ſextilis. Annus Indorum eſt *Julianus*, quem ipſi a Romanis acceperunt, victoribus Parthorum, mutato anno *Nabonaſſareo* ſubſtitutus. Errore arithmetico factum, ut ille Indorum *Julianus* jam adhuc a *Gregoriano* differat decem diebus. Indi diem biſſextum non Martio ſtricte, ſed alii cuicunque menſi, inſerunt. Hexacontaeteris complectitur cyclum annorum 60, quorum ſin-
172. guli gaudent nomine ſingulari. Non conſtat, quando cyclus hic ſit conditus, aut quotus annus cycli hoc, quo vivimus, anno exiſtat. Cyclum hunc in ſeſe ducunt ter Sini, ſed id facere omittunt Indi. Periodum, quæ conſtat pluribus cyclis minoribus, Indi vocant *Ugam*, ſeu *Yugàm*, id eſt, Ἀιῶνα, eamque,
174. quæ hujus ævi eſt, conſtituunt annorum 432000, ſeu ſecundum alios 48300, deſituram cum incendio orbis & judicio extremo. Prius ævum coaluit ex 7200 hexacontaeteridibus, poſterius ex 805. Cyclus maximus continet quatuor æva. Reliqua ad rationes Calendarii ſpectant & paralipomena chronologica, quæ Cel. *Baierus* ex variis amicorum epiſtolis ac aliunde concinnavit. Libri, opinamur, tanta eſt præſtantia, & tanta rerum alias indictarum ſeges, ut non potuerimus non eſſe ſolito longiores. Eos autem, qui hoc Catone contenti eſſe nequeunt, ad fontes ipſos remittimus, e quibus ſitim admodum jucunde reſtinguent.

MEMOIRES POUR SERVIR A L'HISTOIRE des Inſectes, &c. hoc eſt,

OBSER-

OBSERVATIONES RERUM, QUÆ AD HIstoriam Insectorum faciunt; Autore Domino DE REAUMUR, Academico Regio Scientiarum, Academiæ Petropolitanæ & Instituti Bononiensis Socio, Ordinis Regii militaris Sancti Ludovici Præfecto. Tomus quartus, continens historiam Gallinsectorum, Progallinsectorum, & Muscarum duabus alis.

Parisiis, ex Typographia regia, 1738, 4 maj.
Alph. 3 plag. 10, Tabb. æn. 44.

Nisi omnem ætatem in minimarum rerum contemplationibus consumsisset Cel. *Reaumurius*, eo non pervenisset, quo pervenisse mirantur omnes, utpote qui non tantum Autorum circa Insectorum genesin, vitam, & mores, sententias sedulo comparaverit, erroresque, quos nullibi, quam in hac disciplina, committunt facilius creduli, correxerit, sed & nova prorsus addiderit, & ante hos annos inaudita. *Tredecim Observationibus* absolvitur *Tomus* præsens. *Prima* versatur circa Gallinsecta. Sunt eadem genus animalculorum forma cymicis, ex ovo, sine metamorphosi, insectis consueta, factum, quod ideo non animal, sed tumor vel morbus plantarum & arborum, aut galla, visum fuit aliis, quia non nisi tunc observatum fuit, cum quiescit & foliis fixum hæret. Ast ab ipsa nativitate ex verme ambulant hæc animalcula aliquot mensibus, neque nisi tunc figuntur in foliis, cum adoleverunt, & ovis innumeris pariendis idonea sunt. Facile confunduntur cum gallis, quas ichnevmon musca punctura aculei fecit, cum ova foliorum immittit cortici, id quod accurate perspicientibus dignoscitur. Vitam unius anni degunt, adeoque, nisi in arboribus atque perennibus plantis, haud observantur. Omnes fere plantas incolunt, & tunc, cum adoleverunt, vel perfecte rotundam, vel rotundam cum segmento, vel ellipticam, indipiscuntur formam. Videas ejusmodi insecta in arborum truncis foliisque. Sed duo proponuntur singularia eorundem exempla: Gallinsectum Aurantiorum, quod cymicis arborei nomine venit, hortulanis *Baum-Læuse*, & Gallinsectum ilicis cocciglandiferæ,

diferæ, per Gallo-provinciam naſcentis, quod coccus ilicis & kermes recentiorum eſt, uſus tantopere in arte tinctoria & Medicina declarati. Omnibus Gallinſectis una eſt vivendi ratio. Poſtquam per folia & ramos arborum deambulaverunt, adoleſcentes lato corpore figuntur, eodemque corpore intumeſcunt; tunc ovis fiunt gravidæ fœmellæ, iisdemque ita farctæ ſunt, ut annuli quinque, quibus corpus eorum diſtinguitur, prorſus dispareant; poſt ſub extremo annulo ex ano emittuntur ovula omnia, & ſub corpore matris reconduntur, ita, ut nullibi, ſubeſſe, ſuſpicari poſſit, qui ignorat. Poſt emoritur mater, prout lex naturæ eſt, inſecta poſt partum ovorum mori, fixæ tamen loco manent exuviæ, & altero etiam anno adhuc in corticibus arboris ſupereſſe obſervantur. Interea duodecimo fere die ex ovis naſcuntur inſectula lata, antennis armata, quinque annulis diſtincta, totidem pedum paribus. Circa matris cadaver deambulant; ſed, foliis verſus hiemem defluentibus, ad arborem redeunt; per hiemem durant cortici affixa, cutim aliquoties mutant, poſt, ineunte Junio, figuntur, & ova pariunt. Singularis eſt de ſexu Gallinſectorum ſententia. Muſca eſt bipennis, quæ inter Gallinſecta & ſuper eorundem dorſum deambulare conſpicitur. Viſa fuit hæc muſca ichnevmon eſſe, qui aculeo fixo ova in corpus Gallinſecti deponeret, unde vermis, hinc muſca rapax. Aſt obſervationibus deprehendit Autor, muſcam hanc marem eſſe. Nihil impedit formæ diverſitas; inter Scarabæos ſimile quid obſervatur. Marem eſſe, docet obſervationis conſtantia, quod muſcæ ejusmodi omnibus gallinſectorum gregibus adſint, quod inter catervas eorundem ex nympha naſcantur, quapropter debent gallinſecti ova alia vermem, unde muſca, alia gallinſectum ipſum, fœminam, producere, quod itidem cum obſervationibus Cel. *Breynii* convenit, qui ſimile quid circa Coccum Polonicam obſervavit, prout Gallinſectum ilicis cocciglandiferæ id ipſum ſuo exemplo confirmat. Videmus tamen & Gallinſecta, Quercus, Carpini, quæ ſub ſe, dum ova pariunt, eadem velo ſericeo obvolvunt. Hoc eſt illud fomentum, quod deinde, ineunte autumno, aerem floccorum more pervagatur. Docetur methodus vermes multiplicandi, eosdemque in aliis etiam arboribus producendi. Duæ coloniæ inſectorum

ejusmodi

ex arbore in arborem transferuntur. *Observatio secunda* agit de Progallinsectis; quæ eodem jure, quo proscarabæi, sic appellari possunt. Ita differunt a gallinsectis, prout ovipara a viviparis. Progallinsecta vivos pariunt fœtus, eosdemque in nido recondunt sericeo, cui mater insidet. Cetera cum gallinsectis conveniunt. Cel. *Reaumurius* cochenillam Mexicanam, tanti apud nos usus, ad hoc genus refert, confisus relationi Cel. *Ruuscheri*, & analogiæ, quæ cochenillæ cum progallinsectis intercedit. Cymicem esse alis destitutam, forma ipsa docet. Incolæ Hispaniæ novæ insectum in opuntia ejusque speciebus studiose colunt, quamvis *Plumierius* eandem speciem etiam in acaciis reperit. Vivipara est cochenilla. Hanc, in opuntia deambulantem, aucupantur Indi & in nidis ex musco arborum factis collocant inter opuntiæ ramos. Vivo partu tunc editi pulli omni planta decurrunt, sugunt succum demissa promuscide, paulo post quiescunt, & pullis fiunt gravidi, quod quando persentiunt Indi, gravidam matrem colligunt & exsiccant, aut furnis torrent, aut calidæ immergunt aquæ, quod nisi fieret, pareret mater, discurrerent pulli, ponderisque fieret diminutio. Parvi cochenillæ æstimantur, quæ post partum leguntur. Hinc cochenilla colore discrepat, ruberrima, violacea, nigra, rotunda, plana. Præterea cochenilla alia domestica est & vera, *Mestica*, alia sylvestris, *Campeschana*. Figura animalculi, sex pedibus instructi, duabus antennis ornati, & annulis in abdomine distincti, describitur. Et, quo certus sis, ad gallinsecta pertinere, notatur ex relationibus Mexicanis, publica autoritate datis, notario & judice obfirmatis, obambulare iisdem muscam, quæ perhibentur mas esse prioris. Eadem est cocci Polonicæ, ad radicem alchimillæ gramineo folio seu polygoni cocciferi nascentis, historia, quam docti Viri, *Breynius* & *Frischius*, dederunt. Nascitur vivus fœtus a matre, quæ fœcunda fit muscis, ex verme, mediante chrysalide, mutatis. Vidit enim *Frischius* muscas, ex cocco Polonica factas, nec male vidit, et ipse *Breynius* eandem paulo post sententiam amplexus est. *Tertia Observatio* generalis omnium muscarum conspectum sistit. Muscæ sunt insecta, ex verme utplurimum per metamorphosin nata, alis membranaceis nudis, nec calyptra tectis, quo ipso a pa-

pilionibus differunt, quæ ſunt alis quatuor farinaceis; ibidemque ſic diſcerni poſſunt a ſcarabæis, quibus alæ calyptra teguntur. Muſcarum diverſitas & in claſſes diviſio deſumitur a partibus earundem. Muſcæ partes ſunt caput, thorax, abdomen, pedes, alæ. Caput vel globoſum eſt, vel roſtratum; vel promuſcide ornatur, vel ore. Promuſcis vel nuda eſt, vel dentibus duobus inſtruitur. Os aliis eſt dentibus armatum, aliis dente caret. E.g. muſcæ carnium & domeſticæ promuſcides habent ſine dentibus; promuſcide & duobus dentibus gaudet apis; ore duobus dentibus armato veſpa; os ſine dentibus habent muſcæ papilionaceæ. Præterea ſubalternæ claſſes inſtrui poſſunt forma thoracis. Quibusdam thorax eſt duplex, prout muſca, quæ fit ex formica leone. Alæ duæ vel quatuor, a thorace naſcentes, ſitum habent diverſum horizontalem in aliis, in aliis perpendicularem; cruciatum in his, pendulum in illis. Antennæ aliis globoſæ ſunt, aliis articulatæ vel piloſæ aut muticæ, prout id ipſum in papilionum hiſtoria obtinuit. Pedes omnibus muſcis ſex, magnitudine & ſymmetria differunt. Quibusdam ſcorpionis more abdomen flectitur, aliis globoſum eſt, aliis prælongum. Aliæ ſolitariæ vivunt, aliæ gregatim errant. Hinc claſſes fiunt. *Quarta Obſervatio* vermes, ex quibus muſcæ fiunt, in claſſes dividere ſuſcipit, nec infeliciter id executa eſt, ſiquidem regulas ſuppeditavit, quæ, qualis vermis hanc vel illam muſcam producturus ſit, docent. Vermes pedibus nullis, aut quibus mammillæ pro pedibus ſunt, vel capite ſunt informi, duobus forcipibus & intermedio aculeo armati, annulis diſtincti, ſtigmatibus a podice inſtructi, qui reſpondent pulmonibus omni tergo ſubtenſis, ex quibus videas, quibus corpus in caudam murinam deſinit. Hi, in carnibus nidulantes, *muſcæ* fiunt *bipennes*; vel vermes apodes capite ſunt formato forficibus, ore latentibus. Hi vel cruſtaceis ſunt ſegmentis annulorum, nec intorquentur, ſed ſerpunt, vel membranaceo teguntur involucro, vel thoracem tantum habent armatum, vel, quod *aquatiles* attinet, caudam habent quadripartitam, polypi inſtar, &c. Ex his omnibus muſcæ fiunt bipennes. Pedati autem vermes, pedibus cruſtaceis ornati, hexapodes dicti, muſcas dant quadripennes, itidemque locuſtas,

cymices,

cymices, ſcarabæos. Præterea muſcarum patria vermem, quid futurus ſit, indicat. Nemo dubitat, favorum vermem apim, carnium vermem muſcam, papilionum, vel gallarum, vel fructuum, vermem ichnevnonem, futurum eſſe. *Quinta Obſervatio* de Promuſcide muſcarum differit. Papiliones promuſcide pro ſugendis ſuccis vegetabilibus uti, jam alibi dictum fuerat. Habent muſcarum proboſcides, in quo conveniant, in quo diſcrepent. Muſcarum proboſcis, fortiſſimis pro corporis conditione muſculis inſtructa, exſeritur contrahiturque, applicatur partibus, e quibus ſugendum eſt. Suctio ipſa embulum ſupponit, qui movendus eſt. Muſcarum vulgatiſſimarum proboſcis rei exemplum ſuppeditat, in qua videas canalem, quo liquores, ſuctione hauſti, introeunt redeuntque, quaſi ruminantibus muſcis eos, quibus ante uſi fuerant, ſuccos. Limpidas hoc canali guttas liquoribus tenacibus inſpergunt, quaſi ſoluturæ ſacharum, ſyrupos, quo promtius ſequantur. In eadem proboſcide reſpirationi locus eſt. Hinc tertius aliquis locus aculeum recondit, quo muſcæ pungentes vulnerare cutim animalium ſolent. Non aculeum, ſed aculeos plures, dixeris, quibus cutim ampliant, hinc labia promuſcidis applicant, & ſanguinem venis hauriunt. *Sexta Obſervatio* integram Muſcarum anatomen ſiſtit. Oculi earundem majuſculi plurimis, in uno convexo poſitis, politiſſimisque, quadrangulis conſtant, prout illud in phalenæ et papilionum oculis obtinet. Videas muſcas ephemeras, quatuor oculis gaudentes. Aliquibus muſcarum ſpeciebus tres ad cervicem in triangulum poſiti oculi, præter vulgatiſſimos duos, habentur. Sed conſtans id in omnibus haud eſt, nec tres iſti oculi eandem cum communibus ſtructuram habent. Unica cornea eisdem eſt. Si thoracem intuearis, præter armaturam plurium laminarum politiſſimarum, ſubſunt quatuor utplurimum ſtigmata, præter ea, quæ ad annulos abdominis obſervantur. Hæc ſuis quaſi clauduntur & reſerantur conniventibus nictitantibusque palpebris. In papilionibus eadem noviter detexit Cel. *Reaumurius*. Spiracula hæc ſunt, quibus aer trahitur, prout conſtat, dum emoriuntur muſcæ, quibus thorax viſco vel glutine obducitur, quaſi ſuffocatæ. Alæ thoraci reſpondent quatuor vel binæ, quæ duabus gaudent alis. Succentu-

centuriatas nihilo minus habent duas parvas ad radicem majorum. Aliis tendo sub alis est, quo videantur æquilibrium corporis servare. Internas etiam muscarum partes reclusit anatomicus *Reaumurii* cultellus, præter quod in pluribus muscis viva viscera per transversum corpus conspici possint. Annotavit adeoque cor cum arteria, quæ liquorem projicerent, redeuntem etiam diverso vase liquorem, antea projectum. Vesicæ fuerunt duæ in thorace, quibus respondent quatuor in thorace stigmata. Pulmones hæ sunt; inde diaphragma est; canalis œsophagus per medium diaphragma in abdomen ruit; ibi ventriculus trium loborum forma conspectus fuit. Inde intestina, non prout in papilionibus & erucis simplici tractu, sed pluries circumvolutionibus flexa, fiunt, & in anum desinunt. *Observatio septima* de prima & secunda metamorphosi vermium, qui ex propria cuti sibi coccum conficiunt, inscribitur. Singulare id est quibusdam vermibus, qui in muscas duabus alis præditas sunt abituri, quo non simplici, sed triplici, mutatione opus perficiant. Exemplum sunt vermes carnium destructores, qui ex ovis muscæ cœruleæ fiunt. Hi, postquam ætatem attigerunt, in suos circulos sese contrahunt, breviores, quam antea fuerant, fiunt, & in hoc statu permanent. Tunc cutis eorundem abscedit a corpore, induratur corii in modum, servat tamen vermis formam, & ipsorum stigmatum vestigia adhuc insunt. Hoc primum est. Deinde sub hoc cocco præduro intus carnes & viscera vermis in globum oblongum mucidum convolvuntur, qui nympha denique fit, sub qua est musca. Non tantum in carnivoris vermibus, sed & in verme aquatico, qui inter lenticulam nidulari solet, id ipsum sic deprehendit Autor. *Octava Observatio* tertiam istarum vermium mutationem suppeditat, quæ admirationis plena est. Nympha enim muscam non nude ambit, sed ejus articulis strictius inseritur. Quapropter magno opus esse videtur impetu, quo musca istis vinculis sese exsolvat. Ast providit jam natura. Muscæ, quæ ex propria cute sibi coccum fingunt, vel oviformem habent hunc coccum, vel eundem in longitudine magis protractum. Prioris generis coccus id singulare habet, quod ejus articulus, capiti nasciturae muscæ vicinior, verticali fissura findatur, ea forma,

ma, qua duo hemisphæria plana adunantur. Dehiscit per maturitatem capitellum istud, & defluit, dum musca capite instat & urget. Urget autem singulari arbitrio. Caput muscarum istiusmodi motum exercet systalticum & diastalticum, nondum obfirmatis ejus ossiculis. Hinc videas vesicam inter duos oculos eminentem, quæ interno tumet aere quodam. Nascuntur enim muscæ hæ quasi emphysemate turgidæ, &, dum sufflant, nympham rumpunt & exeunt. Paulo aliter sese res habet cum coccis longis, quibus vermis lenticulæ palustris mutatur in muscam. Capitellum cocci simplex est, nec divisum, & cum primo annulo tenet, & eodem capitis impetu à musca finditur. Hæc nihil aquas metuit, quamvis aqua etiam muscis, aquatili verme natis, funesta esse soleat, sed suis sex pedibus plano aquarum insidet, quod pro hujus muscæ pedibus impenetrabile est. Hinc musca fit thorace spiculis armato, proboscide labiato, nec dentato. Hinc inter primæ classis muscas est. *Nona Observatio* inscribitur de Muscis bipennibus primæ classis, ex primæ classis verme ortis, de earundem, cum vermis essent, esca, de modo coeundi, de ovorum partu, ipsorumque ovorum forma. Singulare id est, Muscas bipennes proboscide labiato omnes, dulcibus delectari, eisdemque nutriri, & cibum uniformem capere, cum vermes, ex quibus fiunt, et quos generant, tot diversis escarum generibus enutriantur, quot modis ipsi discrepant. Alii carnes depascunt, nec omnes quidem, sed selectiores; alii fungos, tubera, plantas, invadunt; alii stercoribus animalium adolescunt. Et muscæ quidem naturali instinctu ova sua istis saltim corporibus immittunt, quibus norunt pullos suos enutriri posse. Alii vivorum animantium cutim subeunt, dum ichnevmon musca aculeo defixo ovula in cute deponit, quo fiant vermes. Ast muscæ, ex tot diversis vermibus metamorphosi factæ, nihil istas escas nunc curant, nunc succos & fluida & viscida petunt. Plurimæ muscæ oviparæ sunt, pauciores viviparæ. Oviparæ muscæ, quocunque demum loco ova figunt, eadem oviductu demittunt, & singulari ordine collocant. Singulis singula forma est. Oppido rara est forma ovulorum, quæ in stercore vaccino collocantur a musca sui generis. Figuram habent, qualis est caryophylli aromatici, dum coronata ovuli singuli pars sem-

per ſupra eſt. Sic & in omnibus ovulis muſcarum, quæ fluidis immerguntur, mechaniſmus eſt, qui demergi & ſuffocari ovula vetat. Nec longo, poſtquam ovo prodierunt, tempore vermes excluduntur. Viginti quatuor horarum ſpatio excluduntur grandiores, paucioribus horis alii, prout calor ambiens gradu diverſus fuerit. Fœminam muſcam ovisque gravidam lato tumidoque corpore præ mare cognoſcimus, cujus in partu edendo induſtriam admirari poſſumus, ſi digito gravidam matrem quis detineat, & leviter comprimat. Immenſus eſt ovorum numerus. *Decima Obſervatio* inſcribitur de muſcis viviparis, & ordine, quo vermes in matris abdomine collocantur. Viviparas habemus muſcas ex bipennium & quadripennium ordine non admodum multas. Ex bipennibus quædam cinerea & oblonga, aliaque, cujus alæ prope juncturam macula ineſt, viva parit. Fortaſſe & aliæ; nam raro partui adeſt obſervator, &, cum cito excluduntur ex ovo pulli vermes, non adeo clarum eſt, vivosne, an ova, pepererit. Aſt abortum movit muſcis Cel. *Reaumurius*, quo certo ſciret, & digitis compreſſas matres eo adegit, ut ante diem parerent. Et tunc intellexit, vivos prodiiſſe vermes. Nec in eam devenire quis ſententiam poſſet, ac ſi vermes, qui vivi ex abdomine muſcæ matris prodeunt, deſtructores muſcæ, non fœtus, eſſent; quandoquidem novum id haud eſt, ichnevmones muſcas aculeis defixis ova in muſcas deponere, in quibus paulo poſt vermes generantur. Nam clare intellexit *Reaumurius*, ipſum, quo concipiunt, uterum non cavum, ſed laminæ inſtar expanſum, cujus parieti affiguntur fœtus innumeri & prope viginti mille in quibusdam, quibus in ſpiram uterus flectitur, æſtimati. Singulus fœtus ſua quaſi ſecundina obvolvitur, quam naſciturus rumpit, eandemque ſecum affert in lucem. Protrahuntur enim fila, carptis haud abſimilia, ex loco, quo fœtus naſcuntur. Naſcuntur autem capite priore omnes, quaſi uno filo dependentes. Sed alia novitas eſt, bis naſci eosdem, primum, dum, rupta ſecundina, in abdomen matris inter ejus viſcera exeunt, deinde, dum ano egrediuntur matris, cujus viæ nova ſine dubio, nec adhucdum ſatis perſpecta, ratio eſt. Aliquando ruptis matris lateribus exeunt. Nec impedit, quod morte ſua vitam pullorum redimat

mater,

mater, utpote quæ, etiamſi feliciter pareret, pro lege inſectis lata vitam protractura ultra diem haud erat. Singularem Cel. Autor de muſcis aereis inviſibilibus & imperceptibilibus fovet ſententiam Notum eſt, aquam limpidiſſimam, vel eam, quæ infunditur cum pipere vel plantis aliis, paucis poſt momentis inſectis ſcatere, quæ lente incluſa diſtincte oculis notamus. Iſtorum inſectorum geneſin deducit a muſcis ejusmodi aereis, quas omnes viviparas eſſe aſſerit, & magnis turbinibus per aerem oberrare affirmat. Has, paſſim diffuſas, fluidis iſtis fœtus ſuos immergere docet; has & reſpirando pulmones animalium trahunt, & in iſtorum vermium migrationibus epidemicorum morborum rationem quærendam eſſe affirmatur. *Undecima Obſervatio* ſiſtit muſcas bipennes apum ſimilitudine. Ea eſt muſcarum & apum ſimilitudo, ut difficulter admodum a ſe ipſis dignoſci poſſint, ſed proboſcis ſine dentibus & ala diſcrimen ſat conſpicuum reddit. Fiunt ex vermibus, quorum cauda murinam caudam longitudine refert. Vermis aquas incolit, ſed tunc, cum metamorphoſi propior eſt, ſe proripit, & ſub molli limo mutatur. Cauda iſthæc verum reſpirationis organon eſt, & retrahi elongarique pro profunditate aquarum poteſt, videasque haud raro aereas bullulas egredi, retroque verti. Poſtquam mutari incipit vermis, propriam annuli diſtinctam cutim in coccum mutat; hinc obliteratur cauda. Apparent autem nova reſpirationis organa quatuor cornicula, quorum majora, duobus veſiculis aere turgidis, prope thoracem futuræ muſcæ accumbentibus, deſinunt. Hæc cornua, peracta mutatione, cum nympha remanent, fueruntque nymphæ ſpiraculum. Id rarum eſt, non capite, ſed ventre, priorem naſci muſcam hanc. Gaudet adeoque virtute ſeſe intra nympham obvertendi. Muſca obvolitat aquis, paludibusque, & commodo loco inter folia putrida concinno ordine ova parit. *Duodecima Obſervatio* agit de Muſcis fuci forma. Si quæ unquam enarratio, hæc certe mirabilium rerum plena eſt. Muſcæ, quæ hirſutie corporis & habitu fucum perfecte referunt, in animalibus, tanquam domiciliis, ovula ponunt. Aliæ cutim boum vaccarumque vulnerant. Inde fit tumor, purulenta materie repletus; gallas animales vocares. Apertura ſervatur integra in tumoris ſummitate.

mitate. Interea, dum vermis in pure natat, eodem nutritur. Vermis, quem ex tumore vaccarum prodeuntem observavit *Reaumurius*, spinis horret, & stigmatibus, aerem respirantibus, pluribus stipatus est, duobusque ad caput armatur forficibus. In tumore adolescens sponte exit ano vel cauda prior, quo sibi foramen dilatare tentat. Egressus, in terram devolvitur, & in quocunque proximo angulo, contracta cute, coccum sibi fingit; hinc ad methodum aliorum vermium nympha fit, post musca. Multo rarior est instinctu suo alia diversæ speciei, quæ anum equarum quærit. Eundem subingreditur, ova in intestino equi deponit, quæ vermis fiunt, qui vel sponte, vel cum excrementis, expellitur, inde mutatur eodem modo. Tertia quædam species nares vervecum subit; ova ibi parit, tunc vermis fit, undecim annulis constructus, qui, alio, quam eo, quo natus fuit, loco, consueta ejusmodi muscis lege mutatur in muscam fuco similem. Nota isthæc res antiquissimis Græcis fuit. *Alexander Trallianus* vermis istius mentionem facit, tanquam remedii contra epilepsiam. *Democrates*, Atheniensis, cum hoc morbo conflictatus, oraculum Delphicum adiit. Pythius quærenti respondit:

Quos madidis cerebri latebris procreare capella
Dicitur humores, vermem de vertice longum,

vel:

De grege sume capræ majores ruris alumnæ,
Ex cerebro vermes, ovis dato tergora circum
Multiplici vermi pecoris de fronte revulso.

Democrates, nisi a pastore monitus, non intellexit oraculi sensum. In narcissi etiam bulbis Cel. *Bernardus Jussavius*, cujus cum honore & tanti nominis cultu mentionem facimus, vermem invenit, qui musca fit fuco æmula. *Decima tertia Observatio* Culicis historiam recenset. Jam ab aliis, & superioribus annis a *Jo. Matth. Barthio*, Ratisbonensi, id perfectum fuit, cujus libellus doctus *Supplementorum ad Nova Acta Erud. Tomi III Sectioni I pag. 22* insertus fuit. *Reaumurius* multa addit, quæ hujus & aliorum industriam effugerunt. Describitur habitus culicis externus, caput ornatissimum, modus sugendi sanguinem, mediante aculeo, ex multis aliis aciculis composito, qui in theca movetur. Diver-

ſæ enarrantur ſpecies, exoticæ, *Maringuovin* dictæ, aliæque noſtrates. Vermis aquaticus eſt antennis inſtructus, miraque natandi & ſubmergendi peritia donatus, & aerem tubo, qui in cauda eſt, trahens. Nec chryſalis eſt, nec nympha, per cujus ſtatum medium vermis tranſit, ſed ambigui quidpiam. Tubo ſpirali gaudet nympha, nec immobilis eſt, ſed libere natans, donec culex emergat, qui ratione ortus ſui aliquid cum papilione commune habet, eo quod vermis exiſtens ter exuvias ponat. Hinc elegantiſſimo corpore avolat, & omnium pulcherrimum eſt inſectum volaticum. Miramur, & dignis proſequimur laudibus, eruditiſſimi Autoris merita, quibus ſibi eruditum orbem devinxit, & proſperrima eidem, quo ſuperſit, & reliqua perficiat, fata comprecamur.

LA GEOMETRIA COMUNE, LEGALE, ED Aritmetica, &c.

id eſt,

GEOMETRIA COMMUNIS, LEGALIS, ET Arithmetica, expoſita in praxi cum ſuis demonſtrationibus ab ANTONIO CHIUSOLE, S. R. Imp. Nobili.

Venetiis, apud Jo. Bapt. Recurti, 1740, 4.

Alph. 4 plag. 15, cum Tabulis Figurarum 41, in ſeparatum Volumen collectis.

Nobilis Autor, cum ſtudio Juris deditus nonnulla diſcere a Geometris percuperet, ob eamque rem in horum monumentis certa loca diligenter perſcrutaretur, magno cum tædio deprehendit, altius rem ſibi repetendam, & multa inaudita Geometrarum vocabula & principia & ratiocinia prius addiſcenda eſſe, quam ea intelligere valeret, quæ vellet. Quo tandem labore ſuperato, ut aliis conſuleret, pari ingenio præditis, primo quidem Jurisprudentiam quandam geometricam, ſive Geometriam legalem, meditatus eſt, deinde vero, quod illi termini nimis anguſti viderentur, ad univerſam Geometriam practicam, nova & facili methodo tradendam, atque adeo ad hoc ipſum Opus, quod nunc in manibus habemus, conſcribendum, ſe applicuit.

plicuit. In quo Opere id agitur, ut Geometria, tanquam puella, perpulchra illa quidem, ſed variarum obſcuritatum velo tecta, detracto iſto velo, ab omni parte retegatur. Obſcuritatum quinque potiſſimum genera Autor commemorat, quæ in vocabulorum inſolentia, in ſchematiſmorum cum textu moleſta collatione, in methodo extraordinaria, in abſtruſis ratiociniis, ac poſtremo in ſpinis arithmeticis, conſiſtunt. Voces inſolitæ ne legentes impediant, quo minus locum quemque etiam extra ordinem mox intelligere poſſint, definitiones, ad captum vulgi quam maxime accommodatæ, ubivis in margine comparent, ubi uſus eſt, nec dubitavit Autor, unam & eandem definitionem, lineæ rectæ, verbi cauſa, perdendiculi, parallelarum, trianguli, vel centies repetere, ſi voces illæ toties in Opere occurrant. Ut altera difficultas tollatur, adjutorem tibi adſciſcendum eſſe conſulit Vir Conſultiſſimus, qui textum diſtincte prælegat, dum tui ſint in ſchematiſmos, ſingulari Volumine ob eam rem comprehenſos, oculi defixi. Cum methodi mathematicæ brevitas, & axiomatum, poſtulatorum, theorematum, lemmatum, corollariorum, vocabula non placeant; *hunc* fere ordinem in docendo Noſter ſequitur, ut in Problematum geometricorum pertractatione hypotheſin, regulam, & praxin, porroque ſingula momenta, minutatim conciſa, partim majuſculis, partim minuſculis, numerorum notis diſtinguat, rationemque geometricam, vel etiam legalem, cum monitis quibusdam, ubi opus videtur, adjiciat, interpoſitis paſſim aſteriſcis, ad quorum adſpectum reſpirare fas ſit. De cetero nihil magis, quam brevitatem, evitare conatur, ſemperque ante oculos habet lectores rudiſſimos, quibus vix Geometriæ nomen ſit auditum. Quos ne abſtruſis Mathematicorum ratiociniis terreat, quoties vulgariter rem quamque expedire non poteſt, in autoritate *Euclidis* acquieſcendum docet. Denique, ut nihil relinquat ſpinarum arithmeticarum, novam quandam methodum commentus eſt, cujus ope quantitates quascunque, tum integras, tum fractas, addere, ſubtrahere, multiplicare, dividere, itemque radices extrahere, & regulam proportionis exercere, queas, etiamſi *nulla plane* operationum, immo vero ne notarum quidem arithmeticarum, cognitione fueris imbutus. De quo tamen ipſo, perinde

ut

ut de ceteris ſuis inventis, doctorum judicia ſibi quam modeſtiſſime expetit. Jam, quod ad diſtributionem totius Operis attinet, diviſum illud eſt in *Partes tres*, quas rurſus in *Libros*, *Capita*, & *Paragraphos*, Autor diſtinxit. *Prima Pars* Planimetriam complectitur, ſive novas regulas dimetiendi plana cujusque generis. *Altera* Geodæſiam exponit, ſive modum plana quæcunque dividendi. In *tertia* denique de Longimetria, Stereometria, Ichnogrophia, & Arithmetica absque Arithmetica, tractatur. De ſingulis pauca quædam delibabimus; unde etiam cetera poterunt æſtimari. Ad circulum dimetiendum opus eſſe, Vir eximius fatetur, ut de proportione diametri ad peripheriam conſtet. Ob eam rem quadrantem, ex materia ſolida affabre factum, applicata regula, volvi ſuper linea recta jubet, ut ſcilicet hinc appareat, quanta ſit linea recta, circuli quadrantem, atque adeo totam peripheriam, æquans. Qua linea cum diametro, ope accuratiſſimæ ſcalæ, comparata, invenit, diametrum ad peripheriam ſe habere, ut 191 ad 600. De cetero, ut perſpicue doceatur, hanc circuli dimenſionem nihilo minus exactam eſſe, quam aliam quamque operationem Geometriæ practicæ, Dialogus hoc loco inſertus eſt, in quo lector ea de re cum Autore colloquens inducitur. Ex *altera* libri *Parte* ea inprimis commemoranda putamus, quæ ad alluviones & inſulas, in fluviis publicis exortas, ſecundum rationes geometricas & legales, inter poſſeſſores vicinorum agrorum rite dividendas, ſpectant. Et alluviones quidem ita dividit Autor, ut a confiniis accolarum, ad rectam, a puncto fluvii, ubi incipit, ad punctum, ubi deſinit alluvio, extenſam, perpendicula demittat, ripam attingentia. Per inſulam, ſecundum directionem & longitudinem fluvii extenſam, lineam rectam ducit, eamque pluribus perpendiculis ſecat, ad utramque ripam pertingentibus. Quibus ſingulis bifariam diviſis, per puncta illa perpendiculorum media lineam utcunque curvam deſignat, ex qua ſcilicet conſtare poſſit, quota inſulæ pars ad alterutram ripam referenda ſit. Denique per rectam, ſecundum longitudinem inſulæ ita, ut diximus, extenſam, a confiniis accolarum utriusque ripæ, alia ducit perpendicula, quæ in commemorata curva finiantur, totamque inſulam decenter dividant. Reſtat *tertia* libri *Pars*, ubi

nova ingeniosissimi Autoris methodus occurrit, operationes arithmeticas sine Arithmetica perficiendi. Quadratum scilicet satis magnum in centum quadrata æqualia, alternatim inumbrata, horumque singula rursus in centum minora quadrata, dividit. Deinde docet, quomodo, ope normæ & regulæ, tot capi & connumerari quadrata possint, quot ad operationem quamque arithmeticam requiruntur.

DISSERTATIO ANATOMICO - PHILOSOPHICA de Organo visorio, ejusque actione & objecto, nec non Discursus de Stibii natura, ejus operandi modo ac auxiliis, nonnullis humani corporis malis opportune succurrentibus.

Romæ, typis Jo. Baptistæ Caporali, 1738, 4.

Plag. 10.

Autorem libelli *Placidum de Puzzolis* esse, Philosophiæ, Medicinæ, & Theologiæ, Doctorem, Panormitanæ Academiæ principem, ex subscriptione Dedicationis intelligimus. Is utrumque argumentum Orationum forma persequitur, neque tamen indicat, qua occasione easdem habuerit. Quamvis vero externam hanc Orationum faciem præ se ferant; tantum tamen abest, ut dicendi etiam copiam, decusque, & dignitatem, ejusmodi sermonum assequantur, ut strictim tantum leviterque singula attingant, & jejune arideque proponant, ac ne castitatem quidem indolemque Latini sermonis satis observent. Quid? quod, in ipsa scribendi ratione haud raro peccatum esse, inprimis quod ad voces Græcæ originis attinet, ut phylosophus, ofhthalmia, prothotypus, anathome, &c. videamus. Utrique Orationi, forsan propter juniores, Italica interpretio subjuncta fuit. In *prima* igitur fabricam oculi describit Autor, deinde visus objectum & colores persequitur, ubi quidem ratione colorum ad *Newtoni* sententiam accedere videtur. Subinde & morbos in hac illave parte denominat, sed omnia adeo imperfecte & cursim perstringit, ut, neminem hinc oculi visusque rationem perspecturum esse, facile credamus. Visionem perfectissimam objecti *pag. 19* fieri asserit, *quatenus radiorum & lucis coni, ab objectis per orbem*

orbem propagati, in ocularis ſphæræ ſuperficiem incidentes, primam ſubeunt refractionem, poſt per novas & novas reflexiones a perpendiculo ad perpendiculum reflectentes, ſemper mutato angulo, per medium rarius & denſius, oppoſitos humores raros, convexos, denſos, penetrat, quoad usque ad tunicam retiformem deportati, illam leniſſime feriunt, & omnia objecti puncta, paulo ante in lente cryſtallina recepta, in eadem colligunt, taliter, ut cuilibet puncto ſua diſtincta fibrilla exacte correſpondeat. Priori plane ſimilis eſſe videtur *altera* de Antimonio Oratio. Refert in ea, potentiſſimum eſſe inter foſſilia ſtibium, optimumque apud Germanos & Transſylvanos reperiri, partibus conſtare ſulphureis, arſenicalibus, hydrargyro terræque conjunctis, non eſſe venenum, veneno tamen proximum, variaque ex eo parari medicamenta, quæ vi agant emetica, cathartica, diaphoretica, diuretica, gravibusque morbis, ut epilepſiæ, aſthmati, hydropi, lui gallicæ, deſtillationibus contumacibus, tumoribus brachiorum, pedum, vulneribus recentibus molæ, cachexiæ, doloribus articularibus inveteratis, affectibus verminoſis, apoplexiæ, quartanis, tertianisque diuturnis, externe autem carnis excreſcentiis, ulcuſculis in capitis ſummitate generari ſolitis, venenatorum animalium morſibus, ulceribus a malo ſcorbutico genitis, oculorum fluxionibus, faciei maculis, &c. medeatur.

GEORGII ERHARDI HAMBERGERI, PHIL. ET Med. Doctoris, Elementa Phyſices, methodo mathematica in uſum Auditorii conſcripta, cum Figuris æneis, atque ***Indice. Editio tertia, aucta Præfatione de cautione in experientiis recte formandis & applicandis adhibenda, & reſponſione ad dubia objecta.***

Jenæ, ſumtibus hæredum Meyeri, 1741, 8.

Alph. 1 plag. 6.

Tertia hæc Elementorum Phyſices editio noſtram quoque attentionem meretur, licet prima *Anno 1727 Menſe Decemb. pag. 540* in *Actis* noſtris recenſita fuerit. Nonnulla enim continet, quæ ſententias Autoris magis explicant, & contra doctorum Virorum objectiones defendunt. Ratio & experientia ſunt principia

physica; quapropter Cel. Autor in Præfatione exponit, quid ad certam experientiam requiratur. Præmittit itaque phænomeni, experimenti, & experientiæ, definitiones, &, quid sit experientia constans, contingens, & falsa, declarat. In experientia constanti formanda tres potissimum errores committi posse docet; nimirum 1) si circumstantiæ, plane ad phænomenon non pertinentes, recenseantur, & necessariæ omittantur; 2) si non omnes phænomeni circumstantiæ adducantur; 3) si phænomenorum quidem, non vero circumstantiarum, phænomenon determinantium, exponatur quantitas determinata. Quomodo hi errores evitentur, Cel. Autor fusius exponit. Si idem phænomenon sub iisdem circumstantiis recurrit, adeoque propter hanc convenientiam una cum circumstantiis universaliter exprimatur; tunc oritur inductio primaria, quæ experientiis ipsis certitudine æquipollet. Ad talem inductionem formandam requiruntur 1) observatio ejusdem quidem phænomeni, sed in individuis diversæ corporum speciei; 2) indagatio circumstantiarum, necessario connexarum; 3) expositio phænomeni & circumstantiarum dictarum per terminos generaliores, tales nempe, qui *nullum* individuum indicant. His per exempla dilucide explicatis, errores ex neglectu obortos indicat. Ostendit postea, falsam oriri experientiam, si judicium cum experientia confundatur, & eo ipso contra regulas logicas & contra Physicam peccetur. Cognoscitur hic error, si talibus phænomenon exprimatur verbis, quibus aliquid vel tanquam causa, vel tanquam subjectum causæ, vel tanquam effectus, prædicatur. Judicium vero, hisce verbis, cum experientia confundi demonstratur, & exempla adducuntur. Ad hæc ulterius illustranda, terminos attractionis & repulsionis ex mente *Newtoni* & recentiorum Physicorum explicat, &, quales errores commiserint, indicare conatur. Evincit igitur, attractionis definitionem, seu potius descriptionem, contra regulas logicas formatam, terminosque artis receptos sine ratione sufficienti mutatos esse. Monet porro, illos Autores judicium cum experientia confundere, & ambigue loqui; attractionem item tanquam causam allegare, cum tamen promiserint, se tantum phænomena eodem verbo indigitaturos; &, postquam varia exempla proposuit & refutavit,

tavit, concludit, ex ante dictis clarum esse, in illis phænomenis, ubi corpora sese contingant, attractionis terminum ita adhiberi, ut non experientiam ipsam, sed causam earundem, sive subjectum causæ, intelligatur, & hinc ob antea demonstratos errores adhiberi non posse. Nunc ad alteram attractionis speciem transit, ubi duo libera corpora, quæ a se invicem distant, ad se accedere dicuntur, modum disquisitionis tradit, & demonstrat, attractionis fautores statuere, corpora distantia in se mutuo agere posse absque ullo tertio intermedio, & annectit, attractionis fautores nullam directam responsionem ad dubia proposita dedisse. Demonstrat porro, actionem in distans vel esse tantum apparenter talem, vel involvere contradictionem, adeoque absurdam esse. Phænomena, quæ actionem remotorum corporum in se invicem docere debent, nunc sigillatim recenset, & ostendit, nec cohæsionem duorum speculorum planorum, quanquam unum filum sericum sive simplex, sive ex duobus, vel tribus, simplicibus filis contortum, sit interpositum, nec majorem inflexionem ejus radii partis, quæ proxime juxta acumen corporis opaci transit, quam ejus radii partis, quæ magis ab acumine opaci corporis est remota, illam actionem demonstrare, nec magnetis phænomena, nisi apparenter, hanc actionem in distans ostendere, nec planetarum gravitationes versus solem attractionem demonstrare. Quo sensu vero repulsionis vocabulum valere possit, & quænam ejus sint phænomena, ulterius recenset, simulque probat, ea omnia repulsionem non demonstrare. Pauca tandem de experientia aliena addit, & brevissime exponit, quænam in hac tertia editione mutaverit. Dedit nimirum responsiones ad ea dubia, quæ Cel. *van Musschenbroeck* contra leges adhæsionis, & contra explicationem phænomenorum, in vasis capillaribus occurrentium, proposuit. Accesserunt quoque huic editioni responsiones tam ad argumenta, quibus spatii vacui realem existentiam probare conantur, quam ad argumenta contra legem tertiam adhæsionis, ab Autore stabilitam, & contra theses, quod quantitas fluidorum, in vasis capillaribus adscendentium, sit guttulæ fluidorum æqualis, & quod dictus adscensus sit a vi fluidi, non vero vasis, prolata. In ipsis thesibus nihil mutavit, sed hinc inde tantum majoris perspicuitatis causa

quæ-

quædam addidit, vel aliis expoſuit verbis, ſequentem vero novam humidi definitionem dedit *§. 166*: Fluidum dicitur humidum, ſi ſit liquidum, vel minimum ejus particulæ collectæ liquidum fluidum componere valeant, & paucæ ejusdem particulæ alii cuidam corpori ſenſibiliter adhæreant. Tandem monuit *§. 684*, quæ hodie de figura Telluris valeat ſententia. Quibus omnibus Cel. Autor non ſolum ſummum ſtudium & amorem in veritatem abunde declaravit, ſed & ſententias ſuas accuratius expoſuit.

JOANNIS SIMONIS ONOMASTICUM VETERIS Teſtamenti, ſive Tractatus philologicus, quo nomina Vet. Teſtamenti propria, ad appellativorum analogiam reducta, ex originibus & formis ſuis explicantur, cum aliarum gentium nominibus conferuntur, impoſitionis ratio, quantum fieri potuit, ubique oſtenditur, atque adeo linguæ originali nova lux affunditur. Accedit Appendix, continens Spicilegium Obſervationum & Additionum ad Arcanum formarum nominum Hebraicorum.

Halæ Magdeburgicæ, impenſis Orphanotrophei, 1741, 4.
Alph. 4 plag. 3.

Clariſſ. Autor, qui a multis retro annis omni cogitatione, cura, & induſtria, in id incubuit, ut linguæ Ebrææ tum ex congenita indole, tum ex affinium dialectorum opibus, nova lux affunderetur, hujusque ſui ſtudii ac doctrinæ luculenta ſpecimina cum orbe erudito communicavit, *Tabulas* ſcilicet *XIV in linguam ſanctam*, Halæ Magdeburgicæ A. 1725 fol. editas, & *Arcanum formarum nominum Ebrææ linguæ*, ibidem A. 1735, 4, divulgatum, quod ab eruditis multo cum plauſu fuit exceptum, cujusque *prioris Partis Menſe Dec. A. 1735 pag. 553 ſeq. poſterioris Menſe Mart. A. 1737 pag. 136 ſeq.* recenſionem in his noſtris Annalibus exhibuimus, nova eademque eximia Commentatione linguarum orientalium ſtudioſos ſibi devincit. Is, poſteaquam moleſto ſatis ac difficili labore ſignificationem nominum *appellativorum*, quæ dicuntur, ex illorum formis determinaverat, id ſibi negotii datum eſſe credidit, ut idem

in

in nominibus *propriis* tentaret. Nomina propria Ebræorum, aliarumque gentium, quæ in Codice sacro Vet. Testamenti occurrunt, *significativa* esse, omnes uno fatentur ore, sed, quæ illorum sit vis, quis sensus, indagatu admodum est difficile. Aliquando duæ vel plures radices in unum conflantur, literæ subinde transponuntur, adduntur, demuntur, formis comparent, quæ rariores sunt, vel ab illis, quæ usu vulgatæ, prorsus discedunt. Accedit linguæ Ebrææ, qualis quidem illa superat, defectus, historiæ priscæ, quibus passim hiat, lacunæ, quæ sola fontem significationis nominum propriorum indicare potest. Licet igitur labor, qui eruendæ potestati nominum propriorum datur, multis difficultatibus sit septus ac impeditus; dubium tamen non est, quin rectus illorum intellectus ad linguæ Ebrææ ornamentum atque amplificationem faciat plurimum. Quare utroque pollice probamus verba Magnifici *Læscheri: Adjumentum non ignobile afferunt nomina propria, simplicia æque ac composita, quæ magno Ebraismi malo deserta hactenus neglectaque jacuere, etsi non minimam partem veteris linguæ conservarint*, de causis linguæ Ebrææ pag. 367. Qui ante id tempus campum hunc sunt ingressi, in illo non ita desudarunt, ut metam attigisse, vel palmam meruisse, censeri queant. Ipso illo anno 1706, quo hæc *Læscherus* scribebat, in arenam prodiit, edito *Onomastico sacro, Matthæus Hillerus*, Philologus præstantissimus, qui, qua erat doctrina, ingenii sagacitate, judicii acie, ac laborum patientia, omnium, qui ipsum anteverterunt, industriam longissime post se reliquit. Cum vero eruditissimus *Simonis* noster cum aliis in egregio alias Opere nonnullos nævos deprehenderet, Autorem ingenio subinde nimium indulgere, novasque sæpe ac miras nominum explicationes procudere, in forma nominum quorundam definienda analogiæ rationem non habere, multa nomina perperam lecta falso interpretari, multa plane omittere, haud pauca confundere, ac polyonymiam citra necessitatem admittere, & quæ alia animadvertit, inque medium adductis exemplis in Præfatione docet, partem hanc eruditionis philologicæ nondum ita occupatam esse existimavit, ut non spicilegium, sed uberrima messis, relicta esset. Quare nullus omnino

Hhhh dubi-

dubitavit, telam hanc, non ut meritis ac celebritati *Hilleri* detraheret, ſed ut publicæ utilitati conſuleret, de novo exordiri. Quod negotium ut felicius ſuccederet, nomina propria ad formas nominum appellativorum reduxit, ut ſic ratione *οἰκονομίας* præſens hoc Opus *Arcano formarum nominum Ebrææ linguæ* prorſus reſpondeat, ratus, hac via internum illorum ſignificatum facilius inveſtigari poſſe. Radices, ſicubi deperditæ ſunt, vel reſtituit, vel ex affinibus linguis orientalibus requiſivit; in *compoſitis* partes ſimplices ſeorſim primum ſpectat, inde, quam toti compoſito ſignificationem concilient, demonſtrat; illorum vim ex hiſtoria eruit, &, ubi illa deficit, ſuſpicionibus & conjecturis, *περιςάσει* congruis, nititur, in ſubſidium devocatis Itinerariis & antiquioris & recentioris ævi. Peregrina nomina non in leges linguæ Ebrææ, qui multorum mos eſt, ire cogit, ſed ex ſuis linguis, vel illarum reliquiis, quantum fieri poteſt, illuſtrare contendit, ac præcipuorum Philologorum autoritatibus firmat, interſperſis paſſim obſervationibus, quæ oraculorum divinorum interpreti uſui eſſe poſſunt. Opus *undecim* omnino abſolvitur *Sectionibus*, quarum *prima* eſt *præliminaris*, quæ generalia momenta de nominibus propriis complectitur. *Sectio II* eſt *de formis nudis levibus*, III *de geminatis*, IV *de ſegolatis*, V *de imperfectis, quæ ſegolatis reſpondent*, VI *de dageſſatis*, VII *de auctis ab initio*, VIII *de auctis a fine*, IX *de nominibus animalium, & verborum temporibus, quæ nominum propriorum vicem obeunt*, X *de compoſitis*, XI *de peregrinis*. Subjicitur appendix, continens ſpicilegium obſervationum & additionum ad Arcanum formarum nominum Ebrææ linguæ. Hæc brevis eſt delineatio totius compagis hujus, ingenioſe adornatæ, quam priusquam miſſam faciamus, obſervationes aliquas, quæ præ aliis arriſerunt, quæque alibi non occurrunt, enotabimus.

De nomine תֹּפֶת notat, ſi illud peregrinum ſit, prouti *A. Mul-*
Pag. 124. *lero* eſt viſum, a Perſica voce تفت, *calefactio*, & verbo تافتن, *accendere*, *calefacere igne clibanum*, *comburere*, arceſſi poſſe. Vocem חֲרָשִׁים 1 *Chron. IV*, 14, per *magos* interpretatur, non *fabros*. Rationem hanc dat, quoniam, vox hæc quoties poſteriorem ſuſtinet ſignificatum, ſemper (τ) τῷ ח ſit ſubjectum, & quoniam a verbis tranſitivis, quale eſt חרש in ſenſu *fabricandi*, nun-

nunquam formetur nomen *actoris* hujus formæ. Huic demon- Pag. 166.
ſtrationi id unum obeſt, quod vox hæc apud Ebræos ſemper
ſignificet *fabros*, non *magos*; niſi quis huc advocet locum
Jeſ. III, 3, ubi pariter non per (ׇ) ſed (ֲ) ſub ח legitur, quo in
loco *Ludovicus de Dieu*, forma nominis motus, vocem noſtram per
magos interpretatur, contra nitente *Vitringa*. Vox לִבְנָה *Joſ.*
XXI, 13, apud LXX interpretes exprimitur Λεμνά, aliter ac co-
dex Alexandrinus atque *Aldina* editio habent, in quibus legitur
Λεβνά; Abeſſinus interpres etiam *Cap. XII, 15, Cap. XV, 42*, exhibet 171.
Cemna, *Cap. XXI, 13*, *Cemna*, *2 Sam. XXIV, 16*, in Keri eſt הָאוֹרְנָה,
in Kethib הָאֲרַוְנָה, dictum forte pro הָאֲרַיְוְנָה ab אֲרוֹן, quod
Jebuſæi fortaſſe extulerint per הָאֲרַוְנָה, adeo, ut ו per *au* pro-
nuntiarint. Natales nominis תָּבוֹר arceſſi poſſe judicat ex radice 194.
Arabica ברר, quæ in quarta Conjugatione ſignificet *ſuperior fuit*,
ut ſic deſignetur mons celſitudine conſpicuus, quemadmodum et-
iam re vera *altiſſimus* Galilææ mons fuit, quod teſtimoniis *Joſephi*
B. S. Lib. IV Cap. 2, *Philippi a S. Trinitate Lib. X Cap. 9*, *Moc-* 300. 301.
queti Itin. Lib. V pag. 324, it probatum. תַּרְתָּק *2 Reg. XVII, 31*,
deducit ex Chaldaico *circuivit*, *rediit*, *reverſus eſt*, ut ſic ex ipſius
ſententia ſub hoc Deaſtro *ſol*, qui in circulum usque volvitur, 307. 308.
fuerit cultus. Quæ de א, ejusdemque vi in nominum formatio-
ne, diſſerit, ac exemplis firmat, & penitiorem ſermonis Ebræi in- 308-314.
telligentiam arguunt, & notatu maxime ſunt digna. Fluvium *Jor-*
danem nomen tuliſſe arbitratur ex رن, *ſtrepuit*, qui ipſe a pri-
ma ſtatim ſcaturigine ſua, teſte *Mocqueto Itin. Lib. V pag. 308*,
magno cum *ſtrepitu* & *murmure* per ſaxa labatur. פַּדָּן vi ſua no- 318.
tare *campum late patentem* ſtatuit, ex radice Arabica ערד, *metam*
exceſſit, & Æthiopica ערעד, *amplus fuit*. חֶלְבּוֹן *Ezech. XXVII, 18*, 329.
ſcriptoribus profanis *Chalybon*, hodie *Aleppo*, appellata, nomen
habet a *pinguedine* vel ſoli fertilis, vel vini, quod profert, id-
que teſtimoniis corroborat. נוֹן per ſyncopen eſſe pro נְאוֹן, ſe- 336.
mel נוֹן pro נְאוֹן, deſignat *habitationem*, ſive *habitaculum exi-*
mium, a radice נאה, alias נוה, *habitavit*, unde ratio facile dari
queat, quare interpres Græcus pro נון ubique habeat Ναυῆ, ſcili- 351.
cet ex Ebræo ſynonymo נָוֶה, *habitaculum*. עַכּוֹ, exteris ſcriptori-
bus dicta *Ace*, *Acra*, *Ptolemais*, ab *arenæ capia* nomen tuliſſe ipſi vi-

detur, cum Arabibus عكة sit *arena fervens solis æstu*, arenæ
Pag. 355. autem copia urbis fundum abundare, pluribus scriptorum & antiquorum & recentiorum fide adstruit. סְדוֹם explicat per *roris* sive *aquæ copiam*, ex radice Arabica سدا, *rore adspersa fuit maduitque terra*; totus quippe tractus ille, in quo Sodoma ali-
363. quando stetit, maxime *irriguus* fuit *Gen. XIII, 10.* עֲדִינוֹ הָעֶצְנִי, uti Keri habet *2 Sam. XXIII, 8*, vulgo pro nomine proprio habetur; sed dissentit Noster, secutus kethib & locum parallelum *1 Chron.*
371.372. *II, 11*, appellativis accenset. עֲדִין vertit *percussio* vel *jactus*, ex radice Arabica عدن, *instrumento mucronato percussit*, ו, quod eidem adhæret, vel adfixum vel paragogicum esse posse censet. Hinc verba hunc in modum vertit: *ad ipsum quod attinet, percussio sive jactus thyrsi ejus* (fuit) *in octingentos*, &c. qui sensus omnino conveniat loco *1 Chron. II, 11.* כַּרְמִי est ipsi *natus ex patre nobili & generoso*, cum Arabibus كرم in 4 Conjug. significet *generosam nobilemque prolem genuit*, indeque descendat
386. كريم, *generosus, nobilis.* אוֹבִיל, quod occurrit *1 Chron. XXVII, 30*, interpretatur per *pastorem camelorum, rei camelariæ gnarum*, ex radice Arabica ابل, *rei camelariæ gnarus fuit, pavit camelos*, quod ipsum convenit vitæ generi, cui homo hic addictus erat,
411.412. pastorem quippe camelorum regiorum agens. De סוֹפֶרֶת *Neh. VII, 57*, & cum ה emphatico הַסּוֹפֶרֶת *Esr. III, 55*, notat, non esse nomen viri, quod nonnullis, invita licet analogia, placet, sed fœminæ, cum insolitum non fuerit, ut filii a matribus sint denominati, quoties vel patres fuerint alienigenæ, vel ma-
414. tres patres celebritate vicerint. שָׂרוּחֶן *Jos. XIX, 6*, ipso judice, componitur vel ex radice Arabica سرا, *liberalis fuit*, & ex חֵן, *gratia*, ut sic denotetur *locus ex munificentia datus*, vel conflatur ex duobus synonymis שרא, quod Chaldæis & Syris significat *habitavit, resedit*, & חנה *castrametatus est*, Chaldæis *habitavit*,
483. ut indicetur *habitatio commorationis*, id est, *habitatio tutissima*. יֹאשִׁיָּהוּ, quem *donat Dominus*, ex antiquo אשה, quod faciat in futuro יֶאֱשֶׁה, ut יֶאֱפֶה, quodque apud Arabas adhuc supersit in اسي, *benefecit*, & ex יָהוּ, quod idem cum יָהּ, nomine divino.
532. נְחֶמְיָה *compassus* sive *misertus est Dominus*, quoniam verbum נְחֵם, quod compositionem ingreditur, vi punctationis suæ

affe-

affectum arguat, & radix hac significatione apud Chaldæos & Samaritanos, ipsos etiam Ebræos *Devt. XXXII, 36, Ps. CXXXV, 14*, sit Pag. 539.
usitata. Nominibus divinis accenset הִי, *ὁ ὢν, qui est*, quod separatim quidem non occurrit, nominibus tamen propriis a fine additur, ה extruso, ut in עֶלְתִי ex עֶלֶת הִי, illo permanente in nomine כְּלוּהִי *Esr. X, 35*, secundum Kethib, quod tamen vulgo legitur כְּלוּהוּ. Hoc posito, nomina quædam propria inde 550.
explicat, ut אִישַׁי *1 Chron. II, 13, donum Domini*, ex radice Arabica أس, *donavit*, pro quo alibi semper scribitur יִשַׁי pro יְאִישַׁי. 552.
הֲדַי, *beneficium Domini*, ex הֲד, *beneficium*, quæ vox radicem agnoscit Arabicam הדד in 4 Conjug. *benefecit Deus*. Sed hoc exem- 554.
plorum sit satis; juvabit etiam quædam nomina peregrina, eorundemque explicationes, in medium proferre. מְרֹדָךְ reddit
sublimis, altus, ex significatione vocis Arabicæ مَرْدَ & مَارِدَ 572.
cum adjuncto ך formativo. נִסְרֹךְ, *splendor*, vel *splendidus*, collatis radicibus Chaldaica & Syriaca נסר, *secuit*, quod verbum ad *colores acutos* referatur, Arabica نشر, *renituit*, نضر, *nitore ful-*
sit, adjecto ך formativo, ut in אריוך, נִבּוּךְ, סרך. Nomen 573.
אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ nonnulli exponunt per *principem majestate præditum*, ex أخش, *pretium, dignitas, gloria*, & רוֹשׁ *caput, princeps*; alii illud וֵשׁ tantum pro mera terminatione, a Græcis oriunda, habent, quod cum doctissimo Autori ob rationes satis prægnantes minus probabile videatur, ipse potius illius natales repetit ex أخش & بُرُوشَان, *dominus, princeps*, quod sine terminatione servili ان esset بُرُوش: unde jam emergat אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, *majestas principis*, ב in ו mutato, quod apud Persas haud infrequens esse, productis exemplis munit. אַרְתַּחְשַׁשְׂתְּא 579. 580.
Esr. IV, 8 11, 13, quod *v. 7* pronuntiatione magis Chaldaica effertur אַרְתַּחְשַׁשְׂתָּא, qui scriptoribus profanis dicitur *Artaxerxes, Herodoto Lib. VI* explicatur *μέγας ἀρήϊος, Ammiano Lib. XIX bellorum victor.* Quæ interpretatio ubi obtinet, nomen foret
compositum ex أرْت أخش خاش, ut sic designetur *ma-* 583.
gnus gloria belli. Nominis דָּרְיָוֶשׁ, quod Græcis effertur *Δα-*

 ρεῖος,

ῥεῖος, ac *Hesychius* exponit *Φρόνιμος*, rationem ex hodierno Persarum sermone dari posse, desperat *Relandus*; aliter judicat Noster, existimans, illius magnam convenientiam esse cum verbo دريافتن *darjaften*, *intelligere*, quod in imperativo habeat دَرْيَابْ *darjab*, *nosce*, *intellige*. Inde ב & ו permutatis, ac ש a fine addito, commode deduci posse דָּרְיָוֶשׁ. Quæ derivatio ubi locum habet, *Hesychii* expositio firmari & illustrari
Pag. 584-586. potest. Nomen divinum אֵל, ob (..) mutabile, non esse ab איל, sed ipsissimum pronomen אֵל, *ille*, asseverat, cum orientalibus in more fuerit positum, ut, ubi de Deo loquantur, tantum pronomen tertiæ personæ adhibeant, quod alibi exemplo vocis הוא demonstratum dederat. Equidem sibi obesse illud prospiciebat, esse tantum pronomen pluralis numeri, & accedente He paragogico τῷ ל imprimi dages forte. Utrumque dubium ut removeret, observat, etiam singularis numeri esse articulum Arabicum *al*, Æthiopicum *ela*, Latinorum *ille*, quin, particulam אל subinde singularis esse numeri, locis ex *Gen. XXXVIII, 25*, *Num. IV, 15*, *1 Sam. II, 23*, *Ezech. XLVI, 24*, *Esr. I, 9*, *1 Chron. IV, 3*, *XI, 11*, *2 Chron. III, 3*, *XVII, 14*, prolatis firmat. Quæ si non omnia, aliqua saltem illorum, probandi vim habere possunt. Impressum dages forte in אֵלֶּה non esse compensativum literæ
628. 629. exclusæ, ut radix sit אלל, sed potius *euphonicum*, ad majorem rei demonstrationem, ut in הֵמָּה, הֵנָּה, לָמָּה, aliis. In tota hac demonstratione, cui de valore suo nihil detractum cupimus, id pro certo ponitur, nomen אל ab hominibus profectum esse, eodemque illo Deum, ad testandam summam ipsius excellentiam, qua *κατ' ἐξοχὴν ille* appellari potest, insignivisse; aliter autem videtur ex *Gen. XVII, 1*, coll. *Exod. VI, 3*, ex quibus locis apparet, hoc nomine supremum Numen sese primum sui cultoribus manifestasse; probabile autem non est, ipsum notione adeo vaga, non autem a virtute ac perfectione sibi propria, se illis notum reddere voluisse. Hæ sunt cupediæ illæ, quas ex tanta copia præstantissimarum observationum, passim per eximium hoc Opus sparsarum, enotare visum fuit, quæ si non omnibus probabuntur, (prouti quis in hujus generis rebus, in quibus

quibus hariolationibus locus eſt relinquendus, ex diverſis fontibus in alias itemque alias cogitationes incidere poteſt,) nemo tamen omnium diffitebitur, eſſe illas ex interiori linguarum orientalium notitia arceſſitas, ad illarumque analogiam proxime accedere. In Opere hoc laborioſiſſimo Cel. Autor ingenium, judicium, doctrinam, ac diffuſam lectionem, ſatis demonſtratam dedit, dum nomina propria omnia ordine adeo concinno ad modum formarum nominum appellativorum exhibet, diverſas Orientis linguas inter ſe confligit, quique ſignificatus obtinere poſſit, imo debeat, declarat, nec aliquid facile prætermittit, quod a præſtantioribus Philologis eſt notatum. Non poſſumus igitur, quin ipſi de adeo difficili labore, feliciter ſuperato, publice gratulemur, ſimul vero ſuaſores exiſtamus, ut in laudabili illo ſtudio, in quo multa cum laude adhuc deſudavit, ſtrenue pergat, &, Deo fortunante, plures iſtiusmodi fœtus nobis in poſterum largiatur, quo Philologiæ ſacræ facies nitidior usque ac ſplendidior evadat. Triplex Index, nominum propriorum *Ebræus*, inde *Latinus*, *rerum* denique *notatu digniorum*, inſigni utilitati lectoribus eſſe poteſt.

S. PUFENDORFII DE OFFICIO HOMINIS ET Civis juxta Legem naturalem libri duo. Selectis variorum notis, maximeque propriis, illuſtravit, Cel. BUDDEI Hiſtoriam Juris naturalis, notis adauctam, præmiſit, Indicemque rerum ſubjunxit, THOMAS JOHNSON, A. M. Coll. Magd. Cant. Socius. Editio ſecunda, auctior & emendatior.

Londini, impenſis Guil. Thurlbourn, 1737, 8 maj.

Alph. 1 plag. 12.

Poſt toties iteratas a Viris Celeberrimis, *Titio*, *Barbeyracio*, *Ottone*, *Webero*, *Treuero*, *Lehmanno*, & aliis, hujus libri præſtantiſſimi editiones, aliam nobis, & admodum nitidam eam quidem, Clariſſimus Editor paravit, & juventuti inde Academicæ, quæ naturali Juri navat operam, notitiam ejusdem faciliorem reddidit. Noluit is quidem, ut ſcribit in Præfatione, do-

ctis harumque rerum peritis eadem prodesse, sed novitium modo, & parum in hoc literarum genere exercitatum, jussit fructum ex ea commodumque percipere; cui tamen modestiæ non possumus non asseverare, quod vel ab intelligentissimo quoque magnam sibi gratiam Vir doctissimus paraverit, cum librum utilissimum, & multis utique veritatibus instructum, commodiori forma & habitu exire e prelo fecerit, novaque facie & ornatu in publicum emiserit. Neminem latet, hunc librum *Pufendorfii de Officio hominis & civis*, compendium esse majoris Operis *de Jure naturæ & gentium*, ante jam emissi, sed compendium ejusmodi, quod suo exemplo, quomodo tandem mitti aliquid absque scholasticorum barbarie in brevius possit, sufficientissime comprobat. Neque locus nunc est de ipso libro verba faciendi, de quo tanta olim contentione, tantisque animorum motibus, concertatum fuisse, nemo tam rudis est, quin hoc tamen sciat. Et, si, certis & firmissimis principiis ab Autore Celeberrimo adstructum systema naturalis juris esse, diceremus, cum originem autoritatemque hujus juris ab ipso naturæ autore deduxerit, cum officia hominis a natura sociali *profluere* docuerit, & alia adhuc quædam monuerit, verendum nobis esset, ut magna Philosophorum, idem arbitrantium, auxilia haberemus. Non adeoque extra oleas vagandum, aut de libro perquam notissimo aliquid dicendum est; potius, quid præstiterit Editor, cum cura indicandum. Scilicet, cum non omnibus numeris absolutum hocce breviarium, quod per munus publicum in collegio suo bonarum literarum docere & exponere susceperat, Clarissimus Editor intelligeret, cum multa & perquam necessaria extremis saltem attingi labiis, nonnulla omnino omitti, perperam vero & alia tradi hoc libello, experiretur, quas auditorum gratia notandas duxerat, & chartis commiserat, neque inutiles universitati publicæ arbitratus erat animadversiones, haud eas passus est delitescere, sed hujus doctrinæ ubertatem, qua & multis, idem tractare argumentum, integrum relinquitur, clarius ostendit, & fusius demonstravit. Hinc partim vel ex Commentariis *Barbeyracii* Gallicanis, vel ex probatissimis & peritissimis aliis Autoribus, utpote *Grotii*, *Sanderso-*

nii,

nii, immo & *Buddei*, animadversiones textui subjecit, partim vero ex proprio adeo penu multa, & ea lectu quidem non injucunda, nec inutilia, subministravit. Modo enim ex Jure Romano, modo ex veterum Philosophorum, *Aristotelis, Ciceronis, Senecæ*, aliorumque, scriptis, quæ obscuriora penes *Pufendorfium* videbantur, lucem iis affundere conatus fuit, errores item, in quos incidit interdum Autor, & non exuta id quidem humanitate, notandos diligenter esse duxit, & loca parallela *Grotii* & *Pufendorfiani* majoris Operis per numeros in margine adscriptos a principio ad finem usque libri accurate indicavit, fecitque, ut, si quis velit, hos duos Autores in perlegendo hoc Opusculo perpetuos sibi, & latus claudentes, comites habere possit. Sunt igitur eruditissimi *Johnsoni* notæ historicis partim repletæ deliciis, partim ipsarum rerum gravitate conspicuæ; hinc aliæ illustrant Autoris præcepta, aliæ ea magis demonstrant, & tandem sunt aliæ, quæ & magis explicare nonnulla dicta, aut refutare perperam pronuntiata, aut defendere verissima ab aliorum obtrectationibus argumenta, conantur: quædam & elegantiæ causa ex Autoribus Græcis & Latinis, & quæ lectionem divitem magis spirant, quam ut ad rem faciant, interdum adducta sunt. Videtur tamen & ipse Clarissimus Editor paucissimis in locis humani aliquid passus esse, & aut non urgente id necessitate *Pufendorfium* correxisse, aut, quæ cum ratione idonea a viris doctissimis monita sunt contra Autorem, sine causa rejecisse, aut denique quædam minus satis accurata proposuisse. Levissima ea tamen sunt, & vel uno verbo, pace cum bona Editoris, indicanda. *Pag. 104, Leibnitium* criminatum esse, ait, cum monuerit contra *Pufendorfium*, quod a jure naturæ omnem internum mentis habitum excluserit. Ex ipsis enim *Pufendorfii* verbis colligi aliud nihil potest. Ita enim *§. 4 pag. 103* ait: *Juris naturalis scita ad forum duntaxat humanum adaptantur*, & *§. 5 pag. 104: Forum humanum circa externas tantum actiones hominis occupari*, affirmat. Inde vero statim sequitur illud tertium: ergo juris naturalis scita circa externas *tantum* actiones occupantur; adeoque, si tantum, hoc est, unice, ad externas actiones pertinent, excluditur omnino ex hypothesi *Pufendorfii*

omnis internus mentis habitus, & *Leibnitium* non criminatum esse patet. *Pag.* 116 disputatio illa de vocabulo *judicii* ad meram λογομαχίαν redit; minus enim, secundum usum, ad voluntatem, quamvis ita quidem nonnullis *Cartesianis* placuerit, judicium refertur. Et, si haud prævia disquisitione aliquid suscipimus, aut alicui rei assentimur, assensus iste *judicium* nominari non potest. Ergo duplici modo judicium, ita, ut vel ad intellectum, vel ad voluntatem etiam, applicari possit, sumi non potest. *Pag.* 126 alias Clariss. *Johnsonus* τοῦ *sponte* & *libere fieri* definitiones, rejectis his, quas *Pufendorfius* habet, adducit. *Sponte fieri dicuntur*, ita ait, *quæ sine deliberatione fiunt; libere, quæ cum deliberatione suscipimus*; unde & sequi arbitratur: *ergo mens nil nisi sponte saltem agere potest, &, hac erepta, eripi una & voluntatem.* Male tamen naturæ humanæ consultum esset, si omnia *sponte*, id est, secundum hanc suppeditatam finitionem, *sine deliberatione*, perficeret, quæ multam potius essentiæ partem de animo nostro constituit, & melius certe *Pufendorfius* hæc vocabula definit *pag.* 124: *Sponte fit*, si nos per intrinsecam necessitatem ad aliquid agendum determinamus, & *libere*, si, objectis pluribus propositis, unum eligimus, quod maxime placet, cetera respuimus; quæ quare ab Editore doctissimo abjiciantur, non perspicere possumus. *Pag.* 152 male agere hos dicit, qui ex abstractis rerum relationibus, in se atque simpliciter consideratis, jus imponi hominibus autumant, & seposito quidem penitus superioris mandato. Non sine justis tamen appositis rationibus optaremus, hanc recentiorum sententiam plane inprobatam esse, quam ita ex ipsa hominis natura, ut arbitramur, demonstrant, ut dubium inde remanere ullum vix possit; ut taceamus, a *Pufendorfio* requiri ad legem quamlibet superiorem, demonstratum non fuisse. *Pag.* 157 ad verba Autoris: *Cujuslibet legis perfectæ duæ partes sunt*, dari etiam leges quasdam imperfectas monet, cujus rei demonstrandæ causa ad legem *Valerianam* apud *Livium* provocat, cum lex ejusmodi vocari tamen in partes non possit, quippe quæ sensu Latino tantum lex vocatur. *Pag.* 195 inter petitiones principii refert hoc *Pufendorfii* argumentum: *Qui mundum æternum asserit, aliquam*

ejus

ejus causam negat, & sic ipsum Deum negat. Scilicet, quatenus is autor sit hujus universi; non enim potest Deus intelligi alio modo, quam quo a consideratione hujus mundi, tanquam effectus ejusdem, ad causam colligitur. *Pag. 201* hæc Autoris verba: *Infinitas Dei non notat aliquid in ipsa re, sed impotentiam in animo nostro*, nimis esse incaute dicta, nec cum religione sincera constare posse, affirmat, quam tamen locutionem *Pufendorfius* statim explicat in sequentibus, cum per ejusmodi in animo impotentiam nihil aliud intelligat, ac si diceremus, *non capere nos magnitudinem divinæ essentiæ*, cujus rei veritatem vel ipse eruditissimus Editor concedet. *Pag. 205*, quæ adducta sunt pro unitate Dei, ex *Clarkio* potissimum desumta argumenta, eam non satis probant. *Pag. 139* falsum arbitratur hoc assertum: pudicitiam neutiquam esse vitæ hominis æquiparandam, defendique adeo violenter non debere. His vero non obstantibus, propria sua tamen manet huic editioni, & jure quidem summo, laus, animadversionibusque Viri docti sua abnegari gloria non potest, quippe quæ & subacto satis ingenio conscriptæ, multa & copiose & ornate dicta, nec ubique plane obvia, habent, magnamque inprimis populares ejus gratiam ipsi debent, quod hujus libri copiam penes eos omnium primus parabiliorem fecerit. Quam neque denegatam ipsi fuisse, subita admodum libri distributio satis superque loquitur, ita, ut ad alteram editionem mox progrediendum fuerit. In qua, ut nihil deficiat, quod ad studiosæ juventutis commoda pertinere possit, non tantum auctiores notas fecit, sed & integra Dissertatione *Buddei*, qua historiam Juris naturalis exposuit, locupletavit, notisque adauxit, & ad hanc nostram usque ætatem perduxit. Lectu admodum jucunda est hæc historia, & digna autore suo, quæ lucem prima vice Lugduni Batavorum vidit A. 1692, *Phil. Reinh. Vitriarii Institutionibus Juris naturæ & gentium* adjecta, auctior vero multo, & ad autoris ætatem pertexta, in lucem emissa publicam Halæ est A. 1704 inter *Selecta quædam Juris naturæ & gentium.* Denique rerum indicem notabiliorum, cum quæ in textu *Pufendorfiano*, tum quæ in adjectis animadversionibus, occurrunt, & satis quidem sufficientem, subjunxit,

junxit, & vel hac ipsa re libellum utilem majori usui accommodavit.

NOVUM SPECIMEN SUPPLEMENTORUM LExici Gussetiani, ex Notis ipsius Autoris MStis productum a J. C. C.

Cum, elapso jam aliquo temporis spatio, Specimen Supplementorum meorum, Lexici *Gussetiani* edendi, his *Actis* inseruerim, illius vero impressio huc usque ob varias non leves causas dilata fuerit, multos interea cupido incessit, excerptum breve Notarum videndi, quas ipse Cel. Autor exemplari suo manu propria adjecisset. Huic ergo desiderio non improbando satisfacturus, observationem, vocabulo פוּךְ ab illo additam, exhibeo, verbis sequentibus auctam:

Nempe, cum ex *2 Reg. IX, 30*, & *Jerem. IV, 30*, constet, mulieres pulchritudinis studiosas eam ope hujus rei, *puch* dictæ, augere, audimus, *Job. XLII, 14*, patrem vocasse unam filiarum *Cornu τοῦ puch* (קֶרֶן הַפּוּךְ) quasi copia omnis pulchritudinis in eam tanquam in pyxidem collata esset. Metonymia causæ pro effectu, nempe pulchritudine, vel metaphora aliqua, quod ipsa *puella esset collectio* omnis pulchritudinis. At interim inde infero, פוּךְ non esse stibium. Cum enim hoc sit coloris cæsii obscurioris, & præterea adhiberi solitum sit denigratum fuligine admixta, ut legitur apud *Ludolfum* in *Comm. ad Hist. Habess. Lib. I. n. 51, 10*, ideo non pertinet ad omnes, ne quidem ad multas pulchritudinis partes. Immo, ut ex ejusdem totius loci lectione discere possumus, inservit tantum oculis, 1) quod nigros efficiat pilos eorum in ciliis & in superciliis, qui erat color commendatissimus illis in regionibus, unde flavus exulabat; 2) quod sic oculos majores apparere faceret; 3) quod eos humore superfluo laborantes siccando & sanando, faceret apparere graciliores. Esto ergo stibium fucus, sed una species erit, eaque angusti usus, in pilis oculorum restricti. Ita debuit nomen fuci esse generalius dicti פוּךְ. Id enim requirit *Job. XLII, 14, sup. cit.* Nam non est probabile, illam, quæ perhibetur una ex pulcherrimis patriæ suæ, laudari tantum ab oculorum sanitate & amplitudine, & pilorum circa eos nigredine. Ceterum inter fucos insignis est cerussa secundum veteres Scriptores. Hæc cum ita sint, merito plerique interpretes *2 Reg. IX, 30*, & *Jerem. IV, 30*, non dant voci פוּךְ strictam significationem stibii, sed utuntur generali nomine

ne fuci. Nam in his quoque omnigenæ pulchritudinis cura exquiſita intenditur. Quod ſupereſt de phraſibus iſtorum locorum, quid innuat hoc in negotio הֵשִׂים, quid קָרַע, neſcio; nam non quadrant cum conceptibus noſtris; & facile creditu eſt, mulieres circa hanc rem, ad ſe unas pertinentem, excogitaſſe & inveniſſe locutiones peculiares, quas nunc ex antiquitate eruere nullo indicio licet, ut accidit in plerisque artibus. Sufficit, quod fuci ſignificatio certa eſt.

Has Autoris annotationes, in Specimine meo Lexici Hebraici ſelecti, quo *Guſſetianum* aliaque ſupplere conabor, pluribus adjectis illuſtrabo, & de voce פּוּךְ, verbisque הֵשִׂים & קָרַע, *2 Reg. IX, 30*, & *Jerem. IV, 30*, cum illa conſtructis, diſſeram. Qua occaſione ſimul in filiarum *Jobi* nomina, *Jemima*, *Ketzia*, & *Keren happuch*, inquirere potero, quod Celeb. *Schultens*, ceu ſtili Arabum venuſti peritiſſimus, in promiſſis *Diſſertationibus Jobæis* accuratius longe faciet. Interim obiter ea, quæ Autori videntur dubia, tangens, pauciſſimis obſervo, vocem פּוּךְ *ſtibium* in quatuor, ubi tantum occurrit, locis poſſe intelligi, ab Ill. *Ludolpho* in *Comment. ad Hiſt. Æth. pag. 107-110* ſatis probabiliter oſtenſum fuiſſe; verbum vero קָרַע *ſtibii* uſum exprimere, quia *lacerare* & *ſcalpere* notat, cuticulam ſcilicet ſupremam, ut fucus vel pulvis inſpergendus aptius hæreat, quod *Ezech. XXIII, 40*, verbum כחל conſtructum quoque, ut הֵשִׂים & קָרַע cum voce עֵינַיִם confirmat. Inde etiam alterum locum, ex *2 Reg. IX, 30*, allegatum, lucem accipere monſtrabo, ſed nunc ei haud immorabor, quia brevis hæc obſervatio ſufficit ad judicandum, quod omiſſiones & hallucinationes, quas ipſe *Guſſetius* in *Præfatione* Lexici ab eo non in totum removere auſus eſt, ſupplere pariter, ac, ubi neceſſe eſt, corrigere, intendam. Nam ejusmodi notas haud paucas, ab Autore in margine collocatas, aliaque, in peculiari ſchedula jam expoſita, complectetur nova editio, quam paramus, optantes, ut juſtus ſubſcribentium numerus reliquis accedat, Opusque hoc paulo rarius & nimis pretioſum, minoribus impenſis, quas circumcidere conati ſumus, eo celerius ad plurimorum manus, ut maxime cupiunt, perveniat. Quo fine etiam literarum formam, quarum in Lexico imprimendo uſus erit, ſingulari ſchedula exhibere

bere voluimus, & Notam hanc, eodem loco Autoris manu adjectam, excerpsimus.

NOVA LITERARIA.

Quam dare ad Viros omnium terrarum doctos e re sua duxit Epistolam præstantissimus Hagensium typographus, *Petrus de Hondt*, significantem publice liberale vendendi pretio æquissimo illustres illos rerum Italicarum Thesauros institutum, hanc, rogatu Viri optimi, cum Lectoribus nostris lubenter communicamus:

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

PETRUS DE HONDT.

Jo. Georgius Grævius, *celebritate nominis, atque veræ solidæque doctrinæ laude, effulgens, post emissum XII Voluminibus in lucem* Thesaurum Antiquitatum Romanarum, *in animum suum induxerat, pulcherrimæ illi Collectioni adjungere alteram haud minus præstantem suo in genere, Antiquitatum & Historiarum Italiæ, ut ita capiti suo reliquum conjungeretur corpus, &, sicuti in denariis Cordi & Caleni, gentis Muciæ & Fufiæ, post sopitum sociale bellum cusis, conjunctæ simul conspicerentur regina orbis Roma, atque plurima bonæ frugis messe abundans Italia. Recte videlicet judicabat Vir summus, Romæ atque Italiæ ita inter sese connexas esse res bello paceque gestas, ritus præterea sacros profanosque, ut altera alterius indigeret cognitione, neque minus utilem & jucundam fore lectionem rerum, quæ callapso imperio Romano iisdem in terris gestæ sunt, quam quæ maxime florente contigerunt. Fuit enim Italia semper theatrum belli & crebrarum mutationum; unde neque ignorari potuit, neque debuit, quod principi illi terrarum omnium regioni per singula fere Secula, & in singulis regionibus atque terris urbibusque, contigerit. Justa igitur hæc causa Clariss.* Grævium *movit, ut, quamvis senex jam & ad metam vitæ vergeret, egregium illud atque magnificum aggrederetur Opus, suppeditante sumtus Bibliopola* Petro van der Aa; *cui*

cui propter susceptas magno animo, nec minori constantia ad finem perductas, maximas præstantissimorum librorum Collectiones plurimum semper debebit eruditus orbis. Itaque, collectis undique in hunc finem rarissimis, iisque præstantissimis, libris, nullo vel laboris, vel sumtuum, respectu habito, prodierunt primum tres Tomi priores, singuli duabus constantes partibus, sive priora hujus Thesauri Volumina sex. Ætate & laboribus fessus diem supremum clauserat optimus Grævius, *antequam fructum aliquem hujus sui perciperet laboris, atque hæc Volumina in lucem prodirent. Quare Vir summus*, Jacobus Perizonius, *vices ejus haud illubenter suscepit, & priora hæc sex Volumina æternitati, atque eruditorum usibus, doctissima consecravit Præfatione. Verum, cum & ipse* Perizonius *haud diu post cum summo omnium bonorum dolore rebus humanis eriperetur, felici fato novus, isque tertius, ex doctorum orchestra, qui susceptam pertexeret telam, accessit* Petrus Burmannus, *cujus vividum ingenium, indefessa industria, multisque annis & laboribus parta doctrina, notiora sunt, quam ut prædicari necesse sit. Is itaque Lucinæ vicem reliquis omnibus Voluminibus hujus Thesauri Antiquitatum, Historiarum, Rerumque Italiæ, amplissimi, diligenter & feliciter præstitit, atque hoc immortale Opus, suis ornatum Præfationibus, ad finem perduxit. Abscissam olim undarum vi a finibus Italiæ ferunt Siciliam; dissociari non posse ab antiquitatibus rebusque Italiæ fertilissimæ hujus Insulæ res atque antiquitates, judicarunt eruditi. Sicilia enim & fabulosis temporibus, & antiquis, seu medii etiam ævi, atque recentibus, fertilissima exstitit rebus cognitu dignissimis, quæque tantam cum Romanis Italicisque habent cognationem, ut divelli sine summa injuria reique literariæ jactura non possint. Quare, collectis rarissimis atque eruditissimis libris atque Opusculis eorum Scriptorum, qui erudite atque cum judicio res Siculas, ejusque Insulæ innumeras Antiquitates, non modo ex historiis, verum etiam lapidibus antiquis & nummis, erutas, persecuti sunt, novus quoque Antiquitatum Siciliæ Thesaurus Thesauro Italiæ fuit additus. Luculentas in eundem Præfationes addidit* Petrus Burmannus, *neque minorem operam huic Thesauro, & præsertim illis Autoribus, qui res Siculas ex nummis antiquis, &c. illustrarunt, præstitit doctis laboribus erudito orbi*

bi notus Sigebertus Havercampus, *cujus consilio in Thesauro præsertim Siculo, non minus quam labore, usum fuisse Bibliopolam*, Petrum van der Aa, *scimus, atque tot in illo Thesauro Siciliæ, nonnulla quoque in Thesauro Italiæ, versa Latine Opuscula, & notis illustrata, ostendunt, cujus generis præsertim sunt* Mirabellæ & Bonanni *Descriptiones Syracusarum antiquarum atque ejusdem Urbis Numismatum, inprimis vero* Philippi Parutæ *Sicilia numismatica, Commentario pererudito & laborioso exornata. Neque enim necesse ducimus, longum pertexere Catalogum multorum numero Scriptorum, quorum in hisce Thesauris monumenta continentur, cum & peculiares de iisdem exstent Catalogi, & Thesaurus ipse aliquot abhinc annis in lucem editus in Bibliothecis publicis, ut & privatis quibusdam, inveniatur. Merito diximus, in privatis quoque quibusdam inveniri. Grande videlicet pretium, quod pro laboribus sumtibusque, tam immenso Operi impensis, constituere coactus fuerat defunctus Bibliopola* Petrus van der Aa, *absterruit multos, fecitque, ut inviti Antiquitatum harum carerent Thesauro, ne suos exhaurirent. Quare conducere egregie in publicum credidimus, si præstantissimis hisce Italiæ & Siciliæ Thesauris, quorum exemplarium possessio hodie ad nos pertinet, viam aperiremus etiam ad modicos eruditorum penates, quod fieri potuisse credidimus, si pro certo quodam temporis spatio dimidiæ fere partis justi eorundem pretii gratiam emtoribus faceremus, eo scilicet calculo, quem hic statim apponimus. Thesaurus hic universus Italiæ & Siciliæ comprehenditur Voluminibus quadraginta quinque, quibus pretium constitutum fuit hoc modo. Vendita fuere Volumina Thesauri Italiæ & Siciliæ XLV, charta minori, florenis 440, charta majori, florenis 580, nunc vero, ad dimidiam fere partem inminuto pretio, verum non longius protracto hujus veluti subscriptionis tempore, quam usque ad diem primum Aprilis anni 1742, statuitur iisdem modicum hocce pretium: Thesauri universi Italiæ atque Siciliæ Voluminibus XLV, charta minori, 250, charta majori, 350 florenorum, quibus vero jam copia est VI priorum Voluminum, post obitum* Grævii *cum Præfatione* Jacobi Perizonii *editorum, poterunt sibi comparare reliqua horum Thesaurorum Volumina XXXIX, charta minori, 210 florenis, charta majori, 310, verum, finito eodem tempore præstituto, post 1 Aprilis anni sequentis 1742, non minoris vendetur hoc Opus, quam hoc pretio: Volumina universi Thesauri Italiæ & Siciliæ XLV, charta minori, 400 florenis, charta majori, 540, at Volumina XXXIX, charta minori, 350, charta majori, 480.*

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno MDCCXLI.

CAROLI SIGONII OPERA OMNIA, EDITA ET inedita, cum Notis variorum illuſtrium Virorum, & ejusdem vita, a Clariſſimo Viro, LUD. ANT. MURATORIO, *Sereniſſimi Ducis Mutinæ Bibliothecario, conſcripta.* PHILIPPUS ARGELATUS, *Bononienſis, nunc primum collegit, ſuasque Animadverſiones in aliquot ipſius* SIGONII *Opuſcula adjecit, nec non Indicibus locupletiſſimis exornavit.*

Tomus VI.

Mediolani, in ædibus Palatinis, 1737, fol. maj.

Alph. 7 plag. 15.

Applaudente igitur univerſo literatorum ordine feliciſſimum nunc egregiis conatibus finem impoſuit, qui Italorum gloriam pro virili ſuſtinet, & Bononiæ præſertim ſuæ decus eſt, *Philippus Argelatus*, quandoquidem nunc *ſextum*, eumque poſtremum, *Tomum* eorum Operum, quæ *Carolus* olim *Sigonius*, æternæ vir memoriæ, conſcripſerat, in dias luminis auras produxit. De qua ipſa ſplendidiſſima priorum *Voluminum* editione quo plura nos ſuo loco dicere meminimus, ex quibus lector eruditus, Muſisque *Sigonianis* favens, cognoſcere ejus præſtantiam eximiasque dotes potuit, eo nunc breviores in recenſendo ultimo hoc erimus, ſatis quippe gnari, commendatione noſtra nec *Sigonio*, nec, qui tam præclare de eo promeritus eſt, doctiſſimo Editori, opus eſſe. Hic

ſane nullis ſumtibus, laboribusque nullis, pepercit, non tantum in comparandis iis, quæ typis impreſſa per manus literatorum hominum circumferebantur, ſed in illis etiam perquirendis, quæ huc usque in celebratiſſimarum Bibliothecarum ſcriniis longius a plurimorum conſpectu remota delituerant. Inde magno reipublicæ literariæ bono evenit, ut non pauca Opuſcula, tam publice exſcripta, quam nunc primum ex tenebris protracta, in hanc editionem conjecta fuerint, quæ in Hanoviana fruſtra quæruntur. Sed age, inſpiciamus paullulum eas, quæ ultimum *Tomum* complectuntur, lucubrationes. Agmen ducunt *Livianarum Emendationum Libri duo*, in quibus *Sigonius* contra neceſſarium ſuum, *Franciſcum Robortellum*, qui antea eum perſtrinxerat, acerbe nonnunquam diſſeruit, ſimul tamen complura *Livii*, & aliorum Autorum, loca ab expoſitionibus ejus & correctionibus vindicavit. Locum alterum occupant *Diſputationes Patavinæ*, adverſus eundem *Robortellum* duobus itidem Libris comprehenſæ, in quibus varia Antiquitatum capita more ſuo, id eſt, eleganter, pertractavit *Sigonius*, nec quidquam prætermiſit, quod ad infringenda adverſarii tela pertinere videretur. Hunc ingenii fœtum excipit poſterior cum *Nicol. Gruchio diſputatio*, *de vetere binorum Comitiorum & legis curiatæ conſuetudine*, in quo argumento, Cimmeriis quaſi tenebris ac difficultatibus infinitis implicito, cum jam præclari illi *Sigonii de Jure antiquo civium Romanorum* libri occupati, & in his *Gruchii* ſententiæ examinatæ fuiſſent, hic nova objecerat dubia, ad quæ hac ipſa Diſſertatione reſpondit Noſter, & omnia, quantum fieri potuit, in clariori collocare luce ſtuduit. Haud ſane minorem fructum iis, qui antiquitatis ſtudium amant, pollicetur *de Nominibus Romanorum libellus*, in quo *Sigonius* diligenter diſquirit; cur Romani multis uſi nominibus fuerint; quid ſit nomen, prænomen, & cognomen; quot & quæ prænomina fuerint & unde ducta ſingula; cur gentilitia nomina in *ius* deſinant; quid gens ſit, & qua ratione differat a familia; quemadmodum uſus cognominum & agnominum ſit inventus; quidque de patriciis familiis & plebejis, nobilibus & novis, notari mereatur. Qui ſequitur *de Dialogo liber*, elegantiſſimus eſt,

&

& varias complectitur quæstiones, ſolide pertractatas. Differit ſcilicet Noſter inter alia de cauſis, quæ Philoſophos impulerint ad doctrinam in Dialogo tradendam; de eo, qui primus Dialogum in Philoſophiam induxerit, & qui eum celebrarint; de artium ſubſidiis, quibus Dialogus ſuſtineatur; de partibus Dialogi, præparatione & contentione; de decoro & veriſimili ſervando in Dialogis; de perſonarum, quæ inducuntur, genere & officio; de loco & tempore colloquiis idoneo eligendo; de locis, ex quibus Dialogi præparatio deducatur; de duabus contentionis partibus, propoſitione & probatione; quot modis propoſitio in Dialogo conſtituatur; contentionem contineri imitatione decertationis, ſententiæ, & morum; quæ ſit ſententiæ imitatio; de argumentis aptis, cuique rei adhibendis; de ſingulis Dialogorum generibus, *Platonis*, *Xenophontis*, & *Tullii*; de moribus in Dialogo ſervandis, & de riſu facetiis in Dialogo quærendo. Maſculæ eloquentiæ ſpecimina dedit Noſter in *Orationibus variis*, & olim editis, & nunc primum in lucem productis, quarum *quatuor* priores *eloquentiæ ſtudium commendant*, reliquæ argumentis aliis excellunt. Modo enim diſertus Orator *pro Latinæ linguæ uſu retinendo* verba facit; modo *hiſtoriarum laudes* recenſet; modo *ſtudiorum, quæ ab humanitate nomen habent*, præconem agit; modo *de ingenio excolendo*, & *Bononiæ laudibus*, dicturus in medium prodit; modo *Hiſpano cuidam juveni ſuſceptum in Academia Bononienſi regimen* gratulatur. Hiſce ſubjuncti ſunt *Ariſtotelis de Arte Rhetorica Libri tres*, a *Sigonio* in Latinam converſi linguam, & jam a compluribus mendis expurgati. Locum proximum tenent *Ciceronis* cum *Fragmenta*, paſſim diſperſa, *Sigonii* diligentia collecta, ejusdemque & Clariſſimi Editoris ſcholiis illuſtrata, tum *Conſolatio*, ſeu *de luctu minuendo liber ſuppoſititius*, qui propterea, quod ex Criticorum quorundam conjectura *Sigonio* adjudicatur, relatus in hunc *Tomum* fuit, quamvis doctiſſimus *Argelatus*, Autoris noſtri fœtum non eſſe, perſuaſum ſibimet habeat. Cognoſcendæ omnis controverſiæ cauſa præfixum eſt *Antonii Riccoboni de eodem Opuſculo judicium*, nec non *Gothofredi Balth. Scharfii*, Sacerdotis Suidnicenſis, *de vero Autore Conſolationis Ciceronianæ*

Dissertatio, jam olim *Miscellaneis Lipsiensibus Tom. VI pag. 119* inserta. *Ciceroni* autem attribuere hanc Consolationem non dubitavit *Sigonius*, compositis duabus eam in rem Orationibus, & Dialogo quodam, *Accusator* inscripto, quæ omnia nunc emendatiora prodierunt. Brevia sunt, nec tamen sua laude fraudanda, *de Historicis, qui res Romanos ab Urbe condita ad Carolum M. usque scripserunt, judicia; Vita Onuphrii Zarrabini, Cotineolensis Canonici Regularis e Congregatione Servatoris*, & *de donatione Constantini M., deque Scholarum Bononiensium antiquitate, Opuscula duo*, adhuc inedita, cum Præfatione *Josephi Antonii Saxii*, Viri doctissimi, qui & ex Bibliothecæ, cui præfectus est, *Ambrosianæ* MStis Italico sermone exaratas *Sigonii* ad *Onuphrium Panvinium, Aldum Manutium*, & *Vincentium Pinellum*, Epistolas, antiquam Historiam hinc inde illustrantes, cum Editore nostro communicavit. Itidem nunc primum ex MSto Codice Bononiensi prodit *Sigonii Continuatio ad Historiam Bononiensem ab anno 1258 ad annum 1275*. Cum Bononiensis ejus Historia jam ante vulgata fuisset, hiante lacuna, quæ res gestas integro decennio absorbuerat, nec tamen credere posset Clarissimus *Argelatus*, adeo laboris hujus negligentem fuisse Autorem, ut Historiæ suæ filum ordine recto producere noluerit; Codicem MStum accurate comparavit cum edito, & non supplementum modo eorum temporum, quod nunquam comparuerat, sed & latiorem continuationem, nactus est, quam ideo loco parum opportuno proferre, quam lectoribus suis invidere prorsus, maluit. Coronidem huic ultimo *Tomo* imponunt *Anonymi Censuræ in varia Caroli Sigonii Opera*, nempe *in Occidentale Imperium, in regnum Italiæ, in Notas ad Historiam sacram Sulpicii Severi*, & *in Rempublicam Hebræorum, una cum responsionibus ad Censuras easdem Autoris etiam incerti*, quibus præmittitur *Opusculum Augustini Valerii, S. R. E. Cardinalis, & Veronensis Episcopi, de Utilitate capienda ex Historiis Caroli Sigonii de regno Italiæ*. Ex MStis Codicibus Bibliothecæ Vaticanæ, & ex quodam Bononiensi, primus hoc publicavit doctissimus *Argelatus*, qui ceteroquin spem haud inanem fovet, fore, ut nihil amplius supersit a tanti ingenii viro, *Carolo Sigonio*, quod possit in hisce Operibus

ribus jure desiderari. Nos Editori tam industrio gratulamur Opus dexterrime absolutum, & a pertinaci ejus ac plane ferrea industria plura ingenii ad promovendas literas parati monumenta exspectamus.

HISTOIRE LITERAIRE DE LA FRANCE &c.
hoc est,

HISTORIA LITERARIA GALLIÆ, IN QUA agitur de origine & progressu, decremento & instauratione scientiarum in Gallia & Franco-Gallia, de ingenio Gallorum, & studio, quo in literas quovis Seculo incubuerunt, de priscis scholis, de Academiarum in Gallia institutione, de primariis Collegiis, de societatibus scientiarum literarumque elegantiorum, de præstantissimis Bibliothecis, veteribus & recentioribus, de typographiis celebrioribus, ac de rebus in universum omnibus, quæ ad literas spectant, una cum elogiis historicis Gallorum, Franco-Gallorumque, meritis in eas illustrium, enumeratione chronologica scriptorum, animadversionibus historicis ac criticis in alicujus momenti opera, editionumque recensione, Autoribus denique laudatis. Opera Monachorum Ordinis S. Benedicti ex Congregatione S. Mauri.

Tomus III.

Parisiis, apud Osmont, Huart, &c. 1735, 4 maj.
Alph. 4 plag. 2.

Quod jam inde a centum fere annis animo præsagiebant malum sapientiores, fore, ut frequentibus barbarorum incursionibus respublica literaria vel exstingueretur penitus, vel concussa saltem graviter ac labefactata, vix se sustineret; id vero malo ejus fato factum, sexto a C. N. Seculo dolebant omnes. Et quid aliud exspectari poterat, cum rerum potirentur homines, ab incorrupto Numinis cultu alieni, atque a bonarum stu-

diis literarum aversi, immo, quod majus est, iis propemodum infesti, quam ut fœda cum ipsis, agmine velut facto, una irrumperet barbaries? *Væ diebus nostris*, acerbissimo correptus dolore exclamabat *Gregorius Turonensis*, *quia a nobis periit studium literarum.* Et habebat omnino, quod quereretur, quando tum Philosophia, tum quicquid literarum erat humaniorum, prorsus exstirpata videbantur. Equidem haud exiguum scriptorum proventum hoc Seculum afferebat; at qualium, bone Deus, quantorumve hominum! ab arte critica, immo ab judicio, destitutorum, quibus nihil rectum commentationeque dignum erat, nisi quod prodigii quidquam miraculive haberet. Quorum cum hoc Seculo plurima vel re vera perpetrarentur, vel pia hominum credulitate fingerentur; ampla iis omnino materies erat. Accedebat, quod permulti, qua de re scriberent, nescientes, ad malas artes impiasque delapsi fraudes, sua de miraculis commenta augendis ecclesiarum bonis adhibebant. Hinc tantus fuci pigmentorumque apparatus, quo imponerent incautis, neglectum contra, quin immo sordidum inquinatumque, dicendi scribendique genus exortum, *atque ex illo*, quem Venusinus commendat, scribendi recte principio & fonte minime haustum. Jacebant enim probati Latine scribendi magistri, bonique Autores. Contra ea informis, hybridisque deturpata, dicendi forma exsurgebat; denique Romana illa lingua rustica, verum linguæ nitorem exstinguens, regnabat. Hæc dum dolent Autores, id simul commemorant, mores Francorum, ad omnem feritatem compositos, ad ipsos transiisse Gallos, ac veluti contagione propagatos esse. Venandi enim, ferasque insistendi, eamque in rem canes rapacesque alendi volucres, furor corripiebat Episcopos, Presbyteros, Clerum omnem, gravibus Conciliorum decretis compescendus. Haud ita multo post sanctissimos homines in aciem prodire videas armatos, manumque conferentes cum hostibus; quos certe alia omnia decebant. Ex hoc omnium squalore literarum non poterant non plurima mala redundare. Vana hinc atque inutilia, immo sæpe ridicula, instituta, quibus nomine *Sanctorum*, quod iis imponebant, auctoritas concilianda erat; sortes nempe Sanctorum, *divinatio*-num

num alia genera, judicia Dei, modi probandi innocentiam, ſuperſtitiones infandæ. Sed mittamus hæc, atque ad literarum fata contemplanda cum Autoribus revertamur. Hic vero Latinæ linguæ in precibus, aliisque ſacris negotiis, locum relictum, iisqué adeo, qui ad ſacra adſpirabant munera, ejusdem pro temporum ratione excolendæ neceſſitatem impoſitam videmus. Quin ipſi Reges barbari, ne ea exſtirparetur funditus, cavebant, quando in legibus ſanctionibusque condendis eadem utebantur. Primi autem Francorum Reges, *Childebertus*, *Charibertus*, *Chilpericus*, non illud ſolum, quod ad rem ſpectabat publicam, hac lingua memoria prodi volebant, verum etiam pro ſe quisque ſingulari eam ſtudio addiſcebant. Quorum quidem primus quantum in eo operæ poſuerit, ut alphabetum quatuor augeret literis, quamve elaborarit, ut & Theologus haberetur, & Poeta, id vero inter hiſtoriarum peritos æque conſtat, ac iſtud, parum hoc ei negotium ſuccesſiſſe feliciter. Hæc, utcunque erant, eo ſaltem valebant, ut Regum ad exemplum ſeſe componerent, qui apud eos gratioſi eſſe volebant, ac nobili quodam inter ſe æmulandi ardore incenderentur. Quo factum, ut literæ non interirent prorſus, quin & alii barbari Principes excitarentur, pari ut eas ſtudio vel colerent, vel foverent. Neque publicas hoc Seculo ſcholas deſideraveris, quas in ipſis iis invenias provinciis, quæ Viſigothorum imperio parebant, qualis Claromonti in Arvernis erat. Quantum Juris profecerit prudentia Codice *Theodoſiano*, *Alarici* juſſu collecto, quantum *Juſtinianeo*, res ipſa loquitur. Maximam tamen literis opem ferebant Monachi, ut qui in ſcholis, quæ ad cathedrales pertinebant eccleſias, in quibus Arelatenſis celeberrima erat, Grammaticam, Dialecticam, Rhetoricam, Geometriam, Aſtrologiam, Arithmeticam, Muſicamque, quodam etiam modo Poeſin, docebant, quibus imbuti juvenes, ad Scripturæ Patrumve eccleſiæ lectionem admittebantur. Linguas tamen, quas vocant mortuas, traditas eſſe, veri non eſt ſimile. Harum, quas diximus, ſcholarum fama maximam partem ab eruditione gloriaque Epiſcoporum pendebat; quod tamen non ita capiendum eſt, ac ſi nec alii quandam ex literarum ſtudiis nobili-

tatem

tatem acquirere conati fuerint. His certe tanto prospiciebatur melius, quanto magis Monasteriorum numerus adaugebatur. Huc enim, velut in asyla, confugiebant, eademque librorum apparatu, quo nullum facile carebat, quosve versandi Monachis quædam imposita necessitas, conservabantur. Scriptorum, hoc Seculo elaboratorum, magnam vim temporum injuria delevit. Restant pauca, ex quibus de reliquis judicium ferre queas, si modo hæc judicandi ratio quidquam valet. Id extra controversiam est, ruentis in deterius Seculi labem adspersam esse omnino omnibus, inprimis si ipsam dicendi rationem spectes. Nos jam, pro eo ac consuevimus, nomina eorum proferemus in medium, de quorum vita, scriptisque, Autores Historiæ, quam præ manibus habemus, exponunt. Sunt autem hi fere: *Eugenius*, Episcopus Carthaginiensis, & Confessor; Autor Actorum martyrii *S. Peregrini*, primi Antissiodorensium Episcopi; *Marcellinus*, primus Embroduni Episcopus, *S. Ruricius* I, Episcopus Lemovicensis; *Sedatus*, Nemausensis Episcopus; *Anonymus*, Autor ecclesiasticus; *S. Eugendius*, Abbas Condatensis; *Anonymus*, Monachus Lerinensis. Incidit in hæc tempora *Concilium* Aurelianense I; *Chlodovæus* I, Rex Francorum; *Anonymus*, Monachus Condatensis; *S. Maxentius*, Abbas Pictaviensis; *Gundebaldus*, Rex Burgundionum; celebratum Concilium Epaonense, & Lugdunense III; *Viventiolus*, Episcopus Lugdunensis; *Ennodius*, Episcopus Ticinensis; *Faustus*, Monachus Agaunensis; Concilium Arelatense VI convocatum; *S. Avitus*, Viennensis Episcopus; *Anonymus*, Clericus ecclesiæ Valentinæ. Incidunt Concilia Carpentoractense, Arausionense II, Valentinum III, Vasconense II; *S. Genoveva*, Patrona Parisiorum; *S. Eleutherius*, Episcopus Tornacensis; *S. Remigius*, Rhemensis Episcopus, Gallorum Apostolus; Concilium Aurelianense II celebratum; variorum Martyrum, *Irenæi* Lugdunensis discipulorum, Acta; *Rusticus Elpidius*, Diaconus Lugdunensis; celebratum Concilium Claromontinum in Arvernis I; *Felix*, Rhetor; *S. Pusina*; Acta *S. Patrocli*, Martyris. Incidit Concilium Aurelianense III & IV; *S. Carilefus*, Abbas Cenomanensis; *S. Heptaclius*, Presbyter & Eremita; *S. Gaingalvisius*; *Heraclius*, Episcopus Trium-

Castro-

Castrorum; *Cæsarius*, Arelatensis Episcopus; *Cyprianus*, Episcopus Telone Martio; *Messienus*, Presbyter; *Stephanus*, Diaconus ecclesiæ Arelatensis; *Leo*, Episcopus Senonensis; *Theodebertus* I, Rex Gallorum; notanda regula monasterii Tarnatensis; *S. Aurelianus*, Episcopus Arelatensis; habita Concilia Parisina II, III, & Arelatense VII; *Maxentius*, Abbas Pictaviensis; *S. Firminus*, Episcopus Uticensis; *Avitus*, Abbas Piciacensis; *Childebertus* I, Rex Galliarum; *Hunibaldus*, Historicus, *Clotarius* I, Rex; *Gildas*, primus Abbas Ruisensis; *Joannes*, Reomensis; celebrata Concilia, Lugdunense IV, Turonense II; *S. Nicetas*, Episcopus Trevirensis; *S. Fridolinus*, Abbas Pictaviensis; *S. Fortunatus*, Episcopus; *Eusebius*, Episcopus Antipolensis; *Mapinius*, Episcopus Rhemensis; *S. Germanus*, Episcopus Parisiensis; *Mererius*, Engolismensis; *Florianus*, Abbas; *Mencinus*, Redonensis; *Damnolus*, Cenomanensis; *Felix*, Nannetensis; *Gogon*, Prætor Parisinus; habita Concilia Lugdunense V, Valentinum IV; *Chilpericus*, Rex; *Evancius*, Viennensis Episcopus; *S. Radegundis*, Regina; *Januarinus*, Monachus Arelatensis; *S. Prætextatus*, Episcopus Rothomagensis; Concilium Narbonense I; *S. Veranus*, Cabilonensis; *Lubinus*, Castrensis; *Autmundus*, Tullensis; *Nicerius*, Lugdunensis Episcopus; *Stephanus*, Presbyter Antissiodorensis; *Sedatus*, Episcopus Bliterrensis; *S. Aridius*, Abbas Limosensis; *S. Sequanus*, Abbas; *Gunthramus*, Rex; *Theodorus*, Massiliensis; *Gregorius*, Turonensis; *Childebertus* II, Rex; *Marius*, Aventicensis; *Rotherius*, Historicus; *Teterus*, Clericus Antissiodorensis; *Josephus Gorionides*.

Septimum a N. C. Seculum, quæ literas in Gallia affligebant, malorum sexto erat multo feracius; actumque prorsus de illis fuisset, nisi illic locorum tueri se quodammodo potuissent, quo, uti supra prædicavimus, veluti in portum, sese receperant. Idem, quo superiori eas tempore confligantes vidimus, fatum hoc etiam eas Seculo manebat. Concilia legas coacta numero pauca, eoque facto pestes literarum grassari latius. Literis consignabatur perparum, &, si quid hoc tempore memoriæ proditum videas, id vero genere dicendi tam inficeto, immo barbaro, deformatum, vix uti assequi possis, quæ voci sit

ſubjecta ſententia. Ab hoc tamen loco non alienum erit illud monere, cum Gallorum barbariem commemoramus, atque ignorantiam, id nos minime velle, literis qui tinctus fuerit, probabiliterque dicere potuerit, aut ſcribere, fuiſſe prorſus neminem. Habuit omnino literatos homines Gallia, ac ejusmodi autores operum, quæ ætatem tuliſſe, merito lætamur. Capellani, Caſtrenſes pariter ac Palatini, a literarum ſtudiis nequaquam relicti ſub *Lothario II*, ejusque ſucceſſoribus, inſtituendæ juventuti, nobili genere natæ, regia autoritate operam impendebant. Neque diffitendum eſt, prodiiſſe ex illarum ſcholis plures, ampliſſimis, ſuccedente tempore, muneribus admotos. Scholas, quas Epiſcopales dicunt, permultas, easdemque admodum florentes, mireris. Ut enim taceamus Pictavienſes, celebratæ ſunt ſcholæ, Pariſiis, Caſtri, Cenemani, Biturice, Claromonte Arvernorum, Viennæ, Lugduni, Cabilloni, Vapinci, Ultrajecti, Trajecti ad Moſam, Treviris, Metis, alibi, inſtitutæ. Nec minore gloria feruntur monaſticæ, optimis quæ continebantur inſtitutis, Luxuvienſis in tractu Veſontino, Fontenellana, Jumiegenſis, Sithucenſis, Almontina, Verejenſis, Vicentina Laoduni, *Medardiana* Sueſſione, Trecenſis, Antiſſiodorenſis, Remiremontana, plures aliæ, quas nominatim percenſere non attinet. Neque ea monaſteria, quæ ſequiori patebant ſexui, ſtudiis literarum conſervandis operam denegabant ſuam. Quantum porro in illas emolumenti profectum ſit ex eo, quod cum Britannicis inſulis ſocietatem veluti ſtudiorum inierit Gallia, tantaque earum fuerit copula, ut ultro citroque viri propagandæ eruditioni pares iter fecerint, atque inter ſe communicarint, quicquid modo ad eam facere arbitrabantur, id quidem res ipſa loquitur. Id certum eſt exploratumque, Britannos Gallis plurimum hac in parte debere. At enim & hoc dubio caret, hiſtoriarumque monumentis conſecratum eſt, ex hiſce ſcholis homines exſtitiſſe eruditione, ſanctimonia, ardoreque in debellandis gentilium ſuperſtitionibus, maximopere conſpicuos; quorum opera ultimæ partes Galliæ incorruptæ ſanctioris diſciplinæ, mox, ita, uti fieri ſolet, literarum, luce colluſtratæ fuerunt. In tanto autem eruditorum hominum numero perpauci ſcriptis inclaruerunt,

quan-

quanquam negari nequit, quasdam Sanctorum vitas epistolasque nonnullas si exceperis, plurima deperdita esse. Ceterum, ut & hoc attingamus, Poesis hoc Seculo inficeta, ac fere nulla, fuit, si paucitatem eorum spectes, qui hac in parte quidquam lectu dignum excuderint. Disciplinas tradendi ratio eadem, quæ superiori, idem rerum mirabilium amor, eloquentia ampullis calamistrisque fœda, in epistolis mira titulorum profusio. Hæc fere imago literarum, generatim adumbrata ab Historiæ hujus conditoribus. Percenseamus nunc nomina literatorum, virorumque illustrium, de quorum vita, rebus gestis, scriptisque, commentantur, ac, quæ forte Concilia fuerint hoc tempore celebrata, commemoremus. Sequuntur nempe *Dynamius*, Patricius; *Fortunatus*, Pictaviensis; *Baldonivia*, monialis Pictaviensis; *S. Alnacarius*, Episcopus Antissiodorensis; *Faustus*, monachus Glandifoliensis; congregatum Parisiense Concilium VI; *S. Columbanus*, primus Luxaviensis Episcopus; *Warnaharius*, Clericus Lingonensis; *Ceraunius*, Episcopus Parisiensis; *Bertehranus*, Cenomanensis; *S. Protadius*, Vesontinus; *Eustasius*, Luxaviensis; *Auremondus*, Abbas; *Sonnacius*, Episcopus Rhemensis; *Lotharius II*, Rex; *Anonymus*, Monachus Mermotenensis; *S. Florens*, Presbyter ecclesiæ Trium-Castrorum; *Dagobertus* I, Rex; *S. Sulpicius Pius*, Episcopus Bituricensis; *S. Gallus*, Abbas; *Marculphus*; *S. Donatus*, Episcopus Vesontinus; *Magnobodus*, Episcopus Antverpinus; *S. Didierus*, Calahorritanus; *S. Livinus*, Brabantiæ Apostolus; *Fredegarius*, Historicus; *S. Elo* I, Episcopus Noviodunensis; *Raimbertus*, Abbas Leuconensis; *Jonas*, Abbas Elnonensis; *S. Præjectus*, Episcopus Claromontii; *Leodegarius*, Episcopus Augustodunensis; *S. Arbogastus*, Argentoratensis, & *Ternacius*, Vesontinus Episcopus; *S. Ovenus* & *S. Ansbertus*, Rothomagenses Episcopi; *S. Claudius*, Vesontinus; *Arculphus*, Episcopus; *Evancius*, Abbas Troclariensis; *Defensor*, Monachus Ligugensis.

CORPUS JURIS GERMANICI ANTIQUI, QUO continentur Leges Francorum Salicæ & Ripuariorum, Alamannorum, Bajuvariorum, Burgundionum, Frisionum,

ſionum, Angliorum & Werinorum, Saxonum, Langobardorum, Wiſigothorum, Oſtgothorum, nec non Capitularia Regum Francorum, una cum libris Capitularium, ab ANSEGISO, Abbate, & BENEDICTO LEVITA collectis. Opus in gratiam Juris Germanici ſtudioſorum poſt Clariſſ. Virorum, BAS. JO. HEROLDI, FRIDER. LINDENBROGII, STEPH. BALUZII, JO. GEORG. ECCARDI, LUD. ANT. MURATORII, aliorumque, præſtantiſſimos labores diligentius recognitum, variantibus lectionibus, & Indice uberrimo tam rerum, quam verborum, inſtructum. Conſilio JO. GOTTL. HEINECCII, JCti, Pot. Pruſſ. Regi a Conſil. Sanct. & Jur. ac Philoſ. in illuſtri Frideric. Prof. Publ. Ord. cujus & Præfatio præmiſſa eſt, adornavit PETRUS GEORGISCH, J. U. D.

Halæ Magdeburgicæ, impenſis Orphanotrophei, 1738, 4 maj.
Alph. 6 plag. 22.

Tandem aliquando recedit caligo, quæ Germanorum oculis ſatis diu offuſa fuerat, &, quod præterito adhuc Seculo incultum fere neglectumque jacebat patrii Juris ſtudium, tam feliciter nunc floreſcit, ut non poſſit non gaudere reſpublica literaria, civibusque noſtris ſubſidia ex animo gratulari, quæ in nobiliſſima hac & utiliſſima Juris parte, indefeſſis doctorum virorum laboribus, nanciſcuntur. Vidimus huc usque integra Juris Germanici Compendia, ſummo cum applauſu ab eruditis excepta; vidimus peculiares Commentationes, unam tantummodo alteramve doctrinam illuſtrantes; at pauciſſimi in manibus habuerunt ipſas leges antiquæ Germaniæ, ex quibus, tanquam rivulis, defluxit, quicquid hujus Juris doctores tradiderunt. Laudem igitur meretur ampliſſimam Conſultiſſ. Editor, quod Ill. *Heineccii*, nunc eheu! magno bonarum literarum detrimento vita hac defuncti, conſilio locum relinquere, & *hoc Juris Germanici Corpus*, accurate & eleganter typis impreſſum, in lucem conſpectumque publicum protulerit. Exornat autem miri-

mirifice hoc Opus Celeb. *Heineccii* Præfatio, eodem æstimanda pretio, quo ceteræ omnes, quas Vir summus aliorum scriptis præmisit. Initio statim graviter dolet, Germanos nostros, neglecto veterum Romanorum exemplo, in conservandis & ab interitu vindicandis legibus suis nullam olim adhibuisse diligentiam. Sorduit plerisque, quicquid est Germanicum, quodque jam pridem *Juvenalis* risit in Romanorum mulieribus, quibus nihil elegans satisque urbanum videbatur, nisi quod Græcum aliquid redoleret, illud summo quoque jure non de solis Germaniæ fœminis, sed de ipsis viris, dicendum est, qui externa semper in deliciis habuerunt, sua e contrario alto spreverunt supercilio. Nemo ergo mirari debet, eorum etiam leges, quas olim, *Grotio* teste, universa propemodum Europa adoptaverat, apud posteros, recepto semel jure peregrino, ita eviluisse, ut eas facerent nihili, & in angulos sordidissimos projicere non dubitarent. Notum abunde est, quam parum laudati fuerint egregii conatus *Amerbachii*, *Heroldi*, *Sichardi*, *Lindenbrogii*, virorum æneis statuis dignissimorum. Imo, quod incredibile nonnullis videri posset, tam infaustam sortem expertum est *Heroldi Originum & Antiquitatum Germanicarum* volumen, ut Censores Romani omnes in universum libros Autoris istius, quem ipsi ridiculo errore *Herold* vocant, in prohibitorum numerum retulerint. Quam profecto notam innoxium saltem illud Opus nullo alio mereri potuit crimine, quam quod Romani Juris luminibus officere videretur. Nec benigniora fata polliceri sibi poterat vir eximius, *Frid. Lindenbrogius*, dum nactus veterum Germanicarum legum Codicem, adhuc hodie in Bibliotheca Joannea Hamburgi obvium, novam jurium Germanicorum collectionem, una cum Formularum veterum fasciculo, lectionibus variantibus, & erudito Glossario, A. 1613 typis nitidissimis in lucem ederet. Et sane ea, quæ acciderunt deinceps, suis verbis in Præfatione cecinit ut vates. Pauci enim præstantissimo huic Operi justum statuerunt pretium; pauciores usum ejus perspexerunt; paucissimi vero comprehensas illo leges studio quodam dignas judicarunt. Non sine nota dimissus fuit *Schilterus*, qui nimias, quorundam opinione, laudes huic *Lindenbrogii* volumini tribue-

 rat.

rat. Alii ne nomen quidem Germanici Juris ferre potuerunt, quod Ill. *Heineccius* exemplo *Taboris*, non contemnendi JCti, comprobat, quippe qui *Hermannum Conringium*, edito incomparabili *de Origine Juris Germanici* Opusculo, in quo obiter tantum de usu Jurisprudentiæ patriæ forensi quædam monuerat, non solum scurrilibus excepit conviciis, sed & de eo impudentissime scribere non erubuit, *id Conringium potissimum dare operam, ut, omissa Juris Justinianei & Imperatorii rectitudine, in superiorum Seculorum barbariem, ab omnibus damnatam, homines relabantur.* Sed alia longe animo sedet sententia nostræ ætatis JCtis, qui grandi satis ære redimunt, quæ in tenebris olim delitescebant, Juris Germanici opera. Hæc procemii quasi loco disseruit præstantissimus *Heineccius;* in sequentibus de *Lege Salica*, qua Germania non habet antiquiorem, elegantissime commentatur. Constituerat quidem de ipsis, quæ hoc Opere continentur, legibus non vulgaria quædam in medium proferre; at intercessit difficilis morbus, qui eo tempore, quo scribenda fuit isthæc Præfatio, omnem fere ingenii aciem obtuderat. Quod ad originem attinet *Salicæ Legis*, ea quidem ad certum annum referri nequit propter Historicorum silentium; nihilo tamen minus & vere Germanica est, & antiquitate reliquis omnibus longe superior. Quæ ut rectius intelligantur, sciendum est, varias fuisse gentis Francorum tribus, quarum unaquæque sua initio libertate gaudebat, suo regebatur arbitrio. Eo solum casu vires conjungere solebant Franci, si communis hostis periculum minaretur. Hinc aliquando ducem, qui toti præesset exercitui, & virtute polleret, eligebant, quem scriptores Romani, ignari istius moris, plerumque, sed perperam, Regis nomine insigniverunt. Successu tamen temporis tot tribus diversæ in duos majores populos coaluerunt, &, qui superiori Rheno ac Thuringiæ erant propiores, sive a Sala Franconica, sive aliunde, *Salii;* qui partim inferiorem accolebant Rhenum, partim Rhenum inter & Mosam sedem fixerant, a ripa Rheni *Ripuarii*, voca-

vocabantur. Quando *Lex Salica* primum lata sit, ex ipso, quod in *Heroldi* editione obvium est, prooemio patet, quod ut genuinum judicemus, tum Codicis Fuldensis vetustas persuadet, tum locus Autoris *de gestis Francorum* confirmat, qui circa annum 720 hujus legis originem ex eo ipso prooemio deprompsit. In eo vero prooemio primum legimus, gentem Francorum hanc promulgasse legem, *dum adhuc teneretur barbarie.* Qua loquendi formula eorum temporum scriptores ad nihil aliud respiciunt, quam ad religionem paganam. Perspicuis hoc verbis *Childeberti*, Francorum Regis, illustratur, qui scribit: *De Chrenecruda lex, quam paganorum tempore observabant, deinceps nunquam valeat*, &c. Cum ergo *Chlodovæus* A. 496, die Christi natali, sacro baptismi fonte fuerit initiatus; consequens est, ut *Lex Salica* saltem ante hoc tempus exstiterit. Quomodo enim alias emendare, post susceptum baptismum, illam potuisset *Chlodovæus?* Porro ex eodem prooemio discimus, Francos Salios eo tempore, quo de condenda hac lege cogitarunt, nondum sub ullius Regis vixisse imperio. Cum igitur constet, primum apud hanc gentem *Pharamundum* A. 421 regiam dignitatem familiæ suæ intulisse; non possumus non exinde conjicere, non modo *Chlodovæo*, sed & ipso *Pharamundo*, antiquiorem, ac sine dubio circa initium Seculi V perlatam esse *Legem Salicam.* De pagis illis, quorum mentio facta in sæpe adducto prooemio, plura notatu digna disseruit Ill. *Heineccius*, recessitque a *Leibnitio* pariter & *Eccardo*, quorum alter pagos *Windogheve* & *Wisogheve* ad Visurgim, alter ad Unstrutum & Werram, quærendos esse putavit. Novam profert conjecturam, pagos istos pagi majoris Nordgaviensis partes fuisse. Ibi enim urbes imperiales *Weisenburgum* & *Winshemium* pagorum, in quibus sitæ olim fuerunt, nomina videntur servare, & aliunde constat, majorem illum pagum plures alios minores, quorum non omnium superest memoria, suo ambitu esse complexum. Sub finem primæ partis hujus scripti, in quo *de origine Legis Salicæ* disputatum, quæstionis illius mentionem injicit Celeb. Autor, *Germanicane, an Latina, lingua usi sint Salii in condenda hac Lege.* Quanquam ea res ita sit comparata, ut ad liquidum perduci

non

non poſſit, non dubitat tamen exiſtimare, Latina lingua eam fuiſſe compoſitam, quia Germanica eo tempore nondum ita fuerat exculta, ut ſcribi poſſet: &, Latinæ linguæ ignaros haud fuiſſe *Salios*, jam ab aliis eſt obſervatum. Et quid, quæſumus, opus fuiſſet Gloſſis Malbergicis Germanicis, ſi præter Latinum avthenticus exſtitiſſet textus Germanicus? Gloſſas ſaltem has eſſe textus Germanici reliquias, uti *Wachteri* eſt ſententia, nemo ſibi facile perſuaderi patietur. Ipſa autem *Lex Salica* hodie non ſincera, ſed interpolata paſſim, variisque laciniis a Regibus Francorum aucta, ſupereſt, quod ex eodem procemio conſpicitur. Altera hujus Præfationis pars agit de uſu atque autoritate *Salicæ Legis*. Ea ſane non in Francia tantum & Italia, verum etiam in ipſa Germania, diutiſſime legis vigorem ſervavit, teſtantibus omnium, quæ ſubſecuta fuerunt, temporum annalibus. Toto illo tempore, ab imperio *Chlodovæi* usque ad *Chlotarii*, filii, obitum, Francos *Salios* non alia norma in finiendis litibus, quam *Lege Salica*, uſos eſſe, ex prioribus conſtat. Nec poſtea in deſuetudinem abiiſſe hanc legem, vel ex eo perſpici facile poteſt, quod *Chlotarii* nepotes, *Chlotarius II* & *Childebertus II*, quorum ille A. 628, hic A. 596, fatis conceſſit, inter ſe A. 593 pacti ſunt, ut furta ſervorum ex *Lege Salica* coercerentur. Antiquiſſimus ſcriptor, *Marculphus*, qui Seculo VII probabiliter floruit, formulas ſuas non raro ad *Legis Salicæ* normam componit, ex quo non inepte colligitur, ejus uſum tunc in foris præcipue frequentem fuiſſe. Seculo VIII & IX *Carolus M.* non emendavit modo iſthanc legem, ſed & nova quædam capita adjecit. Multo plura eidem Legi hoc nono Seculo addiderunt *Ludovicus Pius* & *Carolus Calvus*. Seculo X *Ubertus*, Tuſciæ Marchio, *ſe vivere* profitetur *lege Saliga*. De Seculo inſequenti luculentiſſimum exſtat teſtimonium *Car. Sigonii*, *eorum temporum conſuetudinem tuliſſe*, *ut omnes ederent*, *qua lege vivere vellent*, *Romana*, *Langobardica*, *an Salica*, &c. Nec eam Legem non fuiſſe obſervatam Seculo XII & XIII, *Otto Friſingenſis*, ſcriptor æquævus, & *Steph. Baluzius* confirmant. Quid? quod exemplis oſtendere potuiſſet Ampliſſ. Autor, quasdam hujus *Salicæ Legis* Conſtitutiones, ceu conſuetudines, adhuc

noſtra

nostra ætate in ipsis Germaniæ foris vigere, si valetudo Viro elegantissimo hoc permisisset.

DE LA MEILLEURE MANIERE DE MESURER SUR mer le chemin d'un vaisseau &c.

id est,

DE OPTIMA RATIONE DIMETIENDI ITIneris, a navi confecti, absque ope observationum Astronomicarum, Schediasma, quod præmium consecutum est, ab Academia Scientiarum Regia propositum, ad annum 1733; Autore Marchione POLENI.

Parisiis, ex Typographia Regia, 1734, 4 maj.

Plag. 5, Tabb. æn. 2.

Celeberrimus Autor, postquam utilitatem & difficultatem propositæ quæstionis breviter declaravit, ipsam tractationem dividit in partes tres. In una de machinis nonnullis agit, aquæ cursu, aut venti vi, agitatis, quas varii Autores ad investiganda navium itinera adhibuerunt. Nec solum harum constructionem machinarum, sed etiam, quid earum utilitati impedimento sit, succincte exponit, tandemque & novam machinam, cujus ope vires venti accuratius æstimari queant, & tabulam, pro singulis Quadrantis gradibus, vim venti respectivam & absolutam ostendentem, conficere docet. Machina est hujusmodi: Fiat diametro *OI*, $2\frac{1}{2}$ pedum circiter, semiannulus ferreus *ILO*, satis crassus, & qui tribus robustis ferreis pedibus *Xu*, *Zc*, *Yr*, (qui etiam cochleis firmari possunt in *c*, *r*, *u*,) sustineatur. Posticus autem per *Xu* ita inflexus ad posteriores partes intelligatur, ut Tabellæ, paullo infra describendæ, motui obsistere nequeat. Secundum vero ipsius semiannuli diametrum posita sit virga ferrea *mn*, innixa prope suas extremitates (quæ duo veluti cardines sunt) intra duas crenas, in superiore semiannuli parte incisas, ut intra hasce liberrime converti possit, non secus ac stateræ axis. Cum virga autem hac, ope quatuor laminarum, *t*, *t*, firmiter copulata sit metallica tabella *QHMN*, cujus fa-

TAB. VI Fig. 1.

cies

cies quadratæ figuræ ſint, latus autem quadrati duos pedes adæquet. Porro tabella hæc, cum a ſola ſua gravitate urgebitur, ad finitorem perpendicularis ſemper erit; at, ſi a vi venti impelletur varie, varie etiam inclinabitur, & quaſi rotabitur circa ferreæ virgæ cardines. Ex medio autem *D* ipſius virgæ *mn* aſſurgat index metallicus *DF*, cujus margo in rectam lineam *DF* deſinat; hæcque linea ita ſit directa, ut, ſi produceretur usque in *g*, transiret per mediam craſſitiem, & per centrum gravitatis tabellæ *C*. Supra vero ſemiannulum ipſum exiſtat ſemicirculus *BGAFP*, in cujus faciem ſint gradus inciſi, hæcque facies ſit ad finitorem perpendicularis, atque poſitione ſua a centro in *D* ita conſtituta, ut gradus inclinationis tabellæ ab indice *DF* hac in facie commonſtrentur. Hæc machina ſuper extimam puppis partem, ubi ventus liber omnino ſit, ita in ventum obvertatur, ut is recta in tabellam incurrat. Quo facto, tabella urgebitur a vento & inclinabitur. Quare index *DF* indicabit angulum *ADF* inclinationis a linea perpendiculari *AD*, quæ usque ad *S* producta ſit. Ponendo autem, (ut uſu venit,) venti directionem eſſe ad finitorem quaſi parallelum, ſi *fingamus*, a vi aliqua *R*, ope funiculi *EC*, applicata ad tabellæ centrum gravitatis *C*, detineri tabellam in eadem poſitione, in qua etiam a vento detineretur, erit vis, hoc eſt, pondus, tabellæ, quod dicatur *K*, ad vim *R*; ut ſinus anguli *FCE* = ſinui anguli *FDP* = ſinui complementi anguli *ADF*, ad ſinum anguli *FCG* = ang. *ADF*. Sed, cum quæratur vis venti impingentis in vela, ponantur autem hæc tum conſtantis magnitudinis, tum perpendicularia ad finitorem, quærenda nunc eſt vis, quam ventus exereret in tabellam ad perpendiculum conſtitutam. Quoniam igitur, ubi tabella inclinata eſt ſub angulo *ADF*, ventus in eam oblique impingit, & obliquitatis menſura eſt angulus *FDP*, idcirco erit vis venti abſoluta (qua ageret in tabellam perpendicularem) ad vim reſpectivam, (qua aget in tabellam inclinatam,) ut ſinus totus ad ſinum anguli *FDP*. Præterea, quia (ductis, ab extremis punctis *a* & *g*, lineis *gs* normali ad *As*, & *ae* perpendiculari ad *gs*,) menſura altitudinis tabellæ inclinatæ ſumi debet juxta *perpendicularem ae*, erit menſura tabellæ perpendicularis ad menſuram

tabellæ

tabellæ inclinatæ ut *ag* ad *ae;* et, si *ag* sumatur pro sinu toto, ut sinus totus ad sinum anguli *age* = anguli *FDP*. Igitur vis venti in tabellam juxta perpendiculum constitutam, ad vim venti in tabellam obliquam impingentis, erit in ratione composita ex ratione sinus totius ad sinum anguli *FDP*, & iterum ex ratione sinus totius ad sinum anguli *FDP*, hoc est, ut quadratum sinus totius ad quadratum sinus anguli *FDP*. Diximus de una parte præsentis Dissertationis. Progredimur nunc ad alteram; in qua de natura directionis cursus navium, & de hujusce cognitionis usu in mensuræ propositæ investigatione, doctissimus Autor disquirit. Et primo quidem postulat, ut liceat (dum agitur de navium motu) datas vires corporis, percussione agentis, exprimere, adhibitis viribus gravitatis. Deinde hæc potissimum Problemata solvit: dato corporis alicujus impetu, huic vim gravitatis æquivalentem invenire; data velocitate aquæ, impingentis ad perpendiculum in datam superficiem, invenire vim gravitatis, æquivalentem impetui, quo aqua in illam agit superficiem; si datum solidum parallelepipedum, quod secundum directionem sui axis moveretur, dato impetu absoluto, dataque velocitate absoluta, moveatur directione eadem per aquam, fingaturque illud in aquam agere sola sua basi, oportet ejusdem velocitatem residuam invenire; si navis data velocitate per aquam moveatur secundum lineæ positione datæ directionem, invenire oportet directionem & rationem ejus impressionis, a qua particula zonæ navis ejusdem urgetur data illa velocitate, dataque illa directione. Sequuntur de navium figura variæ propositiones. Ac postremo agitur de principiis hactenus constitutis, aptandis ad constructionem tabularum, ex quibus itineris navi confecti haberi possit æstimatio. Restat Dissertationis pars tertia; in qua de tutioribus artificiis, ad mensuram itineris navi confecti investigandam, verba facit Illustris Autor. Atque hic primo de navis itinere, funiculi ope æstimando, ut fert Anglica praxis; de praxis hujus incommodis, quæ partim ab altitudine puppis, & curvatura funiculi, oriuntur, partim ab irregularibus motibus, funiculo, & huic annexo ligno, (quod ad figuram naviculæ formari, & inserto gravari plumbo, solet,) impressis;

& de incommodis illis, partim minuendis, partim tollendis, agit. Deinde novum artificium, pro navium velocitate æstimanda, proponit, quod est hujusmodi: *GZ* est columella parallelepipedæ figuræ, satis crassa atque solida, desinens in partem *ZY* cylindraceam. *MNO* est lignea basis, quæ quatuor cochleis, per imum scapum *NDO* trajectis, firmissime connecti debet cum tabulato in ea navis parte, in qua machina adhibebitur. Ideo autem columellæ pars *ZY*, quæ in hanc basin inseritur, teres facta est, ut, ope ansarum *K* & *L*, ipsa columella torqueri possit in gyrum. *CBE* est regula metallica, circa axem insertum in columellam ad *B* perfecte volubilis, instructa semicirculo *ESN*, cujus limbo insculpti gradus. Ad extremum autem *C* regulæ ejusdem, quod in ampliorem figuram extenditur, superpositum intelligatur haud exiguum pondus. Semicirculi diameter, & margo *tm* portionis regulæ, congruunt cum una eademque linea recta, in qua etiam sunt centrum *B* circumvolutionis regulæ, & centrum *a* semicirculi. *AFB* est circuli quadrans, cujus centrum in *B*, & cujus superficies in eodem plano est cum columellæ facie *GZ*, & cujus sunt *in limbo signati* gradus; *ac* est funiculus, hujusque una extremitas centro *a* semicirculi *ESN* firmiter (ut ita dicamus) infixa est; altera vero extremitas connexa est cum globo *Q*. Quod vero attinet ad harum partium mensuras, pars *BE* duorum pedum, pars *BC* trium pedum & amplius, diameter globi *Q* unius pedis, esse possent, & reliquæ partes (præter funiculum) partibus figuræ possent proportione respondere. Sed plurimum in hujusmodi determinatione tribuendum erit experientiæ. Firmetur nunc, cochlearum ope, machina in navis situ, ex quo globus *Q* projici in mare faciliter possit; quo autem humilior erit situs, hoc est, quo centri *a* altitudo supra summam superficiem maris minor erit, eo aptius ad usum machina erit collocata. Poni itaque posset e regione alicujus ex iis humilioribus fenestris, quæ bellicis tormentis excipiendis inserviunt. Ea constabilita, projiciatur in mare globus *Q*; atque tanta sit funiculi longitudo, ut ejus pars ad superficiem maris accommodetur, & trahi *globus* commode possit. Columella autem circumvolvatur, usque dum

funis

TAB. VI Fig. 2.

funis parum distet a semicirculi limbo. Dum machina, una cum navi, progreditur, trahetur globus *Q*, cui resistet aquæ columna *RTXV*, basin habens æqualem maximo globi circulo. Tantaque erit velocitas navis, quanta velocitas globi, & quanta etiam (si nihil extrinsecus accedat) velocitas aquæ globo resistentis. Itaque, si ope machinæ cognosci poterit velocitas aquæ, cognoscetur etiam navis velocitas. Patet autem, fieri oportere, ut ab aquæ resistentia contra globum trahatur funiculus, & ab hoc regula *CE*, quæ accommodabitur ad eum angulum, ut æquilibrium fiat inter vim aquæ resistentis, & pondus extremi regulæ *C*, cujus regulæ, demto pondere *C*, partes supra & infra *B*, Cel. Autor æqualium momentorum esse vult. At, ubi fiet æquilibrum, pondus *C* ad resistentiam aquæ, hoc est, ad actionem globi *Q*, ita se habebit, ut linea perpendicularis *BI* ad perpendicularem *BP*, quarum linearum ratio, ex datis, in triangulis rectangulis *aBI*, *CBP*, angulis & hypotenusis, facile cognosci potest. Modo ex iis, quæ supra dicta sunt, ostendere licet, vires aquæ resistentis futuras esse in duplicata velocitatum ratione. Ergo, ubi ex noto pondere *C* notæ fient vires aquæ resistentis, nota etiam fiet ratio inter velocitates, quæ erunt in subduplicata ratione virium earundem. Si igitur nonnullæ vires, & iisdem respondentes velocitates, ab experimentis notæ fiant, reliquæ etiam velocitates ex observationibus atque ex analogia cognoscentur. Quin facili ratione construendæ essent ad plurium angulorum combinationes Tabulæ, quæ in actione ipsa pro simplicis usus commoditate haud exiguum momentum haberent.

VIRIUM, QUÆ TERREIS REMEDIIS GRATIS hactenus adscriptæ sunt, examen rigorosius, quo simul multarum traditionum practicarum mythologia & vanitas dilucide declaratur, atque ad rationalem magis pharmacorum electionem, variorumque morborum sanationem, præeuntibus recentissimis artis principiis,

via ostenditur, Autore BALTHASARE LUDOVICO TRALLES, Medico Vratislaviensi.

Vratislaviæ & Lipsiæ, apud Michaelem Hubertum, 1740, 4. Alph. 3.

Herculeo prorsus conatu Cl. Autor materiam medicam velut Augiæ stabalum a sordibus suis repurgare, &, exterminatis tot pulvisculis inertibus, numerum remediorum insigniter diminuere, aggreditur, quem alias commendato frequentiori Camphoræ, venæsectionisque jugularis, usu, non sine laude auxit, sicut ipse reliquis etiam libellis suis eos, qui rationalem & doctam Medicinam amant, non mediocriter sibi obstrinxit. Haud immerito enim is cum tot aliis cordatis viris queritur, Medicinam immensa insulsorum atque futilium medicamentorum mole laborare adhuc, & ob hanc ipsam causam non exiguum splendoris sui ac decoris capere detrimentum, cui quippe paucorum, sed probatorum, accurato & prudenti usu magis consultum foret. Movit itaque rei indignitas, & conjunctum cum ea valetudinis humanæ damnum, Cl. Autorem, ut aliquam *ejusmodi* remediorum inutilium classem, quorum creber usus ne nostra quidem hac ætate desiit, ad examen curatius acriusve revocare institueret. Quam suam provinciam tam egregie obiit, ut toto hoc libro acumen judicii, exquisita doctrina, ingenuus bene de re medica merendi animus, candor, veritatis amor, ab omni partium studio quam maxime alienus, aliæque dotes, exsplendescant. Scapham enim, ut ajunt, scapham cognominat, a compluribus celeberrimis superiorum temporum atque nostræ ætatis Medicis, modeste tamen, dissentit, interdum vero & durius vitia praxeos, quam vocant, hodiernæ reprehendit, multaque *παράδοξα*, & a communibus Medicorum placitis perquam remota, tuetur, ut, ipsum male apud non paucos exinde auditurum esse, & in jus hæreseos medicæ vocatum iri, non temere credamus. Alia erit prudentiorum sententia, qui Autoris curas & castigationes in rem suam convertent. Horum causa id tantum dolemus, quod, cum Noster sæpenumero clariores vel morborum, vel virtutum, quæ in remediis ad *præstandas*

opera-

operationes quasdam neceſſario requiruntur, ideas docto copioſoque ſermone tradiderit, ſine quibus præmiſſis, accurateque comprobatis, inertiam medicamentorum terreſtrium demonſtratu eſſe difficilem recte exiſtimavit, ea omnia, quanquam præſtantiſſimæ doctrinæ & bonæ frugis pleniſſima eſſe videmus, niſi limites nobis poſiti ſint excedendi, ne breviter quidem ſtrictimque repeti a nobis queant. Quoniam vero dignus hic liber nobis videtur, cujus non brevis tantum ſumma, ſed totum quoque volumen, ab intelligentibus harum rerum hominibus diligenter perlegatur, nobis nunc ſatis erit, præcipua ejus capita more noſtro breviſſimis ſignificare. Exſtat in fronte libri Diſſertatio de frequenti fatuorum remediorum in praxi quotidiana uſu, ejusque cauſis potioribus, qua hoc argumentum
Autor ſcite deduxit. Ineptiſſimis quippe remediis ob antiquas §. 1.
traditiones eximiæ ſæpius in medendo vires tribuuntur. Qua
de re præ ceteris etiam teſtantur compoſitiones officinales, maxi- 2.
mam partem abſurdæ, quibus omnia, etiam recentiſſima, diſpenſatoria
adhuc abundant. Sicut vero lis illa, præſtentne ſim- 3.
plicia compoſitis, chemica Galenicis, an vero viciſſim hæc illis,
nullius uſus eſt; ita futilitas quorundam remediorum, adhuc re- 4.
ceptorum, tribus evincitur ſpeciminibus, exemplo ſcilicet he- 5.
patis anguillæ, aquarum ſtillatitiarum officinalium plerarumque, 6.
& ſpecifici cephalici, tum olim a *Michaele* confecti, tum ab aliis 7.
correcti. Et, cum hujus præcipua virtus Cinnabari in acceptis 8.
feratur, ejus quoque virtutem in corpore humano nullam eſſe
oſtenditur. Si qua enim eſſet, ſoli deberetur Mercurio, qui 9.
tamen non agit in corpus, niſi in ſubtiles moleculas ſolutus di- 10.
viſusque, & quando ipſi acidi quidquam adhæreſcit, quod ta-
men utrumque in æthiope & cinnabari non obſervatur, neque 11.
effectus, ut ab uſu mercurialium, in corpore animadvertuntur, 12.
cum æthiops & cinnabaris noſtris humoribus ſolvi haud queat,
unde nec ſalivationem excitant, quacunque doſi porrigantur, & 13.
quacunque ratione præparentur. Quocirca Noſter laudes cin- 14.
nabaris inanes, & perfugia, in quibus ſibi aliquid præſidii ad explicandas operationes nonnulli invenire videntur, miſera eſſe contendit. Ad cauſas vero, quare tam frequenter remedia inertia

§. 15. ertia in usum veniant, pertinent medicastrorum, semimedicorum, & eorum, qui novas medicinas jactitant, impudentia, no-
16. 17. vitas & tituli remediorum, Chemiæ abusus & amor nimius, usus
18. 19. tyrannis, observationum & experientiæ inanis allegatio, theo-
20. riæ morborum mechanicæ neglectus, operationis remediorum
21. mechanicæ ignorantia. Nunc ad ipsum librum procedamus.
Cap. I. Terreorum medicamentorum nomine Cl. Autor complectitur ea omnia, quæ formam pulverum præ se ferunt, aut in eum facile rediguntur, simulque odore & sapore manifesto destituuntur, nullis menstruis, nec aqueis, nec oleosis, nec spirituosis, obediunt, imo in ipso igne fixa perstant. Variis hæc pharmocopœorum artibus mutantur, & nunc simpliciter contusione ac tritu tractantur, nunc in veram calcem vivam calcinatione convertuntur, nunc philosophica, nunc corrosiva, calcinatione exercentur, nunc arcanis modis præparantur, nunc succo citri sine fructu saturantur, ex quibus alii alia, utplurimum sine ratione,
II. commendare solent. Quamvis vero ad nauseam usque ea laudentur hodie, & crebriorem in usum veniant, id tamen fit sine causa, quoniam tantum abest, ut aliquem insignem fructum
III. præstent, ut aliquando abusu insigne damnum afferant. Quod ad primam crebri hujus usus originem attinet, illa a Pathologia acida, quondam adeo adamata & exculta, repetitur, unde & præcipui remediorum istorum fautores *Helmontius*, *Tachenius*, *Sylvius*, *Bontekoe*, *Gehema*, *Blancardus*, *Waldschmidius*, *Craa-*
IV. *nenius*, *Ettmüllerus*, *Langius*, & *Teichmeyerus*, fuerunt. Quandoquidem vero Pathologia illa acida dudum tum ab aliis viris doctissimis, tum ab *Hoffmanno*, *Bergero*, *Pitcarnio*, *Bœrhaavenio*, *Baglivio*, *Valisnerio*, fuit confutata; facile apparet, neutiquam his terreis & absorbentibus remediis tam amplum in praxi relictum esse locum, quæcunque etiam ratiunculæ adducantur.
V. Id quidem certum est, ea ad acidum, in primis viis præsens, destruendum esse quam maxime accommodata, atque hinc adversus varios morbos valere, maxime apud infantes, modo vera absorbentia, atque ex ingenti farragine selecta, in usum veniant, nec in morbis infantum, quibus absorbentia potissimum conveniunt, negligantur, ineptis aliis medicinis, ut mos fert praxeos,

in

in illorum locum ſubſtitutis. Quam ob cauſam illorum uſus in morbis infantilibus, a viris graviſſimis tantopere inculcatus, hic gnaviter vindicatur. Ceterum vix probabile eſt, terrea ſolvi in ventriculo, & ſoluta ultra primas vias ad ſanguinem ferri, id quod ipſi fautores terreorum intellectu difficile eſſe concedunt, licet uſum illorum, qui ſine tranſitu in ſanguinem ſæpe vanus eſt, fabellis quibusdam incruſtare, nihilo minus annitantur. Communi fere conſenſu terrea diaphoreticis adſcribi ſolent, quamvis etiam ſubinde diſcordes ſententiæ obſerventur, quod vel exemplo antimonii diaphoretici patet. Virtutem hanc diaphoreticam inde repetunt, quod vel acidum, ſanguinem ligans, abſorbeant, vel ſale ſuo volatili penetrent, vel villos vaſorum roborent, vel orgasmum temperent. Quorum omnium ut vanæ ſunt opiniones, nulloque nixæ fundamento; ita illæ ipſæ virtutes, quæ a remediis, diaphoreſin moturis, exſpectantur, terreis his nullo modo inſunt, quanquam ea interdum per accidens, ut ajunt, diaphoretica evadant. Pari etiam ratione inter diuretica referuntur, quod acidum mitigent, ſed fruſtra, quod ii facile intelligent, qui dotes, in remedio diuretico vero requiſitas, perſpectas habent, quæ in terreis nemo unus inveniet; quamvis aliquando itidem per accidens urinam aliquantum moveant. Perperam quoque ipſis virtus antiſpasmodica, vel ob gelatinoſas particulas, terreis irretitas, vel ob ſal volatile, ipſis inſitum, tribuuntur. Ex theoria enim ſpasmorum facile deducitur, quid agere debeat remedium, adverſus iſtos profuturum, quod omne a familia terreorum, nominatim quoque pulv. Marchion. Antepileptico novo, & ſuccino præparato, incaſſum exſpectes. Quanquam infinitus eſt remediorum antepilepticorum terreſtris indolis numerus; ex theoria tamen convulſionum atque epilepſiæ ſatis liquet, utriusque medicationem per ejus generis remedia inertem & fatuam eſſe, ineptisque & inanibus cauſis niti. Parum vel nihil valent vires eorum tonicæ, roborantes & conſtringentes, quæ hinc præpoſtere etiam adverſus dyſenteriam, abortum, fluorem album, & gonorrhœam, prædicantur. Mirum in modum etiam nunc a nonnullis propter virtutem cardiacam efferri ſolent, indeque infini-

Cap. VI. VII. VIII. IX. X. XI.

infinitus propemodum medicamentorum compositorum hujus furfuris numerus in officinis prostat. Si vera tamen virium & debilitatis ratio eruitur, mox intelligitur insulsa harum laudum vanitas, quæ lepidis hic se narratiunculis quam maxime
Cap. XII. tuetur. Quamvis inter antorgastica quoque & refrigerantia referantur terrea, id tamen non fit, quod ex natura caloris generatim, tum & sigillatim caloris in corpore humano, consequatur, terrea iis esse viribus, quæ ad exstinguendum fervorem corporis nimium requirantur, sed quod ex futilibus olim
XIV. rationibus huic remediorum classi fuerint adscripta. Neque aliter se res habet cum hæmorrhagiis, quarum ingenium atque medicatio vera terrea non admittit, sive ut pectoralia, sive acrimoniam sanguinis corrigentia, sive antorgastica, sive incrassantia, sive adstringentia, adhibeantur, quod a Nostro hæ-
XV. moptyseos exemplo præclare declaratum fuit. Veteres terrea medicamenta adversus inflammationes, quod acidum corrigerent, recentiores autem, quod transspirationem moverent, collaudarunt, ob quam etiam causam eorundem ad pleuritidem usus adeo celebrari ab illis consuevit, quanquam *ipsa inflammationis* indoles, recte evoluta, longe aliam medicationem re-
XVI. quirat. Varii generis terrea pro antinephriticis venditantur, vel propter signaturam, vel propter vim diureticam, vel antispasticam etiam, aut adstringentem. Quæ quam parum ob fictas has rationes valeant, ii satis intelligunt, qui veram calculi theoriam perspectam tenent, atque ex hac, longe alia prophy-
XVII. laxi & medicatione opus esse, concludunt. Pari etiam ratione, quanquam creberrime terrea ad febres debellandas usurpantur, id ob frustra excogitatas causas fit, ut scilicet vel acidum corrigant, vel fermentationem motumque intestinum compescant, vel diapnoen moveant, vel bilis acrimoniam & fervorem temperent. Vera febrium cognitio alia longe remedia postulat. Seorsim nonnullæ febres immerito biliosæ dicuntur, & febrium æstusque febrilis causa minus recte a bile arcessitur, ipsæque febres ab iracundia natæ, febrisque ardens κατ' ἐξοχὴν vulgo
XVIII. biliosa dicta, neutiquam a bile proficiscuntur. Ex *anthematibus* febrium acutarum ordinarie terrea destinantur, sed ineptissime.

ptiſſime. Qui enim verum eorum ingenium, genuinasque cauſas, diligenter perquiſiverunt, illi ſatis obſervarunt, longe aliud agendum eſſe in his morbis, quam quod ab ejusmodi medicamentis exſpectari queat. Varii autem Medicorum errores occurrere ſolent circa exanthematum cauſam, prognoſin, & therapiam, quando in hac vel noxia remedia, vel nimis innoxia, adhibentur, vel vere congrua & accommodata, e. g. venæſectio, clysmata, nitrum, pro damnoſis declarantur. Immenſus Cap. XIX. terreorum numerus in febribus malignis, ut virtute ſua bezoardica & alexipharmaca veneno harum febrium reſiſtat, adhibetur, ſed præter omnem rationem, ſive cauſas aniles & fabuloſas, ſive qualitatem terreorum frigidam & ſiccam, ſive acidum malignum, ſive diaphoreſin movendam, ſive vim cardiacam, ſive motum inteſtinum cohibendum, ſpectes. Longe alia poſtulat in his febribus venenum in aere contentum, acris, putridæ, & ſepticæ indolis, quando hauſtum vires proſternit, fibrillas nerveas irritat, adeoque ſtagnationes & inflammationes excitat, unde ſymptomata omnium malignarum proficiſcuntur. Quoniam igitur tunc ante omnia ſtimulum venenatum obtundere atque ejicere oportet, remedia alexipharmaca, eam ob cauſam uſurpari ſolita, maxime nocere, terrea autem inutiliter dari, acida contra, & præcipue acetum, vere prodeſſe ſolent. Præterea vero effectus ſtimuli illius curentur, cauſæque, morbum generantes, avertantur. Agnoverunt hanc terreorum inertiam non pauci clariſſimi Medici, adeoque ex illorum cenſu fere omnia, lapides bezoardicos, terras ſigillatas, & bolar cornu cervinum, unicornu verum, marinum, & foſſile, calces antimoniales omnes, rejecerunt. Quod vero generatim de exanthematibus valet, id ſigillatim petechiis & purpuræ convenit, quibus XX. fruſtra opponi pulveres terreos, earum indoles ac genius facile evincunt. Neque minus tum febrium intermittentium, tum XXI. catarrhorum, natura patitur, ut terrea hic aliquid laude dignum efficiant, quamvis eorum uſum maxime pervulgatum eſſe conſtet. Ob vim acidum deſtruendi multi non exiguum auxilium in arthritide & rheumatiſmo a terreorum uſu pollicentur, ſecus atque utriusque morbi ingenium permittit. Nec

Cap.XXII. plures exſpectare licet in contuſionibus ad ſanguinis coagula diſſolvenda, modo quis ſatis intellexerit, quibus remediis ſuperandæ contuſionum conditioni neceſſariis ſuccurrere Medicus habeat. Ad extremum notat Cl. Autor & alios quosdam pulveres terreos inertes, ut oſteocollam, pulveres ad ſtrumas, cornu cervi uſtum adverſus vermes, pulveres ad lac generandum confectos, pulveres poſt animi affectus graviores dari ſolitos, magneſiam albam, atque ita cauſam ſuam perorat. Ad quam oppugnandam ſi qui forte ex Medicis ſurrecturi, &, nonnullorum remediorum virtutes crebra & accurata experientia cognitas confirmatasque eſſe, quamvis earum operandi rationem nondum perfecte ingenium aſſequatur, cauſaturi eſſent, nos tamen eum ex tota hac tractatione fructum perceptum iri exiſtimamus, ut maxima pars inutilium ejusmodi remediorum exturbetur merito, reliquorum vero amplæ & nimiæ laudes juſtis limitibus coerceantur.

PETRI ARTEDI, SUECI, MEDICI, ICHTHYOlogia, ſive Opera omnia de Piſcibus. Vindicavit, recognovit, coaptavit, & edidit, CAROLUS LINNÆUS, Med. Doct. & Acad. Imper. Nat. Cur.

Lugduni Batavorum, apud Conradum Wishoff, 1738, 8.
Alph. 1 plag. 11½.

Quemadmodum Clariſſimus *Linnæus* propriis ſuis ſcriptis, Syſtemate ſcilicet naturæ, & Methodo plantas dividendi, orbem ſibi obſtrictum reddidit eruditum; ita non minorem eidem navavit operam, edendo amici ſui, *Petri Artedi*, *Opera ichthyologica* poſthuma, perfectiora in hoc argumento, quam antea ulla. Præmiſit ipſe Operi huic *Vitam Petri Artedi*, cujus potiora paucis delibabimus. Natus eſt ille naturæ myſtes in Angermannia, Sueciæ provincia, ad templum *Anundſiö*, (utimur *Linnæi* verbis,) A. 1705 d. 22 Februarii. Patrem habuit *Olaum Artedum*, tum temporis ibidem verbi divini præconem, ac deinde Normalingenſium paſtorem. A teneris unguiculis puſio, felici memoria & ingenio gaudens, ingenii

genii ſecutus impetum, Neptuni greges & Floræ delicias noſſe cupiebat. A. 1716 in ſcholam Hernœſandenſem ad bonarum artium mercaturum mittebatur, ubi aſſiduo ſtudio in literas incumbens, horas ſucciſivas in inveſtigatione piſcium & collectione florum conſumebat. Deſtinatus a parente ſanctioribus Theologiæ ſtudiis, A. 1724 celebrem Sueciæ Academiam Upſaliam adibat, ſed captus Hiſtoriæ naturalis ac Alchemiæ dulcedine, medico ſe conſecrabat ſtudio. Erat ſtatura proceriori, corpore macilento, crinibus longis ac nigris, facie *Joanni Rajo* (quantum ex icone ejus colligere licet) ſat ſimili, animo humillimo, judicio firmo, antiqua virtute. In humanioribus literis & linguis Europæis erat exercitatiſſimus, in philoſophicis doctus, in medicis ſolidus, in ſermonibus blandus. Cum Cl. *Linnæus* A. 1728 ex Academia Lundinenſi in Upſalienſem concederet, cum hoc conterraneo ſuo amicitiam inibat integerrimam, &, quanquam inter eos animorum quædam diverſitas intercederet, ea tamen non obſtante, ſanctiſſimam uterque animorum conjunctionem ſervabant. Ambo varias excolebant in ſcientia naturali partes, donec alter alteri ſingulare quoddam in ea cederet penſum, ſtudio ſingulari excolendum. *Linnæus* ſcilicet *Artedo* committebat *ſtudium inquirendorum piſcium & amphibiorum;* hic vero illi *avium & inſectorum.* In *Lithologia* autem & hiſtoria *quadrupedum* æquo ſeſe exercebant labore. Diſceſſuri tandem, & quidem *Linnæus* in Lapponiam, *Artedus* in Angliam, uterque alterum per teſtamentum, ſi ſupremum alterutri diem obire contingeret, conſtituebat hæredem omnium manuſcriptorum & collectionum in hiſtoria naturali, poſt mortem alterius edendarum. *Artedus* A. 1734 Holmiam adibat, &, acceptis ab affinibus ſuis ſumtibus, ad iter, quod meditabatur, maxime neceſſariis, ſub initium Septembris adſcendebat navem, & diſcedebat Londinum Anglorum. Interea Cl. *Linnæus*, viſis Dalekarlia, Alpibus Norvegicis, Norvegia, inferiore Suecia, Dania, Germania, Lugdunum Batavorum in media æſtate anni 1735 viſitabat, ob interrupta commercia literarum, ſæpiusque iteratam locorum variationem, plane ignarus, ubinam commoraretur *Artedus;* ſed inopinato Lugduni videbat amicum *Artedum*, qui Londino

 dino

dino huc advenerat. Hic *Artedus* in Medicina Doctorales honores meditatus eſt, ſed, exhauſtis fere, per factas in itinere expenſas, ſumtibus, ſuum ad patrios Lares reditum maturavit. Tum vero nova ſeſe ipſi in Hollandia offerebat ſors. Clariſſimus ſenex, *Albertus Seba*, pharmacopæus Amſtelædamenſis, paulo ante Cl. *Linnæi* operam *Tomi III Theſauri* ſui rerum naturalium de Piſcibus perficiendo poſtulaverat. Dum autem hic aliis implicitus negotiis erat, *Artedum Sebæ* commendabat, a quo Noſter digna labore præmia exſpectare poterat. A. 1735 die 27 Septembris *Artedus* noſter vocabatur ex hoſpitio ſuo, ut cum *Seba* cœnam ſumeret, cumque domum tendens per tenebricoſas minusque ipſi cognitas plateas iret, infelici paſſu in foſſam cadebat, & in elemento piſcium, quorum vitam ſtudio indefeſſo conſideraverat, vitam finiebat, irreparabili rei ichthyologicæ damno. Vitam Autoris ſequitur ipſius Præfatio, in qua totius libri rationem reddit. Totus liber *quinque* abſolvitur *Partibus*. *Pars I* exhibet *Bibliothecam ichthyologicam*, ſeu hiſtoriam literariam ichthyologicam, quam ideo toti tractationi præmiſit, *ut uno quaſi* intuitu præcipua Ichthyologiæ fata conſpici queant. Recenſuit in ea Autorum, qui de piſcibus ſcripſerunt, libros; notavit eorum titulos, loca, & tempora editionum; commemoravit libros, capita, paginas, icones, ſtilum, & Autores, in quolibet ſcripto citatos. Addidit judicia, quid quivis Autor præſtiterit, quali methodo & ſucceſſu ſcripſerit, & hanc partem ſecundum Secula diſpoſuit, in quibus quisque Autor floruit. Reliquit autem hanc Bibliothecam imperfectam, additurus Autorum vitas, niſi morte inopinata præventus fuiſſet. *Pars II* continet *Philoſophiam ichthyologicam*, quam ſolam Autor abſolutam reliquit. In hac abſolvit fundamenta Ichthyologiæ, & theoriam characterum genericorum, differentiarum ſpecificarum, varietatum & nomi-
Pag. 3 ſeq. num, rationibus demonſtrat, & exemplis comprobat. Explicat
24 ſeq. omnes *piſcium partes* externas & internas, easque ſecundum differentiam illarum in numero, figura, ſitu, proportione, aliisque circumſtantiis, ubi varias obſervationes, hactenus *ignotas*,
46 ſeq. admiſcuit. Piſces ipſos in *claſſes* vel *ordines* diviſit, inprimis admo-

admonens, ejusmodi ordines debere esse naturales. Egit de *generibus piscium* naturalibus, & *characteribus generum* genuinis. *Nomina generica* barbara, minusque adæquata, aut exotica, reformavit, datis certis canonibus; & contra Latina ac Græca restituit, & *generibus piscium*, quæ nominibus carent, nova imposuit nomina. Explicavit etiam *species generum* distinctas, & quid variationes specierum sint. Porro *nomina specifica* reformavit, & indicavit, quænam sint falsa & spuria, vel vera. Certe in hac *Parte* doctissimus Autor magno judicii acumine Philosophum egit, ac ejusmodi regulas & observationes proposuit, quæ ceteris paribus etiam in aliis Zoologiæ doctrinis non sine usu insigni applicari ac usurpari possunt. *Pars III* hujus Ichthyologiæ describit *genera piscium*. Huic Clarissimus *Linnæus* binas præmisit Epistolas dedicatorias. Prima scripta est ad Dom. *Georg. Cliffordium*, Juris utriusque Doctorem Amstelædamensem. In hac Mæcenatem hunc literatum laudat, quod, eo sublevante, *Artedi* Opus prodire potuerit, de cujus illustris viri propenso in manuscripta *Artedi* animo Clarissimus *Linnæus* pluribus egit in Autoris vita sub finem. Altera Epistola nuncupatoria data est ad Autoris affines, *Jonam Liungbergium*, in urbe Umoa verbi divini ministrum, & *Petrum Biur*, ibidem mercatorem, in qua laudat, quod hi duumviri nullis sumtibus pepercerint, ut perfici posset Autoris susceptum opus; quodque *Linnæo* petenti veniam concesserint occupandi publicique juris faciendi manuscripta. Has Epistolas sequitur Præfatio *Linnæi* ad Lectorem, in qua animadvertit, Autorem in hac *Parte* integram Ichthyologiæ praxin in compendium retulisse, primumque esse, qui certa genera & species piscium constituerit. In ipsa tractatione statim sub initium *clavem ordinum Ichthyologiæ* ob oculos ponit, fundamento ordinum desumto ex caudis, pinnarum radiis & branchiis. *Ordo primus* continet pisces *malacopterygios*, hoc est, pisces cauda perpendiculari, pinnarum radiis osseis, branchiis ossiculatis, pinnis inermibus. *Ordine secundo* exhibentur pisces *acanthopterygii*, id est, ejusmodi pisces cauda perpendiculari, pinnarum radiis osseis, branchiis ossiculatis, pinnis pungentibus. *Ordo tertius*

[Margin: Pag. 50 seq.; 64 seq.; 74 seq.; 80 seq.; 5 seq.; 44 seq.]

Pag. 82 seq. *tertius* ob oculos ponit *branchiostegos*, scilicet pisces cauda perpendiculari, pinnarum radiis osseis, branchiis ossibus destitutis. 89 seq. *Ordine quarto* recensentur *chondropterygii*, hoc est, pisces 104 seq. cauda perpendiculari, pinnarum radiis cartilagineis. *Quintum* tandem *ordinem* constituunt *plagiuri*, id est, pisces cauda horizontali. Cuilibet nomini piscis addidit nomina exotica, atque aliorum Autorum veterum & recentiorum, citando paginas vel folia, ubi ejusmodi nomina & descriptiones occurrunt. Addita est huic Operi Appendix & index nominum 1) Latinorum, 2) Suecicorum, 3) Danicorum, 4) Germanicorum, 5) Belgicorum, 6) Anglicorum, 7) Gallicorum, 8) Italicorum, 9) Hispanicorum, 10) miscellaneorum, 11) Græcorum. Unicum id dolemus, Clarissimum Autorem non addidisse nomina Hebraica piscium ejusmodi, qui in sacris literis occurrunt, quo facto, majori usui Theologis in Hermenevtica sacra esse potuisset. Excipit hanc Partem *Ichthyologiæ Pars IV*, quæ agit *de synononymia piscium*, immensi laboris opus, quod Autor ex omnibus propemodum Autoribus, *Actore*, *Æliano*, *Alberto Magno*, *Aldrovando*, *Ambrosio Mediolanensi*, *Apulejo*, *Aristotele*, *Asselene*, *Athenæo*, *Avicenna*, *Ausonio*, Autore de natura rerum, *Byzantino*, *Cassiodoro*, *Charletono*, *Columella*, *Columna*, *Publio Figulo*, *Carolo Figulo*, *Gesnero*, *Grewi* Museo Societatis Anglicæ, *Gyllio*, *Hermolao Barbaro*, *Hildegardi*, Abbatissa, *Imperato*, *Jonstono*, *Jovio*, *Mangolto*, *Marcgravio*, *Massario*, *Oppiano*, *Ovidio*, *Plateario*, *Plinio*, *Pisone*, *Raji* Synopsi piscium, *Rzaczynscho*, *Rondeletio*, *Salviano*, *Sibbaldo* de Balænis, *Seasippo*, *Sloanii* Historia Jamaicæ, *Schwenckfeldo*, *Schonefeldo*, *Solino*, *Strabone*, *Varrone*, *Willoughbejo*, *Wottono*, collegit. *Pars V* hujus Ichthyologiæ exhibet descriptiones specierum piscium, quos doctissimus Autor vivos præsertim dissecuit & examinavit, inter quos primario pisces regni Sueciæ facile omnes accuratissime describuntur cum non paucis aliis. In Præfatione hujus *Partis* Clarissimus *Linnæus* refert, qua constantia & quam assiduo labore pisces suos descripserit Autor. Ipse vero Autor in tractatione interpretem naturæ solertissimum egit. Non solum enim omnes piscis cujuslibet partes, tam internas, quam externas, examinavit, & examinatas accuratiori

ratiori ſtudio deſcripſit, ſed etiam earundem longitudinem ſecundum uncias & lineas mathematica menſura emenſus eſt. Nullum etiam piſcem in hoc Opere deſcripſit, quem ipſe non viderit, ſi ſolos cetaceos excipias, quos nullus fere Ichthyologorum vidit, præter doctiſſimum *Robertum Sibbaldum*, ex quo præcipua de cetis ſumſit.

JO. ARNOLDI NOLTENII, S. S. THEOL. D. Concion. Regii, & ſupremi Boruſſiæ Senatus Eccleſiaſtici, Societatisque Regiæ Scientiarum, Membri, Diſſertationes duæ: prima de Judicio ſanctorum in mundum & angelos, ad 1 Cor. VI, 2, 3, *ſecunda de Miraculis, per ſe veritatem religionis Chriſtianæ demonſtrantibus.*

Amſtelodami, apud Henricum Vieroot, 1739, 8.

Plag. 10½.

Quæ hic exhibentur Diſſertationes, ab aliquot jamdum annis formis publicis deſcriptæ, ob præſtantiam ſuam cupidos invenerunt lectores. Quare, cum in paucorum manibus verſarentur, optimo conſilio Cel. *Gerdeſii* eſt factum, ut ipſæ illæ typis fuerint iteratæ, eo maxime, quod Autor Summe Venerandus, qui non multo poſt editionem hanc procuratam in vivis eſſe deſiit, additamenta quædam cum ipſo communicavit. Priorem Diſſertationem conſignavit, cum adhuc Hanoveræ Sereniſſimæ Electrici Brunſuico - Hanoveranæ a Concionibus aulicis eſſet, & in procinctu ſtaret, ut decretam ſibi Profeſſionem theologicam in Academia Viadrina adiret, ſpecimen aliquod pro capeſſendis ſummis in Theologia honoribus editurus, evulgatam Bremæ A. 1718, 4. Poſteriorem eodem anno per modum Diſputationis Academicæ Francofurti ad Viadrum luci dedit, ipſo Præſide publice defenſam. Utraque, ſimul ac prodiit, virorum doctorum applauſum & comprobationem meruit. Priorem non ſine laude recenſuerunt Autores *Bibliothecæ*, ſic dictæ, *Bremenſis Claſſ. I Faſc. IV pag. 578 ſeq.* eademque poſthæc *Theſauro*

theologico-philologico Hasæo-Ikeniano eſt inſerta; poſterioris cum laude meminit Cel. Genevenſium Theologus, *Jo. Alphonſus Turretinus.* Sed, ut brevibus illarum argumentum, & præcipua momenta, exhibeamus, inſtituti noſtri ratio poſtulat. *Diſſertatio I* in *duas* partita eſt *Sectiones. Prima* eſt ἀνασκευαςικὴ, *ſecunda* κατασκευαςική. In *prima* proponuntur circa locum *1 Cor. VI*, *2*, *3*, interpretum ſententiæ diverſæ, quorum alii ad judicium *univerſale*, alii ad *particulare* quoddam *externum*, in hac vita, reſpici autumant. Qui de judicio ultimo accipiunt, quod de ſanctis dicitur, non uno modo explicant, aliis, ipſos tantum judicium Chriſti *approbaturos*, aliis, tanquam *aſſeſſores* ſpectari debere, aliis denique, ipſos ſua vita malos angelos condemnaturos, judicantibus. Sententia hæc antiquiſſimorum fere eſt Patrum, pluriumque recentium Theologorum; verum, cum olim omnes ſiſtendi coram tribunali Chriſti, adeo, ut ad illos nullæ judicii partes pertineant, neque ad ſcopum Apoſtoli aliquid faciat, hic locum eam habere
Pag. 13. non poſſe, argumentis in medium prolatis oſtenditur. Qui ad judicium aliquod *externum* particulare ſuis deflectunt cogitationibus, illi rurſus in duas ſecedunt factiones, aliis de judicio aliquo *eccleſiaſtico*, aliis de judicio ac regimine *politico*, cogitantibus. Pontificii ex verbis his temporalem eccleſiæ Romanæ monarchiam extundere nituntur, quod faciunt *Æneas Sylvius*, poſt ad faſtigium Sedis Romanæ evectus, *Pius II* appellatus, & *Franciſcus Bozzius*, Eugubinus. Hujus rei aliquid jamdum viſum fuit Seculo II & III, ubi Epiſcopis poteſtas, lites, inter Chriſtianos exortas, dirimendi, eſt data, ab Imperatoribus Chriſtianis
19. poſt id tempus confirmata. Opinio hæc ferri non poteſt, 1) quia nominantur ἅγιοι; igitur ad omnes fideles, non ſpeciatim ad eccleſiæ præfectos, eſt referendum. 2) Per ἐξουθενημένους v. 4 non intelligendi ſunt *pagani*, ſed Chriſtiani, non multa ſapientia præſtantes; qua occaſione quædam monentur contra *Lightfootum*, exiſtimantem, reſpici ad judiciorum Judaicorum ordinem, qui דין של אינן מומחין בית, *judicium*, ſive *conſeſſus autorizatus*, vel בית של הדיוטות, *conſeſſus idiotarum*, dicebatur. 3) Judicandi poteſtas inter munera Epiſcoporum & Presby-

Presbyterorum non recenſetur. 4) *Eccleſiæ dominari* vetantur *1 Petr. V, 3,* &, negotiis hujus vitæ implicari, *2 Tim. II, 4,* ipſis interdicitur. Chiliaſtæ in partes pariter ſuas verba *Pauli* devocant, ſed invita Scriptura, quoniam regnum Chriſti non eſt de hoc mundo, nec illorum opinatio cum ſcopo Apoſtoli conſiſtere poteſt. De *politico* exponit *Lightfootus*, quem ſequitur *Vitringa*, fore aliquando, ut *ſancti*, Chriſtiani, orbem regerent, eundemque judicarent, cujus rei primordia facta, *Conſtantino M.* ſolium imperii Romani conſcendente. Sed nec hæc ſententia probatur, quia 1) hoc regimen non dici poteſt de omnibus Chriſtianis, 2) non favet ſcopo hæc opinio, 3) *Paulo* ſermo eſt de re jam facta, ſaltem quæ fieri jam cœperat, 4) non dici poteſt, Apoſtolum loqui de illa temporis felicitate, niſi conſtet, Chriſtianos majore cum æquitate & juſtitia regimen adminiſtraſſe. Aliorum igitur ſententiis examinatis, ſuam declarat Vir egregius *Sectione II.* Indicato ſcopo, notiones, quibus *Paulus* utitur, explicat. *Sancti* ſunt vere *ſanctificati, κόσμος* impii, *ἄγγελοι* ſatanas, qui cum mundo conjungitur *Jo. XVI, 11, ἐν πονηρῷ κειμένῳ 1 Jo. V, 19,* cui *ὁ πονηρὸς* tanquam *ἄρχων* præeſt. Per *κρίσιν* intelligit *cognitionem* ac *diſcretionem* mundi atque ſpirituum, quos cum cognoſcant, fieri nequit, quin & verbis & factis mundum, qui *ἐν πονηρῷ κεῖται*, redarguant, & ſatanam increpent, quod, quo modo ab ipſis effectui detur, in ſequentibus explicat. Judicium hoc proponit Apoſtolus partim tanquam *præſens*, partim tanquam *futurum*, innuens, fore tempus, quo judicium illud latius ſeſe ſit protenſurum. Chriſtus jamdum mundum judicaverat doctrina ſua, miraculis, morte, reſurrectione, & abitu ad patrem; hinc ſpiritum judicii effudit, cujus participes facti internuntii regni ipſius, inſederunt 12 ſoliis, judicantes 12 tribus Iſraelis *Matth. XIX, 28,* qui Evangelium prædicarunt per totum mundum. Quoniam vero nondum pedibus conculcatus erat ſatanas *Rom. XVI, 20,* mundus adhuc in malo poſitus erat, ac ſuo tempore *ὁ ἄνομος* conficiendus *2 Theſſ. II, 8,* denique regna mundi domini noſtri & Chriſti futura erant *Apoc. XI, 15,* & regnum dandum populo עליונין *Dan. VII, 27, Apoc. XXI, 24. Paulus* illud tanquam futurum prænuntiat, monens, quid ſancti ſecundum

Marginal notes: Pag. 27. (beside line 3); 30. (beside line 6); 38. (beside line 15); 57. (beside line 24)

Pag. 67. promissiones facere debeant. De illo loquitur *Paulus* tanquam re haud ignota *v. 3.* Scire illud poterant cum ex promissionibus de regno Christi, tum ex virtute meriti Christi, & regno ipsi a patre dato, denique ex munere Spiritus sancti speciali. Ex promissionibus *Ps. VIII, LXXII, CX, Jes. II, 4, XI, 4, XLII, 3, 4, Dan. VII, 22-27, Jo. XVI, 11,* quod ipsum ex virtute meriti
75. Christi, & munere Spiritus Sancti, demonstrat. Nec sententiæ huic adversatur *Paulus*, prohibens, ne judicent *τȣ̀ς ἔξω Cap. V, v. 12, 13.* Verbum *κρίνειν* hic denotat *pœnam*, vel *disciplinam ecclesiasticam*, qua, qui extra ecclesiam sunt, non afficiendi. Porro non idem est subjectum *Cap. V & VI.* In priori est homo, qui incestus crimine se polluerat, in posteriori de litibus propter res *βιωτικὰς* agitur, adeoque pro diversitate subjecti verbum *κρίνειν* diversum obtinere debet significatum. Inde hanc summam sententiæ *Paulinæ* conficit: *Cum Spiritus Sanctus ipsis sit promissus, ipsis data norma Evangelii, qua mundum judicent, & spiritualem πονηρίαν satanæ detegere possint, seque etiam ad prudentiam hanc spiritualem acquirendam parare debeant, neque id difficile sit illis, qui sibi acquisiverint αἰσθητήρια γεγυμνασμένα πρὸς διάκρισιν καλȣ̃ τε καὶ κακȣ̃; quanto magis idonei futuri essent ad dijudicandas res minoris longe momenti, res scilicet βιωτικάς.* Subjicit his monita quædam moralia. Ne-
84. gari nequit, B. Virum cogitationes suas, quibus forsitan *Coccejus* occasionem dedit, apte satis ac concinne connectere, easdemque sermone terso expolire. Sed objiciat forsitan aliquis, a judicio *spirituali* ad judicium aliquod *externum*, quale illud est de rebus *βιωτικαῖς*, similitudinem minus commode duci; porro videri Apostolum hic respicere ad prærogativam ecclesiæ Nov. Test. & quidem certi temporis privam atque peculiarem.

Dissertatio II versatur in argumento gravissimo de miraculis, ad confirmationem doctrinæ, cœlitus manifestatæ, facientibus. Inter argumenta, quibus divinitas doctrinæ cœlestis adstruitur, jure meritoque refertur illud, quod a miraculis ducitur. Hoc autem enervant multum, qui, veri nominis miracula a dæmone, aut illius mancipiis, in confirmationem profani cultus atque errorum, Deo permittente, edi posse, concedunt. Ab *horum* senten-

ſententia ſe alienum profitetur S. Rev. Autor, a qua tamen jam ante ipſum diſceſſionem fecit ſubtiliſſimus *Werenfelſius Opuſc. pag. 105-116.* Totam Diſſertationem pariter in *duas* dividit *Partes. Prior* in adverſæ ſententiæ examine occupatur, *poſterior* in eo vertitur, ut ſententiam propriam proponat, eandemque confirmet. Potiora tantum ex elegantiſſima hac lucubratione enotabimus. Miraculum definit ex *Jo. III, 2,* eſſe *opus, ex quo colligi poſſit, Deum eſſe cum aliquo, quod non ſecundum ordinarias naturæ motusve leges, aut ullis creaturæ viribus, ſed ſola παντοκράτορος efficiatur potentia, ad confirmandum voluntatis ſuæ teſtimonium.* Bene monet Noſter, definitionem hanc ad Logicorum regulas exactam non eſſe, nec *Nicodemus* in verbis *Joannis* indolem miraculi declarare voluiſſe videtur. Ad opera Dei refert partim opera *intellectus*, partim *voluntatis.* Priora ſe potiſſimum exerunt in præſcientia ac prædictione rerum futurarum contingentium. Eſſe hoc ἄυχημα aliquod Dei, nec quemquam res illas prædicere poſſe, niſi quocum ſit Deus, nemo inficiatur; ſed, num illa ſpeciatim pertineat ad providentiam Dei *extraordinariam*, quæ in miraculis obtinet, forſitan nonnulli ambigant. In vicem miraculorum, Chriſtianiſmo firmato, ex aliquorum ſententia magiſtratum Chriſtianum conceſſiſſe, cum *Hoadlejo* negat. Ubi demonſtraverat, Deum poſſe miracula patrare, poſſe ipſum etiam aliquando in illis opera rerum, a ſe creatarum, inſtrumentorum inſtar, uti, ſed id fieri finibus virtute ac gloria divina dignis, nimirum ad demonſtrationem gloriæ ſuæ, verbi Evangelici confirmationem, infidelium ac pertinacium convictionem; refutat illorum opinionem, qui autumant, poſſe Deum facultatem patrandorum miraculorum elargiri creaturis, ad homines in errores inducendos, a Dei cultu avertendos, aut in pertinacia ſua confirmandos, illos arguendo, multum derogare Dei ſapientiæ, ſanctitati, bonitati, conſtantiæ, hominem hoc ipſo tentationi exponi, quam ſuperare non poſſit, Deumque ipſum propterea juſte punire non poſſe. In *Sectione II* expedit objectiones adverſæ partis. In loco *Devt. XIII, 1 ſeq.* prædici tantum docet, fore, ut falſi vates prodigia edant, non declarari, Deum potentia ſua extraordinaria ipſis adfuturum

Pag. 97. — 98. — 109-111. — 115.

esse, non nominari נפלאות, quæ soli Deo sint propria, non denique proponi illorum opera, ut ad ea attendant, eademque examinent, sed ut doctrinæ jam manifestatæ inhæreant.

Pag. 122. *Matth. VII, 22*, non sermonem esse de dæmonis mali ministris, sed illis, qui Christum κύριον externa oris confessione compellent,

124. ac dæmonia ejiciant. Σημεῖα μεγάλα non esse veri nominis miracula, *Matth. XXIV, 24, Apoc. XIII, 13*, sed imposturas, quæ ducant ad errorem, appellari μεγάλα, quia homines rudes

126. istiusmodi operibus in stuporem rapiantur. Ægyptiorum magos fuisse homines magiæ naturali deditos, qui fraudibus talia patrarint, quibus oculi hominum superstitiosorum fuerint fascinati; *Clericum* igitur rationes minus recte subducere, ubi, illos

137. vera miracula edidisse, pronuntiet. *Bileamus* suo raticinio neminem in errorem induxit, & potest Deus hominibus etiam ma-

138. lis uti, quo suæ serviant gloriæ. Totum negotium aniculæ

142. Endorensis *1 Sam. XXV* imposturam sapit. Argumentum hoc ita tractavit Vir S. Reverendus, ut, qui totam demonstrationum seriem animo præjudicatis opinionibus vacuo legerit, assensum ipsi denegaturus non sit.

VIRI ILLUSTRIS, GODEFREDI LEIBNITII, Epistolarum ad diversos Volumen tertium. Edidit, atque præfatus est, CHRISTIANUS KORTHOLTUS, M. A. S. R. M. Daniæ Legat. Viennensis V. D. M.

Lipsiæ, sumtu Bernh. Christoph. Breitkopfii, 1738, 8.

Alph. 1 plag. 10.

Viro Ill. & Excellentissimo, *Jo. Ludovico de Holstein*, hoc *Volumen* fuit inscriptum a Cl. Editore, qui in Præfatione, ei præfixa, docet, potiorem hujus fasciculi partem e manu exaratis scriptis sumtam esse, nonnullas majoris momenti Epistolas e fasciculo Gallicarum Epistolarum, ab ipso Hamburgi luci commissarum, fuisse in hunc censum relatas. Primum hic Dissertationes argumenti philosophici invenias, deinde Commentationes sequuntur, quæ ad Historiam illuminandam spectant, tum, quæ ad Historiam

ſtoriam literariam ſpectant, ſcripta leguntur, quorum quidem major eſt numerus. Poſtremo Rev. Editor aliquot attexuit Epiſtolas, quæ argumenta philologica pertractant. Epiſtolas, quæ de Sinarum agunt philoſophia, excipiunt literæ, ad *Jacobum Thomaſium*, Philoſophum olim Lipſienſem celeberrimum, & ipſius *Leibnitii* præceptorem, datæ, additis aliquot *Jacobi Thomaſii* ad *Leibnitium* reſponſionibus. Sequitur Diſſertatio epiſtolaris, ab Ill. Autore *Michaeli Gottlieb Hanſchio*, Conſiliario Cæſareo & Theol. Doctori, dicata, qua de *Platonis* philoſophia cogitate diſputatur, ita tamen, ut *Plato* ex ideis obſcuris diſſeruerit obſcure, *Leibnitius* ex diſtinctis clarius. *Leibnitius* pietatem in defunctum & modeſtiam præivit controverſiarum tractatoribus in molliori ſententiarum *Platonicarum* expoſitione. In Epiſtolis 25, ad Rev. *Hanſchium* datis, ea attinguntur, quæ præcipue ad Philoſophiam illuſtrandam pertinent. Prædicavit in eis *Leibnitius* Ven. *Valentini Erneſti Læſcheri*, Viri ſummi, *Præmotiones theologicas*. Cum omnibus *Lutheri* diſcipulis *Leibnitius* tuetur, corpus Chriſti in ſacra cœna præſens eſſe ſubſtantialiter, & dimenſionalem, quam vocant, præſentiam removet, ne quis cauſetur, admitti in illa doctrina, quæ eſt myſterium, contradictionem. Hoc enim habet ſingulare, quod ex notione ſubſtantialis præſentiæ declarat, quomodo præſentia ſubſtantialis ſine dimenſionali eſſe queat. Ita enim argumentatur: *Illæ res ſecundum ſubſtantiam ſuam ſibi invicem ſunt præſentes, quarum una in alteram agit, aut quarum una ab altera patitur. Quocirca neceſſe non eſt, ut ſubſtantialis præſentia ſimul ſit dimenſionalis.* Addimus hoc unicum, requiri id, ut paſſio & actio illa contingat immediate. Agit enim Rex in magiſtratus urbium ſuarum, & per eos in cives, ſibi ſubditos. Sed quis eapropter, Regem civibus ſuis ſingulis eſſe præſentem, affirmabit? Qui per omnipotentem voluntatem in diſtans, ſi quod ei eſſe fingi poſſet, agere poteſt, eum dici præſentem, nemo abnuet. At, hoc admiſſo theoremate, latius divagamur fortaſſis, quam licet. Recudi fecit Cl. Editor Poema Gallicum, cujus index: *Fabula moralis de neceſſitate perſeverantiæ in cauſa ſalutis publicæ.* Sequuntur, Epigrammate prætermiſſo, Diſſertationes epiſtolares duæ,

duæ, quibus summa cum eruditione de Actorum publicorum usu, atque de principiis Juris naturæ & gentium, disputat, Codici Juris Gentium diplomatico, ejusque mantissæ, quondam procemii loco præfixæ, sed quæ sigillatim legi merentur. Addit Editor: *Non habeo, quod de hisce Dissertationibus moneam, nisi quod nimium nonnunquam Episcopi Romani autoritati statuat pretium. E re enim existimat rei publicæ Christianæ, ut, quemadmodum Imperator rebus politicis, sic Papa rebus ecclesiasticis, præsit.* Tuitus est idem in libro de Jure suprematus ac legationis Principum Germaniæ, quem sub *Cæsarini Furstenerii* nomine edidit, atque in Epistolis, ad *Jo. Fabricium*, Abbatem, datis. Ad *Volumen primum* jam ea in contrarium monuit Editor, quæ ad illas *Leibnitii* opiniones erant monenda. In Epistolis historicis principatum tenet illa, in qua de superstitionibus quibusdam Slavorum agitur. Altera de nexu Domus Brunsuicensis & Estensis Hannoveræ quidem prodiit A. 1695, sed, quia raro obvia, hic recusa exstat. Nexus ille genealogicus evidenter demonstratus fuit tum a Cel. *Muratorio* in *Trattato delle Antichità Estensi ed Italiane*, tum a *Jo. Christoph. Harenbergio*, doctissimo Viro, in *Historia Ecclesiæ Gandershemensis diplomatica pag. 1220 seq.* nec non nuperrime a *Jo. Dav. Kælero* in *Historischen Müntzbelustigungen ad A. 1736. pag. 164 seq. Muratorii* Epistolam, quæ de hoc argumento ad *Leibnitium* fuit exarata, ac *Tomo III Scriptorum Brunsuicensium §. 28* præmissa, hic denuo apparet edita. Sequuntur Epistolæ, ad *Jo. Frid. Pfeffingerum* datæ, antiquam Luneburgensium historiam illustrantes. Excipiunt has Poematia *Betoulandii*, *Magdalenæ Scuderiæ*, & *Leibnitii*, quibus & Gallico & Latino sermone laudes *Ludovici XIV* certatim celebrare studuerunt. In tertia Epistolarum parte comparent Epistolæ & Commentationes *Leibnitii*, ad Historiam literariam referendæ. Præcedunt reliquas quatuor & decem, ad *Henricum Ernestum Kestnerum*, Professorem Rintelensem, datæ. In Epistola ad *Arnoldum Blumium* de Jure Canonico disputat, atque historiam Canonum rationalem exoptat. De Encyclopædia *Alstedii* augenda, de ludis inveniendis, & de insigni Bibliothecæ publicæ utilitate, porro differit in aliis *Epistolis* va-

stus

ſtus ille ſcientiæ Oceanus, *Leibnitius*. Et quidni egiſſet de ſuis Monadibus, atque de calculo infiniteſimali, a ſe invento? Laboravit Viennæ, ut Academiam ſcientiarum, ibi conditam, poſſet conſpicere, eoque de argumento ultra LX Epiſtolas ſcripſit. Sequuntur aliæ, quibus de principiorum mechanicorum in Phyſica & Medicina uſu, de artibus mechanicis antiquorum, de ſemieruditis, de digeſtione, de comparatione ſcientiæ medicæ & bellicæ, de pace perpetua, de calculo differentiali, de *Sexto Empirico*, de *Joanne Jacobo Maſcovio*, Lipſienſis & univerſæ reipublicæ literariæ ornamento inſigni, de Profeſſione Hiſtoriarum in Academia Helmſtadienſi eruditiſſimo *la Crozio* oblata, & aliis rebus, obſervationes reperiuntur minus contemnendæ. In claſſe quarta exſtant literæ de rebus philologicis. Locum principem tenet commercium epiſtolare cum *Hermanno van der Hardt* de harmonia linguarum, & de *Franciſco Mercurio Helmontio*, per aliquod tempus continuatum. Ex *Hardtii* literis patet, eum jam olim de diverſis ante diluvium linguis ſententiam ſuam propugnaſſe. *Leibnitius* in reliquis differuit de inſigni Græcarum literarum uſu, de harmonia linguarum diverſarum, de antiquitatibus linguæ Germanicæ, de arte ſteganographica, & de rebus ceteris, ad hoſce corymbos referendis.

M. LAURENTII RHODOMANI VITA, ET IN Græcas cumprimis literas merita. Recenſuit M. CAROLUS HENRICUS LANGIUS, Gymn. Lubec. Conrector.

Lubecæ, ſumtibus Jonæ Schmidt, 1741, 8.

Alph. 1 plag. 4.

Tantum induſtriæ pariter ac diligentiæ oſtendit Clariſſimus Autor in deſcribenda *Rhodomani* vita, ut neminem putemus eſſe futurum, qui plus deſideret. Congeſſit videlicet, quæcunque ſummo ſtudio reperire potuit; nihil eorum, quæ tradit, non firmavit certiſſimæ fidei teſtimoniis, lucide expoſitis; ac ſingula perſecutus eſt perſpicuo juxta & nitido dicendi

genere. Multa præterea alia ad illustrandam Historiam literariam oblatis protulit occasionibus. Jam, cum *Melchior Adamus* vitam *Rhodomani* prorsus præterierit silentio in *Vitis Germanorum*, magnum profecto operæ pretium fecisse Noster judicandus est, orbi literato exhibens plenissimam viri suo in genere maximi historiam. Hæc dixisse sufficere poterat, nisi moris nostri esset, singulorum, quos recensemus, librorum exhibere σκιαγραφίαν. Constat igitur hic liber *tribus Capitibus*, quorum in *primo* vita, res gestæ, ac mors, *Rhodomani* enarratur; in *secundo* studia ipsius literaria; mores item, amici denique & adversarii, commemorantur; in *tertio* scripta ejus laudantur singula, integro cujusque exhibito titulo, adjecta cujusque recensione, nec omissis honorificis virorum doctissimorum præconiis. Ac *primi* quidem *Capitis* hancce exhibemus epitomen. Natus est *Laur. Rhodomanus* in pago quodam non procul urbe Nordhusa jacenti A. 1546 d. 5 Aug. parentibus rusticis. Cum plura per Gymnasia emensus esset curriculum scholasticum, usus inprimis magistro *Mich. Neandro*, clarissimo illo scholæ Ilfeldensis Rectore, operam literis navare perrexit in Rostochiensi Academia; ubi & creatus fuit Magister Philosophiæ & liberalium artium. Nondum autem uno ibi exacto anno, datus fuit scholæ Suerinensi Rector A. 1571; quæ tamen anno subsecuto dimittere eum coacta est, cum scholæ præficeretur Luneburgensi, quam per duodecim rexit annos. Tum A. 1584 factus est Walkenridensis (ita enim scribendum, non Walkerodensis,) & scholæ Rector, & Ecclesiæ Pastor. Hinc A. 1591 accepit in Academia Jenensi munus Professoris Græcæ linguæ & Historiarum; e qua A. 1598 evocatus, Rectoratum gessit Stralsundensis Gymnasii. Revertit autem A. 1605 in Academiam, & quidem Wittebergensem; in eaque Professor Historiarum diem obiit supremum d. 8 Januarii anni 1606. In *Cap. II §. 1* dubitat Noster, an sua ætate, imo etiam an secuto tempore, parem in literis Græcis habuerit *Rhodomanus*. Recte autem hoc *pag. 135* ita interpretatur, neminem fuisse, qui Græce & loquendo & scribendo eum superaret, quique *paris*

boni-

bonitatis carmina conderet Græca. Quare & multorum honorificentissima profert de Græca ejus poesi testimonia. En Academiæ Wittebergensis judicium e *pag. 135: Qui cum Rhodomano in Græcis, iisque poeticis, literis paria fecerit, homo omnino nemo fuit. Testati id sunt Neander, Chytræus, Stephanus, Sylburgius, Lipsius, Casaubonus, Caselius, Scaliger.* Nec proinde mirum, amicitiam cum ipso literatam coluisse sui temporis eruditissimum quemque. Ac *§. VIII* commemorat Noster inter tot *Rhodomani* amicos *Casp. Barthium, Chytræum, Caselium, Casaubonum, Lipsium, Melissum, Scaligerum, Frischlinum, Posselium, Leunclavium.* Inimicum vero publicum nactus est neminem; post mortem tamen adversarios ei se præbuerunt *Claudius Dausquejus*, & qui adhuc inter vivos est, *Joannes Cornelius de Pauw*; quorum uterque vehementer & contemsit & exagitavit *Rhodomanum.* Horum utrique graviter & erudite respondet Noster *§. X*, docens *pag. 276, in una Rhodomani linea plus sani coloris, quam in integra Pauwii pagina, contineri*, deque *Dausquejo* demonstrans, eum *Rhodomano* surripuisse ultra nonaginta emendationes *Q. Calabri.* Magnam vero suam Græcæ linguæ peritiam in apricum hic profert Noster, cum, quam futiles, quamque indoctæ, sint utriusque antagonistæ censuræ, a *pag. 226* ad *276* manifestum facit. Inter scripta ejus, in *Cap. III* recensita, eminent editio Poetæ *Cointi Smyrnæi §. V, Vita Lutheri* Græco carmine *§. VI*, Descriptio Ecclesiæ Veteris Testamenti *§. VIII*, Βιοπορικὸν, hoc est, descriptio suæ ipsius vitæ, carmine Græco, *§. XI, Argonautica, Thebaica, Troica, Ilias parva, §. XIV*; quæ Poemata, cum prodiissent ἀνωνύμως, plures Græce doctissimi viri crediderunt, prisco scripta fuisse ævo: adeo similia sunt optimis veterum Græciæ Poetarum carminibus; *Historia sacra Palæstinæ* Libris novem, Græco pariter & Latino carmine, *§. XVI, Theologiæ Christianæ tirocinia* Libris quinque, carmine item Græco, juxtaque Latino, *§. XX*, editio *Diodori Siculi* cum versione Latina, cumque notis criticis, *§. XXXIV*, editio *Quinti Calabri*, cum Latina versione, & criticis item annotationibus, *§. XXXV*. Ceterum, quemadmo-

admodum Cl. *Langius* quondam etiam *Frischlini Vitam* luculenter expositam edidit, sic in Præfatione promittit *Historiam Scioppii*, dignam sane, quæ elaboretur, quamque ab eo & amplissime & accuratissime confectum iri, merito confidimus.

JO. CHRISTIANI BIEL, PAST. AD D. ULRIC. & Joan. Brunsuic. Exercitatio de Lignis ex Libano, ad templum Hierosolymitanum ædificandum petitis, qua, per ligna illa 2 Par. II, 8, *cedrina, cupressina, & pinea, intelligenda esse, ostenditur, typus illorum exponitur, eaque occasione multa alia e sacris & profanis monumentis explicantur & illustrantur. Accedunt Specimina novi Thesauri philologici, sive Lexici in LXX & alios interpretes & Scriptores Apocryphos Vet. Test. cum Indicibus necessariis.*

Brunsuigæ, sumtibus B. Schrœderi viduæ, 1740, 4.
Plag. 17.

Temporis partem quandam olim Rev. Autor legendis scriptorum exterorum monumentis transmisit, ac cimelia eorum ad illustrandam S. Scripturam contulit, inde probe edoctus, nondum omnia vidisse omnes, nec pauca superesse, quæ nondum satis ab aliis sint declarata, immo minus recte exposita. Hinc Exercitationis hujus origo & natales. Distribuit eam in *Sectiones*
Pag. 4. *duas. Priori* variis argumentis comprobatum ivit, ligna, *2 Par. II, 8*, memorata, עצי ארזים ברושים ואלגומים, esse *cedrina*, *cupressina*, & *pinea*, ratus, תדהר esse *pinum*, תאשור *cedrum*, & עץ שמן *lignum pineum*, atque שטים esse *cedros*. Exponemus nunc rationes, quibus Vir laudatissimus ad ita sentiendum fuerit adductus. Id præcipue memoratu dignum, in Libano affatim semper provenisse cedrorum, cupressorum, ac
6. pinuum, teste *Diodoro Siculo Lib. XIX pag. 702.* Berytus, urbs Sidonem inter ac Biblum sita, videtur ex cyparisso dicta, quasi ברותיא. Digreditur Autor ad nomina urbium, ab arboribus exorta,

exorta, recensenda, monens tamen, se majorem eis fidem ha-
bere, qui nomen Beryti urbis ex בארות, *puteis*, derivant. Li-
banum laudat ob copiam cedri, cupressi, ac pinus, *Cyrillus Ale-
xandrinus* in *Comm. in Jes. Lib. V Tom. IV pag. 848*, nec non *Pho-
cas* in *Descriptione Palæstinæ.* Alexandrinus Interpres Græcus
in *Jes. LX, 13*, his accedit, reddens ברוש per κυπάρισσον,
תדהר per πεύκην, seu pinum, & תאשור per κέδρον, cedrum, Pag. 7.
quas Prophetæ *gloriam Libani* appellarunt. Vox תדהר ex
דהר Syriaco, seu זהר Ebræorum, a *lucendo*, nomen traxisse
videtur. Et sane, ex pinu olim faces fuisse paratas, nubes do- 8.
cet testium, quos in scenam producit Autor. Cognata ipsi
huic voci est alia תרזה, quam Alexandrini *Jes. XLIV, 14*, πί-
τυν, & vulgatus interpres *pinum*, reddit. *Thyrsum* Bacchi ex hac 9.
voce deduxit *Heinsius*, qui erat *pinus*, pampinis ac ferro indu-
ta. Pinum *Baccho* fuisse sacram, docet quoque *Plutarchus
Sympos. Lib. V Quæst. 3 pag. 676.* Nuces *pineæ*, in mysteriis 11.
Liberi Patris frequentatæ, id ipsum loquuntur. *Suidas* in vo-
ce Κωνοφόροι conferendus. Cedrorum non unum fuisse genus,
perspicitur ex *Plinio XIII, 5*; unde fit Autori verosimile, ce-
dri species esse תאשור & שטה. Repudiat eos, qui arborem
תאשור pro *buxo* habent. Alterum argumentum inde depro- 13.
mit Autor, quod cedrus, cupressus, & pinus, fuerint arbores,
ædificiis, ætatem ferentibus, aptissimæ. Lectorem merito dele-
gat ad *Theophrastum V, 5*, ac *Plinium XVI, 42*, & *Vitruvium II,
9*. Tertium in eo consistit, quod, ארזים cedros esse, ne- 18.
mo inficiatur; ברושים autem esse *cyparissos*, אלגומים
pinus, Autor suscipit demonstrandum. Cretica certe *cupressus*,
seu sabina, nostris *Sægebaum*, Latinorum est *bruta*, Græco-
rum βράθυ, & Ebræorum ברות. Quantopere hinc distet vox
ברוש, illico patescit. Hæc certe in locis Vet. Test. universis com-
modissime de cupresso potest exponi. Valvæ enim, ex *bro-
schim* fabricatæ *1 Reg. VI, 14*, congruunt valvis templi *Dianæ*
Ephesinæ, pariter e cupresso fabrefactis. Cedris solent adjun-
gi arbores *broschim*, *2 Reg. XIX, 23*, *Jes. XXXVII, 24*, *Ps. CIV,
16, 17*, *Jes. XIV, 8*, *Ezech. XXVII, 5*, *XXXI, 8*, *Zach. XI, 2*. Al-

 titudo,

Pag. 20. titudo, quam *Ezechiel* arboribus *broschim* tribuit, cypressis adscribitur a *Sirac. L, 10*, a *Pausania VIII, 24*, aliisque. ברוש arbor
22. semper viret *Hos. IV, 9*. Nec minus ipsa cupressus, teste *Plinio XVI, 20*, ac *Ambrosio* in *Ps. CXVIII Serm. 4*, nec non *Plu-*
25. *tarcho Sympos. Lib. III Quæst. 2*. In loco *Nah. II, 4*, ברושים esse *perticas cupressinas*, seu hastas ex cupresso factas, Autori visum. Medorum milites tunicis puniceis fuisse indutos, ostendit ex *Herodoti IX, 22*, ac *Xenophontis Lib. VI Pæd. init.* atque eosdem per מְתֻלָּעִים, *coccino vestitos*, designari, existimat. De loricis squamatis nonnihil intexit. Id sane haud contemnendum est argumentum: *Josephus Ant. VIII, 2*, appellavit *cy-*
28. *parissos*, quæ *2 Par. II, 11*, ברשים dicuntur. Accedit autoritas Alexandrinorum, qui sæpius voci illi Hebraicæ *cypressos*
31. substituerunt. Multa pro opinionis hujus propugnandis rationibus jam attulerat, idem sentiens, Celeberrimus quondam *Frid. Ad. Lampius* in *Diss. philol. theol. P. I pag. 576*. Pinus jam nos provocant. Eas fuisse ab Hebræis dictas אלמוגים & אלגומים, immo עצי שמן, *1 Reg. VI, 22, 31, 32*, *Neh. VII, 15*, Pl. Rev. Autor ita conficere studet. Substituuntur sibi hæ voces in *1 Reg. VI, 32*, & *2 Par. II, 8*, scilicet עצי שמן & אלגומים. Si igitur אלגומים sunt *pinus*, ergo & עצי שמן erunt *pinus*. At de arboribus seu lignis *algumim* verisimiliora jam olim exspectabamus, quibus adduci possemus, designari eis non nisi *pinus*. Veri speciem id habet, ligna *algumim* ex monte Libano ac ex regione Ophir (Hispania) fuisse allata, utrobique autem pinum
35. provenire copiosam. Similitudinem veri id habet, ligna *algu-*
36. *mim* ædificiis duraturis fuisse adhibita, nec in Palæstina reperiri. At verisimillimum est hoc, quod *Josephus Ant. VIII, 7*, ligna *algumim* plane & dilucide vocavit ξύλα πεύκινα, ne quid de Interprete Græco Alexandrino meminerimus, qui lignis *algumim* *2 Par. II, 8, IX, 10, 11*, substituit πεύκινα, *pinea*. Quid verosimilius effingi possit, haud sane videmus. Est sane pinus species, cui *Muggo* est nomen. Per ברותים *Cant. I, 17*, intelligit *ligna cupressina* cum *Luthero*, inductus *Vitruvii* loco *VII,*
39. *3*, ubi *cupressini camerarum asseres* commemorantur. Hæc *Sectio-*

ne

ne priori continentur. *Posteriori* exponitur lignorum eorum typus, Christum & ecclesiam Christianam, ex sententia Doctissimi Autoris, designans. In evolutione typi brevior est, respiciens ad diuturnitatem, altitudinem, corruptionis defectum, & firmitatem, perfectiones reliquas. Digreditur deinde ad lignum Schittim, ad nomen torrentis Kedronis, & affinia. Ex loco *Jes. XLI, 19, ponam in deserto,* אֶרֶץ שִׁטָּה colligit, *lignum Schittah* esse cedri speciem. Nec obliviscitur loci *Joel. III, 18,* ubi Pag. 48.
fit mentio נחל שטים *vallis cedrorum*, seu Kedron. Certe ex domo Jehovæ prodiens aqua, quam ibi meminit *Joel*, exoneravit sese in omnem Kedron. De aquæ illius fonte nonnihil adjicit jucundum. Vallem Kedron a cedris fuisse appellatam, contendit, invito *Hadriano Relando*, cujus argumentum geminum it eversum. Instrumenta musica, *Dan. III, 5*, memorata, esse Græcis nominibus insignita, nobis non persuadet Vir laudatissimus, exposituris suo loco copiosius id argumenti. Pl. Rev. Autor disputat deinde adversus *Theodorum Hasæum*, qui 52.
ligna Sittim de acacia Ægyptia & Arabica exposuit. De reli- 55.
quo ipse in eo est, ut Novum Thesaurum philologicum, sive Lexicon in LXX & alios Interpretes & Scriptores Apocryphos V. T. longe plenius & auctius, quam Cl. *Jo. Andreas Keslerus* 57.
in Appendice Criticæ sacræ *Eduardi Leigh*, aliique, a *Jo. Alb. Fabricio* in *Bibl. Gr. Vol. X pag. 94 seq.* laudati, ediderunt, condat; illudque prelo fere paratum habet. Specimina nonnulla notæ melioris ipse huic Exercitationi subjunxit. In illo autem Lexico ipse omnes voces, quæ apud Interpretes memoratos ac in Scriptoribus V. T. apocryphis inveniuntur, congruenter literarum seriei recenset, addito statim significatu, & per sese spectato, & apud eosdem Interpretes obvio, ac insertis vocibus Hebraicis Chaldaicisque, quibus illæ respondent. In fine vocis cujusque subdit ea, quæ in *Aquilæ*, *Symmachi*, *Theodotionis*, ac ceterorum Interpretum, fragmentis, ac apocryphis scriptoribus, vel alio significatu, vel constructione alia, impertita leguntur. Ad fragmenta illa excutienda, & in usum suum traducenda, adhibuit *Bernhardi de Montfaucon* Lexicon Græco-Hebraicum, Reliquiis Hexa-

Hexaplorum *Origenis* ſubjectum, & ad calcem Concordantiarum *Trommii* repetitum. Uſus Theſauri illius redundabit ad intelligendum contextum Hebræum, ad illuſtrandos ac commodius intelligendos Alexandrinos Interpretes Græcos & Scriptores apocryphos, nec non ad formulas loquendi in Nov. Teſt. adſcitas. Lexicon *Paſoris*, noviſſimamque ejus editionem, a Cel. *Schœttgenio* procuratam, multis indigere ſupplementis, indicat Pl. Rev. Autor, ſignificans 98 voces, quæ in prima Lexici litera deſiderantur. Ipſe in uſus ſuos adhibuit e Bodlejana Λεξικὸν ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείου, συντεθὲν παρὰ τοῦ Κυρίου Ἀντωνίνου τοῦ φιλοσόφου, cui adjectæ ſunt Λέξεις τῶν προφητῶν, λέξεις Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου, ἐκ τοῦ Ἡσαίου καὶ Ἰερεμίου; ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ, *ex Eccleſiaſte Salomonis*; Λέξεις τῶν ᾠδῶν τοῦ ψαλτῆρος; Λέξεις τοῦ παναρέτου; Ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων ἑρμηνευόμενα; Λέξεις τῶν πράξεων; *ex Epiſtola ad Hebræos*; *ex quatuor Libris Regum.* Uſus fuit præterea ex Bibliotheca Senatus Bremenſis, opera *Gerhardi de Maſtricht*, *Cyrilli* Lexico plane diverſo, cui index: Κυρίλλου ἐις τὰς ἀπορουμένας λέξεις τῆς ἁγίας γραφῆς. Addit Autor: *Mirum in modum & me & alios, quorum uſui idem Lexicon illud deſtinatum eſt, ſibi obſtrictos reddet, qui, ſi vel ſingulares obſervationes quasdam in voces & phraſes Græcorum Interpretum & Scriptorum Apocryphorum Vet. Teſt. habeat, vel gloſſas ineditas præter illas, quibus mihimet ipſi jam uti licet, poſſideat, illas mecum communicare haud fuerit gravatus.* Operi ipſius pulchritudinem & utilitatem haud fore exiguam, perſpiciunt omnes ex ſubjuncto ſpecimine, quo voces duæ ex ſingulis alphabeti literis enucleantur. Si quid vota valent noſtra, rogamus Autorem, ut voces Nov. Teſt. ſimul enarret, & hac ratione Theſaurum exitatur usquequaque ſalubrem, & vendibiliorem. Reſtant ſane in vocibus & dictionibus Nov. Teſt. paſſim difficiliora, necdum ſatis extricata, quibus Lexicon ejusmodi inſerviet ſolvendis ac illuſtrandis. Deus modo adſpiret Viro diligentiſſimo vires corporis vegetas, animumque minus infractum. De reliquo valet hic illud: Πάντα καλῶς.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Decembris Anno MDCCXLI.

NOVUS REI LITERARIÆ ORDINIS S. BENEdicti Conspectus, Opus elucubratione dignissimum, ad perfectam Historiæ Benedictinæ cognitionem summe necessarium, & in commune non utile minus, quam scitu lectuque jucundum, Autore P. MAGNOALDO ZIEGELBAUR, Theologo Benedictino professo in Imperiali Monasterio ad duplices aquas. Pars I, præliminaris, vel generalis.

Volumen I.

Ratisbonæ, typis Joannis Caspari Memmel, 1739, fol. Alph. 3.

Opus, in *Partes II* & *Volumina IV* distributum, in fronte *Partis* hujus *prioris* conspicuum repræsentat nomen Celsissimi ac Reverendissimi S. R. I. Principis ac Domini *Amandi*, principalis & immediatæ Ecclesiæ Fuldensis Abbatis, per Germaniam & Galliam Primatis, Augustissimæ Romanorum Imperatricis Archicancellarii, qui lucidissimum gentis *Benedictinæ* est sidus, eminens in fastigio, quo in familia *Benedicti* nec illustrius, nec sublimius, habetur. *Pars prior* Operis pulcherrimi est generalis, & præcognita *sex* tradit *Capitibus. Primo* studium rei literariæ in Ordine *Benedictino*, ejusque origines, progressus, decrementa, instaurationes, & præsens status, per XIII Seculorum decursum exponuntur. *Secundo* edisseruntur præcipua ejus Ordinis per Italiam, Angliam, Galliam, Germaniam, Hispaniam, &c. monasteria, studiorum fulgore vel superiori

riori ævo, vel ætate noſtra, nobilitata. *Tertio* exhibentur viri illuſtres, qui e ſcholis & magiſterio *Benedictinorum* prodierunt. *Quarto* recenſentur Mecænates rei literariæ *Benedictinæ*, tum exteri, tum domeſtici. *Quinto* exponuntur Bibliothecæ & Grammatophylacia, eorumque cuſtodes. *Sexto* ediſſeruntur *Benedictinorum* cum veteris, tum præſertim recentioris, ævi itinera literaria. *Pars poſterior* abibit in *Libros tres*. *Primus* complectetur hiſtoriam literariam Ordinis *Benedictini*, ſtricte ſic dictam, ideoque hiſtoriam artium & ſcientiarum continebit, inde ab ætate *Benedicti Nurſini* ad noſtra usque tempora, & quidem apud *Benedictinos*, excultarum. *Secundus* erit bibliographicus, exhibiturus quippe notitiam Autorum. Facile patet, vitas ac ſcripta virorum illuſtrium & clariſſimorum Ordinis *Benedictini*, inde ab origine ad noſtram usque ætatem, inibi ſuppeditatum iri. *Tertius* repræſentabit notitiam librorum, ſeu *Bibliothecam Benedictinam hiſtorico-criticam realem, theologicam, eccleſiaſticam, juridicam, medicam, philoſophicam, mathematicam, hiſtoricam, Scriptorum elegantioris literaturæ, nec non miſcellaneorum.* Hæc Operis univerſi eſt ſynopſis. In limine *Partis prioris* Autor *Benedictum* vocat *Monachorum in Occidente Patriarcham*, præeunte *Conringio*. Liceant vero monere, Seculo jam quarto per Italiam, Helvetiam, Galliam, aliasque Europæ terras, ante natales *Benedicti*, cœnobia, pro utroque ſexu exſtructa, exſtitiſſe. Ipſe *Hermannum Conringium* notat, qui judicaverat, *Benedictum* bonas literas in monaſterio conſervare conatum fuiſſe, *ſed infelici ſucceſſu*. *Benedictum* curaſſe pueros, ad ſeſe miſſos, diſciplinis & omni ſcientiarum apparatu
Pag. 2. inſtruendos, Pl. Rev. Autor tradit, adjutus teſtimoniis *Ribadeneiræ* & *Cæſaris Egaſſii Bulæi*, recentioris ævi ſcriptorum. Nihil vero ejusmodi legitur apud *S. Gregorium Dial. II, 3.* Diſciplinam ac doctrinam in monaſterio Sublacenſi fuiſſe neglectam penitus, nemo niſi veritati inimicus profiteri auſit. At, ultra Grammaticen, latinitatis mediocre ſtudium, computationem, Calendario formando inſervituram, ac Theologiæ elementa, alumnos in ſcholis *Benedicti* tum adſpiraſſe ad ullas ſcientias, difficile videtur demonſtratu. Libri, ab hiſce alumnis poſthæc conſcripti,

scripti, hoc historiæ momentum collocant extra dubitationem. *Joannes Diaconus* in *Vita Gregorii Magni Lib. II n. 13 pag. 49* agit panegyricum præconem, eoque scripturæ, quo ibi utitur, genere, quanta & qualis tum exstiterit sermonis Latini cultura, satis docet. In Cel. *Heumannum* Autor sic invehitur: *Eat nunc* Pag. 5.
Christophorus Heumannus, recens, nec indoctus, aut ineruditus, sed heterodoxus, ac religioso nomini infensus, Autor, secumque animo reputet, qua fronte & veritate in propudiosa hæc eruperit verba, &c. Addit deinde verba ex hujus *Conspectu reip. lit. Cap. 4 §. 25 pag. 89*, ac porro subdit: *In hoc Autore nunquam vel doctrinam, vel eruditionem, sed aliquando plus modestiæ, desideravi.* Tandem hunc ita dimittit: *Sed mittamus Heumanni convicia, quibus plus de sua, quam aliorum, detraxit existimatione. Qui enim omnes contemnit, se ipse in majorem, quam alios, adducit contemtionem; neque verba, sed solus ipsi opponendus est contemtus.* Dedimus hæc exempli loco, ut Lector de ingenio & stilo historico Autoris ipse possit judicium ferre. Cum hic ad 9.
Bonifacium, quem Thuringiæ Apostolum vocant vulgo, progressus fuit, denuo habet, quod in Cel. *Heumanno* sibi haud arrideat. Scripserat enim *Heumannus*: *Non eruditio, sed religio, eum nobilem fecit.* Dedolat ille primo *Casparem Sagittarium*, qui in *Bonifacium* immite emiserat judicium. Tum vero ad *Heumannum* redit, hujusque vocem, qua tribuerat *Bonifacio religionem*, sensum in alienum trahit, scribens ita: *Sufficiat dixisse, quod Heumannus, licet Bonifacium fuisse eruditum inficias eat, eum tamen Sancti titulo non defraudet.* An hoc Cel. *Heumanno* in mentem venerit, admodum dubitamus. *Bonifacium* literis fuisse imbutum, doctrinisque excultum, nominatim peritia Grammatices, Poeseos, Rhetorices, Historiæ, nec non Theologiæ, inficiari haud licet. Ex ejus Epistola ad *Fulradum* apud *Mabillonium Præf. ad Sec. III Act. Sanct. O. S. B. §. 4 n. 38 pag. 24* omnino intelligitur, ipsum in Germania excitasse monasteria, & in eis scholas instituisse. Seculo octavo Italiam illustrarunt duo *Benedictini* celebres, *Ambrosius Antpertus* & *Paulus Diaconus*. *Alcuinus*, quo consiliario *Carolus Magnus* fuit usus, Mo- 12.
nachos ad studia meliora, signo quasi sublato, excitavit. Scholæ

Parisiensis origo eidem debetur, quam cum Autore *Academiam* appellare nobis est religioni. Notaverat Cel. *Heumannus* in *Lu-*
Pag. 13. *dovico Pio superstitiosam pietatem*, ac minorem literarum scientiarumque amplificandarum curam. Opponit ei Autor varia, sed quæ sic sunt comparata, ut *Heumanni* autoritatem ac judicium haud violare videantur. Scholam Fuldensem Autor merita colit laude, cujus fuerunt æmulæ illæ, quæ floruere S. Galli, Augiæ Di-
15. vitis, Hirsaugiæ, Corbejæ novæ, S. Matthiæ Treveris, &c. *Ab-*
17. *bonem*, Martyrem & Abbatem Floriacensem, a *Gerberto* Remis eruditum, scholæ Floriacensi gloriam conciliasse maximam, dubitat nemo. Floruere literarum studiis cœnobia tunc temporis varia, quorum principatum tenuerunt Corbeja nova ad Visurgim, Lobium in Belgio, Mediolacense in diœcesi Trevirensi, &c. Seculum X dici sterile a *Calixto*, obscurum & barbarum a Cel. *Heumanno*, moleste fert Autor, quippe quod illustratum
18. fuerit a *Silvestro II*, *Constantino Porphyrogenneto*, *Roswita*, *Ratherio*, Monacho Veronensi ex Lobiensi, *Olberto* Gemblacensi, *Rheginone* Prumiensi, *Heriberto* Epternacensi, *Bernero* Rhemigiensi, *Frodoardo* Remensi, *Heremberto* Casinensi, *Fridegorio* Cantuariensi, *Rotgero* S. Pantaleonis, *Fulcuino* Laubiensi, *Witichindo* Corbejensi, *Adsone* Dervensi, *Ælfrico* Malmesburiensi, *Wolstano* Wintoniensi, *Abbone* Floriacensi, *Uffingo* Werthinensi,
19. *Meginrado* Hirsaugiensi, *Adalberone* Elvacensi, *Othlone* Fuldensi, *Aimoino* Floriacensi, *Helperico*, *Hartmanno*, *Notkero* Sangallensi, *Odone* & *Odilone* Cluniacensibus, aliisque pluribus scriptoribus *Benedictinis*, qui Seculum decimum ab ignorantiæ nota satis superque vindicare possint. *Heumanno* etiam responsurum esse doctissimum *Amatum de Graveson Hist eccl. Sec. X Colloqu. V*, sibi persuadet. Abbas Florentius (*Fleury*) ex *Tomo V Actorum Ordinis S. Benedicti Mabillonianorum* Seculum decimum ita illustravit, ut in Præfatione, *Tomo XIII Hist. Eccl.* præmissa, illi notam obscuritatis detraxerit. *Christannus*, primus omnium
20. inter Christianos in regno Bohemiæ scriptor, hoc Seculum, judice Autore, potest a barbarie vindicare. Scripsit is Acta *S. Ludmillæ*, aviæ suæ, quæ sunt edita in *Bohuslai Balbini Epitome rerum Bohemicarum I, 10, pag. 57. Joannes* etiam *Trithemius*

in

in *Annalibus Hirsaugienſibus* luculente ſignificavit, Seculum X in Ordine *Benedictino* aureum exſtitiſſe. Stili tamen elegantiam a ſcriptoribus Seculi X abfuiſſe, nemo ignorat. Flectit Autor Pag. 21.
deinde orationis decurſum ad fundationem Cœnobii S. *Michaelis* Hildeneshemenſis, quod vix exortum fuit, cum viris doctis abundare cœpit. *Notkerum* Sangallenſem, literarum fautorem, idem celebrat. Initia ſcholarum cœnobialium, Bergenſis & S. *Michaelis* Bambergæ, laudat. Addit ſcholas alias *Benedictinas.* 22.
Berengarii applauſum peremit *Lanfranci* ſplendor. Hic enim in monaſterio Beccenſi docebat, probantibus cunctis inſtitutum, ſcholaſticam Philoſophiam. Gemblacenſis monaſterii ſchola illuſtris fuit ſub *Sigeberto Gemblacenſi*, *Anſelmo*, aliiſque. *Lanfrancum* & *Irnerium* ſimul Bononiæ Juri docendo operam navaſſe, *Roberto de Monte*, qui ad A. 1032 ſic tradidit, haud accredit Autor, rationibus chronologicis, cur non aſſentiatur, impeditus. Idem delibat florem ſcholarum monaſterii S. *Albani* in Anglia, Tineciæ in Polonia, aliarumque. Deinde ſeſe 25. 26.
accingit judicio *Heumanniano*, de ſtatu Seculi X & XI literario, refellendo, memor *Guidonis Aretini*, Muſici, *Lamberti* Schaffnaburgenſis, & Mecænatum, *Henrici II*, Germaniæ Regis, *Roberti Sapientis*, Galliarum, atque *Guilielmi Conqueſtoris*, Angliæ Regis. Seculi XII res literarias dum exponit, ab *Henrico*, S. *Ægidii* Abbate Brunſuici, orditur; attingit deinde *Anſelmum*, Abbatem Gemblacenſem, *Æmilium*, Abbatem Braunwillerenſem, 28. 29.
Henricum, Abbatem S. *Ulrici*, *Rupertum*, Abbatem Ottoburanum, *Marquardum*, Abbatem novæ Corbejæ, atque Abbatem *Leonium.* Hinc progreditur ad doctos montis Caſini viros, ac Benedictinos Galliæ literatos, ipſiusque Academiæ Cantabrigienſis originem. Theologiæ poſtea ſcholaſticæ ſemina quærit in *Joanne Damaſceno*, exordium in Beccenſi ſchola, apicem in *Petro Lombardo* ac 30.
Thoma Aquinate. Tandem contendit, *Joannem Wicleffum* ob præfecturam collegii Cantuarienſis ſibi denegatam ad hæreſin 36.
evomendam proceſſiſſe. Redit inde ad cœnobium S. *Michaelis* Hildeneshemenſe, ejusque Lectorem, *Benedictum Stolte*, libris editis clarum, merito collaudat. Cautum quoque fuit Seculo XV 40.
de ſtudiis amplificandis in Capitulo generali Congregationis An-

 glicanæ

glicanæ Northamptonensi. Id omnino laudibus ducendum Benedictinis, quod artis typographicæ initia in Angliam, Italiam,
Pag. 42. Augustam Vindelicorum, ac aliorsum, transtulerunt. In cœnobio Sublacensi formis publicis descriptus fuit *Lactantius Firmianus* A. 1465 antepenult. Octob. in fol. optimo, & quidem Romano, charactere, in Bibliotheca Vindobonensi solitus ostendi. Quan-
45. topere *Joannes Trithemius*, Abbas primo Spanheimensis, deinde Wirciburgensis, de ignorantia Monachorum ætatis suæ conquestus fuerit, & quantum impedimentorum Abbates ei, homines ad literas instaurandas adhortanti, objectaverint, Noster egregie exponit, hac ratione confessus, tenebrosa extitisse cœnobia ante *Lutheri* Reformationem. Medio ac exeunte Secu-
49. lo XVI floruere *Benedictini* Ordinis Abbates, *Hieronymus Elchingang*, *Fridericus Gengenbacensis*, *Alexander Bantensis*, aliique. Ex hoc Ordine viri sane magni interfuerunt Concilio Tridentino. Inprimis inde a centum annis & ultra commemorabili literarum & scientiarum splendore effulget Congregatio S. *Mauri*, quam si *Benedictinorum* fastigium literarium appellaverimus, in veritatem non peccabimus. Autor non *solum hæc* recensuit, sed etiam concertationem, quæ ferbuit *Mabillonium* in-
52. ter & *Armandum Buthilierium de Rance*, Abbatem Trapensem, strictioris observantiæ Cisterciensis, de studiis Monachorum. Prodiit *Mabillonii* liber *de Studiis monasticis* in lucem A. 1691
53. 4, *tribus Partibus* insignis. Ediderat jam antea Abbas *de Trappa* librum *de sanctis monasticæ vitæ officiis*, quo studia Monachis & inutilia & perniciosa contenderat. Cum modeste suo more *Mabillonius* nonnihil in contrarium monuisset, ac dicta refellisset, excanduit ille *de Trappa*, stiloque vehementiori, quasi actum foret de disciplina monastica, in *Mabillonium* insurrexit
54. in *Responsione ad librum de studiis monasticis.* Propere Abbatis *Trappensis* responsioni *Animadversiones* opposuit *Mabillonius* anno 1692 ineunte. Controversiam hanc copiose enarravit D. *Josephus Porta*, Casinensis Theologus, in *Historia Univ. Salisb. I, 4, pag. 62.* De Academia Salisburgensi, quam *Benedictini* illustrant docendo, fuse differit Autor & copiose. *Marcus Sitticus*, Archiepiscopus Salisburgensis, conditum a sese Gymna-

sium

ſium A. 1617 ibi Patribus Benedictinis demandavit. *Leo Paris*, ſucceſſor ejus, id A. 1622 in Academiam evexit. Primum ejus Rectorem egit *Albertus Keuslin*, Ottoburanus, paullo poſt in Abbatem monaſterii ad S. *Petri* ibidem electus, quo ex tempore hoc monaſterium cœpit doctorum virorum ac doctrinæ reddi officina atque ſeminarium. Sub finem porro ſuperioris Seculi in Bavaria monaſteria Ordinis Benedictini circiter viginti ſocietatem religioſam, quam vocant Congregationem, tum ad concordem regularis diſciplinæ obſervantiam, tum ad ſtudia literaria promovenda, magno cum incremento utriusque inierunt. Leges, quas ipſa ſibi prædefiniverant, & *Innocentius XI* A. 1686 approbavit, apud Autorem legendas eſſe, monemus. Friſingæ novis ſcholis initium dedit D. *Romualdus*, Abbas Ettalenſis, annuente Epiſcopo Friſingenſi, *Joanne Franciſco*. Fundatio ad annum 1720 eſt referenda. Scholam Roſchacenſem ad lacum Podamicum aperuit *Pius*, princeps & Abbas S. Galli A. 1657, abrogavit vero *Leodegarius*, Abbas, A. 1696 electus, ac A. 1717 Neo-Ravenspurgi in exilio defunctus. Gymnaſium Rotwilanum, ab Abbatibus fœderatis in Suecia A. 1673 apertum, brevi poſt deſiit. Principale Monaſterium Einſiedlenſe in Helvetia, Gymnaſio aperto, in Bellinzonenſi oppido A. 1675 curam literarum in ſeſe ſuſcepit, præeunte Abbate & Principe *Auguſtino*. Seminarium ſcholæ Benedictinæ, in urbe Colonia A. 1617 conditum, autore gaudet *Joanne III*, Abbate Braunwillerenſi, at poſthæc deſiit florere. *Placidus Buchauer*, monaſterii Cremiſanenſis Abbas 56, ſcholam monaſterii ſui inſtauravit, & ſeminarium adauxit. Abbas cœnobii Mellicenſis, *Gregorius*, A. 1684 Theologiam ſpeculativam & Philoſophiam a duobus Profeſſoribus juſſit ibi doceri. Literarum cultura *Benedictina* perſiſtit adhuc in Augia majore Brigantina. Academia *Benedictina* in Monaſterio S. Michaelis ad Moſam intra diœceſin Virdunenſem floret, quam Cel. Abbas *Calmetus*, ac *Matthæus Petitdidier*, olim illuſtrarunt. Multis ante annis inter Hiſpanos Valliſoletani Patres decreverunt, ut in Congregatione perpetuo ſint tria Collegia, in quibus artes liberales & Philoſophia doceantur, & quartum, in quo Theologia prælegatur.

Philo-

Pag. 55. 56. 58. 59. 61. 62.

Philoſophiæ docendæ deſtinatum S. *Stephani del Ribas del Sil*, S. *Juliani de Samos*, & S. *Mariæ de Vrache*, Theologiæ tradendæ attributum S. *Vincentii* Salmanticæ, Collegium. Conſtitutiones inſtituti Barcinonenſis formis publicis prodierunt deſcriptæ. Et quid dicemus de cœnobiis *Benedictinis*, per Italiam, Belgium, Gal-
Pag. 65. liam, ac Lotharingiam, ſpectabilibus? Inter Polonos in Plocenſi monaſterio Philoſophia ac Theologia; in monaſterio S. Crucis Jus Canonicum, docetur. Illud condidit A. 1670 *Joannes Carolus de Wierzchowice Kopec*, Palatinus Plocenſis, hoc autem in-
71. ſtituit *Caſimirus Radziovius*, Dux in Olyka. Refellit Autor eos merito, qui credunt, cœnobia in primis ſui initiis nil niſi ſcholas exſtitiſſe, ſecutus *Joannem Mabillonium* in *Tr. de Stud. monaſt. Part. I Cap. I pag. 3.* In deſcribendo monaſterio Caſinenſi ipſe eſt ſatis longus, quantum ad ſcholam, in eo florentem, atti-
78. net, quam quippe *Benedictus XIII* A. 1725 in literis bullatis laudavit, olim inibi Monachus ipſe. Prædicat Fuldenſem ſcholam, & interiorem, & exteriorem, cujus moderatores dicti fuerunt *Scholaſtici*. Scholæ cœnobii S. *Galli*, cujus prima jecit fun-
88. damenta *Grimaldus*, Abbas, præconem agit juſtiſſimum; *ſimulque* adverſus *Joannem Launojum* ac *Trithemium* oſtendit, *Hermannum Contractum* ſemper fuiſſe Monachum Augienſem, nunquam Sangallenſem, multo minus diſcipulum *Hilperici*, innixus fidei *Joannis Egonii*, qui de Viris Illuſtribus Augiæ Divitis *Part. II Cap. 28* ſcripſit. Gloriam ſcholæ cœnobialis, quæ floruit Augiæ Divitis in monaſterio, adverſus *Conringium* vindi-
91. care laborat, laudans *Heitonem*, qui, vivente *Carolo M.*, ſacras ibi literas docuit, ac Abbas, immo poſtea Epiſcopus Baſileenſis, evaſit. De celeberrimo quondam Augienſi aſceterio nunc valet illud: *nunc deſolatam perflant Zephyri.* Dicit deinde Au-
95. tor de Floriacenſi monaſterio, ad Ligerim ſupra Aurelianos ſito, de ſchola Corbejæ novæ ad Viſurgim, ad S. *Anſcharium* referenda, & ad annum fere 1343 florente, de ludo literario mo-
103. naſterii Hirſaugienſis, ejusque Scholaſticis, eruditionis gloria magnis, nec non cœnobii Beccenſis in Neuſtria, a B. *Herluino* fun-
114. dati. Progreditur ad Prioratum S. *Benedicti de Oxonia*, qui vulgo adhuc Collegium Glóceſtrenſe vocatur. Hujus inſtituta,

A. 1444

A. 1444 in Capitulo provinciali condita Northamptoni, ex *Reynero* profert. Exponit de Collegio Cluniacensi, quod A. 1269 Parisiis *Yvo de Vergy*, Abbas, condidit in usum scholarium monasterii Cluniacensis, qui Lutetiam ad scientias porro imbibendas mitterentur. Instituta & consuetudines ei præscripsit Pag. 121.
Henricus de Fauteriis ad A. 1308 circiter, posthæc Episcopus S. *Flori* in Arvernia. Haud prætermittit Autor Collegium *Anselmo-Benedictinum*, Romæ a D. *Andrea Deodato* constitutum, 128.
quod illustrarunt *Alexander Lellius* A. 1664, *Alphonsus Mariconda* A. 1687, *Josephus Porta* A. 1687, *Joannes Antonius Orsatus* A. 1700, *Joannes Baptista de Miro, Bonaventura Finardi, Nicolaus Maria de Tedeschis*, *Marianus Armellinus*, qui *Bibliothecam Benedictino-Casinensem, sive Scriptorum Casinensis Congregationis*, scripsit, *Leander* ex Comitibus *de Porzia*, *Georgius Thierra*, qui docendo hic operam ab A. 1726 usque ad A. 1732 136.
navavit. Addit idem scholas monasterii Ettalensis, quas *Placidus*, Abbas, A. 1672 Landspergæ in Bavaria natus, A. 1709 id honoris consecutus, fundavit, ejusque successor, *Bernhardus*, 143.
auxit, ex *Carolo Meichelbeckio* satis notas, *Hist. Frising. T. II pag. 497*. Et hæc quidem recensentur *Capitibus duobus*. *Tertio* monumentum eis exigitur ære perennius, qui e scholis & institutione *Benedictinorum* prodierunt. *Gelasii II*, apud Casinenses 145.
formati, exhibetur tandem vita. Memorantur summi viri, qui a *Benedictinis* fuerunt literis ac virtutibus imbuti. *Bruno*, Ar- 149.
chiepiscopus Coloniensis, usus fuit præceptore *Baldrico*, Episcopo Trajecti ad Rhenum, ubi regulæ Benedictinæ observatio, a S. *Willibrordo* instituta, vigebat. *Burchardus*, Episcopus Wormatiensis, profecit adolescens in literis præeunte *Olberto*, Monacho Gemblacensi. A *Benedictinis* instituti fuerunt *Adelber-* 150.
tus, Archiepiscopus Magdeburgensis, S. *Benno*, Misnensis Episcopus, *Ditmarus* Merseburgensis, *Heribertus* Coloniensis, *Henricus* Trevirensis, *Wolfgangus* Ratisbonensis, *Dagino*, Archiepiscopus Magdeburgensis, *Fulco* Remensis, aliique complures. Huc referendi *Pipinus* ac *Carolus M.*, *Lotharius* & *Carolus Calvus*, 157.
Imperatores, *Robertus*, *Hugonis*, Regis, filius, isque discipulus *Gerberti*, *Ælfredus*, Rex Angliæ, scholæ Oxoniensis conditor, ac

 operum

Pag. 163. operum uno plurium ſcriptor, *Otto II*, Imperator, cujus ad *Gerbertum*, præceptorem, adhuc Epiſtola exſtat, nec non nomina aliorum ſumma autoritate heroum. Intexit Autor poſtea commercium epiſtolare, quod *Joachimum*, Marchionem Brandeburgenſium, inter & *Joannem Trithemium* interceſſit. De eis, qui Ordinis *Benedictini* exſtiterunt Mecænates, nihil eſt, quod
221. moneamus. Specialiora ſunt, quæ ad patronos *Edmundi Martene*, Autoris ac ſcriptoris ex eadem S. *Mauri* Congregatione celebratiſſimi, ſpectant. De Bibliotheca S. *Benedicti* & *Benedictinorum* primorum Autor nonnihil affert in medium, ingenue
224. tamen faſſus, eam ſatis exigui numeri fuiſſe. Emicat inter ce-
230. teras hodie Bibliotheca Caſinenſis, in qua exſtant multi bonæ notæ Codices Græci præter Latinos. Bobienſem Bibliothecam, plurimis olim optimisque refertam Codicibus, qui inde in Bibliothecam Ambroſianam translati fuerunt, prædicant univerſi. Juvat præterea ſignificaſſe Pompoſianam, circa A. 1093 prope Ravennæ oppidum florentem, Floriacenſem, Corbejæ veteris, Antiſiodorenſem, Rhemenſem, Cluniacenſem, cujus MSti Codices Genevam deportati, Lotharingicas, Gemblacenſem, in-
241. cendio devaſtatam, San-Bertinianam, &c. Ne quidem Autor
255. omittit Bibliothecam monaſterii S. *Blaſii* Northemenſis. Inde divertitur ad Grammatophylacia, Caſinenſe, San-Dionyſianum, cui contra *Bartholomæum Germonium* pro cauſa *Mabillonii* tuenda auxiliatur, Spanheimenſe, Hirsfeldenſe, Mellicenſe, &c. Autori lubuit vitas præfectorum Bibliothecis ac Archivis ita recenſere, ut haud facile perſpicere detur, unde iſtas, vel earum
289. partes, depromſerit. Subtexuit ad hæc *Benedictinorum* itinera literaria, nominatim *S. Adonis*, *Gotscelini*, *Adelardi*, *Joannis Boſtoni*, *Antonii Yepeſii*, *Anſelmi Pajoli*, *Angeli Mariæ Quirini*, *Pauli Langii*, Monachi Zwiccavienſis, quo *Trithemius* fuit
294. uſus, *Claudii Etiennot* ad annum 1673, *Joannis Mabillonii*, *Bernhardi Montfaucon*, *Edmundi Martene* ac *Urſini Durand*, *Peziorum* fratrum, *Bernhardi* & *Hieronymi*. Accedit tandem hiſce Index, mediocri diligentia adornatus. Autorem expoſuiſſe nihil de cœnobiis Lammespringe, S. Godehardi intra *mœnia* urbis Hildeneshemii, Ringelheim, Gandersheim, Huiſeburg, &c.

videtur

videtur nobis res ſimilis portento. In cœnobio certe Lammeſpringe, quod *Benedictini* Congregationis Anglicanæ, viri humaniſſimi æque ac doctiſſimi, habitant, Grammatophylacium & Bibliotheca viſentibus gratiſſima præbent ſpectacula. Primus Abbas hujus Congregationis Opera ſcripſit haud vilioris metalli, nec de reliquo is negligendus fuit.

HISTOIRE DU PRINCE FRANCOIS EUgene de Savoie, &c.

id eſt,

HISTORIA FRANCISCI EUGENII, SABAUdiæ Principis, Imperatoris ac Imperii Ducis bellici ſupremi, locupletata figuris, æri inciſis, quæ delineationes locorum pugnis illuſtrium exhibent, atque ornata numis, ad rem ipſam dextre intelligendam neceſſariis.

Tomi V.

Amſtelodami, impenſis Arkſtei & Merkuſi, librariorum Lipſienſium, 1740, 12.

Alph. 4 plag. 13.

Nitorem caſtitatemque dictionis, fidem notitiamque e fontibus ipſis hauſtam, & æquabile digeſtumque tractationis genus, ad Heroem, cœlitibus, virtutis ornamenta ſecutis, adſcribendum attulit Autor, quisquis ſit, elegans & doctus, & de his, qui maximi illius Ducis res geſtas deducta orationis ſerie expoſitas legere cupiunt, ſatis bene meritus. Exoptata ei adſpiravit occaſio proficiendi ex Hungaro quodam, & per eum Vindobona adipiſcendi diverſa manuſcripta de illuſtribus Herois ſui factis ac dictis. Quo factum eſt, ut paſſim diſſideat ab iis, quæ *Du Mont* in *Hiſtoria militari* (Hiſtoire militaire) *Eugeniana* tradidit. Subinde conſuluit ac teſtem appellavit Italum, qui *Vitam & pugnas Principis Eugenii* literis memoriæque ſermone vernaculo prodidit, & cujus e libro proxime ea decerpemus, quæ e re fore publica exiſtimamus. Autorem Hiſtoriæ, qui Germanica lingua uſus fuit ad *Eugenii* memoriam omni cum

æternitate adæquandam, minus laudat, injuriis quippe & elogiis ſupra, quam par erat, onuſtum, artisque cogitandi non ſatis gnarum. Nec tamen ei fidem detrahit omnem, ſiquidem ad eum nonnunquam reſpicit, ejusque teſtimonio ſeſe firmat. Chartæ nitor, typothetarum diligentia, & figuræ, ad pulcherrimum modum affabrefactæ, libris non poſſunt non ſingulis amœnitatem & pretium conciliare. Loca, in quibus prælium Zenṭenſe ad Tibiſcum, illud ad Clarios (*Chiari*), Cremonam, Luzaram, & Hochſtetenſe, A. 1704 commiſſum, in æs inciſa fuerunt nitide & eleganter. Idem pronuntiandum eſt de prælio Caſſanenſi anni 1705, de obſidione Auguſtæ Taurinorum, de pugna Odenardenſi anni 1708, de inſultibus obſidentium *Inſulam* ſeu *Lille*, de prælio ad Malplaketum, in quo fœderatorum plures, quam Gallorum, occiderunt A. 1709 d. 11 Sept., de pugna ad Petrowaradinum A. 1716 d. 5 Aug., & de obſidione Bellogradi, A. 1717 tentata, tabulis delineationibusque expreſſa. Non eſt, quod tibi perſuadeas, Lector, Autorem, in narrationis planæ & vinculis adſtrictæ carceribus concluſum, ab Actis publicis abſtinere, quin potius ipſe Epiſtolas *Eugenii* numeroſas, pacta, fœderum conditiones, leges belli moderatrices, ac momenta & verba tranſactionum, paſſim in lucem produxit, & nihil in diligentia ſua deſiderari paſſus fuit, ut ſincere & ornate veritatem apte & ordine expoſitam cum orbe literato humanitatisque haud experte communicaret. Ni fallimur, Angli, exemplo ejus excitati, denuo Vitam Principis *Eugenii* ſermone ſuo ediſſerendam ſibi propoſuerunt, ac formis curarunt publicis deſcribendam. Niſi res *Eugenii* per ora hominum volitarent: niſi etiam animus nobis eſſet, ex ſcriptore Italo pleniora proxime apponere decerpta; in præſens fercula cœnæ dubiæ compendioſa eſſemus apparaturi. Verum quem uſum habere poterit gutta una & altera? Invitamus potius Lectorem ad quietum illud æquor, quod Autor recluſit, in quo ſcopulorum nihil, nihil acoris, metuendum, ſed potius Nymphæ omnes *cælum tempeſtatesque ſerenant.*

Tom. I pag. 220.

HISTOIRE DU CHRISTIANISME D' ETHIOPIE & d' Armenie &c. hoc eſt,

HISTO-

HISTORIA CHRISTIANÆ RELIGIONIS, PER Æthiopiam & Armeniam florentis, Autore MATURINO VEYSSIERIO LACROZIO, Professore Philosophiæ emerito, Bibliothecario & Antiquario Regis Prussorum.

Hagæ Comitum, apud viduam Vieri & Petrum Paupie, 1739, 8. Alph. 1 plag. 3.

Quemadmodum Amplissimus Autor aliquot abhinc annis Historiam *Nestorianismi* multo cum doctrinæ apparatu est persecutus; ita in præsenti Commentatione id agit, ut, qua ratione *Monophysitarum* doctrina per duas, conspicuas satis, propagines inter Æthiopas atque Armenos se diffuderit, edoceat. Equidem frustra hic aliquis requirat continuam utriusque ecclesiæ historiam; observationes tantum aliquas, ad illius statum spectantes, exhibet Autor, subinde digressiones utiles ac eruditas instituens. Cum libellus hic ea lingua sit exaratus, quæ hodierno die nemini fere ex eruditis est ignota: prætereaque is ipse jamdum in sermone vernaculum conversus; ab eo recensendo abstinere licuisset. Sed hic honor est habendus Viro vasta eruditione ac meritorum in rem literariam magnitudine illustri, ut hujus ipsius eximii fœtus, quo vix excluso, non sine insigni literati orbis detrimento ipse mortalium numero est exemtus, aliquam in his Commentariis nostris mentionem faciamus. Opusculum in *quatuor* dispertitur *Partes*. *Prima* investigat originem atque progressum Monophysismi *pag. 1-88*; *altera* exhibet relationem de Æthiopia, quam *Jo. Bermuder* consignavit, *pag. 89-268*; *tertia* explicat progressum & interitum missionis Lusitanicæ in Æthiopia *pag. 269-326*; *quarta* destinata est historiæ ecclesiasticæ Armenicæ *pag. 327-402*. Potiora ex his, quantum instituti ratio permittet, enotabimus. Sub initium *Libri I* monuerat, controversias de incarnatione Jesu Christi, Seculo V exortas, quas non tam veritatis eruendæ defendendæque amor, sed ambitionis ac privati odii studium, excitaverit, in duas factiones discessisse, *Nestorianorum* ac *Monophysitarum*, logomachias multas admissas, & terminos perceptu adeo diffi-

difficiles adhibitos fuiſſe, ut aliquando *Neſtoriani* pro recte ſen-
Pag. 1-4. tientibus habiti, & Monophyſitæ orthodoxis ſint annumerati. Po-
ſterius probat exemplo ſcriptorum, quæ *Dionyſii Areopagitæ*
nomen mentiuntur, quorum Autorem Monophyſitam fuiſſe
pertendit. Generatim de illorum Autore pronuntiat, fuiſſe
hominem ingenio non deſtitutum, diſertum, & ſuo modo do-
ctum, ſtilum eſſe affectatum, &, ſi quis omnia penſiculatius
5-6. configat, id apparere, Autorem dato ſtudio ſe occultare & credu-
litati lectorum imponere voluiſſe. Docet porro, mentionem *illo-*
rum omnium primam factam fuiſſe in collatione Conſtantinopo-
litana, A. C. 532 inter Orthodoxos & Severianos inſtituta. Con-
cinnata eſſe eum in finem, ut Monophyſitarum opinionibus,
6-8. per *Theophilum Alexandrinum* ac alios emollitis paululum, ve-
nerabili aliquo nomine præſidium quoddam pararetur. Huic
negotio conficiendo per illam tempeſtatem aptiorem exſtitiſſe
neminem *Syneſio*, *Theophili* amico, Epiſcopo Ptolemaidis, viro
8-14. vaſta quidem eruditione inſtructo, ſed qui pudori ſibi non du-
xerit, alios, etiam in religionis negotio, fraudibus circumve-
nire. Probat hoc *primum* ex convenientia *dictionis tum com-*
mentitii *Dionyſii*, tum *Syneſii*, quæ potiſſimum inter hujus *Hy-*
mnos ſacros & illius librum *de Nominibus divinis* animadvertatur.
Hymno III Deum patrem appellari *παγὰν παγῶν*, *fontem fonti-*
um, in libro *de Nomin. div.* *πηγαίαν θεότητα*. *Cap. IX* legi *βά-*
θος ἀπερίληπτον, quocum conveniat omnino *βύθος ἄῤῥητος*
Hymn. III pag. 323. Nomina divina, commemorata *Dionyſio*, ea-
dem eſſe, quæ *Hymno I & II Syneſii* occurrant. Ora-
tionem *Syneſii*, quam patri *Oſiridis Lib. I de Providentia* ac-
commodet, eandem fere eſſe, quæ legatur in libris *de di-*
vina Hierarchia. Monachos & *Dionyſium* & *Syneſium* appel-
lare *θεραπευτὰς τοῦ θεοῦ*. *Secundo* ad Opera hæc effingenda
requiſitum fuiſſe virum vaſtæ eruditionis, nec vulgaris eloquen-
tiæ, talem autem præter *Syneſium* Sec. V appellari poſſe nemi-
14-19. nem. Cum autem non illico excitata legantur, probabile eſſe
admodum, in Bibliotheca *Theophili* aſſervata fuiſſe, usque dum
19. 20. tempus commodius ſuppeteret. Quod autem *Cyrillus* ad ſcri-
pta hæc provocaverit, ab ipſius genio alienum non *eſſe*, qui
ſub

ſub nomine *Athanaſii* ſcripta quædam *Apollinaris* in cauſa *Neſtoriana*, non diffitente *le Quien*, appellarit, imo fidei propius eſſe, ipſum illa confinxiſſe. Inde digreditur ad controverſias, agitatas inter *Neſtorium* & *Cyrillum*, quorum ille in Concilio Epheſino I fuit condemnatus, ſacro munere exutus, inque exilium relegatus, reſtituendus, niſi mors interceſſiſſet. Habito Concilio, Monophyſitarum doctrina prævaluiſſet, quemadmodum *Jo. Caſſiani* & *Marii Mercatoris* opera horum erroribus ſunt inquinata, niſi *Eutyches* limites, quos poſuerat *Cyrillus*, egreſſus eſſet, A. 448 in Concilio Conſtantinopolitano per *Flavianum*, ſummum ſacrorum antiſtitem, condemnatus, quemadmodum vice verſa *Flavianus* per illos, qui bene cupiebant *Eutychi*, in Epheſino ſic dicto ληϛρικῷ anathematis fulmine percuſſus, itaque male verberibus eſt affectus, ut ex vulneribus non multo poſt deceſſerit. Qui motus ut componerentur, A. 451 novum aliquod Concilium Chalcedone eſt convocatum, nihilo tamen minus Monophyſitarum errores per Ægyptum & Syriam non tam per doctrinæ ſuæ demonſtrationem, quam crudelitatem & lanienas, quas natura humana horret, ingentia ſumſere incrementa. Inde oſtendit Cel. Autor, ex Monophyſitis illuſtre nomen adeptum eſſe *Severum*, Patriarcham Alexandrinum, cujus Opera, Græco ſermone exarata, olim quidem aſſervata fuerint in Bibliotheca *Coisliniana*, in præſentia fani S. Germani, mortuum A. 539, quem tanto dignentur honore ſectatores, ut in Doxologia Coptica, quæ habeatur in memorata Bibliotheca, ipſum appellent *magnum propugnatorem, qui pro religione orthodoxa decertaverit, quique orbem terrarum gloria Dei repleverit.* Hunc eloquentia & eruditione ſuperare *Philoxenum*, Epiſcopum Hierapolitanum, cui, *Aſſemanno* judice, primæ inter ſcriptores Syros debeantur, ab adverſariis tum cauſa peculiarium hypotheſium, tum quod ſeſe imaginum cultui, jamjam obrepenti, oppoſuerit, calumniis oppreſſum, ut primum quidem in exilium ejiceretur, inde fumo ſuffocaretur, quod factum fuerit circa A. C. 528, cui ipſi in acceptis referenda verſio Syriaca Nov. Teſt. quam ex exemplari *Moſis Meridinæi* Iacobitæ primus vulgarit *Andr. Widmanſtadius*, diſtincta ab antiqua illa, quam Syri *pſitta*, *ſimplicem*, appel-

Pag. 20-27. 27-29. 29-32. 32-34. 34-36. 36-39.

Pag. 39. appellant, quamque ab Apostolis arcessunt. *Jacobum Zanzalum*,
40. aut *Baradeum*, Episcopum Edessenum, multum ad errores illos per Orientem disseminandos contulisse, mortuum A. 578, a quo nomen *Jacobitarum* Monophysitæ adoptarint. Ex horum numero etiam exstitisse inclytum *Mosen Bar Cepham.* A. 999
40-42. *Phocam*, Imperatorem, Monophysitas multum exagitasse, *Joannem*, Episcopum Antiochenum, factionis Monophysitarum *Jacobitarum*, cum aliis sacrorum administris Constantinopolin abduxisse, inque carceres compegisse, de qua injuria graviter sint conquesti in literis synodicis, quas Arabice cum Latina interpretatione exhibeat *Assemannus Bibl. Orient. T. II pag. 133*, quocum con-
42.43. ferri queat *Renaudotius* in *Hist. patr. Alexandr. pag. 356.* Ex illis etiam nomen aliquod sibi peperisse *Dionysium Barsalibi*, Præsulem Amidenum, cujus stilum & eruditionem multum quidem commendet *Assemannus*, sed ad elegantiam & doctrinam *Philoxeni* non accedere, eruditionem ejus esse superficiariam, judicio sæpe eum labi, superstitioni nimium esse deditum, mortuum A. 1171, Commentarios in universam fere Scripturam, non excepta etiam
44.45. Apocalypsi, reliquisse. Qua occasione errorem *Assemanni* notat Autor, ac si *Barsalibi Josephum*, Judæorum Historicum, Christianum
45.46. fecerit, cum voce *ettalmad* nihil aliud designare voluerit, quam
46.47. ipsum Græcis Latinisque literis eruditum fuisse. Commentarium illius in Liturgiam Syrorum esse jejunum. Statuisse quidem ipsum præsentiam aliquam realem in sacra Cœna, sed quæ a Pontificiorum transsubstantiatione longe discedat, quam *Gregorius Abulpharagius* appellaverit opinionem novam & Syris inauditam. Sed
47-52. omnibus *Jacobitis* eruditione præfert Autor *Gregorium Abulpharagium*, primatem orientalium *Jacobitarum*, ætate sua eruditorum facile principem, natum in urbe Melitene ultra Euphratem A. 1226, dictum alias *Bar-Ebræum*, cujus parens *Aaron*, Medicus, superstitionem Judaicam, quod credibile sit, cum religione Christia-
52.53. na commutarit. Per diverticulum docet, ex Judæis conversos in ecclesia Pontificia ad amplissimas dignitates ecclesiasticas evectos fuisse, v. c. *Paulum Burgensem* & *Joannem de Polanco*, sed spem hanc sequentibus temporibus ipsis eripuisse inquisitionem
54.60. Hispanicam. Inde regreditur ad *Abulpharagium*, cujus vitam

ac

ac fata breviter recenſet, doctrinam ipſius ac moderationem multis laudibus tollit, ſcripta ſpeciatim nominat, tanta ipſum apud aliarum partium doctores exiſtimatione fuiſſe refert, ut, cum exſequiæ ipſius ducerentur, Patriarcha *Neſtorianus* cum ſuis Epiſcopis, Armeni & Græci omnes, qui civitatem Maragam incolebant, pietatem ipſi ſuam ſint teſtati. Tractationem hanc finit obſervatione, ex- Pag. 62.
ſtitiſſe quidem inter Monophyſitas viros doctrina magnos, ſed, 63.
quod *Leonem Magnum*, ejusque Epiſtolam ad *Flavianum*, condemnaverint, Conciliumque Chalcedonenſe rejecerint, excuſandos non eſſe; porro taxandos eſſe, quod ſuos non ad pietatem Chriſtianam duxerint, ſed rigida iis potius ac ſevera jejunia injunxerint, ſicque eos ad crudelitatem excitaverint. Inde 64. 65.
propius accedit ad hiſtoriam Eccleſiæ Æthiopicæ. Docet, Monophyſismum, in Ægypto natum, per Æthiopiam ſe diffudiſſe. Concilii Chalcedonenſis, inſtituti, ut turbæ ſedarentur, eventum minus proſperum fuiſſe, *Dioſcoro* quippe in exilium miſſo, ejusque ſucceſſore *Proterio* in ipſa eccleſia obtruncato, binos ſemper Patriarchas Alexandriæ fuiſſe, alium ex partibus Græcorum orthodoxorum, alium ex Ægyptiis Monophyſitis, quæ factiones mutuis contentionibus ſe labefactare ſint anniſæ, usque dum tandem A. 639 Ægyptus a Muhamedanis ſit occupata. Curæ 66-68.
Alexandrini Patriarchæ ſubfuiſſe Eccleſias Chriſtianas in Æthiopia, ad quas demiſerit Patriarcham, quem appellarint *Abuna*, patrem noſtrum. Inde ſubjicit quasdam obſervationes de ſcaturigine Nili, quam Jeſuitæ miſſionarii ſe reperiſſe cumprimis ſint gloriati; docens etiam, qua ratione Luſitani omnium primum in Abyſſinorum terras demigrarint, occaſionem ſubminiſtrante *Helena*, Imperatrice. Deſcribit Abyſſinos tum ratione corporis, tum 73-75.
ab indole animi; eſſe ipſos eximiis animi dotibus præditos, ad pietatem natura propendere, alienos a corruptelis Europæorum. 76-78.
In religione ſectari inſtituta Monophyſitarum, niſi quod nonnulli ad Lojolitarum præcepta declinent. Obſervare circumciſionem, quam tamen pro Sacramento non agnoſcant, abſtinere a cibis in lege *Moſaica* vetitis, Sabbatum aliosque ritus, Judaicis conformes, obire, unde colligit Autor, eſſe ipſos propaginem Chri- 78. 79.
ſtianorum Nazarenorum, nec cauſam habuiſſe Jeſuitas, quare

circumcisionem illorum ita exagitarint, cum forte qua tales sint vocati, quo in casu valeat monitum Apostoli *1 Cor. VII, 17-20.*
Pag. 79-83. *Jobum Ludolfum* in *Historia* sua *Æthiopica* leviores quidem errores admisisse, sed illos adeo acrem reprehensionem *Renaudotii* non meruisse, nec causam fuisse, quare illam, repressam licet, recoxerit *le Grand*, Missionarius. Quinque ipsos numerare *Sacra-*
83-85. *menta*, sed hanc notionem more Græcorum sumi pro mysterio,
coll. pag. *doctrinam* scilicet de *sacrosancta Trinitate*, *Incarnationem filii*
376-382. *Dei*, *Baptismum*, *Eucharistiam*, *Resurrectionem* denique *mortuorum*. Hæc ad statum Ecclesiæ Abyssinæ spectant. Quod ad
85.86. statum politicum, commemorat, qua ratione *David*, Abyssinorum Augustus, auxiliis Lusitanorum confisus, in animum induxerit suum, Muhammedanos terris, quas prope mare rubrum occuparint, exuere; quod cum illi intelligerent, copias in Æthiopiam misisse, qui, fusis aliquoties Abyssinis, integram terram sub
86-88. suam redegissent potestatem, nisi Lusitani præsto ipsis fuissent. Hinc *Libro II* exhibet integram relationem expeditionis hujus,
89-268. sermone Lusitano A. 1565 Ulyssipone autore *Jo. Bermudez* luci datam, quæ quoniam rarissima fuit & curiosa admodum, præterea que Autor pluribus rebus non tam interfuit, quam præfuit, totam inserere, quam illius compendium tantum aliquod dare, maluit. Complectitur res in Æthiopia gestas ab A. 1520 usque ad A. 1559. Argumentum illius hoc est. Lusitanorum auxiliis Abyssini Muhammedanos diversis cladibus straverunt, omnesque terras, sibi ereptas, recuperarunt. Videntes autem Abyssini, *Joannem Bermudez* id agere, ut prisci ritus ac patria religio, introducta Romana, abolerentur, totumque imperium obsequio Pontificis Romani submitteretur, adhæc verentes, ne Lusitani ipsos aliquando sub jugum mitterent, eundem ab omni negotiorum, tum civilium, tum sacrorum, administratione removerunt, ut tandem, relicta Æthiopia, Ulyssiponem redire cogeretur. Relationem hanc Cel. *La Croze* potiorem ducit recentiorum Jesuitarum narrationibus, cum illi plurimum dent odio, ipse vero *Bermudez* per tot annorum spatia in Æthiopia sit versatus, ac interiores illius provincias perreptarit, quas alii ne quidem attigerint. *Libro III* enarrat missionis Jesuitarum in

Æthio-

Æthiopia initia, progressus, incrementa, tandemque inauspicatum exitum. Hanc moliti sunt, ex quo ordo est confirmatus. Ipse *Lojola* hoc in se negotium suscepisset, si per Pontificem licuisset. Illud igitur creditum est *Nunnez Barreto*, qui Ulyssipone Patriarcha Æthiopum consecrabatur, & instructus literis Regis Lusitaniæ atque ipsius *Lojolæ*, quas tamen *Joannis de Polanco* fuisse existimat Noster, eo destinabatur, sed Goæ substitit, ad Æthiopes ablegato *Andrea d' Oviedo*, ac aliis ejusdem familiæ sociis, qui ad Abyssinos accesserunt sub finem Martii A. 1557. Admittebatur ad Imp. *Claudium*, adversus quem cum disputando Pag. 269-
nihil valeret, diro execrationis carmine & Imperatorem & in- 275.
tegram gentem perculit; nec res illorum felicius processerunt 275-277.
imperantibus *Adama Segued* & *Malac Saghed*, ut, paullatim exspirantibus missionis sociis, retro laberentur. Opus hoc reno- 277-285.
vatum est regnante apud Hispanos ac Lusitanos *Philippo II*, qui, Jesuitarum precibus motus, ad Imp. *Malac Saghed* literas dedit; sed eventus non respondebat, aliis in duros carceres conjectis, alio capite truncato. Feliciorem esse licuit *Petro Pays*, qui, Æthio- 285-289.
piam ingressus, quoniam Imperatori *Seltam Segued* prudentia ac consilio difficilibus temporibus adfuerat, rem eo deduxit, ut legatio ad Pontificem Romanum & *Philippum* Hispanum A. 1613 289-295.
decerneretur, religio Pontificia multa vi stabiliretur, *Alphonsus Mendesius* Patriarcha totius Æthiopiæ A. 1625 nominaretur, Imperator in publicis comitiis, præstito jurejurando, se ac imperium in Pont. Rom. obsequium A. 1626 d. 11 Febr. transscriberet, qui ritus Romanos sequi abnuebant, interficerentur, monachi ac anachoretæ partim neci darentur, partim, ubi in cavernas se abdiderant, fumo suffocarentur. Passim quidem Principes ac integræ nationes pro avita religione arma capiebant, 295-305.
illis autem feliciter prostratis, animus Jesuitarum, speciatim *Mendesii*, ita crescebat, ut in jura Augusti & imperii involare nulli dubitarent. Sed videns Imperator, novos usque motus ipsum excipere, tandem supplicibus procerum precibus de vi dejectus, edictum publicabat, quo cuicunque liberam optionem 305-313.
faciebat, cui sese parti addicere vellet. Incredibilem lætitiam agebat populus, a Jesuitis catervatim desciscebat, templa illo-

rum magnifica occupabat, multa quidem in contrarium afferente *Mendesio*, sed surdas Imperatoris obtundente aures. Gra-
Pag. 313- viora perpessi sunt, *Seguedo* A. 1632 viventium numero ex-
317. emto. *Basilides* quippe, qui succedebat, *Mendesium* omnesque Jesuitas ob tyrannidem exercitam Fremonam, ademtis prius ipsis omnibus armis, in exilium ire jussit. In via omnibus bonis
317-320. exuebantur, cumque Fremonam venissent, novo mandato ipsis est injunctum, ut omni regno Tigrensi, in quo Fremona sita erat, excederent, & ad Indos transmitterent, qui, ubi porta exirent, ingenti pecuniæ summa se redimere sunt coacti. A
320. 321. quo tempore Romano-Catholicorum nomen adeo invisum redditum est Abyssinis, ut illud ne quidem auribus ferre possint.
322. Sub finem de Abyssinorum antistitibus monet, esse ipsos fere monachos Ægyptios, omnis doctrinæ rudes, qui, externis religionis cerimoniis occupati, instructionem gregis susque deque
324. habeant. *Gregorium* Abbatem a calumniis *Renaudotii*, *Grandii*,
325. aliorum, Autor vindicat. *Libro IV* describit statum ecclesiæ Armenicæ, præmonendo, inter linguam priscam Medorum & Armenicam affinitatis multum intercedere. Probat hoc exemplis nominum Medicorum, apud scriptores Græcos superstitum. Δηιόκης esse ipsum Armenicum *Daiéak, tutorem, nutritium*; *Astyages* esse nomen divinum *Ast-vades*, *d* ipsis efferri ut Græcorum γ. Persas autem Reges suos Deorum instar coluisse, inter omnes constare. *Satra*, quæ vox occurrat apud *Aristophanem* in *Acharnensibus*, notare *magnum regem*, unde *satrapa* ortum suum ducat, quæ vox in libro *de Mundo*, *Aristoteli* tributo, explicetur per *servum magni regis*; idem sentiendum de nominibus
325-332. Medicis, apud *Danielem* & *Esram* occurrentibus. Falsum esse, quod *Chardinius* & *Thevenotius* perhibeant, a quatuor demum, vel ad summum septem, Seculis literas habere cœpisse, cum utantur versione totius S. Scripturæ præstantissima, Seculo V circa A. 404 confecta. Duos Græcos impostores, *Isaacum* & *Niconem*, qui sese Armenos conversos sint mentiti, labis multum suis calumniis integræ genti adspersisse. His præmonitis, Autores no-
332-338. minat, qui res Armenorum attigerunt. Seculo X, autore monacho Græco, *Gregorio de Nareka*, imaginum cultum ad ipsos transivisse,

ſiviſſe, XII & XIII conjunctionem cum Latinis conſtituiſſe; qua occaſione numum aliquem illuſtrat Autor, memoratum jamdum *Cupero* ad *Lactantium*, cujus pleniorem ſeſe explicationem in Pag. 338-*Dictionario Armenico* dediſſe aſſeverat. In religione alia a Græ- 344. cis, a Latinis alia, mutuatos. Controverſiam *Monothelitarum* & 344-352. *Adoptianorum* in meras fere verborum pugnas exire, in jejuniis nimis eſſe rigidos, crudelitates exercitas non tam gregi, quam gregis autoribus, eſſe adſcribendas, a quibus tamen hodierno die abſtineant. Ipſis Neſtorianis & Monophyſitis meliori jure Chriſtianorum nomen competere, quam quidem Hiſpanis atque Luſitanis, ob male ſanam horum ſuperſtitionem & immanem ſævitiam. De *Dioſcoro*, ejusque cum fœmina quadam, *Irene*, conſuetudine, in- 352-360. telligendum eſſe Epigramma *Anthol. Lib. II.* Orientales Chriſtianos fundamenta Chriſtianæ religionis ſervaſſe, de divinitate Chriſti, 360-362. ejusque redemtione, recte ſentire, de proceſſione Spiritus ſancti facile conſenſuros, modo termini rite explicentur, doctrinas quasdam Romanæ eccleſiæ adoptaſſe, a quo tempore expeditiones in Palæſtinam inſtitutæ, transſubſtantionem ipſis fuiſſe ignotam prorſus, illam haberi debere pro ſequela opinionis Monophyſitarum, fotam temporibus ignorantiæ, liturgias ipſis ſub nomine miſſalium non venire. Quæ in fine Opuſculi hujus affert de non ſperanda conjunctione eccleſiæ Orientalis cum Romana, removendis anathematiſmis a religionis negotio, reducendo Chriſtianiſmo, ut excludantur contentiones, ad ſalutarem cognitionem & vivum amorem, de emiſſariorum Jeſuitarum ſtudio, non tam quærentium, ut animas Chriſto lucrentur, quam ut converſos populos Regibus ſuis ſubjiciant, talia ſunt, quæ attentionem merentur. Ex lectione elegantiſſimi hujus libelli Lector & utilitatem & voluptatem capiet. Multas novas obſervationes ex vaſtæ eruditionis penu depromit eruditiſſimus Autor; ſi quid vero non juſto loco poſitum inveniet Lector, vel præter neceſſitatem repetitum, id, ſperamus, dabit extremæ ipſius ſenectuti ac infirmitatibus, quibuscum jam tum conflictabatur.

Johann Jacob Moſers Heutiae Staats-Verfaſſung des Deutſchen Reichs, ꝛc.

hoc eſt,

JOANNIS JACOBI MOSERI, POTENTISS. Prussorum Regi & Elect. Brandenb. a Consiliis sanctioribus, plenior Descriptio Juris publici S. R. Germanici Imperii, & singularum ejus partium.

Tomus I.

Ebersdorfii, apud Bernh. Ehrenfried Vollrathium, 1740 & 1741, fol.

Alph. 12 plag. 16.

Grande, ac viginti aliquando *Tomos* excessurum, Opus molitur Celeberrimus *Moserus*, Vir natus ad libros scribendos, & inter nostræ ætatis JCtos, qui Juris sibi publici prudentiam præcipue excolendam sumserunt, locum, si non principem, tamen principi proximum, occupans. Tanta est ejus in componendis ingenii sui monumentis dexteritas, ut non tam scribere, quam in chartam effundere, verba omnia videatur. Inde factum etiam, ut *primus* hic Juris publici particularis *Tomus non sibi multorum* annorum spatium vindicaverit. Nostrum est, ut, quæ hanc in rem consilia mente concepit, non patiamur ignorare Lectores nostros. Haud adstringet sese doctissimus Vir exacti ordinis legibus, sed modo hunc, modo illum, Imperii Romano-Germanici Statum, ejusque jura, describet. Interim tamen in *Tomo* singulo tradere nonnihil, quantum fieri potest, constituit de Electoribus, ecclesiasticis pariter ac secularibus Principibus, Prælatis, Comitibus, & Imperii Civitatibus. *Quamprimum* elaboraverit Partem aliquam, communicabit ejusdem summa capita, imo & integrum manuscripti operis exemplum, cum Statu illo, ad quem res pertinet, eum quidem in finem, ut adjiciantur, quæ prætermissa, utque deleantur & immutentur, quæ plane non, vel aliter saltem, dicta Status ille velit. Ne quis vero Statuum hac quasi benignitate sua abutatur, nonnullis eam legibus restringit Vir Celeberrimus. Primo enim haud facile se ait permissurum, ut vel alius imperetur ordo, *vel* integra capita limæ severiori subjiciantur. Deinceps, *opus* esse priva-

privatum,non publicum,monet,ideoque deprecatur censuram, si parum ad cujusquam mentem aut præjudicatas opiniones cesserit labor. Tum rogat,ne quis ab ipso postulet,ut adversas sibi summorum in Imperio Judiciorum sententias, documenta de gravaminibus,religionis præcipue causa motis a civibus, & quæ sunt alia, sine magni momenti rationibus exulare ex Opere suo jubeat. Multo minus unus alterve Statuum impetrabit ab eo,ut controversiis sese illustribus immisceat, partisque inimicæ argumenta vel silentio prætereat,vel confutet. Hinc, si quid ipsi exhibitum fuerit, quod altioris videatur indaginis, brevi observatione indicabit, non se hujus rei esse autorem. Tandem non vult longam esse censuræ moram, sed, si justo nectatur illa diutius, pergent operæ in excudendo, nec id grave Statibus fore sperat, cum jure perfecto ab ipso exigi non possit, ut manuscripta sua volumina submittat examini aliorum. Quælibet Pars, quæ totam regiminis formam Status singuli delineabit, vendetur separatim, ut iis præstantissimus Autor commodet, quibus ad comparandas Partes omnes vel animus deest, vel nummi. Hæc de Opere dicta generatim sunto. Nunc, quid in *primo* ejus legatur *Tomo*, paucis significabimus. Principem tenet locum introductio universalis in Jus publicum particulare, quæ ipsa septem Capita complectitur. Hanc excipit Jus publicum Episcopi Augustani; Imperialis Abbatiæ Baindensis; Civitatis Imperialis Cellensis; Serenissimæ Domus Anhaltinæ, Abbatiæ Gernrode, Comitatus Holtzapfel, & Dynastiæ Jever; liberæ Imperialis Civitatis Aquisgrani; Episcopatus Constantiensis, vel Abbatiæ Reichenaviensis. Finem imponit labori Archiepiscopatus Trevirensis. Et his *Tomus* ille constat. Complura Vir Celeberrimus attulit, quæ non ingrata erunt amatoribus publici Juris; ideoque, si vino vendibili non opus est hedera, auguramur, fore, ut haud pauci novum hoc, & ante a nemine tentatum, Opus sibi habeant commendatissimum. Optamus tantum singularis industriæ Autori ad perficienda, quæ cœpit, successus prosperos, ne in Bibliotheca scriptorum promissorum, vel affectorum, ejus aliquando nomen inveniatur.

JOAN-

JOANNIS VAN MUYDEN, JCTI ET ANTEcessoris, Compendiosa Institutionum tractatio, in usum Collegiorum. Editio sexta, prioribus emendatior, cum additionibus EVERARDI OTTONIS, JCti & Antecessoris.

Trajecti ad Rhenum, ex officina Jacobi a Poolsum, 1737, 8 maj. Alph. 1 plag. 9½.

Dedit hoc memoriæ & honori Collegæ quondam sui Celeberrimus *Otto*, jam rei publicæ Bremensis ornamentum, ut præsens Institutionum *Justinianearum* Compendium per annos nonnullos in prælectionibus suis Academicis adhiberet. Nec sine prospero successu incepta res est. Quanquam enim aliorum hoc in genere scripta exstent luculentissima; hoc tamen per longam annorum seriem in Academia Trajectina cum plausu fuit exceptum, sæpiusque typis repetitum, quod nihil secum ferret subtilitatis, sed ad captum tironum, augendosque industriæ fructus, accommodatum maxime videretur. *Quodsi* porro Compendii hujus contextum & materiam spectemus, media simplicique via, quæ utilia sunt, tradit, nec modum excedit, nec omittit potiora. Quædam tamen, ut fieri solet, brevius vel obscurius dicta supplevit & emendavit Illustris Editor in additionibus, quas licet junioribus profuturas tantum asserat, nos certissime tamen persuasi sumus, provectioris etiam ætatis hominis inventuros hic, quod suos convertere in usus possint. Menda typographica & in numeris *legum*, *margini* adscriptis, & in ipso textu, plus centies correxit; quædam parum necessaria virgulis inclusit; alia, manifeste corrupta, immutavit. Præmisit simul elegantissimam Præfationem, in qua, pro instituti ratione, de utilitate, præstantia, & necessitate, studii Juris Romani, & de methodo discendi Juris, quædam disseruit Vir longe Celeberrimus. Multi quidem de studio Juris feliciter instituendo consilia dederunt, sed, lectis iis atque collatis, implacabilem laudatissimus *Otto* inter omnes discordiam deprehendit. Glossatorum ætate duplex vigebat methodus, altera analytica,

lytica, altera ſynthetica. Utra pars melior, diſceptatum in Academia Leidenſi fuit Seculo ſuperiori a *Cruſio* atque *Bæckelmanno*. Ille Compendia ſtudiorum diſpendia, quibus corrumpatur Jurisprudentia, textusque e manibus ſtudioſorum juvenum excutiatur, dicebat; hic urgebat contra, artis nullius eſſe ſtudium ſine ordine, modo, & ratione: facilius adſcendi per gradus, multisque definitionibus & diviſionibus opus eſſe, ut diſtincte intelligamus, quid ſit hoc, de quo diſſeratur. Uſum ab abuſu probe diſtinguendum cenſet Ampliſſimus *Otto*. Probat *Cruſii* ſententiam, ſi quis ſolis Compendiis, optimæ licet notæ, inhæreat; nec tamen, ejus judicio, cauſa cadit *Bæckelmannus*, ſi a docentibus Auditores, in ipſo ſtudiorum limine, ad ipſos textus, titulosque longiores, ducantur, & in vaſtum quaſi pelagum, ſine pyxide nautica, mittantur. His uberiore ſermonis apparatu illuſtratis, methodi mathematicæ injicit mentionem. Vix permittere naturam Jurisprudentiæ & ambitum putat, ut tota in Academiis methodo ſcientifica exponatur. Nam, ut prætereum, ait, honeſti magis, quam juris poſitivi, præcepta ſub demonſtrationem cadere, cui bono Propoſitionis, Theorematis, Demonſtrationis, Corollarii, Problematis, & Scholii, obſcura plerisque vocabula, ſi legum ſcientia clare propoſita ex principio recte firmato demonſtretur, dubiisque ſublatis, conſectaria adjiciantur? *Cicero* dixit olim, omnia facile diſci, ſi tantum ſumas, quantum opus eſt, nec ſupervacuis Auditorem oneres; at ſtribligine illa mathematica, in tot millenis articulis conſtituti vel recepti juris, rudes & infirmos animos obrui magis, quam juvari, continget; nec prodeſt quidquam vulgare epiphonema: *id quod erat demonſtrandum*, ſi nexus inter veritates & earum principia jam ſit perſpicue oſtenſus. Hæc de mathematica methodo acuti ingenii JCtus, cujus doctrinam, ex hac etiam Præfatione mirifice elucentem, ſuſpicimus, & meritiſſimis laudibus proſequimur.

TRAITE' DES EAUX MINERALES, BAINS, ET Douches de Vichy, &c.

hoc eſt,

TRACTATIO DE AQUIS MINERALIBUS, BALneis,

neis, atque Embrocationibus Vichii, ſeu Vici calidi, aucta Diſſertatione præliminari, de aquis mineralibus generatim, cum obſervationibus de plerisque aquis mineralibus Galliæ, & ſigillatim de ejusmodi aquis Borbonii Arcimbaldi, & Montis aurei in Alvernia, per JACOBUM FRANCISCUM CHOMELIUM, Conſiliarium atque Medicum Regium, & Inſpectorem aquarum mineralium Vici calidi.

Claramontii, ex officina P. Boutaudon, 1734, 8.

Alph. 1 plag. 16.

Ex ipſa hujus Opuſculi inſcriptione cognoſcitur, non illud de ſolis Vici calidi mineralibus aquis, ſed de plerisque, quæ in Gallia univerſa reperiuntur, agere, adeoque non contemnendam Hiſtoriæ naturalis, ad ampliſſimum iſtud regnum pertinentis, partem complecti. Cel. Autor jam inde a triginta annis aquas Vici calidi cognitas habuit atque perſpectas, & proinde bene inſtructus ad eas deſcribendas acceſſit. Initio aquas minerales generatim contemplatur, earumque dotes & virtutes eleganti oratione prædicat. Præter alia calorem thermarum a ſalibus diverſis, quæ in ſubſtantiam ſulphuris penetrent, derivat, oſtenditque ſimul, fontes ejusmodi ſalutares omnibus fere gentibus, quæ rem medicam curæ cordique habuerunt, in magno fuiſſe pretio, ſimiles vero effectus a ſola aqua ſimplici pariter atque ab aquis per imitationem arte præparatis, ope ſcilicet mineralium, fruſtra exſpectari; multis quoque gentibus, aquæ divini quidpiam ineſſe, atque *Philoſophorum etiam haud* paucis, ex aqua tanquam elemento coaluiſſe omnia, fuiſſe perſuaſum; ac denique varias de origine fontium, & fluviorum, atque aquarum etiam mineralium, opiniones recenſet. Quanquam vero terræ & ſalia in omnibus inſunt fontibus; non adeo clara tamen & diſtincta illorum eſt notitia, ut ſemper ſpecies & ſingulares proprietates cujusvis definire liceat; tantum abeſt, ut omnia ad quatuor illa pervulgata ſalium mineralium genera, ſal commune, alumen, nitrum, & vitriolum, referri queant. Multa, quæ adhuc in primis ſuis initiis embryonum

num inſtar continentur, cum non concreſcant, eo quidem in ſtatu vix ac ne vix quidem cognoſcas. Alia vero perfecta jam & elaborata, cum jam concreverunt, vel ad concretionem apta exiſtunt, in ſingulis ſpeciebus non ſimplices & homogeneas, ſeu unius generis, ſubſtantias eſſe, experimenta ſatis evincunt. His ita diſputatis, obſervationes *Ducloſii*, Conſiliarii atque Medici Regii, & Academiæ Scientiarum Pariſienſis Socii, expromit, quibus analyſis plerarumque aquarum mineralium in Galliis, prout in eadem Academia variis experimentis chemicis aliisque eruta fuit, continetur. Dividuntur autem hæ ipſæ in octo claſſes. Velut agmen in prima ducunt aquæ calidæ, in quibus ſal detectum fuit, ſali communi ſimile. Quo pertinent aquæ *de Bourbon-Lancy en Bourgogne ; de la Bourboule Paroiſſe de Murat de Quairs ; d'Evahon, ou Evos en Combrailles ; de Balleruc en Languedoc ; de Barbazan dans le Commingeois ; de Bareges dans la Bigorre ; de Bagnieres dans la Bigorre ; de Digne en Provence ; de Bourbonne en Champagne.* Gallicas has denominationes in omni hac aquarum mineralium ſerie perſpicuitatis cauſa retinendas putavimus, cum loca, in quibus earum eſt ſcaturigo, & a quibus nomen acceperunt, alias maximam partem incognita, reddi non ſatis commode Latina interpretatione poſſint. In ſecunda claſſe aquæ obveniunt calidæ, in quibus ſal ineſt, nitro, quale a veteribus deſcriptum fuit, ſimile, ut aquæ *de Bourbon-l'Archambault en Bourbonnois ; de Chaudeſaigues au Haut Pays d'Auvergne ; du Mont d'or en Auvergne ; de Neris en Bourbonnois ; d'Eſvahon de la petite ſource de la Ville ; de la Grille de Vichy en Bourbonnois ; de Sail lez-Château-Morand.* Tertiæ claſſi deſtinantur aquæ tepidæ inſipidæ, quarum aliæ ſal vel commune, vel nitroſum, aliæ nihil ejusdem, continent. Huc referuntur aquæ *d'Encauſe dans le Commingeois ; de Premeau en Bourgogne près de Nuits ; de Bardon, proche Moulins ; des Sources tiédes de Vichy en Bourbonnois.* In quarta claſſe collocantur aquæ acidulæ, ſive vinoſæ, veri nitri participes. Quo nomine commemorantur aquæ *de Vic-le-Comte en Auvergne ; de Vic en Carladois ; des Martres de Vaire en Auvergne ; de Jaude à Clermont en Auvergne.* Claſſem quintam conſtituunt aquæ frigidæ inſi-

 pidæ,

pidæ, cum eæ, quibus ſal quoddam ineſt, ſali communi ſimile, tum illæ, quæ ejusmodi ſale deſtituuntur. In quem cenſum veniunt aquæ *de Capuerī dans la Bigorre; d'Anailles en Poitou; de Jonas à Bourbon l'Archambault; de Sainte Reine en Bourgogne; d' Auteuil proche de Paris; de Paſſy proche de Paris; de Bievre proche de Paris; de Château-Gontier en Anjou; de Vaujour au Duché de Valliere; de la Rochepoſay en Touraine; de Pons en Saintonge; de Montendre; de la Fonroüilleuſe; du Mans; de Beleſme en Normandie; de Verberie proche de Compiegne.* Sextæ claſſi adſcribuntur aquæ frigidæ ſaporis martialis, ſive auſteri, ut aquæ *de Forges en Normandie; de Saint Paul de Roüen; de Bourberouge, de Menitoüe, & de Pont-Normand, proche de Mortain en Normandie; de Montboſq en l'Election de Bayeux; d'Hebecrevon, près Saint Lo en l'Election de Carantan; de Provins; d'Apougny proche Auxerre; de Vabls en Dauphiné,* & ſcaturigo vocata *la Dominique.* Septima claſſis complectitur aquas frigidas ſaporis aciduli, ſive vinoſi, ſale communi vel gravidas, vel deſtitutas, aquas nimirum *de Châtelguyon proche de Riom en Auvergne; de Beſſe proche de Mont d'Or en Auvergne; de Saint Pierre de Clermont en Auvergne; de Chanonat près de Clermont en Auvergne; du Vernet près Saint Nectaire en Auvergne; de Chartres en Beauſſe; de S. Pardoux en Bourbonnois; de la Trauliere près S. Pardoux; de S. Pariſe en Nivernois.* Octavæ demum claſſi ſervantur aquæ frigidæ, ſaporis itidem aciduli vel vinoſi, quæ ſal continent, nitro veterum ſimile. Quo nomine huc referuntur aquæ *de Pougues en Nivernois; de S. Mion en Auvergne; de Saint Floret près Saint Cirgues en Auvergne; de Pontgibault en Auvergne; de Joſſe lez Maringues; de S. Arban en Forêt; du Pont de Camarets en Languedoc; de Vabls;* ſcaturigo *de la Marquiſe, & de la Marie;* aquæ *du Rocher ſous le Convent de Celeſtins de Vichy.* Quibus additamentum de aquis mineralibus Spadanis accedit. Progreſſus hinc Noſter ad fontes Vici calidi ſigillatim, ut inſtituti expoſcit ratio, deſcribendos, *Cap. I* de ipſo oppido agit, fontiumque ſitum exponit; *Cap. II* principia atque terminos artis ſingulares, quibus in poſterum in hac tractatione utetur, explicat, ut aliquam eorum notitiam ſibi in tempore comparent, atque hac ratione eo facilius omnem do-

ctrinam

ctrinam suam capiant lectores, quos in ejusmodi rebus non ad unum omnes satis fore exercitatos suspicatur; *Capite III*, analysin harum aquarum complexo, post varia tentamina accurate instituta, concludit, esse in his fontibus sal quoddam alcalinum naturale; *Cap. IV* varias de causis caloris, quo aquæ ejusmodi minerales fervent, opiniones denuo percenset, atque ad examen revocat, ipse autem ejus rationem ab Igne subterraneo, qui a sulphure atque bitumine perpetim alatur, arcessit; *Cap. V* in naturam salis alcalini, ex his thermis prolecti, inquirens, nullis plane experimentis, sal alcali vel fixum, vel volatile, provenire, perspexit, quod huic esset simile, idque hinc nitrum esse veterum contendit. Quod in argumentum postquam incidit, *Cap. VI* de hujus nitri ortu atque proprietatibus, item diversitate a sale Petræ, quod nostris temporibus nitrum appellatur, de ejusdem effectibus in corpore humano, ex observatione *Hippocratis, Galeni, Dioscoridis*, aliorumque, pluribus disquirit, atque omnes eos effectus, quos veteres suo tribuerunt nitro, ab his quoque Vici calidi aquis proficisci ostendit, nixus simul autoritate atque consensu præstantissimorum Medicorum *Duclosii* atque *Spondii*, qui pariter in his aquis nitrum antiquorum agnoverunt. *Cap. VII* effectus harum aquarum in genere edisserit, qui omnes eo redeunt, ut aperiant, obstructiones reserent, atque eluant, partes naturales, omnemque pravorum humorum saburram, e suis veluti latibulis excitatam, expurgent. Cum vero varii in isto oppido reperiantur fontes, alia etiam in aliis virtus observari solet. Quare de singulis nominatim agens, *Cap. VIII* effectus fontium calidorum, recens inventorum, & putei grandis quadrati, qui a Capucinis nomen habet, quoniam hac aqua in balneis suis utuntur religiosi isti homines, exponit. Alvum ea non admodum perpurgat. Contra vero magis est balsamica, dulcis, & pectori ventriculoque hominum delicatorum magis amica, ut ferri ab iis facilius queant. *Cap. IX* eosdem fere effectus aquis, quæ a cancellis denominantur, adscribit, nisi quod eas aliquantum calidiores, & majori purgandi virtute instructas, esse commemoret. *Cap. X*, aquas, quæ a globo tormentario majori nomen habent, penetrare magis, ape-

rire, agitare, præcipitare, obſtructiones imi ventris viſcerum inveteratas atque pertinaces tollere, fundere etiam, humectare, educere, & febrim quartanam non ſecus ac chloroſin mirifice profligare, contendit. Aquas vero, quæ a globo tormentario minori dicuntur, tanquam magis temperatas & mediæ naturæ, collaudat, quod impuros ſuccos alvo atque urina, ſine ullo tamen ſtomachi & pectoris incommodo, educant. Fontem, cui a Cœleſtinis nomen eſt, virtute admodum penetranti & diuretica excellere, &, cum multum pravi corruptique humoris per urinam proſcribat, magno in malis renum & veſicæ eſſe præſidio, & aquis, quæ a globo tormentario majori denominantur, neutiquam cedere, quin potius, quoniam actu frigidus eſt, promtius adhuc recreare atque reficere, obſervat. *Cap. XI* ad fontem, qui Burbonius minor, ſeu fons Chomelii, vocatur, accedit, ejusque eam ſigillatim virtutem eſſe memorat, quod pectoris & ſtomachi omniumque imi ventris viſcerum conſoletur morbos, & omnis generis colicos dolores perſanet. *Cap. XII* objectionibus, quæ ratione elementorum pariter atque effectuum, his fontibus attributorum, Autoris placitis opponendæ forſan eſſent, occurrit, & tempeſtive reſpondet. *Cap. XIII* omnem iis utendi rationem, ſive univerſum corpus in balneo lavetur, ſive aqua per ſtillicidia, vel, ut vulgo dici ſolent, per embrocationes, ſuper hanc illamque partem deriventur, ſive denique in modum vaporationum in vaporario adhibeantur, pertractat, eademque occaſione uſum balneorum atque ſtillicidiorum ampliſſimum apud omnes fere gentes antiquas docte exponit. *Cap. XIV* transportationem harum aquarum, & modum eas ſine elementi atque virium ſuarum detrimento e loco natali in alia loca transvehendi, perſequitur. *Cap. XV* regimen ſub harum aquarum uſu exacte cuſtodiendum inculcat. *Cap. XVI* pluribus diſceptat, ſitne abſolute neceſſarium, ut aquæ promte, facile, & expedite, ſine longa mora expurgent corpus, ſiquidem in morbis, quibus depellendis inſerviunt, ſpem conceptam expleturæ eſſe videantur, oſtenditque, quoniam utplurimum adverſus morbos chronicos & obſtinatos in uſum trahantur, ſatius omnino eſſe, ſiquidem aliquamdiu ferantur & circumeant per

viſcera,

viſcera, & cauſas morborum recte expediant, atque exſolvant. *Cap. XVII* de venæſectione ſatis prudenter & circumſpecte, atque item de ſcarifatione per cucurbitulas, præcipit, quoniam utroque modo ſanguis ſæpenumero ſub ejusmodi aquarum uſu mitti conſuevit. Ad calcem denique obſervationes quasdam curationum, quæ beneficio harum aquarum debentur, ſubnectit. In Commentatione de aquis medicatis ad Burbonium Arcimbaldi obviis, multa, quæ ad has aquas attinent, & experimenta, cum illis inſtituta, commemorat, conficitque, has ex iisdem, ac Vici calidi aquas, conſtare elementis, & utrasque gradu tantum inter ſe differre; calidiores nimirum aquas eſſe Burbonienſes, ſed minorem copiam ſalis alcalini ſeu nitri continere, quam Vichienſes, quam ob cauſam & hæ potationi magis aptæ exiſtant. Aquæ hæ Burbonienſes ſuccos ventriculi crudos & acres ſubigunt, acidum deſtruunt, viſcidum diſſolvunt, fibras ſtomachi roborant, humores tenaces fundunt & reſolvunt, ſanguini & fluiditatem & agilitatem impetumque conciliant, per urinam expurgant copioſe, adeoque multis morbis congruunt. Externe etiam vel balnei vel ſtillicidii inſtar adhibitæ penetrant & reſolvunt, partesque relaxatas, & nervos reſolutos, roborant, gravesque idcirco morbos conſolantur. Utrumque & interne & externe eas adhibendi modum Noſter luculente enarrat. Ex Diſſertatione de aquis Montis aurei diverſorumque locorum Alverniæ, hic ratione loci natalis notatur, altos illos montes Alverniæ inferioris communi nomine propter lætum herbarum ſuarum proventum, & aquarum, quas fundunt, gratiam, vocari Montem aureum, & ad hunc ſitum eſſe oppidum *Bain*, ſeu Balneum, ob balnea ibi exſtructa ita dictum, ex quibus hic Balneum Cæſaris, Balneum magnum, ſeu Magdalenæ, & Balneum equorum, prædicantur. De ſingulis his ſeorſim refert Noſter, atque analyſin chymicam, variis experimentis tentatam, exponit, judicium vero de eorum cauſis atque proprietatibus ferre non audet. Quamvis Balneum magnum, ſeu Magdalenæ, commoditatis minorisque fervoris cauſa potiſſimum frequentetur; Noſter tamen annotat, Balneum Cæſaris paralyticis magis, atque nervorum relaxatione affectis, & interno uſu aſthmaticis

quo-

quoque, ac pulmonum vitio laborantibus, opem ferre, nec tam per alvum, quam per urinam, purgare. Balneum equorum alvum quondam moviffe dicitur. Nunc vero ea hujus virtus periit. Subjungit his Autor candidas morborum, his aquis curatorum, obfervationes, ex quibus longe accuratius de earum viribus judicatum iri opinatur, quam fi ipfe conjecturas fuas liberalius afferat. Demum ad eundem Montem aureum, varias juxta vias, & fana minoris famæ, fcaturiunt complures medicatæ aquæ aliæ, quarum analyfin & indolem Nofter breviffimis attingit, nobis vero illarum tantum nomina, eaque Gallica, indicare fatis erit. Vocantur autem *la Bourboule*, feu *nitaire, ou S. Nectaire*, *le Vernet Sainte Marguerite*, *Chanonat*, *Beffe, Source de Jaude du Champ des Pauvres*, & *de Baurepaire près Clermont*, *S. Pierre de Clermont*, *Eaux de St. Marc.* Ceterum tam bene docteque omne hoc argumentum excuffit Cel. Autor, ut, non eos folum, qui in Gallia his aquis uti cupiunt, fed extra eandem quoque aliarum provinciarum Medicos, magnum ex eo fructum effe percepturos, confidamus.

D. JO. JACOBI RAMBACHII, S. S. THEOL. Prof. Primarii in Acad. Gieffenfi, ibidemque Superint. & Confiftorii Affefforis, Exercitationes Hermeneuticæ, five Pars altera Inftitutionum Hermeneuticarum facrarum. Editio altera, auctior & emendatior.

Bremæ, apud Nathanaelem Saurmann, 1741, 8.

Alph. 1 plag. 7.

Ipfum qui nomen *Rambachii* leget, Virum colet & fufpiciet, qui, dum vixit, præclare de facra civitate promeritus eft. Inprimis *Inftitutiones* ejus *Hermeneuticæ facræ*, quæ jam A. 1723 Jenæ primum in lucem exierunt, tanto cum plaufu exceptæ funt, ut anno jam 1732 quarta earum editio orbi tradita fuerit. In harum *Prolegomenis natura Hermeneuticæ facræ* exponitur, *fata* ejus, & *autores* alii, qui de illa
Pag. 1. præceperunt, recitantur. Tota vero *tractatio Libris quatuor* abfolvitur,

ſolvitur, quorum *I Fundamenta Hermenevticæ S.* declarat, tum Pag. 9 ſeq.
Cap. I de legitima interpretis ſacri diſpoſitione, *Cap. II* de textu 21.
interpretando, & *Cap. III* de textus interpretandi ſenſu, agit. 53.
Lib. II de mediis Hermenevticæ S. domeſticis exponit, & quidem 87.
Cap. I de analogia fidei, *Cap. II* de exegetica circumſtantiarum 107.
conſideratione, *Cap. III* de indagatione affectuum, *Cap. IV* de in- 122.
veſtigatione ſcopi, *Cap. V* de inſtituenda cum antecedentibus & 147.
conſequentibus collatione, *Cap. VI* de ſcrutinio ordinis, textuum- 197.
que ſacrorum analyſi, *Cap. VII* de conſideratione vocum ac 217. 253.
phraſium ſingularum, *Cap. VIII* de eruendis ſtili ſacri emphaſi- 317.
bus, *Cap. IX* de parallelismo Scripturæ. *Lib. III media externa* 362.
& literaria tradit, & quidem *Cap. I* adminicula grammatica & 385.
critica, *Cap. II* rhetorica, *Cap. III* logica, *Cap. IV* diſciplina- 429. 440.
rum realium, Theologiæ, Philoſophiæ moralis, Matheſeos, Phy- 456.
ſices, artis medicæ, & Jurisprudentiæ, *Cap. V* hiſtorica, chro- 498.
nologica, geographica, genealogica, *Cap. VI* ſcriptorum Rabbi- 530.
nicorum, *Cap. VII* Autorum profanorum, *Cap. VIII* verſionum 554. 602.
ſacrarum, *Cap. IX* Commentariorum. In *Libro* denique *IV* 663.
de ſenſus inventi legitima tractatione agitur, ſigillatim *Cap. I* de 727.
ejus cum aliis communicatione, *Cap. II* de illius demonſtratio- 745.
ne, & *Cap. III* de ſenſus applicatione porismatica & practica. 804 ſeq.
Atque hæc ſunt illæ *Inſtitutiones*, quarum *Partem alteram* indicatas *Exercitationes* conſtituere Editor voluit, qui nos præterit. Quo liberius præ nobis ferimus, hunc ejus conatum vix ullam excuſationem admittere. Quod in *Præfatione* affert, Beatum Virum in Diſp. *de idoneo ſacrarum literarum interprete* ipſum ſuaſiſſe, uti hæc cum illis in unum compingi poſſint volumen, id quidem leve & exigui momenti eſſe videtur. Multi exſtant libri, qui cum aliis in unum compingi volumen poſſunt. Hinc vero non ſequitur, ut hi partem illorum ſecundam efficere debeant. Beatus Autor ſimilitudinem argumenti ante oculos unice poſitam habuit & commoditatem. *Inſtitutiones* enim ea continent, quæ ad *contemplationem* pertinent. *Exercitationes* contra nonnulla exhibent ſpecimina, quæ oſtendunt, quemadmodum in *actione* verſandum ſit. Tunc quidem *altera Pars* hæ majori jure nominari poſſent, ſi uſum regularum hermenevticarum

carum expreſſis verbis declararent, easdemque data indicarent
exempla. Dicimus, re bene putata, *majori jure.* Sapientiſ-
ſime autem Cel. *Rambachius* autor fuit, ut utrumque ſcriptum
compingeretur, quo exempla non deeſſent, quæ lucem legibus
ſpondeant. Ut Ill. *Heineccius* ſuis *ſtili cultioris Fundamentis Syl-
logen exemplorum, præcepta ſuperiora illuſtrantium*, adjunxit,
quam ideo Partis ſecundæ loco haberi noluit.

His quidem explanatis, *Exercitationes* breviter ſtrictimque
enarrabimus, quarum hinc indicem dedimus. Sunt illæ *ſex
Diſſertationes*, cum Halæ, tum etiam Jenæ, antehac habitæ, qua-
rum *tres*, in unum faciculum collectas, ipſe jam Beatus Autor
Pag. 1. in lucem emiſerat. *Prima* inſcribitur *de idoneo ſacrarum li-
terarum interprete*, in qua dona & naturæ & artis, ei neceſſa-
132. ria, commendantur. *Altera* eſt *de Salomonis ad eſum potumque
158. exhortationibus, quas libro Coheleth interſperſit.* Ubi ex *ſcopo*
ſcriptoris, a Deo acti, efficitur hic ſenſus: homo, qui Deum ex
animo reveretur, debet bonis, divinitus conceſſis, placide, inter
has vitæ humanæ ærumnas, perfrui, ac a Dei nutu conſilioque
369. totus pendere. *Tertia* agit *de Parallelismo Scripturæ Sacræ*, &
multas haud inutiles, quæ illuc pertinent, obſervationes propo-
207. nit. *Quarta* inſcripta eſt *de libro Coheleth*, in qua nihil eorum, quæ
ad hujus hiſtoriam & explanationem ſcitu neceſſaria ſunt, præter-
301. mittitur. In *quinta Hypotheſis de Scriptura Sacra, ad erroneas
vulgi conceptus accommodata*, modeſto examini ſubjicitur. Rejecta
nimirum hic fuit iſta divinatio, cui nonnulla hac noſtra fave-
383. runt ætate. *Sexta de Jeſu Chriſti ſumma divinitate ex ejus ju-
ramentis per ſe ipſum demonſtrata* ſcripta eſt. Per ſe patet, hanc
Arianis & Socinianis oppoſitam eſſe Commentationem. Argu-
mentum, quo hic uſus eſt *Rambachius*, ita ſe habet: *Quiſ-
396. quis per ſe ipſum legitime jurat, is eſt verus Deus.* At vero
quid hoc eſt, *legitime?* Quodſi res clarius exprimenda eſt,
ſenſus hic erit: *ut verus Deus.* Jam expende, qualis iſta ſit ar-
gumentatio: Quiſquis per ſe ipſum, *ut verus Deus*, jurat, is
eſt verus Deus. Ratio hæc eſſe debuit: *Quicunque in ſacris lite-
ris per ſe ipſum juraſſe dicitur, ille eſt verus Deus.* Nam ſacræ li-
teræ ſunt per ſe ipſæ ἀξιόπιστοι, & Deus O. M. non poteſt
per

per superiorem jurare, *Hebr. VI, 13.* Ipsa hoc scitum ratio probat ac tuetur purgata. *Atqui Jesus Christus in sacris literis per se* Pag. 407
ipsum jurasse dicitur, Gen. XXII, 15-18, Es. XLV, 23. Ergo &c. seq.
Quin etiam ad dubia, quæ ex locis *Dan. XII, 7, Apoc. X, 4, 5,* 425 seq.
moventur, & alia, commode respondetur. Agmen claudunt 440 seq.
Cogitationes exegeticæ de homine, cujus causa Deus non amplius est terræ male dicturus, *Gen. VIII, 21.* B. Autor per hunc *hominem* intelligit *Christum*, iis rationibus fretus, quæ ex ingenio manarunt. Nobis quidem in hac nihil placet Commentatione, præter nomen, quod *Cogitationes* dicantur. *Piæ* nimirum, non vero *exegeticæ, cogitationes*, ac *solidæ veritates*, oculis hic expositæ leguntur. Qui enim verba Dei sine antecepta opinione contemplatur, is facile, hanc eorum sententiam esse, dabit: „Malitia hominum non amplius causa erit, quæ me im„pellat, ut novum in orbem universum diluvium iterum indu„cam, eumque radicitus evertam. Conf. *Cap. IX, 15, XVIII, 29, 31, 32.* Ceterum cum Viro docto, qui præfatus est, & nos *Rambachianos* manes, ut fas est, suspicimus, iisdemque bene precamur.

PAULI THEODORI CARPOVII, PHILOS. Mag. & in Acad. Rostoch. literar. Ebraic. ac Theol. Catech. Prof. Ducal. P. O. Animadversiones philologico-critico-sacræ. Accedunt DONIS. ABARBANELIS de Creatione Angelorum, & SAULIS LEVI MORTERÆ de æterno ac indissolubili legis Mosaicæ cum gente Israelitica nexu, ex Ebræo Latinæ factæ Dissertationes.

Lipsiæ, impensis Jonæ Schmidii, bibliopolæ Lubecensis, 1740, 4.

Alph. 1 plag. 4.

Cl. Autor, qui aliis jamdum eruditionis philologicæ, cum sanioris Philosophiæ usu conjunctæ, speciminibus orbi erudito innotuit, novum aliquod, idemque luculentum, doctrinæ, Rabbinicæ potissimum, documentum exhibet; quod, uti

ad rem literariam linguæ Ebraicæ ac dialecti Rabbinicæ haud parum facit, ita lectori, ob argumentorum varietatem, non ingratum fore confidimus. Commentationem hanc inscripsit Celsissimo Meclenburgensium Duci regnanti, *Carolo Leopoldo.* In priore illius parte totus est in eo, ut virorum eruditorum errores, in rebus Rabbinicis vel maxime admissos, notet, emendet, &, si qua alicubi omissa sunt, suppleat. Initium facit a *Bibliis Ebræo-Rabbinicis*, quæ cura *Mosis* Francofurtensis Amstelodami ab A. 1724 ad 1727 quatuor Voluminibus in fol. lucem adspexerunt. Editionem hanc Vener. *Wolfius* nominat *omnium plenissimam & luculentissimam, in qua exstent, quæ Buxtorfius ex Bibliis Bombergianis omiserit.* Esse opus eximium, non diffitetur doctissimus *Carpovius*, sed, magna imperfectione laborare, subjungit. Textum Biblicum satis esse accuratum, sed Masoram passim misere conculcatam, in Rabbinorum Commentariis multa hinc inde omissa, multas mendas operarum irrepsisse. Ad errata refert vocem זמום in Comm. *Aben-Esræ* ad *Gen. XVI*, *14*, (non, uti hic legitur, *Gen. XVII*,) pro qua legendum זמזם, cum *fons* iste Arabibus hodierno adhuc die appelletur زمزم.
Pag. 2. *Volum. IV fol. 292* in Comm. *Kimchii* haberi אלכרוע, sed male pro אלכרוע esse Arabicum الخروع, *elcherva.* Corrupta
3. esse loca nonnulla, maxime quæ respiciant Christianos, quæ aliquando integriora exhibeantur in Bibliis *Buxtorfianis.* In Comm. *Kimchii ad Jes. II, 18*, desiderari verba ועוברים לצלם, usque ad ויעוד יחשבו, in *Buxtorfianis* post vocem יחשבו deesse הנוצרים, & post לצלם deficere הנוצרי ישו, docuit *Pocockius Not. miscell. pag. 322 ed. Oxon.* (*Lips. pag.*
10. *309, 310*,). Lacuna pariter est in *Kimchio ad Jes. VII, 14*, ex Bibliis *Buxtorfianis* farcienda. Hinc lustrat Autor *Biblia Ebraica*, quæ cum notis R. *Jacobi l'Umbroso* Venetiis A. 1639, 4, lucem adspexerunt, recensita *Wolfio Bibl. Ebr. Vol. I pag. 604 seq.* de quibus obser-
12. vat, adjectum quidem esse erratorum indicem, illorum tamen haud pauca, quæ recenset, prætermissa esse. *Biblia Ebraica non punctata*, curante R. *Men. ben Israel* Amstelodami A. 1631, 8, formis exscripta, mendis scatere, exemplis in medium prola-
14. tis, demonstrat. Missis Bibliis, ad alios libros, philologicos cum-

cumprimis, se convertit. Contra Cl. *Maji* Diss. *de Jure anni septimi* observat, annum septimum, quo servus dimittendus, non præcise esse annum Sabbathicum, sed servitutis, ex *Devt. XV, 12*, eandemque esse sententiam doctorum gentis Judaicæ præstantissimorum, *Aben-Esræ, Maimonidis*, R. *Chiskiæ, Gersonidis, Abarbanelis*, ac illam exprimi in *Jalkut*, loco a *Majo* minus feliciter verso. Sensum verborum *Jalkut fol. 84 pag.* Pag. 17.
312 ad *Exod. XXI, 4*, טומטום ואנדרוגינוס *Majus* minus est assecutus. Non enim quæritur, quid de genitali parte clausis & androgynis sit censendum, sed num inter liberos referendi. De versione *Maimonidis* de *anno septimo*, parata a *Majo*, judicat Autor, multis illam fœdatam esse mendis, quam ipse forte emendatam aliquando sit daturus. Ad *Franc. Wokenii* Commentationem 19.
in *Esteræ* libellum notat, ipsum in loco R. *Salom. ben Melech*, quem ex *Miclal Jophi* excitat, infeliciter versatum esse, asseverantem, כפא רפא esse Persicum, cum nihil aliud dicere velit verpa, quam quidem esse ו illud instar *pe raphati* apud Arabas. In 21.
verbis, adductis ex R. *Lew chibbur or chadasch fol. 10 Cap. 4* ipsum ex ושמואל facere *Ismaelem*, ex חד pro אחד fingere *hominem*, nomine *Chad*. Istius generis errores etiam Autori obvenerunt in illius *Pietate critica contra enallagas*. Ubi ad *Gen. II,* 24.
15, observat, *Aben-Esram* male legisse אין יתכן pro איך יתכן, וככר pro וכבר, idemque illud convertere per *& difficile est*. In Dissertatione *de locis & temporibus, quæ fideles ante legem cerimonialem precibus destinarunt*, habita Rostochii A. 1720, *pag. 7* 27.
in verbis, quæ ex R. *S. ben Melech* profert, non unum commisit errorem. לשנינו legit & vertit *in lingua nostra*, cum sit לפנינו *ante nos, infra*; verba להגיד חזקו של יעקב in sensum prorsus alium detorsit, cum reddi debeant *ad indicandas vires Jacobi*; vox צַוָּאָה, ubi de moribundis adhibetur, significat *testamentum, den letzten Willen*, uti Germani loquuntur; בישוב cum *Wokenio* non est reddenda, *cum rediret*, sed potius legendum בישיבה, *in sessione, sedens. Pag. 8* vocem מנטה in verbis R. *Sal. ben Melech* ad *Gen. XLVII, 31*, non recte interpretatur per *se extendere*, cum tantum indicetur, esse ex 31.
radice נטה, ut sic מִטָּה sit pro מִנְטָה. Verba *Aben-Esra* ad

 Devt.

Deut. XXIII, 12, non solum obscure reddit *pag. 14,* verum etiam a recto sensu verborum לפנות הערב prorsus aberrat, cum per illa indicetur *tempus lotioni aptum*, per בוא השמש tempus, quo mundo in castra redire integrum erat. *Pag. 15* in verbo לטעת, quod per *latere* exponit, ipse forte deceptus est sono verbi Latini, cum sit infinitivus ex radice נטע, quale quid pariter *Paulo Slevogtio* in Diss. de Creatione primi hominis evenit, vocem דמות legendo Germanice *Demuth*, castigato propterea a
Pag. 36. *Rittangelio.* Alia mittimus. Hinc virgulam Autor censoriam stringit in *Benedictum de Spinoza*, quem in Tractatu suo *theologico-politico* mala fide agere arguit, provocando ad *Aben-Esram*, ac si in ea fuisset sententia, *Mosen* Pentateuchi autorem non esse. Ex *Ant.*
40. *Hulsii Theol. Judaica pag. 245* observat, ipsum vocem שרץ minus recte interpretari per *fœtum*, potius per *reptile*, & speciatim *serpentem*, reddendam esse, pro סופר legendum esse קיפר, vel קפוד, *hericius, ein Igel, Stachelschwein*, porro מומחה in eadem *pag.* interpretandum esse per *probatus, peritus, pag. 263* vocem
42. כורד vertendam esse *sicut rosa.* In Summe Vener. *Val. Ernesti Læscheri Caussis Ebr. Ling. pag. 44* sibi minus probari affirmat, quod ex ipsius sententia Arabes, addito a fine *kef*, forment diminutiva & blandientia, cum id non apud Arabes, sed Persas, obtineat, quibuscum conveniant Belgæ, formantes *Vadertke, Manneke*, vel *Mannetje.* Ibidem *pag. 113* non satis recte negari contra *R.*
45. *Simonium, Conr. Pellicanum* discipulum *Seb. Munsteri* fuisse, cum
46. illo omnino præceptore sit usus. Supplet præterea notitiam li-
51. brorum grammaticorum, a *pag. 151* ad *153* exhibitorum, Lexicographorum *pag. 165. Lutherum* sententiam suam de punctorum vocalium novitate, expositam in libro Schemhamphorasch, in Commentario suo in Genesin mutasse, demonstrari posse negat; contrarium enim ex Comm. in Genesin *Cap. XLVII* ad verba: *incli-*
54. *navit ergo Israël* &c. apparere. Quæ differat *pag. 322* de *dages fortis* divisione, adscribenda *Dantzio*, ab aliis jamdum exposita esse. Ad *pag. 332* quosdam memorat, qui de accentibus Ebræo-
55. rum recentius scripserunt. Linguam Ebræam dialectis carere, quod
56. affirmaverat Magnif. *Læscherus*, negat. Ad ea, quæ idem *pag. 433*
58. de *vau conversivo* & *connexivo* tradit, quædam notat. Progreditur

ditur ad *Dionyſii Voſſii* interpretationem ac notas in *Maimoni-*
dem de Idololatria. Videtur is *pag. 4* in Comm. *Jarchii* ad *Gen.*
IV, 27, legiſſe עצבים, *idola,* pro עשבים, *herbis,* quam le-
ctionem abs ſe pariter in antiquo MSto *Wolſiano* deprehenſam
fuiſſe teſtatur, ipſam illam lectionem etiam probatam eſſe *Breit-* Pag. 59.
hauptio docens. Locum *Dav. de Pomis* de voce בָרַךְ *pag. 53* in-
feliciter ab ipſo verſum eſſe. Ex *Carpzovii Collegio Rabbinico in* 60.
Ruth παρορἁματα quædam adducit, ex quibus tantum pro-
ducemus, quæ habet *pag. 150,* ubi ad voces פלוני אלמני pro-
fert verba *Raſchii* מתורגם בנביאים כסי וטמיר, quæ
Latine ita transfert: *nomina autem Ploni Almoni expoſita ſunt a*
me in Comm. ſuper Prophetas (1 Sam. XXI, 3,) *notare abſcondi-*
tum & tectum, cum potius ita convertenda ſint: *Ploni Almoni*
a Chaldæo interprete redditur כסי וטמיר, id eſt, *tectus & abſcon-*
ditus, ſive latens. In *l' Empereurii Clave Talmudica pag. 54* verba 63.
שבור מלכא minus recte expoſita eſſe putat *fracturam regis,*
cum שבור hic ſit nomen proprium *Saporis,* Perſarum Regis. 66.
Divertit inde ad *Capitula patrum,* per *Guil. Henr. Vorſtium* veſte
Latina donata, quam interpretationem dicit eſſe *obſcuram, imo*
prodigioſe ipſum erraſſe, ut illius miſereatur. Affirmat *Vorſtius*
pag. 151, Eliæ apparitiones poſt obſignationem Talmudis eva-
nuiſſe, quod aliter longe ſeſe habere, nube teſtium Rabbino-
rum & Chriſtianorum evincit. *Cap. III pag. 3* ſenſum verborum 67.
R. *Elieſeris,* filii *Hyrcani,* non percepiſſe, ingenioſe oſtendit. Ver- 71.
bum החריט expoſuit per *cælavit, exſculpſit, tornavit,* quod
quidem ſecundum ſignificationem verbi hujus apud Arabas fer-
ri poſſit; addit tamen, poſſe etiam, & quidem aptius, hic no-
tare *delineavit,* ex חֶרֶט *cælo, ſtilo, calamo.* Num vero R. 73.
Elieſer Secula XVII ante *Leibnitium* & *Wolſium* de mundo opti-
mo, ex innumerabilibus mundis poſſibilibus electo, jamdum cogi-
tarit, quod Cl. Autor ſibi perſuadet, ipſi relinquimus. Nobis ex
verbis prolatis nihil aliud videtur poſſe confici, quam quidem
magiſtrum ſtatuiſſe, Deum ante productionem totius hujus uni-
verſi illius formam in infinita mente ſua delineaſſe. Quæ Judæi 75.
docent de ſeptem rebus, ante mundum creatum productis, de de-
creto divino, de iisdem conſtituto, explicanda eſſe, putat. *Cap. V* 78.
pag. 8

pag. 8 pro כִבְקְעָה legiſſe כבלעה, quod de aquis adſcenden-
tibus & diffuſis ſuper faciem univerſæ terræ ſit accipiendum,
ימים inepte vertere in מים; qua occaſione quædam diſſerit
Autor de montibus, in prima creatione a Deo factis, inque altum
Pag. 85. elatis. Vocem ארץ aliquando *κατ᾽ ἐξοχὴν* pro terra Iſraeli-
87. tica poni, luculentis adſtruit teſtimoniis. *Pag. 20* quam gra-
viter erraverit *Vorſtius*, ad oculum demonſtrat, ubi משבעים
reddit per *execrari*, cum tamen ſit מִשִּׁבְעִים, *ex ſeptuaginta*,
præterea שקוצר exponit per *abominari*, cum tamen non ſit
שֶׁקֶץ, ſed שִׁקּוּץ, *abominatio, res abominabilis, idolum*. Quantum
88. denique in verbis R. *Elieſeris* אין מקבלין זכה מן העכום
91. vacillarit, indicat. Occaſione hac preces, a *Jona*, ex ma-
giſtrorum ſententia, fuſas, recitat, rationemque elogii divini,
quo Deus רבון עולמים dicitur, reddit, illudque non tam
per *dominum hominum*, ſed *mundorum*, explicandum eſſe oſten-
95. dit. Diſputat etiam contra *Reineſium*, voculam נא apud Ebræos
non in orationis initio locari. Quæ Judæi jactitant de epulo,
ex Leviathane parando, allegorice ſunt accipienda. Reliquos
errores, quos deinde perſtringit, intactos relinquimus. De
96. ſtatua ſalis uxoris *Lothi*, quodſi quid illi abradatur, aliud illico
ſuccedat, quædam in medium adducit teſtimonia. Sequitur
102. Epiſtola Poloni cujusdam, Germanico idiomate exarata, in qua
ignorantia hominis, qui ſub nomine *Philoglotti* Freibergæ A.
1738, 8, publicari curavit *kurtze und gründliche Anweiſung zur
Deutſch-Jüdiſchen Sprache*, quam Lipſienſes in *Relationibus* ſuis
eruditis ſatis honorifice nominarint, acri cenſura notatur, Au-
119. torisque inſcitia falſe admodum datur depexa. Ab hac proxi-
ma eſt interpretatio Latina diſputationis *Abarbanelis*, celebris
& ſagacis inter Judæos Scripturæ interpretis, *de creatione ange-
140. lorum*, quam paſſim eruditis adſpergit annotationibus. Huic
ordine ſuccedit R. *Saul. Levi Morteræ* Homilia in *Devt. XXXIII*,
4, in qua legem conſiderat tanquam pretioſum aliquem theſau-
rum, ejusdemque æternitatem, cum perpetua Iſraelitarum con-
ſervatione conjunctam, ſtabilire allaborat. Ex ſubjectis anno-
142. tationibus quædam enotabimus. Locum *Levit. XXVII, 32*, a
ςρεβλῶτες interpretis Werthemienſis vindicat. In verbis *1 Reg.*
XIX, 24,

XIX, 24, כשלכם הבשר, adfixum מ non interpretatur per Pag. 144.
להם, sed ad *boves* refert, de quibus sermo. Vocem אנכי 145.
ipsi Ægyptiacæ originis esse videtur, cum Ebræi alias habeant
אני. Antiphrases non omnino ex Scriptura eliminandas esse, & 152.
rationibus & exemplis probat. Agmen claudit disquisitio, de 162.
eo, num jure de Judæis dicatur, ipsos statuere, Deum orare. Ineptam hanc opinionem ipsis a multis non infimæ caveæ Theologis & Philologis adscribi, satis constat, nec diffitendum est, ipsos allegoricis suis locutionibus, inductos loco *Jes. LVI, 7*, in *Cod. Berach. Cap. I f. 7* suspicionem aliis injecisse. Demonstrat vero Noster ex propria ipsorum sententia, quam de Dei *αὐταρκείᾳ* fovent, ipsaque illa formula, מלפני רצון יהי, qua Deus in dicto *Berachot* loco precatus fuisse dicitur, non nisi
improprie id de Deo affirmari. Annectit Rev. *Hechtii*, Inspe- 172-176.
ctoris Laubacensis, Dissertationem, Germanico sermone de ipso hoc argumento consignatam, demonstrantis, Judæos allegoria illa indicare velle promtitudinem Dei annuendi votis illorum, qui ad ipsum precibus se suis convertunt, vel ex ipsa illa prisca Judæorum Theologia intercessionem Messiæ, qua apud Deum de-
fungatur, indicari. Vir eruditissimus in tota hac Commenta- 179.
tione haud vulgarem linguarum, potissimum dialecti Rabbinicæ, notitiam prodit, & ubique tutissimam interpretandi viam, sanioris Philosophiæ principiis innixam, sequitur. Optamus ipsi ex animo valetudinem & vitam, quo rem criticam & philologicam porro ornare possit. Nec vitio ipsi adeo est vertendum, quod Præfationem ita finierit: *Dabam in Cel. ad Varnam ipso F. Purim, XIV mensis Adar, A. ab O. C. 5499, O. R. 1739*, Lectoremque suum compellet קורא נעים. Id enim illis, qui peregrinas linguas continuo tractant, usu venit, quod peregrinantibus, ut insciis ipsis nonnunquam alienæ voces ac loquendi formæ excidant.

GOTTLOB FRIDERICI GUDII, ART. M. V. D. Ministri apud Laubanos, Paganus Christianorum laudator & fautor. Præfatus est Autor de causis odii paganorum in Christianos, & decem persecutionum originibus. Adjecit idem quinque Dissertationes, ad Historiam

Ecclesiasticam & Antiquitates profanas in sacris obvias pertinentes.

Lipsiæ, ex officina Langenhemiana, 1741, 4.
Alph. 1 plag. 19.

Habet Historiæ ecclesiasticæ diligens tractatio inter insignes utilitates & hunc usum, quod nobis veritatis Christianæ victoriam, in hostes acerrimos reportatam, dilucide monstret. Bona enim causa tandem triumphat, nec potest vera ecclesia opprimi, quamvis sæpius prematur; quid? quod ista media, quæ adhibentur ad ejus interitum, promovent sæpe illius incrementum. Luculentissima hujus rei specimina nobis sistit Rev. Autor hujus libelli, qui in Historia ecclesiastica non mediocriter versatus, *Kortholti* vestigiis strenue insistit, qui paganorum calumnias, in Christianos conjectas, uno volumine legendas exhibuit. Alia via incedit Cl. Autor, demonstraturus, gentiles etiam favisse causæ Christianorum, & sæpe illos laudasse vel directe, vel indirecte. Præmisit suæ tractationi Præfationem de causis odii paganorum in Christianos, & decem persecutionum originibus. *Lactantio* subscribit, existimanti, dæmonum instinctu potissimum *incitatos fuisse* persecutores. Accedebant gravissima Christianis objecta scelera & flagitia, calumniatores gravissimi, quibus faciles præbebant aures Imperatores, pessimi suasores & autores, ut proscriberentur Christiani, inprimis in autoritate constituti, homines. Maxime vero magi & sacrificuli in causa erant, cur Christianorum cervices gladio subjicerentur, nec non zelus imprudens Christianorum, & studium martyrii, denique eorundem bella & jurgia intestina. Ipsa tractatio, qua paganus Christianorum *laudator & fautor sistitur*, *duabus* absolvitur *Sectionibus*, quarum *prior* de laudatione Christianorum indirecta agit. Docet hic *Cap. I* Rev. Autor, obtrectationes innumerabiles effinxisse ethnicos contra Christianos, quas omnium optime collegit *Christ. Kortholtus*. Non vero tantum flagitia hæreticorum illis imputabant, sed etiam ex doctrina morumque integritate calumniandi materiam arripiebant. Inde Jessæos & Christianos illos vocabant, quia crederent in Christum, qui ortus erat ex gente *Davidis*, filii *Jesse*. Inde Galilæorum, Nazaræorum, & τῶν ἐλπιστικῶν, nomen. Ad alias calumnias progreditur Rev. Autor, ostendens, accusatos

Pag. 4.

esse

esse Christianos a gentilibus uranolatrias & heliolatrias, stavrolatrias & ἀνθρωπολατρείας, clam & noctu institutorum, ut flagitia sua eo liberius committerent, & eo melius occultarent, conventuum, communionis cum improbis, & odii in universum genus humanum. Provocat porro ad Thyesteas epulas, ad contumaciam Christianorum gloriæque studium, ad sordidas artes, ipsis objectas, ad baptismi & pœnitentiæ efficaciam, a *Juliano* derisam. His omnibus uberius deductis, recte inde concludit, omnia hæc convicia ita comparata fuisse, ut potius testes fuerint omni exceptione majores morum incorruptorum; quibus accedit impietas adversariorum, & pœnæ divinæ, illis inflictæ. *Cap. II* laudationem sistit indirectam Christianorum per testimonia de Christianorum rebus, in gentilium scriptis obvia. Supersunt enim varia gentilium testimonia de rebus Christianorum, ea tamen cum cautione admittenda, ne veritas religionis Christianæ magis destruatur, quam confirmetur. Horum varia jam alii collegerant, quos studiose nominat Rev. Autor, adducens *Luciani*, nasuti Christianorum irrisoris, testimonia, quibus ridendo confirmat fiduciam Christianorum in Christianis, mutuum inter se amorem, studium martyribus inserviendi, doctrinam de adscensione Christi in cœlos, de regeneratione per baptismum, de mundi origine, & de judicio extremo. *Sectione II* de laudatione Christianorum directa, & favore paganorum in Christianos, differit. Et quidem *Cap. I* varia specimina favoris sistit, quo Christianos dignati fuerunt ethnici generatim. Humanitatis officia varia ethnici nonnunquam Christianis exhibuerunt, ex Imperatoribus etiam nonnulli causæ Christianæ faverunt, v. g. *Vespasianus*, *Antoninus Pius*, *Commodus*, & *Constantius Chlorus*. Idem favor gentilium in Christianos colligi potest ex *Plinii* Epistola ad *Trajanum* pro Christianis, ex *Grannii*, Asiæ Proconsulis, ad *Hadrianum*, Imperatorem, Epistola, ex *Sallustii* studio pro Christianis, qui sæpe dissuasit Imperatori, ne Christianos suppliciis afficeret, ex venia Christianis concessa, apologias Imperatori exhibendi, ex beneficiis in Christianos collatis, jure hospitii & civitatis, publicisque officiis, ex commerciis Philosophorum gentilium cum Christianis, ex Præsidum studio Christianos a suppliciis liberandi, tandem ex religionis Christianæ professione illorum, qui natalium splendore alios superabant. *Cap. II* favorem paganorum in Christianos ex imitatione eorum demonstrat.

Pag. 27.
41.
Pag. 63

Cel. *Moſhemius* ex inſtituto de hoc argumento egerat, ex quo varia delibat Rev. Autor, & ad illius mentem in tria capita dividit hanc imitationem. Initio enim dicendi genus Chriſtianis ſolenne adoptarunt ethnici, v. g. voce δαίμων ex mente Chriſtianorum uſi. Deinde dogmata quædam Chriſtianorum ſua fecerunt Philoſophi, v. g. de Dei unitate, de Chriſto, de Trinitate, de creatione, &c. nec non in moralibus multa a Chriſtianis acceperunt gentiles, ſiquidem ipſe *Julianus* judicavit, Chriſtianorum mores in cauſa fuiſſe, cur eorum religio ſereno vultu ubivis reciperetur, in Epiſtola ad *Arſacium Maximum*, Galatiæ Pontifi-
71. cem, quæ hic inſerta legitur. *Taurobolium* & miracula genti-
79. lium eandem imitationem confirmant. *Cap. III* de privilegiis & dictis ab Imperatoribus ethnicis pro Chriſti cultoribus exponit, ex quibus idem favor liquido apparet. Dividuntur edicta hæc in ea, quæ per temporis injuriam perierunt, & quæ hodie ſuperſunt integra. Ad deperdita refert Autor edicta *Tiberii*, *Hadriani* & *Antonini Pii*, *Domitiani*, *Nervæ*, *Aureliani*, & *Alexandri Severi*. Ex illis vero, quæ ſuperſunt, recenſentur *Trajani* edictum, *Hadriani* Epiſtola, *Antonini Philoſophi* Epiſtola ad Græciæ urbes, ejuſdem Epiſtola ad Senatum Romanum, *Gallieni* edictum, *Maximini*, *Conſtantini*, & *Liciniani*, edictum, *Sabini* & *Maximini* Epiſtolæ duæ, quibus omnibus benevolus in Chriſtianos animus declaratur. Tandem *Maxentii* & *Juliani* leges memorantur in eandem cauſam, quas pro Chriſtianis ſancive-
105. runt, ut ſuum odium ſimularent. *Cap. IV* cauſas enarrat favoris, quo Chriſtianos proſecuti ſunt ethnici. Providentia divina ante omnia laudanda & inter cauſas referenda eſt, quæ animos gentilium benevolos reddiderunt Chriſtianis. Si ab hac diſceſſeris, aliæ etiam poſſunt nominari cauſæ ſecundariæ, inter quas numerari debet cognitio & inquiſitio rei Chriſtianæ, ab ethnicis inſtituta, ubi melius inſtruebantur de rebus Chriſtianis, quam fama referebat, ex invidia multa fingens. Huc pertinet etiam conſtantia Chriſtianorum in perferendis cruciatibus, quam ethnici omnino mirari debebant, porro miracula a Chriſtianis patrata, ex quibus inprimis legio fulminans memorabilis, pœnæ, quas Chriſtianorum hoſtes Deo dederunt, & tempori inſerviendi ſtudium, matres, conjuges, & cognati Imperatorum Chriſtianis faventes, ſtudium paganam religionem revocandi & inſtaurandi, & ſpes Chriſtianos ad ſententiam mutandam, & Deo-

rum

rum cultum prosequendum, commovendi. Ex omnibus his, paganos Christianorum laudatores & fautores fuisse, satis docte & erudite demonstrat Rev. Autor. Adjunxit huic Commentationi Pag. 123.
quinque Dissertationes Historiæ ecclesiasticæ & Antiquitatum, jam olim excusas, de quibus etiam nostrum est non plane tacere. *Prima* Martyres divinitatis Spiritus S. testes & vindices sistit contra *Guil. Whistonum*, quam pro suggestu ædis Paulinæ Lipsiensis festo Pentecostes A. 1723 recitavit, & typis exscribendam jam curavit A. 1726. Contra *Whistonum*, Anglum illum, potissimum disputat, qui, Spiritus S. divinitatem in dubium vocans, ad Scripturæ & primævæ ecclesiæ membrorum de divinitate Spiritus S. essentia silentium audacter provocat. Noster vero Autor *Whistoni* temeritatem ita retundit, ut illam contra clarissima Scripturæ Sacræ loca, ab illo dissimulata, impingere monstret; deinde permultos ex veteris ecclesiæ Martyribus adducit, qui testantur divinitatem Spiritus S., ut adeo *Whistoni* sententia his ipsis exemplis confutetur. *Secunda* Dissertatio hic Lipsiæ habi- 144.
ta est A. 1726 de felici Christianæ religionis propagatione per conjugia. Varia media initio recenset propagandæ religionis Christianæ, tam extraordinaria, quam ordinaria, qualia sunt beneficia divina. Huc refert Rev. Autor navigationem, mercaturam & commercia, divina supplicia, &c. Ad ordinaria, & quidem rariora, referuntur etiam conjugia, ubi variis exemplis & Biblicis & profanis docetur, qua ratione propagata fuerit religio Christiana per conjugia, & tandem locus *Gen. IX, 27*, illustratur. *Tertia* de mortibus persecutorum Reformationis, 193.
a *Luthero* susceptæ, agitur. Recensentur hoc in loco potissimum ii Reformationis adversarii, qui ante mortem non ad meliorem frugem redierunt, quo refertur *Jo. Tezelius*, *Hier. Emserus*, *Jo. Eccius*, *Felix de Wertenberg*, *Balthas. Masco*, *Jo. Agricola*, *Gosmannus*, aliique. *Quarta*, de artibus *Juliani* Apostatæ pa- 207.
ganam superstitionem instaurandi, Jenæ emissa est Epistola ad *Jo. Guil. Hoffmannum*, affinem. Memoratur non solum in genere *Juliani* studium in paganam superstitionem, & qua ratione sub initium imperii mitis in Christianos fuerit, sed etiam callidiores artes, quibus paganam religionem instaurare & propagare studuit, recensentur. *Quinta* est Dissertatio antiquario-exegetica, etiam 263.
jam antea edita, de ritu liberos recens natos in terram sistendi, & de terra levandi. *Duabus Sectionibus* hæc absolvitur, qua-

rum prima ritus sistendi liberos in terram tractatur, qui fiebat ab ethnicis eo momento, quo in lucem erant editi, ut terræ eos consecrarent, & judicarent, utrum alendi essent, an projiciendi; *altera* exponitur levatio liberorum ex terra, quæ fiebat a patre infantis, quando secum constituerat infantem educare, quod vel ipse peragebat, vel per servum aut obstetricem, ut declararet, se hunc infantem pro suo agnoscere. Varia Scripturæ Sacræ loca hac occasione illustrantur atque explicantur. Omnibus his Commentationibus Rev. Autor satis superque demonstrat, se non mediocriter in Historia & antiquitate ecclesiastica esse versatum. Quapropter laudem omnino meretur, quod hæc argumenta non minus erudite, quam dextre & accurate, tractaverit, nec sine cura exposuerit, utque plures ejusmodi ingenii fœtus cum orbe literato communicet, optamus.

J. C. S. ADDITAMENTUM AD EMENDATIONES Taciti & Velleji in Actis Erudit. Lips. Mens. Septembr. A. 1733 pag. 431.

I. Emendatio est proprie restitutio sententiæ germanæ scriptoris cujusque e vestigiis literarum corruptarum. Quæ ars & cura Criticorum est. Corruptela vero Critici versatur in neglectione verborum ineptorum, & depravatione sanorum, distractione cohærentium, admistione alienorum, similibusque vitiis. Jam *Taciti* locus est *Annal. XII Cap. 53 §. 1: Inter quæ refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ servis conjungerentur. Statuiturque, ut ignaro domino ad id prolapsa in servitutem sui consensisset, &, qui nati essent, pro libertis haberentur.* Hic *ut* atque *&* ponuntur pro *uti — sic etiam*, quemadmodum apud Græcos ὡς — ὅτω καὶ. Proinde conjunctio *ut*, quam verbum *statuitur* requirit, scienter & commode prætermittitur, ne oratio contemeretur. Qua de re in ellipsi agunt Grammatici. Necesse est igitur, ut corruptio verborum *Cornelianorum* in vocabulis *pro libertis* consistat. Nam, si ista integra esse putentur, naturalis illa æquitas foret, non pœna protervæ & impudicæ fœminæ. Hæc enim tum demum pœnam sentit, cum & ipsa e libera fit serva, & liberos suos misera servitute itidem conflictari videt. Ergo vocabula illa duo *pro libertis* commutanda sunt cum *prole patris.* Si quis igitur *Tacitum* opinetur scripsisse, *statuitur-*

tuiturque, *ut*, quæ *ignaro domino ad id prolapsa*, *in servitutem sui consensisset*, ei *qui nati essent*, *pro libertis haberentur*; is pœnam improbæ & facinorosæ fœminæ omnem evertit, aliena temere admiscet, sana distorquet, vitiosa relinquit, antiquitati denique refragatur, quippe cujus moribus e servo & serva libertus nasci non poterat.

II. Est *Velleji Lib. II Cap. 31* locus iste Criticorum dubitationibus divexatus: *Converterat Cn. Pompeji persona totum in se terrarum orbem, & per omnia majore vi habebatur. Cellariana* editio legi vult *major cive.* Quid igitur? Civis major cive datur? Ergo *Camillus* ille, *Fabricius*, *Fabius Maximus*, *Scipiones*, cives non fuerunt? Aut, si fuerunt, at *Pompejus* tamen illis major fuit per omnia? Quid? *Marcus Porcius*, miraculum illud fortunæ & artis, *L. Æmilius Paulus*, *Sulla* ipse, victor ille & triumphator *Mithridatis* & *Caji Marii*, victoris Numidarum, & Cimbrorum Teutonumque triumphatoris, cives non fuerunt, atque iis per omnia major *Cn. Pompejus?* Triumphus igitur geminus equitem Romanum in felicissimis reipublicæ temporibus maximo cuique civi non modo exæquavit, sed etiam superiorem effecit? Nihili ergo virtus, nihili gradus magistratuum, meritis in rempublicam parti, nihili Consulatus ille, nihili debellatus iste *Pyrrhus*, debellatus *Annibal* & *Antiochus*, nihili *Perseus* & Hispani, fuerunt ad faciendam civibus autoritatem? Una fortuna in pellendis hominibus turbulentis & meticulosis ac non satis paratis equitem Romanum ad summam nominis majestatem & admirationem extulit, ut cive jam augustior & Deo proximus videretur? Equidem non puto, non conscisco, non consentio. Homines subita felicitate magni & in adolescentia jam admirandi non cum maximis vel antiquitatis vel ætatis suæ viris ac civibus comparantur; sed cum parentibus vel majoribus suis contenduntur. Cum *avis* igitur vel *avo Pompejus* adolescens componebatur, & *per omnia* major *avi* (scilicet persona) vel *avis habebatur.* Sin avos superare *Pompejo* nimium facile fuit; at *Catulo* tamen & *Metello* et ipso *Sulla* certe major non fuit. Atqui cives hi erant, qui cives jure pares dignitate superabant, ad quorum fastigium *Pompejus* adolescens certe nondum adscenderat. Inane est igitur commentum de *Pompeji* magnitudine civilem exsuperante. Ex plebeja is quidem familia natus, & sola belli fortuna nobilitatus, ne ad unius quidem e nobilibus & patriciis familiis splendorem, quamvis adspiraret, pervenerat. Triumphus certe primus, qui equiti Romano contigerat, singularis fuit honos & novus & pene inauditus; sed quis non simul videt, in senatu *Syllanis* partibus

dedito

dedito & populo *Syllanis* insaniis sævitiisque domito non tam virtutem, quam vim, valuisse? An igitur is, qui teterrimis artibus crevit, & teterrima mala minatur, idcirco major cive habetur? Scelestissimus civis est talis & detestabilis, nequaquam dignitate verendus. Ubi dignitas autem non est, ibi major cive persona cogitari non potest. Neque vero alter *Pompeji* triumphus ad dignitatem hominis præstantior erat, victoria malis artibus parta, præmio per *Syllanos* partim, partim per homines cladibus & infinitis cædibus perterritos, impertito. Non igitur video, cum *major civi* tantum dignissimus quisque dicatur, quemadmodum *Pompejus major cive* jam tum habitus esse dicatur. Manet igitur id, quod dudum statui, *major e vi* legendum esse. Vis enim fuit, paternis clientibus ad *Sullanas* partes defensitandas abuti, cives dissentientes trucidare, crudelitatem alienam adjuvare, tempori ac fortunæ, civitatem affligenti, male deservire, incendia bellorum sanguine civium exstinguere. Hæc vis primordii rerum *Pompeji* a fortuna prosperata in omne posterum tempus valitura videbatur & valebat. *Vellejus, Lib. II Cap. 31* §. *4* de commissa *Pompejo* in prædones maritimos potestate locutus, ita pergit: *Idem hoc* (imperium) *ante biennium in M. Antonii Prætura decretum erat. Sed interdum persona, ut exemplo nocet, ita invidiam auget aut levat. In Antonio homines æquo animo passi erant. Raro enim invidetur eorum honoribus, quorum vis non timetur. Contra in iis homines extraordinaria reformidant, qui ea suo arbitrio aut deposituri, aut retenturi, videntur, & modum in voluntate habent. Dissuadebant optimates; sed consilia impetu victa sunt.* Vides, quid de *Pompejo* senserint cives Romani. Eandem vim *Vellejus* innuit Lib. II Cap. 40 §. 2,3: *Plerique,* Pompejum *non sine exercitu venturum in urbem, affirmabant, & libertati publicæ statuturum arbitrio suo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior civilis tanti imperatoris reditus fuit.* Adde huc *Dionem Cass. Lib. XXXVII pag. 55 E. & 56 A. edit. Stephan.* Ac, ne dubites, quid Vellejo *vis* sit, & an ad locum, de quo quæritur, potestas ejus quadret, velim, perpendas illa *Libri II Cap. 71* §. *2: Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. In altero major* vis, *in altero virtus.* Salva igitur & integra & bona *contraria multis incommodis*. Utra igitur sit præferenda, satis apparet.

III. Venimus ad tertiam, quam Cel. *Heumannus* opinatur emendationis emendationem, quæ ad *Velleji Lib. II Cap. 45* § *3* pertinet: *Idem Cicero intra biennium sera Cn. Pompeji cura, verum & cupiti interrita, votisque Italiæ ac decretis senatus, virtute atque actione Annii Milonis trib. pleb. dignitati patriæque restitutus est.* Hic facile omnes intelligunt, quia *cupiti* verbum rarius est, *cœpti* potiorem esse rationem. Si legerimus, *ut cœpit*, friget oratio, & præterea nulla necessitas apparet, cur *&* in *ut* convertatur. Nam, immutare vocabula, ut habeas, quod corrigas, sane mali est Critici, ac proinde cavendum. Nulla est igitur rursus emendationis emendatio. Lætandi ergo materiam, si quis eo nomine frui se posse putet, integram relinquimus.

❦ * * ❦ * * ❦

INDEX AUTORUM,

quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recensentur.

I. *Libri Theologici, & ad Historiam Ecclesiasticam spectantes.*

II. *Libri Juridici.*

III. *Libri Medici & Physici.*

Tril-

IV. *Libri Mathematici.*

V. *Libri Historici, Geographici, &c.*

VI. *Libri Philosophici, & Miscellanei.*

✲ ✲ ✲

INDEX
RERUM NOTABILIORUM.

B.

Corporis

D.

Dei

Fouberti

Hertii

I.

 De

N.

Oporini

Reitzeri

Stephani

Pag. 106 *lin.* 21 pro *Cauco* legendum est *Caveo*; & *lin.* 32 pro *Caucus*, *Caveus*.

